

ARKIV
FÖR
NORDISK FILOGI

UTGIVET UNDER MEDVÄRKAN AV

ERIK BRATE GUSTAF CEDERSCHIÖLD HJALMAR FALK
MARIUS HÆGSTAD FINNUR JÓNSSON KRISTIAN KÅLUND
ADOLF NOREEN LUDV. F. A. WIMMER

GENOM

AXEL KOCK.

TRETTIOTREDJE BANDET.

NY FÖLJD.
TJUGONIONDE BANDET.

C. W. K. GLEERUP.
LUND.

OTTO HARRASSOWITZ.
LEIPZIG.

LUND 1917.

Innehåll.

Björn M. Ólsen, Um nokkra staði í Svipdagsmálum	1
I. Grógaldr. S. 1. — II. Fjölsvinnsmál. S. 6.	
Gudmund Schütte, Noter til Schönfelds Navnesamling.....	22
1. Indledning. S. 22. — 2. Klassiske Retskrivnings- spørgsmaal. S. 23. — 3. Vokalharmoni. S. 28. — 4. Ptolemæiske Dubletter, Tripletter og Kvadrupletter. S. 30. — 5. Heroer og Opnævnere. S. 35. — 6. Sprog- gruppering efter Mannung-Stamtavlen. S. 38. — 7. Spredte Iagttagelser. S. 40.	
Jöran Sahlgren, Förkortade sjonamn.....	50
Karel Vrátný, Noch einiges zu den altisländischen Sprich- wörtern	58
Hugo Gering, Zur runeninschrift des weberkammes von Drontheim.....	63
Gudmund Schütte, Anmälan av "Knut Stjerna: Essays on Questions connected with the Old English Poem of Beo- wulf. Translated and Edited by John R. Clark Hall"...	64
<hr style="width: 10%; margin: auto;"/>	
John Loewenthal, Zur germanischen Wortkunde (Forts.) ...	97
50. an. <i>Baldr</i> . S. 97. — 51. an. <i>Hövir</i> . S. 98. — 52. an. <i>Fjörgynn</i> . S. 99. — 53. ags. <i>Ing</i> . S. 101. — 54. an. <i>uxi</i> . S. 103. — 55. an. <i>vestr</i> . S. 103. — 56. an. <i>nätt</i> . S. 104. — 57. an. <i>aptann</i> . S. 105. — 58. ahd. <i>östarün</i> . S. 106. — 59. got. <i>sugil</i> . S. 106. — 60. an. <i>mör</i> . S. 106. — 61. ahd. <i>lisca</i> . S. 106. — 62. mnd. <i>räden</i> . S. 107. — 63. mnd. <i>wolde</i> . S. 107. — 64. got. <i>*wizdila</i> . S. 108. — 65. ags. <i>ifig</i> . S. 109. — 66. got. <i>*Iovila</i> . S. 109. — 67. an. <i>rugr</i> . S. 110. — 68. mnd. <i>sange</i> . S. 111. — 69. schw. dial. <i>spräs</i> . S. 112. — 70. and. <i>jedan</i> . S. 112. — 71. got. <i>mēkeis</i> . S. 113. — 72. schwed. <i>kaka</i> . S. 114. — 73. an. <i>krukka</i> . S. 114. — 74. an. <i>skäl</i> . S. 115. — 75. mnd. <i>temse</i> . S. 115. — 76. schwed. <i>ryssja</i> . S. 116. — 77. an. <i>sil</i> . S. 117. — 78. an. <i>sikr</i> . S. 117. — 79. nhd. <i>Sander</i> . S. 117. — 80. nhd. <i>döbel</i> .	

S. 118. — 81. nhd. <i>lauchel</i> . S. 118. — 82. nhd. <i>lauben</i> . S. 119. — 83. an. <i>svimma</i> . S. 119. — 84. nnorw. <i>stím</i> . S. 119. — 85. an. <i>lævirki</i> . S. 120. — 86. mnd. <i>wedik</i> . S. 121. — 87. schw. dial. <i>brind</i> . S. 121. — 88. an. <i>hind</i> . S. 121. — 89. schw. <i>räf</i> . S. 122. — 90. lat.-germ. <i>branca</i> . S. 123. — 91. an. <i>hōnd</i> . S. 123. — 92. an. <i>taumr</i> . S. 124. — 93. got. <i>hansa</i> . S. 125. — 94. an. <i>māl</i> . S. 126. — 95. an. <i>maðr</i> . S. 127. — 96. aschw. <i>svær</i> . S. 129. — 97. an. <i>brüðr</i> . S. 129. — 98. kringot. <i>marzus</i> . S. 130. — 99. got. <i>lugan</i> . S. 130. — 100. as. <i>idis</i> S. 131.	
Finnur Jónsson, Hamalt	132
Karel Vrátný, Textkritische Nachlese zum Stockholmer Homilienbuch.....	141
Finnur Jónsson, Rígspula	157
Didrik Arup Seip, Om ordet <i>skøge</i>	172
Ernst A. Kock, "Domen över död man"	175
Erik Brate, Anmälan av "Svenska studier, tillägnade Gustaf Cederschiöld"	179
Erik Brate, Anmälan av "Från Filologiska föreningen i Lund. Språkliga uppsatser. IV"	184
Finnur Jónsson, Anmälan av "Hj. Falk, Altnordische Wafenkunde"	189
—	
L. M. Hollander, Studies in the Jömsvíkingasaga	193
1. A vindication of the cod. Holm. 7 quarto redaction. S. 193. — 2. The Composition of the Jömsvíkingasaga. S. 210. — 3. Biblical Sources of the First þátt. S. 216.	
Johan Götlind, Versen i Urban Hiärnes Rosimunda. Ett bidrag till studiet av 1600-talets verskonst.....	223
Versarter i Rosimunda. S. 224. — Inkongruenser. S. 231. — 3. Elision. S. 237.	
Axel Kock, En fornnorsk och östnordisk ljudlag	241
Magnus Olsen, Møjebrostenen.....	276
Sigurd Kolsrud, Um <i>e</i> og <i>æ</i> i cod. Holm. isl. membr. no. 34 in 4to	283
Axel Åkerblom, Bruket av historiskt presens i den tidigare isländska skaldediktningen (till omkr. 1100).....	293
Jón Jónsson, Eiríkr blóðöx í Jörvík	314
Wolf von Unwerth, Fiolnir.....	320
C. W. v. Sydow, Nekrolog över Axel Olrik	335
Bert Möller, Bibliografi för år 1915	339
Ernst Wigforss, Fsv. <i>ormylia</i>	384
Rättelser	384

Um nokkra stadi i Svipdagsmálum ¹⁾.

I. Grógaldr.

3. erindi:

Í 3 vísuorði bendir þáttíðin *faðmaði* á það, að faðir Svipdags hafi verið dáinn, þegar þessi saga gerðist. Sbr. Fjölsvinnsmál er. 6^b: *Várkaldr hét minn faðir*, og er. 47^a: *Sólbjartr hét minn faðir*.

6. erindi:

3. vísuorð er svo ritað í handritunum: *þann gól Rindr Rani*.

Enginn efi getur á því leikið, að skáldið hefur hjer í higgju Rindi þá, sem Óðinn seið til (sbr. Kormákr, Sigurðardrápa 3^a og Saxo, útg. Müll., 128 bls.). Guðbr. Vigfússon hjelt, að hjer væri átt við galdur, sem Óðinn gól Rindi, og vildi því breita "*Rindr*" í *Rindi*, enn skoðaði *Rani* sem Óðinsheiti, og hafa sumir tekið þetta eftir honum, þar á meðal Bugge og Finnur Jónsson. Enn first er nú það, að *Rani* þekkist annars hvergi sem Óðinsheiti, og þó að Óðinn nefnist einu sinni *Hrani* í Hrólfs sögu kraka, sem Bugge bendir á, þá sannar það ekkert. Og í annan stað virðist það harla ólíklegt, að skáldið hafi látið Gró hjer á þessum stað líkja þeim góðu líknargöldrúm, sem hún gól síni sínum (sbr. 5. er.), við ástargaldra þá, sem Óðinn gól Rindi! Sá galdur, sem hjer er um að ræða, miðar að því að stirkja soninn til að "*skjóta því of oxl*", er honum "*atalt þykkir*" og "*leiða sjálfr sjálfan sik*". Eru nokkrar líkur til, að

¹⁾ Tilvitnanir til Eddukvæða eiga við Bugge's útgáfu, nema annað sje beint tekið fram, enn tilvitnanir til skáldakvæða við F. Jónsson, Skjalde-digtning.

Óðinn hafi sungið slíkan galdur til Rindar? Enn í munni móðurinnar á hann mjög vel við.

Flestir munu nú vera á því, að engu þurfi að breita í handritunum. *Rindr* hlítur að vera nefnifall, enn "*Ranr*" þágufall, og halda menn að nefnifall þess nafns sje "*Ranr*". Eftir sambandinu hlítur þessi "*Ranr*" að vera sonur Rindar og þá annað nafn á *Vála*.

Jeg neita því ekki, að þetta geti verið rjett, enn þó hafa menn ekki sint fram á nafnið *Ranr* á neinum öðrum stað enn þessum, og því síður hafa menn bent á neitt annað því til sönnunar, að *Váli* hafi heitið því nafni:

Nafnið *Rindr* kemur hvergi fyrir í Eddukvæðunum nema á þessum stað og í Vegtamskviðu 11¹⁻²:

*Rindr berr Vála
í vestrspolum.*

Sá staður virðist mæla sterklega með því, að það hafi verið skoðun Vegtamskviðuhöfundarins að minsta kosti, að nafnið ætti að birja á *Vr*. Annars getur studlasetningin tæplega staðist. Að vísu bendir Bugge á, að *Rindr* muni vera hin forna mind nafnsins, því að Saxo kallar hana *Rinda*¹⁾. Enn þó að svo kunnir að vera, þá er ekkert því til firirstöðu að höf. Vegtamskviðu hafi hjer brugðið fyrir sig mindinni *Vrindr*. Hann hefur eflaust lifað og ort löngu eftir, að *v* var fallið burt í upphafi orða á undan *r*. Hins vegar vottar Ólafr hvítaskáld, að skáldin hafi þekt og tíðkað "*vindandina fornu*" alt fram á hans daga²⁾. Gat því höf. Vegtamskviðu vel vilst á nafninu og sett eins *v* á undan *r*, þar sem það átti ekki að vera að rjettu lagi.

Enn skildi þá ekki höf. Svipdagsmála hafa getað gert

¹⁾ Áreiðanlegur vottur í þessu efni er Saxo þó ekki, því að vel getur verið, að hann hafi lagað mind nafnsins eftir sögn hinna íslensku heimildarmanna sinna.

²⁾ "Den tredje og fjerde grammatiske afhandling", København 1884. 87. bls.

sig sekan í hinu sama? Allar líkur mæla með því, að hann, sem bersínilega hefur kunnad utan bókar svo mörg Eddukvæði og fært sjer þau í nit, hafi líka þekt Vegtamskviðu. Orðið *ásmegir* kemur hvergi firir í Eddukvæðunum nema í Svipdagsmálum (Fjölsm. 33⁶) og Vegtamskviðu (7⁵). Má ekki hugsa sjer, að hann hafi hjer haft í huga staðinn, sem áður var tilfærður í Vegtamskviðu og áliktað af honum, að *Vrindr* væri hin rjetta mind nafnins?

Enn ef *Vrindr* er sett inn í Gróg. 6³, þá verður líka sakir studlasetningarinnar að breita "*Rani*" í *Vani*, sem er þágufall af *Vanr* (sbr. þórðr Sjáreksson, Lv. 3²·⁶: *nama snotr una . . goðbrúðr Vani*).

Vjer vitum ekki glögt, hveurrar ættar Rindr var, enn það er víst, að hún er talin með giðjum bæði í Gylfaginning (SnE. I 120. bls.) og í þulum (SnE. I 556. bls.), og Ása ættar getur hún varla verið sakir sambands síns við Óðin. Er því ekki ólíklegt, að hún og Váli, sonur hennar, hafi verið talin með Vanagoðum. Sumir hafa haldið því fram, að *n* hafi fallið úr í nafni Vála og valdið uppbótarlengingu, og að *Váli* þíði upphaflega "hinn litli Vanr" (sbr. Goðafræði Finns Jónssonar, Reikjavík 1913, 82. bls. og A. Noreen, Altisl. u. altnorw. grf.³ § 289, 2, sem setur nafnið í samband við fhþ. *Wanilo*). Ef þetta er rjett, þá verður skiljanlegt, að Váli sje nefndur *Vanr* í Gróg.

Ef vjer gerum ráð firir, að hjer hafi upphaflega staðið *þann gól Vrindr Vani*, þá er auðvelt að gera grein firir leshætti handritanna. Síðari afritarar, sem þektu vel nafnið í mindinni *Rindr*, hafa first sett inn þessa mind. Enn þá vóru þeir neiddir til að breita *Vani* í *Rani*, til þess að studlasetningin raskaðist ekki.

10. erindi:

Í 3. vísuorði rita nú allir *boglimum* og eins í Hávam. 149³, og halda menn, að *boglimir* tákni sama sem *bognir*

limir ("gebogene glieder" Gering, Wb.) eða beigilegir ("böjeligt lem" FJ. í Lex. poet. 2 útg.). Enn þetta að vera boginn eða beigilegur er ekki neitt sjerstaklega einkennilegt fyrir útlimina¹⁾. Menn geta t. d. eins vel beigt á sjer hrigginn eða hálsinn eins og hendur eða fætur. Auk þess tákna *bog-* sem firri liður samsetningar aldrei annars, að síðari liðurinn sje boginn eða beigilegur, heldur er altaf stitt mind af stofninum í *bogi*, arcus (sbr. *bogmaðr*, *bognauð*, *bogstyrkr*, *bogsveigir* o. fl.). Ef menn vildu tákna með samsetningu, að eitthvað væri bogið eða beigilegt, þá var *bjúg-* skeitt framan við orðið (*bjúglimar*, *bjúgnefjaðr*, *bjúgroðull*, *bjúgvíðr* o. fl.).

Jeg er í engum vafa um, að *bóglimr* er hin rjetta mind orðsins, og að firri liðurinn er leiddur af *bógr*, masc. Í fhp. tákna *buog* eigi að eins "obergelenk des armes, achsel", heldur og "obergelenk des beines, hüfte" (Kluge, Etymol. wb. undir *bug*), og ímislegt bendir til, að orðið hafi í fornísl. haft hina sömu víðtæku þíðingu. Þegar sagt er um Sigurð, að hann hafi setið með gulli "*á Grana bógu*" (Sig. sk. 39) eða um þá Sýrila og Hamði "*hlóðusk móðgir á mara bógu*" (Ghv. 7), þá er fjarstæða að hugsa sjer, að þeir hafi setið frammi á herðunum á hestinum, heldur grípur orðið hjer bæði ifir herðar og lendar, sem bera uppi bakið, er riddarinn situr á, með stuðningi fótanna (sbr. einnig Gríp. 13 og Ynglingat. 21).

Bóglimr er því ágæt og einkennileg kenning, sem grípur ifir bæði hendur og fætur. Alveg samskonar er kenningin *bjúglimar* (eða þó öllu heldur *bjúglimr*) *herða* hjá Tindi, enn hún grípur að eins ifir hendurnar einar.

11. erindi:

Jeg higg, að *líðr* í 5. vísuorði standi hjer í sinni vanalegu þíðingu: 'kvarnarstokkur'. Skáldið hefur hjer eflaust

¹⁾ Aftur á móti er *bjúglimar* (-ir?) *herða* hjá Tindi (Hákonardr. 1³) mjög ákveðin og einkennileg handarkenning.

haft í huga hina gömlu þjóðsögu um kvörnina á marar botni "út fyrir jarðar skauti" sem Snæbjörn kveður um (Lv. 1). Vottur um sömu sögu kemur og fram í sögninni um Mýsing SnE. I 376.—378. bls. (sbr II 431. og 515. bls.). Hún hefur þar blandast saman við tvær aðrar kvarnarsögur, söguna um gullkvörn Fróða og söguna um óskakvörnina, sem má mala á alt sem maður óskar sjer. Mýsingr lætr kvörnina mala salt, þangað til skip hans sekkur — tvö handrit segja, að það hafi orðið á Petlandsfirði — "ok var þar eptir svelgr í hafinu, er særinn fellr í kvernaraugat ¹⁾". Á þessu sjest, að menn hafa hugsað sjer, að kvörnin gæti valdið straumum í hafinu. Enn hjer lætur skáldið hana mala logn á sjóinn eða kirra hann, því að það felst bersínilega í orðunum: *logn ok lógr* (þ. e. sær) *gangi þér í lúðr saman*. Skáldið hugsar sjer, að lognið samlagist sjónum í möluninni og renni með honum first niður í kvarnarstokkinn og breiðist þaðan ifir hafflötinn. Menn verða að muna, að *logn* grípur bæði ifir 'windstille' og 'meeresstille' á þísku. Höf. hefur hjer bersínilega haft firir sjer Hávam. 154⁴⁻⁶: *vind ek (þá?) | kyrrri vági á | ok svæfik allan sæ*. Þar kemur fram lík hugsun að efni til, þó að kvarnarinnar sje þar ekki við getið, og stíður það skíringuna. Annars er þessi skíring ekki ní. V. Rydberg hefur skilið þennan stað svo að segja á sama hátt og jeg (Undersökningar í germanisk mythologi I 563. bls.).

Galdur sá, sem hjer ræðir um, kemur fram sem ósk móðurinnar. Sínr það, að hjer er sögunni um óskakvörnina blandað saman við hafkvarnarsöguna.

14. erindi:

Eins og síðari helmingurinn liggur firir í handritunum, verður engin skinsamleg hugsun fengin út úr 5. vísuorði:

¹⁾ Sbr. um þessar kvarnarsögur Axel Olrik, Danmarks heldedigtning I, 289—305. bls.

"sé þér á minnis (*mimis*) hjarta". Hjer ber því nauðsin til að leiðrjetta. Leiðrjetting Bugge's á munn ok hjarta finst mjer mjög óheppileg, og hin síðari leiðrjetting hans "at *Mimi svara*" fer alt of langt frá handritunum.

Mjer hefur dotted í hug, að hjer hafi upphaflega staðid: *ór Mimis*¹⁾ *hjarta*. Þá fæst edlileg hugsun. Gróa óskar sini sínum máls og manvits úr hjarta *Mimis* hins spaka. Hjartað er hjer skoðað sem uppspretta speki og higginda, líkt og þegar sagt er um þau Sigurð og Guðrúnu, að þau hafi aflað sjer speki með því að jeta af hjarta Fáfnis (Fáfnism. 32, formálinn fyrir Guðrúnarkv. I).

Þess ber að geta, að *ór* er mjög líkt á í hinum ingri handritum, sem tákna á með tvöföldu *a* (sbr. t. d. Palæogr. Atlas, ny serie, oldn.-isl. skriftprøver, nr. 16, firri dálk, 2. og 9. línu).

II. Fjolsvinnsmál.

1.—3. erindi:

Flestir leifa sjer hjer að víkja frá röð handritanna. Möbius, sem firstur breitti til, færir ekki fyrir því aðra ástæðu enn þá, að af því að sennan í Hárbarðsljóðum birjar á spurningunni *Hverr es sá sveinn sveina* &c., þá hljóti sennan í Fjolsvinnsmálum (á eftir firsta vísuhelmingnum) að birja á samskonar spurningu (*Hvat es þat flagða* &c.) Enn þetta er í rauninni engin ástæða, og aðrar ástæður fyrir breitingunni hef jeg engar sjeð. Það hefur og sínt sig, að hin breitta röð leiðir út í hinar verstu ógöngur. Bæði Falk (Ark. f. n. fil. X, 29. bls.) og Finnur Jónsson leggja Fjolsvinni í munn vísuhelminginn *Hvat es þat flagða* &c., þar sem hann kemur first fyrir, enn Svipdag á síðara stað-

¹⁾ Firra atkvæði þessa nafns virðist vera stutt í Svipdagsmálum, sbr. *Mima* í Fjolsvinnsm. 24².

num, þar sem hann er endurtekinn með nokkurri breitingu. Þetta getur ekki verið rjett. Það er í beinni mótsögn við þá reglu, sem vanalega er filgt í Eddukvæðunum og sjerstaklega í Fjolsvinnsmálum síðar í kvæðinu um endurteknar spurningar. Í viðræðu sinni við Fjolsvinn birjar Svipdagr allar spurningar sínar með orðunum: *Segðu mér þat Fjolsvinnr | es ek þik fregna mun | ok ek vilja vita.* Þetta er endurtekið 17 sinnum í kvæðinu og alstaðar er það Svipdagr, sem talar. Af þessu er ljóst, að það er sami maðurinn, sem spir tvisvar í upphafi kvæðisins: *Hvat es þat flagða &c.* Bugge siglir hjá þessu skeri, því að hann eignar Svipdag þessa spurning á báðum stöðum. Enn bæði hann og þeir Falk og F.J. stranda á því, að þeir leggja Svipdag í munn orðin *Sómdar orða lauss | hefr þú seggr of lífat | ok halt heim heðan.* Orðin eiga vel við, sögð af heimamanni (Fjolsvinni) við komumann, enn hitt er fjarstæða, að komumaður (Svipdagr) bjóði heimamanni að *"halda heim heðan"*. F.J. hefur og sjálfur tekið eftir þessu, því að hann setur kross við síðasta vísuorðið til merkis um, að það sje afbakad.

Ef vjer hins vegar höldum óbreyttri röð handritanna, virðist alt vera í rjettum skorðum.

First bregður höf. upp í örfáum dráttum mind, sem sínir; hvernig á stendur, þegar kvæðið birjar:

1 a. *Útan garða
han sá upp koma
þursa þjóðar sjot.*

Svipdagr kemur á göngu sinni í nánd við "gardana", og sjer, (sjálfur verandi) *"útan garða"*, þ. e. ifir gardana, bergið gnæfa við himin. Af því að Svipdagr er hjer nefndur *"hann"*, hafa menn viljað ráða, að hjer sje eitthvað fallið framan af kvæðinu. Enn þetta er mjög vafasamt. Mjer finst þessi snubbótta birjun einmitt vera í anda skáldsins. Það líkist höfundi Svipdagsmála að slá þegar í upphafi á

dularfullan streng, gefa með því áheirandanum umhugsunar-efni og vekja eftirvænting hans. "In medias res non secus ac notas auditorem rapit." Síðar í kvæðinu verður áheirrandanum það ljóst, hver þessi "hann" er. Upphaf Grógaldrs er líka snubbótt. Sagan um undangengin álög stjúpunnar kemur ekki fram firr enn í 3. erindi.

Af orðunum *þursa þjóðar sjöt* verður ekki ráðið með neinni vissu, að innan gardanna búi tómir *þursar*. Þau *þurfa* ekki að vera annað eða meira enn kenning á fjalli eða bergi. Menn trúðu því, að jötnar biggi í fjöllum og dvergar í steinum. Því gátu fjöll vel heitið bústaðir jötna og steinar bústaðir dverga (sbr. *jötna vegir* um kletta í Hávam. 106 og *Durnis niðja salr* um steininn í Ynglingat. 2).

Utan gardanna kemur Fjölsvinnr á móti Svipdag og vísar honum á bug með þessum orðum:

- 1 b. "Úrgar brautir
árnáðu aptr heðan.
Attattu hér, verndar vanr, veru.

Svipdagr svarar með spurningu:

- 2 a. "Hvat es þat flagða,
es stendr fyr forgordum,
ok hvarflar umb hættan loga".

Þá spir Fjölsvinnr um erindi gestsins:

2. b. "Hvers þú leitar,
eða hvers þú á leitum est,
eða hvat viltu, vinlauss, vita."

Svipdagr svarar ekki spurningunni, heldur endurtekur spurning sína, lítið eitt breitta:

- 3 a. "Hvat es þat flagða,
es stendr fyr forgarði
ok býðr at líðndum lóð."

Í síðasta vísuorðinu felast ávítur til Fjölsvinnis sem

heimamanns firir það að hann skuli ekki first bjóða gestinum löð, áður enn hann spir að erindi hans.

Þessu svarar Fjolsvinnr:

3 b. *Sómðar orða lauss
hefr þú, seggr, of lifat
ok halt heim heðan.*

Í tveim firstu vísuorðunum svarar Fjolsvinnr ávítum Svipdags með því að brigsla honum um, að hann kunní enga manna síði, það sje skilda gestsins að svara sæmilega þegar hann sje spurður um erindi. Síðasta vísuorðið endurtekur burtvísunina.

Í orðaskiftum þessum skiftast á ávörp og svör í edli-legri röð, sem raskast, ef nokkru er breitt. Enn af því að Fjolsvinnr hefur hjer síðasta orðið og endar á því að vísa gestinum burt, þá er ljóst, að það getur ekki verið rjett í handritunum, þar sem þau láta Fjolsvinn taka næst til máls, í 4. erindi, og segja ótilkvaddan til nafns síns. Hjer hlítur að hafa fallið úr erindi, sem Svipdagr mæli, og í efni þess má ráða af svari Fjolsvinn (4. er.). Svipdagr hefur first ítrekað spurning sína um nafn heimamanns (sbr. 6. erindi) og síðan mint Fjolsvinn á skildu hans að bjóða gestinum inn firir garðana og gefa honum mat (sbr. Hávam. 3).

5. erindi:

Í 2. vísuorði hafa öll handrit frá firstu hendi *fán* (eitt þó með *at* næst firir framan), að eins tvö hafa *at fá* sem leiðrjetting in margine. Af þessu virðist helst mega ráða, að frumhandritið hafi haft *fán*. Sögninni *at fá* virðist og vera hjer algjörlega ofaukið. *Augna gamans fýsir* gefur út af firir sig rjetta og fullkomna hugsun, þó að *at fá* sje ekki bætt við, enda virðist *fá* í þessu sambandi fremur eiga að stjórna acc. enn genet. (sbr. *fá fognuð af Hávam.*

130⁷). *Fán* er auðvitað acc. sing. masc. af *fár*, adj. — Um eintöluna sbr. 20⁵ (*fæstan*) og 48⁵ (*flestan*). Enn hugsunin heimtar í þessu sambandi neitun með *fán*. Jeg higg því, að hjer hafi stadið frá upphafi: *Augna gamans | fýsira aptr fán*, þ. e. fáir eru þeir, sem ekki fýsir aftur augna gamans. Gering vill lesa *flestan* fyrir *fán* og fær út sömu hugsun, enn það liggur fjær handritunum. Af því að næsta orð á eftir birjar á *a*, gat *-a* auðveldlega fallið aftan af *fýsir*.

”Gardarnir”, sem Svipdagr sjer ”*glóa við gollna salir*” (4.—5. vísorð) eru auðvitað hinir sömu sem nefndir eru í erindi 1¹ og 4⁴. og Svipdagr kallar ímist *forgarda* (plur.) eða *forgard* (sing.) rjett á undan (2a² og 3a² hjer að framan).

11.—12. erindi.

Gardurinn Gastropnir táknar eflaust hið sama, sem gardar þeir eða forgardar, er getið var um við 5. erindi, þ. e. vegg þann, sem er hlaðinn umhverfis bergið til að verja það fyrir þeim aðkomumönnum, sem ekki eiga neitt erindi þangað. Á þessum gardi er grind sú, sem nefnd er þrymgjöll (*-golf?*) í næsta erindi á undan. Grindur eru ifirleitt aldrei á húsum, heldur alltaf á gördum. Sbr. Guðrúnarkv. 36³⁻⁴: *grind upp luku, áðr í garðriðum. Valgrind* ”stendur velli á” fyrir þeim einu dirum, sem eru á gardinum kringum Valhöll, enn á Valhöllu sjálfri eru ”*fimm hundruð dura ok umb fjórum tögum* (Grímn. 22.—23. erindi). Sjá einnig Hávam. 135 og Atlam. 38⁵ (sbr. 42⁴). Af þessu leiðir, að *gardr* getur hjer ekki táknað bæ eða sal.

13.—14. erindi.

Í 13⁵⁻⁶ hafa handritin *er gifr* (v. l. *gifur*) *reka* (v. l. *roka, rekar, rata*) *giorpu* (v. l. *gorpa, giorpa*) *fyrir* (v. l. *fyrir*) *londin lim* (v. l. *kvir, knyr, lini*). Úr þessu, eins og það liggur fyrir, verður ekkert vit fengið. Leiðrjetting er

því nauðsinleg. Enn allar tilraunir, sem gerðar hafa verið, svo að jeg viti, í þá átt, hafa farið alt of langt frá handritunum, þar á meðal lagfæring Bugges, sem einna flestir hafa aðhilst. Þegar menn komast í aðrar eins ógöngur og þessar, hættir mönnum til að irkja upp vísuna og setja sína eigin hugsun í staðinn fyrir hugsun höfundarins.

Eru þá nokkur ráð til að komast nær hugsun skáldsins?

Allir sem fjallað hafa um þennan stað hafa álitid, að orðið *lim* í 6. vísuorði væri ekki upphaflegt og viljað leiðrjetta það á ímsan hátt. Með því hafa þeir að minni higgju kipt fótunum undan allri rannsókn um þetta efni. Þeir hafa ekki gætt þess, að fáum erindum síðar í kvæðinu fer skáldið að tala um Mímameið og hið dírmeta lim hans, sem er meina bót fyrir konur þær, sem upp á bergið komast og geta náð sjer í limið (19.—22, sbr. 36. erindi). Þessu orði má ekki breita.

Þá er næst vert að taka eftir því, að í viðtali þeirra Svipdags og Fjölsvinnns laga svörin sig oft eftir spurningunum, og verður því að hafa hliðsjón af svarinu við skíring hvernar spurningar og þvert á móti. Stundum endurtekur svarið spurninguna svo að segja orðrjett (t. d. $8^{4-6} = 7^{4-6}$, $18^{4-6} = 17^{4-6}$, $28^{1-3} = 27^{4-6}$, $42^{1-3} = 41^{4-6}$). Stundum endurtekur svarið að eins einstök orð úr spurningunni (*heitir, heita* passim, *sefr, kemsk* 16^{4-6}). Í 40¹ hefur Bugge sett inn orðið *bjarga*, sem handritin hafa felt burtu, með hliðsjón af spurningunni (39⁴), og er það eflaust rjett. Menn mega því ekki hjer einblína á spurninguna, heldur verðum vjer að taka bæði erindin í einu til rannsóknar og sjá, hvort þau skíra ekki hvort annað.

Í svarinu (14^{4-5}) stendur: *varðir ellifu | er þeir varða*.

Vjer munum síðar sína líkur til, að hjer sje eitthvað úr lagi fært, enn það stendur fast, að hjer er sagt um hunda-na: *þeir varða*, sem er mjög eðlilegt, því að starf hunda

er um fram alt að *varða*. Þessi hugsun er og endurtekin síðar, í 16³: *síðans þeim vas varzla vituð*.

Með þetta firir augum virdist ekki of djarft að álíkta, að *gorða* (*giorþa*, *giorpu*) í handritunum sje afbakað úr *varða*, og ef það er rjett, þá er það svo að segja sjálfgefið eftir sambandinu, að "*londin*" er afbökun firir *lund*¹⁾. Svipdagur sjer hundana á verði *fyr lund*, þ. e. firir framan *lund*-inn. Þessi *lundr* er auðvitað Mímameiðr²⁾, sem skáldið hverfur að rjett á eftir (í 19. erindi og þar á eftir). Það er lim hans, hið díra læknislíf kvenna, sem hundarnir *varða*. Jeg higg því, að í 13⁶ hafi upphaflega staðið:

varða fyr lund *lim*

Í 13⁶ hallast jeg helst að leshættinum "*er gífr rata*", þó að hann standi að eins í einu handriti og þar in margine, því að hinum handritunum ber ekki saman og Völuspá 52⁶ stíður öfluglega vitnisburð þessa eina handrits. Völuspá er eitt af þeim Eddukvæðum, sem höf. Svipdagsmála hefur þekt og notað. Það hefur Hj. Falk sínt með ímsum dæmum í ritgjörð sinni um Svipdagsmál í Arkiv f. n. fil. IX—X. Eins og orðin liggja firir, gætu þau þítt: 'er ganga (fram og aptur) sem tröll' (sbr. Nygaard, *Norrøn Syntax*, § 75 a). Þó finst mjer þessi skíring ekki vel eðlileg, og mig grunar, að hjer hafi frá upphafi staðið:

es gífrir rata.

Gífr, adj., kemur að vísu ekki firir annars staðar, svo að jeg viti (sbr. þó Skáld-Helga rímur IV 20), enn skild mál í sambandi við adv. *gífrlega* stíðja tilveru þess, og

¹⁾ Í fornum handritunum getur *lundi* (með striki ífir leggin á *l*) táknað bæði *lund* og *land*. Ef í frumhandritinu hefur staðið *lundi* (með broddi ífir *l*), var hætt við, að það irði lesið *londin*. Sbr. Palæogr. Atlas, Oldnorsk-islandske skriftprøver, ny serie, VIII. bls. neðst og IX. bls.

²⁾ *Lundr* getur táknað eitt einstakt trje, sjá Lex. poet. og Fritzner² undir *lundr*.

nafnið *Gífr*, sem skáldið gefur öðrum hundinum, er eflaust hugsað sem adj. og bendir því til að höf. hafi þekt lísingarorðið.

Hverfum þá aftur að 14⁴⁻⁵. Menn hafa þar verið í standandi vandræðum með *varðir ellifu*. Á Lyfjabergi eru ekki nema 9 konur auk Menglaðar, taldar í 38. erindi, als 10. Hvernig stendur þá á því, að konurnar, sem hundarnir varða, eru 11? Sumir hafa viljað breita tölunni, aðrir hafa haldið, að eitt nafn væri fallið úr í 38 erindi, og sumir hafa farið enn lengra í breitingum. Ef breitingar þær, sem jeg hef leift mjer að gera í 13⁶ skildu hafa hitt á hið rjetta, þá bætist enn við ein ástæða til breitingar. Svipdagur spir, hvað þeir hundar heiti, *es varða fyrir lundi lim*. Fjolsvinnr svarar, að þeir hundar, sem varða ellefu konur, heiti Gífr og Geri. Þetta er það sem kallað er "að svara út í hött". Fult samræmi milli svars og spurningar fæst ef vjer ritum 14⁴⁻⁵ þannig:

varða ellilyf
es þeir varða

Ellilyf varða er ágætt nafn á limi Mímameiðs, sbr. það, sem áður en sagt. Þjóðólfr kallar epli Íðunnar *ellilyf Ása* (Haustlǫng 9³). Grundtvig hefur verið á rjettri leið, þegar hann í 2. útg. sinni á Eddukvæðunum ritar *varðir ellilyfs* á þessum stað. Og í Skírnismálum 19¹ og 20¹ vill Grundtvig rita *epli ellilyf* (sama Eddukvæðaútgáfa bls. 202 b), og mun það rjett tilgáta, enda hefur Magnus Olsen haldið hinu sama fram með góðum og gildum rökum (Festskrift til Alf Torp, 115.—117. bls.). Höf. Svipdagsmála notar mjög víða Skírnismál, og er því líklegt, að nefndir staðir í Skírnismálum hafi hjer vakað firir honum. Það gefur að skilja, að hið sjaldgæfa orð *ellilyf* gat auðveldlega breitt í hið algenga *ellifu*. Enn þegar það var orðið, hafði genet. *varða* ekki framar neinn stuðning í þessu sambandi og hlaut að breittast í *varðir*.

Jeg þori ekki að breita 5. vísuorði (*es þeir varða*), og virðist þó tilvísunarfornafninn (*es*) vera þar algjörlega ofaukið. Enn slíkt kemur víðar fyrir, t. d. í Fjölsvinnsmálum sjálfum 50² (sbr. athugasemd Bugge's við Hávam. 94²).

24. erindi:

Hanaheitid *Víðófnir* virðist geta verið gamalt. Það stendur líka í þulum (SnE. II 488. og 572. bls.), og er engin ástæða til að ætla, að höf. Fjölsvinnsmála hafi búið til þetta nafn, og að það sje þaðan komið inn í þulur. Það mun ekki standa í neinu sambandi við ormsheitid *ofnir* (*ófnir?*), heldur higg jeg, að hin upphaflega mind heitisins sje *við-þófnir*, samsett af *viðr*, trje, og *-þófnir* af *þóf*, neutr. ¹), og að haninn sje nefndur svo, af því að hann þæfir eða treður undir fótum sjer trjestöngina, sem hann situr á. Menn verða að muna eftir því, að til forna þæfðu menn voðir undir fótum sjer, og það hefur verið síður hjer á Íslandi alt fram á þennan dag (sbr. þíska orðið *walken* við enska orðið *walk*).

Í 2. vísuorði er "*veþirglasi*" í handritunum bersínileg ritvilla fyrir *veðrglasi*. Síðari liður þessa orðs er víst ekki annað enn lundarheitid *Glasi*. "*Sá er viðr fegrstr með goðum ok mönnum*", segir í Skáldskaparmálum (SnE. I 340. bls.). Og alt orðið virðist vera nafn á þeim hluta Míma-meids, sem upp úr jörðu stendur og veður og vindar leika um. Vjer munum síðar sjá, að *Aurglasir* í 28⁶ muni vera nafn á þeim hluta meidsins, sem í jörðu er fölginn, þ. e. rötum hans. Jeg skoda *Veðrglasi* sem acc. ²), er stjórnast af *stendr*. Með þessu sagnorði er acc. stundum hafður til

¹) Um afleiðslu orða, sem enda á *-nir* sjá Torp í formála fyrir Hægstad og Torp, Gamalnorsk ordbok XXXVI. bls.

²) Tvö handrit hafa *-glasir*, enn það kemur í sama stað niður, því að á þeim tíma, sem handrit Fjölsvinnsmála eru skrifuð, er acc. nafnorðanna á *-ir* fallinn saman við nominativus.

að tákna það, sem eitthvað stendur á, t. d. *standa grunn* Grág. Sthb. bls. 514⁷, NgL. II 147⁴, *standa jörð* Mottuls s., Kbhavn 1878, bls. 240⁴ ¹⁾. Nafnið *Veðrglasir* hefur höf. auðsjáanlega búið til sjálfur, því að honum hafa ekki fundist orðin *en hann stendr Veðrglasi* vera nógu ljós, og bætir því við skíringunni: *á meids kvistum Mima*, til að sína, að *Veðrglasir* tákni efri hluta meidsins.

Í síðari vísuhelmingnum higg jeg að leidrjettingarnar *þryngr* og *Sinnþoru* hafi hitt á hið rjetta.

Í 5. vísuorði virðist *þróf saman* (í tveim orðum; svo í C) liggja á bak við alla leshætti handritanna. *Þrófsamr*, adj., hefur vist aldrei verið til; að minsta kosti kemur það hvergi fyrir annars staðar. Hins vegar þekti höf. Svipdagsmála *þróf* úr Vafþrúðnismálum (29¹ og 35¹), því að endurminningar úr því kvæði vaka oft fyrir honum.

Í 6. vísuorði filgi jeg þeim handritum, sem hafa *Surtar*. Vísuhelmingurinn verður þá þannig:

*einum ekki
þryngr hann þróf saman
Surtar Sinnþoru.*

Það hefur staðið fyrir rjettum skilningi þessara orða, að allir hafa tekið *einum* sem dat. sing. masc. af *einn*. Jeg þikist sannfærður um, að það er þágufall fleirtölu af *einir*, masc., sem hjer stendur í merkingunni 'einvíðarhrisla' höfð til að flengja með. Til skamms tíma hafa börn hjer á Íslandi verið flengd með einvíðarhrislum, og í Stjórn bls. 396¹² er sagt, að Gideon hafi látið *berja öldunga borgarinnar með klungrum ok þyrni ok inum snarpasta eyðimerkr eini*. Það sem þíðandinn nefnir hjer *klungr ok þyrni ok eyðimerkr eini* nefnir Vulgata (Judices 8, 16) *spinas deserti ac tribulos*. Það er auðsjeð, að þíðandinn bætir við eini-

¹⁾ Sbr. Nygaard, Norr. Syntax § 88 anm. 5. Á líkan hátt er *stíga* haft með acc., t. d. í H. Hjörv. 25⁶ *hér sté hon land af legi* (Nygaard, l. c., § 95).

num, af því að hann hefur á hans dögum verið hafður til húðstroku.

Ekka er genet., sem stjórnast af *øróf*, sbr. *øróf vetra* í Vafprn.: *øróf ekka* = 'afskaplegar kvalir'. *Þryngr saman* er hjer haft með acc. (*øróf*), sbr. Alex. s. 33¹⁰ (*þryngr saman dreifðar fylkingar*) og 41¹⁵ 1). *Sinmøru* er dat. (= til handa Sinmøru). Hugsunin verður:

Með húðstrofum safnar hann afskaplegum kvölum á bak Sinmøru Surtar.

Sinmara er hjer eignuð Surti, enn hvort hún er hugsuð sem kona hans eða frilla eða dóttir, úr því sker kvæðið ekki. Af sambandi hennar við Surt virðist mega ráða, að hún eigi heima í undirheimum, og þar sem hún stendur undir aga Viðófnis, sem stendur uppi á Mimameið, hlítur skáldið að hafa hugsað sjer bústað hennar undir rótum meidsins 2).

Enn vera má, að einhver spirji: Hvernig getur Viðófnir, sem stendur á trjenu, húðstríkt Sinmøru, sem bér undir rótum þess? Við því liggur það svar, að kvæðið segir hvergi, að Viðófnir haldi sjálfr á einhríslunni. Skáldið hugsar sjer víst, að hann hafi þjóna, sem framkvæma skipanir hans. Enn annars er örðugt að beisla Pegasus Fjölsvinnsmálaskáldsins, því að ímindunaraflíð ber hann svo víða.

26. erindi:

Í firri helmingnum segir, að Loptr hafi gert Lævatein fyrir nágrindr neðun, og í síðari helmingnum, að Lævateinn sje geimdur í *seyjárnskerri* hjá Sinmøru. Sambandið milli

¹⁾ Líka má taka *ekka* sem acc., er stjórnast af *þryngr*, og *øróf* sem appositum við *ekka* (sbr. Nygaard, Norr. syntax § 74, anm. 3). Hugsunin verður hin sama. Enn mjer finst þessi skiring óeðlilegri.

²⁾ Af Völuspá 47 virðist mega ráða, að höf. þess kvædis hafi hugsað sjer Surt bundinn nálægt rótum Yggdrasilsasks, sjá Ark. f. n. fl. XXX, 142.—143. bls. Völuspá hefur bersínilega haft mikil áhrif á lísing Fjölsvinnsmála á Mimameið.

helminganna mælir með því, að Sinmara eigi heima *fyr nágrindr neðan*, og kemur það heim við það sem áður var sagt um bústað hennar.

Enn hvað er *segjárnsker*? Eða, rjettara spurt, hvað er *segjárn*?

Í fjárlagi Grágásar (Kb. II bls. 193⁶ og 194²²), sem í þessu atríði kemur heim við fjárlag Jónsbókar (Kaupab. 5—6), eru taldar 3 tegundir járns. Ódirst er *blástrjárn*, óhreinsað járn, eins og það kemur úr rauðablástursaffinum, vættin á 5 aura; nokkru dírara er *fellujárn*, sem virðist vera blásturjárn hreinsað að nokkru, þannig að sorinn er "*felldr*" úr, vættin á 6 aura; dírast er *teint járn*, járn sem er selt í teinum eða stöngum, nú kallað *stangajárn*; það er talið *metfé*¹⁾.

Það gefur að skilja, að kerid sem Lævateinn er geimdur í, hlítur að vera úr hinu besta járn. *Segjárn* hlítur því að vera teint járn.

Firri liður orðsins virðist leiddur af *segi*, masc., sem þádir eiginlega nokkurn veginn sama og lat. *frustum*. Jeg higg, að *segi* hafi stundum verið haft um járn, í líkri merkingu og *teinn*. Í þórsdrápu Eilífs er járnteinninn, sem Geirrøðr jötun kastadi til þórs glóandi, nefndur *segi tangar* (þórsdr. 15⁶, sbr. *sía* þórsdr. 17⁴ og *járnsía*, *sía* SnE. I 288. bls.).

28. erindi:

Í 6. vísuorði er Sinmara kölluð *Eir Aurglasis*. Jeg hef áður tekið fram, að *Aurglasir*, sá Glasir, sem í auri, jörðu, felst, muni tákna rætur Mimameiðs, eins og *Veðrglasir* táknar þann hlutann, sem upp úr jörðu stendur. Þessi tvö nöfn verða með engu móti skilin hvort frá öðru. Kenningin *Eir Aurglasis* kemur ágætlega heim við það, sem áður er

¹⁾ Sbr. Herzberg, Glossar við NglL. undir *fellujárn*.

sínt með öðrum rökum, að skáldið hugsar sjer Sinmøru búsetta undir rótum meidsins.

30. erindi:

Sambandið sínir, að *bera í líðr* er að efni til sama og sagt væri 'að bera til Sinmøru'. Hún og þessi *líðr* eiga því saman. Líklegast þikir mjer, að *líðr* þíði 'kvarnarstokkur' eins og í Gróg. 11⁵, og að skáldið hugsi sjer Sinmøru standa við kvörnina og mala. Það var ambátta starf að mala (sbr. Helg. Hund. II, 2—4 og Gróttasöng). Skáldið virðist hugsa sjer Sinmøru sem ambátt Viðófnis, er hann lætur mala fyrir sig og refsar harðlega, ef hún slær slöku við (sbr. 24⁴⁻⁶).

Í kvarnarstokknum, undir mjölinu, var auðvitað góður felustaður fyrir ljáinn.

Ljárinn liggur í *Viðófnis vølum*. Þessi orð þíða auðvitað alveg sama og í *Viðófnis líðum* í 18² (*vølum* af *vala*, fem., sjá Gering Wb.), og má hjer engu breita. Skáldið virðist hugsa sjer, að haninn kreppi klærnar utan um vængbráðirnar og ljáinn og um leið utan um þær greinar meidsins, sem hann stendur á.

Í gegnum kvæðið frá 18.—30. er. gengur þessi rauði þráður:

Til þess að komast inn hjá hundunum verður að gefa þeim vængbráðir þær, sem liggja í Viðófnis líðum.

Til þess að ná í vængbráðirnar verður að drepa hanann.

Til þess að drepa hanann verður að ná í sverðið Lævatein, sem Sinmara geimir.

Til þess að ná í Lævatein verður að færa Sinmøru ljáinn, sem er geimdur á sama stað og vængbráðirnar, í Viðófnis vølum.

Þá erum vjer komnir í hring. Með öðrum orðum, það eru engin ráð til að drepa hanann, engin ráð til að

ná í vængbráðirnar og engin til að komast inn hjá hundunum ¹⁾).

Eins og kvæðið birjar á því, að Fjölsvinnr vísar Svipdag burt, þannig miða öll svör hans upp á spurningar Svipdags í firri hluta kvæðisins (aftur að 32. erindi) að því að sína fram á, að Svipdagr geti ekki gert sjer neinar minstu vonir um að komast inn.

32. erindi:

Í 1. vísuorði hafa handritin "*Hyrr*" eða "*Hyr*". Því verður að breita í *Lýrr* eða *Lýr* sakir stuðlasetningarinnar, því að *hann* í öðru vísuorði er svo áherslulaust, að það getur ekki borið höfuðstaf. Á sama hátt birjar sverðsnafnið *Lævateinn* í 26¹ og *Lyfjaberg* í 36¹ á *H* í öllum handritum. Pappírshandrit villast oft á *H* og *L*, eins og Bugge hefur sint í athugasemd við Sigrdr. 34¹.

Falk heldur, að *Lýr(r)* sje ekki annað enn adj. *hlýr*, sem *h* sje fallið framan af. Enn í kvæðinu kemur annars hvergi fram nein tilhneiging til að kasta burtu *h* á undan *l*, *n*, *r* (sbr. 10⁶, 25⁶ og 43¹⁻²). Helst higg jeg, að hin rjetta mind sje *Lýrr*, sem gæti verið leitt af *ljóri*.

Að taka orðin *en hann lengi mun á brodds oddi bifask* í bókstaflegri merkingu finst mjer vera gagnstætt allri skinsemi. *Broddr* þídir hjer bersínilega 'spjót' eins og oft hjá skáldum. Hafa menn nokkurn tíma heirt talað um heilan, stóran sal, sem er borinn upp á spjóts oddi og er í svo óstöðugu jafnvægi, að hann skelfur eða bifast? Falk heldur, að sögurnar um hinn helga *gral* hafi hjer vakað firir höfundinum. Eftir þeim svífur *gralborgin* í lausu lofti, borin á engla höndum. Hann bendir og á stöpulinn í Eiríks sögu víðförla, sem "hangir í lofti", borinn af "guðs krafti" (Fornaldars. III, 669.—672. bls.), á höllina í Duggals leiðslu, sem að vísu

¹⁾ Sbr. V. Rydberg, Undersökningar í german. mythologi I 571.—572. bls.

hvílir á stólpum, og á borðið í Konráds sögu ¹⁾, sem svifur í lofti og Konráðr þóttist skilja, "at steinar í hallar veggjum, gólfi ok ræfri mundi til sín halda" ²⁾. Þetta geta menn vel skilið, að kraftur guðs eða engla geti haldið upp heilli höllu eða hulinn náttúrukraftur borði. Enn að stór salur skuli bifast á spjóts oddi? Hver skilur það? Og kemur það nokkurs staðar fyrir í gralsögum? Finnur Jónsson hefur fundið, að þetta er fjarstæða og vill setja *bjargs* í staðinn fyrir *brodds*. Enn mjer finst ekki *bjargs oddr* vera edlilegt um tindinn á berginu, og umfram alt held jeg, að skáldinu sje ekki alvara, þar sem það segir, að salurinn "bifist". Jeg higg, að skáldið hafi hugsað sjer salinn eins vel "*studdan*" eins og garðinn *Gastropni* (12⁴⁻⁶).

Höfundur *Fjölsvinnsmála* "er ekki allur, þar sem hann er sjeður". Hann kann að tala í líkingum.

Í *Heiðarvíga sögu*, "inntaki" Jóns Ólafssonar, útg. Kálund's á 58. bls., er staður, sem virðist skíra til fulls pennan stað í *Fjölsm.* Gísli svarar þar tilmælum Barða um bróðurgjöld með því að segja honum sögu úr *Englandsför* sinni. Hann hafi verið þar á kaupþorgi og haft hjá sjer sjóð, sem í vóru 7 merkur silfurs. Þá hafi þar komið nokkrir "*óskynsamir menn*" (orðrjett tilvitnun) og einn þeirra stungið spjóti við sjóð Gísla og numið hann burt á spjótsoddinum, enn Gísli hafði ekki þar af. Þar vísar Gísli Barða til bróðurgjalda "*því (at) þat silfr tel ek vera á vandar veifi*" (orðrjett tilvitnun). Sambandið sínir, að þetta *vera á vandar veifi* er talsháttur hafður um hlut, sem menn sjá fyrir augum sjer, enn geta með engu móti náð í. Líkingin virðist vera dregin af leik, sem er í því fölginn, að maður heldur einhverri gersemi upp á efri enda langrar stangar eða á spjótsoddi sínum ³⁾, eins og maðurinn, sem tók sjóðinn frá

¹⁾ Forns. Sudrl. bls. 75 a²⁴⁻²⁵.

²⁾ Sbr. Falk í *Arkiv f. n. filol.* X, 69.—70. bls.

³⁾ *Vpnár* er altitt í spjótskenningum. Sbr. og hin tvíræðu orð *Loka* við *Hpd*: *skjót at honum vendi þessum* SnE. I 174. bls.

Gísla, enn í kringum hann standa menn, sem teigja sig eftir gerseminni og reina að ná henni; til að storka þeim og jafnframt til að gera þeim ervidara firir, veifar maðurinn gripnum til og frá á spjótsoddinum.

Orðin á brodds oddi *bifask* virðast þíða alveg sama og talshátturinn *vera á vandar veifi*.

Hugsunin er: Inn í þann sal munu menn ekki komast um langan aldur.

Þessi hugsun stendur í nánu sambandi við svör Fjölsvinnns á undan, sem öll miða að því, að inn í salinn komist enginn, og við það sem Fjölsvinnr segir í framhaldi erindisins (32⁴⁻⁶), að menn muni um aldur og æfi ekki hafa annað enn afspurn af salnum, aldrei þekkja hann af eigin sjón.

38. erindi:

"*Blípr*" eða "*Blípur*" í handritunum í 5. vísuorði virðist vera afbakað úr *Blíðvör* (sbr. *Kreppvör*, *Leiðvör*, *Leirvör*, *Svívör* o. fl.). Það stendur næst á eftir *Blíð*, eins og *Hlífprasa* í 2. vísuorði stendur næst á eftir *Hlíf*.

Reikjavík í janúarmánuði 1915.

Björn M. Ólsen.

Noter til Schönfelds Navnesamling.

1. Indledning.

Hollænderen M. Schönfeld har i 1911 udgivet en "Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen, nach der Ueberlieferung des klassischen Altertums bearbeitet", indenfor Streitbergs "Sammlung germanischer Elementar- und Handbücher", IV. Række, Bd. II, Heidelberg, Carl Winter, XXXV + 309 S. Værket indeholder: 1. en Indledning om Lydforhold og Retskrivning S. 1 ff.; 2. en Ordbog over Navne paa germ. Stammer og Personer S. 1 ff.; 3. en Ordbog over germ. Navne paa fremmede Stammer og Personer, S. 273 ff.; 4. Index over Navnestoffet grupperet efter Nationaliteter og Stammer, S. 285 ff.; 295 ff.; 5. Index over religiøse Navne, 294; 6. etymologisk Index, S. 296 ff.

Udgiverens Navn borger for Værkets Værd. Forfatteren synes at have samlet og sigtet Hjemmelstoffet med megen Omhu. I rigtig Erkendelse af det praktisk tjenlige undgaar han med Flid at indlade sig synderlig paa etymologiske Spørgsmaal, jfr. Indledning S. XV; — til hvilke Masser af Bind kunde Ordbogen ellers ikke være svulmet op, til liden Vinding for Brugerens positive Kundskab, og til desto større Tyngde for hans Finansbudget og Bagage! Ordningen af Stoffet er særdeles praktisk og overskuelig, saa at Schönfelds Ordbog danner et værdifuldt Supplement til saadanne let haandterlige Kildesamlinger som Müllenhoffs "Germania antiqua" og Kuntzes "Die Germanen in der antiken Literatur". Enhver, der sysler med vore Fædres Oldtid, vil derfor være Schönfeld og Udgiveren Tak skyldig; med det foreliggende Værk er der afhjulpet et føleligt Savn.

En indgaaende Recension maa jeg overlade til andre. Naar jeg paa nærværende Sted henleder Opmærksomheden paa Schönfelds Værk, er det for at drøfte eller kritisere forskellige af dets Enkeltheder, der særlig interesserer mig

selv. At Kritiken i Omfang kommer til at overstige den indledende Ros, maa ikke vildlede Læseren. Det drejer sig om Enkeltheder, der alle tilhobe intet vejer mod den Vinding, som den blotte Fremkomst af Schönfelds Værk maa siges at være. I adskillige Tilfælde gaar Kritiken ogsaa ud fra Resultater, som først er vundne efter dets Udgivelse eller til Dels paa Grundlag af Værket. Netop, fordi Værket i og for sig er saa nyttigt, kan det være paakrævet at fremdrage saadanne Punkter, som ved en ny Udgave kunde trænge til nøjere Drøftelse.

2. Klassiske Retskrivningsspørgsmaal.

Schönfeld fremhæver i Indledningen S. XVII, at de germ. Navne til og med Kristi Fødsel har undtagelsesløst *-o* i Sætningsindlednings indre Stammeudlyd (første Sætningsled) istedenfor senere *-a*. Han mener, som andre før han, at dette *o* snarest maa opfattes som ægte, indfødt, ikke som klassisk Normalisering.

Denne Opfattelse er efter min Mening ikke tilstrækkelig hjemlet. Et *-a* i den nævnte Stilling var simpelthen utilladeligt efter klassiske Retskrivningsregler, og det taaltes derfor ikke, saalænge Bogsproget endnu stod paa en virkelig "klassisk" Højde. Saaledes søger vi forgæves efter et eneste Tilfælde hos Ptolemaios, jfr. f. Ex. det hos ham nyt tilkomne Navn Teurio-chaimai. At det ægte germ. *-a* maaske tidligere holder sit Indtog i Indskrifter eller hos en og anden Forfatter af underordnet Rang, kan ikke omstøde min Opfattelse, — thi paa saadanne Steder har vi netop ikke den "klassiske" Norm, men en Tilnærmelse til Folkesproget. Aldeles tilsvarende forholder det sig med Former som *Alamanni*, *Arma-lausi* paa Tabula Peutingeriana, — de staar paa Linje med samme Korts talrige Skrivemaader af den Art som *Gaete*, *Bosforani* etc. Det var ganske naturligt, at jo mere Barbarerne væltede ind over Romerriget, des

mindre muligt blev det at paase, at enhver Skriver normaliserede deres Navne paa rette Maade. Efterhaanden vænnes det sydlandske Øre saaledes til det barbariske *-a* paa det forbudne Sted, ganske ligesom man i barbariske Navne tillod sig at skrive Vulgæruddtalen *dz*, *tz*, der ikke taaltes i ægte Latin, f. Ex. *Burgundziones*.

Af ovennævnte Grunde maa jeg regne det for urigtigt, at Schönfeld sætter en Opslagsform som **Chlodavichus*. Hvis Hlodevigs Navn blot i en eneste Kilde fandtes stavet *Chloda-*, kunde det være tilladeligt, men da det citerede Hjemmelstof ikke indeholder nogen saadan Form, bør man holde sig til det foreliggende, dvs. enten *-e* eller *-o*.

S. XXIII strejfer Schönfeld selv et andet Punkt af de klassiske Retskrivningsregler, idet han nævner, at der hyppig staar et snyltende *h* foran *e*.

Denne lagttagelse er rigtig, men den trænger til at uddybes. Forholdet er dette, at i barbariske Navne med Forlyden *el-* og *er-* synes Snylte-*h*'et paa Latin at være fast Regel. Jfr. kelt. *Helvii*, *Helvetii*, *Helellum*, *Hermomacum* (samt fransk *Herault* < *Arauris*, *hermitage* = *eremitage* etc.); germ. *Helvecones*, *Heruli*, *Herminones*, *Hermunduri*, *Hermanaricus*, *Herminafridus* etc.

Aarsagen til Snylte-*h*'et maa vel søges i saadanne velkendte Former som *Helvius*, *Herennius*, *Hera*, *Hermes*.

Muligheden for dets Tilstedeværelse mistænkeliggør den latinske Stavemaade i ethvert barbarisk Navn med Forlyden *Hel-* eller *Her-*. Ved de oldkeltiske er vi saa heldig stillede, at vi paa Forhaand veed, at *h*'et i alle Tilfælde er snyltende. Ved andre Sprog maa Sagen undersøges fra Tilfælde til Tilfælde.

Herminones, *Hermunduri* og alle Personnavne med *Hermin-* er etymologisk klare, fordi vi kender et germ.

Element *ermun-*, *ermin-*, men derimod ikke noget *hermun-*, *hermin-*.

Heruli er fra Etymologiens Side tvivlsommere, da en Afledning fra oldn. *hjørr* kunde være ligesaa nærliggende som Afledningen fra oldn. *jarl*. Imidlertid løses Tvivlen ved Iagttagelse af Navnets historiske Omgivelser. *Heruli* opdukker i vestlige Farvande første Gang ledsagede af *Chauiones*. Som allerede Zeuss iagttog (S. 477), seer vi her tydelig det snyltende *h* ved Siden af ægte; det sidstnævnte optræder med den særlig paa gallisk Grund fast vedtagne Skrivemaade *ch*, der aldrig er afhjemlet hos *Heruli*, medens den fra latinsk Standpunkt "urigtige" Skrivemaade *Eruli* er hyppig nok.

Helvecones, gr. *Eluaiones* (Ptol., Cod. Vatic. 191) sammenstilles af Schönfeld og Much med oht. *elo*, (Gen. *elwes*), "fulvus", hvad der sikkert er rigtigt. Jævnfør ogsaa de førnævnte keltiske Stammenavne **Elvioi*, **Elwetioi*.

Hellusii og *Helisii* sættes af Schönfeld som tvivlsomme. Med Hensyn til *Hellusii* lader der sig næppe heller opstille nogen sikker Tydning. I *Helisii* er *h*'et derimod uden Tvivl ægte, idet Navnet bør læses **Halisii* og forbindes med Flodnavnet *Chalusos*, Bynavnet *Kalisia* og det oldeng. Stammenavn *Hælsingas*. *Kalisia* hedder ganske vist nutildags *Kalisz*, altsaa er *h*'et hos Ptolemaios rigtigt, men det maa opfattes som en dakisk Sprogform, der er tagen i Arv af Slaverne. Jfr. min Afhandling "Ptolemy's Atlas" i "The Scottish Geographical Magazine", XXX S. 67.

Et andet klassisk Retskrivningsspørgsmaal vedrørende *h* strejfes af Schönfeld ved Navnet *Chauci*, *Cauchi*, som han sætter med Opslagsformen **Chauci*. Ligesom ovenfor har Schönfeld fra etymologisk Standpunkt Ret, men fra den klassiske Retskrivnings Standpunkt har han Uret: ifølge

dens Regler er et **Chauchi* ligesaa utilladeligt som et **Chlodavichus*.

For den klassiske Retskrivning gælder nemlig selv ved barbariske Navne den græske Regel, at der ikke maa taaes Aspirata i to paa hinanden følgende Stavelser. Man tør altsaa skrive: *Chauci* (Liv., Plin., Tac.) eller *Cauchi* (Vellejus), men ikke *Chauchi* (Claudian, Hs. V, P); *Καθύλκοι* (Strabon), men ikke **Χαθύλκοι* (det etymologisk rigtige vilde være **Χαυχλοι*); *Chatti* (Plin., Tac.) eller *Catthi* (Vellejus, Juvenal), men ikke *Chatthi* (Sveton., Hs. MG); *Chartris* el. *Thastris* (Plin.), men ikke **Charthris* el. **Thasthris*; **Finaiti* (Ptol. *Φιραισοι*), men ikke **Finchaiti*; etc. Maaske gælder Reglen ogsaa, hvor de germ. Spiranter er skilte ved mellemiggende Stavelser, f. Ex. i *Teurio-chaimai* Ptol. = **Theuriochaimai*.

I mange Tilfælde, eller vel maaske de fleste, har de klassiske Forfattere gjort sig Sagen lettere ved at undertrykke Aspirataen begge Steder, idet der altsaa skrives: *Cauci*, *Catti*, *Kalukones* (for **Chauchlones*), *Catumerus*, *Catvalda*, *Teutones* etc. I *Chaideinoi* Ptol. staar paa anden Plads Media, men her kan naturligvis den germ. Grundform have haft stemt Spirant istedenfor ustemt.

Med den her omhandlede klassiske Retskrivningsregel gaar det ligesom med den indre Stammeudlyd i sammensatte Navne etc.: Barbarernes Indstrømning i Romerriget medfører en Slappelse af Regelens Haandhævelse. Samtidig med, at der opdukker Former som *Alamanni*, *Armalausi*, *Burgundziones*, møder vi ogsaa Former som *Thaifali* (Mamertin), *Falchovarii* (Notitia Dignitatum, 4. Aarh.), *Hanhavaldus* (Burgunder, Inscr.) etc.

Medens Schönfeld ved Navnet *Chauci*, *Cauchi* træffer en rigtig etymologisk Afgørelse i et Tilfælde af klassisk

Retskrivningstvivil, tillægger han andensteds den klassiske Retskrivnings Enighed altfor stor Vægt. Han siger om Navnet *Cimbri*, at dets Etymologi ikke staar fast, og nævner derefter den af Müllenhoff foretrukne klassiske Efterretning, at Navnet skulde være et gallisk Ord for "Røvere". Endelig fortsætter Schönfeld: "Neuere Forscher nehmen an, dass der Name der Cimbri fortlebe in dem jetzigen Namen eines Teiles von Jütland, ihrem Heimatland, nämlich in Himmer-syssel oder Himmerland (Much, Matthias, Schmidt), was jedenfalls verfehlt ist, da wir niemals, selbst nicht in den Varianten, ein *ch* oder *h* im Anlaut finden. Die einfachste und jedenfalls mögliche Deutung ist "die Leute vom Rande" (kim), von den Küsten des Meeres, von der "Waterkant" (Matthias, "Wissensch. Beilage zum Jahresber. des kgl. Luisengymnasiums zu Berlin", 1904, S. 40)".

Da jeg ovenfor selv har lagt Vægt paa den romersk-græske Retskrivnings Enighed med Hensyn til Navnet *Heruli*, kunde det synes, som om jeg maatte være nødt til at bøje mig for Schönfelds Slutningsmaade i foreliggende Tilfælde. Imidlertid hviler den alligevel paa et metodisk Fejlsyn. Kimbrerne kan ikke sidestilles med saadanne Stammer som Chaucher, Chatter, Chamaver etc., hvis Navne til Stadighed skrives snart med *ch* og snart med *c*. Kimbrerne var den navnkundigste af alle nordlandske Stammer inden den store Folkevandring, og deres Navn kunde derfor ikke staves efter hver enkelt Forfatters private Godtykke. — Det havde ved sin første Fremtræden øjeblikkelig faaet en uvægerlig fastslaaet klassisk Retskrivning: selv den ukyndigste Skriver kunde ligesaa lidet tænke paa at skrive **Chimbri*, som det kunde falde ham ind at skrive **Graechi*, **Phersae* el. l.

At nu Kimbrernavnet overtoges af den klassiske Retskrivning med Forlyden *k*, kan ikke undre os. I adskillige Aar, før Kimbrerne traf sammen med Romerfolket, havde de kæmpet med Kelterne, og disse blev saaledes Navnets

Overleverere til den klassiske Verden. Da Keltisk regelmæssig gengav vort *h* ved *k*, var det hermed givet, at denne Lydform maatte blive den klassiske ¹⁾).

3. Vokalharmoni.

Paa S. XVIII omtaler Schönfeld, at sammensatte Navnes indre Stammeudlyd *-o* i adskillige Tilfælde synes at skyldes Indflydelse fra den foregaaende eller efterfølgende Rodvokal; jfr. *Ostro-gotha*, *Odo-theus*, *Odo-vacar*, *Vitro-dorus* etc.

¹⁾ Tilbage staar at drøfte den af Müllenhoff fremsatte Opfattelse, hvad der her maa gøres i en Fodnote, da den ikke synes at tiltrædes af Schönfeld. Müllenhoff lægger Hovedvægten paa den Omstændighed, at *cimber* paa Gallisk skal have været Navn for "Røver". Han vrager det ptolemæiske Danmarkskort, der henlægger Kimbrers og Haruders Bopæle til Jylland, — ja, han viger end ikke tilbage for at mistænkeliggøre Kejser Augustus, der paa Monumentum Ancyranum omtaler disse to Stammer i Forbindelse med det romerske Flaadetogt til de fjærne Nordkyster Aar 5 e. Kr. Ligningen *Kimbroi* = *Himber Sysse* bliver af Müllenhoff overalt konsekvent fortiet, skønt han allerede i 1844 havde lært den at kende gennem Keyzers Skrift om Nordmændenes Herkomst. Saaledes ogsaa hos den müllenhoffske Læres Fortsætter Bremer i "Ethnographie der germ. Stämme" 1899 (genudg. 1905). — Den müllenhoffske Opfattelse er i Bund og Grund forfejlet. Det galliske Ord *cimber* "Røver" har selvfølgelig ikke mere Vægt end gallo-romansk *ambro* "Menneskeæder", fransk *ogre* "Menneskeæder", russisk *obor* "Jætte", dansk *krabat* "grov Karl", svensk *ryss* "Uhyre". Overalt her er Folkenavnet det oprindelige, den appellativiske Mening en yngre Udvikling ud fra historisk givne Forhold. — Müllenhoffs Dom om det ptolemæiske Danmarkskort er i Virkeligheden ikke Kritik, men det modsatte; særlig hans Sigtelse mod Kejser Augustus stædfæstende Vidnesbyrd paa et officielt Mindesmærke dømmer sig selv. Jævnfør Marcks i "Jahrbuch des Vereins der Altertumsfreunde im Rheinland", 1894, og Ihm, Art. "Cimbri" i Pauly's og Wissowa's "Realencycl. d. class. Altertumswiss". 1897. Da jeg siden har leveret den hidtil savnede Kritik af det ptolemæiske Danmarkskort, turde det regnes for tilstrækkelig godtgjort, at dette Kort hører til de fortræffeligste og umistæneligste Overleveringer fra Oldtiden, jfr. min Afh. "Ptolemy's Atlas" i "The Scott. Geogr. Mag." XXX, Febr. 1914.

Vi erfarer altsaa, at Kimbrerne boede nøjagtig paa de nuværende Himmerboers Plads, i Himber Sysæl el. Himmerland. Da det antike Stammenavn og det middelalderlige Sysselevnavn er lige enestaaende i hele Europa, kan der ikke herske svageste Tvivl om Identiteten, efterat nu ogsaa den metodiske Fejlslutning med Hensyn til den klassiske Retskrivnings Vidnekraft er opløst.

lagttagelsen er rigtig, men ogsaa her trænges der til yderligere Uddybelse.

I efter-vulfilansk Sprog, dvs. i Østgotisk, Burgundisk, Vandalsk etc., hersker der en tydelig Vokalharmoni med fremadvirkende Retning.

1. *a* fastholdes efter *a*: *Ala-mod* (gotisk Dokument fra Neapel), *Ala-ricus*, *Hermana-ricus*.

2. *a* bliver til *æ* efter *æ*, *ě*, *i*, *î*, *iu*, *u*: *Bere-mud*, *Geze-ricus*, *Hermene-rig* (= **Airminai-reik-*), *Gebe-ric*, *seinai-gairns* (Bibeltglose), *Theude-nantha*, *Sunjai-friþas* (gotisk Dokument fra Neapel). Stundum synes *a* efter *i* at kunne blive til *e*, *i*, jfr. *Gibi-mer*.

3. *a* bliver til *o* efter *ô* og monoftongeret *au*: burg. *Gôdo-mar* (i Eddaen fastholdt med Spor af Stammeudlyden *-o* som *Gottormr*); østgot. *Ostro-gotha*, *Odo-theus*, skir. *Odo-vacar*.

Ogsaa i Vestgotisk synes Vokalharmonien at have fundet Indgang; dog vedligeholdtes den vulfilanske Sprogform hos Kongehuset, hvad vi seer af Former som *Eva-rix*, *Reccared*, *Chinda-svinth* etc.

I Vestgermansk synes der at findes en Vokalharmoni med tilbagevirkende Retning, hvad vi ogsaa paa Forhaand maatte vente efter de velkendte Omlydsforeteelser.

1. *a* fastholdes foran *a*: *Dructa-charius*: sædvanlig dog ogsaa under Indflydelse af *a* i Rodvokalen: *Lantha-carius*, *Magna-carius*, *Ara-harius*, *Arva-gastes*.

2. *a* bliver til *æ*, foran *æ*, *e*, *eu*, *i* etc.: *Chlode-vechus*, *Chrodebertus*, *Manne-leubus*, *Berte-childis Austre-gildis* osv.; talrige Exempler. Stundum synes *a* foran *i* at kunne blive til *i*: *Berti-sindis*.

3. *a* bliver til *o* foran *o*, *w*, *b*: *Vitro-dorus*, *Chlode-vechus*, *Rando-(w)aldus*, *Edo-vichus*, *Genno-baudes*, *Mallo-baudes*, *Mero-baudes*, *Dago-bertus*, *Lanno-berga*.

4. Ptolemæiske Dubletter, Tripletter og Kvadrupletter.

Det af Ptolemaios overleverede Navnestof har hidtil staaet som en Labyrinth, hvis Gennemforskning knap nok var overfladisk indledt.

C. Müller har i sin Ptolemaios-Udgaves Noter leveret det hidtil brugbareste Grundlag for en Kritik, men han naaede ikke at drage Slutresultaterne.

Müllenhoff har i sin "Deutsche Altertumskunde" ydet en vældig Masse Enkeltbidrag til Kritiken, men hans Metode er efter min Mening forfejlet, idet han ikke gør Forsøg paa kartografisk Genfremstilling af de forud for Ptolemaios eksisterende Kort, men plukker Enkelthederne fra hinanden paa en fuldkommen uoverskuelig Maade. Tilmed er hans Slutningsmaader ofte rent vilkaarlige, som vi ovenfor har seet Prøver paa; en anden Prøve er hans Textrettelse *Leuonoi* > **Kyenones*, foretagen uden Hensyn til, at Kvæernes Navn ikke er direkte afhjemlet i Oldtiden. Den af Müllenhoff udgivne Ptolemaios-Text i "Germania antiqva" 1873 var et Tilbageskridt sammenlignet med den wilbergske, idet han byggede paa et ringere Haandskrift. I Texten optoges den vilkaarlige Konjunktur *Kyenones*, endda uden saa meget som en Stjerne.

De paa Ptolemaios byggede kartografiske Fremstillinger lige til den nyeste Tid er alle utilfredsstillende. Hertil hører: Germanienskortet i Gerlands "Atlas der Völkerkunde" 1892 (i Berghaus, "Physikalischer Atlas" 3. Udg.; slet Korrekturlæsning: *Gridae* istf. *Gepidae*, *Tazyges* istf. *Iazyges*), v. Erckert, "Wanderungen und Siedlungen germanischer Stämme bis auf Karl den Grossen" 1901; K. Wolff, Germanienskort i Meyers Konversationslexikon, 1906; R. Kiepert, "Formae orbis antiqvi" (Germanienskort udg. 1914). Det lykkedes mig i sidste Øjeblik at hindre, at den ptolemæiske Dublet Vargiones optoges i v. Erckerts Atlas, men endnu i Standardværker til og med Aaret 1914 lever den

videre i bedste Velgaaende ved Siden af sit andet og bedre Jeg, Vangiones.

Tager vi Hensyn til den ptolemæiske Text- og Real-kritiks lave Stade, vil vi ikke kunne vente os noget synderligt Udbytte af de paagældende Navnekommentarer hos Schönfeld. Men selv med al rimelig Overbærenhed paa Grund af Forgængernes Mangler bliver der endda et og andet tilbage at kritisere hos ham.

Schönfeld noterer nok de forskellige Forsøg paa at tyde de ptolemæiske hapax legomena som Dubletter af forud kendte Navne, saaledes f. Ex. *Vargiones* = *Vangiones*, *Ouisburgioi* = *Osi Buri*, eller *Marvingoi* = *Marsigni*. Men det er kun sjælden, at han drister sig til at udtrykke nogen Tvivl med Hensyn til Stedfæstelsen, som f. Ex.: "nach Ptolemaeus wohnten die Visburgii.." osv. Sædvanlig er Formularen denne: "Die Marvingi sind ein Nachbarvölkchen der Markomannen" (umiddelbart efter den ganske tilsvarende Formular: "Die Marsigni wohnten in der Nähe der Elbquellen"); "Caritani . . Keltisches Volk aus den agri Decumates mit keltischem Namen"; "Die Danduten waren ein Nachbarvölkchen der Sueven"; "die Curionen wohnten südlich vom Thüringer Wald"; "Burgiones . . das in der Umgebung der Weichselquellen wohnende Volk", osv.

Her maa det siges, at Schönfelds sædvanlige Varsomhed har svigtet ham, thi en saadan Fremstillingsform er direkte vildledende.

Jeg har ovenfor omtalt, at Schönfeld i Indledningen med prisværdig Nøgtternhed tager Afstand fra den gængse Hang til Etymologiseren for enhver Pris. I Spørgsmaalet om de ptolemæiske Navneformer burde han have fastholdt dette gode Grundsæt endnu langt stærkere, end Tilfældet er.

Hovedfejlen ved den gængse Ptolemæus-Kritik er netop den Omstændighed, at man regner de foreliggende Navneformer for stadfæstede, naar det med Opbydelse af stor

lydhistorisk og topografisk Skarpsindighed lykkes at paavise, at de kan regnes for mulige. Over det vældige Arbejde med at paavise den lydlige Mulighed og dens Tilknytning til de topografiske Forhold glemmer man helt "metodisk" at foretage den statistisk-historiske Efterprøve, som jo dog i Virkeligheden er og bliver det ene afgørende.

Det vil selvfølgelig ikke falde nogen Sprogmand ind at nægte, at et *Vargiones* og et *Vangiones*, et *Marsingi* og et *Marvingi* er i lydlig Henseende hip som hap, nøjagtig lige muligt og etymologisk forklarligt. Det vil sikkert ogsaa ved tilstrækkelig nøje Grandskning af Landkortet tilsidst lykkes at opspore en eller anden Landsby eller Bæk, hvori man kan finde en hvilkenksomhelst ptolemæisk Navneform fortsat, hvad enten det nu er *Vargiones*, *Marvingi* eller hin navnkundige By "Siatutanda", opstaaet af det taciteiske "ad sua tutanda", stedfæstet af Ptolemaios ved Punktet 29° 20', 54° 20', og genfundet af Ledebuhr ved det nuværende Utende.

Men saasnart man ikke er greben af den etymologiserende Mani, vil selv den flygtigste Gennemlæsning af det ptolemæiske Navnestof overtøye en om, at et hos ham overleveret barbarisk hapax legomenon gennemsnitlig har Værdien Nul eller endnu ringere. Man læse blot følgende Sammenstilling af Navneformer fra Gallien:

Ptolemaios	Klassisk Normalform	Nyfransk Form
Samnitai	Namnetes	Nantes
Romandyes	Viromandui	Vermandois
Uessones	Suessiones	Soissons
Patribatioi	Atrebates	Artois, Arras
Subanektoi	Silvanectes	Senlis
Dueona	Devona	Divonne.

Er Forholdet saaledes indenfor en velkendt romersk Pro-

vins, hvordan maa det da ikke være i den uafhængige barbariske Yderzone, hvor Ptolemaios hverken havde Evne eller Vilje til at efterprøve Navneformerne? Svaret bliver selvfølgelig dette: i saadanne Egne er Radbrækning ikke Undtagelsen, men snarest den herskende Regel. Selv den skarpsindigste og lydlovlige Tydning af en hidhørende ptolemæisk Form er saa temmelig spildt Umage, naar vedkommende Navn er hapax legomenon, og det er Synd af Schönfeld at fortælle den forudsætningsløse Læser om "das in der Umgebung der . . . quellen wohnende Volk" el. lign. Det eneste fornuftige, vi kan gøre ved slige Skabninger, er at undersøge, om der inden- eller udenfor det ptolemæiske Navnestof findes nogenlunde tilsvarende Former, der kan opfattes som Gengangere. Ved denne Eftersøgning maa vi, modsat Etymologisterne, helst saa vidt muligt se bort fra Rodstavelsen og holde os til Endelsen, som i det ptolemæiske Kaos er det afgjort solideste.

Exempel: Ptolemaios pryder sit Kort med de førnævnte tre Navne *Vis-burgioi*, *Burgiones*, *Kuriones*, allesammen hapax legomena. Intet af dem er en Bønne værdt, saa længe de tages særskilt, thi Historien og den ikke-ptolemæiske Geografi tier lige haardnakket om dem alle. Det eneste vi kan gøre med dem, er at slaa dem sammen med et velkendt og velhjemlet ptolemæisk Navn fra samme Nabolag, nemlig *Lugoi Buroi*; Resultatet bliver da: Dublet (*Osoi*) *Buroi*, Triplet *Buriones*, Kvadruplet *Buriones*. Ganske tilsvarende er Forholdet med *Ouirunoi* — *Ouirunon* — *Auarpoi* — *Auarinnoi*, se under Varini (S. 48). Herved reduceres den ptolemæiske Navnerigdom i foreliggende Tilfælde til $\frac{1}{4}$, men samtidig faar vi den firdobbelte Lejlighed til at efterspore de tabte ptolemæiske Kilder, og denne Vinding turde rigelig opveje den Ravage, som vor Fremgangsmaade volder indenfor Etymologisternes etnografiske Fantasiverden.

Om de literære Følgeslutninger udfra den her skildrede Fremgangsmaade vil der endnu kunne tvistes, saa længe

den ikke er efterprøvet. Men saa meget er sikkert, at der paa Forskningens nuværende Stade kræves ubarmhjærtig Proskription af de omkringløbende ptolemæiske Lygtemænd, og en Mængde straboniske, pliniske og taciteiske bør følge med i Købet, thi hvad der gælder om Ptolemaios, gælder i det store og hele ogsaa om hans Forgængere, om end ikke i saa udpræget Grad.

I det følgende skal der nu opstilles en saadan Proskriptionsliste, der senere sikkert vil kunne øges med adskilligt. Kartografiske Bilag vil man finde i mine Artikler i "The Scottish Geographical Magazine" 1914, Febr. og Dec.

Ambrones (Plutarchos) — Ombrones (oldeng. Ymbre).

Atuatokon, Hovedstad hos Tungroi = dAndutoi? (rigtig Stave-
maade: Aduatuci; Bynavnet findes stundum forkortet til Aduaca).
Texthaandskrifterne skriver uden Undtagelse Atuatukton istedenfor
Korthaandskrifternes Atuatokon.

Baimoi = Baino-chaimoi.

Bastarnai = (Ba)sturnoi.

Biefoi = Piefigoi, i Dakien.

Burguntes = Frugundiones.

Buroi = Burgiones = Kuriones = (Ouis-) burgioi; sagtens = Zu-
moi (Strabon).

Daukiones = Dani (Jordanis; eneste Navn med Forlyd Da-
imellem c. 100 germ. Stammenavne).

*Dunoi (Lugoididunoi) = "By" Lugi-Dunon.

Eluaiones = Igylliones?

*Eudusioi (Fundusioi) = Eudoses (Tac.) = sEdusii (var. Eudu-
res; Cæs.).

Euthiones (Venant. Fortunat.) = *Eutones? (Gutones Pytheas)
= nUithones (Tac.).

Finnoi i Skandia = Finnoi i Polen (sic).

Firaisoi = Finaithae (Jordanis).

Gythones = Sulones (var. Bulanés) = Butones (Strabon).

Chaimai = Kamauoi.

Chaituoroi = Chattuarioi (Strabon).

Charudes = Farodinoi = Suardones, Suarines? (Tac.),

Kauchoi = Kuadoi (Zosimos) = Chauiones (Mamertin.) = Hugo-
nes (Ann. Quedl.).

Kauchoi mikroï = Kalukones = Kathylkoi (Strabon).

Karitnoi = Parisi (Tab. Peutling.) = Caeresii (Cæs.).

Karpianoï = Harpioi.

Kotensioi (var. Kontekoi) = Kognoi = Kytnoi = Batinoi.

Langobardoï = Lakkobardoï (Lankosargoï Strabon).

Marvingoi = Marsigni (Tac.).

Nauaroi = Sauaroi.

Ner-Tereanoi = *Nervii *Germani? (*NEPOYIOI *ΓΕΡΜΑΝΟΙ).

Omanoi = Atmonoi (Strabon) = Manimi (Tac.).

Osioi = Osiloi.

Ouis (-burgioi) = Osi (Tac.).

Rakatai = Rakatriai = Ratakensioi.

Rutiklioι med By Rugion = Rugi (Tac.) = Rugini (Beda) = Mugilones (Strabon).

Sudenoι = Sudeta (Bjærg).

Sudinoι i Preussen = Sidinoι v. f. Weichsel = Sibinoι (Strabon).

*Souionoι (Fauonai) = Sviones (Tac.) = hille-(S)vionum gente, quae. . (Plin.) ¹⁾.

Teurio-chaimai = Turones?

Teuriskoι = Tauriskoι (Strabon).

Teuton(ο)aroi = Teutones.

Uispoi = Usipi (Tac.).

Ouirunoι = Auarpoi = Auarinoι.

Vangiones = Vargiones.

Venedai = Veltai.

5. Heroer og Opnævner.

Mytiske er ifølge Schönfeld den amaliske Kongeæts Stamfædre *Athala* og "*Hisarnis*", (sidstnævnte sættes uden paaviselig Grund under Bogstavet *h*, skønt forskellige Haandskrifter har *Isarna*, og skønt Navnet hos Schönfeld afledes af "Jærn"). Merovingerkonungen Merevech omtales derimod som historisk, uden at der udtrykkes nogen Tvivl om hans Tilværelse.

Nogen paatrængende nødvendig Grund til at stemple *Athala* og *Isarna* som mytiske kan egentlig ikke sees at være tilstede. Tydelig mytiske er ved første Øjekast kun de to Topstamfædre *Gapt* og *Humal*, hvis Særstilling røber sig gennem deres Ikke-Deltagelse i det til og med Ermanrik herskende Ættestavrim paa Vokal.

Merevech er derimod som "historisk" Person mildest talt mistænkelig. Hans Tilværelse nægtes rentud af Sybel,

¹⁾ Foruden af Grienberger, der citeres hos Schönfeld, er denne Læsemaade fremsat af Löffler og i Salmonsens Konversationslexikon af Under-tegnede. Den synes altsaa at være meget nærliggende.

"Die Entstehung des deutschen Königtums" S. 178, medens Müllenhoff i "Die merovingische Stammsage" ("Zeitschr. f. deutsch. Alt." VI, 430) kun meget valent tager ham i Forsvar. I "Oldsagn om Godtjod" S. 154, har jeg til Sybels og Müllenhoffs kritiske Iagttagelser føjet en ny, nemlig den, at Merevech bryder det Ættestavrim, der ellers vilde herske gennem fire Led: 1. Hlodjo, 2. Hilderik, 3. Hlodevech; 4. Hlodemær, Hildeberht, Hlodehar, Hrodehild (Hlodevechs ægtefødte Børn). Selvom Schönfeld ikke billiger den her nævnte Opfattelse, burde der ialfald have været henvist til den.

Overfor Ostrogotha er Schönfeld forsigtigere, idet han kalder ham "angeblicher Ahnherr der gotischen Könige". Iøvrigt burde det have været nævnt, at Ostrogotha forekommer i Widsids fællesgotiske Helteliste under Navnet "Eastgota". At Sønnen Unvil findes nævnt sammesteds som Unwen, omtales af Schönfeld, omend med Tvivl, idet han hævder Muligheden for ægte *H-Forlyd*. Denne Tvivl er ugrundet, da Ættestavrimet afgjort kræver vokalisk Forlyd. Ved en ny Udgave bør det tilføjes, at Chambers i "Widsith" S. 236 overfor mig har taget Ostrogothas historiske Tilværelse i Forsvar, iøvrigt efter min Mening ikke med fyldestgørende Grunde.

Schönfelds Ordbog giver en velkommen Lejlighed til at gaa de her nævnte Spørgsmaal efter i Sømmene.

Som jeg har udtalt i "Oldsagn om Godtjod" S. 152, tillod vore Forfædres ældste Navneskik ikke at døbe Mennesker med Navnet paa deres egen Stammes eller Æts Opnævner; først fra 5. Aarh. af bortfaldt dette Forbud. Medens jeg hidtil ikke har kunnet give nogen samlet Paavisning, vil det nu være en let Sag, da Materialet foreligger overskuelig samlet af Schönfeld.

Vi skal altsaa nu gennemgaa de ældste historisk sikre Exempler paa ætnisk Nævnegivning hos vore Forfædre.

Afhjemlingerne bliver følgende.

Navngivende Stamme	Personnavn	Nationalitet	Aarhundrede
Boii	Boiorix	Kimbrer	2. f. Kr.
	Berichus	Hunner	5. e. Kr.
	Boiocalus	Amsivarjer	1—2. e. Kr.
Erminones	Ermanaricus	Goter	3. e. Kr.
Finni	Finn	Friser	5. — — (?)
Gauti	Gauterit	Goter	5. — —
*Himbri	Cimberius	Sveber	1. f. Kr.
Huni	Hunila	Goter	3—4. — —
	Hunirix	Vandaler	5. — —
Inguiones	Inguiomerus	Herusker	1. — —
	(Ingeld	Hadu-Barder	6. — —)
Lugii	Lugius	Kimbrer	2. f. Kr.
Rugi	Ruga	Hunner	5. e. Kr.
Sidones	Sido	Kvader	1. — —
	(Seda	Goter	6. — —)
Sviones?	Sve-ridus	Goter	4. — —
*Valchi?	Valaravans	Goter	— —
Vandali	Vandalarius	Goter	— —
Vangiones	Vangio	Kvader	1. — —
Venethi	Vinitharius	Goter	4—5. — —
Viduvarii	Viduarius	Kvader	4. — —.

Endnu kan tilføjes følgende Exempler, som dels kan være mytiske, dels falder *efter* den ovenfor trukne Tidsgrænse.

Alamanni	Alman	Langbarder	(Stamfader)
Austrogoti	Ustrigotthus	Gepide	6. e. Kr.
Dani	Danus, Danila	Goter	6—7. — —
Franci	Froncho	Langbarder	(Stamfader)
Harudes	Haruth	Eruler	6. e. Kr.
	Hæred	"Geater"	6. — —
Svebi	Svabila	Goter	7. — —.

Jeg har inden 5. Aarhundrede ikke været istand til at finde anden Undtagelse fra Reglen end Teutonerfyrsten Teutobodus, som blev tagen til Fange af Marius Aar 102 f. Kr. En saadan Undtagelse hører til dem, gennem hvilke Hovedreglen kun stadfæstes. Selv om jeg ikke med Schönfeld og Holder regner Teutonerne for et keltisk Folk, kan jeg godt følge disse Forskere i at regne Teutobodus med til den keltiske Navneforraad eller ialfald til Dannelserne efter keltisk Navneskik. Vi veed intet om, hvor længe Teuto-

nerne har boet i Mellemeuropa inden deres første Optræden paa Historiens Skueplads; de kan have været sproglig paa-virkede ligesom deres c. 50 Aar senere opdukkende Stamme-frænder Nemetes, hvis Navn er tydelig keltisk. Saavidt jeg har kunnet skønne af Stoffet hos Holder, havde Kelterne paa Kristi Tid intet Forbud imod, at Mennesker døbttes efter deres egne hjemlige Stamme- eller Ætteheroer. — Iøvrigt er det ingenlunde utænkeligt, at Teutobodus kunde være Fællesnavn i Smag med gotisk *þiudans*, oldeng. *þeoden*, "Konge", eller ogsaa = "Teutoner-byder", svarende til den vandalske Kongetitel *Vandala-rix* og den engelske *Bret-walda*. Der er altsaa Udveje nok til at opløse den Modsigelse, som Navnet Teutobod kunde synes at være mod den af mig iagttagne Navneskik.

Resultatet bliver, at Personer som Ostrogotha og Merevech mister enhver endnu tilbageværende Sandsynlighed for at kunne gælde som historiske. Overalt, hvor vi i germ. Stamtavler inden 5. Aarh. iagttager hjemlige Opnævnerne, bliver disse skaanselsløst at stryge som Indflik.

6. Sproggruppering efter Mannung-Stamtavlen.

Schönfeld bruger i sin etnografiske Index de fra Mannung-Stamtavlen kendte Gruppenavne til Indordning af Navnestoffet; Inguaeones omfatter her hans Cimbri, Varini, Frisii, Langobardi, Amsivarii, medens Erminones bl. a. omfatter Suevi.

Den her fremtrædende Brug af Navnet Inguaeones burde ikke have fundet Sted i et kritisk Værk, der er udarbejdet med praktiske Formaal for Øje.

Den gængse Ingvæon-Lære bygger i Virkeligheden paa et eneste Kildested, nemlig Folketavlen hos Plinius, hvor Inguaeones siges at omfatte Cimbri, Teutoni et Chaucorum gentes; dette udnyttes gennem Ligningen Chauci = Saxer = Angelsaxer = Anglofriser. Men vi har allerede ind-

skærpet, at et hapax legomenon fra den klassiske Synskreses Yderzone er saare lidet værd, og gælder dette for Navneformer, da gælder det lige saa fuldt for Vidnesbyrd, der skal tjene til Hovedhjørnesten for en mægtig Grupperingsteori. Hvor meget det pliniske Vidnesbyrd er værd, viser allerede Schönfeld tydelig nok i Gærningen, idet han ikke kan bruge det uden at rette paa det: han tilkender nemlig Ingvæongruppen bl. a. Langbarderne, skønt disse ellers gælder for Sveber (Strabon, Tacitus), altsaa ifølge Plinius skulde høre med til Ermingruppen.

Som positivt Vidnesbyrd No. 2 gælder i den gængse Lære de velkendte Ord hos Tacitus, Germ. c. 2, at *Inguaeones* omfatter "proximi Oceano". Dette Udtryk kan imidlertid aldeles ikke bruges for Ligningen *Inguaeones* = Anglofriser; thi i Kapitel 37 glosserer Tacitus det udtrykkelig ved *Cimbri*, hvorved vi altsaa føres til en Afgrænsning, der stemmer nøjagtig med den umistænkligste Del af det pliniske Vidnesbyrd. Facit: det eneste sikre klassiske Vidnesbyrd om *Inguaeones* er, at de omfatter *Cimbri*.

Iøvrigt fremkommer Ingvæon-Læren ved at fortie eller forkaste en Tylft eller en Snes velhjemlede Vidnesbyrd, der enstemmig henlægger Ingvegruppen til det nordiske Omraade. Allerede Plinius synes i Stykket IV, 96 at omtale *Inguaeones* i Scadinavia, men det forklares af Bremer og andre som et vagt Udtryk for "Omgivelserne omkring *Cimbri*". Den oldengelske Runesangs Ord "Ing var først hos Øst-Dannerne" skal kun forstaas i geografisk Mening. Müllenhoff siger om Yngve-Frey: "fälschlich rühmten sich die schwedischen Ynglingar, von ihm abzustammen"(!) ¹⁾. Toppunktet naaer Kögel, der i sin Literaturhistorie hævder, at naar Beowulfs Daner kaldes Ing-venner, saa kan dermed ikke menes rigtige Danske, det maa være førdanske Anglofriser(!).

¹⁾ "Nordalbingische Studien" 1848.

Jeg skal ikke her gennemgaa hele Rækken af de øvrige positive Vidnesbyrd, der er tilstrækkelig kendte. Blot skal jeg fremdrage et hidtil uænset, som ikke hører til de mindst mærkelige. Den danske Folkevisen om Langbardernes Udvandring øger det fra Paul Warnefrid overtagne Stof med en hjemlig Overlevering, hvori det hedder, at Udvandringen foretages under Kong Snede og efter Raad af en Kvinde, "Fru Inger paa Sjælland". Snede eller Sne er en velkendt Figur fra Nordboernes fælles ætniske Myte om Afstamning fra den arktiske Jætte Fornjot. "Fru Inger" har man hidtil ikke lagt Mærke til, men det er ved første Øjekast klart, at hun i den nævnte Myte indtager nøjagtig samme Plads som Svenskernes Skjalf, dvs. Opnævnersken for Skilvingerne. Vi har med andre Ord her det hidtil savnede udtrykkelige Vidnesbyrd om, at Danerne regnede sig med til Ingvegruppen.

Allerede Rieger og Kossinna har forlængst udtalt sig mod den gængse urigtige Fremstilling af Ingvegruppens Omfang. Denne Fremstilling fortjener simpelthen ikke andet Skudsmaal end Myte.

Chadwick har i "The Origin of the English Nation", 1907, gjort Skridtet fuldt ud, idet han opfatter Ingvaeones som historisk Forgænger for den senere Tids Dani.

I næste Udgave af Schönfelds Ordbog bør Ingvegruppens helt fantastiske Afgrænsning (Frisii! Langobardi! Am-sivarii!) være forsvunden.

7. Spredte Iagttagelser.

Aestii. Det burde tilføjes, at Oldnordisk har en konsonantisk Flertalsform Eistr (jfr. Vindr).

Albiorix. Den keltiske Gud Mars Albiorix, "Alpe-regent", burde tilføjes. Eftersom han optræder i Nibelung-sagnet og andensteds som Alberih, er det rimeligt at formode, at han ogsaa har været dyrket af Tyskere. Jfr. min Afh.

"De ældste gottonske Sagnhelte", i "Danske Studier" 1912, S. 175.

Ambrones. Det burde tilføjes, at der i Widsid nævnes en Stamme Ymbrer nær Sycgerne, dvs. i Saxernes Nabolag. Netop sammesteds kommer de ptolemæiske Ombrones til at staa, naar Østersøkysten indsættes for Weichselfloden, hvad der er geografisk nødvendigt.

Arda-bures (Alaner), Arda-ricus (Gepide). "Arda- gehört zu ags. Eard- (Searle), eard, as. ard "Wohnort" (nicht zu hardu-, Förstemann 753)". Den kategoriske Afvisning af Förstemanns Mening er urigtig. I sentgotisk Sprogform er Formen **hardu-* istf. vulfilansk *hardu* helt normal; jfr. den gotiske Kalenders *Fripareik-* og det gotiske Dokuments *Sunjaifripas*. I Sentgotisk maa *u* have været udtalt omtrent som paa Engelsk i Calcutta (= indisk Kalkatta), og i en Form som *hardu-* maatte *a*-Lyden yderligere fremtvinges ved Vokalharmoni.

Athanicus. Vestgotisk Konge eller Høvding; skrives ofte *Haithanaricus*, *Haitanaricus*, *Aithanaricus*. Uden Tvivl foreligger her en gotisk Folkeetymologi, idet Athanarik var en ivrig Hedning og Kristenforfølger. I Heltasagnet synes han at være sammensmeltet med Ermanarik, da dennes Offer Frederik sikkert er identisk med den gotiske Martyr Fripareik. Jfr. min Afh. "De ældste gott. Sagnhelte" S. 181.

Augis, amalisk Kongestamfader hos Cassiodor-Jordanis. Schönfeld indskrænker sig til at henvise til "Versuche, den Namen zu deuten". Da han lige ovenfor har erklæret, at *Augandzii* hos Jordanis er "verderbt aus **Agadii*", — hvori han aabenbart har Ret —, er der ingen Grund til at vige tilbage for en tilsvarende Opfattelse ved *Augis* = **Agis*. Skrivemaaden *aug* synes at have været et Slags Udtryk for *g*'ets spirantiske Udtale. Her kan ikke foreligge oprindelig Tvelyd *au*, da denne paa Østgotisk skulde være monoftongeret til *ô* (jfr. under Gapt). Tydningen af **Agis* er da

helt simpel, = "den skrækindjagende", et velkendt Navn, i Slægt med oldn. *Ægir* og gotisk *us-agjan* "skræmme"

Beric, Navn paa en "gotisk" og en hunnisk Person, er ifølge Schönfeld Kæleform til et med *Bere-* sammensat Navn, altsaa svarende til oldn. *Bjarki*. Da den "gotiske" Beric optræder som Leder af den første Vandring fra Scandza til Landene søndenfor Østersøen, maa han sættes lig med den navnkundige Kimbrer Boiorix, der var Leder af den første navnkundige Vandring fra skandinavisk Omraade til Landene søndenfor Østersøen. Keltisk *oi* i Boiorix maatte blive til vulfilansk *ai* og sentgotisk *ê*. Jfr. "De ældste gott. Sagnhelte", S. 178.

Bructeri. Det burde have været nævnt, at Bremer sætter Navnet i Forbindelse med Øen *Burcana*, nu *Borkum*, se "Ethnographie" § 194.

Eudusii. De hidhørende Eudusianoï "med gotisk Dialekt" ved Kaukasuskysten (Periplus Pont. Eux.) burde have været medtagne, jfr. Loewe, "Die Reste der Germanen am schwarzen Meere". Da Schönfeld ved Art. Fundusioi omtaler dette Navns Identificering med Eudusii, burde han have sat en Henviisning ved begge Artikler.

Euthiones, Eucii. Da Schönfeld medtager Stof fra 7. Aarh., burde han ikke have udeladt de to her nævnte Former fra 6. Aarh. (Venantius Fortunatus, henh. Kong Theudebert). I dem seer man med Rette de ældste sikre Afhjemlinger af Jydernes Navn. Det er en Misforstaaelse, at dansk Jyde kræver opr. **Jeut*; *Jyde* (med Biformen *Yde*) gaar tilbage til *cut-*; jfr. dansk *gyver* og *yver* = tysk *euter*. (Kravet om opr. Forlyd *j* bliver af Schönfeld med Rette tilbagevist ved Navnet Euthüngi).

Falchovarii. Det burde omtales, at Bremer sætter Navnet i Forbindelse med Landskabet Veluwe ved Nedrerhinen, jfr. "Ethnographie" § 180.

Fosi. Afledningen fra Strømnavnet Fuse i Østhannover synes saa nærliggende, at den burde nævnes udtrykkelig.

Fritigil, markmannisk Dronning if. Paulinus, Vita Ambrósii c. 36 (Aar 398), tilføjes.

Gapt, den amaliske Æts Topstamfader, bliver af Schönfeld i Henhold til den gængse Tydning sat lig med den oldnordiske Gud Gautr. Denne Tydning er umulig, da Amaler-Ætten er østgotisk og følgelig maatte have Monofongeringen *au > ô*. Jfr. under Augis. Gapt maa snarere hænge sammen med Gepidernes Navn, oldeng. Geftas el. Gifpas.

Chauiones = Chauc(h)i, Luioi (Strabon) = Lygii, Ruas = Ruga (Hunnerfyrste) synes at være Former, der viser, at den stemte Spirant *g* i visse Stillinger udtaltes saa svagt, at den ikke opfattedes af romerske eller græske Øren.

(H)onegesios, Embedsmand hos Attila if. Priskos, tilføjes. Sikkert = **Huni-gaiz*, = *Hungar* i Widsith = *Hungar*, "livlandsk Kæmpe" hos Saxe. — Broderen Skotta bærer et tydelig gotisk Navn.

Inniscaris Rogas, "finske Folk". Efter Varianten "Innascaris Rogas" bør der læses "imma Skeiros Rugos *skalkinodedun" "ham Skirer og Ruger tjente". I samme Liste over Ermanriks Erobringer staar ogsaa Erulerne; de tre Stammer følges altid ad. Det havde været rigtigst at aftrykke hele Listen under ét; løsrevne Citeringer er temmelig værdiløse, da Listen i den foreliggende Form sikkert er helt vilkaarlig stavelsedelt. *Inaunxis* kunde nok skuffende ligne *in Aunxis*, dvs. finsk *Aunuksen-maa*, russ. *Olonetz* (Müllenhoff), men det er næsten utænkeligt, at den østgotiske Sprogform kunde tillade Tvelyden *au*; det skulde være *ô*. *Scythathiudos* som Sættelse er heller ikke tilstedeligt; det vilde hedde **Scythe-thiudos*.

Inguaeones. Til de citerede Kildesteder burde føjes Plin. XXXVII, 35 (Hs. var. for Gutones), der kan være

en Radbrækning af *Inguiones, jfr. Detlefsen, "Die Entdeckung des germ. Nordens" i Sieglins "Quellen u. Forsch. zur Gesch. der Geographie", H. 8, S. 7.

Lemovii. Den nærliggende Rettelse *Letovii = Litauere burde omtales. Hvis denne Rettelse ikke kan godtages, er Navnet helt værdiløst for os.

Nemetes. Der er, jeg husker ikke hvor, opstillet den Gisning, at Nemeternes Navn kunde være = slav. *Nemeci* = "Tyskere, Germaner, Gottoner". Gisningen er ingenlunde blottet for Sandsynlighed. Nemeterne kunde være komne fra Østgermanien, hvor de vilde have grænset paa een Gang til Kelter og Daker. Det keltiske Navn Nemetes vilde saa gennem dakiske Mellemmænd være gaaet i Arv til Slaverne; jfr. **Halisjernes* Hovedstad *Kalisia*, der gennem Dakerne er gaaet i Arv til Slaverne: *Kalisz*. Spor af dakisk Naboskab kan vi ogsaa finde hos Nemeternes Følgesvende *Tribokoi*, der minder om de nord-dakiske Stammer *Koistobokoi* og *Sabokoi*.

Pruteni, Bruteni. De gamle Preussers Navn dølger sig aabenbart under Tacitus' Ord om Aisterne: "lingua Britannicae propior". Jævnfør hans forklædte Omtale af Kvænerne som "Kvindefolket".

Reudigni, v. S. af Aviones, Varini, nUithones (Tac.) = Rodingas v. S. af Eowan, Wærne, Yte (Widsid). Jfr. Much, Paul og Braune Beitr. XVII, 192, og Chambers, "Widsith" 196.

Ripuarii. Navnet savnes hos Schönfeld, skønt det allerede forekommer hos Jordanis. Efter min Mening er det en gallo-romansk Videredannelse af Usipi: **Uzipárii*, dannet som **Pictavarii*, **Andegavarii*, **Biturigarii*, *Pregnarii* af ældre *Pictavi*, *Andegavi*, *Bituriges*, *Breuni* (nu *Poitiers*, *Angers*, *Berroviers*, *Brenner*). Navnet mistede først den tonløse Forlydsvokal, ligesom *Hispania* > *Spania* hos Jordanis, og blev dernæst paa Tysk helt lydret till *Ripar*-.

Rogas. If. Schönfeld "finsk" Folk hos Jordanis. Parret Scaris Rogas maa sikkert rettes til **Sciras Rogas*, dvs. Skirer og Ruger. Jævnfør Erulerne i samme Liste over Ermanriks Erobringer. Skirer, Ruger og Eruler optræder stadig sammen.

Rugi. Formen Rugini hos Beda V, 9, burde tilføjes.

Savalingii, Sabalingioi. Den af Detlefsen, "Die Entdeckung" S. 60 foreslaaede Ligning med Sallingboerne i Saling Sysæl burde udtrykkelig nævnes, da den støttes af Ligningerne Cimbri = Himmerboer, Charudes = Hardboer, Anglii = Angelboer.

Semnones. Schönfeld har, ligesom alle tidligere Forskere, overseet et vigtigt Kildested, Fragm. ap. Suidas ed. Kuster II, 294 (Zeuss 317): *οἱ λεγόμενοι Γερμανοί, οἱ ἀμφὶ τὸν Πῆνον ποταμὸν εἰσιν, οἱ κατέθον τὴν γῆν τῶν Ἀλβανῶν (Ἀλαμανῶν), οὓς καὶ Σήγονας καλοῦσιν.* Ved dette Vidnesbyrd fastslaas det først med fuld Sikkerhed, at Allemannerne er en Fortsættelse af Semnerne. — Medens her Semnerne optræder i Forklædning som senoniske Galler fra Sens eller fra Norditalien, har hos Ptolemaios de sidstnævnte Galler maattet forklæde sig som Semner. — Schönfeld godtager Ligningen Semnones = Sibinoi; men paa et strabonsk eller ptolemæisk Vidnesbyrd fra Yderzonen kan der ikke bygges fine Lydlovsteorier; Sibinoi = Sidinoi Ptol. er simpelthen Dublet af den preussiske Stamme Sudinoi.

Sigulones. Det burde have været udtrykkelig omtalt, at Navnet genfindes i Widsid som *Sycgas* (sikkert = *Secgas* i Kvadet om Finnsburg-Fejden).

Skotta, Navn paa Onegesios' Broder hos Priskos, burde tilføjes. Det er sagtens = Skyther.

Σουβιοι, der gentages tre Gange hos Sozomenos IX, 12, skal if. Schönfeld være "ein Versehen entweder des Herausgebers oder der Codices". Hvis det ikke skyldes Udgifveren, er der ingen Grund til at dadle Haandskrifterne, thi **Svibôs*

er netop den lydrette sentgotiske Form. At Goterne ved Siden af den brugte den tyske Laaneform **Swabôs*, udelukker ikke, at den ægte gotiske Form kan have holdt sig og være hørt af Sozomenos.

Teutones. Da Mela III, 6, 54, sætter Stammen paa "Øen Codanovia" i Codan-Bugten, bør det ikke forbigaa, at Øen Sjælland indeholder et gammelt Landskabsnavn *þiuþ*, nævnt paa Vordingborg-Runestenen og efterklingende i Herredsnavnet *Tybjerg*, *Thyuthæbiarg*, der sagtens har kendemærket et Grænsestrøg. Jævnfør ogsaa *Tyboer* i *þjóð* el. *Thythæ Sysæl* som Genboer til Himmerboer i Himber Sysæl, svarende til den historiske Forbindelse mellem Teutones og Cimbri. Litt. hos Detlefsen, "Die Entdeckung", Nachtrag S. 9 ff.

Teutonoaroi. Dette ptolemæiske Monstrum er opstaaet ved Mislæsning af Rettelsen "vari", der var tilføjet ovenover det umiddelbart følgende Navn *Virunoi* = *Varini*. Jfr. min Afh. "Ptolemy's Atlas" i "The Scott. Geogr. Mag." XXX, Febr., S. 63.

Triboci. Hvorfor dette Navn skal være keltisk, som Schönfeld if. den gængse Mening forudsætter, kan jeg ikke indse; der findes ingen tilsvarende keltiske Stammenavne. Jævnfør derimod de tyske Bjærgnavne *Mëlibôkos*, *Deutschbuch*, *Albuch*. Er Navnet ikke tysk, er det snarest dakisk, jfr. de dakiske Stammenavne *Koisto-bokoi* og *Sa-bokoi*.

Ταυρωνοι hos Strabon kunde have været opført særskilt. Det opfattes sædvanlig som Radbrækning af *Toutonoi*, *Teutonoï*. Ligesaa nær ligger det at forbinde det med Tungri, da denne Stamme if. Cæsar var opstaaet af en Afdeling Teutoner og Kimbrer.

Vandali. Der kunde tilføjes, at et tilsvarende etnisk-geografisk Navn lever paa nordisk Grund: svensk Vendel, Hovedlandskab i Upland, dansk Vændle-folk og Vændle Sysæl, sidstnævnte med Indbyggernavnet *Vendelboer*.

Varini. Schönfeld skriver: "Die Varinen wohnten einst auf der kimbrischen Halbinsel; an sie erinnert vielleicht Warnitz, früher Warnæs, d. i. *Warna-naes, "promunturium Varnorum", die Nordostecke von Sundewitt (L. Schmidt, "Allg. Gesch. der germ. Völker" 148)". De af Schönfeld refererede Sætninger indeholder næsten lutter vilkaarlige Paastande eller ligefremme Urigtigheder. Der findes ikke et eneste positivt Vidnesbyrd om Variner paa den kimbriske Halvø. Det af Müllenhoff fremdragne Stednavn "Warnitz, früher Warnæs" er ligegyldigt; hvis ikke, maatte vi genfinde Varinerne baade i Sverige og Norge, hvor det ligeledes optræder. Den af Müllenhoff citerede og af Schönfeld gentagne "nuværende" Navneform Warnitz er en tysk Radbrækning; det saakaldt "tidligere" *Warnæs* (læs *Varnæs*) er den Dag idag den ene brugelige Form blandt de indfødte Varnæsboer. Mod den tilføjede Fortolkning "promunturium Varinorum" kan der ikke advares energisk nok. Dette først af Müllenhoff henkastede Udtryk citeredes senere paa skodesløs Maade af Seelmann i "Jahrb. des Ver. f. niederd. Sprachforschung" 1886 og derefter fuldkommen forvrænget af Bremer i hans Etnografi 1899 (genudgivet 1905), § 130: "promontorium Varinorum 1231 (Warnæs)", hvorefter Chadwick i "The Origin of the English Nation" 1907, S. 199, intetanende har skrevet "in a document of the thirteenth century" (dermed menes Valdemars Jordebog). — Muligt er det, at Varinerne oprindeligt stammer fra Vardboerne eller "Varrerne" i Varvith Sysæl; men dette er kun en Gisning. — For at faa Varinerne historisk stedfæstet, maa vi drøfte Forholdet til forskellige ptolemæiske Navneformer i Nabolaget, hvorom Schönfeld udtaler sig paa følgende Vis: "Die Viruni wohnten in dem Elbgebiet und können also schwerlich mit der bedeutend östlicher angesetzten Stadt *Οὐτρουνοῦ* etwas zu tun haben. Doch ist darum eine etymologische Verwandtschaft der Namen nicht ausgeschlossen, und so

könnte Viruni keltisch sein (vgl. auch Schultze, Zur Gesch. lat. Eigennamen S. 7)". Schönfeld vil ikke godtage den almindelig opstillede Ligning Ouirunoi = Varini: "man müsste dann Ablaut in der ersten und zweiten Silbe (Varin-: Virun-) annehmen. Zugleich müsste man dann aber auch annehmen, dass Ptolemaeus die Varini in drei Namensformen erwähnt habe: *Αἰαρινοί*, *Αἰάρποι* und *Οὐλοῦνοι*, was mir wenig wahrscheinlich vorkommt". Hele dette Stykke er et typisk Exempel paa de uheldige Resultater, der avles af den hidtidige mangelfulde Ptolemaios-Kritik. Man stoler paa ptolemæiske By-Stedfæstelser (jævnfør Tilfældet "Siatutanda"), — og man drøfter i fuldt Alvor, hvorvidt ptolemæiske Former som *Ouirunoi* — *Auarinoi* kunde tænkes at indeholde en sjælden samtidig Rod- og Suffix-Aflyd, eller hvorvidt Navnet Ouirunoi skal røbe Spor af keltisk Sprog nordøstenfor Elben. Alt dette er spildt Umage. De nævnte ptolemæiske Former er Radbræk af ét og samme Navn og intet andet; *Virunon* er simpelthen Nostrificering efter den velkendte noriske By af dette Navn. At bruge sligt som Grundlag for Iagttagelse af "urgermansk Aflyd" eller "keltisk Nationalitet" er fuldkommen utilstedeligt. Derimod kan de ptolemæiske Former trods alt Radbræk være værdifulde nok fra literært og geografisk Standpunkt. De viser os faktisk med fuldkommen Sikkerhed, hvor Varinerne boede. Vi har Ligningen: 1. Ouirunoi v. S. af Teuton(oaroi); 2. Auarpoi mellem Teutones og Burgundes; 3. Auarinoi v. S. af Frugundiones. No. 1 og 2 sættes af Ptolemaios overensstemmende østenfor den kimbriske Halvø, omtrent i det nuværende Meklenburg; den tredje Stedfæstelse, der forvexler Østersøens Sydkyst med Weichselen, peger tilbage paa samme Punkt. Og netop i Meklenburg findes, bortset fra det thydingske Landskab Werinofeld, de eneste sikre Fortsættelser af Varinerne's Navn, nemlig Floden War-

now med Bynavn Warnemünde og vendisk Stammenavn Varnabi.

Sitones. Den af Zeuss givne Henførelse til Verbet "at sidde" støttes af en hel Række tilsvarende Former for Navne paa Stammer eller Landskaber i Grænselandene: *Furgisatis* nær Donau Ptol., *El-sass* dvs. "Fremmed-sæde", *Holt-sati* paa Grænsen af Venderne, eng. *Dor-set*, *Somer-set* og mangfoldige tilsvarende Navne paa Stammer og Landskaber i de kymriske Grænsestrøg; oldn. *Setar* el. *Norðrsetar* = de yderste Nybyggere i Grønland.

Venedi. Sikkert oprindelig Navn paa de illyriske Veneti, efter hvis Udvandring fra Østgermanien Navnet overførtes paa Slaverne. Det burde tilføjes, at Oldnordisk har en konsonantisk Flertalsform *Vindr* (jfr. *Eistr*).

Hermed har jeg fuldent mine Noter til Schönfelds Navnesamling. De skal som sagt ikke indeholde nogen egentlig Kritik af dette fortjenstfulde Værk, kun tjene til en paa visse Punkter nødvendig Udfyldning.

Eskjær pr. Jebjerg (Salling). 4. December 1914.

Efterskrift. Min ovenfor citerede Række Afhandlinger om Ptolemaios ("The Scott. Geogr. Mag." 1914—15) foreligger nu samlet i omarbejdet Skikkelse, Paul & Braune, Beiträge Bd. 41 (1916).

Gudmund Schütte.

Förkortade sjönamn.

I min gradualavhandling "Skagershults sockens naturnamn I" har jag kritiserat vissa delar av den framställning, som prof. Hellquist i sitt för sjönamnsforskningen så viktiga arbete "Studier öfver de svenska sjönamnen", ger av sjönamnens bildningssätt. Jag har särskilt vänt mig emot hans där framställda meningar om "sjönamn, som hava uppstått utan förändring¹⁾ eller avledning av det substantiviska eller adjektiviska grundordet" och sjönamn, "som bildats med suffixet *-an-* (nord- *e-*)".

Jag har där naturligtvis ej bestridt, att sjönamn kunna bildas av adjektivens svaga form (se s. 21). Men jag bestred "åtminstone tillsvidare", att sjönamn kunde bildas till substantiv med *an-*avledning utan att passera adjektivets stadium. Jag menar ju tvärtom (se s. 32 f.), att just de sjönamn, som bildats av starka och svaga adjektiv, äro det viktigaste mönstret för de förkortade sjönamnen.

Anledningen till min opposition ligger djupast sett i den differerande uppfattning jag fått om våra förfäders förmåga att finna karaktäriserande likheter mellan sjöar å ena sidan och hägrar, bävrrar, björnar, björnramar el. dyl. å den andra. Jag har funnit att den allmoge, som ej förstått läsa kartor, har ytterst vaga begrepp om större sjöars form. Även kartkunniga personer, som slunga kartan och ro ut på en sjö, ha mycket svårt att göra sig en föreställning om sjöarnas geometriska fason.

För den händelse att i sjöns närhet ligger ett utsiktsberg — som bekant äro sådana i södra Sverige ej alltför vanliga, då de flesta berg äro skogklädda — har man ju något större möjligheter att bedöma dess form. Den som går upp på en av klintarna i Kilsbergen skall emellertid

¹⁾ Spärrat av mig.

förvåna sig över att alla de synliga närkiska sjöarna förefalla vara formade som långsträckta smala band. I stort sett ger endast det lodräta fågelperspektivet en någotsånär god föreställning om en sjöytas form.

Det har också visat sig, att den mest invecklade figur, som sjöar i någon större utsträckning kunnat jämföras med, är trehörningen. De sjöar som benämnas *Trehörningen* ha dock i regel ej någon annan likhet med triangeln än att de ha trenne hörn dvs. tre mera betydande vikar¹⁾. Dessa sjöar ha ej fått namn av att sjöytans totalbild erinrat om en trehörning. Namnet är med andra ord ej vunnit ur synsensationen utan ur reflektionen.

Emellertid vill jag ej bestrida, att formen av en mindre del av en sjö möjligen har kunnat giva anledning till ett enklare jämförelsenamn.

K. B. Wiklund har (i Namn och bygd 2, s. 119) förklarat att *Hornavan* (på lapska *tšörvèek*, dvs. 'hornig, hornad') troligen fått sitt namn av att denna 8 mil långa sjö med sin hela yta erinrat om ett renhorn. Till denna förklaring kan jag ej ansluta mig. Däremot håller jag för möjligt, att sjöns många småvikar kunnat föranleda till ett namn 'den horniga', 'den med horn (vikar) försedda', jfr isl. *vatns-horn* 'the end or angle of a lake' (Vigfússon).

Än mindre kan jag ansluta mig till sådana av Hellquist framställda sjönamns-etymologier som t. ex. följande.

"*Svan*²⁾ . . . Sjönamnet är utan tvivel att härleda av fogelnamnet *svan*, fsv. *svan*, m., isl. *svanr*, m. osv. Det syftar antagligen på sjöarnas långsträckta, avsmalnande form eller i alla händelser på formen hos någon del av dem".

"*Hjorten*³⁾ . . . Namnet *Hjorten* åsyftar sannolikt formen: åtminstone 1—3" (i Virserums, Hjorteds o. Rumskulla snr) "äro i detta hänseende ganska lika varandra, och namnet avser troligen att beteckna dessa sjöars greniga form, som erinrar om ett hjorthorn".

¹⁾ Se vidare Skagershults natur., s. 115.

²⁾ aa. 1, s. 591.

³⁾ aa. 1. s. 222.

"Spiken¹⁾ . . . Namnet är ett s. k. jämförelsenamn av sv. *spik* . . . av samma art som sjönamnen *Kammen*, *Nyckeln*, *Spjut*²⁾ och många andra. Samma ord ingår i *Spiktjärn* (GS 1 Ö 31, 2 ggr) Vrml., tvänne långa och smala tjärn".

"A³⁾ sv. *hjärta*, fsv. *hiarta* kommer . . . *Hjärtsjön* . . . och *Hjärta-sjön* . . ., vilka namn naturligtvis syfta på sjöns form".

"*Järten*²⁾ . . . Detta sjönamn innehåller enligt min mening stammen i fsv. **ger*, isl. *geirr* 'spjut' och beror på sjöns utpräglad spjutlika form. På grund av anslutning till gårdnamnet *Gertorp* har sedermera ett *t* inkommit i sjönamnet".

De omskrivna sjöarna ha fått namn av helt andra anledningar. *Svan* och *Hjorten* ha namngivits av att svanar och hjortar uppehållit sig i resp. vid sjöarna. Vid *Spiken* (förr *Stora Hällsjön*) låg förr en hytta, *Spikhyttan*, där naturligtvis (varom jag dock ej har någon direkt uppgift) spik tillverkats. För *Kammen* har Lindroth (Namn och bygd 1, s. 42) givit en annan förklaring. *Nyckeln* innehåller säkerligen ursprungligen adj. best. *mykle*. Om *Spjut* se min *Skagershults natur*, s. 58. *Hjärt(a)sjön* motsvarar ett äldre **Hiartasio*³⁾ dvs. 'Hjortsjön', som *a* i sammanställningsfogen visar. *Järten* är sannolikt ellips av ett gammalt **Hjärtsjön* 'hjortsjön', 'sjön där hjortar visat sig'.

Flera liknande förklaringar finnas i Hellquists stora sjönamnsbok. Att i detalj bemöta dem alla tillåter emellertid ej utrymmet.

I sin mot "Skagerhults natur." riktade artikel "Ett par anmärkningar om svensk sjönamnsbildning" (i Arkiv 29) synes Hellquist fortfarande hålla på dessa och liknande "jämförelsenamn". Hans där anförda argument äro följande.

1) "Det är i dylika fall icke lätt att sätta sig in i för kanske årtusenden sedan bortgångna släktleds föreställningssätt".

Medges gärna. Men man får därför ej kasta yxan i sjön. Vägen går naturligtvis från de yngre och genomskin-

¹⁾ aa. 1, s. 570.

²⁾ aa. 1, s. 288.

³⁾ Jfr *Hiarttahouð* VGL. IV: 10 och Ortn. i Älvsb. 1. 15, s. 65.

ligare namnen till de äldre och mera svårtolkade. Har man som jag i orten genomgått några tusental lättolkade sjönamn, har man ej så svårt att se, i vilka banor sjönamngivarnas tankar rört sig. Som min personliga erfarenhet vill jag framhålla, att sjönamngivningssynpunkterna i stort sett föga ändrats sedan den tid, då våra äldsta sjönamn bildades.

2) "Grekerna kallade en källa för *Klissa* dvs. 'nötskrika, blåkråka el. dyl."

Då vi så litet veta om förhållandena vid denna källa, erbjuder dess namn intet bevismaterial, särskilt som dessutom förklaringen är oviss ¹).

3) "Och för övrigt ha vi . . . goda paralleller i de fnorska vattendragsnamnen. Jag erinrar t. ex. om fno. älvnamnet *Bifr* 'bäver' (i *Bifradalr*, se Rygh No. Elven. s. 26), som — då här ingen avledningsändelse uppträder — väl knappast kan betyda en älv, där bävrar uppehålla sig (såsom Rygh tycks anta) utan där sannolikt en annan anledning till namnet förelegat. Ett sjönamn *Bjuren* är fullt analogt med detta fno. *Bifr*".

Jag känner intet no. ord *bifr* (gen. *bifrar*) 'bäver' och förstår ej hur prof. H. tänkt sig dess bildning. I varje fall kan prof. H:s förklaring, så vidt jag kan se, ej förenas med vedertagna etymologier av orden *bjur* och *bäver*. Tills vidare ansluter jag mig till Ryghs åsikt om ifrågavarande namn (se vidare No. Elven., s. 26).

Hellquists förklaringsteori för sjönamn av typen *Hägern*, *Bjuren*, *Svan* har nu nyligen fått en anhängare i H. Sperber ²). Sperbers argument göra ej Hellquists ställning starkare. På grund av bristande praktisk erfarenhet synes han ej riktigt hava uppfattat innebörden av mina framställningar. Enligt min mening har en primitiv människa ytterst liten anledning att över huvud taget reflektera över en sjöytas form, då ju sjön för ögat alltid av perspektiviska skäl ter sig som ett mer eller mindre långsträckt band. Sperber

¹) Se Grasberger, Studien zu den griech. Ortsnamen, s. 111 (1888).

²) Djurnamn som beteckningar på sjöar (Namn och bygd 2, s. 239 f.)

däremot synes utgå från att man nödvändigtvis måste likna ytan av den sjö, man vill namnge, vid något. Han menar då, att en primitiv människa ej har samma krav på likhetsgrad som en modern vetenskapsman. Ett av Sperbers — som han tycks anse — viktigaste argument är i fritt referat följande.

Eskimåerna pläga av tråd knyta figurer föreställande djur. Dessa figurer ha så gott som ingen likhet med originalen, men för eskimåens uppfattning måste ju dock en likhet föreligga. På liknande sätt kan då en sjö, som ej alls liknar en svan, dock för en primitiv människas uppfattning erbjuda likhet med ifrågavarande djur.

Sperbers felslut är överraskande. I en dålig avbildning är det ju syftet, som gör likheten. Hur dålig bilden än är, vet ju alltid "konstnären" vad den föreställer. Men till att likna ett smalt vattenband vid en svan på grund av formen saknas ju anledning, då ju här intet liknande syfte förefinnes. För övrigt. Tror Dr. Sperber, att en person kan lyckas sprida sin uppfattning om en sjös likhet med ett visst slags djur, om ej denna likhet är påfallande?

Vidare hade jag märkt att Hellquist ej lyckats förklara den språkliga process, varigenom sådana sjönamn som *Bråten*, *Kleven*, *Rönningen* m. fl. uppkommit.

Om *Bråten* skriver H. (aa. 1, s. 73): "Ordet är" [utan avledning eller förändring¹⁾] "bildat av fsv. *broti*, sv. *bråte* m. 'större hög av fällda träd i skogen; även svedjeland' och betecknar här en sjö, där en sådan är eller blivit liggande, eller där marken blivit avsvedd".

Om *Kleven* läses (aa. 1, s. 299): "Namnet är" [utan avledning eller förändring]²⁾ "bildat av fsv. *klef* f. 'brant backe, klippa, klipptig'."

¹⁾ Se aa. 2, s. 4.

²⁾ Se aa. 2, s. 5.

Rönningen anses på samma sätt (aa. 1, s. 513; 2, s. 5) vara utan avledning eller förändring bildat av gårdnamnet *Rönningen* dvs. 'röjningen'.

Kan man kalla en sjö *bråten*, *kleven* eller *röjningen* därför, att vid sjön ligger en bråte, klev eller röjning? Näppeligen.

Till alla dessa förklaringar har H. drivits av sin teori om sjönamns bildning av appellativer (som ej betyda 'vattensamling') utan avledning eller förändring.

Genom att förklara sjönamn av ovan berörda grupper som ellipser ¹⁾ (dvs. elliptiska bildningar) lyckades jag finna en psykologiskt och formellt möjlig förklaringsgrund ²⁾. Hellquist har ock i sin kritik i Arkiv lämnat följande erkännande: "Jag vill nu alldeles inte bestrida, att den lista jag anfört av .. elliptiska och reducerade bildningar kan behöva ökas .. Och i alla händelser skadar det inte, att denna synpunkt starkare framhålls, än vad jag gjort ³⁾". Men han tillägger: "Men vad jag vågar bestämt påstå är att, om samma synpunkt så ensidigt urgeras som skett i dr S[ahlgren]s arbete, vi komma in på en rätt farlig väg".

Jag vågar påstå, att den vägen ej är så farlig, som prof. Hellquist tror.

Från de flesta europeiska språk känner man ellipser av typen adj. + subst. > adj., som sedan substantiveras. Från latinet vill jag anföra *quartana* f. 'fjärdedagsfrossa', *tertiana* f. 'tredjedagsfrossa'. Hur en sådan ellipt uppkommer illu-

¹⁾ Med ellips menar jag den språkliga process, varigenom ellipser bildas.

²⁾ Denna förklaringsgrund har även H. fast i obetydlig utsträckning använt. Det synes mig emellertid, som om H. under sitt arbetes tryckning fått ökade sympatier för ellipsteorin.

³⁾ Jfr härmed prof. A. Kooks yttrande i Handl. rör. tillsättandet av .. professorsämbetet i nord. språk vid univ. i Lund 1913, h. 3, s. 31: "Så vitt jag förstår, hade prof. Hellquist bort oftare, än det skett, uppfatta sjönamn såsom elliptiska bildningar".

streras synnerligen väl genom följande språkprov från Cicero: "tertianæ febres et quartanæ". Den substantiverade ellipten *quartana* finnes redan hos Cicero.

Havet kallades *cæruleum* < *mare cæruleum* och "piscis quidam" *cæruleus* < *piscis cæruleus*. Det bästa kastet i tärningspelet med "tali" kallades *basilicus* < *jactus basilicus*. Ellipterna *dextra* f. och *sinistra* f. äro väl kända och ha motsvarigheter i flera språk, t. ex. tyskan och franskan.

Sådana ellipter rätta naturligen alltid genus efter ellipsbasen. På liknande sätt ha också sedan gammalt förkortade ortnamn bildats, och detta ej blott av adjektivens starka former utan även av de svaga.

På detta sätt bildade sjönamn blevo maskulina och fingö (i fsv.) typen *Langer* el. *Lange*, ånamn blevo fem. och fingö typen *Lang* eller *Langa*. Efter mönstret av dylika ortnamn kunde i senare tid även ellipter av typen *Asp* < *Aspis* och *Aspe*, *Aspa* < *Aspasis* bildas.

En god probersten på riktigheten av min teori äro de förkortade gruvnamnen. Ordet *gruva* är fem. De adjektiviska gruvnamnsellipterna böra sålunda ha typen fsv. **Langa*. Dylika gruvnamn äro t. ex. *Färskan* 1684 (Johansson Noraskog 3: 126), *Blanka(n)* 1684 (ibid. 144 f.). Däremot äro *Flintan* 1684, *Stråssan* 1684, *Glittran* 1684 (ibid. 127, 143, 145) efter mönster av typen *Blanka(n)* bildade ellipter av med substantiv sammansatta baser. Till de förkortade gruvnamnen skall jag å annan plats återkomma.

Prof. Hellquist förnekar naturligtvis ej håller, att sådana bildningar ägt rum, men vill blott erkänna dem för en relativt sen tid. Han synes fortfarande för äldre sjönamn hållre laborera med avledningar och "utan avledning eller förändring" bildade sjönamn. Huru viktig den synpunkt, som jag i min gradualavhandling så starkt framhåvt, är för förklaringen av våra ortnamn, skall jag, som jag hoppas, inom en ej alltför avlägsen framtid med rik exempelsamling

visa i tidskriften Namn och bygd. Jag skall då samtidigt bemöta en del andra av prof. Hellquists teser.

Innan jag slutar, vill jag emellertid ännu en gång framhålla, att jag vid mina ortnamns- och speciellt sjönamnsstudier haft ovärderlig nytta av prof. Hellquists banbrytande arbete "Studier öfver de svenska sjönamnen". Detta på grund av de rikhaltiga och samvetsgranna materialsamlingarna och de värdefulla sammanställningarna. Av prof. Hellquists principiella utredningar har jag emellertid ej i samma vida utsträckning kunnat begagna mig.

Och till sist ber jag prof. Hellquist vara övertygad om att jag varken "försummat eller icke varit i tillfälle att taga tillbörlig hänsyn till förhållandena utanför det område, hvars naturnamn [jag] behandlat, nämligen Skagershults socken". Och att jag "kunnat förneka tillvaron af ett sjönamnsbildande suffix *-an (-e)*" ligger ej blott däri, att jag ej "tagit tillbörlig hänsyn till ordbildningslärans kraf" och ej gjort mig "tillräckligt förtrogen med den tillgängliga ortnamnslitteraturen". Saken är helt enkelt den, att prof. Hellquist i fall, där jag antagit bildningar från fornsvensk eller äldre nysvensk tid, i stället räknat med urgermanska eller urnordiska bildningar. Mitt bestridande "tillsvidare" av att substantiviska *an*-stammar överhuvud existerat eller existera bland de svenska sjönamnen vill jag emellertid gärna ta tillbaka, men blott för att understryka, att det stora flertalet av de svenska sjönamnen av typen *Åspen* äro elliptiska (eller brakylogiska ¹⁾ bildningar.

¹⁾ I min gradualavhandling har jag varken funnit nödigt eller lämpligt att skilja på ellips och brakylogi. Båda dessa kategorier har jag där sammanfört under benämningen ellips.

Noch einiges zu den altisländischen Sprichwörtern.

Bereits im März 1914 liess ich der Redaktion des Arkivs einen kleinen Nachtrag zu der von Finnur Jónsson im Arkiv NF XXVI veröffentlichten Sammlung von altisländischen Sprichwörtern zukommen. Da aber kurz zuvor auch Prof. Gering eine recht reichhaltige Nachlese zu derselben Sammlung dem Arkiv zugeschickt hatte, konnte die Redaktion vorderhand von meinem kleinen Beitrag nicht Gebrauch machen, hat sich aber freundlichst erbötig gemacht, das, was die Sammlung von Finnur Jónsson und Prof. Gering noch etwa vervollständigen könnte, später zum Abdruck bringen zu wollen. Davon ist in der Tat nicht viel übrig geblieben; aber da nun die Nachlese von Prof. Gering im Arkiv NF XXVIII S. 1 ff. abgedruckt ist, will ich dem gütigen Anerbieten der Redaktion zufolge das, was ich weder bei Finnur Jónsson noch bei Prof. Gering gefunden habe, hier zugleich mit einigen kurzen Bemerkungen noch folgen lassen.

Zu den ein Sprichwort einleitenden Redensarten möge beigefügt werden, dass die Phrase *kom þat fram sem mælt er* (Gering a. a. O., S. 4) auch im Stockh. Homilienb. 24.16 vorkommt.

Andere Redensarten sind noch:

1. *þat er atkvæði (norrønna manna)*: Gammelnorsk Homil. 210.25;

2. *ferr mér svá sem flestum øðrum*: Skaufhalabalkr, 40. vísa (Jón Þorkelsson, Om Digtingen på Island i det 15. og 16. Årh., S. 229 ff.;

3. *þar sannaðist fyrða fornmæli*: Skaufhalabalkr, 2. vísa.

4. *verðr svá sem orðskviðrinn mælir*: Stockh. Homil. 164.36.

In Finnur Jónssons und Gerings Sammlung mögen noch folgende Sprichwörter aufgenommen werden:

1. *argr* (Vgl. Finnur Jónsson Nr. 2) — *opt verðr örgum eins vant á tög*: Skaufhalabalkr, 2. vísa, s. oben.

'Bei dem Feigen ist selten etwas ganz vollkommen' (?) Die diesbezüglichen Anfangsvísur des Skaufhalabalks lauten:

1. Hefir í grenjum
gamall skauf[h]ali
leingi búit
hjá langhölu.
Átt hafa þau sér
als upp talda
átján sonu
ok eina dóttur.

2. Því voru níttján
níðjar skauf[h]ala,
hunds jafningja,
heldr en tuttugu.
Þar sannadist fyrða
fornmæli,
at opt verðr örgum
eins vant á tög.

2. *daudi*. — *daudi drepr drótt ok kindur*: Skaufhalabalkr, 40. vísa.

'Der Tod macht keine Ausnahmen'.

Der betreffende víshelmingr lautet:

fer mér svo sem
flestum öðrum

at daudi drepr
drótt ok kindur.

3. *fugl*. — *erfitt er litlum fugli með lamdum vængjum at hefja hátt sína flaug*: Gammelnorsk Homil. 210.15–16

'Einem Vöglein mit gebrochenen Flügeln ist's schwer, sich hoch in die Luft zu heben'.

Das Sprichwort findet sich allerdings in einer altnorwegischen Quelle, kann aber im 12. Jahrhundert noch mit Recht als isländisch-norwegisches Gemeingut angesehen werden. Die ganze Stelle lautet: *þat er atevæðe norrønna manna, at ærvætt er litlum fugli með lamdum vængjum at hefja hótt sína flaug*.

4. *matr*. — *sér stríðir vesall maðr at (var. er) mat hafni* (var. *hafnar*): Stockh. Homil. 164.36–37

'Ein notdürftiger Mensch, der das angebotene Essen (anzunehmen) verweigert, schadet nur sich selber'.

Die betreffende Predigt, 'A iola dagin', ist grösstenteils (S. 162.15—168.35) eine ziemlich freie Übersetzung der 38. Homilie In evangelia Gregors des Grossen (Migne, Patrol. Lat. 76, 1282 ff.). In der lateinischen Vorlage kommt aber das erwähnte Sprichwort nicht vor; es muss also isländischen Ursprungs sein.

Ausserdem habe ich mir einige Aussprüche angemerkt, die ich nicht insgesamt für Sprichwörter im wahren Sinne erklären will, die aber meistens das Gepräge eines Sprichwortes tragen. Es sind das folgende:

1. góðr. — *góð eru góð orð*: Biskupa sög. I, 478. 'Man hört gerne friedliche Worte'.
2. hættu. — *vánu er best at hættu*: Bisk. sög I, 480. '(Im Zweifel) ist es am besten, sich auf eine (begründete) Hoffnung zu verlassen'.
3. margr. — *mart kann í morgu at verða*: Sturl. I, 41 (nach der Reykjavíkausgabe 1908 von Björn Bjarnason). 'Man kann nicht wissen, was geschehen kann'.
4. vyla (?) — *vylir fjarri, enn verr sjaldan*. So lese ich in der Reykjavíkausgabe (1899) der Víga-Styrs s. ok Heiðarvíga S. 42: *Gíslí svarar: Hér sannast þat, sem mælt er: Vylir* usw. Das Sprichwort ist mir unverständlich.

Lexicon poeticum rechnet (S. 732 und 733) zu Sprichwörtern (adagium, proverbium) auch die Aussprüche Fáfnism. 5: *óbörnum skjóra skeið* (Finnur Jónsson, Eddalieder II, 38: *esa þornom skjótt á skeiþ*, Gering, Vollständ. Wörterbuch S. 937.25: *ábornu skjór á skeiþ*) und Hamdism. 12: *harðr er hornungr*.

Endlich sollen hier noch einige neue Belege und erklärende Bemerkungen zu den von Finnur Jónsson und Gering aufgenommenen Sprichwörtern stehen.

1. **ágætr** (Finn. Jónss. Nr. 9). — Das in der Mágus-saga befindliche Sprichwort: *fátt er svá ágætt at eigi finnisk annat slíkt* lautet nach dem Lexicon poeticum (126^a unten) in Ólafs s. helga (1846) Kap. 86: *fátt er svá einna luta, at örvænt sé at hittiz annat slíkt*; in Fas IV ebenso mit Var. *einverra luta* und in Fas VII, 169: *hann sagði ekki eitt svá ágætt, at eigi mætti verða annat slíkt.*

2. **belgr** (Finn. Jónss. Nr. 31). — Im Sprichworte *gjalda (skal) rauðan belg fyrir gráan*, Njála 468, wird nicht an die weisse Hautfarbe gedacht. Es ist ein Wortspiel; *grár* bedeutet hier soviel als 'feindselig', 'wölfisch gesinnt', und hängt mit dem Begriffe *ulfúð* zusammen. Ausführlicheres hierüber siehe in Fritzner² bei den Stichworten *grár* und *ulfúð*.

3. **eldr** (Finn. Jónss. Nr. 89). — Das Sprichwort *sá er eldrinn heitastr er á sjálfum ligr* kommt auch im Stockholm. Homil. 97.28–29 vor. Es ist hier also älter als in der Grettissaga und lautet: *sa þykcer elldr enn heitastr es a siólfom ligr*.

4. **fagrmæli** (Gering Nr. 28). — Die Redensart *mæla fagrt* — *hyggja flátt* findet sich im Stockh. Homil. ausser 142.17 auch 69.34–35, wo es heisst: *mælom eige þa fagrt er ver hyggiom flátt*.

5. **konungr** (Finn. Jónss. Nr. 218). — Das Sprichwort Fms VII, 73 *til frægðar skal konung hafa meir en til langlífis* lautet in der Heimskringla III, 266 (Finn. Jónssons Ausgabe) *til frægðar skal konung hafa, enn ekki til langlífis*.

6. **lífgjof** (Finn. Jónss. Nr. 250). — Die Stelle aus Magnús s. berfótts Kap. 33 Fms. VII, 65.23, welche Gering in seiner Sprichwörterammlung Arkiv NF XXVIII, S. 10 anführt (*margir launa illu lífgjöfina eða engu*), lautet in der Heimskringla III, 258 (*mun þat hér sannask, sem mælt er, at flestir launa illu eða engu, er lífit er gefit*).

7. *maðr* (Finn. Jónss. Nr. 269). — Zu dem Sprichworte *maðr es manns gaman*, Hávam. 47, bemerke ich, dass einen ähnlichen Ausdruck auch Hallgrímur Pétursson im 2. Passionspsalm gebraucht, wo es in der 10. Strophe heisst: *huggun er manni mönnum að*. Ob das blosser Zufall ist?

8. *tjara*. — Das von Gering, Arkiv NF XXVIII, S. 12 aus der Magnús saga helga c. 8 angeführte Sprichwort *hverr er í tjoruna tekr, saurgaz af henni* ist in seinem ersten Ursprung das biblische (Ecclesiasticus 13, 1): *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*.

Im Anhang an seine Sprichwörtersammlung führt Finnur Jónsson eine Reihe von Sprichwörtern oder Redensarten an, die, wie er sagt, sich auf gewisse Begebenheiten der Vorzeit beziehen und alle in der Sammlung von Guðmundur Jónsson enthalten sind. Darunter findet sich (Arkiv NF XXVI, S. 213) auch der Ausspruch *hverr veit nema Máriu þykki betr það veitt er en Kolbeini* — 'Hvem ved om ikke Maria synes bedre om det, der ydes, end Kolbeinn'. Und Finnur Jónsson fügt hinzu: "Hvad der i øvrigt sigtes til, er nu umuligt at sige". Zufälligerweise habe ich diese Phrase gelesen in Biskupa sög. I, 477. Es wird dort erzählt, dass nachdem Guðmundr Árason zum Bischof von Hólar gewählt worden war, Kolbeinn Tumason die wirtschaftliche Verwaltung an sich reißen wollte und die Freigebigkeit Guðmunds einzuschränken trachtete. Eines Tages nach Weihnachten kam der Küchenmeister von Hólar in die bischöfliche Stube und berichtete, dass diesmal die Vorräte noch eine Woche über Weihnachten hinaus gereicht haben, was sonst nie geschehen, und diesmal seien überdies mehr Esser auf Hólar gewesen als sonst. Da antwortete Guðmundr: *því er svá, sonr minn, at Máriu þikkir betr at veit sé en Kolbeine*. Und gleich nach dem Küchenmeister kam der Viehwächter hinein und berichtete ähnliches von dem

Viehfutter. Und wiederum gab Guðmundr zur Antwort:
hverr veit, nema Mario þikke betra at veitt sé en Kolbeine.

Žižkov (Prag), im Dezember 1915. Karel Vrátný.

Zur runeninschrift des weberkammes von Drontheim.

S. Bugges scharfsinnige deutung der runeninschrift auf dem beinernen weberkamme von Drontheim (Det kgl. norske videnskabers selskabs skrifter 1901 nr. 4) hat, wie ich glaube, fast durchweg das richtige getroffen. Er liest und übersetzt:

*Unnak mæyju,
 Ællends fúla víf,*

*ek vil-at rea¹
 ækkja haguði*

'jeg elskede mæn, jeg vil ikke plage Erlends afskyelige hustru; som enke vilde hun være tilpas (for mig)'.

Derjenige, der diese worte einritzte, berichtet somit in zwei alliterierenden langzeilen von dem ihm widerfahrenen missgeschick, dass eine von ihm umworbene jungfrau einen anderen mann namens Erlendr ihm vorgezogen hat und gibt zugleich zu verstehen, dass er den wunsch hege, sie später, nachdem sie witwe geworden, noch zu besitzen. Unter diesen umständen wird er jedoch schwerlich die frau, die ihm noch immer begehrenswert erschien, als ein 'garstiges weib' bezeichnet haben, während er sehr begreiflich wäre, wenn er seinem hasse gegen den vom glück begünstigten nebenbuhler einen kräftigen ausdruck verliehen hätte: *fúla* ist also kaum, wie Bugge und neuerdings auch noch Magnus Olsen (Edda V [1916] s. 234) annahmen, die schwache form des acc. sg. neutr., sondern der schwache gen. sg. masc. und mit *Ællends* zu verbinden. Vgl. männerbeinamen wie *illi*, *sinki*, *lúsi* u. v. a. Die in der prosa übliche wortstellung *víf Erlends fúla* war nicht möglich, weil das alliterierende nomen an die spitze des verses gestellt werden musste.

¹ = altisl. *hrjá*, altnorw. *rjá* 'forttreiben, verfolgen'.

Kiel.

Hugo Gering.

Knut Stjerna: Essays on Questions connected with the Old English Poem of Beowulf. Translated and Edited by John R. Clark Hall, M. A., Ph. D. Published for the Viking Club: Society for Northern Research, University of London: King's College. Coventry; Curtis & Beamish, Ltd., 50, Hertford Street. 1912. — XVII + 272 S.; Forfatterens Portræt med Autograf, 127 Afbildninger i Texten, 2 Kort. Pris 12 £ 6 d. net., indb.

Indhold. I. Helmets and Swords in Beowulf. II. Archæological Notes on Beowulf. III. Vendel and the Vendel Crow. IV. Swedes and Geats during the Migration Period. V. Scyld's Funeral Obsequies. — Introduction, by Dr. Clark Hall. Index of Things. Bibliography of Dr. Stjerna's Works. Principal Authorities quoted or referred to in the Essays. Passages in Beowulf referred to or discussed in the Essays. General Index.

Den for tidlig afdøde svenske Forsker har faaet rejst et smukt og fortjent Mindesmærke gennem det foreliggende Udgiverværk, og Vikingklubben har Krav paa Tak for dets Fremkomst. Selskabet har derved ydet en vægtig Støtte til den voxende Interesse, der i nyere Tid ytrer sig i England og Amerika for den nordlandske Oldtid, særlig baaren oppe af Chadwick ("The Origin of the English Nation", se min Rec. i Arkiv XXV, og "The Heroic Age") og Chambers ("Widsith", forventet ny Udg. af "Beowulf"). Men ogsaa udenfor de angelsaxiske Lande vil man hilse Vikingklubbens Udgiverværk velkommen, da der ikke andensteds foreligger en saadan Samling af Stjernas Arbejder om Spørgsmaal vedrørende Beowulf. Udgiveren siger i Indledningen S. XIX med fuld Ret om dem:

"Jeg er sikker paa, at de fortjener en bedre Skæbne end at blive gemt hen (i Festskrifter etc.). Den arkæologiske Viden, som de røber, er meget udstrakt, den udfoldede Flid mærkelig, og Teorierne fremsættes paa en talentfuld og vækkende Maade, hvad enten man billiger dem eller ej. Her er et interessant Stof ikke blot for Beowulfforskeren, men for Arkæologen, Folkloristen, Historikeren og Etnologen".

Naar jeg i det følgende skal udtale mig om Stjernas Studier, maa jeg paa Forhaand mælde Pas til Arkæologien, og paa Folke-mindeforskningens Omraade føler jeg mig heller ikke kaldet til at kritisere. Men et og andet kan der naturligvis blive at udsætte og tilføje ogsaa her. — Jeg tager Afsnittene efter deres Rækkefølge i Udgaven.

I. "Hjälmar och Svärd i Beowulf". Trykt i "Studier tilägnade Oscar Montelius", 1913.

Forf. sammenligner nøje de i Beowulf forekommende Skil-

dringer og Hentydninger med de kendte Oldfund. Særlig dvæler han ved Vildsvinebillederne.

Af hans Tidtavle over Hjælmenes Udvikling (Udg. 17) fremdrager jeg følgende Hovedtræk. Før 500 e. Kr.: Hjælmen bærer en fritstaaende og fuldstændig Vildsvinefigur; 6. Aarh.: Vildsvinet har ingen Fødder og er umiddelbart forbundet med Hjælmen; 7. Aarh. første Del: Vildsvinet er sunket ned over Hjælmkammen, og bliver tilsidst rent rudimentært; 7. Aarh., Slut: intet Vildsvin. Forf. gør opmærksom paa, at Beowulf 1451—2 hentyder til Skikkens Ændring: "swa hine *fyrndagum* worhte wæpna smid; besette swinlicum" (12). Handlingen tænkes altsaa at foregaa i fordums Dage, der afmales anskuelig for Øjet gennem Omtalen af den senere opgivne Hjælmpryd. I den nordiske Vikingetids Billedsprog lever hildisvin og hildigoltr videre, skønt Vildsvinefigurerne dengang var gaaede af Brug, som det f. Ex. sees af Sigurdsnikkelserne paa de forskellige Klippetegninger (18).

Forf.s Slutningsrække med Hensyn til Vildsvinebillederne synes i det hele saa godt underbygget med literært og arkæologisk Stof, at den virker umiddelbart overtydende. Dog forekommer Brugen af det citerede Beowulfsted mig noget tvivlsom. Der er Tale om en enkelt Hjælm, nemlig den, som Beowulf bar i Kampen mod Grendels Moder. Og hvis denne skal have været prydet med Vildsvin i Flertal, kan der ikke have været tænkt paa Topprydelsen, men snarere paa Hjælmsiderne, eller, som Adolf Hansen forstaar i sin Oversættelse, Hjælmbaandet. For at Forf.s Tydning skal være rigtig, maa det forudsættes, at den givne Fabrikationsskildring ikke tager Sigte alene paa det Beowulf tilhørende Exemplar, men paa hele Typen. Hvorvidt Forf. har Ret, skal jeg ikke kunne afgøre, men det er ialfald ikke umiddelbart indlysende, siden andre oversætter afvigende.

Paa visse Punkter kan Forf. nok være noget for bogstavelig i sin Udnyttelse af Beowulftextens Ord. Saaledes f. Ex. S. 4, hvor der lægges Vægt paa, at Beowulf 2487 lader en Hjælm kløves af et Sværd. "Da et Sværdhug næppe kan have været kraftigt nok til at kløve Hjælmen og Hjærneskallen, fremgaaer heraf, at Hjælmen var sammensat af to Dele, hvis Forbindelse rimeligvis dækkedes af en Hjælmkam eller et Baand".

Udgiv. siger hertil meget træffende: "Her finder jeg, at Stjerna haarkløver Digterens Ord lovlig stærkt. Hvis Rolandskvadets Helt med et eneste Slag af sin Dyrendal kunde kløve Hedningen Chernubles Hjælm, Hjærneskal og Legeme, saa Sværdet trængte dybt ind i hans Hest, da kan vi nok tiltro Eofor (som jo var en Geater!) at gennemhugge Ongentheows Hjælm uden at spørge om Sammenføjninger".

I Underafsnittet om Sværd (19 ff.) drøfter Forf. særlig Spørgsmaalet om Damascering. Han dvæler ved Udtrykket *ätertānum fāh*, "glimrende med Ælderstriber", der i Beowulf 1459 bruges

om Sværdet Hrunting. Da virkelige Ædderstriber næppe kunde glinse, kan Udtrykket "kun forklæres som visende, at Klingens uægte Damascering mentes at have en underfuld forgiftende Virkning". Uægte Damascering er if. Udgs Note en Indlægning af et Prydmønster ved en Proces, der er sammensat af Svejsning, Lodning og Ætsning. Forf. sammenstiller yderligere (21) Beowulfstedet med en Sværdschildring i Brot af Sigurdarkvidu: *eiðdropom innan fádár*, "indvendig glimtende af Ædderdraaber". Ogsaa dette skal hentyde til den uægte Damascering. En ikke-sagkyndig vil vanskelig kunne nægte Muligheden af, at Forf. har Ret. Men man faar alligevel den Fornemmelse, at der ogsaa her tages lovlig haardhændt paa Texten. Rent umiddelbart giver den islandske Schildring nærmest det Indtryk, at vedkommende Sværd havde en Giftkanal; den omtalte Glimten maatte da forstaas som en digterisk Foregribelse af, at Giften glimter frem i det Øjeblik, da den under Sværdhugget udlader sig. Om saadanne Blomster af den menneskelige "Kultur" allerede kendtes i den tidlige Middelalder eller ej, spiller ingen afgørende Rolle, da forgiftede Vaaben faktisk kendtes, og da Tanken maatte kunne tillade sig nogen digterisk Frihed, netop naar det gjaldt om at udmale et temmelig enestaaende snilrigt Kunstprodukt.

Omtalen af Sværd leder Forf. ind paa en interessant Sammenligning mellem en ölandsk Billedfremstilling og Sagnet om Beowulfs Kamp med Trolden Grendels Moder (30 ff.). Beowulfs Modstanderske optræder, som man veed, i Ulveham. Han søger først at fælde hende med Sværdet Hrunting, men uden Held og slænger derfor Sværdet bort. Derpaa faar hun ham kastet til Jorden, drager sit Sværd og søger at spidde ham, men kan ikke gennemtrænge hans Brynje. Omsider kommer Beowulf paa Fode igen, faar Øje paa et Hexen tilhørende Sværd, griber det og har endelig Held til dermed at give hende Banehug. — Den af Forf. sammenlignede Billedplade fra Toroslunda paa Öland (Fig. 3, S. 8) viser en rustet Krieger flyende for en ulvehovedet Jætteskikkelse, som er ifærd med at drage sit Sværd. Forf. lægger Vægt paa, at Ulveskikkelsen er uden Hjælm, hvad der stemmer med Schildringen af Grendels Moder. Han hævder, at Kamp mellem en Krieger og et ulvehovedet Jættevæsen ikke er noget dagligdags Motiv, saa at der er stor Rimelighed for en Sammenhæng mellem det engelske og det ölandske Sagn; at Fremstillingen skal være ens i alle Enkeltheder, kan ingen kræve.

Skønt det er rigtigt, at nøjagtigt Ekko ikke kan kræves, kan det være formaalstjenligt at fremhæve de Punkter, hvori den ölandske Fremstilling iøjnefaldende afviger fra den engelske. Kriegeren har ikke bortslængt sit Sværd; det sidder endnu i Skeden. Han bærer to lange Lanser, og Utysket bærer en tilsvarende. Utysket har ikke iøjnefaldende Præg af Hunkøn, saaledes som Forf. forudsætter; dets Klædebon er ialfald ikke længere end de

to Krigeres paa en anden Toroslunda-Plade (Fig. 2). Jeg veed ikke, om disse Uligheder maa kaldes afgørende; men de maa ialfald noteres.

Forf. gør gældende, at Beowulf snapper Jættekvindens Sværd ikke fra Væggen, men fra hendes Bælte, hvor hun har det hængende i Reserve (30). Denne Tolkning afviger fra den gængse og synes mig egentlig ikke at stemme med Digtets Ord. Ogsaa i Grettes Saga, hvis Troldekamp ifølge almindelig Opfattelse har Motivslægtskab med Beowulf, er der Tale om et paa Væggen hængende Sværd. Grunden, hvorfor det frelsende Sværd hænger paa Væggen og ikke ved Jættekvindens Bælte, er tilstrækkelig tydelig fremsat i Vers 1560: det var altfor vældigt. Det var m. a. O. den afdøde Grendels Sværd, som nok Beowulf, men ikke Grendels egen Moder havde Kræfter til at føre. At Jættekvinden var mindre kraftig end sin Søn, siges udtrykkelig i Vers 1283, og derfor flyer hun hastig fra Hjorthallen, saasnart almindelige Krigere drager deres Sværd mod hende. Beowulfs Tilsynekomst er ikke nødvendig for at jage hende paa Flugt. Ganske vist viser hun sig i den sidste Kamp istand til at kaste Beowulf i Gulvet, men saadan Dygtighed i Brydekunst er ikke enstydig med Evnen til at løfte det umaaelig tunge Sværd. Man kan jævnføre Situationen hos Utgaarde-Loke, hvor Tor tvinges i Knæ af Jættekvinden Ælde, medens han i en anden Vædekamp forbauser Jætterne ved at hæve Midgaardssormen.

Ovenstaaende Randgloser kan ikke siges at ramme Kærnen i Forf.s Sammenstilling af det engelske og ølandske Sagn om en Helts Kamp med et Utske i Ulveham. Lighedspunkterne er ialfald saa iøjnefaldende, at de fortjener nærmere Undersøgelse.

Det kan her nævnes, at Miss M. G. Clarke i "Sidelights on Teutonic History during the Migration Period", 1911, S. 35 har sammenstillet Grendelkampen med en Episode i Sagnkresen om Hrolf Krake og Bødvar Bjarke. Hrolfssaga fortæller, at Kongsgaarden i Lejre to Aar i Træk hjemsøges af en Trolld i Skikkelse af et vinget Dyr; efterat have voldt stort Mandstab fældes Utsket af Bødvar Bjarke. Saxe fortæller det samme Sagn, men her er det vingede Dyr afløst af en Bjørn. De øvrige Enkeltheder afviger unægtelig meget stærkt fra Beowulfsagnets Fremstilling, men der er ialfald en paafaldende Lighed i visse Hovedtræk. Skuepladsen er begge Steder Lejre; Tiden er Hrolfs Levetid; det hærgende Jættevæsen optræder i Dyrøham, og Saxes Bjørn minder om Beowulfsagnets Ulv. At den frelsende Helt begge Steder har et Navn med Forlyden B —, er ogsaa blevet fremhævet; endelig gør Miss Clarke opmærksom paa de paafaldende Lighedstræk i den islandske Saga om Grette. Axel Olrik har i "Danmarks Helte-digtning" afvist Ligningen Beowulf-Bødvar "most emphatically", som Miss Clarke udtrykker sig, jfr. f. Ex. S. 66. Hvorvidt det

lykkes Miss Clarke i sin Imødegaaelse S. 47 ff. væsentlig at svække Ollriks Argumenter, skal jeg lade usagt.

Væsentligere for Undersøgelsen af Grendel-Episoden er det, at v. Sydow har genfundet det nøjagtige Forbillede i irsk Digtning, jfr. hans Foredrag "Irisches in Beowulf", trykt i "Verhandlungen d. 52. Versammlung deutscher Philologen" (Marburg 1913), 1914, S. 177 ff. Heri paavises, at den irske Model indeholder begge Hovedepisoder: 1) Kampen med den menneskerøvende Jætte, der mister en Arm; 2) Kampen med Jættemoderen, der dræbes i sin Hule under Havoverfladen. — v. Sydow mener, at der er en Sammenhæng med den islandske Fortælling om Orm den stærkes Kamp med Jætten og hans Moder; naturligvis maa da ogsaa denne afledes fra irsk Kilde: (Samme Ophav maatte man da vel tillægge de føromtalte Lighedstræk i Grettes Saga. G. S—e). — I sit Foredrag "Geografi och naturbeskrifning i Beowulfsången" ("Förh. v. Svenska Filolog- och Historikermötet i Göteborg 1912", S. 74 ff.) paaviser v. Sydow, at Skildringen af Grendels Bolig er præget af særlig engelsk Natur, och i Afhandlingen "Grendel i anglosaxiska ortnamn" ("Namn och bygd", 1914, II, S. 160 ff.) gennemgaar han Sporene af en stedlig engelsk Vandjætte, der maa være bragt i Forbindelse med det irske Æventyr. — Imidlertid formoder v. Sydow, at Ligheden mellem Beowulfs Jættekamp og Bødvars Kamp med Bjørnen alligevel ikke er helt tilfældig: de oprindelige Sagn fra Lejre har sagtens indeholdt et saadant Kampmotiv, som saa i England er blevet omdannet, dels efter stedligt, dels efter irsk Mønster. Jfr. "Irisches in Beowulf" S. 187, samt "Anzeiger f. deutsches Altertum" LIII (1911), S. 123 ff. Det kan vel tænkes, at det paa Öland illustrerede Sagn staar i Forbindelse med Sagnet om Bødvar, men dette maa først nærmere undersøges under Hensyntagen til det af v. Sydow paapegede Jævnførstof. Stjernas Forudsætning om Tilstedeværelse af Grendelsagnet paa Öland kan i sin foreliggende Form ikke opretholdes, da det viser sig, at Beowulfs Fremstilling ikke ejer den Oprindelighed, som Müllenhoffs Skole formodede i sine Dogmer om den "ur-ingvænske Grendelmyte".

Endnu kan tilføjes, at R. W. Chambers i "The Modern Language Review", X, Jan. 1915, har offentliggjort en Afhandling om "The "Shifted Leaf" in Beowulf", som omhandler Rækkefølgen i Grendelsagnets digteriske Fremstilling, under Hensyntagen til den tilsvarende Episode i Grettes Saga.

II. "Arkeologiska anteckningar till Beowulf". Trykt i "Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens månadsblad", S. 436—51. 1903—05.

Dette Afsnits vigtigste Indhold er en Undersøgelse vedrørende den Dragekamp, hvori Beowulf finder sin Død. Forf. mener at kunne spore den i en nyere ölandsk Folketro om Kamp med skattevognende Gravdrager. Endvidere hidstiller han to Relieffer

paa en Hjælm fra Vendelfundet. Det ene, Fig. 21 (S. 47), viser en Krieger ridende til Kamp ledsaget af en Person tilfods, og med to hastig flyvende Fugle efter sig. Det andet, Fig. 59 (S. 164), viser en ridende Krieger, der er paa Vej for at møde en Slange eller Drage. Rytteren og hans Ledsager skal if. Forf. svare til Beowulf og Wiglaf. De flyvende Fugle kan minde om, at Beowulfs Dragekamp fandt sted paa Earnanæs, "Ørnenes Næs". Hermed maa sammenholdes Forf.s Undersøgelser om Dragekampemotivet S. 164 ff.

Jeg maa tilstaa, at Lighedspunkterne her tykkes mig lovlig spinkle. Den føromtalte Kamp med en ulvehovedet og sværdomgjordet Jætteskikkelse er ikke noget helt dagligdags Motiv, men Dragekampe synes mig at høre til den æventyrlige Heltedigtningens Allemandsgods. Deres Opræden i forskellige Sagn er ikke Lighedspunkter, hvorpaa der kan bygges Slutninger om en Sammenhæng af en særlig nøje og lokal Art.

III. "Vendel och Vendelkråka", trykt i Arkiv XXI, 71—80. 1905.

Det uplandske Landskab Vendel var et af Forf.s Yndlingsæmner, og i nærværende Afhandling kaster han Lys over dets Oldhistorie fra flere forskellige Sider.

Han fremdrager Skjoldunga saga (Fornaldarsögur I, 387), hvor Kong Alfs Sønner Alf og Yngve omtales som stammende fra Vendel, og han paaviser, at disse Personer utvivlsomt er de velkendte Ynglingkonger af samme Navn (56). Endvidere dvæler han ved Øgenavnet Vendilkråka, der i Ynglinga saga tillægges Sveakongen Ottar = den fra Beowulf kendte Ohthere (52). Forf. hævder med Schück, at Øgenavnet ikke, som Snorre mener, bør afledes af vedkommende Konges Fald i et jysk Landskab med tilfældig samme Navn som det uplandske Vendel. Det er et Navn, der sigter til Ottars Hjembygd, hvordan man saa ellers vil opfatte dets Mening, — m. H. t. Tydningen har jo Schück en anden Mening end Forf., hvad vi senere skal komme tilbage til. — Endelig mener Forf., at Beowulfs Wulfgar, "Wendla leod" ikke stammer fra det jyske Vendel, men snarere fra det uplandske, — han er en Udvandrer, der har søgt Tilflugt hos Danernes Konge paa samme Maade som Wægmundingernes Æt hos Geaterne (55). Den sidstnævnte Gisning er noget tvivlsom, men Muligheden kan ialfald ikke uden videre nægtes. Der opstilles ogsaa Formodninger om Navnet Vandilsvé i Helgakvida Hundingsbana II, 35; Navnets Forekomst er dog vist for løsreven til at bygge ætnisk-geografiske Slutninger paa (57). Men ialfald er Vidnesbyrdene fra Skjoldunga saga og Ynglinga saga tilstrækkelige til at fastslaa Vendels politiske Rang som literært afhjæmlet.

Forf. gaar dernæst over til en lærerig Redegørelse for det uplandske Vendels Topografi (58 ff.). Bygden Vendel har Navn efter en Aa og Indsø, der i Forbindelse med Fyrisaen danner en

Vandvej til Mälaren. Fra Søen og Bygden Vendel er der kun et kort Stykke Landvej til Søen og Aaen Temnaren, der fører omtrent lige mod Nord ud i Löfsta Bugten. Forf. hævder, at Aaen Vendel tidligere ikke som nu var mindre end Fyris, men den egentlige Hovedstrøm. Og Afstanden mellem Søerne Vendel og Temnaren var tidligere langt ringere end nu, da Landet i senere Tid har hævet sig. Saaledes havde Bygden Vendel en gunstig naturlig Stilling, paa Mødepunktet for en sønden- og en nordenfra kommende Samkvemsvej. Forf.s Fremstilling ledsages af et tydeligt Oversigtskort, tegnet af K. Sahlström (63). Det havde dog været ønskeligt, om de nu tørlagte Fjordløb havde været afmærkede ligesom paa Hildebrands Kort i "Sveriges Medeltid"; uheldigvis rækker Hildebrands Kort ikke saa langt nordpaa som til Vendel.

Forf. sætter Navnet Vendel i Forbindelse med Stillingen nær ved to for Handelen vigtige Vandveje; det vil nemlig simpelthen sige "Vand" (60). Der henvises til Hellquists Redegørelse i K. F. Johanssons "Beitr. zur griechischen Sprachkunde", p. 149; jfr. "Etymologische Bemerkungen", Gefle 1893, S. IX. Denne Iagttagelse er vigtig og fortjener at udbygges nøjere. Vendel er ifølge hele sin Type et ældgammelt Navn. Det hører ganske vist til "Langtypen", dvs. med oprindelig 3 Stavelser eller derover, ikke til "Kortetypen", som er det normale i de ældste indoeuropæiske Stednavne¹⁾. Men netop ved Ordet Vendel lader Langtypen sig paaavise i forskellige indoeur. Sprog, saa dens Tilstedeværelse i urgammel Tid tør regnes for sikker. Det ejendommelig antike ved Vendel viser sig paa to Maader. Navnet hører til den "artikelløse" Gruppe, hvis Ælde først er iagttagen af O. Rygh i "Norske Gaardnavne". Og Vandnavnet bruges som Bygdnavn uden mindste skelnende Tilføjelse, — en "amfibisk" Natur, der er særlig typisk for det ur-indoeuropæiske Navnesystem.

At Vendel simpelthen vil sige "Vand", kan være rigtigt nok, men om det just hører sammen med Sønnavnet Väneren, er vel tvivlsomt. Hellqvist, som har sat de to Navne i Forbindelse, er senere bleven tvivlende og polemiserer i Ark. XXV, S. 199, mod sig selv samt mod Noreens Udtalelser i "Sv. Landsmålen" XX (under Navnet "Väneren"). Efter min egen Mening kan ieur. *vendho-

¹⁾ De fælles indoeur. Ord er aldeles overvejende "Kortetyper", dvs. i nom. sing. overskrider de ikke 2 Stavelser; kun enkelte Indholdsklasser, f. Ex. Personnavne, danner en gennemgaaende Undtagelse. Denne Regel er af stor Vigtighed for Betsættelsens Tidsinddeling, men mærkværdigvis er den aldrig bleven udførlig paaapeget, omeud Ikke-Sprogmand allerede for længe siden er bleven opmærksomme paa dens Tilstedeværelse. Saaledes opfattede Olof Rudbeck de nordiske Sprogs mange "Monosyllaba" som Tegn paa høj Ælde, og danske Planteforskere bruger som praktisk Regel den Sætning, at Trær med enstavelses Navne er indfødte, medens de med flerstavelses Navne er fremmede. Jeg har strøffet disse Foreteelser i min Afh. "Folkelig Hof- og Statskalender" ("Danske Studier" 1914), men uden at have haft Lejlighed til at fremlægge Materiale.

**vondhelo-* næppe skilles fra kelt. *vindo*, der vil sige "hvid, straalende", hvormed ganske vist ikke udelukkes, at det kan blive et Vandnavn. De to Meningsafskygninger turde forholde sig som nordisk *elv* til lat. *albus*, "hvid", eller som Kelternes vidt udbredte Strømnavn *Dēva* til kelt. *dēvo-*, "straalende, guddommelig". Den amfibiske Brug af Elementet "Vendel" spores rundt omkring: lit. *vandū* (hos Stjerna staar ved en Trykfejl *vandil*); kelt. Ønavn *Vindilis*, nu *Guédel*, ved Bretagne; oldhøjtysk *Wentilmeri*, *Wentilseo* = Verdenshavet; østjysk *Halvø Vændle Sysæl* el. *Vendill*; (jfr. fynsk *Halvø Vændæ-slet*); hallandsk *Ø Vendelsö*; Bygd *Vandla* i Nærheden af *Hjelmaren*; endelig den uplandske *Sø, Aa* og Bygd *Vendel*.

Navnet *Vendels* Oldpræg stemmer med *Paavisningen* af den uplandske *Vendelsbygd*s samkvømsmæssige *Vigtighed*.

Forf. paapeger tilslut *Bygdens Rigdom* paa *Oldfund* og *hæver*, at *Tidpræget* hos *Hjælme* og *Sværd* i *Vendels ældste Gravplads* stemmer nøjagtig med *Beowulf* (60 ff.). *Gravene* er af *Skibstypen*, if. *Forf. de fineste Exemplarer*, der findes i *Nordeuropa* under *vedkommende Tidsrum*. 14 undersøgte *Grave* indeholder *udelukkende Mænd*, hvad der tyder paa *fyrstelig Rang*; ellers vil man i *Reglen* finde *Mænd, Kvinder* og *Børn jordede* i *Flæng*. En *Høj* ved *Husby* er 30 Fod høj, dvs. kappes med den største *Kongehøj* ved *Gamla Upsala*. *Oscar Almgren* tilføjer i en *Note* (62), at en af *Højene* i *Folkemunde* tillægges en *Ottar*; *Forf.* har forbigaaet dette *Navn* som ikke tilstrækkelig *hjemlet*, men det har senere vist sig, at det findes allerede i 17. *Aarh.* *Navnet* tilhører *aabenbart* den kendte *Bærer* af *Øgenavnet Vendilkráka*.

Forf. optager en *Teori*, som *Sophus Bugge* har fremsat i *Paul & Braunes "Beiträge"*, Bd. XII, hvori der drages en *Parallel* mellem *Ongentheows* og *Ottars Fald*, saaledes som de fremstilles henholdsvis i *Beowulf* og *Ynglinga saga* (50 ff.). Denne *Teori* fører *Forf.* saa videre, idet han opfatter *Ottars episke Tilnavn Vendilkráka* som egentlig tilhørende hans *Fader Ongentheow*. Saaledes ogsaa *Schück*, "Studier i *Ynglingatal*", S. 120 ff. (*Upsala univers. årsskrift* 1905).

Den her forfægtede *Opfattelse* lyder dog ikke særlig rimelig, og den er næppe heller nødvendig for den øvrige *Teoris Skyld*. De af *Bugge* fremdragne *Lighedspunkter* mellem de tragiske *Tildragelser* er ingenlunde særlig slaaende. *Baade Ongentheow* og *Ottar* falder i *Kamp* mod to *Høvdinge* — et *Brødrepar* if. *Beowulf* og *Are Frode*; *Ongentheow* truer sine *Fjender* med at gøre dem til *Rovfugleføde*, medens det bliver ham selv, hvem *Fuglene* kommer til at æde, hvad der dog ikke særlig fremhæves; i *Ynglingatal* fremhæves det, at *Ottar sønderrives* af *Ørne*, og *Snorre*s *Opfattelse* af *Øgenavnet Vendilkráka* udmaler dette *Motiv* videre ved at gøre den faldne *Konge* til en *død Krage*. *Lighederne* synes nærmest tilfældige. *Optræden* af et *ledende Høvdingepar* er

overordentlig hyppig i Epiken, — et staaende Motiv, som Olrik har paapeget i Afhandlingen "Episke Love"; og det forekommer desuden i Historien: saaledes lededes en vandalsk Stamme under Markmannkrigen af Høvdingene Raus og Raptus, dvs. "Rør" og "Raft" (Stang), hvem den moderne Forskning ganske sikkert vilde have opfattet som "mytiske", hvis de ikke nævnedes hos Dion Kassios. Fuglemotivet er ligesaa dagligdags. Schücks Paavisning af en Indholdssammenhæng mellem Ongentheows Banemand Eofor og Ottars Banemand Fasti lyder mig for filologisk.

En nøjagtig episk Parallel til Ongentheows Fald gives der ganske vist, men den maa søges andensteds, nemlig i Saxes anden Bog, S. 162—69. Sveakongen Adils har fældet en nær Frænde af de jyske Brødre Kete og Vige; senere slaar de ham paa Flugt, og (efter nogen Tid) tvinger de ham til en Enekamp i hans eget Land. Adils kæmper først med Kete og er lige ved at gøre det af med ham; da styrter Vige til og redder Broderens Liv ved at tilføje Adils Banesaar. I Udlandet blev det siden et staaende Mundheld, at Adils' Banemænd brød gammel Kæmpeskik. — Her passer saa at sige hver eneste Motiv-Enkelthed paa den i Beowulf givne Skildring. Og det er ikke noget dagligdags Samstem, — det fremgaar tilstrækkelig tydelig deraf, at et Mundheld fastslog de to Brødres Optræden som noget helt enestaaende. Kun Navnene stemmer ikke, og selv her er der en Samklang, der røber sig som underjordisk Sammenhæng. Sveakongens Banemænd er i Beowulf Geater, hos Saxe Jyder; jfr. det parallelle Forhold ved Ottars Modstandere i Beowulf og Ynglingatal. Den fældede Sveakonge hedder i Beowulf Ongentheow, svarende til den svenske Kongerækkes *Egill* < **Agila*- (jfr. Bugge, Stjerna og Schück): hos Saxe hedder han Athislus, svarende til ældre **Adgisl*-. Der er da kun et Hanefjed til **Agil*-, den noget forvanskede Kæleform af Ongentheows Navn. Ser vi sagnstatistisk paa Forholdet, faar vi følgende Ligning: Episoden med Ongentheow (alias **Agil*-) er den eneste dramatisk udmalede Skildring af en Sveakonges Fald i engelsk Digtning; Episoden med Adils (alias **Adgils*-) er den mest fremragende, dramatisk udmalede Skildring af en Sveakonges Fald i dansk Digtning. Hver eneste vigtigere Motiv-Enkelthed passer, og det vigtigste Navn indirekte ogsaa. Ergo: de to Episoder er identiske.

Forf. holder sig til Snorres Opfattelse, at Vendilkráka er et Øgenavn, der tillægges den faldne Sveakonge af hans Fjender (53). Det synes mig dog, som om der kan være Grund til at overveje, om ikke Schück har Ret, naar han opfatter Vendilkráka som et indenlandsk Hædersnavn, jfr. "Studier i Ynglingatal", S. 130 etc.

Alle disse Spørgsmaal om Ongentheows og Ottars Fald, om Ejendomsretten til Øgenavnet Vendilkráka og om dette Navns Tydning spiller naturligvis ingen væsentlig Rolle for Forf.s Hoved-

resultat i det omtalte Afsnit, nemlig Paapegningen af det uplandske Vendels politiske Vigtighed paa Beowulfhandlingens Tid.

I Forbigaaende gør Forf. en interessant filologisk Iagttagelse, nemlig at Vendel stavrimmer med talrige Navne indenfor en fra Upland udgaaet Æt Wægmondingerne — Wægmond, Weohstan, Wiglaf, og at tilsvarende Sjællands gamle Kongesæder Hleidrar, Heorot og Hringstaðr stavrimmer med Navnene i Skjoldungætten (56). Man kunde have tilføjet, at Geaternes to Ætter med H-Stav viser tilsvarende Stavrim med Stednavne: Hrefnesholt, Hronesnæs. Uden at kende Forf.s Iagttagelse har jeg fremsat en næsten helt tilsvarende i Ark. XXV (1909), 329, hvor jeg bl. a. ogsaa gjorde opmærksom paa, at Sveer og Saxer ynder Navne paa S.—M. H. til Skjoldungerne kan Reglen udvides adskilligt; den synes at omfatte en hel Række Stammer ved Kattegattet og den sydlige Østersø. Medens Tiden omkring Kristi Fødsel kendte Østersøens Sydlyst bræmmet med Lang-Barder (el. Vinniler), Sveber, Semner, Variner, Ruger, Goter, har Folkevandringstiden paa deres Plads Hadu-Barder, Hundinger, Holm-Ryger, Hjadninger, Hreid-Goter. En i hele Norden, England og Tyskland navnkundig Strid udfægtes mellem Holmrygerkongen Høgne og Hjadningernes Leder Hedin. Høgne har Datteren Hild, og Hedin har Sangeren Hjarrande. Sagnet's tyske Fortsættelse tilføjer Hovedpersonerne Herwig, Hludwig, Hartmuot, Hildburg. — Den mest framragende af de med ældre Runer forevige Personer er Hlewagastia Holtingar, som fik Gallehus-Guldhornet lavet. De første historisk optrædende Nordboer efter Kimbrertoget er Nordmanden Hrodvulf og Geateren Hugleik, begge i 6. Aarh.; sidstnævnte er Medlem af en Kongeæt med fast H-Stav. Erulernes Sagn indledes med Kong Halarik i 4. Aarh., og deres Historie sluttet med Kong Hrodvulf i 6. Aarh. Jydernes episke Landnamsmænd i England er Brødrene Hingst og Hors, 5. Aarh.; Hingst har Datteren (H)ro(d)wena (Chadwick). Sammen med Hingst gør Høkingerne Høk, Hnæf og Hildburg Tog til Frisland. Den ældste episk kendte Konge paa Sjælland er Hermod. Saa følger i 5. Aarh. Skjoldungerne med fast H-Stav. Herredømmet paa Øen eftertragtes senere af Håmunds Æt, der ligeledes har fast H-Stav. Efter et Kongeløse under Østmar, Hunding, Hane, Hader og Hrodrik følger Skaaningen Borkars Efterkommere Halvdan Hareskaar og Harald Hildetand. Efter Haralds Fald mod Sigurd Hring kommer Danmark under Dronning Heid fra Hedeby (eponym). Kongevejen gennem Sjælland gaar fra Havn (København) først til Isefjordens Bund, hvor der vrimler af episk kendte H-Stave: Tempelbyen Hleidrar, Kongehallen Heorot, den ved Høkæbiarg liggende gamle Handelsplads Høkækøping, der af Kong Hro flyttes til Hroskelda; Herredet Horn, som af Kong Hrodvulf skænkes til hans Søster Skuld; længere ude øst for Isefjorden ligger et Hleid-

rar No. 2 (Udlejre) nær Frodes Gravhøj ved Værebros, aabenbart en gammel Freys-Helligdom (*hleitrar* = Tempeltjeld). Fra Isefjorden fører Vejen videre til den episk kendte Hovedstad Hringstaðr. Nær den ligger Helkær, som spiller en Rolle i Hake Håmundsøns Kamp mod Siklingerne. Vejen ender ved Halvøen Hals, hvor nu Korsør ligger. — Episk kendte Havnepladser i Vestsjælland er Hærvig og Hurrildshavn, omtalt henh. i Sagnene om Hake og Hvirvil. — I ti jyske Sysler hersker H-Staven ved mindst en Tredjedel af Herredsnavnene; tilsvarende i Halland og paa Bornholm.

Mærk især Rækken fra Skagen til Limfjorden: Horn, Vinæbiærg, Burlum, Hvet, Hanæ, Hildæslef, Hunbiærg, Hasing, Refshøg. (Sammesteds de vigtige Fremspring Horne, Hirtshals, Hannæs, Hanst(ed)holm). Kun i 5 jyske Sysler er H-Procenten lavere end $\frac{1}{3}$.

Jeg agter at fremstille Materialet for Iagttagelsen udførligere andensteds. Et religiøst Motiv vil blive drøftet i Tilknytning til Forf.s Studier over Drageskatten, S. 92.

IV. "Svears och Götar under folkvandringstiden". Trykt i "Svenska fornminnesföreningens tidskrift", XII, S. 339—60. 1905.

Nærv. Afhandling drøfter Spørgsmaal, som nordiske Historikere og Sprogmand har ladet ligge temmelig brak, skønt en Del af Stoffet giver let tilgængelige Holdepunkter for positive Iagttagelser.

I en indledende Note siger Forf., at Afhandlingen nærmest er et Sammendrag af Studier, der dels var fremsat forud — f. Ex. i Doktordisputatsen "Bidrag till Bornholms Befolkningshistoria under järnåldern", 1905 —, dels endnu ventede paa Offentliggørelse. Han har derfor med Vilje ikke forsynet den med indgaaende Henvisninger til Kilder. Det vil dog vistnok være nødvendigt at tilføje nogle af de vedrørende historiske Data; Læseren turde ikke have dem alle paa rede Haand, og en eller anden vigtig Enkelthed har maaske heller ikke været kendt af Forf. selv.

Forf. er ingen Tilhænger af den meget udbredte Lære, at Skandinavien omtrent helt holdt sig udenfor Folkevandringstidens store Rørelser. Han hævder, at Strøm efter Strøm drog sydpaa for at slutte sig til Goterne eller til andre vandrende Stammer (66 ff.). Dette er sikkert en helt rigtig Iagttagelse. Den stemmer med det allerede af Goteren Jordanis i 6. Aarh. tegnede Billede af Skandinavien som den store "vagina gentium"; jfr. Axel Kocks Afh. i Sv. "Hist. tidskrift": "Är Skåne de germanska folkens urhem?", som fremkom netop samtidig med Forf.s Afh. om Sveer og Göter. Naar den tidligere Forskning efter Rudbecks Tid saa helt har kunnet overse dette Forhold, ligger det simpelt hen i Skandinaviens periferiske Stilling indenfor den romersk-

græske Synskres: kun rent undtagelsesvis og tilfældig faldt i ældre Tid et literært Strejfflys paa den stadig fortsatte skandinaviske Folkeudladning mod Syd. Men netop dette Forhold gør det ønskeligt at faa de vigtigere historiske Kendsgærninger rekapituleret, hvilket godt kan gøres paa nogle faa Linjer, som nedenstaaende Liste vil vise.

c. 260 e. Kr. Eruler, ogsaa kaldet "gotiske Stammer", hænger sammen med Goterne paa Sortehavets og Ælgæerhavets Kyster. Erulerne opfattes nu almindelig som en sydskandinavisk Stamme. Deres Personnavne saasom (H)ochon, (H)aruth, Alvith lyder afgjort skandinaviske; Elementet *-vid* er særlig typisk svensk. Eudusianere med "gotisk Sprog" optræder ligeledes ved Sortehavet = Eudoser fra den jyske Halvø.

289—455. Eruler sammen med Saxer hænger paa Atlanterhavets Kyster.

c. 515. Geater, der kaldes Daner, gør Vikingetog til Rhinmundingen. Omtrent samtidig drager den norske Konge Hrodulf til Goterkongen Theuderik den store i Italien, og Erulerne ved Donau henter sig fra Göternes Nabolag et Kongsæmne blandt deres nylig til Skandinavien hjemvendte Folkefæller. Kort efter erobrer Danerne det eruliske Omraade i Skandinavien. (Fra Heltesagnene kan tilføjes Danernes afgørende Sejr over Barderne). Det indre Sveriges Indbyggere skildres af Jordanis (= Hrodulf) som barbariske Stammer, der gør stadige Indfald i de mere civiliserede Strøg langs Skandinaviens sydlige Kyster. Sveernes høje Væxt fremhæves, og det tilføjes, at ogsaa Danerne gør Krav paa at høre til Skandinaviens højeste Indbyggere; da disse to Stammer netop blev de politisk herskende, er den omtalte Ambition aabenbart et Udtryk for den politiske Opadstræben; jfr. Anonymus Ravennas, hvor Saxerne skildres som "veloces", men dog i mindre Grad end Danerne.

c. 565. Daner og Saxer angriber Frankerne i Rhinegnene, men afvises af Kong Sigbert. (Historisk Model til Sigfrids Sejr over de forenet angribende Daner og Saxer østenfor Rhinen if. Nibelungagnet, jfr. min Afh. i Arkiv XXIV (1907), s. 16—17, 29).

Naar det drages i Minde, at Overleveringen vedr. Nordeuropa lige til det 8. Aarh. var rent tilfældig og stykbrudt, maa det siges, at ovenstaaende Liste vidner om en livlig Folkeforbindelse mellem Skandinavien og de sydligere Egne fra 3. til 6. Aarh., baade krigersk og fredelig.

Forf. mener, at Skandinaverne og de før Kristi Fødsel udvandrede gotiske Stammer søndenfor Østersøen ogsaa fremdeles vedblev at danne et ætnisk Hele (66), der i den engelske Udgave uden videre kaldes "East Germans", en højt uheldig Oversættelse af det tysk-svenske "Östgermaner", som jeg senere skal komme

tilbage til. For at forebygge Tvetyd foretrækker jeg at bruge Formen Østgottoner; den har forsaavidt literær Hjemmel, som Erulerne paa Græsk regnes med til de "gotiske Stammer", og Eudusianernes Dialekt kaldes "gotisk".

Forf.s Formodning om en længe fortsat østgottonsk Enhed paa begge Sider af Østersøen hviler vist lovlig meget paa en filologisk Teori, der var herskende indtil for nylig, men nu næppe mere forfægtes med samme Sikkerhed. I 5—6. Aarh., som det i nærværende Fald drejer sig om, var der ialfald ikke længere nogen saadan Enhed; Skandinavernes sproglige Forbindelser gik dengang afgjort i Retning af Angelsaxer og Tyskere.

Historisk lader Forbindelsen mellem Skandinaver (incl. Jyder) og de gotiske Stammer sig paavise ialfald for følgende Vedkommende: Eruler, Eudoser, Nordmænd (Kong Hrodulfs Stamme). Dog er denne østgaaende Forbindelse ikke saa eneherskende, som Forf. synes at mene. Eruler optræder i henved to Aarhundreder i samme Vesterviking som Saxerne og nævnes allerførste Gang sammen med Chaujones, der maa tydes som **Chaugjones* = **Chaucher* el. *Hugones*, en saxisk Stamme i Hannover. Og Danernes første sikre Optræden i Erulernes Fodspor er netop et Tog, der foretages i Fællig med Saxer. — Afgjort forfejlet er det, naar Forf. endnu i 6. Aarh. formodningsvis lader Gøterne staa i et ligefremt Angrebs- og Forsvarsforbund med Gøterne, der i Mellemtiden er naaet helt frem til Sydfrankrig og Spanien, altsaa til den diametralt modsatte Udkant af Europa (73, 90). Der findes ikke et Gran af historisk Holdepunkt eller blot Sandsynlighed for en saadan Alliance.

Arkæologisk mener Forf. at kunne paavise en stadig fortsat Forbindelse mellem Skandinavien og de gotiske Egne. Visse Genstande fra Tidsrummet c. 400—550 skal være tilført Østgermanien gennem Skarer fra Skandinavien; de paagældende Typer optræder tidligere mod Nord end mod Syd (67). Forf. vil efter c. 300 kunne spore, at Gravene i Skandinavien bliver færre, svarende til Folketallets Synken paa Grund af Udvandringer. Bornholm skal paa et visst Tidspunkt være blevet næsten helt rømmet af sine Indbyggere (66). Til Gengæld stiger siden c. 400 Skandinaviens Forraad af sydlandske Skatte, særlig Guld (69). Det er fremfor alt Gotland, Öland og Bornholm, der bærer Vidne om den fra Weichselmundingen udgaaende Kulturstrøm; her kunde have været tilføjet en interessant sproglig Parallel: gutnisk *lukarnastaki*, "Lysestage", = got. *lukarnastapa*.

Det var if. Forf. ikke hele Skandinavien, der nød godt af den fra Østgermanien udgaaende Kulturstrøm: Norge og Nord-sverige forblev væsentlig udenfor (70). Guld, baade møntet og upræget, er en stor Sjældenhed i disse Egne efter c. 400. Til Gengæld tyndedes Folketallet ikke ved stærk Udvandring; Gravene vedbliver at være lige talrige. Grænsen mod de rigere sydlige

Egne gik tilnærmelsesvis gennem de store Søer fra Vänern til Mälaren; naturligvis har dens Plads været mere eller mindre skiftende.

Jeg maa lade Forf.s arkæologiske Iagttagelse staa ved sit Værd, men det slaar mig, netop som jeg skriver disse Linjer, at den har en mærkelig sproglig Parallel. Den omtalte Grænse mellem de kulturelle Hovedomraader falder i det væsentlige sammen med Sydgrænsen for visse fremtrædende norsk-nordsvenske Stednavnetyper saasom *-tun*, *-sal*, *-set* (säter). Sændenfor den fremhersker Typerne *-löf* og *-lösa*, der kan kaldes udpræget gotisk-danske. Dette Samtræf af et arkæologisk og et onomatisk Skel kan næppe være tilfældigt; det tyder paa en traditionel ætnisk-kulturel Grænse. Vi mindes her Jordanis (= Hrodulf), der skildrer det indre Sverige som vildt barbarisk, det sydligere som mere civiliseret.

Forsaavidt maa jeg altsaa stadfæste Forf.s Iagttagelse; men der maa dog strax gøres en Indskrækning. Typerne *-tun*, *-sal*, *-set* er nemlig ikke udelukkende nordskandinaviske; de genfindes paa sydligere Grund, nemlig hos Saxerne. Der kunde tilføjes endnu flere tilsvarende Samstem f. Ex. svensk *hundare* = angelsax. *hundred*, tysk *hundredschaft*. I sidstnævnte Tilfælde kunde det tænkes, at Svenske, Saxere og Tyskere hver for sig fastholdt et Udtryk, der oprindeligt var fælles for alle gottonske Folk (jfr. got. *hundafaps* = *centurio*). Men de nordskandinavisk-saxiske Typer *-tun*, *-sal*, *-set* tillader næppe en saadan Forklaring; de tyder paa sildigere Fællesudvikling af snævert lokalt Omfang. Ganske tydelig er dette Tilfældet med Typen *-set*, der nok er fælles-gottonsk ved Landskabs- og Stammenavne, men udelukkende nordskandinavisk-saxisk ved Bynavne. — Vi finder med andre Ord Vidnesbyrd om en Forbindelse mellem Saxland og Nordskandinavien udenom Østgottonerne, og udenom Danmark-Götland. Jeg evner ikke at forklare, hvordan; jeg nøjes med at konstatere Faktum.

En saadan Forbindelse mellem Nordvestgermanien og Nordskandinavien kan ikke have undgaaet at give sig kulturelle Udtryk; ergo: fuldt saa lavt, som Forf. taxerer det 6. Aarh.s nordskandinaviske Kulturstandpunkt, har det vel i Virkeligheden ikke staaet.

Her kan tilføjes et historisk Supplement. I Tacitus' "Germania" er Sveerne det eneste Folk, der nævnes som søfarende. Ja, han omtaler endog, at de ejer ligefremme Orlogssflaader (classibus valent), og dette nævnes udtrykkelig i Modsætning til Forholdene hos deres Stammefrænder. Endnu i Vikingetiden spores en saadan Modsætning, omend indenfor snævrere Grænser: paa Runestene nævnes, saa vidt jeg kan skønne, 6 Gange saa mange upsvenske Vikinger som gotiske. Hertil kan føjes en af Forf.s egne Iagttagelser, nemlig at Skibsgravtypen udbreder sig fra Sveerne sydpaa (111). — Sveerne maa ogsaa allerede paa Tacitus' Tid have

dyrket Njord, Fredens, Søfartens og Frugtbarhedens Sindbillede. Det fremgaar af Vaabnenes Bortgemning under Laas og Lukke, — et Træk, der svarer til Tacitus' Skildring af "Frodefreden" under Nerthusfesten. Blot har Tacitus ved Sveerne vilkaarlig generaliseret, noget, — der stemmer med hans retoriske Klimax fra Syd til Nord (Sydøstgermanien med Republikker, Nordøstgermanien med Kongedømme, Svealand med Enevoldsmagt og kongeligt Monopol paa Vaaben, Sitonerlandet med Skørteregimente). Altsaa har Sveerne paa Kristi Tid haft en organiseret Flaademagt og en udpræget Freds- og Frugtbarhedskultus; saadanne Træk lader sig daarlig forene med det af Forf. forudsatte relativt lave Kulturtrin.

Vi nødes vel til at formode en noget uregelmæssig Kulturfordeling: i visse nordskandinaviske Egne herskede den af Jordanis omtalte Kultur-Armod; i andre fandtes nok en noget større Kultur, men dens Type var stærkt afvigende fra den sydsandinaviske, saa at der dannede sig en udpræget ætnisk Modsætning.

Følgerne af Modsætningen, hvordan den nu end opfattes, var en Række mere eller mindre alvorlige Folkekampe. Ifølge Forf. tilspidsedes Modsætningen saaledes: Nordskandinavien stod med det tættere Folketal og den ringere Rigdom; Sydsandinavien havde ved Udvandringer svækket sit Folketal, men samtidig samlet større Rigdomme (71). Og, som Jordanis melder, søgte Indbyggerne i de fattige Egne mod Nord stadig at trænge ind paa deres mere velstillede Naboers Omraade mod Syd. I nogle Tilfælde kan vi søge Nordskandinavernes Styrke i deres barbariske Vildhed; men samtidig maa vi gaa ud fra, at de styrkedes ved en nylig foretagen statlig Sammenslutning i Upland og ved deres gennem et halvt Aartusende udviklede Flaadeteknik. Den statlige Koncentration omtales af Forf. (72), men den svæver hos ham noget i Luften, idet den menes foretagen for Angrebs Skyld; snarere var Angrebet tildels en Følge af Koncentrationen.

Forf. mener at kunne datere Nordskandinavernes Fremtrængen derved, at Sydøstskandinaviens Guldrigdom pludselig ophører omkring Aar 500, først paa Öland, siden paa Gotland og Bornholm (74 ff.). Fra nu af holder Guldrigdommen sit Indtog i Sveernes Hovedbygd, Upland; det er den Periode, der kendetæres ved de store Gravfund i Vendel (73).

Jeg maa atter her afstaa fra Kritik. Det maa være nok at henpege paa et vigtigt filologisk Stridsspørgsmaal i Forf.s Afhandling om Bornholm, S. 293; da han i sin ovenfor omtalte Afhandling bygger paa sine Iagttagelser fra denne Ø, hører de med til vor Undersøgelses Omraade. Forf. hævder, at gamle Bygnavne paa den bornholmske Nordøstkyst synes at pege paa svensk Bosættelse; saaledes f. Ex. *Saltuna* nær Bugten *Salene*. Han er bleven imødegaaet of Joh. Steenstrup i en Afhandling "Ere Bornholms Stednavne danske?", Tidsskriftet "Fædrelandet", 16. Febr. 1907. Steenstrup paaviser det utilfredsstillende i Grundlaget for

Forf.s Slutninger om Stednavnene og hævder, at Bornholms Navngivning ikke paa noget Punkt røber udansk Præg. Naar den savner visse fremtrædende danske Typer, saasom *-lev*, forklares det helt naturlig gennem Øens særlige Vilkaar, den fremherskende Enkeltmandsbosættelse, etc. I alt væsentligt har Steenstrup sikkert Ret, men paa et enkelt Punkt maa der ialfald ytres Tvivl. Naar Steenstrup siger, at Navneleddet *-tun* i *Saltuna* hører til de i Danmark "vel kendte Endelser", da er dette en Opfattelse, der ikke uden nærmere Paavisning kan siges at staa fast. Medens nemlig Samsæt paa *-tuna* er iøjnefaldende typiske for upsvensk Omraade, er de i den foreløbig tilgængeliggjorte Literatur meget sjældent afhjemlede paa gammel dansk Grund. Jeg personlig kender kun følgende foruden *Saltuna*: *Tune* Ø. Sjælland, *Tuna Hven*, *Grimetunæ N. Halland* (nu *Grimeton*), *Luntertun*, — *Ramptun N. Ø. Jylland* (nu *Ramten*), *Snaptun Ø. Jylland*. Hvis ikke disse Exempler øges adskilligt, kan der ikke siges at foreligge tilstrækkeligt Grundlag til at stemple Typen *-tun* som almindelig brugt i Danmark. *Grimetunæ* ligger aabenbart yderlig periferisk og slutter sig naturlig til en fra *Vänerns* Sydkyst udgaaende Kile med typisk upsvenske Navne (jfr. S. 77). Det sjællandske *Tune* følges med et *Sædder*, der seer ud til at være et upsvensk *Säter*; (Steenstrup tyder ganske vist dette Navn helt anderledes). *Ramptun* findes i et østjysk *Strøg*, der baade efter *Runeformer*, *Stednavne*, *Personnavne* og *Artikelbrug* synes at røbe *Indflytning* fra hinsides *Kattegat*. *Snaptun* er Navnet paa en ved *Horsens Fjord* liggende *Landingsplads* og *Kro*, og her kunde let tænkes en vilkaarlig *Navnedannelse* af den *Slags*, der saa hyppig optræder ved *Kroer*. — Spørgsmaalet maa altsaa undersøges nøjere, og visse *Tegn* kunde tyde paa, at Navneleddet *-tun* ved *Øresund* og paa *Bornholm* kendemærkede en sporadisk *frømskudt upsvensk Besættelse*, hvorom mere nedenfor S. 88. Jfr. mit Foredrag "Svenskagtige Stednavne i Danmark" ("Förh. v. sv. Filolog- och Historikermötet i Göteborg 1912", S. 83, ligeledes refereret i "Publications of the Society for the Advancement of Scandinavian Study", Illinois, 1913, S. 185).

Hermed har vi endt Gennemgangen af Forf.s almindelige Perspektiv til Fremstilling af Skandinaviens Stilling under Folkevandringstiden. Bortset fra en Del Indvendinger vedr. Enkeltheder har vi fundet Perspektivet stadfæstet i det store og hele.

Vi kommer nu til det meget omstridte Spørgsmaal vedrørende *Beowulfs "Geater"*.

Saa meget er ved første Øjekast klart, at *Geaternes* Fremtræden paa den politiske Skueplads falder fuldkommen indenfor Rammerne af det ovenfor tegnede Perspektiv. Indtil Aar 500 var *Geaternes* Navn ved *Atlantehavets* vestlige *Kyster* ligesaa ubørt som *Danernes*, ialfald i *Literaturen*. Nu dukker det pludselig op, og den tragisk navnkundige *Geaterhelt Hugleik* bliver *Genstand*

for Sagn hos Franker og Friser, hos Angler og Britter. Kort efter viser Danerne sig paa samme Skueplads, og deres Fremtræden finder Genlyd i Nibelungsagnet. Der kunde næppe tænkes noget tydeligere Exempel paa den af Forf. paapegede almindelige skandinaviske Fremskydning mod Syd.

Saavidt er jeg enig med Forf., men hermed hører ogsaa den principielle Enighed op. I det videre Spørgsmaal om Geaterne maa jeg overfor Forf. og Schück hævde, at det ikke er lykkedes dem at kuldkaste Grundlaget for Fahlbecks Opfattelse, omend den fulde Løsning maaske nok snarest vil komme til at ytre sig som en Mellemproportional mellem de to Yderstandpunkter ¹⁾. — Vedr. dette Æmne vil jeg kunne fatte mig i temmelig Korthed, da jeg allerede i Afh. "The Geats of Beowulf" i "The Journal of English and Germanic Philology", 1912, har udtalt mig indgaaende, dels imod Forf.s nærværende Afh., dels imod Schücks "Folknamnet Geatas i den fornengelska dikten Beowulf" (Upsala univ. årsskrift, 1907). Jævnfør ogsaa Fahlbecks nye Afhandling "Beowulfskvædet som källa för nordisk fornhistoria" ("K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar" N. F. XIII, 3; 1913).

Striden om Beowulfs Geater drejer sig om et Forhold, der af Forf. og Schück opfattes som en Selvmodsigelse: Geaterne fremtræder samtidig som Naboer til Sveer og Franker.

Spørgsmaalet er nu, hvordan Anstødsstenen skal bortryddes. Her gaar hver af de to Forskere sine egne Veje.

Forf. bygger paa den formodede Alliance mellem de to "østgottonske" Broderstammer, Göter og Goter (111). Naar der nu i Beowulf tales om, at Geaterne efter Beowulfs Fald frygter den truende Hævn fra Frankerfolket, da drejer det sig ikke om nogen direkte Hjem søgelse, thi et frankisk Angreb mod Götland vilde selvfølgelig have været en Umulighed; det frygtes derimod, at Frankerne skal ramme Goterne i Sydfrankrig og Spanien og ad denne Omvej komme ogsaa Götlands Indbyggere til Livs.

Schück sparer sig hele denne unægtelig noget lange Omvej. Han kommer meget simplere fra Sagen: efter hans Mening er Stedet om Geaternes Frygt for Frankerne simpelthen en Interpolation, foretagen i Frisland under Sagnets Vandring fra Skandinavien til England.

Argumenterne gør ikke noget umiddelbart tillidvækkende Indtryk. Der foreligger til Bortforklaring et Forhold, som maa kaldes en Hovedanstødssten for Læren om Geaternes Identitet med Indbyggerne af Götland. Og hver af Lærens nyeste Hovedforfægtere foretager denne Operation paa sin egen Maade, idet de overbyder hinanden i Vilkaarlighed.

Teorien om Göternes Alliance med Goterne i Sydfrankrig er historisk seet greben ud af Luften, jfr. ovenfor S. 76, og den gør

¹⁾ Til Stjerna og Schück slutter sig Sarrazin, "Englische Studien" XLII, s. 34 (1910).

nærmest Indtrykket af at være konstrueret ad hoc. At stemple Anstødsstenen som Interpolation er unægtelig simplere, men giver uvilkaarlig Læseren det Indtryk, at der er noget i Vejen med Teorien. Og selv om Interpolation forudsættes at have fundet Sted, er dermed ikke stort vundet, thi det interpolerede Stykke vil i alle Tilfælde vise, at Beowulf-Kvadet i sin foreliggende Overlevering satte Geaterne i Forbindelse med Jylland. Jfr. Fahlbeck (Særtryk S. 12).

Vi vender os nu til en anden Hovedanstødssten for Ligningen Geater = Göter, nemlig Beowulfs Fremhævelse af, at Geater og Sveer hjem søger hverandre "over Söen", "over det vide Vand", etc.

Atter her gives to helt forskellige Bortforklaringer: Forf. henlægger Geaternes Hovedsæde til Öland og Egnen deromkring, ergo "det vide Vand" = Östersöen; Schück henlægger Geaternes Hovedsæde til Vestergötland, ergo "det vide Vand" = Sörerne Vänerne og Vättern.

Hver af de to Forskere underbygger sin Opfattelse med saglige Støttegrunde. Forf. søger at genfinde Beowulfsagnet i öländsk Overlevering (jfr. ovenfor om Toroslunda-Pladen og om nyöländsk Folketro). Schück giver en i og for sig meget interessant Skildring af Væringernes indlandske Vandveje i Volga-Egnene. Men alt dette hjælper os ikke udenom den Kendsgærning, at den götiske Tydnings Hovedforfægtere atter viser sig indbyrdes uenige paa et af Teoriens Hovedpunkter.

Fahlbeck fremhæver iøvrigt (Særtryk S. 15), at i Schücks Teori maatte "Sø" have hele tre afvigende Meninger: 1) Kattegat og Vesterhavet, Vejen til Daner og Franker; 2) Vättern, de angribende Sveers Vej til Geaterne; 3) Östersöen og eventuelt Mälaren, over hvilke Geaterne gengælder Angrebet. De afvigende Funktioner vilde ofte staa Side om Side i Digtet, hvad der vilde røbe stor Skødesløshed i Fremstillingen. Dette Forhold modsiger afgjort Schücks Opfattelse; med de forskellige Udtryk for Sø kan der kun menes Havet.

Vi kommer nu endelig til et af Axel Olrik mundtlig fremdraget Punkt, nemlig det hidtil ikke tilstrækkelig iagttagne Forhold, at fire Nationers indbyrdes uafhængige Overleveringer er enige om Geaternes Plads eller Nationalitet.

Det engelske Kvad Beowulf: Geatekongen Hygelacs Folk er Naboer til Frankerriget.

Den gallo-romanske Historiker Gregor af Tours: Chochilaic er Konge over Danerne.

Den danske Historiker Saxe: Danekongen Hugleth kæmper med de svenske Høvdinger Hømod og Høgrene; Hugleth = Hygelac; Hømod = Geaternes svenske Modstander Eanmund.

Den norske Skjald Thjodolf fra Hvin: Sveakongen Ottar falder mod Danerne i det jyske Vendel; Ottar = Othere, Søn af Geaternes Modstander Ongentheow.

Efter Paaegningen af den firfoldige Overensstemmelse melder der sig først det Spørgsmaal, om den møder væsentlig Modsigelse nogensteds.

Schück har fremdraget een Kilde, der skal indeholde en Modsigelse, nemlig Fædrus' Fabler i en middelalderlig Udgave, hvori der fortælles om en ved Rhinmundingen jordet Kæmpe Huiglac, der aabenbart er identisk med Beowulfs Hygelac. Denne Huiglac kaldes Konge over "Geterne" og da Getae er en staaende middelalderlig Omskrivning for Goter, seer Schück heri et Vidnesbyrd om, at den frankisk-frisiske Folkeoverlevering hensatte Geaterne til Götland.

Det er naturligvis rigtigt nok, at "Getae" minder iøjnefaldende om "Geatas", men fra "Getae" til "Gautar" er Springet adskillig større, — saa stort, at nogen tvingende Grund til at optage Schücks Tydning ikke kan siges at foreligge. Hvad Mening vi end vil lægge bagved "Getae", maa det stadig huskes, at dette Udtryk var en lærd, vilkaarlig Omskrivning, og er vi først inde paa Vilkaarligheden, mister Vidnesbyrdet sin tvingende Kraft.

Iøvrigt indskrænker Forf. og Schück sig til at søge de positive Vidnesbyrd for Ligningen "Geater = Jyder" afkræftet ved Bortforklaringer, hvoraf vi allerede ovenfor har seet et Par Prøver.

Naar Gregor kalder Chochilaics Folk for Dæner, er det if. Schücks Mening en Overførelse fra de Vikinger, som Frankerne havde lært at kende i Aaret 565. Muligheden kan indrømmes, men den har ikke synderlig slaaende Sandsynlighed. Efter at Chochilaics navnkundige "Geater" havde viist sig c. 515, vilde det have været saare rimeligt, om de senere optrædende Dæner havde faaet Navn efter dem. Det er mindst ligesaa rimeligt som den modsatte Navneoverførelse.

I Athandlingen "Fasta fornlämningar i Beowulf" (nærv. Ud-gave S. 219 = "Antikv. Tidskr. f. Sverige" XVIII, S. 45) gør Forf. et arkæologisk Argument gældende: Geaternes Rige kan ikke søges i Jylland, thi der forekommer ingen Gravhøje af den Art, som skildres i Slutningen af Digtet. Af samme Grund er Vester-götland udelukket. Dette Arguments Rækkevidde kan jeg ikke dømme om. Hvis Digtets Skildring af Kulturforhold allevegne maa forudsættes at pege paa Handlingens virkelige Skueplads, har Argumentet maaske en viss Vægt; men da Situationsskildringen paaviselig er stærkt paavirket af engelske Forhold, og der ogsaa forekommer keltisk Islæt, maa jeg indtil videre stille mig tvivlende. Jævnfør ovenfor S. 68 om Sydows Undersøgelser.

Af væsentligere Argumenter hos Forf. og Schück rester der, saa vidt jeg kan se, kun den Opfattelse, at den norske Skjald Thjodolfs Kvad Ynglingatal i Virkeligheden skulde være en dansk Digtning fra England. Denne Teori er først fremsat af Sophus Bugge og siden udførligere udviklet af Schück, hvorefter den føres videre af Forf. i den paa nærværende Sted omtalte Afhand-

ling. Der gives en meget vidtløftig Udredning af, hvordan ældre og nyere skandinaviske Overleveringer er bleven sammenstøbte af den danske Englænder, og ndfra denne Baggrund er det selvfølgelig en helt naturlig Slutning, at Geaternes Sejre over Sveerne er bleven annekterede for Jyderne, og at Sveakongen Ottars Nederlag er blevet flyttet fra det svenske Vendel til det jyske Landskab af samme Navn.

At Ynglingatal røber et mod Sveerne fjendtligt Standpunkt, var jeg tidligere tilbøjelig til at indrømme. Men i Virkeligheden er denne Forudsætning ikke nær saa sikker, som det ved første Øjekast synes. Som Jævnførstof frembyder sig den danske Folkevise "Kongetal", — et Digt i den mærkeligste, om Eddadigtningen mindende Tone. Vi finder her opregnet 8 eller 9 Konger, og næsten overalt dvæles der kun ved deres Undergang eller deres Lyder. No. 1, Opnævneren Dan, gaar fri; No. 2, Frode "blev vegen til Hest"; No. 3, Lusekongen, "saa skammelig fik han sin Død"; No. 4, Hogen, "sank neder for Flod"; No. 5, tyske Konge? "stred imod urene Fod" (dunkelt; vedkommende kaldes i Haandskriftet "tykke Kone"); No. 6, Trivold, gaar fri: "han boede sig i Berne" ("badede sig i Bærme"), "raske havde han Sønner syv", etc.; No. 7, Harald, "de grove ham under en Sten"; No. 8, Volmer, "han var en Konning hin onde"; No. 9, Erik, "blev vegen ved Finderup Lunde". — Naar vi finder en saadan dansk Fremstilling af hjemlig Saga, kommer Ynglingatal til at staa i et helt andet Lys end før, og det maa vel kaldes et Spørgsmaal, om Paralleldigtet Háleygjatal nu vil kunne kaldes slet og ret Kopi i Ynglingatals Manér. Snarere har vi at gøre med en særlig udviklet Type for Fremstilling af Dødsmotiver, maaske oprindelig hængende sammen med sakrale Forestillinger (jfr. min Afh. i "Samlaren" 1915, 24).

Det her rejste Spørgsmaal skal jeg blot henstille til nærmere Undersøgelse. Jeg vil derefter for et Tankeexperiments Skyld vende tilbage til Bugges, Schücks og Forf.s Forudsætning, at Ynglingatals nationale Aand ikke kan forliges med svensk Oprindelse. Lad os sætte, at de har Ret, — men ligger der da deri strax, at Bugge og Meningsfæller ogsaa har Ret i at udlevere hans Landsmands navnkundige Digt til Danmark? Ingenlunde. Saa nødig jeg gør det, maa jeg erklære, at Gaven næppe med Føje vil kunne modtages. I Ynglingatal savnes, som ogsaa Forf. (80) og Schück indseer, ethvert Spor af den ellers kendte danske Fremstilling af svensk Sagnhistorie, f. Ex. Hrolf Krakes Sammenstød med Adils. Virkelige Skjoldung-Daner eller Jyder forekommer overhovedet ikke i Digtet, naar vi skal følge Forf.s og Schücks Tydning. Tilbage bliver blot hine "Jyder", der if. Forf. og Schück skal være forklædte Göter, og naar det gælder om at forklare deres Forklædning, synes det virkelig en Per Gantes Genvej at rejse til England, — hvorfor kan en saadan Proces ikke være foregaaet i Digtets overleverede Hjemstavn, Norge? Jeg kan ikke se andet,

end at Teorien om Ynglingatals Oprindelse fra en dansk Engländer er, hvad man kalder "at gaa over Bækken for at hente Vand". (Schück har i "Stud. i Yngl." ogsaa opgivet Teorien).

Vi har nu gennemgaaet forskellige af Forfs og Schücks Hovedargumenter, som her kortelig skal rekapituleres: Geaternes Frygt for Frankeriget tager Sigte paa en götisk Alliance med Goterne i Spanien og Sydfrankrig, eller vedkommende Stykke i Beowulf er simpelthen interpoleret; det "vide Vand" mellem Geater og Sveer er Østersøen, der omgiver det götiske Omraade Öland, eller ogsaa er det de store Indsøer Vänern og Vättern paa Nordgrænsen for Vestergötland; Gregors "Daner" brugt om Beowulfs Geater er en Foregribelse af Vikingetidens Sprogbrug; Ynglingatals "Daner" eller "Jyder" brugt om Beowulfs Geater er en Om-digtning, foretagen af en dansk Skjald i England.

Intet af disse Argumenter er egentlig tvingende; flere er aabenbart kunstlede, synes konstruerede ad hoc; endelig er der større Afstand mellem Forfs og Schücks Stedfæstelse af Geaterne, end der er mellem Vestergötland og Jylland.

Er Argumenteringen svag i og for sig, saa svækkes den end mere, naar det drages i Minde, at hverken Forf. eller Schück har haft Øje for den af Olrik paapegede Kendsgærning, at fire Nationers indbyrdes uafhængige Overleveringer er enige om at sætte Beowulfsagnets Geater i Forbindelse med Danmark. En saa sluttet og iøjnefaldende Kendsgærning skaffes ikke let ud af Verden ved løsrevne, forskelligartede Bortforklaringer, — allermindst, naar de er saa kunstlede og delvis hinanden modsigende som i foreliggende Tilfælde.

Tungest blandt de fire Nationers Vidnesbyrd vejer det engelske. Som Fahlbeck stærkt fremhæver, er det uforklarligt, hvordan Angelsaxerne skulde have fattet levende Interesse for et saa fjærntboende Folk som Göterne, medens det derimod var en Selvfølge, at de maatte interessere sig for Folk, der havde noget at gøre med Anglernes gamle Hjemstavn, Jylland. Dette Argument trænger blot til at udbygges en lille Smule endnu. Man kunde paa Forhaand være tilbøjelig til at tro, at det foreliggende Udvalg af nordiske Æmner i oldengelsk Digtning var ret tilfældigt, idet det nærmest var et rent Slump, at Optegneren var faldet paa at vælge netop f. Ex. Beowulf. En saadan Opfattelse er imidlertid aldeles urigtig, som jeg udførlig har paavist i min Afhandling "The Geats of Beowulf". Der fandtes i Angelsaxernes episke Synskres netop ikke andre svenske Helte, end de i Beowulf optrædende, og disse havde ikke andet Krav paa Interesse end det, der bygger paa deres Indblanding i geatiske Forhold. Heller ikke Geaterne indtager nogen egentlig bred Plads indenfor den engelske Epiks Rammer, — Danerne er kvantitativt langt mere fremtrædende. Men ialfald er denne Plads ikke nogen rent tilfældig og underordnet; det fremgaar af, at en af Anglerkongen Offas Efterkommere op-

kaldtes efter Geatekongen Wiglaf. Ganske tilsvarende hed et andet af Ættens Medlemmer Alweo; han deler vistnok Navn med den fra Widsid kendte Danekonge Alewih, der sættes i en Slags Mandjævning med Offa. Endvidere optræder i den vestsaxiske Kongeæt en Navne af hin kendte Hadubarderkinge Ingeld, der ifølge Beowulf og Widsid spiller en saa stor Rolle i Skjoldung-sagnene; denne Æt afledes fra de med Offas Fader venskabelig forbundne Jydebøvdinge Frovin og Vig. Navne som Wiglaf, Alweo, Ingeld synes ikke at være gængse i England; naar de netop opdukker indenfor den anglik-jyske Sagnhistories navnkundigste Ætter, maa vi gaa ud fra, at disse Ætter interesserede sig i særlig Grad levende for Digtene Beowulf og Widsid. Og deraf maa vi atter slutte, at Beowulfs Optegnelse ikke var et Slumpevalg indenfor en Mængde omløbende svensk, geatisk og dansk Stof, men fremkaldtes af en ganske særlig nøje lokal Forbindelse med Anglernes episke Horizont.

Tilbage staar at drøfte et Forhold, der af Forf. og Schück fremstilles som en Hovedindvending mod Fahlbecks Opfattelse. Det drejer sig om det Spørgsmaal: hvorfor fører Sveerne en langvarig Fejde mod et saa fjærent Omraade som Jylland? En Fejde mod Götland vilde synes langt mere nærliggende. Denne Indvending tager sig ved første Øjekast vægtig ud, men viser sig ved nærmere Eftersyn at hvile paa en Misforstaaelse. Som jeg ovenfor har nævnt, er Sveerne det eneste Folk, der i Tacitus' "Germania" fremhæves som Ejere af Orlogsflaader. Af de paa Runestene omtalte Sveer synes, saavidt jeg kan skønne, en Tredjedel at være faret "vestr". Mere end een har deltaget i Tog til Jylland eller England¹⁾. Og de svenske Vikingetog vestpaa kan ingenlunde have været rent forbigaaende Strejfare; det fremgaar tilstrækkelig tydelig deraf, at der i 9. Aarhundrede ligefrem oprettedes et svensk Rige i det sydlige Sønderjylland. Jfr. Fahlbeck, Særtryk S. 13. Lad os nu tænke os, at Götland i 6. Aarh. allerede har været lagt under Sveerne, og at disse allerede dengang har skudt deres Bosættelser frem til Götaelvens Munding, f. Ex. Tun, Sal, Hunsala ved Vänerens sydvestre Ende, Grimetunæ, Onsala, Sätilla omkring Hallands Nordgrænse, tæt ved Vendelsö. I dette Tilfælde var det den naturligste Sag af Verden, at Sveernes Pionerer søgte at sætte sig fast ogsaa paa den vestre Side af Kattegat.

Saa vidt kan Drøftelsen føres paa det hidtil foreliggende Grundlag, dvs. med de to Valgkaar: Beowulfs Geater enten = Göter i Götland, eller = Jyder i Jylland.

¹⁾ Hvis en Statistik over disse Forhold ikke foreligger, burde svensk Historieforskning snarest muligt sørge for at faa det forsømte indhentet, da det meget let maa kunne gøres.

Men dermed er al videre Drøftelse ikke afskaaren. Thi man har nemlig hidtil stadig overseet Tilstedeværelsen af et tredje Valgkaar: hvorfor skulde Beowulfs Geater ikke kunne være Gøter, bosatte i Jylland?

Jeg har fremsat denne Mulighed i mit Foredrag "Svenskagtige Stednavne i Danmark" ("Förh. v. sv. Filolog- och Historikermötet i Göteborg, 1912"), og den fortjener sikkert at undersøges nøjere. Saa meget er sikkert, at der maa have fundet en stærk götisk Bosættelse sted i det nordøstlige Jylland. En Mængde vestgøtiske Stednavne, særlig paa *-um*, genfindes i Nordøstjylland, endog for en stor Del med nøjagtig tilsvarende indbyrdes Gruppering. De nordøstjyske Personnavne paa Runestene er langt mere østskandinaviske end f. Ex. de sjællandske. Wimmer har allerede studset over at finde en østjysk Sigvalde og har paa Grund af Navnets Sjældenhed villet identificere ham med den historisk kendte Sigvalde Jarl fra Skaane. En saadan Samtydning er næppe nødvendig eller blot sandsynlig; vi har ganske simpelt at gøre med et Navn, der peger paa Indflytning fra det svenske Fastland. Fundpladsen *Sjælugh* maa sikkert tydes som **Sigvaldahaugr*. Af andre typisk svenskagtige Personnavne kan fremhæves: Asvid, Frøystæin (Sigvaldes Sten), Øystæin, Þorgny, Ásgaut, Végaut. Den uomlydte Form *As-* istf. sædv. dansk *Es-* vedbliver at holde sig i et Par østjyske Personnavne: *Aslev* 16. Aarh. omkring Horsens (jfr. Oluf Nielsen, "Jyske Tingsvidner") og **Askil* i to Stednavne *Askildrup*. Hertil maa føjes, at Wimmer henregner ikke mindre end tre østjyske Runestene til den svenske Type. Ved Høvdingen Karls Sten nær Hobro er Forholdet helt tydeligt, da den har en nøjagtig Genganger i Vestergötland. Det kan tilføjes, at der nylig er fundet en norsk Runeindskrift i Vendssyssel, ganske vist af sen Dato, og at Egaastenen ved Aarhus omtaler en der bosat "Ketil den norske". Det sidste og ikke mindst vægtige Led i denne Kæde af Vidnesbyrd er det ret velkendte Forhold, at Nordøstjylland ikke har den ellers paa Halvøen herskende foranstillede Artikel, men derimod den almindelig nordiske efterhængte Artikel, altsaa ikke *æ mand*, men *mand-en*. Den efterhængte Artikels Indtrængen i Nordøstjylland kan ikke være skeet over de danske Øer, da den ligeoverforliggende østjyske Kyst sproglig slutter sig til den vestjyske Type. Paavirkningen maa være udgaaet direkte fra den götiske eller norske Kyst, og uden Tvivl gennem Indflytninger.

Alle de her nævnte Vidnesbyrd viser, at der i Nordøstjylland har været en stærk Indflytning fra Kysten hinsides Kattegat, mest vel fra Götland, men desuden ogsaa fra Norge. Den svarer til den svenske Bosættelse i Sønderjylland, men maa blot paa Grund af Naboskabet tænkes at have været langt mere omsigribende.

Til Gengæld for Udførsel af Nybyggere har den østre Side

af Kattegat selv modtaget Paavirkninger fra Jylland, omend i mindre Maalestok. Det typisk saxisk-jyske Navneled *-sik* = "Kær" har bredt sig tværs over Kattegat. Vi finder et Sik paa Kysten af Halland, Lersik og Ormesik i det vestlige Västergötland, henh. Ale og Viste Härad.

Hvorledes de götiske Indflytteres Forhold til Jyderne har været, er ikke let at vide, og det lader sig næppe oplyse ved Hjælp af Beowulf. En hel Række forskellige Muligheder vil være tænkelige. For blot at nævne een: det kan tænkes, at et götisk Rige holdt sig i Østjylland, efterat den götiske Hjembygd var underknet af Sveerne, og at disse derefter fortsatte deres Angreb over paa den vestre Side af Kattegat ¹⁾.

Da der som sagt er saa frit Spillerum for Indbildningskraften, holder jeg det for overflødigt at drøfte Forf.s Forsøg paa at uddrage Historie af de forhaandenværende Antydninger i Beowulf. Det er paa Spørgsmaalets nuværende Stade endnu forhastet.

Kun ét Punkt maa jeg have Lov til at komme ind paa, nemlig Ongentheows Skæbne.

Der er en paafaldende Modsætning mellem denne Konge i Beowulf og hans saakaldte "Spejlbillede" i Ynglingatal og Ynglinga saga. Ongentheow er en mægtig Skikkelse, graahærdet i Strid, — det altoverragende Midtpunkt blandt alle Sveafyrster i Beowulf og den eneste, der værdiges Omtale i Widsid. Hans saakaldte Spejlbillede Egil udfører i Ynglingatal ingen andre Størværker end at fly for en Træl og lade sig stange ihjel af en uvan Oxe. I Ynglinga saga siges udtrykkelig om ham, at han var ingen Hærmand, men sad hjemme i Ro; iøvrigt udmales hans Skændsel endnu grovere end i Kvadet. — Her er det da ved første Øjekast klart, at de to Personer ikke har andet tilfælles end en Navne-Samklang. Det kan tilføjes, at Fuldnavnet Ongentheow er som blæst bort fra svensk Overlevering: det optræder ikke i Liljegrens "Runerkunder", og ligesaa lidt i Lundgrens "Personnamn från Medeltiden", Sv. Landsmålen 1892 ff. Naar det drages i Minde, hvor folkekære saadanne svenske Kongenavne som Eirikr, Jørundr, Qunundr, Eysteinn er, delvis selv paa vestgötisk Grund (if. Runestøtterne), maa det fastslaaes, at de ovenfor paapegede

¹⁾ Fahlbeck nævner sidst i sin Afhandling en tilbageværende Vanskelighed, nemlig det Forhold, at der i Beowulf ikke findes Antydning af Strid mellem Daner og Geater; dette skulde ikke stemme med Danernes Forhold til Jyderne. Det er rigtigt nok, at der savnes ethvert Spor af Modsætningsforhold mellem Daner og Geater; men det er en Misforstaaelse at tro, at et saadant Modsætningsforhold nødvendig maatte have været tilstede mellem Danerne og Jyllands Indbyggere. Den hjemlige Overlevering indeholder ikke mere Strid mellem Daner og Jyder, end den engelske kender til Strid mellem Daner og Geater eller mellem Daner og Angler. Efter al Sandsynlighed herskede der fra førkristelig Tid et temmelig fast Forbund mellem de forskellige Nerthus-Folk, — Angler, Jyder, Daner, maaske ogsaa Göter. Senere fremvoxede af dette Forbund en samlet Stat, nemlig det nuværende Danmark. Jfr. Chadwick, "The Origin of the English Nation" S. 286.

negative Vidnesbyrd ikke kan skyldes en tilfældig Løkune. Ongentheow maa simpelthen have levet og virket væsentlig udenfor Svealands Grænser.

Efterat vi er naet til denne Slutsats, vil det maaske slaa Læseren, at den i Sverige ignorerede Kæmpe synes at fremtræde lyslevende i norsk og dansk Overlevering, nemlig som den navnkundige Viking Angantyr, og desuden i særlig jysk Overlevering som den Ad(g)ils, hvem to jyske Brødre kun mægter at fælde ved Overtrædelse af Reglerne for Enekamp, jfr. ovenfor S. 72. Angantyr forekommer nok i Norge og Danmark brugt som virkeligt Personnavn efter Folkevandringstiden, jfr. Lind, "Norsk-isländska dopnamn", men ialfald yderst sjældent. Det er ikke som f. Ex. Halvdan, Asbjørn, Thorkel et Navn, der saare let ved Slump kunde tilfalde en hvilkenksomhelst opdigtet Helt. Hertil kommer et højt mærkeligt Navne-Samtræf, som hidtil ikke er blevet iagttaget. Herverarsagas Angantyr boede, som man veed, "austr á Bolm" (Hyndluljóð). Nu findes der i det sydvestre Småland tæt ved Hallands Grænse en stor Indsø Bolmen, med tilhørende Ø Bolmsö, hvis Nabolag udmærker sig ved sit mod Omgivelserne skarpt afstikkende upsvenske Præg, jfr. Tuna, Garnhult, Stafsåtra, Vårdset, Gårdset (samt *Svinanäs* = **Sveananes*?). Og Hovedbygden ved Bolmens Bred hedder Angelstad. Jeg kender ikke Navnets ældre Former, men kan foreløbig ikke væрге mig mod det Indtryk, at Angelstad kunde hidrøre fra Angantyr "austr á Bolm", som atter passende kunde identificeres med den fra Upland sporeløst forsvundne Sveakonge Ongentheow. Gisningen overlades her ved andre til nærmere Eftersporing ¹⁾.

Med dette Spørgsmaalstegn forlader vi Forf.s Undersøgelse om Sveer og Gøter under Folkevandringstiden. Jeg har billiget Forf.s Hovedsynspunkt, nemlig Iagttagelsen af den gennem Aarhundreder fortsatte skandinaviske Fremskydning fra Nord mod Syd. Jeg har tiltraadt den Opfattelse, at ogsaa Beowulfs geatisk-svenske Episode falder indenfor dette Perspektiv. Og selvom jeg overfor Forf. maa give Fahlbeck afgjort Ret i at sætte Geaterne i Forbindelse med Jylland, har jeg aabnet Muligheden for en mæglende Teori, der afleder de jyske Geater fra Götland.

Denne Gisning er imidlertid kun Indgangsdøren til en Række nye Problemer, som ikke kan drøftes fyldestgørende indenfor Rammerne af en Recension. Den videre Uddybelse maa overlades særlig til den svenske Forskning, hvem disse Forholds Udredning skulde synes at maatte være magtpaaliggende.

V. "Skölds hädantärd". Trykt i "Studier tillägnade Henrik Schück", S. 110-134. Stockholm. 1905.

Nærværende Afh.s Resultater bygger paa en Forbindelse af

¹⁾ Afledningen fra Bolmen er ogsaa fremsat af Chr. Kier, "Beowulf", 153.

Arkæologi og Folkemindeforskning. Jeg maa væsentlig nøjes med at referere. Den righoldige Samling af Jævnførstof fra fremmede Lande forbigaar jeg, idet jeg holder mig udelukkende til det nordiske Omraade. Sondringen af arkæologisk og literært Stof opgives, da Læseren ellers vilde miste den Oversigt over Tidsfølgen, der muliggøres ved det knappe Sammendrag.

Forf. gennemgaar først den skiftende Sjøletro (97 ff.). I Broncealderens sidste Del herskede Ligbrænding med Jordfæstelse af de brændte Ben, hvad der svarer til en Tro paa Adskillelse af Sjel og Legeme efter Døden. Jernalderen genindførte den ældre Tro, at Dødningen bliver boende i Graven og dér fører en Tilværelse med samme Vilkaar og Strid som før, jfr. Forf.s "Bidrag till Bornholms befolkningshistoria", S. 5—31. C. 200 e. Kr. fremkalder sydlandsk Paavirkning en Genoplivelse af Troen paa Adskillelse af Sjel og Legeme efter Døden. I den anden Verden tænkes Sjælen nu at leve et uvirksomt Liv uden krigersk Sysselsettelse. Til denne Tro knyttes Forestillingen om en Rejse fra Jorden til Dødsriget. Den røber sig mest iøjnefaldende gennem et sjællandsk og et gotlandsk Fund, hvor den dodes Mund indeholdt den Mønt, der efter græsk Skik skulde medgives for at afleveres til Dødsrigets Færgemand Charon (101); jfr. Den danske Samling Folkevandringstiden, 259, 260, og Almgren, "Studier tillägn. Montelius", S. 89 ff.

Hos Folk ved Søn tænktes Dødsriget ganske naturlig at naas ved en Sørejse. Forf. inddeler Udviklingen af denne Forestilling i tre Stadier.

I. Liget lægges i et Fartøj og skydes til Søs, overladt til Vind og Vove (106). Exempler med Brænding (112): Balder if. Gylfaginning, Hake if. Ynglinga saga, Sigurd Hring if. Skjoldunga saga. Exp. uden Brænding: Skjold if. Beowulf.

II. Fartøjet, eller dets Sindbillede, bliver staaende paa Land (108). Exp. med Brænding (114): Vanlande og Visbur if. Ynglingasaga, Harald Hildetand if. Saxe; Frodes Forskrift for højbaarne Krigere if. Saxe; historiske Svenskere i Rusland if. Ibn Fadhlän; Grave c. Aar 600 (111) ved Ultuna i Upland, paa Öland, i Skaane og Norge. — Exp. uden Brænding (114), jfr. Montelius i "Svenska fornminnesfören. tidskr." VI, 149 ff.: Haakon den Godes Saga, Landnáma (bis), Gisle Surssons Saga, Vatnsdœla Saga, Laxdœla Saga. Siden 600 findes mange Skibsgrave med ubrændte Lig især ved Vendel og Ultuna i Upland, og ved Angerum i Bleking, senere ved Tuna og Sala i Upland, samt i Norge (111). Hertil hører ogsaa Stensætninger i Skibsform, særlig hyppige i Sverige og paa Bornholm, ogsaa forekommende i det øvrige Danmark og i Norge. — De ældste Skibsgrave, mellem 500 og 600, hører til Upland og Finland; i 7. Aarh. optræder de i Bleking, i 8. Aarh. i Skaane og Norge.

III. De Efterlevende har opgivet at forsyne den døde med

Fartøj; men tænker sig Rejsen udført paa et Fartøj af overnaturlig Art (109). Exp.: Dødningseskibet Nagelfar; Sinfjøltes Forsvinden med den ukendte Færgemands Baad; gotlandske Gravstene med Skibsbilleder (115).

I det følgende søger Forf. at vise, at de fra Beowulf kendte Enkeltheder ved Kong Skjolds Hedenfærd genfindes i svenske Grave, særlig i Vendelgraven No. 9 (128).

Forf. imødegaaer Axel Olriks afvigende Tolkning af de foreliggende Gravskikke, "Danm. Heltedigtning" 251 ff. (123). Olrik hævder, at Frodelovens Paabud om Brænding paa Skib ikke er udsprunget af ideelle Hensyn, men kun sigter paa at tilvejebringe en hurtig og hæderfuld Baalfærd. Den i Skjoldsagnet foreliggende Skibsfærd med ubrændt Lig vil han ikke godkende som ægte skandinaviske, men han tyder den som optaget fra keltisk Overlevering. Forf. indvender mod Olrik, at der i Norden ikke kan paavises nogen keltisk Indflydelse mellem La-Tène-Tiden og de store Skibsgraves Tid, dvs. mellem 300 f. Kr. og 500 e. Kr. Om denne Indvending holder Stik, er vel tvivlsomt. De gottonske Folk skylder ifølge gængs Opfattelse Kelterne en vældig Masse aandelige Paavirkninger. Dette Forraad kan endnu øges med adskilligt, og det er rent umuligt at skyde det hele tilbage bag Aar 300 f. Kr., dvs. til en Tid, da Kelter og Tyskere endnu knap var bleven direkte Naboer (forud skiltes de ved de belgiske Germani, et Folk af ligurisk Rod). Man tyder sædvanlig Odin som den keltiske Teutates, og Tor, Donar = kelt. Tanaros el. Taranos. Lokaltysk Alberih = kelt. Mars Albiorix, og Ala-gabiae = kelt. Ollo-gabiae ("Lykke-giversker"). Den kimbriske Gud i Tyreham, som omtales af Plutarch og afbildes paa Gundestrup-Karret, er if. Olrik = kelt. Tarvos Trigaranos, ("Tyren med tre Traner"). — Stavrimet synes at være af keltisk Oprindelse, og ligesaa den republikanske Forfatning i det sydlige og vestlige Germanien, jfr. Chadwick, "The Origin of the English Nation" S. 319, Anm. 2. Sammensatte Stammenavne paa fire Stavelser eller mere dannes efter keltisk Mønster, og ligesaa Stednavnene paa *-borg* og *-tun*. — I nogle af de nævnte Tilfælde lader der sig opstille Formodninger om Tidspunktet for Paavirkningen. Odinsdyrkelsen menes sædvanlig at være opkommen i efterkristelig Tid. Sammensatte Stammenavne optræder hos de gottonske Folk næsten ikke før Kristi Fødsel. Stednavnetypen *-tun* er væsentlig indskrænket til Saxer og Nordskandinaver, hvad der tyder paa en sildig og snævert afgrænset Tilførsel ad Søvejen, jfr. ovenfor S. 77. Jeg finder altsaa, at der næppe er noget afgjort til Hinder for at tænke Muligheden af en keltisk Kilde til Skildringen af Skjolds Hedenfærd.

Gennem hele sin Afh., f. Ex. S. 97 og 119, forudsætter Forf. som en given Ting, at den sydlandske Sjøletro bragtes til Skandinavien af "East Germans", som boede ved Sortehavet og omkring Aar 200 e. Kr. bredte sig erobrende til Østersøens Kyster. Denne

Lære vil næppe finde Medhold hos nogen Historiker. Ved Sortehavet boede før 200 e. Kr. kun en eneste gottonsk Stamme, nemlig Basternerne, og den forblev rolig boende dér, indtil den c. 5. Aarhundreder senere forsvandt blandt de øvrige Barbarer, der trængte frem mod Donau. Omkring Aar 213 omtales nok Goter ved Sortehavet; de var imidlertid dengang ikke ifærd med at drage til Østersøkysten, men tværtimod lige komne derfra, efterat have boet der rolig og historisk paaviselig siden 1. Aarh. e. Kr. Overhovedet er den formodede Vandring fra Syd mod Nord i skarpeste Strid med den samlede gottonske Historie fra 300 før Kristus og til Vikingetidens Slutning. Den historiske Vandringsretning er i Virkeligheden nord-syd. Vi kender ikke en eneste gottonsk Vandring fra det sydlige Europa mod Skandinavien undtagen et Par, der udtrykkelig røber sig som *Hjem*-vandringer, nemlig Erulernes og Saxernes. — Dette Eksempel viser, at Forf. stundum er lovlige rask til at omsætte sine arkæologiske Iagttagelser i ætniske Teorier.

Paa Grundlag af Jordanis —, Forf. siger ved et Huskeslip "Procopius" —, fremsættes den Mening, at Danerne først c. 400 e. Kr. trængte frem til Skaane (134). Hvis vi alene havde Jordanis at bygge paa, kunde denne Slutning være nærliggende nok. Men Ptolemaios sætter i Skaane en Stamme ved Navn "Daukiones", og da der blandt c. 100 velhjemlede gottonske Stammenavne kun er et eneste med Forlyden Da-, nemlig Daner, er der 999 Sandsynligheder mod 1 for, at hans *ἀπαξ λεγόμενον* Daukiones maa rettes til *Daneiones. Ptolemaios' gottonske "Retskrivning" er, som man veed, under al Kritik; derimod er Stedfæstelserne og det statistiske Udvalg paa hans Kort over Skandia absolut første-klasses, — man mærke f. Ex. den Omstændighed, at Nordmændene repræsenteres gennem Landets frugtbareste Provins, Hedemarken ¹⁾. Derfor er det nødvendigt at foretage den omtalte Rettelse, ligesom at rette Fauonai til *Souionai, og Firaisoi til *Finaitoi. Under saadanne Omstændigheder kan Jordanis' Ord ikke tydes som ovenfor nævnt. Det erobrede eruliske Omraade maa ikke søges i Skaane, ej heller paa Sjælland, hvorhen Müllenhoff vilde henlægge det; da Prokop sætter Erulerne ved Siden af Göterne, kan der f. Ex. tænkes paa Bleking.

Et paa S. 129 afbildet Dyrehoved skal if. Forf. tilhøre en Ørn. Efter min Mening maa det stamme fra en Efterligning af en klassisk Grif, da det er forsynet med spidse Øren.

VI. "Drakskatten i Beowulf". Trykt i "Fornvännen, 119 —144. Stockholm. 1906.

Skønt man paa Forhaand kunde fristes til at opfatte en Drageskat som en Tumleplads for den frie digteriske Fantasi,

¹⁾ Jfr. mine Afh. "Ptolemy's Atlas" i "The Scottish Geographical Magazine" XXX (1914), S. 77; "Det ptolemæiske Danmarkskort" i (dansk) "Geogr. Tidskr." 1915, H. 1., S. 18 ff., og Paul & Braune Beitr. XLI, 43.

bliver den i nærv. Afhandling gjort til Udgangspunkt for meget lærerige saglige Undersøgelser.

Forf. paapeger først, at Drageskatten ifølge Beowulf har tilhørt et Flertal af Mænd i længst forsvundne Dage; der tænkes ikke paa en Skattesamling fra selve Samtiden. Han mener, at den oprindelige Sagnkærne gaar ud fra et Mosefund som dem, der var hyppige i det sydlige Skandinavien; de indeholdt Genstande, der var ofrede i Massevis efter store Folkekampe. Delvis modsigende Skildringer af Drageskatten i Beowulf kan afspejle senere Tider, da den Slags Masseofringer ikke mere var brugelige.

I en Note S. 151 nævnes efter Orosius V, 16, at en Hær af Gottoner og Galler efterat have tilintetgjort en romersk Hær ødelagde hele Byttet. Det er Kimbrernes store Offerfest efter Sejren ved Orange Aar 105 f. Kr., her tænkes paa. Der kunde have været Grund til at omtale denne veloplyste Tildragelse noget nøjere, da det er det ældste historiske, vi veed om gottonsk Offer-skik. Der brugtes saa at sige hele det fra Skandinavien kendte Repertoire af Offermaader. Løsoret sønderbrødes; Hestene druknedes i Rhønefloden; Menneskene dels hængtes, dels slagtedes. En nøjagtig Skildring af Slagtningen findes hos Strabon, VII, p. 294; jfr. Afbildningen paa Gundestrupkarret, der jo netop stammer fra Kimbrernes Hjemland. Vi har altsaa her en fuldt historisk Skildring af, hvordan Mosefundene blev til; det er blot mærkeligt, at den ikke fremdrages mere af Arkæologerne, end Tilfældet er.

Forf. gennemgaar Drageskattens Inventar — Sværd, Hjelme, Ringbrynjer, et Felttegn, Guldringe, Kar, Harpe, Heste, Høge — og paaviser, at netop saadanne Genstande og Væsener findes i de kendte Mosefund (151 ff.). Med Hensyn til Heste og Høge kunde det synes tvivlsomt, om de i Beowulf virkelig medregnes til Skattelisten (jfr. 142). Men det slaar mig i dette Øjeblik, at Offervæsenerne i Lejre ifølge Thietmar af Merseburg I c. 9 var Mennesker (halir), Heste, Hunde, Haner og Høge. Mærk Stavrimet med Offerstedet Hleidrar! Forf. har ovenfor paapeget Stavrimet mellem Stednavnene Hleidrar, Heorot, Hringstaðr og Skjoldungernes Personnavne, jfr. S. 73. Men ikke nok med det, — hele Drageskatten synes ved nærmere Eftersyn at stavrimme paa H, naar den oversættes til Oldnordisk: *hodd, hjørr, hjalmr, hringbrynja, herkuml* (?), *hringr, hverr, harpa, hestr* (el. *hross*), *hawkr*. (En lappisk Offerliste med 7 H har jeg givet i "Samlaren" 1915, 35). — Det vil sees, at et af Forf. givet Vink ved nærmere Eftersporing viser sig at føre til en Iagttagelse, der i høj Grad fortjener Opmærksomhed, selv om den endnu ikke tør regnes for sikker.

Det fremhæves (151), at der i Beowulf 3052—4 og 3069—72 omtales en Forbandelse over den, der vover att hæve Drageskatten. Dertil svarer if. Forf. den ældste Fundmoses Navn, Vimose, "den

viede Mose" ¹⁾). Offerstederne i Dallerup Sø og Vingsted Mølle-dam mindedes i Folkeoverleveringen, idet disse Vande gjaldt for at være forbundne med Helvede, jfr. Thiele, "Danske Folkesagn", II, 6 & 16.

Der kunde have været tilføjet et Par andre traditionelle Minder om Fundmoser. Saxe omtaler VII, 348 en "palus lethalis" dvs. "Helkær", der aabenbart indeholder den ovenfor omtalte Forestilling om Indvielse til Underverdenes Magter. Og Folketroen sætte udtrykkelig denne Mose i Forbindelse med den Kamp, hvori Kong Siger bukkede under for Hake, omend den overleverede Sagnform ikke indeholder noget om Nedsænkning af Bytte. I Helgakvida Hjørvardssonar Str. 8 siger en Valkyrje:

Sverð veitk liggja
í Sigarsholmi

fjórum færi
an fimm tógu.

Navnet Sigersholm findes den Dag idag paa Sjælland, nær Holbæk. Det skulde ikke undre mig, om de 46 nedgravede Sværd en skønne Dag kom for Dagens Lys netop paa dette Sted.

Et keltisk Forbillede var den hellige Sø ved Toulouse, hvori Volkerne havde nedsænket det kostbareste af deres Tempelskat — 120,000 Pund Guld og 100,000 Pund Sølv —, idet der udtaltes den kraftigste Forbandelse over den mulige Skatterøver.

Tilsidst undersøger Forf. de ældre skandinaviske Billeder af Dragekampe, Fig. 57, 58, 59, og de til disse Fremstillinger mere eller mindre nøje svarende Drager end Kampmotiv, Fig. 32—48. Han kommer til det Resultat, at de netop hører hjemme i Mosefundenes Tid. Det ydre Forbillede til Dragekampbillederne mener han at kunne spore i en romersk Mønttype fra Constantius IIs Tid, Fig. 60, jfr. 61.

VII. "The Double Burial in Beowulf". I "Fasta fornlämningar i Beowulf", trykt i "Antikvarisk tidskrift för Sverige", XVIII, 64 ff. 1903.

En meget indgaaende og lærerig Undersøgelse om Dobbeltgrave, men vedkommer i Virkeligheden ikke Beowulf, da den af Forf. forudsatte Tilknytning hviler paa en mindre rigtig Textlæsning. Jfr. Udg.s Note S. 171: "I am sorry to have to raise two serious objections to his theory. First, that it appears from the text that only one son (of Hildeburh) was committed to the flames; and secondly, that the translation 'arm on shoulder' is by all consent wrong. The passage is admittedly obscure, but in any case 'arm on shoulder' will not do. There is however a very tempting emendation of v. 1117 by Holthausen, 'eame on eazle' i. e., by the shoulder (or side) of his uncle".

¹⁾ Mon ikke Vingsted skulde være en Fordrejelse for Visted? (Jfr. Hvidemose istf. Vimose, Vedbæk istf. Vebæk, etc.).

Jeg skal blot gøre en Tilføjelse til S. 193. Forf. nævner Flatøbogen I, 403, hvor der fortælles, at Sveerne lagde den døde "Kong Frey" i en Gravhøj, hældte Guld-, Sølv- og Kobbermønter ned gennem Aabninger i Højen og ligeledes medgav Frey to Træbilleder. Senere blev Træbillederne tagne ud igen; det ene blev dyrket paa Stedet, medens det andet blev sendt til Trondhjem. — Forf. mener, at Billederne erstatter de Mennesker, der i en tidligere Tidsalder blev ofrede for at holde den afdøde ved Selskab i den anden Verden. Denne Tydning er næppe rigtig, eftersom der fortælles, at Billederne senere blev tagne ud igen og gjort til Genstand for Gudsdyrkelse. Rimeligvis er Fortællingen en Misforstaaelse af den over hele Jorden udbredte Forestilling, at Guden dør og genopstaar. Flatøbogens Fortælling (I, 335) om, hvordan Gunnar Helming overvinder Guden Frey og derpaa ifører sig hans Skrud og modtager Offergaver, hører til samme Kategori. Ligesaa Fortællingen om Balders Død og hans tilsigtede, men ganske vist forpurrede Genoplivelse. Det er mærkeligt, at denne Mening i Fortællingen om Gudedød synes at være gaaet den nordiske Forskning forbi. Englænderen J. G. Frazer har i det omfangrige Værk "The Golden Bough", Vol. VII (3. Udg.), "The Scapegoat", givet en meget interessant Undersøgelse om Forestillingen "killing the god" og om Gudens menneskelige Istedtræder. Paa nordisk Grund fører kun Schück den videre ("Stud. i nord. lit. och rel." II, 251); jfr. min Afh. i "Samlaren" 1915, 27.

VIII. "Beowulf's Funeral Obsequies". Ligesom VII hørende til Afhandlingen "Fasta fornlämningar i Beowulf".

Denne Afhandling, som slutter den engelske Udgave, undersøger Beowulfs Gravhøj paa Baggrund af en indgaaende Gennemgang af forhaandenværende Sidestykker i Sverige.

Den døende Kong Beowulf giver selv Instrux om sin Baalfærd og Gravlægning, v. 2802 ff. og dertil slutter sig Udtalelser af det geatiske Sendebud v. 3010 ff. og af Wiglaf v. 3096 ff. Paa et højt Næs rejstes Baalveddet, prydet med hele Drageskatten: Hjælme, Skjolde og Brynjer. Derefter brændtes Kongens Lig under de omkringstaaendes Veraab. Asken indgærdedes med en Vold, og over Gravkamret byggedes en Høj, som det tog ti Dage at fuldende. Den var vide synlig fra Søen og skulde ifølge Beowulfs Afskedsord bære hans Navn. I Højen nedlagdes hele Drageskatten, — Ringe og Prydelser. Tilsidst red tolv Høvdinge omkring Højen under Veraab og Hæderskvad.

Forf. gør opmærksom paa, at den samlede Skildring indeholder en aabenbar Selvmods sigelse, idet v. 3011 lader hele Drageskatten blive brændt, medens v. 3164 lader hele den samme Skat følge Beowulf ubrændt i Graven. Da der tillige foreligger to Klagescener, en efter Baalfærden og en efter Gravhøjens Fuldendelse, hævder Forf., at her er skeet en Sammenblanding af to

forskellige Lag i Digtingen. Det er forresten almindelig kendt, hvad Forf. ikke nævner, at Høvdingenes Ridt omkring Graven under Afsyngelse af Hæderskvad ogsaa forekom ved Hunnerkongen Attilas Ligfærd.

Paa S. 235 sammenligner Forf. Beowulfs Høj med den ældste af de tre store Kongshøje i Gamla Upsala, — den, der siden det 18. Aarh. bærer det ikke ægte Navn Odinshög. Hvorvidt man virkelig kan faa en saa nøje Overensstemmelse ud af den ret faamælte Skildring i Kvadet, skal jeg lade være usagt; vi har ovenfor seet et Exempel paa, at Forf. stundum er for tilbøjelig til at ville læse altfor mange arkæologiske Enkeltheder udaf Digterens Ord.

Forf. slutter med at gøre opmærksom paa Gravhøjens mægtige Omfang og dens Plads paa det vide synlige Næs. Siden Broncealderen havde man ikke kendt Gravhøje med en saadan Størrelse og iøjnefaldende Stilling. Nu blev det Skik at opføre dem paa ny, snarest endnu mere imponerende end i hin fjærne Fortid. Til denne Type hører Beowulfs Grav ligesom Gravene ved Gamle Upsala og i det uplandske Vendel. Det var Folkevandringstidens Storhed, der paa denne Vis satte sig et synligt Eftermæle, og Skikken vedvarede fra nu af lige til Hedenolds Slutning.

”Introduction”, af Udgifveren Dr. Clark Hall. I—XXXV.

”Index of Things Mentioned in the Poem of Beowulf”, 241—264. Trykt i Udg.s ”Beowulf, a Translation into Modern English Prose”, London, G. W. Allen & Co, Second Ed., 1911. Med Illustrationer.

”Bibliography of Dr. Stjerna’s Writings”. 265—66.

”Passages in Beowulf, Referred to or Discussed in the Foreign Essays”. 269—71.

”General Index”. 273—84.

Udgifveren indleder sin Samling med et kort Afrids af Forf.s Liv og akademiske Løbebane; hertil slutter sig Listen over Forf.s Skrifter. I ”Introduction” giver Udg. iøvrigt en vejledende Oversigt over Samlingens Indhold og gør Rede for sin egen kritiske Stilling til den. Der er indflettet et Par udmærket orienterende Oversigtstavler af Oscar Almgren til Fremstilling af vigtige Holdpunkter for Tidsfølgen; de omfatter arkæologiske, religiøse, literære og historiske Foreteelser. Ogsaa de af Udg. S. 241 ff. tilføjede Sagregistre og Citatregistre vil i væsentlig Grad lette Værkets Brug for den Læser, der ønsker at underkaste Beowulfs Enkeltheder et nøjere Studium.

Udgaven er ikke blot smukt udstyret, men synes at bære Præg af kritisk Omhu helt igennem. Et Par Prøver har vi ovenfor seet i de citerede Noter.

Stavningen af de skandinaviske Navne — et for Englændere

ofte vanskeligt Punkt — er helt igennem ulastelig. Naar der paa S. 148 staar "Dallerüp Sö" istf. "Dallerup Sö", opvejes det ved, at Forf.s Stavemaade smsts. "Hedelisker" er rettet til "Hedeliskær", hvorved Navnets Mening bliver klarere. Stavemaaden *-ker* stammer forresten fra Sophus Müllers "Vor Oldtid".

Udg. overholder Forf.s Skik at skrive de sønderjyske Stednavne paa Dansk og ikke med de tyske Forvrængninger. Et "Schleswig" S. 8 er en sjælden Undtagelse. Dette Standpunkt fortjener afgjort Ros. Jfr. Dahlerup i "Dania", X, 193. Forf. og Udg. fortjener Tak, fordi de ikke har ladet sig lede paa Afveje.

Udg.s Gengivelse af Forf.s "Östgermaner" ved "East Germans" er derimod mindre heldig, hvad jeg allerede ovenfor har nævnt, og selv om R. W. Chambers i sin fortræffelige Bog "Widsith" 1911 følger samme Skik, saa vil saadanne sporadiske Tilløb alligevel ikke kunne gøre den herskende i Engelsk. Det kamæleoniske Navn "Germaner" er som Udtryk for vor Folkegruppe umuligt paa Engelsk, da dets fastslaaede Mening ellers er "Tyskere" og intet andet. Chadwick, der en Tid brugte Kompromisformen "Germanic nations", er da ogsaa senere vendt tilbage til det mindre mistyldige "Teutons". Jfr. Hollænderen de la Saussaye, "The Religion of the Teutons", S. 79, samt min Art. "Germaner" i Rørdams Illustr. Konversationslexikon (Hagerup) og min Afh. "Gothonic Names" i "Publications of the Society for the Advancement of Scandinavian Study", Illinois 1912, hvori jeg noterer ikke mindre end 8 forskellige Meninger af Germanernavnet.

Alt ialt maa Udgaven af Knut Stjernas Beowulfstudier siges at være smukt gennemført, og den vil sikkert bidrage til at styrke og uddybe de Impulser, der udgik fra den afdøde Forsker.

Eskjær i Salling. 12. Marts 1915.

Gudmund Schütte.

Zur germanischen Wortkunde.

(Forts.)

50. an. *Baldr*.

Der Name des altnordischen Lichtgottes *Baldr* wird von Edw. Schröder zu lüt. *báltas* "weiss" sowie zu gleichbedeutendem got. *bala-* "φαλιός" gestellt ¹⁾. Es fehlt indessen dem Anscheine nach auch nicht an skandinavischen Verwandten des an. Götternamens. G. O. Hyltén-Cavallius bringt sie Wärend och Wirdarne § 55 (I, 235): "*báld* i Wärendsmålet betyder ljus, skär, solröd, purpurfärgad"; des weiteren hiesse in dieser Mundart die rote Farbe des Himmels vor Sonnenauf- oder Untergang *báldröd*, und Blut würde (bildlich) *det bálda* genannt.

Balder ist ein Gott des Sommers, als welchen ihn die Blume *baldersbrä* (*anthemis cotula* L.) — der, wie F. v. d. Leyen gezeigt hat, im Englischen der Name des Gänseblümchens *daisy* d. i. *dags eye* (*bellis perennis* L.) entspricht ²⁾ — ohnehin genugsam bezeugt ³⁾.

Man wird in diesem Zusammenhang notieren dürfen, dass auch *Baldanätterna* [Name einer Örtlichkeit in der Nähe von *Torsås* (Småland)] d. i. "des Lichten Nesseln", wie Hyltén-Cavallius will, Beziehungen zu dem alten Lichtgott haben kann ⁴⁾.

Falls die hier gemachten Aufstellungen zutreffen, wäre

¹⁾ Zf. f. d. deutsch. Altert. 35 p. 241. ²⁾ v. d. Leyen, Deutsches Sagenbuch I p. 105. ³⁾ Olrik, Danmarks Heltedigtning II pp. 258, 261. ⁴⁾ a. a. O. § 55 (I, p. 234).

ahd. *Phol*, ags. *Pol*, Beinamen des Gottes *Balder*, die lautlich ebensowohl zu ai. *bala-* "weiss" wie zu let. *bu'ls* "dunstige, schwüle Luft, Höhenrauch, Dürre" gehören können, doch eher zu let. *bu'ls* zu stellen ¹⁾).

Was die Wortbildung anlangt, so wäre zu bemerken, dass an. *Baldr* eine *-tro*-Bildung zu dem in an. *bāl*, ags. *bāel* "Scheiterhaufen, Feuer" abgelautet vorliegendem Stamme ist; vgl. gr. *δαυρός*, *ξηρός*, ai. *vṛtrá-s* "Feind", *putrá-s* "Sohn". Nach Brugmann sind alle diese maskulinen *-tro*-Bildungen ursprüngliche Neutra ²⁾); in unserem Falle wäre also als Grundbedeutung "Hitze, Licht, Sommer" anzusetzen.

Die Anschauung, dass *Balder* ein Gott des Sommers wäre, ist mit der von Axel Olrik, der zufolge *Balder*, dem slavischen *Jarilo* d. i. "Frühjahrsmann" entsprechend, ein Vegetationsgott wäre, im besten Einklange: der Sommer ist der Geist der Sommerblumen ³⁾).

51. an. *Hǫnir*.

Der Name des altnordischen Wolkengottes *Hǫnir* ist bislang noch nicht befriedigend erklärt worden. Der Umstand, dass *Hǫnir* allem Anscheine nach schwanengestaltig war, beweist für die Etymologie des Namens nichts.

An. *Hǫnir* kann auf germ. **hōnjiz*, idg. **kōuniŋo-s* zurückgehen. Idg. **kōuniŋo-s* seinerseits ist mit Hülfe des *ŋo*-Formans von **kōuno-s* abgeleitet. Dieses steht zu dem Grundwort von lit. *sziaurŷs* "Nordwind", lat. *caurus* "Nordostwind" abgesehen vom Ablaut im selben Verhältnis wie ai. *árjuna-s* "weiss" zu gr. *ἄργυρος*, wie let. *slaune* "gefleckte Kuh" zu let. *slaure* "gefleckte Kuh" ⁴⁾), wie lat. *plānus* zu ir. *lār* "der Erdboden" (**plāro-s*), wie lit. *unksnà* "Schatten" zu lat. *umbra* (**unksrā*) ⁵⁾).

¹⁾ diese Ztschrift. ²⁾ Grdr.² 2, 1 p. 845. ³⁾ Danmarks Heltedigtning, II pp. 258, 261. ⁴⁾ W. Schulze, Etymologisches 19 Sb. d. Kgl. Pr. A. d. Wiss. 39 [1910] p. 794. ⁵⁾ Walde, Lat. Et. Wb.² s. v.

Hierhin auch ags. *scūr* "Regenschauer", as. *skūr*, ahd. *scūr*, nhd. *Schauer* "procella, imber" u. s. w. Auch an. *skýgra* "schnell dahinrennen" gehört in diesen Zusammenhang ¹⁾.

Sonach wäre also *Hönir* auch seinem Namen zufolge ein Wolkengott. Das ist mit *Hönis* ursprünglicher Schwannengestaltigkeit nicht unvereinbar: der Schwan wäre dann für die Germanen ebenso ein Herr des Wetters gewesen wie für den Mexikaner es Krickente, Löffelente, Silberreiher, Sichler, Eisvogel u. s. w. waren ²⁾. — In Wales ³⁾ sowie bei den Esthen ⁴⁾ und Ostjaken ⁵⁾ ist der Schwan in der Tat ein Wettersvogel.

52. an. *Fjörgynn*.

Die Frage nach der Bedeutung von an. *Fjörgynn*, das zu lit. *perkūnas* "Donner" im Ablaut steht, ist durch Güntert's Untersuchungen wieder in Fluss gekommen.

Nach Güntert stehen als Namen des indogermanischen Donnergottes folgende fest: **perenjo-s*, **pergenjo-s*, **perkūno-s*, **kernūno-s*, **perauno-s*, **kerauno-s*. Diese Namen sind die Grundworte zu alb. *perëndi* "Himmel", ai. *Parjanya-s* "Name des Gewittergottes", lit. *perkūnas* "Donner", Name des Gewittergottes, gall. *Cernunnos* "Name eines Gottes", abg. *perunū* "Donner, Name des Gewittergottes", gr. *κεραυνός* "Blitz" ⁶⁾.

Die eigentliche Bedeutung von idg. **perkūnos* ist nach Güntert "*φρηγωνατος*", die der andern Etyma jedoch "feretrius".

So sehr man der ersten Deutung zustimmen wird, so schwierig erscheint m. E. die zweite.

¹⁾ vgl. Fick's Wb.⁴ III p. 466. ²⁾ Loewenthal, Relig. d. Ostalgonkin (Leipziger Dissert. 1913) p. 23. ³⁾ Marie Trevelyan, Folk Lore and Folk Stories of Wales [London 1909] pp. 114, 122. ⁴⁾ Castrén, Finnische Mythologie p. 70. ⁵⁾ Patkanow, Die Irtysch-Ostjaken I p. 110. ⁶⁾ Güntert, Über Reimwortbildungen pp. 203 ff.

Lit. *perkúnas*, let. *perkúns*, apr. *perkunis* gehören zum Stamme *perk-* wie gr. *κορῶνός* "gekrümmt" zum Stamme *ker-*.

Das Grundwort der angeführten Namen ist idg. **perkō* "schlage". Es liegt vor in umbr. *percam* "virgam", čech. *prkno* "Brett", lit. *pérkaczoju* "streichle". Lit. *perkúnas* u. s. w. bedeutet sonach "feretrius" "der Einschlagende" und ist, wie Lidén mit recht annahm ¹⁾, dem slav. *perunǎ*, dem ai. *parjánya-s* bedeutungsgleich.

Hieraus folgt, dass an. *Fjörgynn*, germ. **fergunjaz*, idg. **perkunió-s* nicht durch "φρηῶνatos" "Eichengott", sondern durch "feretrius" "Einschläger" wiederzugeben ist.

Wie verhält sich nun got. *faírguni* "Waldgebirge", an. *fjörgyn* "Erde" u. s. w. zu dem angeführten altnordischen Gottesnamen?

Got. *faírguni* u. s. w. stehen zu ahd. *ferēh-eih*, lat. *quercus* u. s. w. ähnlich wie lat. *Portūnus* zu *portus*. Das zu *faírguni* u. s. w. gehörige Grundwort kann (nach Walde) ²⁾ als abstufender *-uo-* Stamm, idg. **perku-s*, gen. **perkuosio* (**perkuī*), aufgefasst werden. Got. *faírguni* u. s. w. wäre also "Eichwald".

Aber was ist die eigentliche Bedeutung von idg. **perkus*, **perkuosio*, (**perkuī*)? Offenbar doch "Schläger": die Eiche war für den Indogermanen ein nichtmenschengestaltiger Gewitterdämon. Eine Eiche als heiligen Baum *Donnars*, des Gewittergottes, fällte wie bekannt Bonifatius zu Geismar.

Die Bedeutung von ahd. *foraha* "pinus" "Föhre" ist ähnlich aufzufassen: idg. **prkā* "Schlag", woraus durch Konkretisierung "Knüppel, Baum"; zur Wortbildung vgl. gr. *πεύκη* und lat. *pungo*.

Eine Parallele zu idg. **perku-s* "Eiche" d. i. "Schläger"

¹⁾ Arm. Stud. 85 ff. ²⁾ Lat. Et. Wb. ² s. v. *quercus*.

nämlich "Donnerer" bietet serb. *gr̃m* *quercus pedunculata* L., das, wie schon J. Grimm mit recht hervorhob, zu serb. *gr̃mljeti* "donnern" gehört ¹⁾, Ablautsstufe wie in lit. *grumėnti* "aus der Ferne leise und dumpf donnern", apr. *grumins* "Donner", nhd. *grummeln* "donnern" (vgl. Hermann Löns, *Auf der Wildbahn*, [Hannover 1912] p. 163: "*Hinter den Bergen grummelt das Gewitter*"). Dem steht nicht entgegen, dass im Slovenischen *gr̃m* u. a. "eine Haselnusstaude" bedeutet: bei Schwaben und Allemannen schützt das Verbrennen der Haselgerte im Herdfeuer wider den Blitz ²⁾, die Haselgerte ist also für mächtig über das Gewitter gehalten worden.

53. ags. *Ing*.

Der Göttername ags. *Ing*, anord. *Yngvi*, *Ingvi* kann möglicherweise noch anders hergeleitet werden, als ich oben getan habe.

Ags. *Ing*, anord. *Yngvi*, *Ingvi* d. i. idg. **éngho-s*, **ṅghuiiós*, **enḡhuiiós* können ebensogut wie zur Sippe von gr. *ῥόσσω* zu ir. *ing* "force, compulsion, obligation", air. *as cach ing* "aus jeder Enge", bret. *enk* "eng", ir. *ong* "Trübsal" gehören (idg. **enḡhā*, **enḡhos*, **enḡho-s*, **onḡhu-s*).

Alle diese Wörter kommen von idg. **enḡhō* "würge", einer Seitenform von idg. **anḡhō* "würge" in gr. *ἀγγω*, lat. *ango* u. s. w.

Ags. *Ing* wäre sonach *ḡrāiu-enḡho-s* "halseng" oder aber ein Verbalabstraktum "das Erwürgen", "der Erwürgte". Vgl. nhd. *Raub*, *Frass*, *Fang*, gr. *γόνος* "Geburt, Sohn" sowie ahd. *hring* "annulus", das eigentlich "die Biegung" und erst späterhin "das, was gebogen ist" bedeutet.

Besteht diese Auffassung zu recht, so vgl. Adam von Bremen, *Gesta Hammab. Eccl. Pont. IV*, 27: "sacrificium

¹⁾ Deutsche Mythologie⁴ I, p. 153. ²⁾ Mannhardt, *Wald- und Feldkulte* I pp. 247, 278.

itaque tale est. Ex omni animante, quod masculinum est, novem capita offeruntur, quorum sanguine deos placari mos est. Corpora autem suspenduntur in lucum, qui proximus est templo . . . Ibi etiam canes et equi pendent cum hominibus". Durch den Zusatz, dass an diesem Feste "neniae" erklingen, "quae in eiusmodi ritu libationis fieri solent, multiplices et inhonestae, ideoque melius reticendae" ¹⁾ wird klar gestellt, dass hier ein Fest für *Freyr* stattfindet "cuius etiam simulacrum fingunt cum ingenti priapo" ²⁾.

Die Festzeit war die Frühjahrs-Tag- und Nachtgleiche: "novem diebus commessiones et eiusmodi sacrificia celebrantur: unaquaque die offerunt hominen unum cum ceteris animalibus, ita ut per novem dies 72 fiant animalia, quae offeruntur. Hoc sacrificium fit circa aequinoctium vernale" ³⁾.

Der Zweck der Darbringung war wohl die Mehrung der Fruchtbarkeit durch die bekannte Wirkung des Erhängens auf das Geschlechtsglied: *Freyr* war der Gott der Fruchtbarkeit "pacem voluptatemque largiens mortalibus" ⁴⁾, vor dessen Bild man darbrachte "si nuptiae celebrandae sunt" ⁵⁾, und der *Ingunarfreyr* hiess, d. i. wie Axel Kock dargetan, *Ingvina arfreyr* "Gott der Fruchtbarkeit der Ingvine" ⁶⁾.

Es ist wahrscheinlich, dass die Opfer, deren "corpora suspenduntur in lucum" eben wie *Vikar* auch zugleich mit dem Speer durchstochen wurden ["quorum sanguine deos placari mos est"]: das Durchstechen mit dem Speer war, wie Seler gezeigt hat, im alten Mexico ein Fruchtbarkeitszauber ⁷⁾; dass *Balder*, der, wie Olrik dargetan, eigentlich auch ein Vegetationsgott war ⁸⁾, durch den Speer fällt, gehört gewiss auch hierher ⁹⁾, ebenso, dass der slavische *Jarilo* d. i. "Früh-

¹⁾ l. c. IV, 27. ²⁾ l. c. IV, 26. ³⁾ l. c. IV, 37 schol. 137. ⁴⁾ l. c. IV, 26. ⁵⁾ l. c. IV, 27. ⁶⁾ Svensk Histor. Tidskr. 1895 p. 160 ff. ⁷⁾ Commentar zum Cod. Borgia I p. 173. ⁸⁾ Danmarks Heltedigtning II p. 258, 261. ⁹⁾ vgl. meine Schrift "Religion der Ostalgonkin" (Leipziger Dissertation 1913) pp. 195, Anm. 120, 199, 214, 215.

jahrsmann" mit Ästen durchstossen wird ¹⁾): wie Olrik gezeigt hat, ist *Jarilo* seinem Wesen nach mit *Balder* eng verwandt ²⁾): beide sind eigentlich Vegetationsgötter.

Und ist da nicht die Auffassung möglich, dass *Ing* u. s. w. vielleicht für **dein-enko-s* "Götterkind" steht? Die Getreidegötter sind kindergestaltig. Jedenfalls scheint die Verehrung eines Frühlings- und Sommergottes im Norden und Osten des indogermanischen Gebietes allgemein bestanden zu haben, ob der Kult aber auch urindogermanisch ist, muss indes bezweifelt werden.

54. an. *uxi*.

An. *uxi* "Ochs" könnte ein Farbwort sein. Alsdann gehört es zu gr. *ὕρθον* (lies: *ὕσθον* oder *ὕθθον*) · *πρωιερθόν* (Hesych) sowie zu abg. *utro* "Morgen". Hierhin jedenfalls auch lit. *áukszlė* "Weissfisch" "leuciscus alburnus L.", rus. *ukleja*, čech. *oukleja*, poln. *uklej* "Weissfisch" sowie ai. *umā* "Nacht, Glanz".

55. an. *vestr*.

An. *vestr* "Westen", *vest-* "west-" (in Zusammensetzungen) wird gewöhnlich zu ai. *áva*, *avás* "hinab" gestellt. Der zweite Teil kann auch zu idg. *sthó-s* "stehend" gezogen werden; vgl. ai. *gōsthá-s* "Standort von Kühen", got. *awistr*, ahd. *ewist* "Schafstall", sowie ai. *prsthá-m* "Rücken" (eigentl. "Hervorstehendes"), *avasthá-s* "membrum virile" ("nach unten stehend"). Germ. **vestran*, **vesta-* also "Stand nach unten", "nach unten stehend"; idg. *(*sāueliosjo*) *vesthróm* "Stand (der Sonne) nach unten", **vesthós* (*sāuelios*) "die nach unten stehende Sonne".

Die Ausdrücke für Abend gr. *ἕσπερος*, lat. *vesper*, akymr. *ucher* einerseits, sowie lit. *vakaras*, abg. *večerŭ* ander-

¹⁾ Mannhardt, Wald- und Feldkulte I² p. 512. ²⁾ l. c. p. 258.

seits sind mit dem ersten Teil dieser Worte verwandt. Der zweite Teil jedoch ist idg. *kero-s bzw. *pero-s; dieses Wort gehört zu an. *hyrr* "Feuer", got. *haúri* "Kohle", let. *zeri* "Glutsteine" und bedeutet "Glut"; jenes zu slov. *spar* "die Schwüle", *solnce pari* "die Sonne hebt Dünste empor" = "die Sonne bewirkt Schwüle", *sparni*, *soparni* "schwül", rus. *parū* "Dampf", *pariti* "schwül sein", let. *pōrs* "Dampf", apr. *pōre* "Brodem", lit. *periu*, *perėti* "brüten (auf Eiern)", poln. *perzynka* "glühende Asche", gr. *πυμνημι*, *πρηθω* und bedeutet "Schwüle". Idg. **u̯é-kero-s* "dem die Glut hinab ist", **u̯é-spero-s* "dem die Hitze ab ist" sind eigentlich Beiworte: **u̯ékeros akmō(r)*¹⁾ "der Himmel, dem die Glut hinab ist", **u̯ésperos akmō(r)*¹⁾ "der Himmel, dem die Schwüle hinab ist". Beide Ausdrücke sind wie man sieht Benennungen des Sommerabends und ebenso wie an. *dagr* "Tag", das zu ai. *dáhati* "brennt" gehört, späterhin verallgemeinert.

56. an. *nätt*.

An. *nätt* "Nacht" u. s. w. gehört zu ir. *innocht* "hac nocte", lat. *nox*, gr. *νόξ*, alb. *natë*, lit. *naktis*, alg. *noštī*, ai. *nákti-š* "Nächte", *nak* "Nacht", *naktā* "zwei Nächte", *náktam* "noctū" sowie zu gr. *νόξα · νύκτωρ*, *παννόξιος* "die ganze Nacht dauernd", kymr. *heno* "hac nocte", lit. *nakvoti* "übernachten".

Die Stämme sind *nok-* und *nogh-* und wechseln mit einander wie die von poln. *smuk* "Engpass", abg. *smučati* "kriechen" und poln. *smug* "Engpass", lit. *smáugiu* "drücke die Luftröhre zu", an. *smuga* "enge Öffnung", gr. *μόχος*.

Idg. *nok-* liegt sonst noch vor in ai. *nakulá-s* "eine bestimmte Farbe bezeichnend" "Ichneumon", *nakulī* "Ichneumonweibchen" "Saffran", sowie dehnstufig in lit. *nókti* "reift"

¹⁾ idg. *akmō(r)* "Himmel" eigentl. "Steingewölbe (ai. *áśman-*, gr. *ἄσμων*, lit. *Akmū*) vgl. Reichelt, I. F. 32 p. 23 ff.; idg. **ákmōr*, *kamnés* "Stein", vgl. Bomeker, Slaw. Et. Wb. I s. v. *kamy*.

(von Getreide und Kernobst), *rugidā isznókē* "der Roggen ist reif, ist nicht mehr grün, kann schon geerntet werden", *nokimas* "das Reifen" (von Getreide und Kernobst).

Um welche Farbe es sich hier handelt, ist unschwer ermittelt: der indische Ichneumon hat blass-rotbraunes, goldig schimmerndes Fell, Saffran ist rotgelb, reifendes Korn gelb bis gelbbraun, reifendes Kernobst gelb und bisweilen braun. Ähnlich wohl auch *nogh-*; vgl. gr. *Νύξια* "Name einer Quelle".

Demnach wäre idg. *nok-* "braun", **nokt* u. s. w. also "die Zeit kurz vor oder nach Sonnenuntergang". Vgl. frz. *il commence à faire brun* "es wird dunkel" sowie Mau-passant's

"sous les arbres noirs la nuit était brune".

57. an. *aptann*.

An. *aptann*, *eptann*, *eptinn* "Abend", ahd. *āband* u. s. w. sind bislang ohne befriedigende Erklärung. Ahd. *āband* kann idg. **ēpént-*, an. *aptann* u. s. w., idg. **aptonó-s*, **apténo-s* fortsetzen. Idg. **ēpént-* bezeichnet "die zu **ēpént-* gehörige Zeit" und ist gedehnt wie das Grundwort von ai. *śvāśura-s* "Schwager"; **ēpént-*, **aptonó-s*, **apténo-s* selbst sind offenbar Participien zu dem idg. Verbum *ep-*, *ap-*. Dieses liegt vor in lit. *apuszis*, *epuszė* "Espe", gr. *ἀπελλόν· ὁ ἐστὶ εἶδος δένδρου*, lat. *opulus* "Feldahorn", nhd. *eberesche* "sorbus aucuparia L."; eine Parallelwurzel ist lit. *obūlas* "Apfel", aw. *abda-* "mirus", lat. *ebulus* "eine Art Hollunder", *abies* "Weisstanne".

Die Grundbedeutung von idg. *ap-*, *ep-*, *ab-*, *eb-* ist "leuchten" "weiss sein" "rot sein".

Neben *eb-*, *ab-* "leuchten" steht *ab-* "eilen" in gr. *ἄβα· τροχός λυκάβας* "Jahr" nämlich "Lichtlauf" ¹⁾, lat. *amnis*, ir. *abann* "Fluss"; neben *ep-*, *ap-* "leuchten" steht *ep-*, *ap-* "eilen" in apr. *ape* "Wasser", lit. *upė* "Fluss", aw. *āpī-*

¹⁾ Prellwitz, Et. Wb. d. Gr. Spr. s. v.

"Wasser", ai. *ap-* "Wasser"; vgl. gr. *ἀργός* "hell" "schnell", lat. *mico* "schimmere" "zucke".

58. ahd. *ōstarūn*.

Ahd. *ōstarūn* "Ostern", ags. *Ēostre* weisen auf eine germanische Göttin *Austrō* zurück. Deren Name wird gewöhnlich zu lat. *aurōra* u. s. w. gestellt.

Wie soll aber eine Frühlingsgöttin mit der Morgenröte etwas zu schaffen haben? Die urgermanische Heimat lag doch nicht am Nordpol?

Viel einleuchtender wäre, germ. *Austrō* zu ahd. *wasal* "Feuer" zu stellen, wozu auch abg. *vesna* "Frühling", lit. *wasarà* "Sommer", ai. *vasantá-s* "Frühling" u. s. w.; zum Ablaut vgl. lit. *daūsos* pl. "Luft" und *dvesiū* "ich atme".

Zur Sache vgl. Catull. carm. 46: *iam ver egelidos refert tepores*.

59. got. *sugil*.

Got. *sugil* "Sonne", ags. *segl* "Sonne", *swegel*, *swegl* "Himmel, Sonne", *swegle* "strahlend" ist bislang ohne sichere Erklärung geblieben. Die Worte gehören möglicherweise zu an. *sveggja* "(ein Schiff) wenden", lit. *sukù*, *sùkti* "drehen"; man denke an "Sonnenwende" und vgl. an. *røðull* "Sonne", ags. *rador* "Himmel" u. s. w. zu lat. *rota* "Rad", ir. *rethim* "laufe". Ags. *swigli* u. s. w. demnach zunächst "sonnig".

60. an. *mōr*.

An. *mōr* "Steppe, Heide" ist bislang ohne rechte Erklärung. Es setzt möglicherweise germ. **mōhaz*, idg. **smōgho-s* fort und gehört zu abg. *smaglū* "fuscus", čech. *smašiti* "dörren, rösten". An. *mōr* also "das Rauchen" "wo es raucht", demnach vom Heiderauch benannt. Ähnlich rus. *parū* "Dampf" und "Brachfeld".

61. ahd. *lisca*.

Ahd. *lisca*, mnd. *lēsch* "phleum pratense L." "Lieschgras" ist m. W. bislang unerklärt. Es setzt germ. **liskō*

fort und gehört zu apr. *layson* "lacus, Name zweier Seen" sowie zu lat. *līveo* (idg. *lēi- : lē- : lī- : li-*).

62. mnd. *rāden*.

Mnd. *rāden* "agrostemma", ahd. *rāto*, nhd. *ratwen*, *raden* wird von Falk und Torp als germ. **rēdvan*, **radvan* angesetzt¹⁾, aber ohne Erklärung gelassen. Germ. **rēdvan*-, **radvan*- können auf idg. **rētūón-*, **ratūón-* zurückgehen. Als dann gehören sie zu ai. *rāmá-s* "dunkelfarbig, schwarz", *rāmā* "eine Dunkle, so vor allem ein Weib gemeiner Herkunft", *rāmā* "Rötel, rubrica Mennig", *rātrī* "Nacht", ahd. *rāmac* "furvus". Germ. **rēdvan*-, **radvan*-, formantisch wie ai. *kr̥tvan-* "bewirkend", *sūtvan-* "kelternd", gr. *πενθίν, κρᾶνών* u. s. w., bedeutet demnach "schwärzend" "was schwarz macht", wegen der Wirkung des dem Mahlgut beigemengten Samens von *agrostemma githago* L. auf das Mehl.

Neben idg. *rē-* "schwarz sein" steht gleichbedeutend idg. *lē-*, vorliegend in engl. *leasow* "Weide", schwed. *-lösa* (in Ortsnamen), abg. *lěsū* "Wald"²⁾, wozu Reichelt auch lat. *larix* "Lärche" stellt (KZ 46 p. 317).

Die Grundbedeutung von *rē-* und *lē-* scheint "brennen" gewesen zu sein: vgl. ai. *rāmā* "Rötel", abg. *lěto* "θέρος"³⁾, schwed. dial. *lāding* "Frühling", ir. *lath* "Brunst der Tiere", *lath* "Tag".

Zum Bedeutungsübergang "brennen" — "schwarz" vgl. serb. *vātra* "Feuer", lat. *ater* "schwarz", gr. *φλέγω*, engl. *black*; der Bedeutungswandel hat in der Rauchentwicklung des Feuers seinen Grund.

63. mnd. *wolde*.

Mnd. *wolde*, engl. *wold* "reseda luteola L." wird von Wood zu lat. *lūteus* gestellt⁴⁾. Hierhin dann wohl auch

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 337. ²⁾ Über die Sippe von abg. *lěsū* siehe Berneker, Slav. Et. Wb. s. v. ³⁾ Über abg. *lěto* vgl. ebenda s. v. ⁴⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb.³ s. v.

slov. *vótgā* "Goldamsel". Mit dem in Farbezeichnungen nicht seltenen Suffix *-go-*: lit. *márgas* "bunt", gr. ἀμολγός "Dunkel", ir. *meirg* "Rost", nhd. *falke* (zu gr. πελιός).

Die Grundbedeutung von idg. *uel-* scheint "brennen" gewesen zu sein, vgl. ahd. *walm* "Hitze, Glut", gr. ἀλέα "Sonnenwärme".

Sollte der Name des germanischen Gottes *Loki* nicht, wie Kock will, zur Sippe von lat. *luceo* gehören ¹⁾, und nicht, wie Olrik will, zu gall. *lugos* "κόραξ" zu stellen sein ²⁾, so könnte er gleichfalls in diesen Zusammenhang gehören: germ. **lukēn*, idg. **ulǵo-s* "der Heisse"; Suffix in diesem Falle wie in let. *nirga* "Tauchente" zu lit. *neriù*, *nér̃ti* "tauchen" oder in gr. σέρογοι ἔλαφοι (Hes.) zu ai. *tvár̃atē* "eilt".

64. got. **wizdila*.

Got. **wizdila* "isatis tinctoria L." "Waid", mlat. *vaiſda*, ags. *wád*, ahd. *weit* u. s. w. gehen auf germ. **vai(z)dan* zurück. Mlat. *vaiſda* zu ags. *wád* wie abg. *za ustra* "morgens" zu gleichbedeutendem *za utra*. Die Etymologie von germ. **vai(z)dan* ist unklar.

Möglicherweise sind germ. **vaiſdan* und **vaidan* aus idg. **u̯aiuezd̥hó-m* und **u̯aiuedhó-m* syncopiert; vgl. gr. δαιδάλλω und lit. *dailė* "Kunst" (aus **daidolia*). Idg. *ue-* liegt vor in ai. *umā* "Nacht, Glanz" u. s. w., idg. *ues-* in ai. *ávasran* "sie leuchteten" lat. *aurōra* u. s. w.

Nun dient aber der Waid zum Blaufärben, idg. **u̯aiue(s)-*, muss also auf die Bläue bezogen werden. Vgl. alsdann lat. *caesius* "γλαυκός" und lit. *skáistas* "hellglänzend".

Lat. *vitrum* "ἰσατις" wäre bei dieser Auffassung idg. **u̯ai(ue)tróm* "was zum Blaufärben dient", gr. ἰσατις "Waid" jedoch idg. **u̯ai(ue)-sunt̥i-s* "Blauglanz", zu gr. ἦνοψ "leuch-

¹⁾ I. F. 10 p. 90 ff. ²⁾ Maal og Minne 1911 p. 591; vgl. diese Zeitschrift XXXI p. 154 Anm. 2.

tend", aw. *xvəng* "Sonne", mir. *forosnaim* "ich erleuchte", got. *sunno* "Sonne" u. s. w.

65. ags. *īfig*.

AgS. *īfig* "Epheu", engl. *ivy*, mnd. *īwlof*, ahd. *ebawi* u. s. w. werden von Falk und Torp von germ. **ībvan*, **ībvan* hergeleitet ¹⁾. Germ. **ībvan* wäre idg. **ībh₂uo-m*, **ībh₂uo-m*; zu *āibh-*, *āibh-* "brennen" "bitter sein", vorliegend in ir. *ēbhul* "Glutkohle", lit. *aibrūmas* "Wässern im Munde", ahd. *eibar* "acerbus, amarus, horridus": die Samen von *hedera helix* L. sind giftig, seine Beeren für menschlichen Genuss schädlich; germ. **ībvan* also "Giftbeere".

66. got. **Iovila*.

Die Gerste heisst im Indogermanischen **ieṷā*. Dieser Name ist erhalten in ai. *yáva-s* "Getreide, Hirse, Gerste", aw. *yava-* "Getreide", *yəvin-* "Getreidefeld", gr. *ζεία*, *ζεία* "Spelt", *ζειδωρος* "getreidegebend", *φωτίζοος* "getreidehervorbringend"; ir. *eorna* "Gerste", lit. *javai* "Getreide", *javėnà* "Getreideacker", lit. dial. *jáuja* "Scheuer mit einem Ofen, in welcher das Getreide noch im Stroh getrocknet wird", russ. *oviniū* "Getreidedarre, Riege", klus. *óvyn*, weissrus. *jóvna*, *jóvnja* ²⁾. Im Germanischen fehlt der Name dem Anscheine nach. Doch war er ehemals wohl auch hier vorhanden, und zwar im Gotischen und im älteren Deutsch. Hier haben wir den Mannsnamen *Jovila* ³⁾, dort den Ortsnamen *Juwilenheim*. Zu Grunde liegt germ. **jōvilaz*, **juvilaz* "der Gerstenmann", vgl. germ. (und zwar wahrscheinlich got.) *Rugila* "Name eines Hunnenkönigs" d. i. "Roggenmann", an. *Beyla* "Name der Gemahlin des Gottes *Ingvī*" d. i. "Gerstenweib". Wie man sieht, passen die Namen **Juvilaz*, **Rugilaz*, **Bavilō*, die gewiss ehemals und eigentlich Wachstumsgeister bezeichneten, ganz ausgezeichnet zu einander.

¹⁾ Fick's Wb. ⁴ III, p. 28. ²⁾ vgl. Berneker, Slav. Et. Wb. p. 455 s. v. *jevinū*. ³⁾ got. wohl *Jōvilas*, germ. **jōvilaz*, idg. **iō₂uelós* d. i. "der zu Gerste gehörige".

Das Grundwort von *juvilaz idg. *jeuā reimte in der Ursprache mit dem von *bavilo, idg. *bheuā. Und dies giebt uns vielleicht den Fingerzeig für die Erklärung von *jeuā und *bheuā.

Dies gehört zu gr. ζῖθος, ζῖθος "Gerstenbier", ζῖμη "Sauerteig", lat. jūs, jūris "Brühe" ¹⁾, kymr. iot "pulsum", schwed. dial. ūst "Käse" (finnisch juusto, aus dem Urnordischen), lit. jūsze "schlechte Suppe aus Sauerteig mit Wasser durchgerührt", let. jāuju, jāut "Teig machen, einrühren", poln. jucha "Brühe", ai. yū-ṣ "Brühe", yāuti, yuvāti "vermengt", pra-yāuti "rührt um", bezeichnet also die Gerste zum Gähren ("Braugerste"); jenes gehört zu gr. φύω u. s. w. und bezeichnet somit die Gerste zum Wachsen ("Saatgerste").

Das dritte indogermanische Wort für "Gerste", vorliegend in gr. κριθή, lat. hordeum, arm. geri gehört nach Hoops' Auseinandersetzungen zu ai. ghārṣati "reibt" und bezeichnet somit eigentlich die "Brotgerste" ²⁾.

Das vierte indogermanische Wort für "Gerste", vorliegend in bret. heiz "orge", gall. sasiā "secale", ai. sasyá-m "Feldfrucht", aw. hāhya- scheint zu gr. ἄταρος "ungesättigt", ἀσάω "übersättige" u. s. w. zu gehören (also "Futtergerste") und aus der Zeit vor dem Ackerbau zu stammen.

Ebenso das fünfte indogermanische Wort für "Gerste", vorliegend in lat. far, an. barr, das zu ahd. parrēn "steif emporstehen" gehört ³⁾ und die Gerste nach den Grannen benennt.

67. an. rugr.

An. rugr "Roggen" (daraus finn. Rukko-taivas "Roggen-gott"), ags. ryge, engl. rye, as. roggo, rocco, ahd. rocko, roggo, nhd. roggen gehen nach Falk und Torp auf germ. *rugiz und *rugaan zurück und gehören zu lit. rugys "ein Roggenkorn", rugiai pl., "Roggen", let. rudfī pl., abg. rŭži ⁴⁾.

¹⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb. ² s. v. ²⁾ vgl. Berneker, Slav. Et. Wb. I, p. 231. ³⁾ vgl. Berneker, Slav. Et. Wb. I p. 75. ⁴⁾ Fick's Wb. ⁴ III p. 350.

Weitere Aufklärungen werden nicht gegeben. Unter der Voraussetzung, dass diese Formen von idg. **ruġhi-s*, **rugi-s*, **ruġho-m* herzuleiten sind, kann man sie für aus idg. **urġis*, **urġhīs*, **urġhóm* umgestellt ansehen und mit thrak. *βουζα* (d. i. *vrizā*)¹⁾ zu gr. *ὄουζα* "Reis" (aus iran. **urvizi* — d. i. idg. **ururġhi* — entlehnt), ai. *vrīhi-ṣ* "Reis" stellen. Wir hätten also idg. nebeneinander **urġi-s*, **urġhī-s* und **urġhī-s* gehabt, die auf die Zeitworte **uerg-*, **ueregh-*, **uerēigh-* zurückgehen. Das erste liegt vor in lat. *vergo* "neige mich", das zweite in schwed. *vrång* "verkehrt", lit. *veržiu*, *véržti* "schnüren, einengen, pressen", let. *werst* "wenden, drehen", abg. *vrūžo*, *vrēsti* "binden", das dritte in aw. *urviso-maidyā* "mit geschnürter Taille". Demnach wären also idg. **urġis*, **urġhīs*, **ururġhi-*, **urġhīs* "Roggen" eigentlich: "was sich neigt": der Roggen hat nickende Ähren.

Die hier aufgezählten Etyma bevorzugen durchaus den indogermanischen Osten. Im Westen war Wort und Sache wohl schon früh verloren.

Auch lat. *sēcale* (ins Neugriechisch als *σίκαλι* übergegangen) stammt wohl aus dem Osten: *sēcale* = idg. **psēkali* "Speise-Ähre", zu ai. *psā* "Speise" und alb. *kat* "Ähre", abg. *klasū*. Idg. **psēkali* also wohl zunächst "Getreide". Zur Sache vergl. frz. *froment* "Weizen" aus lat. *frumentum*; nhd. *hirse*, lat. *Ceres* und lit. *pászaras* "Futter", gr. *κόρος* "Sättigung"; lit. *sóra* "Hirse" und ai. *psāti* "isst".

68. mnd. *sange*.

Mnd. *sange* "Ährenbüschel", nhd. *sange*, engl. dial. *sangle* gehen nach Falk und Torp²⁾ auf germ. **sangōn* zurück. Dieses, wenn idg. **sonkēn*, zu mhd. *senge* "Trokenheit, Dürre", apr. *soanxtis* "Funke", abg. *prě-spčiti* "trocknen". Zur Sache vgl. lat. *arista* "Ähre", das doch am

¹⁾ van Wijck in Franck's Et. Wb. der Nederl. Taal² p. 556. ²⁾ Ficks Wb.⁴ III p. 249.

ehesten zu lat. *aridus* ¹⁾ sowie zu gr. *ἄξη* "Dürre", "Trockenheit" zu stellen ist (idg. **asiid-stā* "ganz dürr" "ganz trocken"): Catull. *carm.* 48:

*non si densior aridis aristas
sit nostrae seges osculationis.*

69. Schwed. dial. *språs*.

Schwed. dial. *språs* "spriessen, auskeimen" (germ. **sprē-vōn*) hat im Baltisch-Slavischen einige bislang m. W. nicht beachtete Verwandte: apr. *prasan* "Hirse", abg. *proso* (idg. **prā-só-m*). Das Nebeneinander von *språs*, let. *spraujūs* "emporkeimen, empordringen" und abg. *proso* entspricht bezüglich des Ablauts an. *rām̄r* "heiser", lat. *raucus* und an. *remja* "brüllen". Bezüglich des Anlautes verhalten sich *språs* und *proso* wie nhd. *sprengen* und gr. *πρώξ* "Tropfen", bezüglich des Suffixes wie norw. *sprūta* "spritzen" zu let. *prauslāt* "spritzen".

Hierher wohl auch lat. *porrum*, gr. *πράσον* d. i. idg. **pr-so-m*; vgl. ai. *prṣatā-m* "Tropfen", čech. *pršeti* "sprühen, stieben, regnen"; zum Bedeutungsverhältnis vgl. schwed. dial. *språs* "auskeimen" und mhd. *sprāt* "das Spritzen".

In diese Verwandtschaft wohl auch gr. *Περσέφονη* idg. **perso-g "die Hirseernte", zu abg. *proso* "Hirse" und *žeti* "mäht ab"; gr. *Φερσέφασσα* ist jedoch idg. **bhersog. Der erste Teil gehört zu rus. dial. *borū*, slov. *bār* "Kolbenhirse", der zweite Teil zu abg. *žeti* "mäht ab", ai. *hatyā* "Tötung"; *Φερσέφασσα* also "Kolbenhirseernte".**

70. and. *jedan*.

And. *jedan* "jäten" u. s. w., ahd. *jetto* "Unkraut" werden von Falk und Torp ohne Etymologie gelassen ²⁾. Sie

¹⁾ nicht hierher ai. *ásita-s* "schwarz" "von dunkler Farbe", wie Walde will (Lat. Et. Wb. ² s. v. *āreo*), sondern zu gr. *ἄσις* "Schlamm eines Flusses" (W. Schulze, SB. d. kgl. Pr. Ak. d. Wiss. 1910 p. 793); hierhin vielleicht auch ahd. *amsala*, ags. *ōsle* "die Amsel". ²⁾ Fick's Wb. ⁴ III p. 329.

gehören vielleicht zu ai. *yátatē* "bemüht sich um" "ist bedacht auf", aw. *yayata* "agitatur", *ζῆτέω*, äol. *ζάτημι*, gall. *Ioturix* "eifriger König", *Adiatorix* "eifriger König", *Ientumāros*, *Iantumāros* "hervorragend im Eifer", *Suietios* "wohl bestrebt". Germ. **jedan* also "(die Felder) abgehen" d. i. "absuchen". And. *jeda* "Hobel" in den nämlichen Zusammenhang: eigentlich "was darüber hinfährt", vgl. aw. *yayata* "agitatur".

Der Ablaut zwischen *jedan* und *ζάτημι* wie der zwischen gr. *μεστός* und mir. *māt* "Schwein", der Ablaut zwischen *jedan* und *Adiatorix* wie der zwischen gr. *πετάρνυμι* und lat. *pateo*.

71. got. *mēkeis*.

Got. *mēkeis* "Schwert" wird meistens als stammwort für aserb. *mīči* "Schwert", serb. *māč*, klr. *mjič*, rus. *mečū* u. s. w. angesehen. Doch geht dies nicht an, da nach Berneker alsdann got. *ē* durch slav. *ě* vertreten sein müsste ¹⁾.

Got. *mēkeis* setzt idg. *(s)mē(i)gi-s fort, mit dem let. *schmīga* "Rute zum Schlagen", lit. *smāigas* "Stock, Stange" verwandt ist; serb. *māč* hingegen gehört zu idg. *(s)mē(i)ki-s, wozu lat. *mīca* "Krümchen", ahd. *smāhen* "kleinmachen" gehört.

Eine weitere Fortbildung von idg. (s)mē(i)- "schneiden, hauen, zerkleinern" (gr. *σμίλη* "Schnitzmesser", got. *maitan* "hauen, schneiden" u. s. w.) ist wohl auch in ai. *mēkhalā* "Schwertriemen, Wehrgehenk" (unbelegt), das zu aserb. *mīči* u. s. w. im Ablaut steht und ein indogermanisches Etymon **smēik(h)o-s*, **smēik(h)ī-s* "Schwert" erschliessen lässt, woneben **smēigo-s* "Schläger", **smēigā* "Rute" vorhanden war.

Dass die angeführten Worte nur im Germanischen, Baltischen, Slavischen, Arischen vorkommen, ist vielleicht nicht bedeutungslos und jedenfalls für die Geschichte der Bewaffnung von Belang.

¹⁾ Slav. Et. Wb. Bd 2. p. 30.

72. schwed. *kaka*.

Schwed. *kaka* "Kuchen" "eine Art rundes, flaches Brot", norw. *kaka*, dän. *kage*; norw. dial. *kōk* (Erd-)Klumpen, ags. *cēcel* "Kuchen", ahd. *kuohho*, nhd. *kuchen* werden von Falk und Torp unerklärt gelassen¹⁾. Ist die Bedeutung "Klumpen" "etwas rundes" die ursprüngliche, so wären die angeführten Worte zu lit. *goglys* "ein Fresser" (d. h. "einer, der sich dick und rund frisst"), *gōgas* "höchste Stelle am Pferderücken"²⁾, ai. *gaganu-m* "Luftraum, Himmelszelt" (d. i. "Wölbung"), *gagana-m* "Schlangengift" (d. i. "was schwellen macht"), *gagana-m* "talk" (nämlich "Wortschwall") zu stellen. Entfernter verwandt lit. *gūnga* "Buckel, Ball, Klumpen" (idg. **gngá* aus **gogná*), let. *gungis* "Knorren", rus. *gustój*, serb. *gūst* "dick, dicht"; sowie serb. *gūz* "nates" (**gongō-s* aus **gōgnō-s*), an. *kōkkr* "Klumpen"; gr. *γογγύλος* "rund"; sowie lat. *gingīva* "Zahnfleisch", gr. *γγυίδιον* "Art Mohrrübe", *γαγγύλον* "Überbein, Geschwulst", lit. *žinginis* "Sumpfdotterblume" (idg. *geng-* aus *gēgn-*); sowie endlich gr. *γύγης* "ein Wasservogel", lit. *gužys* "Kropf", an. *kōk* "Schlund, Gurgel" (idg. *guḡ-*)³⁾, und schliesslich apr. *gunsix* "Beule" (idg. *gunḡ-* aus *guḡn-*).

Im Keltischen scheint die Sippe zu fehlen, es sei denn, dass mir. *gēim* "Gebrüll", *gēssim* "schreie" zunächst das Schwellen der Halsadern (idg. **gengmen-* alsdann "Schwellung") bezeichnet habe, wie man solches bei stark schreien den wahrnehmen kann.

73. an. *krukka*.

An. *krukka*, ahd. *chruog*, nhd. *krug*, ndd. *krūke* "urceus" wird gemeinhin als Lehnwort aus gr. *κρωσσός* betrachtet. Dies ist indes wohl eine überflüssige Annahme: gr. *κρωσσός* ist idg. **krōukjō-s* und gehört zu ai. *kruñcāti* "krümmt sich", lit. *kriauklas* "Rippe", an. *hrūga* "Haufen von auf einander

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III, 31. ²⁾ Frank's Wb.² p. 329 meint wohl dies.
³⁾ vgl. Berneker, Slav. Et. Wb. I, p. 343.

gelegten Dingen", *hrawkr* "kegelförmiger Stapel"; germ. **krō-gaz* jedoch ist idg. **grōuko-s* und gehört zu norw. dial. *krjyl* "Höcker", lat. *grūmus* "Erdhaufen", norw. dial. *krjuka* "sich zusammenziehen, kriechen"; nhd. *krause* "urceus" endlich ist germ. **krūsō*, idg. **grōu-dtū* "Krümmung".

74. an. *skāl*.

An. *skāl* "Schale", as. *scāla*, ahd. *scāla* gehören nach Walde zu lat. *calix* ¹⁾, umbr. *scalseto* "ex patera", gr. *κύλιξ* "Becher", *οκάλλιον*, *οκαλις* "Napf", ai. *kalāśa-s* "Topf, Krug, Schale". Die Wurzel ist idg. *skal-*, *skel-* ²⁾. Um ihre nähere Bedeutung festzustellen, ziehen wir weiteres heran. Hierher gr. *κάλαδος* "geflochtener Korb", *καλιά* "Hütte, Nest" (geflochtenes Haus!), apr. *calene* "Scheune", abg. *chaloga* "φραγμός, Zaun" (idg. **ksālonghā* für **skālonghā*), wrus. *chatúha* "Hütte", npers. *karīč* "Scheune, Feldhütte, ai. *kulāya-m* "Geflecht, Nest, Gehäuse".

Demnach wäre also die Grundbedeutung von *skal-*, *skel-* "flechten"; vgl. ai. *ghāta-s* "Topf, Krug" und rus. (kslv.) *grōtū* "κόνδυ, Pokal", serb. *grōt* "Korb in der Mühle, wo das Korn hineingeschüttet wird", čech. *hrota* "Milchkübel", nhd. *gratte* "Fischkorb", ai. *ghatātē* "knüpft, windet".

Idg. *skal-*, *skel-* "flechten" ist nach dem, was Walde über *curvus* und *crātis* bemerkt, mit *skal-*, *skel-* "krümmen, biegen" identisch ³⁾: ai. *skhālati* "strauchelt, stolpert", gr. *οκαληνός* "hinkend, uneben, krumm, höckerig", *κελλόν στροβλόν, πλάγιον*, lat. *callis* "Bergpfad", slov. *klanac* "bergaufführende Strasse" u. s. w. ⁴⁾

75. mnd. *temse*.

Mnd. *temse* "Sieb", ags. *temsiam* (engl. *to temse*) "sehen", ndl. *teems* "Sieb", ahd. *zemissa* "Kleie" gehen nach Falk und Torp samt frz. *tamis* "Haarsieb", ital. *tamigio* auf germ.

¹⁾ Lat. Et. Wb.² s. v. ²⁾ vgl. gr. *πετάννυμι* und lat. *pateo*, nhd. *eber* und lat. *aper*. ³⁾ Lat. Et. Wb.² s. v. v. ⁴⁾ ebenda. s. v.

**tamusī* "Sieb" zurück ¹⁾). Etymologische Anknüpfungen stehen aus.

Germ. **tamusī* gehört zu idg. *dem-* wie nhd. *bremse* (germ. **bremusī*) zu idg. *bhrem-* (ai. *bhrámate* "ist unstedt, schweift umher"). Idg. *dem-* liegt vor in lat. *densus* "dicht", gr. *δαρός*, alb. *dënt* "ich mache dicht". Germ. **tamusī* also hypokoristisch für **tamusī sihvōn*, idg. **demsī sikuēn* "dichte Seihe" d. i. "Haarsieb".

76. schwed. *ryssja*.

Schwed. *ryssja*, norw. dial. *rūsa*, *rýsa*, *rysja*, ahd. *rūsa*, nhd. *reuse* gehen auf **rūsjōn*, **rūsōn* zurück. Dies wäre idg. **rūs(i)ā*. Idg. **rūs(i)a* zeigt Zugehörigkeitsdehnung (ai. *švāšura-s* "Schwager" und gr. *ἐκροός*), idg. **rusiā* nun ist aus idg. **ursiā* umgestellt (rus. *véřša* "Reuse"). Dies gehört zu abg. *vrēti* "schliessen", *vora* "saepimentum", mnd. *war*, *wer* "Wehr, Eindämmung zum Fischfang" und bezeichnet ursprünglich den Fischzaun (abg. *vora* "saepimentum" = mnd. *war* "Eindämmung zum Fischfang"): idg. **uorā* zu **ursiā* wie die Grundworte von lat. *colus* "Spinnrocken" und *collum* "Hals", got. *hals* ²⁾), von alb. *kat* "Ähre" und abg. *klasū*, rus. *kólosū* "Ähre" ³⁾).

Zum Sachlichen ist zu bemerken, dass auf der primitivsten Stufe der Fischerei, die wir z. B. noch in Borneo haben ⁴⁾), das auszufischende Gebiet durch einen Zaun abgesperrt wird, gegen den man die Fische treibt. Diesem Zustand entspricht mnd. *war*. Auf der nächsthöheren Stufe der Entwicklung, die wir bei den Ugro-Finnen ⁵⁾), Nordasiaten ⁶⁾), nordamerikanischen Indianern ⁷⁾ haben, zeigt der Zaun der ersten Stufe einen im Grundriss sackartigen, blinden Ausgang, aus dem die Fische nicht zurück können, da

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 156. ²⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb. s. v. ³⁾ ebenda und Berneker, Slav. Et. Wb. I. p. 549. ⁴⁾ E. Gomes, Seventeen Years among the Sea Dyaks of Borneo [London 1911], Abb. gegenüber p. 296. ⁵⁾ Jankó, Ursprung der magyarischen Fischerei (Exp. des Grafen Eugen Zichy Bd I.) ⁶⁾ ebenda. ⁷⁾ Weule, Leitfaden der Völkerkunde p. 49, p. 106.

sie gewohnheitsmässig geradeaus schwimmen. Dieser Stufe entspricht rus. *véřša*.

Auf der dritten Stufe, die wir bei den Germanen erreicht sehen, ist der Zaun durch ein Netz ersetzt, der "Sack" ist durch ein "Sacknetz" ersetzt, welches das Standnetz wirkungsvoll ergänzt. Dieser Stufe entspricht ahd. *rūsa*.

77. an. *sīl*.

An. *sīl* "ammodytes tobianus L." "Tobiasfisch" von Falk und Torp ohne idg. Anknüpfung gelassen ¹⁾). An. *sīl*, germ. **sīlō* ist idg. **ksilā* aus **skilā* und könnte zu got. *skeinan* "scheinen", ir. *cīr* "rein" u. s. w. gehören. Der Fisch ist wohl nach seiner silberglänzenden Unterseite benannt.

Ähnlich nhd. (süddeutsch) *schill* "lucioperca sandra Cuv." "Zander" germ. **skillaz* idg. **skilnō*-s. Auch dieser Fisch ist nach der Farbe seiner Unterseite benannt.

78. an. *sīkr*.

An. *sīkr* "coregonus lavaretus" "Schnäpel" wird von Falk und Torp zu let. *sīgas*, rus. *sīgū* "coregonus lavaretus" gestellt ²⁾). Die Wurzel ist idg. *skēi*-, vorliegend in ai. *chāyā* "Glanz, Schimmer, Schatten", abg. *sinoti* "hell werden". Zum Suffix vgl. gr. *ἀμολγός* "Dunkel", ir. *meirg* "Rost", lit. *mārgas* "bunt", slov. *vótga* "Goldamsel".

79. nhd. *Sander*.

Nhd. (norddeutsch) *Sander* "lucioperca sandra Cuv." "Zander" ist m. W. bislang unerklärt. In Süddeutschland heisst der Zander *schill*, was, wie wir oben sahen, zu got. *skeinan* "scheinen" u. s. w. gehört, in Russland heisst der ihn vertretende Wolga-Zander (*lucioperca volgensis*) *bérsikū*, offenbar schwundstufig zu gr. *φορκός* "weiss". Man wird deshalb germ. **sandraz* als Fortsetzung von idg. **skantrō*-s für **skantrō*-s ansehen dürfen und mit gr. *κάνδαρος* "Glutkohle", lat. *candeo* ³⁾), cymr. *cann* "weiss", abret. *cant* "canus",

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 441. ²⁾ ebenda p. 439. ³⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb.² s. v.

gall. *Cantobennicos* "Name eines Berges", alb. *hënë* "Mond" (idg. **skandnā*) verbinden. Idg. **skan(d)-* "leuchten" ist wohl ursprünglich dasselbe wie idg. *skand-* "springen" (lat. *scando*, ai. *skándati*), vgl. gr. ἀργός "leuchtend" "schnell", lat. *mico* "schimmere" "zucke".

Ebenso gut wie **ksantrós* kann aber auch idg. **ksontros* oder **ksentros* als Grundform angesetzt werden, dann zu lat. *cicindēla*, ai. *candrá-s*, *šcandrá-s* "leuchtend" u. s. w. (**skend-* "leuchten" = **skend-* "springen", ir. *scendim* "springe"), bezw. zu lat. *scintilla* "Funke", arm. *šant* (*sken-* "leuchten" = *sken-* "eilen", an. *skunda sēr* "eilen").

Die Nebenform nhd. *zander* könnte mit mhd. *zander* "Glutkohle", *zunder* "Zunder, fömes" verwandt sein und zu lit. *dānga mán* "mir scheint", got. *tuggl* "Gestirn", an. *tungl* "Mond" u. s. w. (idg. *den-gh-* für *dem-gh-*) gehören. Ist dies eine Fortbildung von *dem-*, *demā-* "weiss sein" "gescheckt sein" "leuchten", dann hierher auch air. *dam* "Ochs" (nämlich "Scheck" βαλιός), corn. *da* "Damhirsch" (hat weisse Flecken!), cymr. *dafad* "Schaf", lat. *dām(m)a* "eine Hirschart", gr. δαμάλης "junger Stier", ai. *damyá-s* "Wildstier".

Nhd. *schill*, *sander*, *zander*, rus. *béršikŭ* benennen also die Fische der Gattung *lucio-perca* nach dem silberfarbigen Aussehen der Seitenflächen.

80. nhd. *döbel*.

Zu den m. W. noch dunklen Fischnamen gehört nhd. (eigentl. mitteldeutsch) *döbel* "squalius cephalus". Der Name müsste germ. **dubilaz*, idg. **dhubiló-s* lauten und gehört zu gall. *Dubis* "Flussname", ir. *dub* "schwarz", gr. τυφλός u. s. w.

Der Fisch ist wie es scheint nach der schwarzgrünen Farbe seines Rückens benannt.

81. nhd. *lauchel*.

Gleichfalls unerklärt ist nhd. *lauchel*, ein Name des Weissfisches (*leuciscus alburnus* L.). Es geht auf germ. **luhlaz*, idg. **lúklos* zurück und steht zu an. *lōn* (germ.

**luhnaz*, idg. **lúknoš*) "stilles Wasser" (eigentl. "blankes Wasser") "ruhige Stelle in einem Fluss" ¹⁾, wie ai. *šuklá-s* "licht, hell, weiss" zu gr. *κύκνος* "Schwan" ²⁾. Eine Suffixvariante ist schwed. *löja* "Weissfisch" (germ. **lauggjōn*, idg. **loukiōn*) zu gr. *λευκός*.

82. nhd. *lauben*.

Ein anderer unerklärter Name des Weissfisches ist. nhd. *lauben*. Er steht zu nisl. *leyptra* "blitzen", an. *Lopttr* "Bei. name des Gottes *Loki*", wie lat. *lubet* zu *lupa* "Hure", wie lit. *lubas* "Baumrinde" zu *lupinaĩ* "Obstschalen", wie rus. *lubū* "Bast" zu slov. *lúpim*, *lúpiti* "schälen".

Idg. *leubh-*, *leup-* "lieben" "leuchten" "brennen" sind ursprünglich wohl identisch mit *leubh-*, *leup* "sich schnell bewegen" (in schwed. *loppa* "Floh", mhd. *lūpfen*, *lupfen* "in die Höhe heben, sich schnell bewegen"); vgl. gr. *ἀργός* "licht" "schnell", lat. *mico* "zappele" "schimmere".

83. an. *svimma*.

An. *svimma* "schwimmen" und seine germanischen Verwandten werden von Falk und Torp mit kymr. *chwyf* "motus", lit. *sūmdyti* "hetzen" zusammengestellt ³⁾. Der Bedeutungsübergang ist dabei nicht ganz klar. Zunächst gehört ohne *s-* hierher norw. dial. *vama* "unstet gehen", nhd. *wimmeln*, ai. *uma-s* "Stadt" "Schiffsplatz" (unbelegt) eigentl. "das Gewimmel" "das Durcheinanderrennen", dann aber zeigt auch bret. *co-chuy* "réunion tumultueuse", dass der Bedeutungswandel "sich [hin- und her]bewegen" — "schwimmen" von dem Treiben der Fische, Kaulquappen, Entenkücken her verstanden sein will.

84. nnorw. *stīm*.

Nnorw. *stīm* "Schwarm ziehender Fische" u. s. w. wird von Falk und Torp zu ai. (unbelegt) *pra-stīma-s* "gedrängt" und zur Wurzel *steiā-* "gerinnen, verdichten, zusammen-

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 372. ²⁾ W. Schulze, Etymologisches [Sb. d. Kgl. Pr. Ak. d. Wiss. (1910)] p. 801. ³⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 548.

drängen, steif sein" gestellt ¹⁾). Da nun idg. *steiā-*, wie das Nebeneinander von gr. *στᾶσις, στῆνός* "Teig aus Weizenmehl" und ahd. *deismo* "Teig", abg. *těsto* "Teig", ir. *tāis* "Teig" zeigt, bewegliches *s* hat ²⁾), können lat. *timeo* "fürchte mich vor" eigentlich "*bin starr", sowie ai. *timita-s* "still, unbeweglich" hier angereicht werden; vgl. rus. *torpěti* "erschrecken" und lat. *torpeo* "bin erstarrt".

Nicht hierher jedoch lat. *tinca* "Schleihe", ai. *tīmi-š* "eine Art Fisch". Diese vielmehr zu idg. *tāi-* "nass sein, schmutzig sein, braun sein, rot sein" vorliegend in abg. *tina* "lutum", bulg. *tina* "Schlamm", lat. *tinca* "Schleihe" (eigentl. **tiniká* "Schlammfisch": die Schleihe liebt den Schlamm), lat. *tinus* "eine Art Schneeball, mit Abführen bewirkenden Beeren" (*viburnum tinus* L.) ³⁾), ags. *þīnan* "feucht werden", an. *þiðr* "aufgetaut", lit. *tymas, tynas* "braunes Leder" *tỹ(m)-nėžiai* "Masern", abg. *timėnije* "lutum", ai. *tēma-s* "das Nasswerden", *tīmi-š* (unbelegt) "Meer", *tinī* "Fisch" ("nass") u. s. w.

Unter diesen Umständen wird man auch wohl Falk und Torp beipflichten müssen, die lit. *stymas, styma* "Schwarm ziehender Fische" für ein germanisches (schwedisches) Lehnwort halten ⁴⁾).

85. an. *lævirki*.

An. *lævirki* "alauda, Lerche" u. s. w. werden von Falk und Torp als germ. **laivazakōn* angesetzt, jedoch ohne Anknüpfung gelassen ⁵⁾). Germ. **laivazakōn* könnte idg. **lāiuo-sagōn* aus **uāilo-sagōn* fortsetzen. In diesem Falle gehörte der erste Teil zu ir. *voilenn* "alcedo", bret. *goclaw* "pleurer", ir. *fael* "Wolf", engl. *to wail* "jammern, klagen", lit. *waidėti* "jammern", rus. *wožu, wytī* "heulen, winseln", aw. *voya-* "Wehruf". Der zweite Teil dürfte zu ir. *saigim* "ich sage,

¹⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 490. ²⁾ ebenda. ³⁾ lat. *tinus* von Holthausen I. F. 25 p. 153 zu abg. *tina* gestellt. ⁴⁾ Fick's Wb.⁴ III a. a. O. ⁵⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 355.

spreche" gehören, idg. **uāilosagōn*, germ. **laivazakōn* sonach zunächst "die klagende".

86. mnd. *wedik*.

Mnd. *wedik* "enterich" ist m. W. bislang unerklärt. Es gehört samt der Nebenform *wedig* zu gr. *ἀετός* "Adler", lat. *avis* "Vogel", bret. *houad*, kymr. *hwyad* "Ente" (**au̯iētó-s*), lit. *avižis* "Libelle, Zwiefalter, Gottespferdchen" ¹⁾).

Die germanischen Worte gehen auf idg. **uadhigó-s* und **uadhikó-s* zurück und gehören zu lit. *áudra* "Sturm" (**au̯adhṛā*) ²⁾; die übrigen Etyma hingegen zu gr. *ἀλσθω* "atme aus", lit. *vidras*, *vydra* "Sturm" (*au̯ēi-*, *au̯ē-*).

Demnach hätten die Ente u. s. w. nach altertümlichen Glauben für mächtig über Sturm und Wetter gegolten.

87. schwed. dial. *brind*.

Schwed. dial. *brind*, *brinde* "alces alces L., norw. *bringe* "Elch", norw. dial. *brund* "Rentierbock" wird man — entgegen der üblichen Annahme — von lit. *brēdis*, let. *bridis*, apr. *braydis* "Elch" nicht trennen dürfen.

Für die Etymologie giebt der Zusammenhang von an. *elgr* "Elch" mit ahd. *elo* "fulvus" ³⁾ einen Fingerzeig. Germ. **brendaz*, **brendan* gehören zu an. *brandr* "Brand"; lit. *brēdis*, let. *bridis*, apr. *braydis* aber zu an. *brīmi* "Flamme" (idg. *bher-*, *bherēi-*). Schwed. dial. *brind* also "der Lohbraune".

88. an. *hind*.

An. *hind* "Hirschkuh, Hindin" u. s. w. wird von Falk und Torp als germ. **hemdī* angesetzt, mit apr. *camstian* "Schaf" gr. *κεμῆς*, *κεμᾶδος* "Rehkalb" zusammengestellt, aber ohne weitere Erklärung gelassen ⁴⁾. Die idg. Form von germ. **hemdī* ist **kem-tī*. Dies Wort steht zu den Grundworten von ir. *cinim* "orior", abg. *na-čęti* "fängt an" u. s. w. wie lit. *gėmù*, *giūti* "geboren werden" zu abg. *žena*

¹⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb. ³ p. 867. ²⁾ ebenda, s. v. v. *unda*, *ventus*.

³⁾ W. Schulze, a. a. O., p. 801, Anm. 1. ⁴⁾ Fick's Wb. ⁴ III p. 71.

"Frau", gr. γυνή u. s. w. (idg. *kem-* neben *ken-* wie *gʷem-* neben *gʷen-*¹⁾).

Da die meisten Kinder und die meisten Tierjungen Kopf voran zur Welt kommen, wird man klrus. *kómjítj* "kopfüber", serb. *kòm* "häufiger Bergname" (alsdann "Sturz") vielleicht gleichfalls in diesen Zusammenhang stellen dürfen²⁾.

Immerhin ist aber möglich, slav. **komü* "Absturz" als Anlautvariante zu gr. *κατά* (idg. **k̑mt-* "greifend", v. Blankenstein I. F. 21 p. 114) aufzufassen. Aus *k̑mt-* "greifend" "fassend" wird "an etwas fassend", woraus "mit", "herab" (*κατὰ τῆς κλιμακος καταβαίνειν* urspr. "an der Leiter sich festhaltend" u. s. w.) (Blankenstein, l. c., beistimmend Walde Et. Wb.² p. 181).

89. schwed. *räf*.

Schwed. *räf* "Fuchs" wird samt an. *refr*, dän. *ræv*, die dasselbe bedeuten, zu gr. ὄρφνός gestellt³⁾. Es wird gelehrt, dass an. *refr* germanische Umstellung erlitten hätte, wobei auf an. *argr* neben *ragr*, *ars* neben *rass* verwiesen wird³⁾. Unter diesen Umständen, steht dem nichts entgegen, germ. **erbaz* "Fuchs" mit dem Namen des gr. Ὀρφεύς zusammenzustellen. Was man umso eher darf, als S. Reinach Ὀρφεύς als einen ursprünglich fuchsgestaltigen Dämonen erkannt hat⁴⁾.

Auch die Weiber, die den Ὀρφεύς zerreißen, heissen *βασσαρίδες* d. i. "die Fähen"; vgl. Hesych. *βασσαρίς ἀλώπηξ*. Dieses thrakische⁵⁾ Wort, dessen Suffix dem von gr. *κερδάριον* u. s. w. zu vergleichen ist⁶⁾, kommt von idg. **bhæs-*

¹⁾ Zu *gʷen-* "orior" vielleicht auch lit. *gintaras* "Bernstein": idg. **gʷnto-teró-s* "eine Art Hervorbringer", nämlich **egneis* **gʷnto-teró-s* "eine Art Hervorbringer des Feuers"; zur Sache vgl. nhd. "Bernstein" = "Brennstein"; zum Suffix vgl. ai. *aśva-tará-s* "eine Art Pferd" d. i. "Maultier" (Brugmann, Grdr.² 3, 1 p. 328); die Haplologie erst litauisch: **ginta-tāras*.

²⁾ Nach Berneker, Slav. Et. Wb. s. v. *komü* 2 unerklärt. ³⁾ Falk-Torp, Norw.-Dän. Et. Wb. II p. 931. ⁴⁾ Cultes, Mythes et Religions Bd. II, pp. 107—108. ⁵⁾ ebenda, p. 109. ⁶⁾ siehe Brugmann, Grdr.² 2, 1 p. 356.

só-s "rot", das zu **bhəs-suó-s*, dem Grundworte von ags. *baso* "purpurn" im selben Verhältnis steht, wie das Grundwort von lat. *russus* zu dem von lit. *rùsvas* "braunrot" (idg. **reudhsó-s* und **reudhsuó-s*)¹⁾. Zu βασσαρις, *baso* auch ir. *basc* "rot"²⁾, ai. *bhāsati* "leuchtet".

90. lat.-germ. *branca*.

Lat.-germ. *branca* "Pranke, Branke, Tatze" ist m. W. noch unerklärt. Es ist samt nhd. *branke* "Tatze" auf idg. **mronġā* aus **mroġnā* zurückzuführen. Idg. **mroġnā* gehört zur Basis *mareġ-*, *mereġ-* "greifen", vorliegend in gr. ἀυέγω "pflücke", lat. *merga* "Gabel" (**Greifung, *Greiferin*), *merges* "Garbe", *margo* "Rand", an. *mork* "Wald" (zunächst "Grenzwald" "in Besitz genommenes Gebiet"), ahd. *marka* "Landstrich, Mark, Grenze", mir. *mraig* "Mark", npers. *marz* "Landstrich, Mark"²⁾.

Neben *mareġ-*, *mereġ* "greifen" liegt *mareġh-*, *mereġh-* in abg. *mrěža* "δίκτυον, Netz" "παγίς, Schlinge", rus. *merěža* "Netzsack", gr. βρόχος "Schlinge", ir. *braig* "Kette", *braga* "Gefangener" u. s. w.³⁾

Daneben auch *marek-*, *merék-* in got. *briggan* "bringen", an. *branga* "Klammer" u. s. w. kymr. *hebrwng* "deducere", corn. *bronk* (kelt. **bronkō* aus idg. **mronkō* für *mroknō*)⁴⁾.

Lit. *márszka* "grosses Fischnetz" kann sowohl **morgh-skā* als **mork-skā* fortsetzen.

91. an. *hond*.

An. *hond* "Hand", got. *handus* u. s. w. hat bislang nur mit germanischem Sprachgut verglichen werden können⁵⁾. An. *hond* u. s. w. gehört jedoch nicht bloss zu got. *hinþan* "erjagen, fangen", schwed. *hinna* "erreichen", sondern hat auch in anderen indogermanischen Sprachen Verwandte.

¹⁾ vgl. Brugmann, Grdr.² 2, 1 p. 546. ²⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb.² s. v. ³⁾ vgl. Berneker, Slav. Et. Wb. II 38. ⁴⁾ Stokes in Fick's Wb.⁴ II p. 186. ⁵⁾ Falk und Torp in Fick's Wb.⁴ III p. 71.

Germ. **handuz* ist idg. **kontús* oder **komtús*, Verbaladjektiv zum Stamme *ken-*, *kem-* "ergreifen".

Idg. *ken-* liegt vor in rus. *kúna* "beide Hände voll, Gäspe", *kúnka* "Hand voll", bulg. *kúnka* "Händchen, Handwurzel". Der Ablaut wie im rus. *búnimĭ*, *bunĭtĭ* "hallen, dröhnen, brüllen, einen dumpfen Ton von sich geben", aserb. *búnim*, *búniti* "lärmen, murmeln" norw. *bynja* "lärmen", neben ai. (ved.) *bhānati* "ruft laut", wie in lit. *sluñkius* "Schleicher" neben *slenkù*, *slĩnkti* "schleichen", wie in gr. *γυνή* neben *bōot. βανά* "Weib"; wie in lit. *dunduris* "grosse Bremse" neben gr. *τενθρηδών* "Wespe"; wie in lit. *dūndu*, *dūndēti* "heftig pochen" neben an. *datta* "schnell klopfen"; wie in slov. *o-dum*, ai. *dum-dama-s* "Trommel" neben let. *demu*, *di'mt* "dröhnen", ai. *ḍamant-* "tönend"; wie in lit. *dumù*, *dūmti* "wehen" neben ai. *dhāmati* "bläst".

Idg. *kem-*, *kam-* "fassen, drücken" liegt vor in gr. *κημός*, dor. *καμός* "Maulkorb für Pferde", ir. *u-chomal* "Fessel für Pferde", an. *hemja* "zügeln", lit. *kemszù*, *kimszti* "stopfen", *kamūti* "zusammendrücken", russ. *komoñĭ*, *konjĭ* "Pferd" ("was man aufzäumt") u. s. w.

Slav. **kúna* "Hand" kann sowohl uridg. **kemná* als auch **kená* fortsetzen; zum Stamme *ken-* gewiss auch gr. *κον(ν)εῖν* "kennen" (vgl. nhd. *begreifen*, lat. *concupio*).

Neben *kem-* liegt *kem-* in idg. *de-km* "zehn" eigentl. "zwei Griffe", siehe v. Blankenstein I. F. 21, p. 114 ff.

92. an. *taumr*.

An. *taumr* "Seil, Zügel" hat sein genaues Seitenstück in ags. *tēam* "Gespann Zugochsen, Gebären, Nachkommenschaft". Die sematologischen Verhältnisse sind m. W. ungeklärt, sonst würden Falk und Torp ags. *tūdor* "Nachkommenschaft" ohne Bedenken zu an. *tjōðr* "Spannsseil, Bindseil" stellen und nicht bloss zögernd und fragend¹⁾.

Die Grundform der angeführten Worte ist zu idg. *deu-*,

¹⁾ in Fick's Wb.⁴ III, p. 165 s. v. *tu* 3.

deuā- "vordringen" "ziehen" ¹⁾ zu stellen, wovon ai. *duvā-s* "vordringend", lat. *dūco* "führe", got. *tiuhan* "ziehen". Germ. **taumaz* "Seil, Geburt, Nachkommenschaft" ist also idg. **deu-mó-s*. Dies bedeutet 1) "was herauszieht" "was vorankommen macht" d. h. "das Seil", 2) "was herausgezogen wird" d. h. "die Geburt, die Nachkommenschaft".

An. *tjōðr*, ags. *tūdor*, germ. **teudran*, idg. **doutró-m* versteht sich sonach von alleine. (Hierhin auch ai. *dōraka-m* "Strick", Riemen", idg. **deuro-ko-m* ²⁾).

Auf einer sehr ähnlichen Anschauung beruht wohl auch lat. *geminus* "Zwilling": bei der Geburt zieht gleichsam das eine Kind das andere nach sich, wozu alsdann mir. *gemel* "Fessel", gr. *ὑγγεμος συλλαβή*; von gleichbedeutendem *gam-* "fassen" gr. *γαμεῖν* "in matrimonium ducere", *γαμβρός* "Schwiegersohn", ai. *jāmī-š*, *jāmā* "Schwiegertochter"; lat. *gener*, lit. *žentas* "Schwiegersohn", ai. *jārā-s* "Freier, Buhle" (idg. **gnrós*) gehen wohl auf gleichbedeutendes *gen-*, *genē-* "ziehen", wozu lat. *gigno* "erzeuge" (vgl. lat. *prodūco* nhd. *ich erzeuge*) und gr. *γινώσκω* u. s. w. (vgl. nhd. *etwas erfassen* = *etwas begriffen haben* = etwas verstehen) u. s. w.

Die Grundbedeutung von *gen-* allenfalls noch in gr. *ἐπιγινεσθαι* "dazukommen", z. B. Od. VI, 648: *ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη* "herbeigezogen ist die Stunde des Frühlings".

93. got. *hansa*.

Got. *hansa* "Schaar, Menge" u. s. w. wird von H. Petersson zu ai. *kadamba-s* "Menge" gestellt ³⁾; idg. Grundform **kond-tā*. Doch wird man wegen ir. *cinim* "orior", abg. *na-četi* "fängt an" u. s. w. got. *hansa* lieber als **kon-dtā* auffassen und an. *verold* "Welt" eigentlich "generatio virorum", zu lat. *vir* und *alo*, an die Seite stellen. Auch aussergermanisch bestand eine entsprechende Vorstellung, lat.

¹⁾ zum Wurzelansatz a. a. O., ebenda und s. v. *tu* 4. ²⁾ E. Lidén, Stud. z. ai. u. vgl. Sprachgesch. 42. ³⁾ I. F. 34 p. 225.

gens "Geschlecht, Stamm, Völkerschaft, Menge" ¹⁾, got. *kindins* "Landpfleger", beide zu ai. *jánati* "erzeugt" ²⁾.

Ai. *kudámba-s* ist idg. **knd-émbo-s* ³⁾, eine Sprossform vom Grundworte zu abg. *čedo* "Kind", *čedī* "Gefolge", *ište-dije* "γέννημα, Nachkommenschaft" u. s. w., die nach Berneker, Slav. Et. Wb. I, p. 155, zu abg. *za-četi* "concupere" ir. *cinim* "orior" u. s. w. zu stellen sind. Es verhält sich dabei ai. *kadámbas* "Menge" semasiologisch zu abg. *čedo* "Kind", wie lat. *gens* "Geschlecht, Stamm, Völkerschaft Menge" zu as. *kind* "Kind".

94. an. *māl*.

An. *māl* "Versammlung, Rede, Rechtssache, Vertrag", got. *maþl* "Versammlungsplatz, Markt" u. s. w., got. *maþljan* "ἀγορεύειν" werden von Falk und Torp ohne sichere Etymologie gelassen ⁴⁾.

Ist die Grundbedeutung von germ. **maþlan* "Rechtssache, Rede vor Gericht", so wäre von idg. **mā-tló-m* "Anfassung" auszugehen (vgl. an. *stāl* "Stellung" aus **staþlan*): wer vor Gericht eine Klage vorbrachte, musste — wenigstens nach einzelnen Rechten — einen Stab berühren, eine Förmlichkeit, nach welcher klagen auch bestaben (*bistabōn*) und stabsagen (*stapsakōn*) genannt wird ⁵⁾. Wenn in Bayern ehemals der Richter den Stab, so er sich nach Beantwortung der Hegungsfragen hatte zuerkennen lassen, zur Hand nahm, war das Gericht damit beschickt ⁶⁾. Beim Ablegen des Eides musste nach altsächsischem, angelsächsischem, altnordischem, altdeutschem Rechte der Schwörende einen Stab ergreifen (daher *eidstab* in Notkers Psalmenübersetzung, *edstaf swerian* im Heliand, ags. *āðstæf*, an. *eiðstafr*) ⁷⁾.

In der lex Ribuarica (67, 15) wird von einem Eid "in

¹⁾ Walde, Lat. Et. Wb. ² s. v. ²⁾ ebenda. ³⁾ Petersson, a. a. O. ⁴⁾ Fick's Wb. ⁴ III p. 306. ⁵⁾ Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte ² I, p. 254. ⁶⁾ ders. ebenda, p. 198 Anm. 17. ⁷⁾ ders., ebenda, II, p. 427 Anm. 5, woselbst Quellennachweise.

circulo et in hasla, hoc est in ramo" geredet. "Die *hasla*, *corylus*, *colleris* war ein Haselstab, den der Gegner des Schwörenden beim Staben des Eides in der Hand hielt und den der Schwörende antasten musste. Der *circulus* war aber wahrscheinlich nicht ein in die Erde geritzter Kreis, sondern nichts anders als ein Eidring, so dass der Eid in *circulo* et in *hasla* als ein Eid auf Ring und Stab aufzufassen sein dürfte" ¹⁾).

Der idg. Stamm *mə-* ist die Schwundstufe einer Erweiterung des Zeitwortes *am-*, *ām-* "greifen" ²⁾), bzw. *em-*, *ēm* "greifen" ³⁾), vorliegend in abg. *imamī* "habe" ⁴⁾); *am-*, *ām-* selbst liegt vor in gr. *ἀμᾶσαι* "sammle, fasse", ai. *vy-āmá-s* "Länge der ausgebreiteten Arme, Klafter" ²⁾), wozu wohl auch ai. *Indrás* "Name des altindischen Gewittergottes", eigentlich "Angreifer" ⁵⁾); *em-*, *ēm-* liegt vor in lat. *emo*, *ēmi* "kaufe" ⁶⁾), lit. *ėmikas* "Angreifer", apr. *emelno* "Mistel" ³⁾).

Idg. **mētlóm* "Anfassung" wurde also durch die besonderen germanischen Rechtsbräuche **maplan* "Rechtssache, Rede vor Gericht", denn hierbei war die Berührung von Ring und Stab von Belang, ja, wie es scheint, geradezu von Wichtigkeit.

95. an. *maðr*.

An. *maðr* "Mann", ahd. *man*, abg. *možī*, phryg. *Mávης* und gewiss auch lat. *mās*, ai. *pú-mans* "Mann", *mānu-š* "Mensch".

Die Wurzel ist idg. *man-*, *men-* "ergreifen". Dieser vorauszusetzenden Grundbedeutung am nächsten ist aw. *mant-* "rühre" "stosse an etwas". Daraus wird "schütteln": ai. *mánthati* "schüttelt", hieraus nach Erfindung des Quirls "umrühren": lit. *mentūrė* "Quirl", abg. *męto*, *męsti* "rühren, mi-

¹⁾ Brunner a. a. O., II, p. 429 f. ²⁾ hierüber siehe Reichelt, K. Z. 46 p. 311. ³⁾ hierüber Brückner, K. Z. 45 p. 296. ⁴⁾ hierüber Berneker, Slav. Et. Wb. s. v. ⁵⁾ vgl. E. Lidén, Stud. z. ai. und vgl. Sprachgesch. 80. ⁶⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb. s. v.

schen", ai. *mánthati* "dreht, rührt, quirlt", an. *mōndull* "Drehholz", lat. *manfar* "Drehholz". Aus "ergreifen" folgt andererseits leichtlich "abgreifen": osk. *menvom* "vermindern", gr. *μανόω* "mache dünn" sowie "reiben, zerreiben, zerwühlen": rus. *mnu*, *mjati* "zerknittern, zerwühlen, (Hanf) brechen", slov. *mánem*, *měti* "reiben", *na-mencáti* "durch Reiben zwischen den Fingern ausschälen". Aus "zerreiben" wurde nach Einführung des Drusches durch Vieh "austreten": slov. *měti* "tritt aus (Hirse z. B.)", abg. *gu-měno* "ἄλων, Tenne", eigentl. "Ort, wo die Rinder das Getreide austreten" ¹⁾.

"Austreten" wird dann "treten" überhaupt: lit. *linùs mėti* "Flachs treten", *gaidys vėszta mina* "der Hahn tritt das Huhn", rus. *mjati* "tritt (Lehm)" "walkt (Leder)". Aus "treten" wird "mit kleinen Schritten gehen, zaudern": slov. *měti* "mit kleinen Schritten gehen" "zaudern", gr. *μένω*, lat. *maneo*, ai. *man-* "zögern, stille stehen".

Aus *man-*, *men-* "ergreifen" wird drittens "begreifen" "behalten" (vgl. lat. *memoria*, ndl. *mijmeren* "tief nachsinnen", an. *Mimir* und ai. *mṛṣāti* "berührt", gr. *μάροπτω* "packe an"): gr. *τὸ μένος* "Streben, Mut, Kraft", an. *minnr* "Sinn, Verlangen, Lust", ahd. *mendan* "sich freuen" (*ergriffen werden), ai. *mandati* "freut sich", *mandhātár* "andächtig" ("ergriffen"), gr. *μανθάνω* u. s. w. ²⁾)

Die Grundbedeutung "ergreifen" könnte also als gesichert gelten. Das dies "ergreifen" im Sinne von Umfassen gedacht war, wäre möglich: thrak. *μανδάκης* "Garbenband", *μάνδρα* "Hürde", *μάνδαλος* "Türriegel", ai. *mandurá* "Pferdestall", *mandirá-m* "Haus".

Demnach wäre also idg. **men(u)ó-s*, **mans-* "der Mann" eigentlich "der Ergreifer" "der Umarmter". Ebenso die andern

¹⁾ Berneker, Slav. Et. Wb. s. v. p. 362. ²⁾ bei dieser Auffassung versteht man das lat. perf. praes. *meminisse* "sich einer Sache erinnern": es ist eigentl. "etwas behalten haben", also dieselbe Anschauung wie im Neuhochdeutschen.

Etyma für "Mann": osk. *ner* "vir" zu norw. *norve* "Klammer", let. *nāre* "Klammer"; an. *firar* "Männer" zu gr. *πόρ-κης* "Reif zum Festhalten", ai. *spršāti* "berührt"; lat. *vir* u. s. w. zu lat. *viscum* "Vogelleim", gr. *ἰξός* "Vogelleim", *ἰξέω* "fange Vögel", abg. *višnja* "Kirsche" ("Greiferin", wegen des Leims der Rinde), ai. *paḍ-viśa-m*, *paḍ-viñša-m* "Schlinge", Fessel, Strick", *vivyākti* "umfasst" (idg. Wurzel **ueǵā-*).

96. aschwed. *svār*.

Aschwed. *svār* "Schwiegervater" geht auf germ. **svēhraz* zurück und gehört bekanntlich zu gleichbedeutendem ai. *švāšura-s*, lit. *szėszuras*, abg. *svekrŭ*, gr. *ἐκρός*, lat. *socer*, ahd. *swehur* u. s. w.

Die Grundformen sind idg. **sué-kuro-s*, **sué-kuro-s*¹⁾. Der erste Teil dieses Wortes gehört zu dem Grundwort von lat. *suus* und bedeutet "Sippe", der zweite Teil jedoch zu gr. *κύρω* "bekomme, begegne, berühre", *κρῶω* "treffe", gr. *κύρμα* "Beute". Die Grundbedeutung von *kūr-*, *kur-*, *kūr-*, *kūr-* ist "fasse an, berühre, treffe"; davon an. *hyrja* *hurðir* "an die Türe pochen", ahd. *hýran* "heuern, mieten", rus. *kúrva* "πόρνη", aserb. *kurīva* "meretrix" (bei Kauf und Miete musste beim Eigentumsübergang der zu übergebende Gegenstand vom Erwerber berührt werden) sowie ai. *kurīram* "coitus" ("Berührung"). Demnach wäre also idg. **sué-kuros*, **suékuros* (gebildet wie gr. *κέροτομος*) eigentlich "der Sippe bekommt" "der Sippe in seine Hand kriegt": der Schwiegervater wirbt dem Sohne die Braut²⁾, auch ist die junge Frau nach indogermanischem Rechte von ihrer Eheschliessung ab in der Gewalt (manus) ihres Schwiegervaters, zu dessen Sippe sie von nun an gehört.

97. an. *brūðr*.

An. *brūðr* "Braut", as. *brūd* u. s. w. wird zu lit. *martė*

¹⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb.² s. v. ²⁾ O. Schrader, Die Indogermanen p. 71.

Braut", gr. *Βριτό-μαρτις* u. s. w. gestellt. Hierhin auch *Frutis* "Beiname der Venus", mhd. *briuten* "concupere cum aliqua"¹⁾. Die Wurzel ist idg. *mar-*, (*marēu-*) "ergreifen", vorliegend in ai. *mṛśāti* "fasst an", gr. *μάρπτω*. Mhd. *briuten* also "umarmen" "embrasser".

Demnach wäre die Braut "die (bei der Hand) ergriffene". Eine Benennung, die zu altertümlichen indogermanischen (altpreussischen) Hochzeitsbräuchen bestens passen würde²⁾. Vgl. auch nhd. "um die Hand eines Mädchens anhalten" = "um ein Mädchen werben".

98. kringot. *marzus*.

Kringot. *marzus* "Hochzeit" ist germ. **marþuz*. Dies zu ai. *mṛśāti* "berührt, fasst an", gr. *μάρπτω*. Germ. **marþuz* also "die Handergreifung". Hiermit verwandt an. *brūðr* "Braut" u. s. w. sowie lat. *maritus* "mit einer jungen Frau versehen".

Es ist aber noch eine andere Auffassung möglich. Germ. **marþuz* ist auch als Fortsetzung von idg. **mortus* aus **mertus* erklärlich. Alsdann zu gr. *μειροται · στέροται, μεροδετα · στεροηδετα*: die altertümlichste indogermanische Eheform war die Raubehe³⁾. Von *mer-* "ergreifen" kommen lat. *memoria*, nld. *mijmeren* "tief nachdenken" an. *Mimir*; vgl. nhd. "etwas behalten haben" = "sich an etwas erinnern".

99. got. *liugan*.

Got. *liugan* "heiraten" u. s. w. werden von Falk und Torp als "schwören" zu ir. *luige* "Eid" gestellt⁴⁾. Formal gehört auch gall. *leuga* "ein Wegemass" hierher. Bedenken wir, dass zu alter Zeit Entfernungen nach Hörweiten gemessen wurden — vgl. lappisch *bjäna-gulam* "eine Meile", eigentl. "soweit man Hunde bellen hört" — und halten wir uns andererseits das Nebeneinander von got. *svaran*, "schwören" und osk. *sverrunēi* "dem Sprecher", ai. *svará-s* "Schall,

¹⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb.² s. v. ²⁾ O. Schrader a. a. O. ³⁾ ebenda.
⁴⁾ Fick's Wb.⁴ III p. 374.

Ton, Stimme" ¹⁾ vor Auge, so werden wir als Grundbedeutung für die hier vorliegende Wurzel *lugh-* "rufen" ansetzen dürfen.

Hier ist auch an. *lokka* "locken" (**lughnô*), lit. *lugóti*, *lugsti* "einschmeichelnd bitten" anzureihen.

100. as. *idis*.

As. *idis* "Weib, Frau", ags. *ides* "edle Frau", ahd. *idis* "Frau" gehört in seinem zweiten Teile zu an. *dīs* "Göttin", was nach Falk und Torp zu idg. *dhēi-* "säugen" (abg. *dojiti* "säuge", ai. *dhenā* "Milchkuh", lit. *dēna* "trächtig" u. s. w., vgl. Berneker Slav. Et. Wb. I p. 205 s. v.) zu stellen ist ²⁾. Der erste Teil ist unerklärt. M. E. ist hier haplogologische Kürzung eingetreten: idg. **idhisis* steht für **idho-dhisis*. Dies kommt von uridg. **aidho-dhēisis* "die ernährerin des Feuers". Vgl. ai. *édha-s* "Brennholz", gr. τὸ αἶθος "Brand", αἶθος "verbrannt" u. s. w.

¹⁾ vgl. Walde, Lat. Et. Wb. s. v. *sermo*. ²⁾ Fick's Wb. ⁴ III p. 206.

Berlin 9. 4. 1915.

John Loewenthal.

Hamalt.

Prof. G. Neckel har i Braune's Beiträge XL skrevet en afhandling om udtrykket *hamalt fylkja*, i hvilken han søger at give en ny eller rettere sagt modificeret forklaring af udtrykket nærmest i tilslutning til A. Olriks opfattelse. Efter at have nævnt Olriks, Falks og min (i den nye udg. af Lex. poet.) siger forf.: "Keine dieser auslassungen hat mich in allen stücken überzeugt". Dette er nu ikke ganske nøjagtigt, ti min fortolkning anser han overhovedet ikke drøftelse værd. I en note erklærer han kort og godt, at min forklaring (af *høma*) svæver "sprachlich wie sachlich in der luft". En nærmere begrundelse heraf vilde dog have haft sin interesse — ikke just for mig, ti jeg fastholder min forklaring som den rigtige. Bagefter har jeg lagt mærke til, at den gamle Jón Ólafsson, der dog ikke helt bør eller kan vrages, har haft den samme opfattelse af ordets (*hamalt*) oprindelse. Der kan naturligvis altså ikke blive tale om en diskussion med forf. om min opfattelse, fra hans afvisende standpunkt betragtet. Men da hans afhdl. indeholder en del urigtigt og så mange postulater, mener jeg det rigtigt, i sagens interesse, at belyse den noget nærmere. Det er i det hele ret påfaldende, hvor sikkert forf. udtaler sig om visse ting som om han var den eneste, der havde den rigtige opfattelse, endogså af temlig simple ting. Et par eksempler. *Hjörleiks hvatr* er altid blevet opfattet som 'rask i (el. til) kamp', i henhold til den almindelige opfattelse af *hvatr* 'i fortid og nutid (på Island).

Men, siger forf., "niemand hat uns gesagt, wie wir uns die syntax zu denken haben. Ein adjectiv, das 'kühn' bedeutet, kann nicht mit dem genitiv verbunden werden". En ret påfaldende påstand og heller ikke fuldtud rigtig, da *hvatr* dog nærmest og egl. betyder 'rask', selv om det un-

dertiden kan gengives ved 'modig'; den er et fuldkomment postulat. Hvorfor skulde ordet ikke kunne forbindes med gen.? Om der findes en rubrik i de (trykte?) syntakser eller ej, har så vist ikke meget at sige ¹⁾. Havde forf. tænkt på alle de andre adjektiver af lignende betydning som *hvatr* (*rakkr* og lign.), vilde han have kunnet se, at "syntaksen" dog vel næppe har nogen betænkeligheder. Der findes også sammensætninger — hvor genitiven er erstattet med stammen — af selvsamme betydning. Forf. vil nu, at *hvatr* (med gen.) skal betyde 'begærlig (efter)', men den betydning har *hvatr*, det kan jeg trygt sige, aldrig nogensinde, hverken før eller senere, haft. *Lífshvatr* kan umulig betyde 'den som stræber efter [fjendens] liv'; snarere skulde det kunne, hvis forf.s opfattelse var mulig, forstås som 'begærlig efter at leve længe'. *Sigvatr* betød heller ikke 'victoriæ appetens', men 'in pugna acer'. Vil man ikke indrømme, at *lífs* kan styres af *hvatr*, 'rask med hensyn til, o: i, sit liv', kan man minde om gen. *lífs* = 'i live'; *lífs ok dauðr* er parallelle udtryk; *lífs hvatr* altså 'rask så længe en lever'. De øvrige germanske sprog støtter ikke prof. Neckels opfattelse mere end den gamle. 'Ménhuaton' "sind natürlich [postulat!]" die 'auf frevel sinnenden' (oder kurz, undeutlicher, die 'frevlerischen'), nicht aber, die 'in verbrechen geübten'. Det kan være, at 'geübten' ikke vilde være det heldigste udtryk her. Jeg vilde heller ikke bruge det udtryk. Men jeg kan ikke indse, hvad der skulde være at indvende mod 'de til mén — forbrydelse — raske', 'de som altid er rede til'. Det vilde passe fortræffelig til sammenhængen.

Et andet eksempel. S. 486 note 1 hedder det, at *standa fast* er en 'sædvanlig forbindelse' — hvad naturligvis ingen vil benægte. Men når det så hedder: "*skilda hþmlur fast*

¹⁾ Ikke har en kender som M. Nygaard (se Syntax s. 150) haft betænkelighed ved at antage en sådan sammenstilling som den anførte.

wäre in nordischer syntax abnorm", studser man uvilkårlig. Hvad er her abnormt? Jeg ved det ikke og kan umulig indse, hvorfor ikke *fast* kan passe til udtrykket. Jeg finder at den syntaktiske forbindelse er så ligefrem og naturlig, som nogen sag overhovedet kan være.

Andre ting kommer jeg senere til. Nogen absolut tillid til forf.s postulatet eller til fuldkommenheden af hans sprog- og syntaks-sans synes jeg ikke man kan være berettiget til at have, når man bl. a. læser hans udtalelse (s. 492): "Offenbar hat man bei *fylkja svín* ursprünglich das ganze im auge gehabt osv". Jeg er ikke klar over, i hvilken syntaktisk el. sproglig forbindelse dette (selvlydede) '*svín*' her står — jeg tror jeg kan forsikre, at den er ukendt både i al fortid og nutid. Men den har altså ikke stødt forf.

Forf. gennemgår først de steder (i den gamle digtning i de simple verser), hvor udtrykket forekommer, og begynder med det bekendte vers af Reginsmál, der lyder:

Engr skal gumna
í gøgn vega
síð skinandi
systur mána;

þeir sigr hafa
es séa kunnu,
hjørleiks hvatir,
eða hamalt fylkja.

Sikkert er dette vers altid blevet betragtet som et af de for den umiddelbare forståelse mest indlysende eddavers. Ingen har her egenlig formodet en fejl, selv om man — naturligvis — har været opmærksom på, at *eða*-sætningen var noget kort i forhold til det øvrige vers. Kun Sijmons har udtalt, at *eða* formentlig kunde rettes til *es*, og han oversætter sætningen: "wenn sie ihre mannschaft ordnen". Det er denne rettelse, forf. også gör, idet han mener, at oprindeligt *e'þr* (= *er þei*) er blevet læst som *eþr* = *eðr* = *eða*. Nu har codex ikke *eþr*, og det er vist mere end tvivlsomt, hvorvidt *eðr* overhovedet eksisterede i det 13. årh. Det burde nu først være bragt på det rene. Men derfor

kunde fejlen naturligvis nok være indløben. Forf. udtaler, at teksten som den er kan betyde 2 ting: 1) "den som ikke kan iagttage solens stilling, han sikrer sig dog sejren ved at fylke hamalt"; eller: 2) "man agte på solens stilling, eller — når der ikke er lejlighed dertil — ordne man sig hamalt; bægge dele er gode for sejren". For mig er der ingen tvivl om, at det sidste er det eneste rigtige. Som strofen foreligger, fortolker jeg den — lad mig sige det straks — således: Først gives den positive regel (råd): "man sørge for ikke at have den synkende sol lige i øjnene [men sørge for, at fjenden får den således, må snarest være meningen tillige]. Ti — fortsættes der med grunden hertil — de kamprasker [se herom ovenfor] mænd, som har deres fulde syn, vil (da) vinde sejr — eller de som fylker hamalt"; det sidste vilde jeg, for meningens skyld, også udtrykke således: "det samme gælder om dem, som fylker hamalt", d. v. s. de vil også sejre. Der er således virkelig tale om to ting (der naturligvis også kan tænkes samtidig). Om *fylkja* er infin. eller 3. pers. plur. præs. ind. er ikke helt sikkert; snarest det sidste; men det gör hverken fra eller til. Hertil skal jeg endnu føje, at strofen forudsætter krigerne værende i kamp — da netop kampens resultat, sejren, særlig fremhæves så stærkt; men dette viser, hvor langt mindre passende forf.s opfattelse af *hvatir* er end den gamle (og eneste rigtige).

"Ingen af de to tolkninger kan tilfredsstillende", siger forf. Hvorfor? Ved den sidste [jeg ser ganske bort fra det første alternativ] vilde "logikken være påfaldende"; "først skal krigeren vogte sig for en bestemt mulighed, dernæst skal han følge en positiv regel, der åbenbart altid er nyttig, også når man samtidig iagttager forsigtighedsreglen med solen" (ordret oversat). Jeg kan ikke se, at der er nogen som helst brist i logikken, når blot *eða* tages disjunktivt og stedet tolkes som jeg har anført. Forf.s "dernæst" er ikke rigtigt, ialfald ikke, når der tænkes på en tidsfølge (jfr "erst . .

dann"). Under indtrykket af denne "skævhed" (som jeg ikke kan indrømme er tilstede) har nogle villet opfatte *eða* her i bet. 'og', hvad forf. afviser — med rette. Men når han straks efter siger, at den foreliggende "zweiheit" af tanker ikke blot "inhaltlich" er anstødelig — hvad den slet ikke er —, men også "stilistisk umulig", må man atter nedlægge den kraftigste indsigelse mod det sidste. Det "stilistisk umulige" skal ligge i, at der anvendes 7 linjer på 'sol-reglen', men kun én på 'hamalt'. Strofen skal være enestående i sin form, og der påstås uden videre, at efter de 7 linjer "darf [sic] keiner neuer gedanke" vise sig. Det er vistnok rigtigt, at en sådan fremstilling er sjælden eller ret enestående, men derfor at fordømme den er ganske grundløst og rent vilkårligt. Den enestående form kan ligge i den eller de tanker (regler), der skal fremstilles, og i de ord, sproget frembyder. Rådet om ikke at kæmpe med den synkende sol i øjnene kunde overhovedet næppe udtrykkes kortere, end her er sket i verset, de 4 første linjer; herefter er der en foreløbig afslutning; dette råd begrundes eller forklares så ved de følgende 2 linjer; l. 7 kommer nu ind og kan høre både til l. 5—6 og l. 8, hvorefter så det andet alternativ kort og godt følger. Udtrykket var her givet, kort som det var, og selvfølgelig så umiddelbart indlysende for alle, at nogen udførligere forklaring eller begrundelse var overflødig. Som sagt, jeg mener der i virkeligheden intet er at indvende imod verset, som det foreligger, hverken i den ene eller den anden henseende. Den indvending, at der i sidste linje ikke må komme nogen ny tanke, beror kun på doktrinær opfattelse; det er som om nogen vilde sige, at et hapax legomenon nødvendigvis måtte være urigtigt, fordi det er h. l.

Jeg tilføjer endnu, at der i den sidste linje ikke ligger nogen lære om, at man skal fylke hamalt, men et råd derom; opstillingen forudsættes altså som kendt i forvejen;

det er anvendelsen deraf, der tilrådes. Heri er jeg enig med forf. (s. 479), men når han tilføjer, at denne mening er dårlig, hører enigheden op.

I øvrigt giver verset, hvorledes det end forstås, ingen oplysning om, hvad *hamalt fylkja* er.

Forf. oversætter med vilje ordene: *er (þeir) hamalt fylkja* ved: "wenn sie . . ihre reihen ordnen". Han tænker sig nu, og det ikke uden grund, at en vil indvende, at herved er der ikke taget noget hensyn til selve ordet *hamalt*, så at sætningen egentlig kun vilde betyde det samme som det simple: *at fylkja (liði)*.

Forf. hævder, at bægge udtryk i virkeligheden er ensbetydende, at altså *hamalt* intet betyder. Det hele er blot "wie man kurz sagt" et "poetisk" udtryk for det simple *fykja (liði)*. Dette er virkelig forf.s mening, men det viser, hvilke vovelige påstande der undertiden kan gribes til. *At fylkja hamalt* har selvfølgelig aldrig nogensinde betydet eller kunnet betyde andet end *fykja hamalt*, med fuld betydning af *hamalt*. En poetisk almindeliggørelse af et sådant specielt udtryk er uantagelig og ubevislig; intet af de steder, hvor udtrykket forekommer — opregnede af forf. — betyder det noget andet, eller, rettere sagt, intet af disse steder røber eller forudsætter nogen anden mening end den egenlige. Om dette kan der overhovedet ikke disputeres. At man kunde indsætte *liði* på de anførte steder, uden at de blev meningsløse, er selvfølgelig noget helt andet. Selv om man vilde eller kunde gå ud fra, at nogle af de pågældende digtere ikke havde haft klar forestilling om, hvad *hamalt* egentlig var, er det dog i alle tilfælde sandsynligst, at de har haft på fornemmelsen, at *at fylkja hamalt* var noget for sig, og netop derfor brugt det.

Forf. mener, at der er forskel på digtene i de kortere versemål og dem i de længere m. h. t. klarheden af det nævnte udtryks betydning. I de sidste skulde denne være

tydelig og især i Markus' Eiríksdrápa og Þjóðólfs Sexstefja, hvor udtrykket findes brugt om krigerne på skibene. I Markus' vers hedder det, at kongen opstillede sine mænd hamalt, idet han omsluttede dem med 'skjolde, så at det ene berørte det andet', og noget lignende udtrykkes i Tjóðólfs vers. Forf. udtaler, at den mening, som går ud på at hamalt = svínfylking i disse tilfælde betinges af skibets form (fylkingens rani altså i forstavnen), er urigtig; skjaldens tekst "forbyder den ligefrem", siger han med en af sine sædvanlige påstande. "Den digteriske fantasi gang miskendes". Sagen er, at forf. forklarer disse steder som om der kun var tale om den almindelige skjoldborg, og, ytres der, hos de skjalde, "der har været øjenvidner til hamaltopstilling, er ingen anden forestilling om sagen at erkende undtagen den om en skjoldborg af ubestemt form". Ja, det står der virkelig. Hvorledes denne opfattelse bedre svarer til "digternes fantasi gang" end den anden, indser ialfald ikke jeg. At hamaltfylking er en art skjoldborg er nu sikkert nok, men lige så givet er det, at identisk med en almindelig skjoldborg var den ikke. For at den var det gives der intet bevis, og forf. har heller ikke frembragt noget sådant. Hans fremstilling af den almindelige skjoldborg og brugen af denne hos de forskellige germanske folk behøver jeg ikke her at komme ind på, eftersom jeg heller ikke har noget at indvende mod den. Blot nægter jeg bestemt, at forf. har bevist, at hamalt-fylkingen intet andet er end almindelig skjoldborg.

Oldtiden identificerede hamalt-fylkingen og svínfylkingen. At denne sidste bestod i en spids opstilling (jfr lat. caput porcinum) er givet og nægtes naturligvis ikke af forf. Svínfylkingen var et 'delta'; et mere træffende end dette, af Agathius brugte, udtryk kunde ikke godt findes. Det er deltaets (trekantens) to ben fra toppen (*rani*) til grundlinjen, der kaldtes *armar*; såvidt jeg forstår, er forf.s opfattelse heraf

en anden (og urigtig) ¹⁾. Der er ikke blot selve spidsen (*rani*), der hedder *caput porcinum*, men hele fylkingen som sådan, altså \triangle . At der til denne opstilling bagved kunde føjes rækker, så at formen $\hat{\triangle}$ opstod, vil jeg ikke nægte, men en svinfylking var der ligefuldt tale om.

Forf. henviser til og benytter to steder fra prosalitteraturen, hvor der er tale om svinfylkingen. Det ene findes i *Færeyingasaga* (Flat. I 140). Her hedder det ordret således: ". . Nu skal vi tage det råd at fylke vort mandskab og 'göre svinfylking derpå' [o: opstille det i en svinfylking]; jeg og Tore frænde skal være forrest, så 3 og 5 [underforstået: og så videre], men skjoldede mænd skal være ud i armene [siderne] på bægge sider" (det øvrige er uden betydning for sagen). Dette sted er ganske klart. I 1. række er der 2 (Sigmund og Tore), så 3, så 5, så (formentlig) 7 osv. De, der stod yderst i 'armene' (o: de skrå linjer der fremkom til siderne, trekantens arme), skulde være skjoldede. Andet står der ikke, og andet kan ikke læses ud af stedet. Såvidt jeg forstår, opfatter forf. det hele på samme måde som jeg, blot at han misforstår *armar* og gengiver dette ved "die *ecken*, die enden der glieder". Udtrykket *gera svinfylking á (liði)* betyder intet andet end hvad jeg har sat i klammer, d. v. s. opstille hele hæren i en sådan fylking, ikke blot en del af den, således som prof. Hj. Falk har forstået udtrykket (billiget af forf.).

Det andet sted findes i *Sögubrot* kap. 8. Stedet er ikke mindre klart og utvetydigt. Der er tale om kong Ring, der, i modsætning til kong Harald, opstiller sin hær i en svinfylking. Herom hedder det ordret: "Han har fylket underligt (siger den udsendte Brune), han har svinefylket

¹⁾ S. 496 ytrer han: "Wie die *armar* zum *rani* standen, wird nicht ganz klar", nemlig i *Sögubrots* beskrivelse af svinfylkingen på Brávellir, hvor alt er fuldkommen klart, når man blot rigtig forstår ordet *armr*, hvad forf. åbenbart ikke gör. — *Sögubrots* af forf. klandrede udtryk (s. 488, note 1) er ganske rigtigt.

sin hær, og det vil ikke blive let at kæmpe med ham. Da sagde kong Harald: Hvem mon der har lært Ring at fylke hamalt [altså at svinefylke = fylke hamalt] osv." Så tilføjes der: "Således forholdt det sig som Brune havde sagt, at Ring havde svinefylket hele sin hær"; man lægge mærke til udtrykket "hele" her; det betyder, at man havde den forestilling, at hele hæren var ét delta og hertil svarer netop beskrivelsen, at den var så lang (o: dyb), at den ene arm "nåede til elven Vátá, den anden ned til Brávík", altså en linje trukken fra Vátá til Brávík (fra og til de punkter hvor den bagerste række stødte til de nævnte steder) udgjorde deltaets grundlinje. Imellem de to anførte sætninger står endnu en sætning, der åbenbart er klodset udtrykt, men hvis mening kun kan være følgende: "uagtet der i spidsen var en tryne, tyktes dog fylkingen meget tyk (o: bred) at se over"; det betyder ikke andet end: "uagtet hæren var opstillet i en svinfylking (en tilspidset fylking, hvis forreste del i og for sig altid måtte synes noget tynd) mærkedes ikke dens tynde (forreste) del så meget, den syntes netop at være meget bred, o: fordi den var så dyb (rækkerne var så mange), hvad der jo straks følger. Således går beskrivelsen her klart ud på, at hele hæren var et delta og intet andet.

Er det nu så, at intet sted i oldlitteraturen giver den ringeste anledning til at antage andet end, at svinfylkingen var et rent delta, og går man ind på, at oldtiden har ret i sin identificering af den og hamalt-fylkingen, så er sagen dermed afgjort; så kan der ikke være tale om, at hamalt betyder noget 'verstümmelt'. Netop derfor passer også min forklaring af ordet hamalt så fortræffelig.

Til det modsatte, at gøre forskel på de to udtryk, eller som forf. udtrykker det: "svín ¹⁾ ist ja die 'keil'aufstellung mit schildgedeckter spitze, hamalt ist die schildgedeckte auf-

¹⁾ Dette udtryk er slemt i og for sig, ti i denne forbindelse er der intet der hedder *svín*, men *svínfylking*.

stellung überhaupt. *Svin* ist also eine art *hamalt*“ fører i virkeligheden intet som helst, undtagen den etymologiske tolkning af *hamalt* som 'verstümmelt'; det er i hvert fald en overmåde tynd tråd; i hvert fald måtte denne tolkning være ganske sikker og uangribelig og den eneste mulige, men det er den langt fra. Oldtidens opfattelse må fastholdes, indtil det lykkes med uomstødelige grunde at bevise dens urigtighed. Det er ikke lykkedes for prof. Neckel, tiltrods for den skarpsindighed, hans afhdl. på flere punkter udviser.

Endelig skal jeg anføre et par småfejl, bægge på s. 485. Arnórr er ikke den første der benyttede hrynhent; dette anvendtes i *Hafgerðingadrápa*, der ifølge den gamle kilde er meget ældre. Erik ejegods kamp i Venden var ikke 1104, da han jo døde 1103.

Finnur Jónsson.

Textkritische Nachlese zum Stockholmer Homilienbuch.

Gewissermassen kann man es überraschend finden, dass bis jetzt niemand versucht hat, eine neue, soviel als möglich zufriedenstellende Ausgabe des Stockholmer Homilienbuches zu veranstalten. Vielleicht findet diese Tatsache eine gewisse Erklärung in dem Umstande, dass die Wisén'sche Ausgabe, obgleich nur in 200 Exemplaren gedruckt, bis auf den heutigen Tag noch nicht ausverkauft werden konnte. Sollte es aber doch zu einer neuen Ausgabe kommen, würde man mit Recht wünschen dürfen, dieselbe möge in typographischer Hinsicht so pietätvoll ausgestattet werden, wie es bei der bis jetzt einzigen Ausgabe der Fall ist.

Übrigens wird der künftige Herausgeber seine Arbeit durch die textkritischen Vorarbeiten Larssons und Wiséns bedeutend erleichtert finden. Ich meine hiemit die Polemik,

zu welcher Dr. Ludwig Larssons "Studier över den stockholmska homiliboken" I—II (Lund 1887) Anlass gegeben, und welche in Dr. Theodor Wiséns "Textkritiska Anmärningar till den Stockholmska Homiliboken" (Arkiv IV, 193 ff.), in Larssons "Svar på profässa Wiséns 'Textkritiska Anmärningar till den Stockholmska Homiliboken'" (Lund 1888) und in Wiséns "Några ord om den Stockholmska Homiliboken" (Lund 1888) enthalten ist.

Obwohl diese Polemik den Text des Stockholmer Homilienbuches gründlich durchgesehen hat, habe ich bei längerer Beschäftigung mit diesem Buche doch noch das eine oder andere gefunden, das entweder den beiden Gelehrten entgangen ist, oder, wenn vielleicht absichtlich vorübergegangen, einem eventuellen künftigen Herausgeber doch vom Nutzen sein dürfte. Die kleine Nachlese teile ich hier den Interessenten mit, wobei ich hie und da auch einige Punkte berühre, mit welchen sich schon Larsson und Wisén befasst haben. Bei der Stellenangabe halte ich mich natürlich an die Wisén'sche Ausgabe des Homilienbuches.

Rücksichtlich Larssons "Studier" (II, S. 55—57) bemerke ich, dass zu den dort angeführten Paralleltextrn noch "Nokkur blöð úr Hauksbók" (herausg. von Jón Þorkelsson, Reykjavík 1865) hinzuzufügen sind, und zwar entspricht Stockh. Homil. 35¹⁰—37³ dem Texte in Nokkur blöð 36²⁶—39¹⁹, wobei doch der Text in Nokkur blöð hie und da Erweiterungen ausweist. Zu Larssons Äusserung (Studier 57), dass Stockh. Homil. 88²⁶—92³² an einigen Stellen an den Inhalt des in den Leifar 165⁶—167²⁸ abgedruckten zweiten Blattes Cod. AM 237 folio erinnert, bemerke ich, dass es sich da um eine doppelte Übersetzung handelt. Die lateinische Vorlage ist ein Teil der 34. Homilie in evang. Gregors des Grossen (Migne, Patrologia Lat. 76, col. 1246 ff.).

Die von mir im Stockholmer Homilienbuche notierten Stellen sind folgende:

3¹¹ sva er oc sia hotiþ oc samvirpileg. Statt des zweiten oc ist eige zu setzen, wie am ersten Gliede des hier (3⁹⁻¹³) angestellten Vergleiches ersichtlich ist: sva sem etke ma maría . . . coma í samiofnun vip . . . (sva er oc sia hotiþ eige samvirpileg . . .). Es ist dies ohne Zweifel eine Paraphrase einiger Sätze aus der angeblichen Rede Hieronymus' im Homiliar Pauli Winfridi Diaconi (Migne Patr. Lat. 95, col 1497), wo die Stelle lautet: Et hæc est præsentis diei festivitas . . . Quæ profecto festivitas sicuti et virgo incomparabilis est cæteris virginibus, ita incomparabilis est omnium sanctorum festivitibus et admiranda etiam virtutibus angelicis (col 1501).

9⁷⁻⁹ at þeir hluter hverfe fra ðss. er ver verom . . . Larssons Behauptung, dass hier statt verom erom zu lesen ist, wird durch die Parallelstelle in der Mariúsaga bekräftigt, wo es (62²⁻⁴) heisst: at þeir lutir hverfi frá oss, er vér erom sízt án at hafa . . .

9¹⁶ eþa þa at æþrom. þa ist nicht mit Wisén zu þo zu berichtigen, sondern ist ein Præteritum von þiggia, gemäss der Beda'schen Homilie in Luc. 12 (Migne, Patrol. L. 92, col 1464 ff.: . . . cum et ipse Dominus, cui ministrabant Angeli, tamen ad informandam Ecclesiam suam loculos (Geldsack) habuisse legatur, et a fidelibus oblata (þá at øþrom) conservans, et suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuens.

14¹¹ zu mansens bemerkt Larsson (Studier 19): læs mancens; c är skrivet över raden. Ich verweise auf Konráð Gíslasons "Um frumparta" S. LXXIX¹⁷ und Anmerk. 9.

15¹² vivit et regit ist vivit et regnat zu lesen, denn das ist die ständige Formel dieses Gebetsschlusses.

17¹ oc . . . rikis dýrþ. Wahrscheinlich ist zu lesen oc

ein himinrikis dýrþ. (es bopop) ællom þeim es með iofnom verþleikom fara epa koma til hexar.

18¹⁵ hinsichtlich des merker verweise ich auf AM 673 A, 4° in Zeitschrift für deutsches Alterthum XXXV (1891) S. 245 ff. Man liest dort nämlich: En naglarnar iarteiner áóst víþ guþ almatkan . . . Invíþ . . . teiner góþgørning mana. fyrri þvi at sva sem in víþir remma allt skipet. sva . . . Eine ähnliche Stelle hat man auch im Stockh. Homilienb. 7¹⁴⁻¹⁵: sva vas oc i atferþ Mario aller en^{er} dýrlegsto kraptar.

19⁴ vor en suma a vrvasa aldre muss etwas fehlen; wahrscheinlich en suma í elle. Man beachte die Aufzählung der menschlichen Alter 18¹⁹—19¹ und 36⁴⁻⁹.

19²⁸ hiarþa várra. Ich glaube, entgegen Larssons Meinung, dass Wisén hiarþa richtig für einen Fehler anstatt hirþa ansieht. Die Erklärung þat es til kenninga þostola er oss lefddo til lifs haga will gewiss nichts anderes sagen als etwa: þat es til kennanda várra, postola, er oss etc. Das bekräftigen auch die folgenden Worte 19²⁹⁻³¹ und daß früher 15²⁰⁻²⁷ Gesagte.

21³⁵ lang mál lies langt mál.

24₆ er lies ero.

24⁶ aprar könnte ein Fehler statt áþr sein. Sollte es sich auf ein unterzuverstehendes "vikor" beziehen, da dürfte man vor aprar ein of erwarten.

30³⁰ Guþs almáttegs fóþr styreþar speþ soll ohne Zweifel heissen Guþs almáttegs fóþor styreþ oc speþ nach Vulgata 1. Cor. 1, 23 u. 24: Nos autem prædicamus Christum . . . Dei virtutem, et Dei sapientiam. Siehe auch 194¹⁴⁻¹⁵.

34¹³ þan es fóþerr es engla lies fóþr wie oben 34⁸ likams fóþr.

34¹⁴ salmer lies salmr.

35⁹ nach per ist omnia sæcula sæculorum. Amen. beizufügen.

35¹³ nach lýp soll gemäss Nokkur blöð úr Hauksbók 36³⁰ sínum stehen, wie auch Wisén bemerkt.

35²¹ statt reótesc steht in Nokkur blöð 37¹, richtiger, rækist (oc friofest til skurðar).

36³⁶ statt bére steht in Nokkur blöð bere.

36³⁸ müsste statt fréaposc oder frévaposc fréoposc resp. frévoþosc gelesen werden.

38⁵ nach hreínsar þa hat Gammelnorsk Homiliebog 141⁹ af synda saure.

40⁵ nefndr. Zur Polemik wegen der Schreibart dieses Wortes verweise ich auf "Um frumparta" S. L¹⁴, wo "i bær liki" gegen Larssons Behauptung in "Svar på prof. Wiséns 'Textkrit. Anmärkn.'", S. 42 spricht.

42²⁹⁻³⁰ es eige er slóttegr oc einfaldr. Entweder nach oc oder nach einfaldr ist ein er einzusetzen (siehe Wiséns Anmerkung zu dieser Stelle), um den richtigen Sinn zu bekommen, wie er in Gammelnorsk Homiliebog 187²⁶⁻²⁷ klar dargelegt ist durch die Worte er uslotegr er oc æinfaldr.

44⁵ einlít lies einhlít.

45² ræþan lies hræþan (hræctan).

46³⁴ i kerom. Da oben 46³³ i eini kerro steht, dürfte man auch hier den Singular erwarten.

46³⁷ goplegr lies gollegr (aureus).

50²¹ hríngom. Die lateinische Vorlage (S. Augustini Sermones. Appendix. Sermo CXVII De Natali Domini Migne, Patrol. Lat. 39, col 1977—1980) hat an dieser Stelle misero (Da, Domine, misericordiam misero, qui tamdiu pepercisti criminoso).

50³² nach haft ist hafa oder höfpo einzusetzen.

52⁵ dass einzig die Lesart at richtig ist, erhellt aus der folgenden Zeile, wo es heisst Ekke hefe ec at mér hugt hingat til.

55⁹ nach fyr sér fehlt wahrscheinlich ein fóra.

58¹² váttape. Wisén berichtigt zu vótþoþo (Berichtigungen am Schlusse seiner Ausgabe), unnötiger Weise. Siehe unten, Zeile 26, þoat þeir visse. Die lateinische Vor-

lage hat allerdings den Indikativ, doch wendet sie hier keinen Konditionalsatz an: *Et tamen hunc, quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minime cognoscunt* (Gregorii M. homil. 10 in evang. Migne Patrol. Lat. 76, col 1110 ff.).

59¹² at. Da in der vorangehenden und nachfolgenden Zeile ef steht, dürfte man auch hier ein ef erwarten, obwohl das at keineswegs den Sinn stört.

59³⁰ voro. Das geora, welches ursprünglich in der Handschrift stand, ist richtig, denn die lateinische Vorlage (siehe oben zu 58¹²) hat *quod admoniti faciunt*.

61¹⁰ cristnene lies cristenne. Der Sinn ist: Die heilige christliche Sittsamkeit verlangt notwendig, und besonders in diesen Tagen, sechs Dinge, welche da sind: *Iatning* (s. 61¹²), *scrifstar ganga meþ ipron* (s. 61¹¹), *vokor* (s. 62¹¹), *fþstor* (s. 62³⁰), *beóner* (s. 63²⁵) und *ólmóso geópe* (s. 63³⁸). Der selbe Fehler (*cristnini* statt *cristinni*) findet sich auf S. 219⁴.

61²⁴ nach *í scripta gongone* scheint ein ganzer Satz zu fehlen (Nun ist er vielleicht so unwissend oder furchtsam im Beichten, dass er sich nicht auszudrücken weiss oder sich nicht zu bekennen getraut; da soll der Priester u. s. w.).

63³ screyte. Ich habe mich im Arkiv XXIX, S. 179 Wiséns Meinung angeschlossen, jetzt aber glaube ich mich berichtigen und dieses "hapax legomenon" streichen zu müssen. Diese Stelle (*Faostor ero styrk screyte i gegn raunom andscota*) ist dem Isidorus Hispalensis (*Sententiarum libri tres, Lib. II cap. XLIV, Migne Patrol. Lat. 83, col. 651*) entnommen, von welchem sie wieder Alcuin (*De virtutibus et vitiis liber*) übernommen hat. In Unger's Gammelnorsk Homilibog haben wir (S. 28) zugleich mit der lateinischen Vorlage (Alcuin) "*Jejunia fortia tela sunt adversus tentamenta dæmoniorum*" auch die altnorwegische Übersetzung *Fæstur ero styrk vópn i gægn fræistni diofla*. Das lateinische *telum* kann man entschieden nur mit *skeyte* oder

vápn, keineswegs mit *skreyte = Harnisch, Rüstung, übersetzen.

63³³ nach anda *hans* dürfte ein Satz fehlen, der die Erhöhung der Bitte ausdrückte.

64¹⁵ ist der Schluss *gróþare heimseus* u. s. w. dogmatisch unrichtig. Das "oc syni" muss ausbleiben.

66²⁶ sollte oc ausbleiben. Gammelnorsk Homiliebog hat an der entsprechenden Stelle (111⁹) *fagna dyrd upprisú hans*.

69³ *miok*. Gammelnorsk Homiliebog (114⁹) hat *iammioc*.

69¹⁰⁻¹¹ mit dem Satze *En þat es mærkjanda* u. s. w. möge man Gammelnorsk Homiliebog 114¹⁷⁻¹⁸ vergleichen.

71⁵ *leýþe* will Larsson mit *leyse* berichtigen. Das lateinische Original (Römisches Missale, Feria VI. in Parasceve [Karfreitag], ad missam præsanctificatorum) lautet: *Oremus et pro hæreticis et schismaticis: ut Deus et Dominus noster eruat eos ab erroribus universis; et ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam, atque Apostolicam revocare dignetur.*

71¹⁰ statt *scurþguz* dürfte man *scurþgop* erwarten. Man siehe Larsson, Studier S. 50—51.

72¹⁴ *maría magdalene*. So auch in der Vulgata, z. B. Matth. 28, 1, Luc. 24, 10, Joan. 20, 1.

74³⁵ statt *þat segja oc* liest AM 686 C, 4° (Um frumparta C—CIII) *þat er oc* sagt.

75⁹ nach *liós* muss af *Criste* oder af *þeim* fehlen. Es fehlt aber auch in AM 686 C, 4°.

75¹³ nach *mun* fehlt etwas, wahrscheinlich *sá*, wie schon K. Gíslason vermutete (Um frumparta CII, Anmerk. 2.).

77¹⁹ nach *neqvOR* fehlt etwas. Larsson meint, dass *hygge*; ich möchte eher *legge* einsetzen, denn die Phrase *leggia eitthvert fyrer sér* kommt häufig vor.

77²⁶ es . . . e *kostren*. AM 686 B, 4° (Leifar 179¹¹) liest *sá es véne kostren*.

79¹⁷ dass *prena* zu *prenan* zu berichtigen ist, wie *Wisén*

will, wird durch Gammelnorsk Homiliebog bekräftigt, wo 89² þrennan steht. Das entspricht auch mehr dem kirchlichen Brauche. So heisst es im Symbolum S. Athanasii: Fides autem catholica hæc est: ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur. Der Hymnus divini officii ad Laudes Tempore Passionis schliesst mit den Worten: Unius Trinique nomen Laudet universitas. Und im Matutinalhymnus, der am Dreifaltigkeitssonntage gesungen oder recitiert wird, lautet die erste Strophe: Summæ Parens clementiæ, — Mundi regis qui machinam, — Unius et substantiæ, — Trinusque personis Deus . . .

79³⁸ várs. Obwohl Larsson richtig sagt, dass hier kein var nach várs fehlt, sondern statt várs var zu lesen ist, so möchte ich nicht var sondern vas lesen, wie in diesem Stücke immer geschrieben wird.

82¹⁵⁻¹⁶ hentar bis fórnóm einschliessl. fehlt in der Gammelnorsk Homiliebog (99¹⁸).

86⁸¹ nach *mapr* fehlt etwas, etwa Iesus svarape.

87¹ *Góþ systken* steht sicher unrichtig statt *Gregorius*.

89⁶ nach mego ist eige einzusetzen. Siehe Leifar 61⁸.

90²⁷ *sýnom* ist ein Fehler statt *sínom*; Leifar 63⁷.

96¹² *hvarstveggia*. *Qplasc* steht sonst immer mit dem Accusativ verbunden. Siehe Fritzner bei *óðlast*.

98¹⁸ Si bona *sumimus*. Vulgata liest Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus (Job 2, 10)? Man dürfte daher hier *sumpsimus* oder *suscepimus* und in der folgenden Zeile *tócom* statt *þocom* lesen.

98²⁰ *leíta*. Ich vermute, es sei hier *leiþa* (mala) zu lesen.

98²¹⁻²⁴ hier scheint die Satzordnung gestört zu sein. Ich möchte lesen: Su es mín (trú oder ætlan) at *gup* elski mic etki í þesso miþr es hann lætr mic nú hart hafa *heldr* en i þui es hann lét mic *lenge* sælan vera. til þess em ec *macligri* mikclo at þola hartt. sér hann at ec þarf þess fyr *synþer* mínar.

99³⁸ vor Ér hat Gammelnorsk Homiliebog (132⁷) þvi at Pøol postole mælte sva . . .

100⁴⁻⁵ crist skryddop ér ist eine missverstandene Übersetzung des lateinischen Christum induistis (Galat. 3, 27), wie schon Fritzner (zu skryða) bemerkt hat.

101⁶ nach svá haben Leifar (163¹⁴) ma hón, was richtiger zu sein scheint, als das man hon in der Gammelnorsk Homiliebog.

105³⁸ Hortamur vos. Vulgata liest exhortamur, (ne in vacuum etc.) 2 Cor. 6, 1.

107⁷ nach heldr fehlt en. Siehe 108³¹⁻³².

108¹⁷ leíð ist bestimmt ein Fehler statt leider (= leidd). Beispiele der Vereinfachung eines Doppelkonsonanten hat man z. B. in oneýdr 115² und neýdr 115³⁵.

112²⁷ grátsens steht für grassens (herbæ). Oben, Zeile 24, steht auch richtig gópra verka gras. Die ganze Stelle ist eine Paraphrase einiger Sätze aus der 20. Homilie in evang. Gregors des Grossen (Migne, Patol. Lat. 76, col 1159 ff., diese Stelle col 1161): *Omnis vallis implebitur . . . Quid hoc loco vallium nomine nisi humiles, quid montium et collium nisi superbi designantur? . . . Omnis enim vallis implebitur, quia corda humilium sacræ doctrinæ eloquio virtutum gratia replebuntur, juxta hoc quod scriptum est: Qui emittit fontes in convallibus (Psal. CIII, 10). Et unde rursus dicitur: Et convalles abundabunt frumento (Psal. LXIV, 14). A montibus namque aqua dilabitur; quia superbas mentes veritatis doctrina deserit. Sed fontes in convallibus surgunt, quia mentes humilium verbum prædicationis accipiunt. Jam videmus, jam convalles frumento abundare conspicimus, quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt qui mites ac simplices huic mundo despicabiles esse videbantur.*

113¹³ nach svá góþ scheint ein längerer Satz zu fehlen, wo erklärt werden sollte, warum die Liebe so notwendig und so vorzüglich sei.

113¹⁶ an ist ein Fehler statt en. Fritzner zu an.

115⁶ die Schreibweise páts erinnert an jene von grát-sens 112²⁷.

115⁹ a læg lies á lögþ. Fritzners Anmerkung.

115¹¹ þót at; siehe unten Zeile 35, þot at. Beides wahrscheinlich ein Fehler statt pó at oder þót. Sonst steht in diesem Stücke immer þót, so z. B. 115^{19, 22, 24, 30, 33}, 116⁶.

116¹³⁻¹⁴ der Satz Licame heiter eín. ó en ópste hlutr manz sollte lauten: Licame heiter eín (scil. hlutr), en óópste hlutr oder Licame heiter en óópste hlutr.

118¹⁸ das erste an ist gewiss ein Fehler statt en. Siehe Fritzner zu an.

120¹ vor læknar fehlt etwas, vielleicht þeir ero.

123^{13, 18} Aevia resp. aevia steht für Alleluja.

123²⁰ es ist überflüssig.

124³³ vor *Spiritus sanctus* fehlt wahrscheinlich etwas. Etwa Lýþr svarar oder etwas ähnliches. Der jetzige Messritus kennt diese Antwort des Volkes nicht, sondern es wird (von den Ministranten) *Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis etc.* geantwortet.

126¹⁰ *domini dag* (Singul.!) ist ganz richtig. Honorius Augustodunensis schreibt in *Gemma animæ Lib. I cap. CVII* (Migne, Patrol. Lat. 172, col 579): *Memento, Domine, famulorum.* Hic poteris quosvis nominare sed non in Dominica die. hvareger bezieht sich auf das zweifache Memento, welches während der heil. Messe geschieht: das Memento für die Lebenden, derer der Priester besonders gedenken will, kurz vor der Wandlung (Konsekration), und das Memento für die Verstorbenen bald nach der Wandlung. Nach dem jetzigen Brauche nennt der Priester nur im Geiste die Personen, derer er besonders gedenken und denen er die Früchte des heiligsten Opfers besonders zuwenden will. Beide Memento gehören in den "Canon missæ" = lágasöngr, der natürlich der Hauptbestand jeder Messe ist.

126²⁶ *grups licame er í primr læpom.* Larsson (Svar på prof. Wiséns 'Textkrit. Anm.' S. 64) sagt zu *læpom*: Jag kan äj finna något motsvarande svänskt ord. Honorius Augustodun., Gemma animæ Lib. I, cap. LXIV (Migne, Patr. Lat. 172, col 563—564) schreibt: Oblata (Singular!) . . . in tria dividitur: unum in calicem mittitur, aliud a sacerdote consumitur, tertium in pixidem morituris ad viaticum reponitur; quia corpus Domini est triforme.

126²⁷ nach *þeim* ist mit Larsson hlut einzusetzen.

126²⁸ *oblátar* ist ganz richtig.

126²⁹ *líf* er lies *lifer* (vivit). Micrologus de ecclesiasticis observationibus (aus dem Ende des 11. Jahrh., Migne, Patrol. Lat. 151, col 988) schreibt: Tripliciter enim corpus Domini intelligitur: unum quod resurrexit a mortuis, quod significat particula in sanguinem missa; aliud quod adhuc vivit in terra, significatum per particulam a sacerdote consumptam; tertium quod jam requiescit in Christo, quod et a tertia particula in altari servata apte figuratur, quam viaticum (*leiparnest*) morientium appellare solemus.

127¹¹ *Nativitas sancte Mariæ.* Zur richtigen Beurteilung dieses ganzen Stückes mache ich darauf aufmerksam, dass sich dasselbe auf das Pseudo-Matthæi Evangelium und das (Evangelium) De nativitate Mariæ (beide bei Tischendorf, Evangelia apocrypha², Lipsiæ 1876) gründet.

134²⁶ vor *knegem* ist wahrscheinlich ein *at* einzusetzen.

136²² *en* scheint hier statt *er* zu stehen.

137²⁸ *Ofætr.* Man könnte auch gefa *oflætr* d. h. *oblætr* (Fritzner II, 859) vermuten; aber *oblót* scheint nicht die Bedeutung einer Liebesgabe gehabt zu haben. Wenn mit Larsson *olatr* angenommen werden sollte, müsste es hier im Plural stehen.

138¹⁵ *scald* steht vielleicht für *scaldu*.

139¹⁸ vor *segia* wäre ein *at* (nach kann) zu erwarten.

140³³ *elsca* ist richtig. Es hängt von *borit* (Z. 29) ab:

at báþe sé borit meín læti nacquat á licamanom . . . en elsca guþs boporþa oc kevinga (sé borin) i briosteno.

141²³ verþa; siehe Anmerk. zu 139¹⁸.

142³⁰ optlega. Obwohl ich mit Larsson meine, dass hier optlega zu lesen ist, wäre doch ein óplega nicht zu verschmähen, wenn man z. B. diesen Satz in der Njálssaga Kap. 38 erwägt: var hann þá óðr at verki sínu. Die Übersetzung kan gewiss nicht lauten "Da var er eben toll mit seiner Arbeit beschäftigt" sondern "eifrig".

143¹⁷ zur Beurteilung der Polemik wegen þetta líf lese man folgende Stelle aus der lateinischen Vorlage (Acta sancti Sebastiani martyris, Migne, Patrol. Lat. 17, col 1019 ff., die zu zitierende Stelle col 1025): Ista enim vita fugitiva est et tam infidelis, ut nec amatoribus suis fidem potuerit custodire. Ab origine enim mundi (hier fängt der isländische Text an) in se credentes fefellit, omnes se expectantes decepit . . . et ita nullum omnino certum reddidit, ut omnibus probetur fuisse mentita. Atque utinam solius mendacii culpæ esset obnoxia, et per omnia crimina currere suos non cogeret amatores. Ipsa dat edacitatem gluttonibus, ipsa ebrietatem ingerit temulentis, ipsa naufragium pudoris adulteris . . .; ipsa admonet furem, ut rapiat, . . . mendacem ut fallat. Ipsa inter conjuges divortia seminat, inter amicos discordias . . . Ipsa tollit iudicibus iustitiam etc. Man sieht, dass die Worte þetta líf keineswegs den Sinn stören; dieselben drücken nur das lateinische ipsa vollständiger aus. Der Übersetzer (oder Abschreiber?) hat wahrscheinlich zuerst sár (schwach, seminat) geschrieben, und nachdem er das Wort skilnaþe (Accus. plur.) gesetzt, hat er den Gedanken noch einmal oder besser ausdrücken wollen durch das synonymum velldr. Als er dann angedeutet hat, dass die Worte skilnaþe velldr umzustellen sind, hat er vergessen das sár zu streichen, was um so leichter geschehen konnte, weil skil-

naþe auch Dat. sing. sein kann, und daher ganz gut zu velldr passte.

143²⁸ sel[r . . .]iona sína. Die latein. Vorlage (col 1026): Ipsa (vita præsens) est denique quæ . . . servientes sibi tradit filiæ suæ, id est, morti perpetuæ.

145¹⁻² es guþ gefr honom; honom ist richtig, aber für guþ ist þú zu setzen. Die lateinische Vorlage lautet (col 1028): Deus divitias suas si a te acceperit, eas tibi amplificatas reddere non potest?

148⁸ Petrus ait. Bei Alcuin (Opera dubia, Disputatio puerorum, Migne, Patrol. Lat. 101, col. 1139) sind die 12 Artikel des apostolischen Glaubensbekenntnisses folgenderweise unter die 12 Apostel verteilt: Petrus, Credo . . ., Andreas, Et in Jesum Christum . . ., Jacobus, Qui conceptus est . . ., Joannes, Passus . . ., Philippus, Descendit . . ., Bartholomæus, Ascendit . . ., Thomas, Sedet ad dexteram . . ., Matthæus, Inde venturus est . . ., Jacobus, Credo in Spiritum s. . ., Simon, Sanctam Ecclesiam catholicam . . ., Thadæus, Remissionem peccatorum, Matthias, Carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen.

150²⁸ óargæ lies órgo.

155³⁰ an lies en.

159¹¹ osvalld steht vielleicht für osvalldr (r vergessen infolge des gleich darauffolgenden rex?).

161¹ dass nach yfer mit Larsson faret einzusetzen ist, bekräftigen ähnliche Wendungen S. 25³ und 111⁶.

161⁶ regit lies regnat.

163²⁴ nach til ist besser hans als guþs zu lesen.

163³¹ nach petta ist besser sé als er (Wisén) einzusetzen. Die lateinische Vorlage (Gregorii M. homil. 38 in evang., Migne, Patrol. Lat. 76, col 1282 ff.) hat: ac si apertius dicatur.

164¹¹ hælllega lies holdlega.

165³ nach Buin dürfte man es einsetzen. Matth. 22, 8:

Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

166²⁵ *bróþ var ec orma. oc samtengr eitrkyqvendom.* Vulgata (Job 30, 29) und mit ihr die lateinische Vorlage (siehe zu 163³¹) hat: *Frater fui draconum, et socius struthionum.* Der Abschreiber hat entweder die Kürzung für er vergessen, oder seine Vorlage nicht verstanden, wie auch der Übersetzer wahrscheinlich nicht wusste, was mit den "struthiones" anzufangen.

169²⁹ nach *oc* fehlt *maprinn.* Siehe oben Zeile 26.

170¹⁸ *ef* steht irrtümlich für *es.* Vulgata, Joan. 17, 24: *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.*

171¹⁰ *fugierunt* ist ein Fehler statt *fugerunt* (Matth. 25, 26, Marc. 14, 50).

171²⁶ *cómæ* ist *coma* (Præsens) zu lesen. Joan. 8, 12: *In templo, quo omnes Judæi conveniunt.*

173⁹ *barraban.* Vulgata hat immer *Barrabam* z. B. Matth. 27, 17.

174³⁷ vor *Sat sege ec pér* fehlt etwas. Siehe Luc. 23, 43.

175¹⁸ *tialld* drückt nicht vollständig das *velum templi* (Matth. 27, 51) aus. Es fehlt hier also etwas.

176¹⁶ nach *Gamaliél* fehlt etwas. Siehe *Heilagra manna sögur II*, 298¹⁰.

178³⁰ statt *helldr* hat *Gammelnorsk Homiliebog* (76¹) *hell*t, was besser dem *varpveítte* entspricht und gewiss richtig ist.

183⁷ *fyr ysaiam prophetam.* Vulgata (Matth. 2, 15) hat nur *per prophetam*, und dieser Prophet ist *Osee* (11, 1).

185⁹ nach oft fehlt *vil* (*Gammelnorsk Homiliebog* 86²⁴).

186⁹ *vera* ist ein Fehler statt *véla* (*Gammelnorsk Homiliebog* 88¹). Vulgata, Proverb. 1, 11 ff.: *abscondamus tendiculas contra insontem.*

186¹⁷ heýre soll richtig heyrer heissen (Gammelnorsk Hom. 88¹⁰). Vulgata, Joan. 8, 47, hat: Qui ex Deo est, verba Dei audit.

188¹² zur Beurteilung der Form gledde führe ich den lateinischen Text an (Beda, homil. in evang., Migne, Patol. Lat. 94, col 68): Quod Dominus noster atque Salvator ad nuptias vocatus, non solum venire, sed et miraculum ibidem, quo convivas lætificaret, facere dignatus est, exceptis coelestium sacramentorum figuris, etiam juxta litteram recte fidem credentium confirmat . . . Si enim toro immaculato et nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquam Dominus ad has venire, nequaquam eas signorum suorum initiis consecrare voluisset. — Was die Worte þa iartefner anbelangt, kann hier þa auch Adverbium sein.

189³⁵ georer. Vulgata, Psalm. 103, 24, liest: Omnia in sapientia fecisti.

190⁶ nach sva fehlt wahrscheinlich slökkva.

194⁵ nach cristner fehlt wahrscheinlich menn.

194⁶ nach oc fehlt es.

197²⁴ gópe lies gope.

199¹⁸ læstv. Dieses Wort sollte in Wiséns Vorrede zu seiner Ausgabe S. IV. bei *a* erwähnt werden.

200⁸ nøckva könnte auch ein Fehler statt nøckve sein.

200⁹ sem steht vielleicht für sér.

201²³ vor clæddac fehlt oc.

204⁸ nach grófo hat der Abschreiber wohl eine Zeile übersprungen. Siehe Heilagra manna sögur II, 301³⁴⁻³⁶.

205¹³ finitensis soll, wie Wisén in der Anmerk. 2. mit Fragezeichen angedeutet hat, richtig Syncensis heissen (Siehe S. Augustini De civitate Dei, Lib. XXII, cap. VIII, Migne, Patol. Lat. 41. col 766).

208¹⁸ piön steht wahrscheinlich ganz richtig für piön (= piáon).

208³⁴ an unrichtig statt en.

209²¹ nach Sá ist es einzusetzen.

212³ *sem* nach þaz ist überflüssig oder man müsste lesen þat *sem*.

212¹² statt *munom* soll wahrscheinlich *munopom* stehen.

212³⁶ *rópom* lies *rópom*.

213²⁵ statt des dritten *dýrkasc* soll *dýrkesc* stehen (I Cor. 15, 10: Qui gloriatur, in Domino gloriatur).

213³⁴ nach *kene maþr* fehlt ein Wort. Wahrscheinlich *býpr* oder *kenner*.

213³⁹ á lies *má*.

214³ *góps* lies *gops*. S. Gammelnorsk Homiliebog 23^s ff.

215¹ *hrípar* ist ein Fehler statt *hvílpar*. Der Gedanken ist Gregor dem Grossen entnommen, welcher in hom. 12. in evang. (Migne, Patrol. Lat. 76, diese Stelle col 1123) so spricht: *Mementote quid Veritas dicat: Orate ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato* (*Matth. XXIV, 20*). *Per legis quippe mandatum ambulasse longius Sabbato non licet* (*Exod. XVI*); *hiems quoque ad ambulandum impedimento est, quia gressus ambulantium torpor frigoris astringit*.

216¹¹ er *nv. oc vǫrm synþa sór hans*. Lies *ero ný oc vǫrm synþa sór hans*.

217⁴ nach *ofan til ist* nicht notwendig *iarþar* beizufügen. In der Vulgata heisst es (Psalm. 84, 12): *Veritas de terra orta est: et iustitia de coelo prospexit*.

217¹² er ist überflüssig.

217²⁰ *meo oc* kann ein Schreibfehler statt *mioc* sein. Siehe 216¹⁵⁻¹⁶. Vielleicht war in der Vorlage die Schreibweise *meok* wie 216¹⁵ *leoseno*, 217² *séalfa*, 217^{10, 14} *hyggea*.

218¹⁶ das erste *nu ist* überflüssig.

219²⁰ *scrúpdesc* lies *scrýpdesc*.

219²⁶ nach *vercom* fehlt wahrscheinlich *hans*.

220⁷ [*nema eige*] besser vielleicht kann *eige*. Leo der Grosse schreibt in einer Homilie (Migne, Patrol. Lat. 54, col 194): *Incommutabilis Deus, cuius voluntas non potest sua*

benignitate privari . . . Aber vor rænasc würde man at erwarten.

Prag, am 25. März 1915.

Karel Vrátný.

Rígsþula.

Angående Rígsþula er der til forskellige tider blevet udtalt de mest afvigende meninger; især gælder disse digtets tilblivelsestid. Siden jeg behandlede digtet i min litteraturhistorie I, er der fremkommet nogle afhandlinger, hvoraf 2 især har betydning i denne forbindelse, nemlig Die Rígsþula af prof. K. Lehmann 1904 (i festskrift til J. v. Amsberg) og Heimat u. alter der eddischen gedichte af prof. A. Heusler (i Archiv für das studium der neueren spr. u. litt. CXVI). Rígsþ. behandles her ret udførlig s. 270—81. Andre afhandlinger er af underordnet betydning (f. eks. Eiríkur Magnússons i Sagabook 1896).

Som det vil ses af min fremstilling i den kortere litteraturhistorie 1907 har jeg ikke fundet anledning til at skifte standpunkt med hensyn til digtet, og jeg vil derfor her søge at gøre rede for grunden hertil.

Ind på digtets indretning behøver jeg ikke at komme. Herom kan jeg henvise til min nævnte fremstilling. Den indre parallelisme i digtet er klar nok og den med æmnet sammenhængende stigning i skildringerne ligeledes. I det hele og store mener jeg også, at S. Bugges forslag til ændringer og omflytninger er rigtige nok.

Her skal jeg blot fremhæve, at det er mig uforståeligt, at prof. Lehmann i sin i det hele træffende behandling af digtet kan ytre tvivl om, hvorvidt noget er tabt af eller i digtets slutning. Derimod har han ret, når han mener, at Arngrímr Jónsson ikke har haft digtet i en fuldstændigere

skikkelse end den, hvori det nu foreligger i codex. Hvis noget digt kan siges at ende abrupt, må Rp. siges at gøre det. Den handler "sociologisk-deskriptivt" (Lehmann) om trællestanden, bondestanden, jarlen og endelig — kongen. I alle de første 3 afsnit omtales udførlig de 3 hovedpersoners giftermål, og ikke nok med det, også deres børn nævnes udførlig. Og så skulde digteren have ladet sig nøje med en blot og bar antydning af Konr unges ægteskab og brud, eller rettere sagt, ikke engang det direkte, men blot en henvisning til Danr og Danpr. Denne henvisning er jo så utydelig, at man endog kan tvistes om, hvad den går ud på, om den indeholder en antydning af Konrs brud. En sådan afslutning af et i og for sig ellers så solklart digt er mig ganske ubegribelig. Jeg hævder, ligesom man tidligere har gjort, at der af digtet mangler en og det ikke altfor kort slutning. Det er dennes indhold, som jo har været så omtvistet og er så omtvisteligt.

Det hedder i fuglens tale: "Danr og Danpr ejer herlige haller (sale), et ypperligere odel end I (du) besidder; de forstår sig vel på at færdes til søs, prøve æg og frembringe sår". Dette tillader naturligvis forskellig udlægning. Som ordene er, kunde det ligge nær at antage, at fuglen opstiller Danr og Danpr som forbilleder, Konr skal efterligne, "gør du som de". Dette lader sig høre. Konr som Jarls søn kunde kun vente at arve og blive herre over højst 18 gårde — altså et forholdsvist ringe "rige". "Skaf dig et større rige med herlig kongshal — bliv ligeledes en dygtig kriger (søkriger) som D. og D." — der åbenbart må opfattes som fyrster (konger). Men der er heller intet der hindrer en fortsættelse som denne: "D. og D. er herlige fyrster (konger) og krigere — hvem du ikke blot skal efterligne (ved at erhverve dig et større landområde end det du har — højst de 18 gårde), men, for at du skal få så meget større anseelse, skal du besvogle dig med dem". Herved

vilde man få den parallel, der må siges at være højst sandsynlig i og for sig. Denne opfattelse vinder i høj grad i sandsynlighed netop ved Arngríms meddelelse om, at Rigus ("vir quidam inter magnates sui temporis non infimus") ægtede Dana, en datter af kong Danpr i Danpsted; deres søn var Danus (konge over Danerne). Men denne fremstilling beror ganske sikkert ikke på digtet. Hos Snorre (Hkr. I 32) er Rígr "den første konge i den danske tunge, hvis søn var Danpr" (efter bedstefaderen Danpr?). Herefter har S. Bugge gjort sin kombination. Her kommer man ikke videre. Angående Danpr kan jeg godt være enig med A. Heusler (indkommet fra gotiske sagn).

For at komme tilbage til digtet er det fremfor alt heldigvis klart, at Danr (og Danpr) ikke kan høre territorielt sammen med Rígr-Konr unge; de må tilhøre forskellige landområder eller lande ¹⁾. Nu forekommer det mig dog rimeligst eller rettere uomtvisteligt, at Danr (og Danpr) må høre sammen med Danmark, o: være tænkt som konge dér. Men da må Rígr høre et andet land(område) til. Hvilket det land er, vil vi senere komme tilbage til.

Lehmann udtaler (s. 18—19), at digteren "skildrer det, han så omkring sig, de 3 stænders liv og id ("leben und treiben")", og han "skildrer dette med en beundringsværdig realistik". Denne udtalelse mener jeg er af en fundamental rigtighed.

Vi skal se lidt nærmere på dette, idet det bemærkes, at jeg her på forskellige punkter støtter mig til udtalelser af Lehmann.

Vi begynder med "jarlen" (Jarl). Denne er i digtet en selvstændig person, der tilkæmper sig større landområde end det han var arving til; han er vokset op som et krigeræmne og idrætsmand, altså netop som en mand, der er

¹⁾ Det er mig ufatteligt, at A. Heusler kan mene det modsatte.

en grad højere end de øvrige bønder; hans åndelige overlegenhed betegnes ved at Rígr lærte ham runer. Han bliver gift med en datter af den, der i rang og dygtighed nærmest måtte tænkes ham sidestillet, nemlig Herser, men hvorfra denne stammede indeholder digtet intet om — og kan for så vidt siges at være mindre logisk.

Digtets Jarl er en selvstændig hövding. I Norge fandtes der i det 12. og 13. årh. ingen sådanne 'jarler'. Da var alle jarler kongelige embedsmænd. Digtet og disse historiske forhold er ganske uforenelige. Derimod træffer vi jarler åbenbart som selvstændige personer (hövdinge) flere gange i eddadigtene, se Lex. poet.² s. v., samt andre steder f. eks. i Víga-Glúms vers. Nu ved vi fra de historiske kilder, at Harald hårfagre, skal vi sige omkr. 900, indsatte 'jarler' til landstyrelse i ethvert fylke, under hver jarl skulde der være 4 herser osv. Hermed er der dannet en ny fase i den norske jarlestilling og -værdighed, hvad enten denne oplysning fuldt ud er rigtig eller ej. Men det følger af sig selv, både at der før gaves jarler og da naturligvis af den art som nævnt (selvstændige hövdinger), og at disse ikke helt forsvandt, da de nye jarler opstod, men har kunnet, ja måttet holde sig noget ned i tiden, ind i det 10. årh. At det netop er disse tilstande, der afspejler sig i Rp., forekommer mig at være evident. Hvorledes er det tænkeligt, at en digter i 13. årh. skulde kunne give en sådan afspejling? Lehmann tør ikke gå videre end til at fremstille det som en mulighed, at forholdene i slutningen af det 10. årh. kunde danne grundlaget for digtets fremstilling, men han ytrer: "Nu er det vel muligt og skal ingenlunde nægtes (in abrede gestellt), at Rígsþulas billede er det oprindelige"; det er dette jeg bestemte hævdere er det eneste rigtige og naturlige. A. Heuslers tankeeksperiment (s. 279) om hvad en Islænder i 13. årh. havde kunnet slutte sig til om for-

holdene omkr. 900, er kun et — tankeeksperiment, der har et minimum af værdi og sandsynlighed.

Den store mængde af bønder, bondebefolkningen, betegnedes i almindelighed som *bændr* (*búendr*) eller som *karlfolk* (Sigvatr, der udtrykkelig anvender modsætningen *karlfolk*: *jarlar*), *karlar*, *búandkarlar*. Jfr modsætningen *Karl*: *konungr*. Ordet er i Rp. ganske rigtig anvendt om bondebefolkningen, jfr også navnene på Karls børn som *Bóndi*, *Hólðr*, *Drengr*, *Búi*. Men disse betegnelser giver ingen tidsbestemmelse.

Anderledes med den 3. stand, trællene. Her får vi meget værdifulde oplysninger ikke blot om trællenes arbejde, men også deres udseende.

At der her er tale om virkelige trælle, og ikke f. eks. en selvstændig daglejerstand, fremgår til evidens af hele skildringen og modsætningsforholdet til de andre stænder. Der kunde nu henvises til de eksisterende meget grundige afhandlinger om trællestanden i oldtiden, f. eks. Gjessings. Der fremgår af dem, at om trælle i egenlig forstand kan der i Norge (-Island) ikke være tale længere ned i tiden end ind i det 11. årh.¹⁾ Kristendommens indtrængen og vel også andre forhold bevirkede dette. I det 12. og 13. årh. fandtes der i Norge og på Island absolut ingen egentlige trælle²⁾. De gamle trælles efterkommere var bleven frigivne og efterhånden mere eller mindre selvstændige småbønder, der lidt efter lidt smeltede ganske sammen med den øvrige befolkning. Kun i de første generationer har der kunnet være tale om en kløft mellem de frigivne og deres børn på den ene og de andre på den anden side. Lehmann ytrer (s. 27), at Rp.'s billede "kunde passe til forholdene i hvert fald i det 11. årh." Når Lehmann udtaler

¹⁾ Jfr Gjessings afhdl. s. 304 ff. (Annaler 1862).

²⁾ Ifg. Gjessing (s. 310) er trællevæsenet efter Harald hårdrådes tid af forsvindende betydning.

(sst.) en forundring over, at digtet ikke omtaler trælle som krigsfanger, må dertil svares, at det ikke lå i og ikke kunde forenes med digterens plan og opfattelse; han forudsætter åbenbart en ældgammel trællebestand, han havde slet ingen brug for krigsfanger fra vikingetiden; dette moment er derfor ganske betydningsløst både for digtets tilblivelsessted og -tid.

Yngre end fra den første halvdel af det 11. årh. kan de forhold, som digtet forudsætter, ikke være. Men at skildringen skulde hidrøre fra den allersidste tid af trælleperioden er, skönt ikke umuligt, dog lidet sandsynligt.

Skildringen af trællen, hans gærninger og ydre, er så levende og set, at trælløvæsenet må forudsættes som almindeligt over det hele. Ikke blot den direkte beskrivelse: rynket hud på hænderne, krogede knoer, svulne fingre, tvært ansigt, böjet ryg, lange hæle (slæbende gang ¹), platfodethed?), men også den indirekte, der ligger i trællebørnenes navne: Ubehövlet, Sendrægtig, Tyksak, Ulvegrå osv. viser dette. Deres arbejde peger netop i den samme retning; de "binder bast, og bærer byrder af ris hjem hver dag; de (sønnerne) lægger gærder, gøder marker, røgter svin, vogter geder, graver törv"; jfr hvad der ligger i nogle af navnene (Kostaldpasser). En sådan selvsyn-agtig beskrivelse er efter min mening utænkelig på Island både i 12. og 13. årh. Den må være samtidig. Nogen absolut terminus ad quem giver den ikke, men senere end fra c. 1000 mener jeg ikke det er rimeligt den er.

I mine øjne er det lige så sikkert, at beskrivelsen af trællens gærning henviser digtet til Norge og intet andet land (*bast at binda* er absolut uislandsk).

Lehmann har påpeget forskellige afvigelser fra de norske (og islandske) love. Dette er lidet påfaldende i og for sig og ikke mere end vænteligt var. Lovene stammer jo så at

¹) Jfr Danske studier 1912 s. 112 f.

sige alle fra en meget sen tid; de kan ikke i alt føres frem som vidner for det 10. århs tilstande. Og dernæst: digteren behøver ikke at søges blandt jurister, var tilvisse ingen sådan, ligesålidt som de islandske sagaforfattere var det. At f. eks. ord som *seta* og *deigja* ikke findes i digtet er af liden eller ingen betydning; en så nøjagtig specialisering kan man ikke kræve, behøver man ikke at forudsætte hos en digter som Rígsþulas. Han antyder lignende virksomhed som den, *seta* og *deigja* forudsætter, ved navne som Arinnefja og Ysja, jfr Ambótt. Lignende bemærkninger må gælde om ord som *hólðr* — *bóndi* osv.

Til alt dette skal jeg føje, at A. Heusler indrømmer (s. 278), at det i digtet skildrede samfund var det norske (da den islænder i 13. årh., som efter hans mening er forfatteren, måtte tænke sig ind i Norges oldtid); men dette er en meget vigtig indrømmelse. Forskellen på min og Heuslers opfattelse beror altså på, at, hvad han mener er muligt, betragter jeg som utænkeligt.

Lehmann peger med rette på, at digtets landskabsskildring peger mod Norge, de dunkle skove (dette af særlig betydning); betegnelsen óðal (ukendt på Island) er også talende nok; ligeledes "kragen", som Lehmann i denne forbindelse mærkeligt nok ikke nævner; mindre at sige har vistnok omtalen af geder, törv. "At digteren har haft Norge og ikke Island for øjne er ganske utvivlsomt. Hvad skal ellers kragens henvisning m. h. t. Danr og Danpr have at betyde, hvad terminologien jarl, hersir, hólðr, hvad kongen?" Dette er fuldkommen i orden.

Jeg vender mig nu mere direkte mod A. Heusler.

Heusler kalder digtet fremfor alt "lærd poesi"; "vi har her et stykke kulturhistorie og poetik" (s. 272). Med denne "lærdom" og denne "poetik" er det nu i virkeligheden så som så; "kulturhistorie" er mere træffende. Hvori består denne "lærdom"? Jeg vilde ikke kunne bruge dette udtryk

om en nøgtern skildring af samfundstilstande i samtiden. Hvis digtet stammede fra en Islænder i det 13. årh., ja, så var det og kunde det kaldes "lærd", — men det var jo det, der først skulde bevises, og föir end det er bevist, er betegnelsen uberettiget.

Ligeså med "poetikken". Hvad er overhovedet "poetik" deri? Navnene?, men de hær dog et ganske underordnet omfang og betydning i digtet som sådant. Og synonymmer eller samling af sådanne har utvivlsomt interesseret skjalde og versemagere i det 10. årh. ligeså meget som i 13. årh. Det er en fundamental fejltagelse hos Heusler at antage, at æmner vedrørende den gamle poetik først tilhører den literær-lærde tid på Island.

Heusler udtaler, at digtet "ophober appellativer, overleverede og nydannede, 68 ¹⁾ i tal og giver dem som egenavne til trælle" osv. "Disse navnehobe, heitatöl . . . har givet digtet dets navn; ti Rígsþula betyder ikke 'Kongedigt', men 'det til Rígr knyttede vers-vokabular'".

Dette sidste er urigtigt.. Navnet þula 'remse' tager ikke — ialfald ikke hovedsagelig — sigte på disse navne, der kun optræder i 5—6 vers (af 48 efter Bugges tælling), men på hele digtets indretning, de 3 (eller oprindelig 4) afsnit, der alle svarer nøje tiil hinanden tildels ved gentagelse af samme verslinjer og versdele. Det er hovedsagelig dette, der har fremkaldt navnet -þula; efter Rígr er det kaldt, fordi han — hvadentem det er Rígr = Heimdallr eller det er Rígr jarl, der menes — spiller en hovedrolle. (Heuslers bemærkninger s. 274 er kun tankeeksperiment) ²⁾. Ordet þula i den betydning, det her har, er langt ældre end Snorre

¹⁾ Jeg får nu kun 55 ud af "navneremserne".

²⁾ Når Heusler kalder nogle af navnene "nydannede" ved jeg ikke, til hvilke han sigter; det havde været interessant at vide, hvilke det er og ved hvilke midler dette kan bestemmes. Jeg nægter ikke at nogle kan være dannede af forfatteren, men det kan være sket, enten denne levede i 10. eller 13. årh.

og den isl. "lærde" tid. Jeg behøver blot at minde om *þula* i Sneglu-Halles vers. I øvrigt vides det jo ikke, hvor gammelt selve navnet i virkeligheden er. Det kan hidrøre fra den "lærde" tid, og er da uden videre betydning.

Digtets sprog — enkelte ord — skulde være af betydning for dets alder (Heusler s. 275 f.). Det indrømmes, at det var at vente, at Rp. blev det "ældste findested for en mængde ord", men, tilføjes der, "forundre må den kendsgærning, at Rp. indeholder henved 10 kulturord, der mangler i hele den ældre poesis, den eddiskes som den skaldiskes, ordskat og som først findes i prosa eller vers fra 12. til 14. årh." For mig er der eller vilde der ikke være det mindste påfaldende heri, eftersom vi ikke har så meget tilbage "af nordisk digtning för 900", og heller ikke fra den nærmeste tid derefter.

Tre ord, *arðr*, *hlaða*, *rokkr* anføres, "som kun har lidet at betyde", da de er "altheimisch". Hvorfor så overhovedet nævne dem i denne forbindelse? Er de "altheimisch", — hvad de sikkert er —, falder de ganske bort; der er da ikke det mindste mærkelige ved dem. 7 andre er mere mistænkelige: *bolli*, *frakka*, *kanna*, *kartr*, *kinga*, *kolfr*, *kyrtill* (i *geitakyrtla*). Hvad det sidste ord angår, findes det, hvad der er oversat, i et vers tillagt Harald hårdråde, altså ved 1050; sikkert er det meget ældre. — *bolli* findes kun "i prosa", men det findes dog som mandnavn omkr. 1000 (se Lind), og dette forudsætter en ældre brug deraf som tilnavn. — *frakka* findes ganske vist ikke i ældre poesi (undt. et steds ved en, iøvrigt meget sandsynlig, rettelse), men da der i prosa findes *ryðfrakka* (anført af Heusler), og da der, hvad Heusler ikke har bemærket, findes et *hræfrakki* (10. årh.), er der intet, der strider imod, at *frakka* kan være så gammelt. Kan dets forekomst i 12.—13. årh. bedre forklares end i 10. årh.? Og da hvorledes? Mig forekommer det modsatte at være tilfældet. Ordet står på linje med

ord som *peita* (Einarr þveræingr). Heusler antager muligheden af, at *frakka* i þulur er taget fra Rp., men hvis nu disse þulur (den ældre del) er fra 12. årh., hvad så? — hvor gammelt *kanna* er i nordisk ved jeg ikke, men da det findes i alle germanske sprog og alle nordiske i nutiden — er det næppe for dristigt at antage, at ordet er "altheimisch". Og selv om det var lån, kan det ligesågodt have været indkommet omkr. 900. — Vanskeligere står det til med *kartr*, om hvilket kun den samme betragtning kan gøres gældende. — *kinga* er upåtvivlelig "altheimisch", dannet af *kengr*; navnet hentyder til broschens øsken. — *kolfr* hører sammen med det deraf dannede *kylfa* (der findes i 10. årh.) og er ganske sikkert gammelt og hjemligt. Ikke ét af disse ord kan med nogen som helst grad af sikkerhed eller blot sandsynlighed gøres til ungt sprogods; det eneste, der kunde tænkes at være tvivlsomt, er *kartr*, men hvis dette er angelsaksisk låneord (det kunde også være tysk), er det efter de historiske forhold langt sandsynligere at det som sådant hidrører fra 10. el. 11. årh. end 12.—13.

Der tilføjes endnu 2 ord: *skokkr*, *dúkr*, hvoraf det sidste forekommer i 10. årh., "men i en anden betydning". Disse ord har ingen betydning. Det er klart, at betydningen som 'trug' og 'skibsbug' er overmåde nærbeslægtede, at 'halsdug' (Rp.) er i nær slægt med 'pandedug' (*eunidiúkr*, Vellekla), 'dug til bordet' ligeså med enhver anden dug, ganske ligesom ordet nu til dags bruges om mange slags 'duge'. Disse ord må lægges til side som ganske betydningsløse for spørgsmålet.

Når det endelig hedder, at A. Bugge (i Vesterlandenes Indflydelse) ser i "disse ord" et bevis for at Rp. er bleven til i Britannien, er dette unøjagtigt; A. Bugge nævner af disse ord, såvidt jeg kan se, kun de 4 (*kanna*, *frakka*, *kartr*, *kyrtill*) som veströne låneord (*kanna* er det som sagt sikkert ikke); men han mener ikke desto mindre, at Rp. af den

grund kan være så gammel som fra tiden ved 900, og deri er jeg enig med ham.

Ang. ordet *fljóð* kan jeg henvise til min tidligere udtalelse (De ældste skjalde og deres kvad Aarbb. 1895 s. 315); i øvrigt er der her ingen egenlig modsætning mellem mig og Heusler. Derimod kan jeg ikke undlade at gøre en bemærkning ang. udtrykket *niðrbjúgt er nef* (på þír). Dette kaldes "individuel", og der henvises til at det er ligelydende med en linje i Stefnirs vers (der erkendes som "gut beglaubigt"); så tilføjes: "her kan der ikke være nogen tvivl om, at sammenhængen hos Stefnir er den oprindeligere". Er hermed udtalt, at Rþ.s forf. skulde have lånt sit udtryk fra Stefnirs vers? Hvis det er således at forstå, må jeg atter nedlægge en indsigelse imod en sådan, ganske ubevislig påstand. Det omvendte kunde lige så godt antages. Men jeg mener, at der i virkeligheden ingen som helst forbindelse er mellem de to vers (steder). Adj. *niðrbjúgt* bruges på forskellig måde her, det ene sted blot til en almindelig beskrivelse (måske vilde digteren dog udtrykke noget mindre smukt derved), det andet sted (Stefnir) bruges det som et nedsættende skældsord.

Spørrålet om, til hvilken tid digtets enkelte kulturforhold (nævnedede eller skildrede) bedst passer, er måske vanskeligt, da de næppe kan begrænses til et snævrere tidsområde. Heusler udtaler (s. 277), at spurte man digtet, til hvilken grad billedet af digterens egen tid, "det 13. århs" (som der umetodisk gås ud fra som givet, medens det var det, der skulde bevises), foresvæver forfatteren eller hvorvidt han havde benyttet oldtidsagtige træk af den litterære overlevering, vilde det vise sig, at den største del deraf er neutral, passer lige godt til det 13. som til det 10. årh. I så udstrakt en grad, som det her er udtalt, kan jeg ikke underskrive dette. I flere henseender kan det godkendes, men f. eks. billedet af trællestanden — og det er en hoved-

bestanddel — kan langt fra godkendes som det 13. århds. Ligesålidt kan jeg indrømme, at man hos digtets Móðir befinder sig mere i selskab hos en af kong Hakons fornemme folk (13. årh.) end hos en af Harald hårfagres mænd; der peges på den mønstrede dug, vinen i kanden og i bægret. En sådan udtalelse er mig ufattelig. Ikke at jeg nægter, at der hos Hakon d. gamle og hans mænd har været udfoldet en vis luksus, der kunde være grundlaget for digtets udtryk (— det måtte da forudsættes at digteren havde kendt disse forhold! —), men jeg hævder, at alt dette passer mindst lige så godt på tiden ved 900, og det uden at man behøver at ty til nogen fremmede, ikke-nordiske forbilleder (som Heusler med A. Bugge kræver). Et blik på de rige gravfund, der kendes fra vikingetiden — jeg peger på Osebergskipet med sin praktfulde "mønstrede dug" m. m. — kan bedst afgøre dette. Jeg tør hævde som sikkert, at intet der anføres i digtet ikke passer til tiden ved 900. Det modsatte måtte bevises punkt for punkt. M. h. t. sølvrandede bægre er det nok at henvise til Völundkvadets sølvsmykkede hjærneskaller bestemte til drikkekar, der naturligvis er efterligninger af de virkelige. At man drak vin ved kong Haralds hof og at dertil anvendtes mere eller mindre prægtige kander og bægre — behøver ingen diskussion. Jeg minder blot om de "gollin ker", der nævnes i Grímn. og Hamð. Men jeg er lige så lidt i tvivl om, at man i Hakon d. gamles tid også kendte denslags redskaber. For så vidt kan det siges, at disse ting er neutrale, men de taler i hvert fald ikke imod at sætte digtet til tiden omkr. 900. Fremmede forbilleder er her absolut unødvendige.

Ang. omtalen af törvegravning har jeg intet at bemærke, undt. at det er ganske "neutralt", lige så godt norsk som islandsk, lige så godt passende til tiden ved 900 som ved 1200.

Dette er det vigtigste, der er blevet fremført ang. digtets kultur-antydninger.

På den anden side har man ikke gjort sig så stærk umage for at fremhæve alt det særlig norske i digtet, alt det som absolut henviser digtet til Norge. Jeg anfører dette her under ét (jfr hvad der før er bemærket): brødet hos Træl, klægt og tykt og opfyldt af avner (jfr det norske *sáðahleifr*, ganske ukendt på Island), og hele trælleafsnittet som sådant, — *holl*, forudsætter uden tvivl tømmerbygninger, *hús at timbra*, (jeg ser også i udtryk som: *karta at gerva*, *keyra plóg* mere norsk end islandsk) — hvedebrød regner jeg mere norsk end islandsk — jagt med hunde (jarl) — odel — ridt gennem mørke skove — asketræsspyd — kragen i træet.

Alt dette er talende nok. For mig står alt dette som noget, forfatteren kendte fra sin tid og sin tids forhold og kultur, så levende skildret som det er. Dette er en ulige naturligere forklaring end den, at digtets forf., en mand i 13. årh., ved spekulationer (og studieophold i Norge?) og grublerier over oldtidsforhold kunde have frembragt alt dette. Af vers og digte i Fornaldarsagaerne ser man i virkeligheden klart, hvor langt eller, rettere sagt, hvor kort man kunde komme ad den vej, både hvad sproglige og andre forhold angår. Herom kan jeg henviser till min litteraturhistorie II, 140 ff.

Jeg mener således, i betragtning af allt dette, fremdeles at kunne og måtte hævde min opfattelse af Rígsþulas alder og hjem.

Et stærkt vidnesbyrd om, at Rp. er ældre end fra det 13. årh., er digtets overleveringsform. Hvis det var forfattet i dette årh., er det vel blevet nedskrevet, fæstet til membranen, med det samme. Men så er det ubegribeligt, at det i et godt håndskrift som cod. worm. fra midten af det 14. årh. foreligger i en så lemlæstet (bortset fra den tabte

slutning) og forvansket form. Netop denne overleveringsform tyder på en langt højere alder. Men det forstår sig, at der herpå ikke kan grundes nogen bestemmelse af, hvor gammelt digtet er, om det er fra 10. el. 11. årh. f. eks.

En sag for sig er naturligvis spørgsmålet om digterens hensigt med kvadet. Herom kan der jo udtales forskellige meninger. Man kan, som Heusler, helt se bort derfra og overhovedet lade være med at fremsætte formodninger derom. Helt uden antydninger er man ikke ang. den tabte slutnings indhold (jfr ovf.). Det spørgsmål, der unægtelig ligger overmåde nær, om digtet er blevet til for at forherlige nogen samtidig konge, afviser Heusler meget bestemt, "det savner enhver berettigelse" (s. 271); forf. har "ment den første sagnkonge og intet andet". Det kan naturligvis ikke helt benægtes, at det var forf.s mening. På den anden side er det overmåde naturligt at tænke, at et sådant digt ikke er ganske løst fra samtiden eller helt uden forhold til den. Noget, kunde man sige, må have givet forf. den tanke at udforme et så ejendommeligt kvad. En hypotese derom kan ikke sådan afvises — men, naturligvis, en hypotese er og bliver det. Uden holdepunkter er den ikke. Jeg har tidligere udtalt, at der med Konr unge sigtedes til kong Harald hårfagre. Jeg kan ikke komme bort fra denne tanke, tiltrods for de — ikke synderlig vægtige eller træffende — indvendinger, der er gjorte derimod. Der er af andre søgt tilknytninger på andre hold.

Jeg fastholder min tanke og opfattelse, dog kan jeg gøre en modifikation eller nærmere præcisering af min tankegang.

Digtet er i alle tilfælde symbolsk i sin grundtanke.

Forudsat at det er digtet omkring 900 eller i den første fjerdedel af 10. årh. — hvad jeg bestemt hævder —, kan digtet bero på eller være inspireret af Harald hårfagres glimrende optræden. Man må erindre, at der for hans dage

kun var fylkeskonger i Norge, småkonger og næskonger. Harald er i virkeligheden den første konge over hele Norge, den første norske konge i egenlig forstand. Når dette, og særlig dette første, betones tilbørlig, giver ligheden mellem Harald og *Konr ungr* sig af sig selv ¹⁾. Om man derfor vil kalde digtet eller opfatte det som 'lovkvad' om Harald hårfagre, er noget hvorpå jeg ingen vægt lægger. Selve navnet *Konr ungr* kunde, når man betoner *ungr*, passe fortræffelig på kong Harald som landserobrere. Ligeledes passer det antydende giftermål mellem *Konr ungr* og en datter af Danr; kong Harald ægtede en dansk kongedatter. Der savnes således ingenlunde holdepunkter og det ret kraftige for hypotesen om en indre forbindelse mellem Rígsþula og Harald hårfagre som den første enekonge over hele Norge, som grundlæggeren af det norske kongedømme, i sammenligning med hvilket de tidligere småkongedømmer svandt ind til næsten ingenting.

¹⁾ Når Heusler siger, at "Rígr-Konr ungr utvivlsomt tænkes som en dansk magthaver", er dette en grundløs påstand. Det modsatte synes mig indlysende (jfr ovf.).

København.

Finnur Jónsson.

Om ordet *skøge*.

Oprindelsen til nda. *skøge* mda. *skiökæ*, *skiöge*, nsv. *sköka* msv. *skökia skykia*, nno. *skjökja* nisl. *skækja* gno. *schoekja* (forekommer vesentlig i oversettelseslitteraturen og konkurrerer med låneordet *portkona*) har været omstridt blant etymologene. Nylig er oprindelsen til ordet igjen blitt drøftet (Arkiv XXXI s. 100 f., s. 278 f.; jfr. XXXII s. 203 og Lis Jacobsen: Kvinde og mand s. 120 og 206); ved denne siste drøfting er det ikke fremsatt nye tydninger av ordet, men de to gamle forklaringer er på ny undersøkt, og begge forklaringer har funnet sit forsvar ¹). Jeg skal her gi en oversikt over ordets forekomst, over litteraturen om det og prøve å vise at den ene av disse to forklaringene ikke lar sig opretholde.

Det synes å være enighet om at det nordiske ord er lånt fra mnt. *schôke schôke* (skrevet: *schoke schuke schoike schouke*), jfr. nnt. *schôke scheuke schoike schôke* (Bremisch-nieders. Wb.). Grimm opfører også (Deutsche Gram. II. 11, 92) gsaks. *skôk*, men han angir ingen kilde, og siden har man ikke kunnet påvise ordet i gsaks. — Den forholdsvis sene forekomst for ordet i nordisk, og den omstendighet at ordet i gno. vesentlig er innskrenket til oversettelseslitteraturen, gjør det sannsynlig at ordet er lånt, men noget lydlig kriterium for lån finnes ikke, når man må forkaste den ene etymologiske forklaring. At ordet forekommer i lydrett form i nordfrisisk (se nedenfor), så lån synes å være utelukket i dette språk, gjør teorien om lån i nordisk i all fall noget mistenkt.

¹) Brøndum-Nielsen nevner også (Ark. XXXI s. 101) en tredje eldre forklaring fremsatt av G. Hempl i "The Journal of Germanic Philology", I s. 347 og II s. 234; for bibliografens skyld henvises her til Bethges uttalelse om Hempls "forklaring" i "Jahresbericht der germ. Philologie", 1897 s. 20.

Jeg går over til de etymologiske forklaringer av ordet, og tar først den som etter min mening er å forkaste.

Falk og Torp (Norw.-dän. etym. Wb. s. 1013; samme etymologi er hevdet av Lis Jacobsen i Kvinde og Mand s. 120 og 206 og Arkiv XXXI s. 100 f.) mener at mnt. *schôke schôke* er opstått av **schôdeke* (jfr. mnt. *schôdeke* "fröbelg, skjelm"), forminskelsesord til *schôde* som finnes brukt om "forhud på hestens avlelem" av et germ. **skauda-*. Mot denne opfatning taler flere lydige forhold. Man kan kanskje se bort fra den av Grimm nevnte, men siden mistenkte form *skôk*, som ikke kan inneholde det mnt. forminskelses-suffiks. Men heller ikke den mnt. form *schuke* stemmer godt med den etymologi som er antatt av Falk og Torp, idet mnt. *u* ofte svarer til germ. *ô*, men bare undtagelsesvis til germ. *au* (jfr. Agathe Lasch, Mnd. gram. § 160 og § 165)¹⁾. Heller ikke vokalen i den ht. form *schuche*, som riktig nok forekommer bare én gang (Grimm, D. Wb. IX. 1447, 1824) stemmer med en opr. vokal *au*. Ordet forekommer også i mnl. *schoeke* (*oe* < *ô ô*; Franck, Mnl. gram. § 29) og nordfris. *skech* (Outzen, Glossarium der friesischen Sprache besonders in nordfriesischer Mundart); nordfris. *ē* går lydrett tilbake på omlydt *ô*, ikke godt på omlydt *au* (Siebs, Gesch. der fries. Spr. § 51 og § 62, jfr. § 57; i Pauls Grundriss² I). Disse former gjør antagelsen av et forminskessuffiks i ordet umulig; jfr. også geng. *socha scohha* "kobleri", som sannsynligvis hører hit (se Verwijs en Verdam, Mnl. Wb. VII. s. 599).

Sannsynligere er da den annen forklaring, som igjen rummer to opfatninger med hensyn til forståelsen av betydningsutviklingen. Etter denne forklaring avledes ordet av en rot *skak*: *skôk*. Denne etymologi er først begrunnet av Johannes Schmidt 1867, i Kuhns Zeitschr. bd. XVI s. 318 f.

¹⁾ Her kunde dog muligens foreligge påvirkning fra det nt. ord *schute* "skjøge" (Brem. Wb. IV. 722; jfr. Lis Jacobsen i Ark. XXXI s. 279).

Schmidt nevner geng. *scacan* og gno. *skaka skekja* i betydningen "quaterre, concutere" og legger til: "Augenscheinlich verwandt mit diesen ist nord. *skeokja* meretrix d. h. agitatrix virorum". Schmidt trekker frem paralleller fra andre språk og henviser for betydningsutviklingen av verbalroten til en avhandling av Kuhn i samme tidsskrift bd. III s. 429 ff. (1854). Samme opfatning med hensyn til ordets opprindelse blev hevdet av E. Jessen (Dansk etymologisk Ordbog s. 215; jfr. Tff. III. 8 s. 37); likeså Ljungstedt i "Anm. till d. st. pret. i germ. spr." s. 71, jfr. s. 67; jfr. også E. Hellquist i Ark. VII s. 45 og E. Zupitza i "Die germanischen Gutturale" s. 157 (Berlin 1896); men disse forfattere kom så godt som ikke inn på spørsmålet om betydningsutviklingen.

Imidlertid forelå også en annen betydningsutvikling av denne verbalrot, hvad også Kuhn hadde gjort oppmerksom på i nevnte avhandling fra 1854: geng. *scacan* "ile, flykte"; denne betydning synes også å foreligge i det én gang forekommende gsaks. *skôk* præ. (nærmest å oversette med "for-svandt"). Av denne betydning kunde så være utviklet betydningen "streife om"¹⁾; etter dette ræsonnement skulde betydningen av substantivet *skøge* være "landstrykerske, om-streiferske". Denne mening er hevdet av Hoefler (Germania XXIII s. 4), Th. v. Grienberger (Untersuchungen zur got. Wortkunde s. 190), Feist (Etym. Wb. d. got. Spr. s. 238), Jessen (Tff. IV. 1 s. 57) og Brøndum-Nielsen (Arkiv XXXI s. 100 f.).

Det kan neppe anføres lydligge innvendinger mot å stille ordet *skøge* sammen med roten *skak*: *skôk* av et germ. **skôkion*-; både de nedertyske og de nordiske former og

¹⁾ At dette er den "oprindeligere, i Angelsaxisk og Gammelydsk bevarede, Betydning" (Jessen i Tff. IV bd. 1 s. 57), er ikke riktig.

²⁾ I anledning av de betenkeligheter med hensyn till ordannelsen som Lis Jacobsen anfører (Ark. XXXI s. 279). henviser jeg till Hellquist i Ark. i VII s. 45.

nordfris. *skech* er lydrett utviklet. Det er betydningsutviklingen som volder vanskeligheter. Av de to betydningsforklaringer synes den siste ikke å være tilstrekkelig begrunnet. Overgangen *ile*, *skynde sig*, *flykte* > *streife om* ligger ikke særlig nær. Da er den betydningsutvikling som er foreslått av Johannes Schmidt mer plausibel, hvorved *skøge* egentlig blir "agitatrix virorum".

Om man for et ord av denne art tør tenke sig en mer abstrakt betydning, kunde man anta en grunnbetydning "agitatrix animorum virorum"¹⁾. Betydningsutviklingen måtte da være *ryste* > *bringe til å vakle* > *forføre* (jfr. til denne betydningsutvikling Koolman: Wb. der ostfries. Sprache III s. 89 "schaken" og s. 132 "schokken"). En betydning "forføreske" for *skøge* måtte da egentlig ha tilhørt det mer reflekterte sprog og mulig fra først av være en slags evfemisme. Dette blir dog naturligvis usikkert. — En lignende betydningsutvikling kan ligge til grunn for got. *skôhsl* n. "ond ånd" som Hellquist (Ark. VII s. 45; med tilslutning av Grienberger og Feist) stiller sammen med gno. *skaka*.

f. t. Kjöbenhavn novbr. 1915.

Didrik Arup Selp.

"Domen över död man".

Vad jag vill söka att här ådagalägga, är, att detta uttryck tidigt underjick en betydelseförskjutning och i närvarande stund icke uppfattas riktigt.

Inledningsvis anför jag det bekanta exemplet *kaka söker maka*. Detta talesätt förknippas i allmänhet med en något grumlig föreställning om att lika kakor höra ihop; över själva sökandet bryr man sig icke om att reflektera. Icke

¹⁾ Jfr. Ljungstedts betenkeligheter (Anm. t. d. st. pret. s. 67) mot å anta en abstrakt betydning av lignende ord i andre sprog.

ens den, som vet, att *kaka* för rimmets räddande ersatt *kraka* ¹⁾, kan komma ifrån, att det är *kaka*, som numera faktiskt föreligger. Och det får därvid bero, så mycket mer som ordstävets innersta andlemening fortfarande står oförfalskad kvar.

Icke så med *domen över död man*. Med uttrycket *domen* förknippas i bästa fall den allmänna föreställningen om ett domslut, sålunda totalomdömet om den hädangångnes liv och järning, eftervärldens dom, historiens dom. Men därtill kommer kanske ofta nog en bismak av 'domen över en brottsling', 'yttersta domen' osv.

En helt annan betydelseynans var den, i vilken det jermanska **đom-* redan på tiden för utformandet av alliterationspoesien, sålunda långt före det första nedskrivandet av Havamal, sammanställdes med **đau-*, 'dö', i en mängd allitererande uttryck. Den betydelseynansen var: 'fördelaktigt omdöme', 'lov', 'pris', 'berömmelse', 'ära'.

Betydelseutvecklingen var analog med den vid lat. *æstimatio*, *reputatio*, *fama*, eng. *estimation* osv., tyska *Achtung*, *Ansehen*, *Gerücht*, *Ruf*, sv. *aktning* osv. Närmast avsågs blott ett uppskattande, ett omdöme eller omtalande i en eller annan riktning; jfr sv. *högaktning* och *ringaktning*, *gott rykte* och *dåligt rykte* osv. Men därur framgick en speciell, god betydelse, som konkurrerade med den allmänna och stundom blev enaherskande; jfr eng. *esteem*, *reputable*, *famed*, sv. *åtnjuta aktning*, *vara ansedd*, *vinna rykte*, *komma i ropet* och en mängd andra fall.

Den utpräglad goda betydelsen av jerm. **đom-* föreligger, såsom bekant, redan i gotiskain: Kristus förutsåg Nikodemi *anawairþan dom*, 'framtida berömmelse' ²⁾. Det fht. *tuon tuom* betyder 'jöra något berömligt', *tuomen got*, 'prisa gud'.

¹⁾ jfr 'Birds of a feather flock together', 'Gleich und Gleich gesellt sich gern'.

²⁾ oriktigt tolkat i äldre upplagor.

I Heliand säges det vara följeslagarens främsta dygd, att han med sin herre *doie an duome*, 'dör med ära'¹⁾. Beowulfsdikten prisar *deað*, 'döden', sällare än *domleasan dæd*, 'äretomt dåd', och död man sällast, om han vunnit *domes ær deaðe*, 'berömmelse före döden'; Beowulf förklarar: *ic me . . . dom gewyrce, oððe me deað nimeð*, 'jag förvärvar mig ära, eller ock tager mig döden'.

I den bekanta strofen i Havamal

*Deyr fé,
deyja frændr,
deyr sjalfr it sama;
ek veit einn,
at aldri deyr:
dómr um dauðan hvern!*

möter oss samma betydelse. Dess sista rad bör sålunda rätteligen återgivas med: 'berömmelsen över varje död', 'lovett över död man'. Belysande är den föregående, parallella strofen, som på motsvarande ställe har *orðs-tírr*, 'lovdord':

*Deyr fé,
deyja frændr,
deyr sjalfr it sama;
en orðstírr
deyr aldri,
hveim er sér góðan getr²⁾.*

I alliteration med *deað* och i omedelbar parallellism med *tír* står *dom* på ett fullkomligt övertygande sätt i den fornengelska dikten om Judith uti de rader (186 ff.), där hon manar sina belägrade landsmän till ett utfall mot den mördade Holofernes slumrande här:

*Fynd syndon eowere
gedemed to deaðe,
& Ʒe dom agon,
tír æt tohtan,*

¹⁾ oriktigt tolkat i äldre upplagor.

²⁾ jfr str. 8 och 9 med sitt *eiga annars brjóstum i, þegit annars brjóstum ör*; str. 36 och 37 med sitt *bæn, biðja*; str. 55 och 56 med sitt *hjarta glatt, sorgalausastr sefi*.

'era fiender äro dömda till döden, och I vinnen berömmelse och ära på färden'. I ett gammalt ordspråk (Oldest English Texts, s. 152) står *dom* parallellt med *sigisiö*, 'segertåg', vilket i sin tur allitererar med *swiltan*, 'dö':

*Oft dædlata
dome forreldit,
sigisiöia zehwam,
swiltit äy ana,*

'städse försummar den dådlöse äran, försummar vart segertåg; därför dör han ensam'.

Slutligen kan till den först anförda strofen påvisas ett direkt motstycke i de fornengeelska gnomerna (Ex. 80 f.):

*... sceail ...
yrfe zedlaled
deades monnes.
Dom biþ selast!*

'Delas skall död mans arv. Berömmelsen är bäst!'

Men betydelsen 'lov', 'berömmelse' synes ha föråldrats tidigare i nordiskan än i de västra språken. Kanske hade man vid den tid, då Havamall nedskrevs, icke mera känslan för det nedärvda allitererande uttryckets verkliga innebörd. Säkert är, att denna känsla senare är totalt försvunnen.

Och så ha vi ett stående talesätt, som icke längre jer den rätta meningen, låt vara att felet icke är störande stort. Att i eddaglossaren en rättelse måste jöras, synes mig otvivelaktigt. Men med avseende på vårt nutida ordstävslänkande talesätt kan man sätta i fråga: skola vi, som offrat kråkan för rimmet, offra alliterationen för — resonen?

Lund i okt. 1915.

Ernst A. Kock.

Svenska studier, tillägnade Gustaf Cederschiöld den 25 juni 1914, utgivna genom Svenska modersmålsläraryörens arbetsutskott.

Svenska modersmålsläraryörens stiftades vid Svenska filolog- och historikermötet i Göteborg 1912, och att denna förening gått i författning om en festskrift till prof. G. Cederschiöld vid Göteborgs högskola på hans 65-årsdag, utgör i och för sig en hyllning åt hans verksamhet på modersmålsundervisningens område, som ställer sig värdigt vid sidan av hans vetenskapliga gärning, vilken själva festskriften kan sägas företrädesvis betona. Tillägnet är undertecknat av 97 namn, och till festskriften hava 30 författare lämnat bidrag av språkligt eller litteraturhistoriskt innehåll, varefter festskriften avslutas med en motion med en motion av prof. Cederschiölds fader vid 1856-58 års riksdag om upprättande av professurer i nordiska språk, vilka vid denna riksdag beslötos, och med jubila-rens bibliografi av S. Grén Broberg.

Av ett så stort antal uppsatser kan naturligtvis blott en kort antydan om innehållet lemnas, och då ämnena äro hämtade från rätt skilda delar av svensk språkvetenskap och litteraturhistoria, skulle jag blott i färre fall vara förmögen att förbinda min anmälan med kritik och kontroll.

Det draget hava alla dessa uppsatser gemensamt, att de avse modersmålet, och detta självt med utförliga språkprov i olika stilarter framläggas av F. Wulff, "Om undanhållna ords behandling i svensk sats, dynamiskt och melodiskt", vilken uppsats väsentligen torde utgöra offentliggörandet av det föredrag med titel "Svenska fonetiska texter i flera stilarter", som förf. höll vid mötet i Göteborg 1912. Beklagas må blott, att förf. icke också karakteriserat dessa stilarter genom att genomgående utmärka pausernas fördelning. Hj. Lindroth "Om några onödiga skiljaktigheter mellan svenskt skriftspråk och talspråk" har påtagit sig det otacksamma värvet att i några fall söka giva modersmålet utveckling dess rätta riktning; han yrkar: skriv i normalprosa aldrig prep. å annat än i de mycket få fall, där det kan nyttjas i bildat talspråk, vilket yrkande nog är fäfangt, tadar bruket av *på söndagen* för *i söndags* eller *om söndag* och med mera rätt det under de senaste decennierna genom språkmäns medvetna strävan främjade bruket av *inte* för *icke*, *ej*, *ogillar*, säkert fruktlöst, bruket av *densamme* som personligt pronomen och av omvänd ordföljd efter *och*, *men* och *utan*, såvida ej logisk vikt ligger på predikatsföreställningen, samt skipar rättvisa mellan fast och löst sammansatta verb genom att hänvisa dem till olika stilarter. Nysvenska språkförhållanden dryftas av följande tre förf. R. G:son Berg "Duala substantiv i nusvenskan" dels vederlägger genom fall som *trillingar*, *bannor*

påståendet, att vilken plural som helst vid tillfälle kan ha dual innebörd, dels uppvisar ett stort antal dualitetskollektiv, antingen singularer, såsom *dubbelstjärna, diftong, brudpar*, eller plurala, såsom *brödrafolken, makarne, duellanterna* och oftast *ögonen, handskarne, kontrahenterna, kamrarna*. C. Rebbe "Bidrag till frågan om passivbildningarnas användning och betydelse i nysvenskan" söker belysa det inbördes förhållandet mellan *s*-form och *bliva*-omskrivning vid "terminativa" verb, d. v. s. sådana som beteckna en förändring, t. ex. *somna, bygga, förtära*, och finner, att endast *s*-formen användes, då tanken icke riktas på någon agent och vid tillkännagivanden om vad som skall ske med fastställd tidsbestämelse och följd, endast *bliva*-omskrivning användes, då man vill beteckna en handlings slutliga fullbordan, i motsats vartill *s*-formen väljes för att beteckna inträdande eller fortgående handling, och såväl *s*-form som *bliva*-omskrivning, då agentens verksamhet tydligt framträder för medvetandet, varvid talspråket föredrager *bliva*-omskrivning. K. J. Samuelsson "Några sammansättningar med *-lös* och *-fri*" redogör dels för betydelseskilnaden, dels för sammansättningsfogens olika gestaltning i dessa ord.

Små samlingar av nysvenskt språkmaterial utgöra A. Noreen "Ett knippe folketymologier" och L. Fr. Löffler "Öknamn i en västgötafamilj på 1860- och 1870-talen", vilken senare uppsats inskräper hos namnforskare att iakttaga försiktighet vid tydningen av öknamn, som ofta är omöjlig utan kännedom om namnets uppkomsthistoria. Till 1600-talet sträcker sig innehållet tillbaka i E. Hellquist "En grupp sveuska dryckestermer", som meddelar och diskuterar en rikhaltig samling av beteckningar för supar o. d., vilka av samma skäl som öknamnen ofta trotsa försök till tydning.

Frön till framtidens svenska innehåller kanske W. Ceder-schiöld "Något om språkliga nybildningar, gjorda av skolpojkar".

Från erfarenheter i skolan utgår även N. Beckman "Praktisk skolregel och vetenskaplig teori", som efter att hava nödgats erkänna, att den av straffhot åtföljda grammatiska regeln är ett dock nästan oundgängligt ont, fordrar den vetenskapliga regelns förenkling i praktiskt syfte och av den vetenskapliga kritiken, att den icke på skolregeln lägger en måttstock, efter vilken denna icke kan mätas. Detta yrkande stödjdes genom förtydligande exempel från många områden, varvid förf. råkat ut för missödet att låta historien om planeten Neptunus' upptäckt genom iakttagandet av oregelbundenheter i Uranus' lopp i stället gälla upptäckten av Uranus. Dessutom innehåller uppsatsen ett försvar mot Hylén av "subjektsregeln" och "symmetriregeln" i Beckmans Svensk språklära.

Språkhistorien tillhör naturligtvis ett flertal uppsatser. B. Hesselman "Två svenska växtnamn" sammanställer vn. *mura* *Potentilla anserina* med t. *Möhre, Mohrrübe*, sv. *morot* och anför

som bevis en uppgift, att rötterna ätos i nödår, och uppvisar vidare, att *vial* Lathyrus eller *Vicia cracca* härstammar från fornformen *vīpir* 'bindsleväxt', vilken ock betyder trädnamnet 'pil'. Växter behandla ock H. Pipping "Växtnamnet *kampe*", som anför benämningen *rivaler* på timotejax, brukade i en tävlingslek, som bevis på att namnet *kampe* på *Plantago media* och på timotej verkligen hör till *kämpa*, och Es. Tegnér "Plister, En växtfilologisk studie", som grundligt utreder, hurusom växtnamnet *plister*, vilket i främsta rummet tillkommer *Lamium* och *Galeopsis*, sannolikt härrör från Franckenius "Speculum botanicum" 1638 och hämtats från upplandsdialekten, och hurusom det hör till *blistra* 'vissla' och vad *Galeopsis* beträffar, beror på den barnlek, som är bekant från Härjedalen, att rycka kronpipen ur dess foder och blåsa starkt genom dess inre ända, då ett visslande ljud uppkommer. Om denna lek enligt försök av förf. icke kan utföras med *Lamium*, kan ju *plister* som namn på denna växt bero på dess likhet med *Galeopsis*; ett stort antal dylika fall anföras av M. Kristensen, Folkelige planteslægter i Sv. landsmål 1911, jfr särskilt s. 49. Förf. utvecklar ur samma grundbetydelse de nio andra betydelse, som *plister* äger, ensamt och som led i sammansättning, och förklarar betydelsen av åtskilliga ord, som med ämnet stå i sammanhang, härleder bl. a. benämningen *pilträäd* från att detta träds skott voro det bekvämaste materialet till pilar för medeltidsbarnens skjutövningar. Tegnér's uppsats är tillkommen under sysslandet med en artikel i Svenska akademien's ordbok; på samlingarna för denna grundar sig ock E. Olson, "Om konsonantförlängningen i pluraler av typerna *fötter*, *getter*, *nötter*, *böcker*", vars resultat är, att *fötter*, *getter*, *nötter* fått sin form genom en ljudlagsenlig förlängning av kons., förbunden i de två första med förkortning av vokalen, men att *böcker* är en analogibildning efter dessa. E. Ljunggren, "Mejeri. En ordhistorisk studie" härrör även från en medarbetare i ordboken, vars samlingar han ock delvis torde anlita för sin grundliga studie, vari han uppvisar, att *mejeri* lånats från t. *Meierei* direkt, utan dansk förmedling, enär 1840 det första "mejeriet" anlades i Skåne efter holsteinskt mönster, men att i överensstämmelse med grundbetydelsen 'ladugårdshemman' korna då ännu räknades med till "mejeriet", att den samtidigt uppträdande synonymen *dejeri* är bildad av lantbruksskriftställaren Noring efter eng. *dairy* och mister sitt stöd med dennes död 1845, att dessa ords föregångare *holländeri* i betydelsen 'anstalt för konstnäslig mjölkförädling' spåras till J. Alströmer 1727 och även innefattat kobesättningen, vilken sida av betydelsen i *stamholländeri* trädde i förgrunden. E. Lidén, "Ett par fornsvenska bidrag" förklarar fsv. *quiggrind* VGL. med ledning av följande uppgift i en norsk ordlista från 1600-talet: "*Quie*. den som de setter deris fæ udi om sommeren paa agger og Eng for gødning skyld; er giort ligesom een fold. *Quie-grinnar*, det som qvien giøris af",

och anser *pater noster* hava blivit fem. i fsv. genom attraktion till *ave maria*. A. Kock, "Belysning av ett gammalt i lagtext mötande ord" sammanställer *beye ost* i Uppl. L. i en handskrift från 1550–1600, vilket av Schlyter förklaras betyda: "en ost, som synes hafva blifvit på vissa orter af hustru vid kyrktågning given till presten". med nynorska *bægja* f. 'en pludselig lidelse, et sygdomsfald' Ross, i detta fall 'nedkomsten'. Fornsvenskans lexikograf K. F. Söderwall framhåller i "Rättsuttryck i den fornsvenska pentateukparafrazen" som nationella drag hos denna skrift de däri förekommande rättsformlerna, som sammanställas med motsvarigheter i landskapslagarne, och bekräftar ytterligare dess svenska prägel genom att s. 424 not 2 anföra talrika allittererande uttryck.

En mellanställning mellan språk- och litteraturhistoria intaga åtskilliga författares uppsatser. H. Celander, "Några danismer hos Snoilsky" anför, att Snoilsky själv sagt sig känna Danmarks litteratur bättre än de flesta i Sverge, att denne vistats i Danmark och av norsk diktaing högst värderat Ibsen, men vidgår, att hans skörd av danismer i Snoilskys språk ändock är högst obetydlig, liksom han ock anmärker som påfallande, att Snoilskys språk icke tycks ha rönt någon nämnvärd påverkan av tyskan, oaktat så många av hans dikter tillkommit på tysk botten under hans mångåriga vistelse där. Th. Hjelmqvist, "Några förmenta eller ändrade bibelutsagor hos nysvenska författare", anför ett stort antal oriktiga bibelcitater, av vilka de flesta utgöra minnesfel, några avsiktliga förvrängningar. L. Larsson, "Runstenen i Växjö domkyrka — och Gunnar Gröpe?" ifrågasätter sammanhang av runstenen L. 1273, som Larsson först riktigt läst och tytt: "Toke Viking reste stenen efter Gunnar Grims son. Gud jälpe hans själ", med den värendske stormannen Gunnar Gröpe, som skall ha varit ledare vid dråpet på S:t Sigfrids systersöner. På grund av runformer och ljudbeteckning hänför Larsson inskriften till senare hälften av 1000-talet, vilket synes riktigt ¹⁾. Förf. redogör för vad som förtäljes om Gunnar Gröpe, och först, att han icke nämnes i den svenska formen av Sigfridslegenden och icke heller torde varit ursprungligen nämnd i legendens latinska text, men att i den hdskr., efter vilken legenden tryckts i SRS II, s. 358 "*diaboli*" överstruktits och ersatts av "*gröpa*". Det synes då ligga nära att antaga, det *gröpa*, som ju är fsv. motsvarighet till fvn. *greypp* 'grov, grum, haard', är en småländsk ersättning för *diaboli*, jfr sv. *hin håle*, som Messenius och efter honom andra försett med förnamnet Gunnar, fader, dotter och levnadshändelser, hämtade ur

¹⁾ Genom fel av något slag har en av mig given upplysning s. 181 not 2 fått innehållet, att "runformen i s uppträder på svenska runstenar redan i början på 1000-talet". Jag har själv "Pireus-lejonets runinskrift s. 40" i ATS 20: 3 använt resultatet av min lilla undersökning om förekomsten av i i Uppland och där yttrat, att bruket av i uti runinskriften på lejonet överensstämmer med den av andra skäl gjorda tidsbestämmelsen 1059–71.

vem vet, vilka kombinationer¹⁾). Larsson stöder sig på en 1659 gjord avskrift efter danskt original i Trollenäs, enligt vilken fadern till "*Gundwar Gruffason*" hetat "*Germicke*", anser detta vara fel för "*Grimr rike*" och Växjöstenen rest över Gunnar gröpe, från vars förmodade död runstenen dock skiljes av c. 50 år. J. Mjöberg "*Något om nutida svensk rimkonst*" kännetecknar den omvälvning i århundradets versteknik, som med 1890-talet inträder isynnerhet med Fröding och Karlfeldt, och finner den utmärkas av friare rimflätning, tre- och fyrstaviga rim, inskott av orimmade verser, överloppsrim av mångfaldig anordning och av ökande av rimförrådet genom dialektord och bruk av spondeiska och kluvna rim.

En sida av den svenska språkvetenskapens historia behandlas av Pelle Holm "*Något om svensk språkrensning före Viktor Rydberg*", som uttalar den uppfattningen, att språkrenningssträvandet, åtminstone efter Stiernhielm, aldrig upplöft, även om dess målsmän icke alltid framträtt med samma iver och kraft, följer rörelsen genom hela 1700-talet, framhåller skandinavismens betydelse för densamma och P. A. Sohlman och J. A. Hazelius som dess ivrigaste förespråkare i pressen, varpå strävandet fick ökad styrka genom den förste uppsalaprofessorn i nordiska språk C. Säve och Artur Hazelius, som kan anses som en av de märkligaste föregångarna till V. Rydberg.

K. Warburg "*Litterära och personliga uttalanden av Johan Erik Rydqvist. Ur brev till P. D. A. Atterbom*" sysslar däremot föga med arbetet på "*Svenska språkets lagar*", varför den store språkforskaren nu i främsta rummet minnes, utan med den tid, då han ännu var en nitisk och förtjänstfull litteraturkritiker. Denna uppsats tillhör alltså den svenska litteraturhistorien, vilket ock alla de återstående göra. S. Ek "*Hercules och Företalet till Gambla Swea- och Göta-måles fatebur*" knyter dikten Hercules på det närmaste till arbetet på Gambla Swea- och Göta-måles fatebur, i det Stiernhielm inlägger samma moraliska skiljaktighet mellan svenskan å ena sidan och de romanska språken å den andra, som sedan förkroppsligas i Fru Dygd och Fru Lusta. K. Fredlund "*Den fördolda Guden. Ett bidrag till C. G. af Leopolds liv och dikt*" meddelar en dikt i Stockholmsposten 15 maj 1786 med anförd titel, som måste vara av Leopold, emedan den är urformen till hans dikt "*Det onda*", ur vilken dock allt bibliskt utmönstrats. O. von Friesen "*Hvem var Skogekiär Bärgebo?*" granskar skälen för och emot antagandet, att presidenten Gustav Rosenhane döljer sig under denna pseudonym, finner antagandets sannolikhet vida övervägande och söker även stödja det genom iakttagelser på språket i dikterna av Skogekiär Bärgebo, som göra sannolikt, att han var uppfödd i mellersta eller södra delen av Södermanland,

¹⁾ "*Gunnarus Gröpi, filius Giviche*" hos Messenius påminner om burgunderkonungen *Gundiharius* och hans fader *Gibica* i lex. Burg.

och G. Rosenhane var född på Torp, Husby-Oppunda sn, c. 2 mil norr om Nyköping. G. Montelin "Otto Sebastian von Unge. En studie i 1830-talets svenska lyrik" karakteriserar och anför prov på denne poets skaldskap, vilken var verksam under tidskedet mellan juli- och februarirevolutionen, alltså samtidigt med den romantiska skolan i Frankrike, och som poet blott en dilettant, men en av dem, hos vilka, som Brandes säger, "Tidens Märke, som det findes i Geniernes Værker, fremtræder i ikke mindre læselige og slaaende Træk". Valborg Olander "En blick in i verkstaden" meddelar med författarinnans tillstånd de många omarbetningar, som början till Selma Lagerlöfs *Körkarlen* undergått, innan den erhöll sin slutliga form. E. Wrangel "Staffan stalleträng i ord och bild" är, liksom förf:s professur, en kombination av litteratur- och konsthistoria; de litterära källorna äro de olika typerna av Staffans visor och kyrkohistoriens uppgifter om martyren Stephanus och hans dyrkan, de konsthistoriska äro bilder ur Staffanslegenden i den kyrkliga konsten, vilka tidfästa legendens utveckling. Särskilt viktiga äro målningarna i trätaget av Dädesjö kyrka i Småland, som visa, att redan före 1300 denna legend var här sålunda utbildad, att Stefans historia mot Apg. förlades till Jesu barndom, att han var tjänare hos Herodes och att undret med den stekta tuppen, som blev levande och övertygade Herodes om Jesu gudom, tillhörde legenden, vari han och framställdes som Staffan stalleträng. Det sista finner förf. vara en nordisk utveckling av legenden, i det visserligen även i Tyskland och England Stephanus-dagen firats som hästarnes dag, men någon bild av denne hästpatron nämnes dock icke. Detta firande återgår kanske till någon hednisk midvinterfest med kappritt och hästoffer. Företrädesvis stark uppträder denna firning i Sverige, där i kyrklig konst bild av Stefan till häst finnes redan från 1300-talets förra del, och som förklaring ser sig förf. nödgad att ge de folkloristiska forskarne rätt, när de bakom Staffan skymta guden Frö, fruktbarhetens gudomlighet och särskilt hästarnes beskyddare.

Erik Brate.

Från Filologiska föreningen i Lund. *Språkliga uppsatser IV. Lund 1915.*

I Ark. f. nord. fil. XX, 202 f. har jag redogjort för de nordiska beståndsdelarne i h. I (1897) och h. II (1902) av ovanstående publikation. Med ännu rikhaltigare innehåll utkom 1906 h. III, och nu 1915 föreligger h. IV. vars innehåll här skall anföras, så vitt det behandlar nordiska ämnen. Häftet innehåller 15 uppsatser, av vilka följande fyra falla alldeles utom denna tidskrifts område:

S. Agrell, *Zur Erklärung der serbokroatischen Endung -ä beim Genitiv plural*, M. P. Nilsson, *Die alte Bühne und die Periakten*, E. Slettengren, *On M. E., early N. E. oi, ui in French loan-words containing pop. Lat. stressed o, o* och E. Walberg, *Quelques remarques sur l'anc. franç. ne garder l'euire que*. Det är alltså större delen av häftet, som har intresse för studiet av nordiska språk, nämligen följande nio uppsatser.

C. Collin, *Än en gång abstrakter och konkreter* utgör ett bemötande av det angrepp på samme förf:s avhandling *Semasiologiska studier över abstrakter och konkreter* uti Språkliga uppsatser III (1906), som i Nord. Tidsskr. f. fil. 4 række, 3 bind s. 29 ff. gjorts av O. Schoning, *Sprogforskningens vilde Skudd. Om navneordene som konkreter og abstrakter*, och det är icke utan, att försvaret smittats av den skärpa, varmed anfallet utförts. Tvisten gäller övergången från abstrakta till konkreta, vilken Schoning förklarar som ellips, t. ex. fr. *la diligence* 'diligens' < *le carrosse de diligence*, varemot Collin i sin förra uppsats sökt visa och i denna fortfarande hävdar, att knappt ett enda exempel kan anföras, där ellipsen kan antagas ha medverkat, utan att övergången betingas av mångahanda inflytelser från närstående verb eller prep., t. ex. fr. *charité* 'allmosa' (*vivre de charités*) härrör från att *demande la charité* 'anropa någons barmhärtighet' sammanföll till betydelsen med *demande l'aumône*, varigenom *charité* = *aumône*, eller isl. *hvila* 'säng' har uppstått av att *ganga til hvilu* 'gå till vila' var liktydigt med *ganga til rekkju* 'gå till sängs', och sedan *hvila* sålunda fått betydelsen 'säng', försvann i isl. till och med den förmedlande betydelsen 'vila', som råder i sv. Det rikliga material, som Collin anfört i sin förra uppsats och detta försvar för densamma synes mig ovedersägligen visa, att övergången abstrakta till konkreta äger rum på av honom angivet sätt; fråga är blott, om den icke också kan ske på det av Schoning förordade. I *Semas. stud.* s. 252 anför Collin en påtaglig ellips vid bildningen av ett konkret ord, som sedan vidare övergick till abstrakt, nämligen fr. *toilette*: "eg. pièce d'étoffe que l'on posait sur la table qui servait à se coiffer; cette table s'appela ensuite *table de toilette* ou simplement *toilette*. *Être à sa toilette* (det hette nämligen förut: *madame est à sa parure*) blev nu beteckning för handlingen, och *toilette* övergick så småningom till en ny betydelsesfer, hvars uttryck återfinnes i det moderna: *faire toilette, achever sa toilette*". Det synes nu i och för sig tänkbart, att samma kraft, som förkortat *table de toilette* till *toilette*, även kunnat av *carrosse de diligence* låta *diligence* uppstå. Att så verkligen skett, uppgives av Littré¹⁾. Å andra sidan torde dock vara visst, att övergången från abstrakt till konkret

¹⁾ "Diligence est une locution abrégée pour carrosse de diligence, qui s'est dit d'abord", dock även: "Carrosse de voiture s'est dit au XVIII:e siècle pour ce que nous appelons diligence".

oftare försiggått på det av Collin angivna sättet än på det av Schoning förmodade.

M. Feuk, *Tvåradningen i nyare svensk vers* "vill uppvisa, dels att även om tvåradningen i sammanlikning med åtskilliga andra stroffermer förekommer "jämförelsevis sällan", den dock försökts av flertalet bland våra modärna diktare, och dels att den har använts i dikter med högst skiftande innehåll". Dalin och Bellman använda tvåradningen i visor och tal på vers, vari uppräknningar förekomma, oftast avsedda att sjungas och av uppsluppet innehåll, hos romantiken utgör tvåradningen ett upptagande av den äldre folkvisestrofens och brukas i dikter, som skildra förgångna tider, och känslan av en viss samhörighet mellan denna strofform och folkdikten gör sig sedan allttjämt gällande.

N. O. Heinertz, *Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort* behandlar det ord, som i olika germ. språk uppträder i följande olika former, nämligen mnd. *barsse, basse* och en gång *barsie*, högty. *barsche, parsche (partsche)*, da. *barsze*, fsv. *baza* och med växlande betydelser, som dock delvis äro något osäkra, "mnd. 'Pferdeharnisch', hochd. 'Prunkstoffdecke', dän. 'mit kostbaren Stoffen zu belegende' Schutzdecke', schw. 'Satteldecke', vielleicht gar 'Sattelkissen'". Ordet härstammar sannolikt från arab. *barda'ah* 'Sattelunterlage', som i ital., franska och provençalska förekommer i bet. 'Reitkissen' eller 'Sattel' och därav härledda bemerkelser, i friskan *barde* 'Metallverzierung der Pferddecke', vilket i bet. 'Pferdeharnisch' lånas in i mnd. men får den avvikande formen *baerdgie*, som förf. anser uppkommen genom inverkan från *baerdse* 'fartyg' på grund av likheten mellan ett hästharnesk och en omstjälpt båt. Ordet fortlever i sv. och no. *bossa, sadelbossa* 'Sattelkissen', 'Kummetkissen', men då förf. härleder vokalförändringen i detta ord av folk-etymologisk påverkan av *boss*, när bossan förr skall hava stoppats med halm, synes dialekten i min fädernebygd, Norberg i Västmanland, lägga hinder i vägen därför, när 'boss' där heter *bøs*, men 'bossa' *båssa*, vilket enligt målets ljudförhållanden tyder på fsv. *ā*, som förkortats; det fsv. lånordets grundform har väl alltså varit *bāza*¹⁾.

N. Hänninger, *Bidrag till tolkningen av några verser hos Sigvat* behandlar Vestfararv. 4²⁾ och Bersøglivisur 6, 5-8, 16, 1-4 och

¹⁾ Någon tid efter nedskrivandet av denna slutsats erhöi jag särtryck av E. Wadstein, *Ein morgenländisches Wort im abendland* i Le Monde Oriental IX, 1915, som bekräftar densamma och uppvisar, att grunden till den långa vokalen är en vokalförlängning framför r-förbindelser i mnd. och mnl., vilken kvarstod även efter assimilationen i mnl. *basse*, som lånats i fsv. *baza*, vars *z* för *s(s)* troligen är en mnd. skrivning. Wadstein härleder ordets *s* från den franska plur. *bardes* och spårar ordets ursprung tillbaka till pers. *barzaga*, som lånats av araberna och från dem till Europa.

²⁾ Vestfararv. 4:

*Atti jarl at setta
allfram búendr gamla*

Övers. av G. Storm:

Den kække jarl burde
bære fredbud imellem

giver tolkningsförsök, som söka uddanröja svårigheterna i föregående uppfattningar, dock icke övertygande, när nya svårigheter uppstå, som av förf. själv framhållas.

Hj. Lindroth, *Gutnal Þing och Gutnalia* torde kunna sägas hava på ett slående riktigt sätt löst sin uppgift, i det förf. tillbakavisar den gängse uppfattningen, att Gutasagans *Gutnal Þing* vore att fatta som *gutna allþing* 'gutarnes allting' och i stället läser det, som det står, och tyder det som 'tinget vid Gutnal', av vilket ortnamn *Gutnalia* är en latinisering, samt detta *Gutnal* som 'gutarnes helgedom', i det *-al* motsvarar got. *alhs* 'tempel', fsax. *alah*, ags. *ealh*, fht. *alah*-i namn, vilket ord förf. uppvisar i en mängd andra ortnamn. En del av förf:s polemik skulle hava gestaltat sig annorlunda genom reflexionen, att isl. *alþingi* förutsätter enkelt *l*, icke *ll*.

E. Olson, *Norvagismer i några fornsvenska medeltidsdikter* anför ur Eufemiavisorna och Konung Alexander ett antal ord, vilka antingen alls icke eller med annan betydelse förekomma i andra fsv. skrifter men äga motsvarighet i fornorskan, och sluter därav till norsk påverkan på dessa dikters översättare. Ett sådant aktgivande på ordförrådets skiftningar är ju påkallat och den dragna slutsatsen i vissa fall troligen riktig men kanske i flertalet fall oriktig, beroende på att det fsv. ordförrådet varit så ofantligt mycket rikare än den fsv. litteraturen upptager. En livlig känsla av detta förhållande erhöll jag vid ett försök att behandla min hembygds dialekt: de fsv. ordböckerna förslogo icke på långa vägar, oupphörligt måste jag ty till den rikare fvn. ords-katten, och då man i de lägsta folkklassernas språk i Stockholm anträffar ett sådant på östnordiskt område ej uppvisat ord som *skör* 'hår',

ok, þeirs optast tóku
Aleif, at því máli,
þeir hafa fyrr af fári
(fram'ts Eiríks kyn) meira
höfum keypt, en heypfir
Hökun, saman. mundi.

Olav og de gamle bønder,
 dem som var ophav til striden.
 De har før skiftet
 med større skade høvdinge,
 (Eiríks æt er herlig)
 end Haakon jarl har lidt.

Till denna strof kan jag kanske tillåta mig några anmärkningar. Med alla de givna övers. skulle man dock vänta: *þa's optast tóku*, därför bör relativsatsen *þeirs optast tóku at því máli* vara försäts till huvudsatsen *þeir hafa fyrr af fári meira höfum keypt saman* och strofen med begagnande av tolkningar av Hänningar och andra översättas: "Den käcke jarlen hade att förlika de gamla bönderna och Olov. De som mest gävo sig i färd med detta mål (oenigheten, näml. bönderna), de hava förr med mera fiendskap överenskommit om hövdingar (då Hakon jarl den gamle störtades) — Eriks ätt är härlig — men Hakon (den unge) mindes fiendskapen". Hänningers huvudförslag är att för *keypt* läsa *hnept* och översätta "de (bönderna) hava förr med större vrede stuckit huvudena samman (visat missnöje) och Håkan mindes (det gamla) hatet (som bönderna hyst gentemot konungen). Eriks ätt är djärv". Då det vanliga *kaupa saman e-u* ger god mening utan de metriskas svårigheter, som uppstå av *hnept*, synes handskrifternas läsart vara att föredraga.

vilket uppenbarligen motsvarar isl. *skor*, har man något svårt att vara med om att obetingat sluta från saknad i fsv. litteraturen till saknad i fsv. språket. Önskligt hade ju ock varit att erfara, på vad annat sätt då fsv. uttrycker ifrågavarande begrepp, vilket troligen oftast skulle hava blivit förf. svårt att uppvisa. Vid *dara*, *hikka* tvekar ock förf. att antaga norvagism, emedan motsvarighet finnes i fda. I vissa fall har förf. icke beaktat, att motsvarighet finnes i runsvenskan, nämligen *far* 'färd', *stena* 'måla, pryda', och ganska närstående *a gammens tro* 'under Agamemnons ledning' är *troþ kunuki* 'betrodd av konungen' B. 277, 1136, L, 333 Hovgården, enl. min undersökning, se *Pireuslejonets runinskrift* s. 31 not i Ant. tidskr. f. Sverige XX, nr. 3.

J. Palmér, *Spår av dialektala ljudregler i Peder Swarts krönika* uppvisar avvikelser från 1500-talets normala språkform i Peder Swarts krönika och förlägger på den grund hemorten för Peder Swart eller för krönikans skrivare till västra Västmanland.

J. Sahlgren, *Blota, blätsa och blotta* redogör för betydelseerna av det urspr. reduplicerande verbet got. *blōtan* 'tillbedja, ära', fht. *pluoazan* 'offra', ags. *blōtan* 'offra', isl. *blóta* 'offra, dyrka med offer', det svaga verbet isl. *blóta* 'offra, dyrka (genom offer); förbanna, smäda, häda, förbanna sig, svära', anför den ags. *-isōn-*avledningen *bletsian*, eng. *to bless*, lånat i isl. *bleza*, fsv. *bläza* 'välsigna', och meddelar förekomsten av ett verb *blotte*, *blotta* 'förbanna, svärja' i ä. da. och ä. nsv., som härledes från en iterativbildning urnord. **blōtatōn*.

E. Wigforss, *En anmärkning om "accentöverkastningen" i Skånemålen* undersöker, huruvida den företeelsen, att i vissa skånska bygdemål huvudtonen i stor utsträckning faller på senare leden av sammansättningar, har intresse för belysningen av den äldre accentueringen och kommer till den slutsatsen, att hela accentöverkastningen i ord med enstavig förled är en rent fonetisk och självständig process och att den stora huvudmassan av sammansättningar en gång haft förledsbetoning, alltså samma slutsats, vartill F. Sandwall, *Tvänne bidrag till kännedomen om 1600-talets svenska* (Språk och stil 1913) har kommit. Företeelsen har nämligen olika styrka i olika delar av språkområdet, nordligast, i södra Halland, blott i ord med enstaviga förleder, särskilt med vokalslut (*otäck*, *träbid*), vid Skånegränsen även med tvåstaviga men fordrom enstaviga förleder (*agerhōna*), i sydvästligaste Skåne på andra stavelsen i vilket ord som helst, om vokalen är *a* (*atånbon* 'aftonbön', *starkåre* 'starkare' *ärtåsō* 'ärtsoppa'). I många fall med överkastning måste efterleden hava fått sin form under relativ svagton och alltså andra ledens huvudaccent vara sekundär, t. ex. *nærdill* 'nedandel på linne', ty 'del' heter eljes *dail*.

Mycket liten beröring med nordiska språk har uppsatsen

Vermischte Beiträge zur Wortforschung av H. Petersson, i det av de 22 bidragen 11 behandla sanskritord (gunas, sti-, kalatram, inoti, stauti, kūrpa-, marāla-, kahlāra-, mānsā-, srakva-, mātaṅgas), 4 latinska (polleo, hallus; poples, nævus), 5 grekiska (*μύρσος, εμυάδες, κόμανον, ἀρράβη, κορσώω*), ett lit. (sir̥pti), ett serb. (guliti). S. 123 hänföres fvn. *hagl* som reduplicerad bildning till lit. *szalnā* 'Reif', ndl. *hal* 'gefrorene Erde' m. fl., s. 125 nämnes fvn. *haukr* i sammanhang med npers. *kabk* 'Rebhuhn', och s. 135 fvn. *pumall* med lat. *tumeo* samt s. 144 fvn. *kjá* 'reiben' som rotord till serb. *guliti* 'schinden, ausschälen, abrinden'.

H. Sjövall, *Om byggnadsoffer och beståttade bruk hos greker och romare* behandlar visserligen icke något nordiskt ämne, men som byggnadsoffret "låter sig i mångfaldiga variationer påvisas i hela världen antingen som ännu lefvande eller fordomdags praktiseradt bland de mest skilda folk", är uppsatsen även lärorik vid forskning i nordisk kulturhistoria. Byggnadsoffret, som utgöres av ett levande väsen eller ett annars lämpligt föremål och skedde till förmån för den byggnad, som skulle uppföras, kan betraktas som ett sonoffer att blicka den dämon, som ägde jordbiten, som ett köp av husets trevnad, som ett medel att skapa en skyddsande åt den nya byggnaden eller som rent apotropeiskt, skyddande mot ont, och förf. ser dess ursprung i det apotropeiska sonoffret, som bottnar i animistiska föreställningar, och styrker sin uppfattning såväl genom undersökning av antika textställen som arkeologiska fynd.

Stockholm den 6 sept. 1915.

Erik Brate.

Hj. Falk: Altnordische waffenkunde. Mit 37 figuren im text (Vidensk. Selsk. Skr. II, Hist.-filos. kl. 1914).

Detta skrift om de gamle våben slutter sig nöje til det af forf. tidligere udgivne Altnordisches seewesen. Bægge skrifter er overmåde nyttige og må derfor hilses velkomne. Vi har altfor længe savnet denslags samlede fremstillinger. Skriftet vidner om en omhyggelig indsamling af stoffet, kritisk behandling deraf og, hvad der gør det endnu værdifuldere, om et vidtstrakt kendskab til skrifter — både gamle og nye — fra ikke-nordisk område og benyttelse af dem til mangesidig belysning af æmnet.

Skriftet består af 11 kapitler, hvoraf det første indeholder "Allgemeines". Kap. 2—7 handler om angrebsvåbnene (sværd, spyd, bue-pil-kogger, økse, kølle, kniv), kap. 8—10 om dækningsvåbnene (skjold, hjælm, liv-, arm- og foddækning); endelig handler kap. 11 om "krigsmaskiner".

1. kap. handler om våbnens materiale og tilberedelsebehandling af jærnet (stålet), derunder beretningerne om indblanding af gift (i æggene) m. m., om våbnenes slibning osv. Hertil har jeg intet at bemærke.

Hvad fremstillingen iøvrigt angår, er den meget overskuelig. Under behandlingen af de enkelte våben spiller fortegnelsen af de enkelte navne og deres forklaring en vigtig rolle; forf. siger selv i det korte forord, at bogen er "durchaus philologischer natur", etymologien yder ofte megen nytte. Det er selvsagt, at mange af de gamle navne (på sværd osv., sværddele og lign.) er meget vanskelige at tyde. Her tror jeg ikke, at det altid er lykkedes forf. at give den rigtige forklaring, og det er især her, jeg har nogle bemærkninger at gøre, som dog ikke i mindste måde forringer arbejdets fortjenstfuldhed og værd. Jeg kunde fremhæve mangfoldige udmærkede og nye forklaringer; dette fremhæver jeg her med eftertryk engang for alle. I min nye udg. af Lex. poet. vil man på forskellige punkter finde afvigende meninger, hvortil jeg kunde henvise. Jeg skal i det følgende fremdrage nogle enkeltheder, dels sådanne forklaringer, som jeg anser urigtige, dels sådanne, hvorom der kan være tvivl.

Urigtige forklaringer er, mener jeg, f. eks. følgende: *rendr* (*hjórr*) s. 18; her kommer *rendr* ikke af *rönd*, men utvivlsomt af *renna* (partic.). — *Taur* i Ynglt. (s. 61); det er mig stadig umuligt at indse, hvorfor Snorres opfattelse af ordet skal drages i tvivl, så meget mere som stednavnet jo findes; hvis *taur* her var = *gollmen* (hvad forf. vil; Noreen har som bekendt fremsat en ganske anden, men ikke rigtigere, mening), vilde der foreligge en tautologi (lige foran står: *með gollmeni*) foruden at hele udtrykket bliver i virkeligheden unaturligt (det er ikke "hesten" der tæmmes med "guldbåndet", men i virkeligheden kongen selv). Men dette har jo intet med hovedæmnet at gøre. — Heller ikke indser jeg, hvorfor den gamle og fuldtud forståelige forklaring af navnet *Tyrfingr* ("den under grønsværet skjulte", og derfra fremdragen) ikke må være den rigtige (s. 62), men forklares af *tyrvi* (er det mere naturligt?) eller sættes i forbindelse med Tervingerne (der ellers er ganske ukendte i den gamle litteratur). — *basinn* (s. 100) er utvivlsomt blot en fejllæsning af *beinn* (*bæinn*) og burde ikke være anført. — *leggr* på en økse (s. 117), abstraheret af "svartleggja", betyder ganske sikkert *skaftet*, ikke "den del af bladet der omgiver skaftet"; herom kunde *leggr* umulig bruges. — Et par ting endnu, der ikke vedrører hovedæmnet. En kenning som *branda ruða* (s. 33) = "sværdskede" betragter jeg som umulig; *ruða* findes ellers aldrig i lign. forbindelse; og ellers kender jeg ordet kun brugt om resterne af fisk, især tørfisk, efterat alt spiseligt er fortæret; det er rimeligt, at det står i forbindelse med *roð* ('skind på fisk' vel at mærke), men ikke engang dette

ord kunde bruges som identisk med 'læder'. Den givne forklaring hidrører iøvrigt fra B. M. Olsen, der fremsætter den med stor tvivl, men forf. har gjort den til sin. — *Skjaldagi* i Háttatal v. 54 kan umulig være = *skjaldhagi* — der ellers er ukendt —, i bet. 'skjoldborg', da verbet så ikke kunde hedde *haldask* (plur.) — I modsætning til dette er jeg forf. taknemlig for hans opfattelse af *hjúpr* som hjemligt ord (s. 187), hvad jeg aldrig har næret tvivl om.

Enkelte forklaringer, hvorom jeg mener der er eller kan være tvivl. S. 16. Hvorvidt *þremjar* har noget med *þromr* at gøre — hvad der i og for sig kunde være ret sandsynligt — må betegnes som meget usikkert, aldenstund man slet ikke har nogen vished for, hvad *þremjar* betegner; at det betyder 'æggene' synes mig lidet sandsynligt. — S. 19. *önn*, ordets form er meget usikker og betydningen ikke mindre. Den sidste bemærkning gælder også *blóðáða* (sst.) og *blóðvarp*. — S. 26—27. *hugró*: også her er forklaringen usikker, for selv om et *hugr* eksisterede som aflydende til *haugr*, vilde det næppe kunne bruges om det, det her skulde dreje sig om; sværdsnavnet *Huglognr* forklares naturligst som 'den hvis mod svigter' (sværdet er vel en gang gået i stykker eller har ikke bidt). — S. 29 f. Ordene *vétrim* og *valbóst* er vanskelige, og jeg tror ikke det er lykkedes forf. at tolke dem tilfredsstillende. Stedet i Kormákss. taler imod forf., ligegyldigt hvorledes . . . *dinn* udfyldes; når der står: *hraut sverðsoddrinn á hönd Kormáki*, er det klart, at sagaforfatteren har ment, at kun sværdspiden brødes af; hvis han havde opfattet sagen som om det var hele klingens, der var brækket af, måtte han have udtrykt sig anderledes; heraf følger, at han har opfattet *vétrim* anderledes end forf. vil; om han har vidst besked, er en anden sag. Verset viser intet, da det ikke har ordet; og der er oftere uoverensstemmelse mellem denne sagas vers og prosa. Desværre kan jeg ikke give noget bidrag til den rette forklaring af *vétrim* eller *valbóst* (fem.); kun finder jeg tolkningen af det sidste som "wälscher überzug" lidet sandsynlig. — S. 48. Hvorfor *brigðir* ikke kan sættes i forbindelse med *bregða* 'at svinge', er mig ikke ret klart. Er det fordi ordet formentlig ikke kunde have passivisk betydning? Men kunde det ikke være forkortet udtryk for f. eks. *brigðir fjørs*? — S. 56. *Mundriði* ligger det dog nærmest for at opfatte som "den der ridr i mund". — S. 62. *Undirdregningr* kan næppe betyde det forf. vil; navnet sigter snarere til 'hvæsningen', "den over hvem henen føres" (jfr nutidsudtrykket *draga á* om at hvæsse f. eks. en lé på en drejet hvæssesten). — S. 131 jfr 140. Ordet *rönd* omtales på disse to steder. Det er et vanskeligt ord. Forf. forklarer det (det 1. sted) som 'rand, kant', som det jærnbleslag et skjold var forsynet med, uden her at tage hensyn til Snorres forklaring (som først omtales på sidste sted). Det forekommer mig meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at skælnes mellem disse 2

ting: (skjold)kant og den (af Snorre omtalte) malede ring på skjoldet; helt at forkaste Snorres oplysning kan man ikke — og det gör forf. heller ikke —, men jeg tror ikke forklaringen er rigtig, når forf. vil identificere denne ring med 'skjoldbullen'. Snorre taler udtrykkelig om en malet ring. Med *járnskjoldr* menes utvivlsomt et skjold med en jærnkant. — S. 139. Ordet *skaun* mener jeg bör skrives *skaunn*, masc. (de allerfleste skjoldnavne er masc.) og identificeres med det gamle adj. 'skön'.

Et par enkeltheder skal jeg endnu nævne. *Mylinn* = måne tror jeg ikke skal opfattes som *myl-*, med lang vokal; det er naturligt at sætte ordet i forbindelse med roden i *moli*, *mylja*, så at *mylinn* (el. *mulinn*) derefter skulde bet. 'den skårede, aftagende' (til s. 87); remsen (Tungls heiti) viser bestemt, at *y* er kort. — *þomb* (s. 93) = "buestræng" er ikke overleveret fra oldtiden; dette må erindres, og spørgsmålet er, om ikke denne opfattelse beror på en ren misforståelse fra 14. el. 15. årh. — Den s. 103 bekæmpede opfattelse af *orvhönd* (*orvhendr*) må jeg for mit vedkommende holde på som den rigtige; intet kan være mere naturligt end den. — S. 99. Jeg har ikke antaget nogen forbindelse mellem *Fennu* og *smiðis* i Þulur; *Fennu* betragter jeg som egennavn, styret af *geta*, parallelt med *gusis smiðis*; men hvad *Fenna* bet., ved jeg ikke. — Til s. 98 skal bemærkes, at *kolfr* dog findes 2 gange i den gamle digtning, og til s. 8, at den "kongehal", Sigvat omtaler i pågældende vers, var den norske (og ikke den svenske).

Angående et par vers-steder skal jeg endelig bemærke følgende. Stedet i Þórdrápa (s. 50) *tráðusk hárn fylvingum* er i ingen henseende "påfaldende". Derimod må jeg betegne en kenning som *loga himinn* = "tag" som ikke blot enestående (uden analogier), men også lidet naturlig; dativen *salí* f. gen. *salar* er også mindre naturlig. — *Skryðask hamri sjða* i v. 2 i Lidsmannafli. som forf. vil læse for *skreiðask h. samða*, kan af den grund ikke være rigtigt, at man ikke kunde sige *skryðask í skyrtu* (acc.), men *skryðask skyrtu* (dativ).

Disse enkeltheder, hvoraf jo flere er diskutabile, forringer, som sagt, ikke bogens værd, og jeg slutter med at bringe forf. min oprigtige tak for dette højst værdifulde, nødvendige og velkomne arbejde, hvortil jeg knytter ønsket om, at forf. på lignende resultatrig måde måtte behandle endnu flere sider af den gamle kultur.

I juli 1915.

Finnur Jónsson.

Studies in the Jómsvíkingasaga.

1. *A Vindication of the Codex Holm. 7 quarto redaction.*

The problem presented in the handing down of the Jómsvíkingasaga consists in the fact that we have no less than five mutually different versions; of which one, to aggravate difficulties, is a Latin translation, by Arngrím Jónsson, of a lost original which probably fell a prey to the flames in the great fire of the Copenhagen library in 1728. Besides, we possess the widely differing accounts of Saxo Grammaticus (book X), of Snorri (Heimskringla, Ólaf Tryggvasons saga), and of the Fagrskinna (esp. ch. 50—65). Still further, a number of Scaldic verses by the Icelandic poets Einarr skálaglam, Þórðr Kolbeinsson, Tindr Hallkelsson, Þórleifr skúma, and Vigfús Víglúmsson, all of whom are said to have participated in the great battle of the Hjörungavág in which the Jómsvíkingar went down to defeat before Hákon jarl. Finally, there is the Jómsvíkingadrápa of bishop Bjarni Kolbeinsson and the Búadrápa of Þorkell Gíslason.

The MS. relations of the saga have recently been subjected to a searching analysis by S. A. Krijn ¹⁾, in response, I suppose, to Mogk's statement ²⁾ that a new and thorough investigation of the saga still remained a desideratum. Her results are, as a whole, acceptable, though open to correction in

¹⁾ Literature: The editions, with introductions, of: Cod. Holm. by Cederschiöld (Cod. Holm. 7, 4:to); Carl af Petersens (AM 291, 4:to), same (AM. 510, 4:to); A. Gjessing (Arngrim Jónsson's translation). — K. Maurer, Über die Ausdrücke etc. Note 21; G. Storm, Historisk-geografiske studier etc. in (Norsk) Historisk Tidsskrift 1877, p. 413; the same, Om Redaktionerne af Jomsvíkingasaga, Arkiv 1883, p. 235. Krijn De Jomsvíkingasaga, Amsterdam diss. Leiden 1914. Cf. review in Mod. Lang. Notes 1916, p. 51.

²⁾ Grundriss² p. 820.

at least one major instance. I subjoin the ones bearing on the question at issue.

None of the versions entirely represents the original saga. There are younger elements in all redactions.

Cod. 291 (referred to in the following as 291) shows the interpolator in almost all passages where this version differs from the others. Its style exhibits non-classical elements.

The version of the *Flateyrbók* (Ftb) shows the influence of the *Heimskringla*.

Cod. AM. 510 (referred to as 510) contains only the second pátt. It betrays late influences in vocabulary and contents and is written in an extremely prolix style.

Arngrim Jónsson's translation (A), made about 1595, is thought to be, on the whole, a close reproduction of his original. — It might have been added that the different medium, and especially the pompous style of the Renaissance — removed by a whole world from the Icelandic simplicity — makes a satisfactory comparison difficult.

Cod. Holm. 7 (H) no doubt offers, as was observed early, a rather condensed version of the saga. Krijn willingly acknowledges a "terse, vigorous style" in which "nowhere a word or a remark is superfluous" to be typical of H; but holds, at the same time, that this cannot have been the style in which the saga was composed originally. In proof of this contention she adduces a number of passages supposed to be unintelligible except by help of the other versions. I shall examine each of these passages.

1) The third sign seen by earl Klakharald — two billows clashing in the Limfjord and all the sea being incarnadined therefrom — is interpreted by him as follows (H 5, 25): *þat mun vera fyrir missæti nacquara storeflis manna her innan landz, ok munu þar gøraz af storir bardagar ok mikil styriöld, ok meiri van at þessum firði uerði afspringr nokkurr* —. The last phrase is held by Krijn to

be dark, except by comparison with 291, p. 10, Ftb. I, p. 104: at þar verþe noçkverr afspringr af þessom úfríðe a líma firþe etc. I cannot see, however, that noçkurr afspringr is not sufficiently explicit in itself.

2) Through the calumnies of Fjólþnir, king Harald has become jealous of the power of earl Áki of Zealand and sends out a fleet to surprise and kill him on his return from an expedition to Gautland. H. 7, 20:

var þat hógt þvi at þeir kunnu ei at varaz þetta. Þar komo konungs menn at þeim með her þenna a ovart ok letu bera a þa vápn. ok felldu a þa tíolld, enn þþeir voro ecki við bunir, ok drepa þa alla. — According to Krijn the passage felldu á þá tíolld has become unintelligible because of the omission of the statement (seen in the other versions): er nu fra svá sagt þá er Aki kemr við Síglanð í Danmørko at þeir Akki hafa tíolð á landi etc. However, a reference to the customs of the times¹⁾ will show to all satisfaction that it was a common enough practice to erect tents on the (undecked) ships themselves, when in harbor, for passing the night. That is, the passage in IH. is good as it stands. By implication, the other versions have padded here.

3) "In the remaining redactions Pálnatoki spurs Sveinn on to demand ships from king; Harald and then to harry in Denmark with these ships. According to H. Sveinn does so on his own initiative. It is stated afterwards that Sveinn was rather stupid²⁾; but since Pálnatoki is conducting all of Sveins plans against Harald it is certain that H. here omits that Pálnatoki eggs Sveinn on to sail to Denmark with his ships." — It is not at all necessary to assume that according to H., Sveinn undertakes these harryings on his own initiative. Rather, the tenor of the narrative implies with all certainty that Sveinn is altogether under Pálnatoki's influence — górir allt eptir þvi sem fostri hans lagði rað a með honum (H. 11, 24).

¹⁾ Cf. N. Nicolaysen, Langskibeet fra Gokstad p. 33. Egilss. ch. 27, Hsk. (Unger) p. 562. Hálfss. ch. X, etc.: also, for that matter, below (H 12, 9): þetta kveld kemr Pálnatoki þær við lannd . . . hann legr auðrum megin undir nesit ok tialdar þar. eptir þat geingr Pálnatoki a lannd.

²⁾ where?

4. Another, supposed, omission of H. shared, however, by 291 and Ftb., as against Arngrim and 510, is to be explained in much the same manner. — In order to win the hand of Ástrið, daughter of Búrisleif, Sigvaldi the leader of the Jomsvikings hits on the following stratagem to capture king Sveinn, which is the condition she makes. With 3 ships he sails to a place in Zealand where the king and his suite are being entertained on his royal progress at Yuletide. He sends word to the king that he is sick and at death's door, and that he wishes to tell him something of supreme importance before his death. I continue with H. 22, 37: Enn er Sigvalldi verðr uar at konungr er kominn þa la hann a því skipi er first var lanndi. hann mælti við sina menn: þa er xxx manna eru komnir a it skip er næst er lanndi þa skolu þer kippa bryggju af lanndi ok mæla at menn troði eigi skipit sua at sauckui ok get ek at konungr gangi i fyra lagi. en þa er xx menn eru komnir a miðskipit þa skolu þer þar kippa bryggju. Nu er konungr kominn a skipit. þa góra þeir sem mællt var. Nu er konungr kominn a skip Sigvallda við xda mann, — whereupon Sigvaldi seizes hold of the king's person and sails off. — Thus, in virtual agreement, H. 291, and Ftb. Now it will be observed ¹⁾ that they fail to say, at the proper place, as 510 (and Arngrim) do say (510, p. 49): og er kongr er kominn med x menn a mitt skip sialfs, þa skal kippa þeirri bryggju, er a þetta skip liggur; enn eg mun þa leita mier ráds. — But I question very much whether the omission of this self-evident link in any way interferes with the understanding of the ruse which is, rather, instinctively appreciated at once. This would be entirely in accordance with the technique of the Icelandic saga at its best, whereas it is precisely the way of the non-creative copyist-interpolator to fill in the obvious.

¹⁾ l. c. p. 37,

5. To the same category belongs still another omission laid at H's door ¹⁾: Next morning after the banquet (at which Sigvaldi is induced to perform the heitstrenging that he will conquer Norway or die) his clever wife reminds him of the big words that he had used and asks him how he means to get out of it. Eptir þetta góra þau ráð sín — so H. (25, 28), whereas all the other versions tediously rehearse the plan which in H comes to us as a delightful surprise during the ensuing conversation between Sigvaldi and the king. It is hardly necessary to ask which is better story-telling.

6) After the battle in the Hjørungavág earl Eric approaches the Icelandic skald Þórleifr skúma and asks him (H 31, 12): hui ertu þannveg yfirlitz sem þu ser at bana kominn. He makes answer: eigi munnda ek vita nema blóðrefilinn hans Vagns kæmi við mig líttað igór er ek laust hann kylfu höggit. Then Eric: illa hefir þinn faðir þa haldit. — Krijn ²⁾ thinks Eric's words in the other redactions preferable, e. g. 291 p. 121: illa hefir þinn fadir þa haldit út á lanndino. segir hann. ef þu skalt nú deya — or, 510 (p. 89) which she thinks still more plain: haldit út á Íslandi etc. — Comparing Einar skálaglam's stanza immediately following we shall come to exactly the opposite conclusion. H 51, 14: þetta heyrði Einar skálaglam ok það visu ³⁾:

öllum hefr illa
eybaugs, ef skalt deya
(víst hyggjum þat) viggjar
valdr, þinn faðir haldit.

"din fader har lidt en bitter sorg — det tror jeg tilvisse — hvis du skal dø, søfarer". Indeed, we are led to think that H, here too, preserves the original, and that the other

¹⁾ l. c. p. 13. ²⁾ l. c. p. 11.

³⁾ I cite only the second half of his stanza, in Jónsson's (normalized) text and translation. Den Norsk-Islandske Skjaldedigtning, B p. 124.

MSS. show a lack of understanding of the idiom *halda illa* "to undergo hardship" and have tinkered with the text. Krijn fails to state, moreover, that *Fagrskinna* here fully agrees with H. ¹⁾

7) The further lot of the Icelandic poets who took part in the battle is told in Ftb., A, and 510 (291 has lost the last 1—2 pp.). "This very natural conclusion of the saga was omitted by H". Against this are to be held the following considerations. In the very nature of things the end of the saga is weakest — the persons brought together in the powerful climax of the great battle simply disperse. We are told about the later lives of Hákon, Vagn, Sigvaldi. Does it seem at all likely that an Icelandic scribe at all interested in his narrative would have omitted so telling an item as that about *Einarr skálaglam: urðu þau hans æflok at hann druknaði a Breiðafirði, ok heita þar síðan Skal-eyar, þviat þar rak skaler hans —?*

This exhausts the list of serious omissions cited by Krijn against H ²⁾. In order to go quite sure I have re-examined the entire material, for the double purpose of finding whether H does omit any essential point and whether the other redactions, singly or collectively, can be proved to have adulterated the text as against H.

8) There is great diversity among the redactions concerning the details of the finding of Knút and his accession to the throne. We may note that Ftb. in particular seems guilty of flagrant petty interpolations. E. g. the child is deposited in the forest which is, of course, called *Myrkviðr*; the king hunts there *þetta sama haust, ok hirð hans ǫll, i allgóðu veðri ok fóru at dýrum alldine etc. etc.*; the two *hirðmenn* are (here only) brothers; they proceed, not only

¹⁾ It adds: *ef þú skalt eigi heim koma til handa honum*; but there is nothing said about his father's journey, ed. Munch-Unger p. 53.

²⁾ For some others cf. the following.

um síguar sanda, but also at melum nokkurum; etc. Ftb, A, and 291 all agree in expanding the accession of Knut by the typical interpolator's story of having the king's counsellors sent for to agree to his choice.

9) Assuming ca. 810 as date for the birth of Knútr hinn fundni, the shorter line of kings, as given in H, is quite sufficient — whatever the historic truth — to account for the lapse of time, without the interpolation of a Hordaknút (as in 291), or of Hordaknút and another Gorm in the remaining redactions:

(about 810) Knútr hinn fundni born.

(about 870) Gorm hinn barnlausi born; dies (about 935).

(about 900—910) Knútt Danaást and Harald Bluetooth born (from Gorm's, presumably late, marriage with Thýra).

935 Knút Danaást dies; Harald Bluetooth king.

974 Otto's expedition.

10) H 5, 31 we learn that litlo sidar gaf Haralldr iarl riki sit allt Knúti fostra sinum, enn iarl for ut i launnd. ok tok ar við kristni. For the latter statement we find in Ftb. p. 104 byrjadi hann nú ferd sína súðr i Valland etc.; and in 291, p. 11, fór Haraldr súðr a laund ok kom i Saxland — both of which look like variant explanations of H's ut i launnd.

11) Entirely different accounts are given of Knút Danaást's death. According to H 5, 35 he is killed by a hostile arrow when with his brother Harald on an expedition against king Aðalstein of England. There is no enmity indicated between the brothers. Both 291 and Ftb. represent Knút slain by his brother: Knút is returning with 3 ships from his Hølsten dominions to celebrate Yule with his father Gorm when he meets Harald fresh from a Baltic cruise with ten ships. At the same time Ftb. (in the chapter on Ívarr beinlauss) contains also an account of Knút having been killed in England (introduced as a variant: þat er sumra manna sagn etc.) which in several places agrees verb-

ally with H. Arngrim, again, agrees with H as to the harmony between the brothers, but has the minor variation that they attack Ireland and that Knut is slain at a place quem Jelldunes vocant — which is, probably, loaned from Saxo's Danish tradition ¹). Evidently, then, there are two different traditions of which the one in Saxo, A and H seems to have by far the greater authenticity. As is natural, the symbolic story told by queen Þýra to announce Knút's death to Gorm must also vary according to whether there was enmity between the brothers; and Saxo, here too, agrees with A and H, as against Ftb. and 291. It may be added that the fine alliterative line, preserved in H only,

Svá drúpir Dænþork
Sem dauþr sé Knútr (son minn)

certainly is not any scribe's work.

12) There is great confusion as to the place of Fjølñir in Toki's family. H says Toki has two legitimate sons and one (Fjølñir), by a concubine, who is the oldest. After the death of both parents Fjølñir is not content with his third of all movable property, which his half-brothers are willing to grant him, but demands a third of all property "sem hann væri arfgengr" — as if he were entitled to the inheritance. All the other redactions agree in making Fjølñir the youngest; but 291 falls to state that he is illegitimate. This omission is not accidental as is shown by the omission of the corresponding statement sem væri hann arfgengr. Why should Fjølñir then be deprived of his rightful inheritance? According to all Scandinavian law brothers of the same father and mother are entitled to equal shares of the inheritance and no right of primogeniture is specified ²). In this point, then, 291 at least is demonstrably at fault.

¹) Cf. on this point Gjessing in his Fortale p. XII.

²) R. Keyser, Norges Stats- og Retsforfatning i Middelalderen, ch. 46.

13) 291 and 510 stand against H and Ftb in stating the purpose of Áki's journey to earl Óttar of Gautland to be his asking the latter's daughter in marriage. As Ftb certainly is not to be suspected of abbreviating, this is likely to be an interpolation — easily enough supplied from the context. A is non-committal.

14) In another place A, 510, Ftb and H stand together against 291, in which redaction a totally different story is told about king Harald's meeting with Saum-Æsa. A careful consideration of this story as compared with that of the other redactions reveals it to be of a rather suspicious nature. — There is virtual agreement in the other versions and all is excellently motivated: (H 9, 27) The king is staying with Pálnatoki. hann var þar léngi a veizlu. en kona su var feinginn til pionostu við konung er Æsa hét ok kólluð Saúmæsa. hon var snaúð kona. ok þo vel kunnandi. Without a word concerning his familiar relations with her Harald leaves. Pálnatoki evidently is interested in her — she is, presumably, dependent on him and without relatives — and when she is with child he ascertains the fatherhood and takes up her cause — incidentally making "political capital" of it. — In 291 p. 43 the king, presumably without his suite, is forced by a storm to seek shelter over night with a certain poor farmer Atli en svarte (N. B. the stereotype name) who consents to the king's wishes as to his daughter (in Fornaldarsaga style). At his departure gefr konungr honom goðar gíafir ok sæmir han sva ok dottor hans. When she is found to be with child Atli asks her who had fathered it (which he is supposed to know). Instead of himself taking up her cause (with the king's gifts to identify himself) we hear of Pálnatoki doing so, but for what reason he is interested in her and her son is not explained; neither can we blame the king for his failure to recognize her and to acknowledge his son.

15) H and Ftb stand against A, 291, and 510 in par-

ticularly stating that Sveinn Saumæsuson grows up in Zealand and is well treated by Pálnatoki and his men — a small trait but one that shows that H is not inclined to abbreviate.

16) Leaving Pálnatoki's banquet, where he is confronted by his past amour and her son, the angry king refuses Pálnatoki's parting gifts — so in all versions but 291. There, the king means to refuse the gifts but accepts them nevertheless on the advice of Fjólñir. Still, they separate in anger — an impossible situation!

17) The episode of Björn's rescue of the Welshman left in the king's hall, when Pálnatoki and his company make their escape, is omitted in A — advisedly; for though unessential to the story it is surely no interpolation. Earl Eric refers to it in the testing of the Jómssvíkinga after the battle. Holding this together with the resolute cutting down of the episode of Vagn's entrance into Jómssborg it is undeniable that Arngrim did not scruple to abbreviate his text whenever he thought fit ¹⁾).

18) The manner of king Harald's death at the hands of Pálnatoki is elaborated in a coarse manner in all versions but H (and A?), which is hardly to be ascribed to the original author, although it may contain reminiscences, from other traditions, of Pálnatoki's prowess as an archer and shows some slight agreement, perhaps, with Saxo's account of Harald's death: *Ubi cum exinaniendi uentris gracia arbustis insideret, a Tokone iniuriarum suarum ulcionem siciente, sagitta uulnus excepit, etc. etc. . . . celerem uite exitum habuit* ²⁾).

19) According to H 12, 21 Pálnatoki advises Sveinn, who is shut in the bay by his father's fleet, as follows: *skolum ver leyfa skip var þall ok veita atróðr flota konungs* — the idea being to break through in the darkness with main strength and join the fleet of Pálnatoki lying beyond

¹⁾ Cf. Krijn p. 14.

²⁾ Holder, p. 332.

the promontory. But Ftb adds: *ver skulum ok hafa skripljos a skipi hverju þviat nu er natmyrkr mikit.* Still worse, in 510 he wants the lanterns to be placed *i stafni a þllum skipum!* The wording of 291, *skolom ok hafa skripljos undir tioldum* seems to show that the scribe boggled at what is no doubt a later, and none too intelligent, addition.

20) After the death of his father king Sveinn prepares the arvel and invites Pálnatoki, his fosterfather and chief thane, to be present. Twice Pálnatoki disappoints him so that he must let the funeral feast drop. The third time the king, on hearing that Pálnatoki will come, reserves for him the seat *i þndugi á inn óæðra bekk ok hans manna útar frá* (in the high-seat on the lower bench, and his men outward, i. e. toward the door). When the guests have arrived at length Fjólnir shows the king the arrow which had been his father's bane. Sveinn becomes as red as blood. Then Fjólnir instructs the link-boy Arnodd "who stood before the king's table" to carry the arrow around to all men in the hall, until some one would acknowledge it as his own. H 13, 11—13: *hann geingr fyrst innar fra sæti konungs þa utar fra konungi til gáttar. þa geingr hann innar fyrir Palnatoka; i. e. he went first about the (nobler) high-seat (where the king and his followers sate), then from the king's seat to the door (and the less honorable seats there), and then again (from the door) toward the (lower) high-seat before Pálnatoki — who forthwith acknowledges his missile. — Although extremely concise, the situation as described in H must have been perfectly clear to an Icelanders of the older times. The account of Ftb and 291 seems to me much less so. (Ftb p. 164; 291, p. 59): *hann gengr innar fyst eftir holline fra hasæti konungs ok berr or þessa firir huern mann ok gengr æingi við. ok þar kemr enn at hann ferr utar hinum oædra megin. hann kemr nu firir Palnatoki etc. i. e. He goes first inward along the**

hall from the high-seat of the king . . . and then he goes outward (to the door) alongside (?) of the lower seat of honor. 510 here abbreviates for once, betraying, it may be, ignorance concerning the exact direction Arnodd takes and the terms *útar* and *innar*.

Cf. Guðmundsson, *Privatboligen paa Island*, p. 206 f.

21) Curiously enough, the order of the Jónsvíkings' laws is the same in no two of the redactions; but the differences in regard to the text are trifling (allowing for 510's well-recognized tendency to verbosity) with one exception: no one is allowed to stay without the castle for more than three nights — *Palmatokone* *inconsulto*, as A, 291, and Ftb (but not 510) add. This omission — if it be one — may then be charged to H's account ¹⁾.

22) Having, through his dauntless fight with Sigvaldi, proved himself worthy of admission to the stronghold of the Jónsvíkings, it is said of Vagn as we might expect, H 20, 7: *Vagn fylgir þeim i hverja herför ok styrir skipi ok þikkir nu eingi jafnmikill bardagamadr sem hann. Ftb affirms: sva er hann spakr madr at eingi sest hans jafningi . . . ok þikir engi madr hans jafningi til harðfengi sa er i hernafi er, sem Vagn. The attribute "spakr" for the impetuous Vagn is surprising. It hardly fits him, whether it be taken to mean "gentle" or "wise". If he had been the wisest, i. e. the most astute, of the company, he and not Sigvaldi, would have been chosen by Pálnatoki as his successor. For that matter, *spakr* carries the connotation of sensible, wise, prophetic, rather than of astute. It looks like an unfortunate afterthought on the part of the scribe.*

¹⁾ The rather extraordinary additional law found in 510: "*eingi madr skyldi þar i jomsborg lata vera konu nema nott*" may have been suggested by the remark opening the story of Sigvaldi's laxer administration: H 21, 17: *Sigvaldi hefir skamma stund styrt lögum þeirra adr nokkuð breytiz or þui sem adr var. þa varu konur þar ij nottum saman eða ij etc.*

,291 (p. 83) evidently is at a loss to understand it and cautiously elaborates both meanings in a manner betraying its late origin: Vagn er sagt at sva gøriz spakr maðr ok siðugr þar í jomsborg at engi maðr var þar spakari ne listugari en Vagn Akason ne kunne betr allan sinn riddaraskap en hann. 510 p. 44 describes him aftir his admission as hœgr "gentle, easy to get along with" — surely a rapid change of heart!

23) Ftb. and 291 dwell with especial fondness on the events immediately following the battle, elaborating with a number of details easily supplied from the context, or else contradicted by it, e. g. Vagn and his men are not only secured by one rope (H 31, 19: lét iarl þá alla setia i einn streíng) but have their hands tied to their backs; which poorly agrees with the following deed of Vagn. Cf. Fagrskinna p. 51: en hendr þeirra varu lausar, and Hmsk. ch. 41 to the same effect. — The spoils are according to Ftb and 291 til stanga borit ("carried to the banner"), which reminds one of the not too common idiom used also in the Laws. — In H we read that þrælur voru settir at varðveita þa; but Ftb and 291 know even their names: Skopti ok Karkr ok aprir þrælarnir!

24) After slaying the first three Jómssvíkings þorkell leira asks H 32, 23: Finni þer nókkut at mer hafi brugðit við þessa sýslu, þviat þat mæla margir ef maðr hóggr iii menn? "Do you, perchance, find that I changed (viz. color) (or, showed emotion) by this business, because that many say (happens) when one slays three men? Then earl Eric: ecki sjam ver þer við þetta bregða enn þo syniz oss þer miðg brugðit. "Not do we observe thee to have changed color by it, and yet it seems much is taken from thee" (meaning that he has debased himself by doing this executioner's work; (cf. Fritzner, sub bregða, (6), and the reply of the sixth man: H 32, 33: honom quez gott þikkja at

deýia við goðan orðztír. enn þu þorkell munnt lifa við skaúmm.) — Ftb adds to the last words of (Hákon's instead of Eric's) reply: hvat sem efir kemr "whatever may happen after this", which interpretation corresponds to Eric's speech, when asking his father to accept Vagn in Þorkell leira's place: Ftb. p. 201, 510 p. 97: þu satt þegar idag feigðina a honum. (291 is unreadable here); and 291 inserts áðr — en þo syndiz mer þer aðr brugðit. In other respects, 510 and 291 for once have the same text as H, so that we are forced to assume an interpolation here on the part of Ftb (and A?: attamen nescio quid, color faciei tuæ immutatus mali ominis mihi præ se ferre videtur); for why should so telling a stroke have been omitted?

25. A typical example of H representing a better text than Ftb and 510 is seen in the following speech of earl Eric directed to Björn hinn bretski after the battle: H: 34, 10: hvat attir þu at oss sökja, gamall maþr ok hvitr fyrir háeru. Ftb — eða hvat rak þig til þesar ferðar, skollottan mann ok hvitr sem maskari ("young sea-mew"); 510 — skollottan mann ok hvitan sem hnioskara ("touchwood").

26) H does not contain the points of information contained in the other versions, 1) that Björn hinn bretski ferr til bus þess er att hefir Hallsteinn kellingarþani (contradicted presently by the statement: ferr heim til Bretlandz etc.), 2) that six lendirmenn fell in the battle (and two afterwards, as 510 is careful to state), which information is obtained by a simple reckoning up of casualties, 3) (in Ftb only) that Sigmund Brestisson stays with the earl that winter and then proceeds to the Faroes, which clearly is gotten from the Færceingasaga (Rafn, chap. 27).

27) The conversation between Sigvaldi and Ástrið, on his return to Denmark, bears traces of alliteration. She prepared a bath for him and rubbed him herself. Upon her sarcastic (?) remark (H 34, 23): Verit get ek nockura þa

hafa i Jomsvíkinga bardaga er raúfóttara belg muni þaðan haft hafa. ok þicki mer sia bezt til fallin at hirða i hueiti ("Some, I suppose, were engaged in the battle of the Jómssvíkingings who carried away a hide more full of holes; this one (yours) seems to me most fit to be preserved in wheat ¹⁾ (like a woman's skin)"), he makes the angry (?) reply: þat máetti enn verða minnar áfi at þu ættir eigi þessu at hrósa, ok lat þar þa líka. ("That might yet betide in my life that you would not have to boast of (or praise?) this — and see then to it to be content!") The addition of Ftb and 510 sliikum sigri at hrósa is hardly an improvement: for Sigvaldi certainly was not capable of the irony of referring to his whole skin as a victory.

Damaging testimony has been adduced for all but H. It will have been observed:

1) that wherever H differs from the other MSS. in point of idiom it can be shown that its wording is intrinsically preferable.

2) that wherever H is shorter than the other versions the latter can be shown to contain statements either supererogatory, or contradictory to the essential facts.

There are, however, certain passages which undeniably seem contracted: Hakon's struggle against Harald Gráfeld etc. (H 6, 25) which occupies considerable space in the other redactions; the last paragraph of the first páttir, in which the author seems to be hurrying toward his real story; the recital of Hákon's later fates, on the last page of the saga. In all these we are referred to some konungabók or konungasögur. Krijn's explanation ²⁾ that the copyist of

¹⁾ The reading of Ftb hveitimíol looks like an interpretation: bran i. e. whole wheat (not flour) is still used in the bath for softening the skin (hardly to be understood as a cosmetic, cf. Dasent's version in his "Vikings of the Baltic").

²⁾ l. c. p. 12.

H held it to be unnecessary to copy in detail an episode of his own saga which occurred also in the above-mentioned works, referring the reader to them for more information, seems quite acceptable; unless, indeed, we assume that these references are by the author of the saga himself, who did not care to elaborate parts of his history dealing with episodes of Norwegian history he supposed his readers to be familiar with, or have no direct bearing on the story in hand. If so, it would only confirm our high opinion of the technique of the saga ¹).

As to alleged interpolations only one deserves serious consideration. Krijn (p. 14) interprets the double account of Búi's jumping overboard (H 30) as, in the second instance, an interpolation (from the larger Ólafssaga Tryggvasonar?). It is not necessary to assume this. Everything would be in order, if the encounter with Sigmund Brestisson, which is under suspicion, followed directly upon the cutting in two of Búi's first antagonist, Þorkell midlangr. After Búi has both his hands cut off at the wrist by Sigmundur, his winged words "yfir bord allar Búa líðar" would come more logically, than after his fight with Þorkell — why should he give up the struggle while yet vígfærr? Also, Sigvaldi can with better reason make good his threat of withdrawing from the battle, now that he sees his strongest champion succumb. This is the only serious lapse in H. If I may venture a guess the scribe, who otherwise did admirable work, for once is guilty of an aberration (Entgleisung). Psychologically this may be accounted for by the seemingly parallel items on the same page: 1 a) After the second magic storm Sigvaldi says: Nu vil ek brutt flýja and calls on his men to do likewise: 2 a) Vagn

¹) "This critical attitude, inclining to brevity and restraint in matters not strictly pertaining to the matter in hand is characteristic of the very best saga style", F. Jónsson, Lit. Hist. II, 211.

retorts at hann skyldi fara, manna armaztr. 3 a) Búi's victorious fight with Þorkell midlangr, in which he is wounded, but not fatally, and with Sigmundur Brestisson (who hews off both his hands). He jumps overboard with the words: yfir bord̄ etc. — 1 b) Þá dregz Sigvalldi ut fra flotanum. 2 b) Þa quað Vagn visu . . . [3 b) Sigmundur Brestisson attacks Búi]. The scribe noticed his mistake and added the little episode 3 b), hoping that the reader would insert it at the proper place. It would be absurd to assume that the author, or the scribe, for that matter, lacked the skill to connect his "borrowing" more organically.

Positive Arguments.

According to Cederschiöld ¹⁾ Cod. Holm. 7, 4:to was written at the beginning of the 13th century, i. e. at the time when Icelandic orthography was at its best, and is praised for its correct language by him, Rask, Rydqvist, Unger, and Vigfússon. Altogether it contains (now): first, on the 9 first pages, part of the Konráðssaga keisarasonar in two different hands, the first ugly, the other handsome; second, on the remaining 48 pages, the Hrólfs saga Gautreks-sonar, our saga, the Ásmundarsaga kappabana, the Örvar-Oddssaga, and the beginning of the Egilssaga Skallagríms-sonar — all in a third, still other hand, characterized by Cederschiöld as large and easier to read than hand two.

In his edition of the Hrólfs saga and the Ásmundarsaga Dettér ²⁾ has demonstrated that the redaction in this codex is by all means the most reliable, though probably far from the original. The other MS. classes are all shown to be guilty of interpolations.

¹⁾ Cf. his inledning p. II. — Cod. A. M. 291 dates from the end of the same century, cf. af Petersens, inledn. to 291 p. VI. The other MSS. are considerably later.

²⁾ Zwei Fornaldarsögur, 1891, Einleitung.

Boer ¹⁾, in his edition of the Örvar-Odd saga is absolutely sure of the Cod. Holm. redaction being easily the best that has been handed down.

As to the MS. fragment of the Egilssaga it is (acc. to Finnur Jónsson (pp. XIX—XX) of his critical edition) of equal value to W (= Wolfenbüttel) which is the second-best redaction of the saga.

Very much the same, then, would seem true of the Holm. version of the Jómssvíkingasaga in relation with the other MSS. Of course, it will by no means do to transfer the opinion concerning one saga in a codex to the redaction of another. Still, there is at least the presumption that the scribe (in this case the same for all four sagas) had access to a good collection of reliable MSS.; also, that any tendency of his, whether toward abbreviating or interpolating, would on the whole remain the same. Now, I would not, to be sure, go so far as to maintain that Cod. Holm. of the Jómssvíkingasaga should be used to form the basis of a critical edition (as Boer and Dettler were able to do) — the divergences are too great. Still, among the extant redactions it seems to me to offer by far the most trustworthy text, besides ranking by all means highest artistically.

2. *The Composition of the Jómssvíkingasaga.*

Is the Jómssvíkingasaga historic writing (from the Icelandic point of view) or is it to be understood as a work of fiction? Life is infinitely rich in new forms. It may or may not be more wonderful than fiction. Certain it is that the inventions of the literary artist, even the greatest, are bound to repeat themselves, sooner or later. We may go through the entire Heimskringla, for example, I venture to say, without finding a single instance of 'repetition of

¹⁾ Sagabibliothek vol. II p. X.

motif'. The family sagas, notwithstanding the general similarity of their pattern, show ever new combinations of human fates and fortunes. It is only where the source of historic facts dries out that the constructive imagination of the sagamen becomes evident.

Now, the Scandinavian has no great gift of invention. Witness the Fornaldarsögur. However interesting, they are repetitious and monotonous what concerns their incidents ¹⁾.

The Jónsvíkingasaga assumes a middle position in this respect. The events told are, for the most part, bona fide history. At the same time there are a number of motifs that decidedly smack of the Fornaldarsögur.

We must here make a clean distinction between the Jónsvíkingasaga proper and the rich tradition from which it is culled and which, no doubt, lived on orally among the people. It is not possible to hold that the story of the saga proper was common tradition; for notwithstanding their many mutual differences the various redactions that have come down to us contain the essential events concatenated, and what is more, told, in precisely the same way.

Conclusive evidence of individual authorship is to be seen in the novellistic episodes which amplify and vivify the narrative. Particularly telling are the retarding episodes in the Romantic style which immediately take us out of the atmosphere of the realistic family sagas. As in more elaborate fairy-stories, the number 3 is their common and recurring characteristic. These episodes are altogether lacking in the Fgska account.

1) King Gorm invites his father-in-law Klakharald three times to participate in his Yule banquet. Three times Klakharald sets out to cross the Limfirth, and three times he is held back by the ominous sights he witnesses.

2) Sveins quarrel with his father is spun out with

¹⁾ Cf. F. Jónsson, *Den Islandske Litteraturs Historie*, 1907, p. 331.

gusto in three episodes. And the epic style of the fairy-story is seen in the pretender's ever larger requests for ships in multiples of three.

3) When Sveinn finally succeeds to his father's throne by help of his foster-father — unaware of the fact that the king died by Pálnatoki's hand — the arvel must be prepared three times; for twice Pálnatoki begs himself to be excused.

4) Still another instance of the tri-partite episode occurs in the narrative of the battle, whose course is broken into three parts by the twofold invocation of the tutelary dæmonesses.

5) It is impossible to believe that the quarrels between Strútharald and Véseti, with their threefold reprisals, are historic. Nor is it likely that the spirited entrance of the young hero Vagn into the castle of the Jómssvíkings — as the third party to join — has any basis in fact ¹⁾.

7) There is a strong flavor of Fas. style in the parts dealing with Pálnatoki ²⁾. When young, he roves about in typical Viking fashion and finally descends on the shores of Bretland. Its earl Stefnir has heard of his irresistible power and offers him his daughter and half his realm. When the latter dies he again returns to his possessions in Funen, there assisting Sveinn. After admitting that it is he who has shot king Harald he takes to Viking life again and finally descends on Vindland whose king, like earl Stefnir, rather gives up the district of Jóm than fight with him.

¹⁾ Is it noteworthy that the portion of the saga showing the fewest differences of importance between the redactions is the one dealing with this feud and the expeditions of Sigvaldi, Búi, and Vagn to join the Jómssvíkings. This history of less important Danish personages was likely to be unknown to (Icelandic) scribes, or else not frequently seen in MSS.; hence, none but differences in verbal detail are to be expected.

²⁾ Notwithstanding a possible modicum of historicity; cf. Moffat, Pálnatoki in Wales (Sagabook of the Viking Club, III, 1903, p. 163.), who also holds Vagn to be Welsh *Vaughan* "little".

One detail I wish to call particular attention to is the following. Aki, the uncle of the later Pálnatoki, is treacherously slain by king Harald. His brother Pálnir then marries his bride. In the first night his wife has a dream (H 8, 1). "I dreamed", she says, "that I was on this estate, and me seemed that I was busy weaving a cloth. Then a weight fell down from the middle of the woof. Then I saw that the weights were the heads of men; and I lifted up the head that had fallen and recognized it". "Whose head was it", asked Pálnir. "It was the head of king Harald the son of Gorm". "That is better dreamt than undreamt", says Pálnir. "So it seems to me also", says she.

The only other place where this image of the heads of men for the weights of a loom is found is in the *Darðarljóð* of the *Njála*. There it is essential, here it is adventitious, and I suspect this episode to have been suggested from the Valkyrias' song¹).

Though the matter is impossible of proof there is no doubt in my mind that the version in MS. 510 of Ingibjörg's dream is a later invention. I see no reason why (as af Petersens thinks, p. XVIII) the dream as related in all the other versions is not as clear to us in its bearings as it was to Pálnir and his wife: one of the weights of the woof drops — it is king Harald's head. It is Ingibjörg who dreams. Therefore it is her woof, for no one but her son from this

¹) Of the 11th or 12th century. Cf. *Eddica Minora* p. 58: Eiríkr Magnússon, *Sagabook of the Viking Club III*, 1910, p. 78 f. Cf. stanza II:

That web is warped
 With human entrails,
 And is hard weighted
 With heads of people;
 Blood-stained darts
 Do for treadles,
 The forebeam's iron-bound,
 The reed's of arrows;
 Swords be sleys
 For this web of war.

mariage, Pálnatoki, is to be his bane. It is thoroughly unnecessary for her to tell, or interpret, that another head will fill its place — in other words, that from this marriage an avenger will be born.

I have here referred only to such episodes as are common to all versions of the saga proper. Taken apart from their natural connection, they will seem so many mechanical, lifeless inventions; but in thus picking them out, injustice is done to the work as a whole in which they are employed with telling effect, in fact, give the saga the characteristic excellence which led G. Storm to say: *sagaen har med rette været betragtet som en type paa skildringen af det "nordiske kjæmpeliv"*. (Arkiv 1883 p. 248.) A similar, favorable opinion entertained by Vigfússon, Prolegom. p. XCI.

I would unconditionally subscribe to Krijn's findings ¹⁾ (against Storm) that the introductory pátttr was written a short time after the saga proper was composed — as an introduction concerning the Danish kings and the relation of Hákon jarl to them. I would add that it evidently had a different author, probably some cleric; for an attentive reader cannot help remarking that, in the first place, the introduction, though fairly well told, has the appearance of a compilation, and that its matter, wherever not quasi-historical, is of a legendary nature, told in a distinctly Christian spirit, which certainly is not the case in the body of the narrative.

As to the *author* of the saga proper there can be no doubt that he was an Icelander. This is the view held by all scholars, chiefly for the reason that four (five) Icelandic skalds are mentioned in it as having participated in the battle in the Hjørungavág, on the side of earl Hákon, who

¹⁾ l. c. 59; in agreement with af Petersens, introduction to AM. 510 p. IX.

are supposed to have brought the story back to their countrymen. But it follows, I believe, also from the clearly discernible Icelandic point of view from which the saga is written. The attitude of the author toward the Danish kings is either indifferent or scornful. Our sympathy is entirely with those who rebel against them. In the case of Harald Gormsson, this animosity has good historical reasons which are adduced by Snorre (*Hmsk. Ólafss. Tryggv. chap. 33*): An Icelandic ship had been wrecked on the Danish coast and had been confiscated by Birger, an earl of the king, notwithstanding the protests of the crew. When this became known in Iceland the Althing passed the law that a *nǫðvísa* should be made about the king for every human being on the island. Enraged, the king collected a fleet to harry Iceland and bring it under his dominion, but desisted: for excellent good reasons. These circumstances were of course known to the author.

The *Jómsvíkings* remain in the center of vision throughout the story; and I, for one, cannot conceal my sympathy even for the foxy Sigvaldi who takes king Sveinn captive by a dastardly ruse — which, no doubt, appealed to the Icelanders. — But no sooner do the *Jómsvíkings* approach Norway than our sympathy becomes quite plainly divided between them and the land of their enemy Hákon whose personal antecedents are elsewhere portrayed in the most unfavorable light (against *Krijn p. 61*).

Icelandic authorship is evident, also, in the limitations of the author's geographic knowledge. His information is rather vague until we approach Norway. The Danish coast is not very clear to him. The battle between king Harald and his son Sveinn is located on the coast of Bornholm. We are told of a bay in which Sveinn is bottled up; but a minute study of the coastline of that

island ¹⁾ makes it certain that it contains (and contained) no bay of a size sufficient to accommodate the 30 ships the pretender is said to have had; nor is there anywhere on the island a ness behind which Pálnatoki's fleet could have come up without the knowledge of either of the combatants or which he could cross (H 14 ff. Sueinn legr nu skip sin inn i Vagsbotninn um kuellidit. enn konungr legr sinum skipum um pueran vaginn. . . Pálnatoki kallar með ser XX menn quez uilldo finna Sueinn. fara nu yfir þvert nesit . . .).

My analysis seeks its justification in the result which will now be evident without gainsay: that the Jónsvíkingasaga is in the main a work of one author who has based his narrative on a tradition which he amplified and modified to suit his own needs, i. e. to make a good story. It is this author's property, much as a historical novel, though based on history, is an independent creative effort.

3. *Biblical Sources of the First þáttr.*

As was remarked above, the first þáttr of the saga has an undeniably Christian aspect. This impression is confirmed by the circumstance, which I shall attempt to make probable, that two or three passages in it show influence from Scripture.

The story of the finding of Knút is told most reliably in H: Gorm was the name of a king who ruled Denmark, and he was called the Childless. He was a powerful king and beloved of his people. At the time when these things came to pass, he had ruled his kingdom for a long time.

¹⁾ According to the Knytlingasaga (ch. 4), which also relates the death of the king in a more trustworthy fashion, the battle took place in the Ísafjord, Zealand. — The largest scale map at my disposal is the one in Trap, *Beskrivelse af Danmark*, vol. III p. 476 (1: 233000); the one *ibid.* of Northern Bornholm (1 tomme = $\frac{1}{4}$ Dan. mile); and the detail maps of the harbor towns.

Now, in those days there lived in Saxland an earl who had his lands in fief of Charlemagne. He and Gorm were good friends and had been vikings together. The earl had a beautiful sister, but he loved her more than was right and had a child with her. This child they concealed, however, and had him taken away by trusty servants. They were bidden not to leave the child before learning what became of him. These men arrived in Denmark, and when they came to a forest they became aware that king Gorm was in the greenwood with his men. They carried the babe beneath a tree and then concealed themselves. At evening the king returned home and all his followers, except two brothers, Hallvarð and Hávarð. They lingered behind; and as they went toward the sea, they heard the cry of a child and followed it up. They found a man-child under a tree and a great knot tied in the branches above it. The child was swathed in garments of precious stuff and had a silken fillet about his head wherein there was gold (a ring?) weighing a third of an ounce. They took up the child and had him home with them. And when they came to the king's hall, they found the king there, drinking with his company, and told him what they had found and showed him the boy-child. The king was pleased with him and said: this boy may well be the son of noble parents, and it is better than not that he has been found. He had him sprinkled with water and called him Knút (Canute) because the gold was fastened to his brow and called him his son and loved him much. And when king Gorm is grown old he gives his kingdom over to his foster child, and then dies king Gorm.

Clearly, we have to deal here with an eponymous saga. The name of Canute challenged an explanation and this was furnished ad hoc by some cleric or other learned

man — whether basing on any popular tradition it is, of course, impossible to say¹).

The foundling adopted by the king (called the Childless in order to make the adoption and succession possible) must of course be the son of noble parents. In order to account for the babe's exposure, a moving story about some great earl's incest with his sister is invented. He is made earl over Saxland, however, 1st, because it would never do to have him originate in Norway or Sweden for dynastic reasons, as this might have established a claim on the part of these countries; 2nd, because Norwegian history, at least, was too well known to have an earl foisted into it; 3d, because, in point of place, it had to be in a plausibly neighboring country, preferably Saxland (cf. the story of Helge and Yrsa) as thus an illustrious connection with Charlemagne could be made out.

As to the incestuous love between brother and sister we must remember that this is a frequently recurring *Mediæval* theme. We need to think only of the many forms of the Gregorius legend. At the same time the only other occurrence of it in Old Norse literature proper, the *Sinfjötli* episode of the *Volsungasaga*, belongs to a totally different category. The subsequent exposure of the fruit of unlawful love as well as the means of recognition are fairly stereotyped.

Legends of this kind generally are not of folk origin but of some author's deliberate invention or piecing together. I surmise clerical origin because the story, in one particular

¹) Jón Jónsson in his article *Lota Knut — Knútr fundni* (Arkiv 1899 p. 166) suggests that the unusual names of Knút and of his mother (acc. to *Fms. I*, 114 *Blæja*), both suggesting articles of clothing, gave rise to the legend. — Ingredients of the story of Knut are seen by him (*ibid.*) in the *Sceaf* episode of *Beowulf*, in the story of the *Arnmødling*s (*Fgsk.* 146), and in the story of king *Guðrøðr* of Northumberland (*Annal. Lindisfarn.* 881); but the differences are more patent than the resemblances.

at least, bears resemblance to a well-known biblical story — I refer, of course, to the childhood of Moses, Exodus chap. 2: Moses is concealed for three months after his birth as according to Pharaoh's behest all man-children of the Hebrews are to be cast into the river. Thus his bringing up, if not his conception, is illicit. I continue in the words of the Bible: "and when she could no longer hide him, she took for him an ark of bulrushes . . . and put the child therein; and she laid it in the flags by the river's brink. And his sister stood afar off, to wit what would be done with him" — and she sees that Pharaoh's daughter discovers the babe and has him brought up. This feature that somebody goes to witness what becomes of the child is not to be found in any other Mediæval legend I am acquainted with; nor is it to be found in any of the Rabbinical legends that cluster about the childhood of Moses.

The grandson of Knút the Foundling is Gorm the Old. He wishes for wife Þýra, the wise daughter of earl Klakharald of Holstein¹). She promises to become his queen on condition that he has certain favorable dreams in the first three nights of the following winter.

H 2, 1: The king said that he dreamed the first night that he thought he was standing out-of-doors and looking over all his realm; and the sea seemed to him to recede from land as far as his eye could reach, and dry were all sounds between the islands and the firths. Then saw he three oxen come up out of the sea; white they were and

¹) The gift of interpreting dreams and visions seems to have been a family trait. Earl Klakharald himself has it, and so has his granddaughter Ragnhild who was married to Halfdan the Black of Norway (Hmsk., Halfdanarsaga svartá chap. 5). NB., by the way, that her famous dream about the future greatness of her race, symbolized by a tree spreading over all Norway, bears a striking resemblance to Astyages' dream as told by Herodotus I chap. 108. On similar dreams cf. Henzen, Über die Träume in der Altnord. Litt. p 81 f.

grazed off all the grass from the ground and returned then to the sea. This was his second dream that three other oxen seemed ascend up out of the sea. They were all red and had great horns, and they grazed off all grass from the land and then returned into the sea. The third dream was that the king again saw three oxen come up out of the sea. They were all black of color and were by far the largest of them all and had the greatest horns and also grazed off the grass from the land and then returned into the sea. And thereafter he heard a crash so great that he thought it could be heard in all Denmark, and he saw it came from the turmoil of the sea as it returned to the land. — And Þýra's (homiletic) interpretation is as follows: Whereas you saw three white oxen come up out of the sea, that will signify that three winters will arrive with great snows so that the crops will be diminished in Denmark. But whereas there appeared three other oxen of red color, that signifies that there will come three winters without much snow and yet not favorable. And whereas there came up the three black oxen that signifies that there will come three winters so hard that men will not remember their like, and there will be a famine such as men have never known before etc. Taking warning from these dreams Þýra and the king have grain and provisions collected from all parts of the realm "and so every year until the lean years come, so that no one thereabouts was wanting in the least, because they shared much of their stores with their countrymen. No wiser woman than Þýra ever came to Denmark. She was called Danmarkarbót (Denmark's Savior)".

The resemblance of Gorm's dreams about the three times three oxen with Pharaoh's dreams about the fat and the lean kine and the good and the thin ears, as well as Þýra's with Joseph's interpretation of these dreams is obvious

and has been noted before ¹). Upon a little closer examination we arrive very simply at the reason why Pharaoh's dream, as interpreted by Joseph, is attributed to Gorm the Old and interpreted by Þýra. Genesis chap. 41 we read that, after Pharaoh has set Joseph as ruler over Egypt, he called him Zaphnath paaneah, which the Vulgate (incorrectly) translates by *salvator mundi* — savior of the world. Now the historicity of queen Þýra is beyond doubt, attested as it is in many chronicles and on the smaller runestone of Jællinge, erected by Gorm himself. Quite as imperishable is her title of honor "Danmarkarbót" — savior of Denmark. The runes say in so many words that it was she who built the Dannevirke (the continuous fortifications defending Denmark against incursions from the South) ²). Very likely, the Icelanders, or at least the author of this embellishment of the Jónsvíkingasaga knew not why this title was given her. Hence the wise provision here attributed to her, against a famine ³).

The third vision of Klakharald, which turned him back from his proposed Yule visit to king Gorm, is told as follows (H 4, 3): On the ship on which they were to cross the Limfirth there happened to be some bitches with young. And when they had embarked they heard the whelps bark

¹) Henzen, Über die Träume in der altnordischen Litteratur, p. 39.

²) We know, to be sure, that the oldest Dannevirke was constructed by king Godfred against Charlemagne. Þýra increased its strength.

³) It is interesting to note that, according to Snorre, (Hmsk. Ólaf Tryggvason's saga chap. 12) a severe famine occurred in Norway in the reign of the sons of Gunnhild, when Harald Gráfell sails to Denmark for provisions, much like the brothers of Joseph who journey to Egypt for grain. — As to the oxen, the necessary association may have been furnished by local Danish stories of water-cattle. Cf. Thiele, Danm. folkesagn II, 257, 36; E. T. Kristensen, Danske sagn II, 155 nos. 32—33; elsewhere e. g. Campbell, Popular Tales of the West Highlands iv p. 300 ff. Cf. also king Frode's death through a "sea-cow", Saxo book v.

within the bitches. — And this vision he interprets as follows (H 4, 21): As to the portent that the whelps barked within the bitches, it signifies that young men will be found to take to speech before their elders and become so forward that they will wield greater weight in councils though their elders be wiser.

This may very well have been suggested by the Biblical story of Esau and Jacob struggling in Rebekka's womb (Genesis 25, 22): "Two nations are in thy womb, and two manner of people shall be separated from thy bowels: and the one people shall be stronger than the other people; and the elder shall serve the younger".

Singly, the biblical origin of any of these episodes may seem exceedingly doubtful. However, the evidence is cumulative, especially considering the fact that they occur within the compass of a few pages in the Bible, the last chapters of Genesis and the first of Exodus.

L. M. Hollander.

Versen i Urban Hiärnes Rosimunda.

Ett bidrag till studiet av 1600-talets verskonst.

Beträffande versen är Hiärne fullkomligt självständig gentemot Zevecotes Rosimunda-drama. Under det den sistnämnde opererar med några få versarter, rör sig däremot Hiärne med en stor rikedom av metrisk skemata. Versarten förändras med varje scen, och ofta uppträder versombyte även inne i en sådan. Skådespelet, som är byggt efter det klassiska dramats förebild, avslutar varje akt utom den sista med en körsång. Detta ger ännu ett tillfälle till metrisk omväxling.

Versen i Rosimunda pekar dock tydligt på inverkan från alldeles bestämt håll. Hiärnes metrisk skolning torde härröra från flitigt studium av Stiernhielm. Redan bildningen av komposita som *blindflychtiga* 166 3, *eildzstrålande* 164 24, *falllutande* 213 31, *hoffws-swallande* 164 28, *sachtsmjilande* 141 4, *tyst-stigande* 141 3¹⁾ o. s. v. kommer en att tänka på Stiernhielms *hiert-bindande* Herc. v. 100, *gullgåhl-blänkiandes* Herc. v. 11, *fijn-ljuflige* Herc. v. 170, *margfals-färgade* Herc. v. 6 o. s. v. Hiärnes användning av vissa föråldrade eller ovanliga poetiska ord, som Stiernhielm upptagit och använt i sitt språk, pekar i samma riktning, exempelvis *hwimsku* 144 21 (*hwijmska* Herc. v. 503), *Hiärnhwarff* 141 10 (*Hiern-hwärff* Herc. v. 398) m. fl. Den stora frekvensen av elision hos bägge dessa författare torde väl ock vara något, som tyder på inverkan. Det är visserligen sant, att den tidens metrici medgävo denna poetiska frihet, men föredömet från den store skalden Stiernhielm torde dock ha varit det avgörande för Hiärne. Även i själva de

¹⁾ Som grund för citaten ligger Schücks edition av Rosimunda i Sveriges Nationallitteratur II (dit sidonvisningar således referera sig) med iakttagande av de förändringar, som angivits av fl. kand. P. Wenström, som granskat och korrigerat utgåvan efter handskriften. Citaten ur Hercules äro gjorda efter Tamm-Noreens ed.

metriska skemata finnas stora likheter mellan de båda diktarna. Det tycks framförallt vara Stiernhielms s. k. baletter (Then fångne Cupido, Freds-Aff), som lämnat metriska uppslag åt Hiärne. Här nedan skall jag gå närmare in på denna fråga i kapitlet om de särskilda skemata.

Versarter i Rosimunda.

Vi befinna oss i en brytningstid beträffande verskonsten i Sverige. Nya metriska ideal trängde in, och nya teorier uppgjordes av den tidens metrici. Det torde därför ha sitt intresse att se, vilka versarter det är, som uppträda i vårt första mera betydande dramatiska alster, och jag skall därför ge en liten överblick över desamma.

Det frapperar en att finna, att de kortare versslagen, de 3- och 4-taktiga verserna, inta en så dominerande plats, som de faktiskt göra. Man kunde ju vänta att finna de klassiska versarterna, hexametern, alexandrinen, den jambiska senaren o. s. v. mera företrädda. Men den 6-taktiga, klassiska versen upptar ej ens en tredjedel av dramat. Och när denna vers kommer, förefaller det att vara mera som paradnummer. Betydligt ledigare och lättare skrider den kortare versen fram hos Hiärne. Det är, som om den långa, 6-taktiga versen ej passade de nordiska språken, där diktaren vill röra sig med kortare fraser och koncisare stil, utan ägnade sig mera för en sydlännings fylliga uttryckssätt. Hur skulle t. ex. hexametervers låta i den fornisländska epiken? Den oerhörda och ansträngda hopningen av adjektivattribut i hexametern synes mig peka åt samma håll. Jämför t. ex. följande hexametrar och den kortare versens byggnad:

- 1) Från den skräckliga phlegetons besvärliga wåning,
Fråån den *willande stygga bedröfwlig' ofaanlige swarte*,
Faaslige, gräslige, snööd och diup' obegriplige mörksens
Grundlösa grunftiga håhl, och altförsreckliga plågtrum
(145¹²⁻¹⁵)

- 2) Kränckia mitt *ährligha namn* mitt *rychtbara tappra gemöte*;
 Seen een *gnagande matk* alltförett i mitt *engsliga hjärta*
 (179^{24, 25})
- 3) Dyljka du, som nu så trotzig *väldar och herskar*,
 Troor du wäl att din mord blijffwer inte *belönt eller omtaalt*?
 Jo jo, fast du ey än *pätencker troor eller afveet*
 (147^{24—26})

Analysera vi dessa versers konstruktion, finna vi, att i det första exemplet är det uppradandet av adjektiv, som möjliggör en lång vers, i det andra hopningen av attribut, som nästan verka epitetartade, i det tredje hopningen av verbformer, som äro mer eller mindre synonyma eller obehövlige för sammanhanget.

Låtom oss nu se på den kortare versen. Det är ej fråga om undantag och urval utan om en typisk 4-taktig versbyggnad.

Tijgergrymma Rosimunda!	Låta wreden sacht sig
Haar du slutat falleligh	Hwem har sådan gruffwligheet
Viltu entligh ingalunda	Än i världen hört och sedt.
	(183 ^{27—32})

I dessa verser är det ingenting, som verkar språkligt överlastat eller ansträngt. Det förefaller mig, som om språket vore betydligt mer kongruent med ett sådant kortare versslag än t. ex. med hexametern. Jag menar således, att det möjligen kunde förhålla sig så, att de nordiska språken röra sig med jämförelsevis korta fraser, vilket kommer dem att favorisera de kortare versslagen.

Den 4-taktiga versen har som bekant gamla anor i den svenska verskonsten, och detta är kanske delvis anledningen till att Hiärnes kortare vers är betydligt mera lättflytande än den längre: det fanns redan förut en viss verskultur med avseende på 4-taktig vers. De klassiska versformerna däremot voro nyinförda, och språket flöt tyngre fram i de nyiligen inlånade formerna.

Jag övergår nu till de olika versarterna ¹⁾.

¹⁾ Hiärne angav ofta själv det åsyftade versslaget i handskriften.

3-taktig vers.

Redan i prologen möter oss en 3-taktig vers. Den innehåller jambber och anapester, vilket på den tidens metriska uttryckssätt skulle heta "orena antidaktylici". I II 1¹⁾ och V 1 ha vi en hyperkatalektisk, 3-taktig jambisk vers:

— — — — —

Detta versslag finna vi i Stiernhielms "Then fångne Cupido", scen 1.

II 2 och V 3 (slutet, från och med Longinus' replik sid. 205) innehålla ett "jambiskt dicolon" av följande utseende:

{ — — — — —
{ — — — — —

Detta är, som man lätt kan se, en gammal bekant. Det är i själva verket ingenting annat än en uppsnyggad nibelungenvers, avdelad på två rader.

Då detta är ett av våra mest populära skemata, ja man skulle nästan kunna säga ett nationellt versslag, tar jag mig här friheten att ge en hastig överblick över dess förekomst i svensk diktning. Redan Stiernhielm använder det i ett betydande parti av scen 5 i "Then fångne Cupido". Skogekär Bårgbo favoriserar i hög grad versarten. Hela "Thet swenska språketz klagemål" är skrivet på detta metrum liksom n:o 2, 6, 7, 26, 27 av "Fyratijo små wisor". Och när Runius skriver "En ny wisa på en gammal ton" ("När siuttonhundra elfwa är i sitt halfwa lopp"), har han kanske också sikte på versslaget, då han talar om "en gammal ton". Dalin skämtar på detta metrum i "Aprilverk om vår herrliga tid" och i "Cupido i arrest"²⁾, men finner det ock lämpligt för den allvarliga dikten "På Carl XII:s dödsdag". Gustavianerna synas vara en smula sparsammare med denna vers. Dock sjunger Anna Maria Lenn-

¹⁾ I det följande betecknar romersk siffra akt och arabisk scen.

²⁾ Blandad med verser av annan typ.

gren friskt "Jag minns den ljuva tiden, jag minns den som i går". Tegnér är en stor beundrare av denna meter. Det är väl inte en tillfällighet, att den hypersvenske Karl XII ännu en gång blir besjungen på denna vers: "Kung Karl den unge hjälte han stod i rök och damm". Hos Malmström möta vi versen inblandad med andra typer i "Och liten pilt han sitter en kulen hösteväll". Och än i dag lever detta versslag ett friskt liv, framför allt i folkvisan. Huru kär är inte "I låga ryttartorpet vid höga Hunneberg" ¹⁾ för den västgötske lantbon! Och rallaren arbetar i takt efter densamma:

"Ty rallaren är glader, han sorgen slår ihjäl
han drillar sina spader och är en livad själ" ²⁾.

"I bergets djupa schakter jag borrar dagen lång" sjunger en annan. Ja, är inte ännu själva formeln för diktens början densamma som på Runius tid? En hel del börjar nämligen dikten med angivande av tiden för tilldragelsen efter följande schema:

"År nittonhundrafjorton den trettonde april"
"Vi reste ifrån Visby den sjätte maj i fjol" o. d.

Jämför denna formel med Runius början: "När siuttonhundra elfwa är i sitt halfwa lopp"!

Men Fröding, den store, moderne versteknikern, tycks däremot inte ha sinne för det fina i saken, ty han använder denna vers med ytterlig sparsamhet.

4-taktig vers.

I slutet av II 3 ha vi följande fyrtaktiga skema:

{ — — — — —
— — — — —

d. v. s. varje udda rad har regelbundet en daktyl på 3:dje platsen, för övrigt trokéer.

¹⁾ "Soldathustrun", spridd i en massa upplagor skillingstryck, även upptagen i Bondesons Visbok.

²⁾ Gellivaravisan. Finns i en hel del vistryck och i Bondesons Visbok.

Körsången i slutet av III 4 har en 6-radig strof med 3 verspar av följande utseende:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \\ \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \end{array} \right.$$

Rimflätningen är ab ab cc.

Samma versform möter i V 3, början, fast icke i strofisk form i egentlig mening.

Versslaget verkar nästan som en psalmvers och åstadkommer avgjort ett lyriskt intryck. Stiernhielm använder det i "Then fångne Cupido", sc. 13, "Freds-Aff" sc. 13, 14.

Början av V 6 har "orena daktylici" (d. v. s. daktyler och trokéer):

$$\text{—} \cup (\cup) \text{—} \cup (\cup) \text{—} \cup \text{—} \cup$$

Den 3:dje versfoten är i regeln en daktyl, den 4:de en troké.

Blandning av 4- och 3-taktningar ¹⁾.

Helmiges sång i början av II 3 består av en 8-radig strof med 4 verspar av denna konstruktion:

$$\left\{ \begin{array}{l} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \\ \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \end{array} \right.$$

d. v. s. regelbundna jamber med heltaktskatalex i varje jämn rad. Rimflätningen är ab ab cd cd.

Början av II 4 utgöres av trokaisk vers enl. följande skema:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \\ \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \end{array} \right.$$

Typen förekommer även hos Stiernhielm i sc. 9 av "Then fångne Cupido".

Kören i slutet av samma scen är — som alla körsånger i Rosimunda — strofisk och har även en 2-taktning inblandad. Den ser ut på följande sätt:

¹⁾ Jag utgår från de starka versplatsernas antal. Strängt taget är det naturligtvis även här fråga om genomgående 4-taktig vers, då 3-taktningen i själva verket utfylles av en heltaktspås. Men jag skall ej här ingå på några métriska principfrågor.

—○—○—○—
 —○—○—○—
 —○—○—○—
 —○—○—○—

Rimflätningen är ab ab cc b.

III₂ och IV₄ (utom ett parti på mitten) ha jambisk vers med en anapest regelbundet på 4:de plats, undantagsvis även annorstädes. Det regelbundna skemat ter sig så:

{ —○—○—○—○—
 { —○—○—○—○—

Men Hiärne är ej den förste, som gjort denna sammanställning. Redan Stiernhielm har den i "Then fångne Cupido" sc. 11 (början).

Slutligen förekomma blandning av 4- och 3-taktig i IV₁. Även här är den ena raden (den udda) rent jambisk, men den lugna rytmen avbrytes i varje jämn rad med ett anapestiskt inskott på 3:dje plats, ibland även på den andra:

{ —○—○—○—○—
 { —○—○(○)—○—○—

5-taktig vers.

Ren och oblandad är denna versform magert företrädd. Den uppträder blott i början av V₇. Denna scen innehåller 5-taktig, orimmad jamb, d. v. s. blankvers. Stiernhielm använder den i "Then fångne Cupido" sc. 12, slutet av scen 13 och början av "Then store Ballett".

Blandning av 5- och 4-taktig vers.

Jambisk, omväxlande 5- och hyperkatalektisk 4-taktig vers ha vi i III₄ (början) och IV₂:

{ —○—○—○—○—
 { —○—○—○—○—

Denna kombination förekommer också i Stiernhielms "Freds-Aft" sc. 5, 6, 8, 9, 10 och Parnassus Triumfans I₈.

Till denna grupp hör ock närmast körsången i I₂, slutet. Då den tidens strofformer inte äro så omväxlande

och många, kan det vara av intresse att se dess skema, som jag därför helt och hållet återger:

◡—◡—◡—◡— ◡—◡—◡—◡—◡— ◡—◡—◡— ◡—◡—◡—◡—◡— ◡—◡—◡—◡—	◡—◡—◡—◡—◡— ◡—◡— ◡—◡— ◡—◡—◡—◡—◡—
--	--

Rimflätningen är aa bb cc dddd.

6-taktig vers.

Med avseende på den 6-taktiga versen är det knappt behöfligt att påpeka Stiernhielms betydelse för densammans odling på svensk botten. Jag behöver bara nämna hans hexameter i *Hercules*, alexandrinerna i hans "Kling-dichter" och den 6-taktiga versen i "Heroisk Fägnesång" och "Heroisk Jubel-sång", där jambisk senar torde vara avsedd, för att man skall förstå Stiernhielms förkärlek för denna sydländska vers. Att det är från Stiernhielm, som Hiärne fått uppslaget härvidlag, torde väl ligga utom allt tvivel.

Alexandrinen är företrädd i I 1 och slutet av V 6. Hit hör väl ock IV 5, ehuru cesuren ofta är av den art, att man är i tvekan om huruvida man skall föra den hit eller till jambisk senar. Rimflätningen är i den sistnämnda, som är en strofisk körsång, aa bb cc o. s. v.

Jambisk senar uppträder blott i V 2, om nu ej IV 5 skall föras hit.

6-taktig troké med katalex i slutet ha vi i V 5, och i III 1 6-taktig troké med katalex i 3:dje versfoten, ett för övrigt ganska sällsynt skema, som ter sig så här:

—◡—◡—|—◡—◡—◡—

Det finnes upptaget hos Arvidi bland "trimetri brachycatalectici".

Hexameter ha vi i I 2, III 3 och V 4. I IV 3 uppträder hexameter tillsammans med *pentameter*, s. k. distikon.

7-taktig vers ha vi blott inblandad i det lilla parti *fri vers*, som förekommer i mitten av IV 4 samt i Nemesias' lilla epilog i slutet av skådespelet. De 2 sista raderna av dramat utgöras av 8-taktiga, trokaiska verser.

Inkongruenser.

Det är huvudsakligen komposita, som tilldragit sig intresse vid studiet av 1600-talets verskonst. Man har nämligen på grund av betoningen i versen trott sig kunna draga vittgående slutsatser med avseende på huvudaksentens placering i sammansatta ord under äldre tid. Men då naturligtvis aksentueringen i ordfogningar äro belysande för aksentueringen i komposita, skall jag här nedan först en smula sysselsätta mig med de förra.

Versen flyter ofta tungt och trögt, särskilt, som förut nämnts, i de längre versmåten. Jag tror, att hexametern tar priset i våldsamma inkongruenser.

Denna stora frekvens av inkongruent infogning i versens skema är naturligtvis endast följden av en alltför ringa utvecklade verskultur. Härne hade ju ej skaldens yrke som levnadskall — det kunde man för övrigt inte ha på den tiden i Sverige —, och hans utflykter i poesiers rike voro mera av tillfällig art. Dessutom led verskonsten i sin helhet brist på skolning och poetisk tradition.

Följden av ovan antydda förhållanden blev den, att versen vimlar av mer eller mindre fullständiga inkongruenser. På de svaga versplatserna uppträda ytterst ofta ord med full betoning i prosauttalet och på de starka däremot prosans obetonade ord precis som i den gamla folkvisan och i knitteln. Se t. ex. följande hexametrar:

Óp, faar, flyý, lööp och söö'k aflägse rýmder och órter
(146 2)

*Att du då äldrigh hiélp niuta fá'ár eller ä'nda din óroo
Hwarken då phoebus i öster upfaár, och sigh upföre skyndar
Éller då hán driffwer hö'gst sins wágnis píjl och wi'ndsnaara hástar,
Éller och hán driffwer óm medh lö'sa týgeln i wá'ster*

(146 15--19)

Eller följande vers:

Mén hör, hör du! Sá'som dú och di'n gemåål (217 c),

som skall fylla skemat:

— — — — —

eller dessa versar av ett kortare metrum:

Såsom een Siööman högeligh	Till een godh ort och säker hampn,
Som i sin faart uthstått	Så ähr med mig och fatt,
Haar storm och fara, gläder sigh	Som uthi min Dilettæ fampn
Seen han haar lyckligh nått	Skall hwijla få i natt. (163 5—12)

Såväl ordställningen som aksentueringen äro betydligt inkongruenta i denna strof.

Jag tror, att det anförda kan vara nog, för att man skall förstå, att inkongruenserna i ordfogningen äro ytterst vanliga. Men härav kan man lära något beträffande komposita. Det är dock föga troligt, att skalden i fråga om dessa varit mera metriskt finkänslig, och de bereda minst lika stora inpassningssvårigheter som ordfogningarna.

Jag menar därför, att man får vara ytterst försiktig, när man drar slutsatser om ordets verkliga aksentuering från betoningen vid ordens infogning i versen¹⁾. Och hur skall man för övrigt kongruent kunna infoga t. ex. *affhuggna*, *angripa* i jambisk vers eller *fallutande*, *uthydigen* i daktylisk?

Här nedan skall jag lämna en fullständig förteckning på alla inkongruenser i komposita d. v. s. infogningar, som från det nutida språkets synpunkt se ut som inkongruenser. En sådan förteckning torde ha sitt intresse ur många synpunkter. Jag tror, att man vid genomläsningen snart skall

¹⁾ Se Fr. Sandwall "Tvänne bidrag till kännedomen om 1600-talets svenska". Språk och stil 1913.

komma underfund med att man i de flesta fallen har att göra med blott inkongruenser och ej med en annan betoning av komposita på den tiden. När man t. ex. har olika betoning av samma ord vid olika versslag, är det väl sannolikast, att vi ej ha att göra med uttalsvarianter utan bara med en nödfallsutväg av en skald, som ej ser sig någon råd att få in det åstundade ordet kongruent.

I förteckningen ha blott upptagits fall, där man ej behöver vara i tvekan om platsen för iktus. Jag har anført citat ur Westes lexikon i de fall, då dettas betoning stämmer överens med Hiärnes infogning, samt här och där vid behov citerat Lyttkens och Wulff "Svensk ordbok med uttalsbeteckning" och ibland aksentueringsformer, som jag känner från centralvästgötskan ¹⁾).

afbédh 149²⁵ — *affhuggna* 189²¹ — *affweét* 149⁷, 169⁴. Där-
emot med penultimabetoning t. ex. *áfweét* 177⁵, 181¹⁹, *áfveet* 145²⁹,
áfveet 147²⁶. — *affwä'nda* 188³² — *afvä'gse* 146². Där-
emot *áfvägs'*
147¹². — *afskaár* 151¹ — *aldéles* 159²⁴. Jmf. Weste: *aldéles* —
aldeéls 170²⁵, 197¹². Men även penultimabetoning förekommer:
áldeels 213²⁸ — *allmógen* 180⁴ — *allreéda* 187⁸. Jmf. Weste: *alla*-
rédan. — *allstédz* 156¹ — *alsi'ngen* 161¹⁹, *alzi'ngen* 210⁹. Jmf.
Weste: *alsi'ngen*. — *alsinte* 147²⁷, 193²⁴ — *alsintet* 162¹², 207²² —
alswå'lige 179¹⁴. Jmf. Weste: *alsvå'ldig*. Betoningen på penultima
torde för närvarande vara minst lika vanlig som på antepenultima.
— *altí'jd* 146²⁸, 200¹³, 175²¹; däremot *áltíjd* 146¹⁴, 147¹⁹, 198²⁷,
200¹⁷, 202¹⁰ m. fl. I ett par fall kan man vara i tvekan om
den åsyftade betoningen. — *altíng* 153¹⁷; däremot *áltíng* 219¹⁸, 19.
— *angrípa* 206³⁰ — *anstáá'* 142²² — *baakdántare* 181²⁵ — *bíjfalla*
142²⁰ — *blíndfjyhtiga* 166⁹ — *blodhg'ríga* 222²² — *blodhskýldíga*
146²⁶ — *blodhtórstíga* 147⁸ — *bortgåá'r* 145⁷; däremot *bórtgåá*
173¹⁵ — *dagsstrá'lar* 164²⁷ — *duunbédde* 201¹⁸ — *dåáráchtígh* 158¹⁶

¹⁾ I alla citat ur Rosimunda betyder ' stark versplats. I citaten ur Weste samt Lyttkens och Wulff användes respektive författares beteckningar.

I ordlistan förekomma följande förkortningar:

Kock Sv. A. = Kock: Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent.

Lyttk. o. Wulff = Lyttkens och Wulff: Svensk ordbok med uttalsbeteckning, 1911.

Weste: Svenskt och fransyskt lexicon, 1807.

Vgd = Västgötadialekten (centralvästgötskan, här närmast Vilske härad)

— *dödö'lia* 216³⁴, 225⁶. Man får väl antaga, att om detta ord kvarlevde, skulle det regelrätt ha sin huvudaksent på första stavelsen. — *Eedswörne* 194²⁵ — *Eeldzstrå'lande* 164²⁴ — *emoötstå* 215⁶. Weste: emötstå. Ordet kan ju ännu ha aksent på första eller andra stavelsen. — *fallütande* 213³¹ — *fastöm* 199¹⁷ — *falk-frütare* 152³⁰ — *framföra* 143¹³ — *framgeént* 149⁸ — *fullblå'sa* 181⁷ — *fåféngligh* 144²¹, 156²⁹, fåféngliga 216¹, fåféngeliga 220⁴. Weste: fåfå'nglig. I riksspråket förekommer emellertid bredvid aksentueringen av första stavelsen även aksentuering av den andra. (Se Kock Sv. A. II: 58, Lyttk. o. Wulff.) — *förespå* 146²² — *förhå'rda* 172¹⁸. Denna aksentuering skulle formen i fråga få, om den utgjorde en ordfogning. Detsamma gäller om de båda nästa. — *förkää'rt* 193⁸ — *förwénlig* 221²¹ — *geenwö'rdiga* 140¹³ — *geenwö'rdliga* 139⁹ — *godhwillelig* 210²⁸ — *grymsínte* 168²⁰ — *haffwswállande* 164²⁸ — *halsstárrig'* 139⁷ — *hiálslágit* 185¹. Däremot: hiélslå 174²⁴, hiá'lslogh 217³ — *hwitménade* 181³ — *höghbörne* 158⁶, 162¹⁶, 200⁵ — *högmódelig* 202¹⁹, höghmódelig 218²⁹ — *högt-å'hrade* 177²⁷ — *i'bland* 184¹² — *illsi'nte* 152²⁹ — *inbi'lla* 222⁷, inbi'ller 173²⁴. Weste: inbilla el. inbilla. Skyttsmålet: ingbi'lle (Kock Sv. A. II: 238). — *inbö'rdes* 170²² — *indri'cka* 220¹⁰ — *inélffwor* 214²¹, 217²². Weste: inélfvor. — *ingü'ta* 176⁶ — *in-smýga* 222¹³ — *intaár* 224²⁸, intágít 143¹². Däremot íntogh 152⁸, íntags 145²⁸ — *kringhwé'ffwa* 197³² — *kringli'ggande* 147¹¹, 218³¹ — *kringslútes* 194¹⁵ — *kullstö'rta* 197³² — *kärleken* 163²⁴. Däremot ká'rleek 164¹, 166²¹, 219^{23, 29}, kää'rleek 194⁷, 197^{2, 3}, ká'rleeks 165²⁴ m. fl. Skyttsm.: tjarlék (Kock Sv. A. II: 239). — *Landzhö'fdingen* 183¹³. Jmf. Weste: landshö'fdinge. — *led-sága* 217²⁴. Weste: ledsága, vilken betoning ännu stundom kan förekomma (Lyttk. o. Wulff). — *långwárigt* 145²⁸ — *lättfú'rdiga* 186¹⁸, 212¹⁸ — *manháftigh* 157²², manháftiga 180³⁰. Weste: manháftig, vgd. manáftir. — *matkgnágade* 214¹³ — *Medelhá'ffwet* 218⁸ — *medhli'jdande* 206³ — *medhýmkan* 170²⁴, medhýmckan 206¹⁰, medýmckan 209²³ — *meenédar* 217² — *meenlö's'* 162³⁰, meenlö'se 201²⁰ — *misgärning* 158^{28, 30}, missgä'rningar 153⁴. Weste: missgering (l. é). — *missgýmmare* 163¹⁷ — *nisslýnte* 205⁷ — *missúnna* 200⁵, missúnte 163¹⁹ — *mootstrá'ffwiga* 140¹² — *moot wi'nn* 163²² — *mullwáden* 143²⁹ — *oáchtande* 147¹. Jmf. Weste: oáktadt. Enl. Kock Sv. A. II s. 60 kan ännu oáktat förekomma i vissa ställningar. Så ock Lyttk. o. Wulff. — *obegri'jpliga* 145¹⁴. Weste: obegri'pelig, vgd. obegri'pelit. — *oberé'dan* 141¹⁷ — *obeténckter* 166²⁹ — *obodlig* 161⁴. Weste: obótelig. Enl. Lyttk. o. Wulff förekommer huvudaksent antingen på första eller andra stavelsen. För mig förefaller huvudaksent på andra stavelsen en smula dialektiskt. — *obrót'zligh* 172²⁵, obrót'zliga 179²⁸. Lyttk. o. Wulff upptar denna aksentuering som alternativ. För mig står dock huvudaksent på första stavelsen som riksspråklig i första hand. — *obää'kliga* 139¹⁷. Weste: obä'kelig. Lyttk. o. Wulff har denna

aksentuering som alternativ. Huvudaksent på första stavelsen torde dock vara den vanligaste riksspråksbetoningen. — *odrä'gliga* 212¹⁴. Weste: *odrä'gelig*. Vgd. *odrä'gelin*. — *odü'gliga* 218¹⁸. Weste: *odü'gelig*. Lyttk. o. Wulff medger även denna aksentuering, som dock för mig företrädesvis verkar dialektal. — *odö'gd* 184²⁰ — *odö'dhlig* 139²⁴, *odö'dlige* 167¹, 178². Weste: *odö'delig*. Enl. Kock Sv. A. II: 58 är denna betoning fortfarande möjlig i riksspråket. — *oförl'i'jkliga* 181¹². Jmf. Weste: *oförl'i'knelig*. — *ogi'lla* 142²⁹ — *ogudhå'chtiga* 147²⁸. Weste: *ogudå'ktig*, vgd. *ogudå'ktir*. Aksentueringen ännu möjlig i riksspråket, särskilt i religiös stil. — *ogä'rning* 152¹¹ — *ohé'mnat* 191²⁹ — *ohö'rliga* (adv.) 213¹⁷ — *ohö'rligh* 150²¹, *ohö'rlig* 152²⁸, 187¹¹, *ohö'rliga* 146²¹, 147³³. — *ohö'rsamheets* 140¹⁴. Weste: *ohö'rsamhet*. — *okré'nchte* 172²⁷ — *oli'jdeligh* 167¹¹, *oli'jdelig* 145²⁷, 193²², 218¹⁷, *olj'dliga* 139¹⁸, 190¹³. Weste: *oli'delig*. Denna huvudaksent upptar ock Lyttkens och Wulff som alternativ. — *olý'cka* 172², 12, 189²⁸, *olý'ckan* 172²². — *olý'diga* 140²⁰, 139⁷ — *olä'glig* 206¹⁴ — *olöö'nt* 187²¹. Däremot *ólöönt* 176⁴, 190⁶. — *omé'niskligh* 187¹² — *omé'nskliga* 147²⁹, 168¹⁶, 177¹³, *omä'nsklige* 189¹⁶. Weste: *omä'nsklig*. — *omé'nskligen* 150³⁰. Jmf. föreg. — *omkómma* 162²⁵. — *omträ'nger* 200¹⁶. — *omä'ttiga* 147⁷. Weste: *omä'ttelig*. — *omä'de* 142²⁴. — *oró'lig* 146¹⁰, *oró'liga* 189² — *orygg-liga* 146²² — *oré'dda* 199²³. Däremot *órädd* 215². — *ose'ylich* 196². Weste: *osä'jelig*. Lyttk. o. Wulff anger betoning på första eller andra stavelsen. — *oskå'dd* 193¹⁹ — *oskýldeligh* 180¹². Jmf. följande. — *oskýldigh* 159⁸, 163²⁹, *oskýldig* 174⁸, 217⁵, 219²⁸, *oskýldiga* 146²⁴, 33, 147³¹, 215¹¹, *oskýlldiga* 220¹. Lyttk. o. Wulff upptar även denna aksentuering. Vi sjunga ju ännu "Guds rena lamm oskýldig". — *ostá'diga* 145²², 166²⁷ — *ostrá'ffat* 195¹ — *oti'jdiga* 213¹⁰ — *otrógen* 158²². Däremot *ótrogen* 188⁸. — *otró'ligh* 193²³, *otró'lig* 177¹⁶, *otró'lig* 196⁶. Weste: *otró'lig*. — *owaánlig* 220²¹. Weste: *ovánlig*. Vgd. *ovánnlir*. — *owétandes* 151³⁰. Weste: *ovétandes*. — *owénner* 201² — *owi'ssa* 198¹. Men på andra ställen: *ówiss* 219²⁷, *ówissá* 200⁷ — *owitterligh* 170²³. Weste: *ovi'tterlig*. — *oä'dla* 199²⁶ — *påmi'nte* 142³¹ — *páténcker* 147²⁶. Jmf. folkvisans "en annan jag pátänker". — *rédi'hogá* 198³², 220⁵. Jmf. Lyttk. o. Wulff: *rädd'hå'ga*. — *Rheenstró'men* 160²⁷ — *rättfä'rdliga* 147²⁸. Jmf. Weste: *rättfä'rdig*, vilken betoning uppges som alternativ hos Kock Sv. A. II: 59 och Lyttk. o. Wulff. — *rättmä'tigh* 158¹⁴, *rettmä'thig* 154¹⁴, *rättmä'tiga* 225¹⁷. — *rätt-si'nnigh* 191¹⁷ — *Sachtmódelig* 193⁶ — *sácht|mó'diga* 173²¹. Ett egendomligt exempel på katalex inuti ett ord. — *sachtmó'digheet* 142¹⁷. Weste: *saktmó'dighet*. — *sacht-smi'jlande* 141⁴ — *sí'mlö'se* 206²⁸ — *skammlö'sa* 223³⁰ — *skarprä'ttaren* 174²⁷ — *snaarfly'chtiga* 180²⁹ — *stadspór'ten* 187¹⁵ — *stí'llti'gande* 180⁹, 204⁵ — *swarth-wi'jffwade* 164³⁰ — *sásóm* 163⁵. Däremot *så'som* 217⁶ — *söötgi'ftige* 181⁶. — *tillbö'rligh* 152²⁶, 162²⁹, *tillbö'rlig* 155¹⁸, 195¹², 13, 14, *tillbö'rliga* 191⁸. Weste: *tillbö'rlig*. — *tillfélle* 195⁷, 205²⁶. — *tillfóga* 162³, 194¹⁹, *tillfógar* 144³, *tillfógat* 206²¹. — *tillkómmand'* 146²².

Denna läsning av versen i fråga synes mig naturligtast. — *till stunda* 172 2 — *tillsä'ger* 194 11, *tillsåde* 194 28, *tillsågd* 205 3. — *tillå'ta* 143 14, 194 29 — *tiocknÿnta* 203 10 — *trappdragare* 180 32 — *trolö'sa* 217 7 — *träüwércket* 182 23 — *twehögse* 197 12 — *tyst-sti-gande* 141 3. Ehuru författaren tydligen vill ha formen uppfattad som ett kompositum, torde det dock vara fråga om en ordfogning, och den hör så till vida icke till materialet. — *undgälla* 152 17 — *undkómma* 162 6. Jmf. *úndgåå* 168 5, *úndflyy* 202 21. — *undslÿppa* 187 14, 20, 149 20. — *undseyelse* 202 27 — *upbrénner* 224 12 — *upbrÿner* 143 28 — *upbyggde* 172 29, 198 14. — *upfaår* 146 16 — *upfriska* 148 14, 223 9, *upfri'sken* 221 28 — *upgÿffwa* 177 16. Däremot *úpgaff* 152 9. — *uphénger* 192 14, *uphéngder* 144 16. — *uphögd* 193 5 — *upkóm'm'* 183 2 — *upóffra* 152 24, *upófra* 158 3 — *uppå'* 189 25. Weste: *úppå* el. *uppå'*. — *upréckna* 144 18, *uprécknar* 197 8. — *upréttade* 173 2 — *upri'chtiga* 166 21. Weste: *uppri'ktig*. Lyttk. o. Wulff medger även denna betoning. — *upsétter* 222 31 — *upstémma* 190 20 — *uptågen* 181 21 — *upteéknar* 148 33 — *upwåx* 163 23 — *uthdrúckit* 225 6. Jmf. *úthstelt* 171 30, *úthwald* 187 30, *úthseer* 190 26 o. s. v. — *uthnö'tt* 204 20 — *uthrédd* 175 24 — *uthstö'tt* 163 6 — *uthty'dligen* 214 20 — *uthméchtia* 146 14 — *uurs'nnter* 191 6. — *waanártiga* 139 16, 181 6 — *waanléchtas* 189 27 — *waanméchtigheet* 224 27. Weste: *vannä'gtighet*. — *wahnméchtig* 177 21 — *wahnä'hra* 181 17, *wanä'hra* 152 31, *waanä'hrat* 156 21. — *wederstygglig* 214 9. Weste: *vederstyggelig* — *wernlö'se* 200 21 — *widhlöftiga* 165 17 — *wåldz-wérckaren* 178 24 — *wålménte* 142 27 — *åkålla* 146 27 — *åskÿnnier* 140 6 — *åstünd'* 184 16 — *åthhÿggier* 140 6 — *åléndig* 214 12, *äléndiga* 181 28, 188 30, *älléndige* 225 2. Weste: *elä'ndig*. Enligt Kock Sv. A. II: 225 kan ordet ännu ha denna huvudaksent, och Lyttk. o. Wulff upptar den som alternativ. — *älénde* 209 3. Om detta gäller samma som om föregående. — *ödmü'kligh* 142 26. Jmf. Weste: *ödmjúkeligen*.

I förteckningen har jag ej upptagit sådana ord, som utgöra lika gott riksspråk med den ena som med den andra huvudak-senten. Hit höra en hel del adverb och prepositioner. Några av de här nedan uppräknade betonas kanske för övrigt oftare på senare än på förra ledet.

derti'll 150 18, 208 21, *dértill* 185 18. Weste: *därtill*. — *derfö're* 162 26, 220 9. Weste: *därfö're*. — *derhó's* 198 18. Weste: *därhós*. — *dermédh* 223 9, *der médh* 221 28, *thermédh* 212 14, *ther médh* 198 25. Weste: *därméd*. — *hwar för* 222 3. Weste: *hvarfö'r*. — *fullnä'r* 163 26 — *intill* 203 13 — *liqwå'l* 203 19. Weste: *likväl'* el. *li'kvål*. — *lycksålige* 167 8. Weste: *lycksålig*. — *oå'ndeligh* 146 12. Weste: *oå'ndelig*. — *theri'* 143 23. Weste: *däri'*. — *utåff* 154 12, 178 8, 224 26, *útaff* 173 6. Weste: *utáf* el. *útaf*. — *uthi'* 196 33, 204 24, 223 13, *úthi* 173 17. Weste: *úti* el. *utí*. — *uthür* 199 27, 208 6. Weste: *útur* el. *utúr*. — *än dá'* 199 24. Weste: *ändå'* el. *ändå'*.

Elision.

En annan företeelse i 1600-talets vers, som kan ha sitt intresse att studera, är uteslutning av vokal, vilket i den tidens poesi har en rent förbluffande utbredning. Jag skall därför också gå in en smula på denna sak.

Kock, som särskilt studerat elisionsfenomenet i 1600-talets vers, kommer till det resultatet, att i överensstämmelse med Tysklands och Danmarks teoretici och författaren till "Manuctio ad poesin svecanam", Andreas Arvidi, kunde i flerstaviga ord en slutljudande infortisvokal utstötas framför en annan vokal eller framför *h* + vokal, vilket fenomen åtminstone från och med Stiernhielm är ganska vanligt. Dessutom förloras i stor utsträckning slutljudande infortisvokal även framför konsonantiskt börjande ord icke blott hos Stiernhielm och hans efterföljare, utan även under 1600-talets fyra första decennier under dessa förhållanden: a) om ordet i satssammanhanget var relativt oaksentuerat (t. ex. *kund'*), b) i ultima av trestaviga ord med under fornsvensk tid levissimus på denna stavelse (t. ex. *leffwand'*). Ytterligare förloras även midljudande vokal, om ock i mindre utsträckning än slutljudande, under de sistnämnda (a och b) betingelserna ¹⁾.

Även i Rosimunda är elision vanlig. (Det rör sig om i runt tal 200 fall.) Det ser ut, som om Hiärne efterföljt Stiernhielm även härutinnan. Denne begagnar sig nämligen mycket flitigt av denna metriska frihet. I ett avseende avviker emellertid Hiärne från sin föregångare. Stiernhielm använder apokope utom framför vokal och *h* + vokal även rätt ofta framför konsonant. Hiärnes Rosimunda har ytterst få exempel på den sistnämnda typen, och dessa äro, som vi nedan skola se, tvivelaktiga även de ²⁾.

¹⁾ Kock: Anmärkningar om 1600-talets svenska verskonst, Ark. f. nord. fil. XXV s. 4.

²⁾ Detta beror måhända på att Hiärne tagit intryck av den i Arvidis Ad poesin svecanam (1651) proklamerade satsen: "nec Vocalis a consonante excepta elidi debet, quemadmodum id concedit Rhythmologia prisca" (sid. 117).

Här nedan skall jag anföra exempel på olika fall av elision. Ibland är det säkert fråga om uttalsvarianter (*ar-beet'* 167 13, *samwet'* 179 18, däremot utan elisionstecken 167 3, en del pronomen m. m.). I fråga om substantiv på *-are*, komparativer på *-are*, superlativer på *-aste*, particip på *-ande*, preteritum på *-ade* och i en del andra fall kunde enligt Kock *e* falla i vissa dialekter, vilka kortare former skalderna möjligen använde sig av¹⁾. Jag skall ej här inlåta mig på att diskutera denna sak. I regeln torde det väl vara fråga om ren stympning av formerna, ett slags metrisk frihet, som man ansåg sig kunna med gott samvete göra bruk av. Ja, metrikerna lärde ju, att man bör elidera i vissa fall.

Jag ger här en överblick över några viktiga grupper av ord med utstötning av vokal. I några av nedan uppräknade fall kan det dock även vara fråga om ellips (t. ex. *Croon'* och *Spjira'*).

Substantiv på -a eller -e.

Kan slijk *ondsk'* och list i sender 184 1
Then stora *faar'* och hotan 197 9
Stoort *wäld'* och kunglig ähra 198 20
Och bära Kunglig namn medh *nees'* och ringa nöye 200 9
Och i sin redda hand att bära *Croon'* och *Spjira'* 202 26

Substantiv på -are.

Digh din *Röffwar'* och Tiuff, som reef migh Rijket uhr händer 147 30
Digh, din *mördar'* och hund, som staal migh oskyldiga lijffwet 147 31
Med raska *wächtar'* och starcka Draffwanter 178 28
Den snälla jägarens tiockmynta grymma *stöffwar'* 203 10

Adjektiv (framförallt på -[el]ige l. [el]iga).

Denna grupp är den talrikaste.

Der det *förachtelig'* yrcke 140 23
Till iagh *oförmodelig'* ett sinn 141 16
Då skall min *skreckelig'* anlopp 141 18
Fråån den willande stygga *bedröfwelig'* ofaanlige swarte 145 13
Din *orolig'* och aggande samvetz gnagande hiertmatk 146 10
Intill han haar fått slächt sin *grym'* och omätliga hunger 147 7
Som på *otrolig'* ägor 196 6

¹⁾ Kock: A. a. s. 40, 43, 49 ff.

Och mäcta sigh slett uth på *leen'* och lätta Qwinfolk 201 11
De *stoor'* i otrendg måål till harm och wrede reeta 202 9

Komparativer på -are.

Hwilken sig alt *nermar'* och nermare lagade till migh 214 26
Ded ähr eett annat ting, som ligger mig *hårdar'* & hiärtat (215 9).

Infinitiver på -a.

Då weet han ey för skreck hwart han skall *lööp'* eller undfly 147 15
Och *ret'* hans stora tålmodh 148 24
Som pläger *straff'* och hyrta 153 3
Ähr det att *waar'* en make 153 8
Plägar *skänki'* och deela nth 166 10
Intet weet jagh, hwadh iag skall *gör'* och låta 174 9
All werlden *skrämm'* och rädda 199 16
Att diuren ey förskreckt må tijd få *komm'* uhr lägan 204 3
Höör' upp utaff sitt lopp, mitt huffwud luutar 224 26

3. person pl. presens på -a.

De *lät'* ey migh fambla i hwimsku 165 15
De *bliffw'* i ögnableck owenner in i döden 201 2

Presens particip på -ande.

Faasligt gruffwande, skreckligt *ryysand'*, oändeligh ängslan 146 12
Och förespå digh ditt *tillkommand'* oryggliga syndstraff 146 22
Ostadigh, *wackland'* i all sin gång, sina wägar och wandring 188 7

Preteritum på -ade och -te.

Lell *bäffwad'* hela bröstén 151 21
Migh *darrad'* hals och strupa 152 4
Min mage *kund'* ey heller 152 5
Iagh *kastad'* anckar nedh på grund 164 3
Som iagh honom *läffwad'* 168 31
Råkad' i förderffwet 170 28
För krigsrett *had'* han orsaak och loff till 175 8
Näär Toppen up i Trään *mäst'* heftigt böya sigh 193 17

Av andra grupper, i vilka elision förekommer, må
några exempel anföras:

Om de löpa söder *ell'* öster 165 33
Om jagh nu will foort wara *trog'n'* och redligh 172 23
Du den, som *wetr'* äth Meintz och Trier 187 18
Om han aff willswijns spår får något *wädr'* i nosen 203 11
Liqwäl alt detta *skötr'* och achtar hunden intet 203 19
Men *tag'r* ey illa opp 209 20
Näär *hästn'* ey orkar släpa 211 31
All inellfwor krossat mig och merg i *been'* 217 22
Som ryyker full min *ögn'* och will mig blenda 225 4

Då flera av dessa ord tidigare varit enstaviga, är det väl troligt, att denna art av "elision" hade starkt stöd i det dåtida talspråket.

Jag har förut nämnt, att apokope framför konsonant är mycket sällsynt i Rosimunda. Jag har ett par exempel att anföra, som möjligen skulle kunna höra hit:

Dragit *sin'* dagsstrålar bort 164 27
Och rörde medh *min'* leppar 177 8.

Men då uttalet *sin* och *min* o. d. förekom vid plurala maskuliner och femininer i 1600-talets språk¹⁾, är det väl troligt, att uteslutningstecknet här ingenting betyder, och därigenom skulle dessa exempel bortfalla.

¹⁾ Jmf. E. Hellquist: Studier i 1600-talets svenska, sid. 138.

Johan Götlind.

En fornnorsk och östnordisk ljudlag.

Som bekant heter ett ord sådant som *stiarna* i isländskan och i fornvästnorska dialekter i oblika kasus *stiornu* (*stiorno*), men det har däremot i oblika kasus formen *stiarnu* (*stiarno*) i forntrönderskan, fornöstnorskan och de östnordiska språken. De ord, som visa motsvarande olikheter i de två nyss antydda grupperna av fornnordiska dialekter, äro talrika, och redan därför är en utredning av orsaken till ordens olika ljudförhållanden i de två skilda dialektgrupperna av stor vikt. Härtill kommer såsom ett ingalunda mindre tungt vägande moment, att detta spörsmål oskiljaktigt är förenat med frågorna om omljudet och brytningen i de fornnordiska språken.

Jag skall här söka besvara spörsmålet: hvarför ha oblika kasus av *stiarna* formen *stiornu* i fornisländskan och fornvästnorskan, men formen *stiarnu* i flera andra fornnorska dialekter ävensom i fornsvenskan och forndanskan?

Denna fråga har man, såsom allmänt känt är, försökt att lösa på mycket olika sätt. Jag skall här icke referera alla de olika åsikterna, utan jag inskränker mig till följande orienterande anmärkningar.

Väsentligen två meningar stå emot hvarandra.

Enligt den ena ("omljuds-teorien") skulle ett *e* i rotstavelsen i t. ex. **erpu* "jord" och **sternu*, oblik kasus till **sterna* (isl. *stiarna*), hava brutits till *ia* genom inflytande av det följande *u*-ljudet, så att man fick så väl **earpu* **iarpu* som **stearnu* *stiarnu*; därefter skulle **iarpu* genom *u*-omljud hava övergått till *iorp* såväl i de västnordiska som i de östnordiska språken, under det att *stiarnu* med kvarstående ändelsevokal förblev oförändrat i de östnordiska

språken, men däremot i isländskan och i fornvästnorska dialekter genom (yngre) *u*-omljud övergick till *stiornu*. Denna uppfattning, som i huvudsak harmonierar med den under 1860- och 1870-talen rådande åsikten, hava t. ex. Pipping i Neuphilogische Mitteilungen ¹⁵/₁₁—¹⁵/₁₂ 1902 s. 6 ff., Hultman Hälsingelagen s. 344 ff. (jmf. även ett vida tidigare uttalande av honom i Finländska bidrag till svensk språk- och folklifs forskning s. 96 noten) och (numera) Noreen i den av Paul utgivna GgPh.³ 4, s. 70.

I vissa delvis mycket viktiga avseenden divergera dock dessa forskares åsikter.

Delvis harmonierar Torp och Falks uppfattning i Dansk-norskens lydhistorie s. 121 med den nu refererade åsikten. Så heter det: "Ved *a* i følgende stavelse fremkommer *ea* > *ia* (*a*-brydning); ved *u* (*v*) i følgende stavelse fremkommer, naar dette bortfalder, **eu*, **eo* > *iu*, *io*; naar det bevares, derimod *ia* (*u*-brydning)", och s. 122 läser man: "Langt senere [än övergången **ferður* > **fiordr* etc.] virkes brydning af bevaret *u*. Brydningsvokalen var her *ia*, som i islandsk og vestnorsk ved *u*-omlyd gik over til *iø* ¹). Paa denne vis gav urnord. **etun(a)*_R östnord. *iatun(n)*, vestnord. *iptunn*". S. 126 yttras: "Bestaaende *u* voldte . . . ikke *u*- men *a*-brydning ¹): **etun*_R blev *iatunn* . . ."

Såsom en motsats till "omljuds-teorien" står följande åsikt, som lämpligen karakteriseras såsom "epentes-teorien". Den antydes i viss mån redan av Blomberg i Bidrag till omljudsläran (1865) och framställdes något mera genomförd av Paul i Beitr. VI (1879) 16 ff. Under senare tid kan den väl sägas hava motiverats särskilt av mig, t. ex. i Fornsvensk ljudlära II (1886) s. 481 f., Ark. nf. XVIII, 346 ff., Umlaut u. Brechung passim, särskilt s. 279 ff., Sv. ljudhistoria III passim, särskilt s. 237 ff. Jmf. även på de anförda ställena citerad litteratur.

¹) Här spärrat av mig.

Enligt "epentes-teorien" bröts ett kort *e* i rotstavelsen genom inflytande från ett i följande stavelse stående *u*, så att man i rotstavelsen fick *e^u*, senare utvecklade till *eu*, *eo*, *io*. På denna väg erhöles man enligt min uppfattning i och med förlusten av *u* i ändelsen genom äldre *u*-brytning t. ex. **erþu* > **e^urþ*, som något därefter blev till isl. fsv. *iorþ*. Senare övergick genom yngre *u*-brytning under påverkan av den alltjämt kvarstående ändelse-vokalen *u* rotstavelsens *e* först till *e^u*, senare *eu*, *eo*, *io*, t. ex. ack. pl. **tegu*¹) > **te^ugu* > fsv. *tiughu* "20", **sternu* (oblik kasus i sg. till *stiarna*) > **ste^urn^u* > isl. *stiornu*.

På de nyss anförda ställena i av mig utgivna skrifter har jag anförde de skäl, som visa, att "omljuds-teorien" icke kan vara riktig. Hänvisande härtill, inskränker jag mig till att (refererande) i största korthet nämna följande:

1. Det är självklart, att *u*-ljudet i nom. sg. **erþu*, i adv. **meku* 'mycket' osv. vid sitt inträngande från ändelsen till rotstavelsen till en början hade samma kvalitet i rotstavelsen, som det hade i ändelsen. Alltså blev t. ex. **meku* till en början **meuk*. Det kan omöjligens omedelbart ha blivit till **meak* eller (om man ville antaga, att *-u* tills vidare kvarstod) till **meaku*. För att förklara isl. fsv. *miok* måste därför Pipping antaga denna utveckling: **meku* > **meuku* > **miuku* > **mioku* > **miaku* med övergång från *e^u*, *iu* till *ia* och senare omvänt en utveckling **miaku* > **mioku* > **miok* (*miok*) med den alldeles motsatta övergången *ia* > *i^o* (*io*). Ännu vanskeligare blir omljudsteoriens tillämpande på ett ord sådant som fsv. *tiughu*. Här måste omljudsteoriens anhängare förutsätta först en utveckling **tegu* > **te^ugu* > **tiugu* > **tiogu* > **tiagu* och därefter i motsatt riktning: **tiagu* > **ti^ogu* > *tiogu* > *tiughu*.

Besinnar man, att alla dessa ljudövergångar först i en riktning sedan i en alldeles motsatt riktning skulle ha inträtt inom en relativt helt kort period, så torde utan tvekan kunna sägas, att dessa antaganden icke äro möjliga.

Enligt brytningsteorien återigen blir **tegu* helt enkelt omedelbart till **te^ugu* *tiughu* och **meku* till **meuk* **meuk* > *miok*.

2. Förutsättningen för "omljuds-teorien" är, att ord sådana som isl. pl. *born* "barn" och *biorn* "björn" hade (om man bortser från *i* i *biorn*) samma vokal-ljud under samnordisk tid. Att detta emellertid icke var fallet, framgår av följande omständigheter:

1) Frikativt *g* betecknas i förliterära former med *g* i denna uppsats.

a. I äldre fornsv. behandlas vokalen i ord av typen *biorn* på annat sätt än vokalen i ord av typen *børn*, som redan i äldre fornsv. övergått till *børn*. Jmf. fsv. *ørn* "örn", *hør* "lin" etc. med *iorþ* "jord", *hiorter* "hjort" etc. Vid övergången *born* > *børn* måste därför *biorn* ha haft en annan vokal framför *r* än ordet *born* (*børn*). Upphovet för dessa skilda vokaler måste därför ha varit olika.

b. Detta bekräftas av följande omständighet: De äldsta isl. handskrifterna använda merendels *o* (icke *o*) i pl. *børn*, *ørn* "örn" etc., men däremot merendels *io* (icke *io*) i *biorn*, *iorþ* etc. — Assonansförhållandena hos de isländska skalderna kunna icke andragas såsom bevis i motsatt riktning; se Uml. u. Brech. s. 282 f.

Enligt Torp och Falks ovan s. 242 refererade teori skulle ett i literaturspråken kvarstående *u* hava framkallat brytning av *e* till *ia* (**etunr* > *iatunn*), som kvarstod i de östnordiska språken, men i isländskan genom yngre *u*-omljud senare blev till *io* (*iptunn*). Väsentligen samma omständigheter tala häremot, som nyss anförts emot Pippings mening. Även mot Torp och Falks antagande måste invändas, att ett *u*-ljud i ändelsen icke kan vid sitt inträngande i rotstavelsen omedelbart uppträda såsom *a* (alltså med annan kvalitet än ändelsens *u*-ljud självt hade; jmf. s. 243). Alltså tvingas man även med Torp och Falks teori vid förklaringen av isl. *iotunn* (*iptunn*) osv. till att antaga utvecklingen **etunr* > **eutunr* > **eutunr* > **eotunn* > *iatunn* och därefter tvärtom *iatunn* > isl. *iptunn* (*iotunn*). Således även här en övergång först i en, sedan i den motsatta riktningen under en relativt kort tid.

Vid "epentes-teorien" tarvar emellertid brytningsdiftongen *ia* belysning i åtskilliga östnorska, forntrönderska, fornsvenska och forndanska ord sådana som obl. kasus *stiarnu* (icke *stiornu*), *fiatur* (icke *fiotur*). Det är väsentligen fråga om ord och former, där nästa stavelse innehåller ett kvarstående *u*-ljud, och som i isländskan använda brytningsdiftongen *io*: *stiornu*, *fioturr* osv.

I tidigare skrifter har jag förklarat obl. kasus *stiarnu*

på analogisk väg. Då man i forntrönderskan och i de östnorska dialekterna ävensom i fornsvenskan och forndanskan böjde nom. *kanna* : obl. *kannu* osv. (icke *kønnu* med yngre *u*-omljud), så påverkades (antog jag) böjningen *stiarna* : *stiornu* av *kanna* : *kannu* osv., så att man fick *stiarna* : *stiarnu*. Jmf. Kock *U*-omljudet i fornsvenskan i Sv. landsmålen XII nr 7 s. 24.

Former av typen *fiatur* förklarade jag i Beiträge XX, 134 ff. och Sv. ljudh. II, 402 ff. sålunda: brytningsdiftongen *eu*, *eo* övergick i vissa fornorska bygder ävensom i fornsvenskan och forndanskan ljudlagsenligt vidare till *ia* framför ett *a* i följande stavelse. Därför blev pl. (**feturax* >) *fiotrax* ljudlagsenligt till *fiatrar*, och *ia* överfördes därifrån till sg. *fiotur*, så att man fick *fiatur*.

I Uml. u. Brech. s. 285 f., 287 och i Sv. ljudh. III, s. 234 giver jag alltjämt alternativt dessa förklaringar av ord sådana som *stiarnu* och *fiatur*. Men jag framställer i dessa sistnämnda skrifter helt kort även en annan alternativ förklaring; se Uml. u. Brech. (i Nachträge) s. 322 f., Sv. ljudh. III, s. 236 (§ 1359 b).

Jag anser numera denna sistnämnda i nyss anförda skrifter alternativt antydda uppfattning vara den riktiga, och jag skall här motivera den och framhålla de konsekvenser, till hvilka den leder.

Utan tvivel kan diftongen *ia* i ord av typen *stiarnu* och i ord av typen *fiatur* förklaras på analogisk väg i överensstämmelse med de tidigare av mig framställda åsikterna — åsikter, som vunnit rätt stor tillslutning av medforskare. Men å andra sidan väcker det betänksamhet att antaga en så konsekvent genomförd analogi-påverkan, som här skulle förutsättas.

Man har nämligen t. ex. i fornsvenskan åtskilliga ord sådana som *stiarna*, *biella* "bjällra", *tiædra* "gränssten", *tiæra* "tjära", *iæta* "krubba". Om alla dessa ord ljudlags-

enligt skulle hava *io* (*iø*) i oblika kasus och i pluralis, så är det påfallande, att intet enda exempel sådant som **stiorno* ell. dyl. kunnat påvisas.

Vidare finnas i forntrönderskan *fiatur*, *iafur*; i fornsvenskan *fiatur*, *Iavur*, *iætun* "jätte" i ortnamn, *thiædhu* "tjäder". Man vill naturligtvis gärna om möjligt förklara *ia* (*iæ*) i dessa ord såsom ljudlagsenligt i nom. och ack. sg. osv.

Ännu bestämdare talar en del andra ord med *ia* (*iæ*) i första och kvarstående *u* i andra stavelsen för att det ljudlagsenliga slutresultatet av brytningsdiftongen *e^u* framför kvarstående *u* var *ia* (*iæ*; icke *io*, *iø*) i forntrönderskan och östnorskan, fornsvenskan och forndanskan. Jag nämner följande exempel, hvilkas *ia* (*iæ*) i rotstavelsen annars icke eller blott med stor svårighet kan förklaras:

Det isl. fisknamnet *fjorsungr* "Trachinus draco" motsvaras i nysvenskan av *fjärsing*, i nydanskan av *fjä(r)sing*¹). I forndanskan användes (under 1100-talet) personnamnet *Fjersong* (Nielsen Olddanske personnavne), som torde därmed vara identiskt; det har då brukats som tillnamn, innan det övergick till vanligt personnamn. Liksom så ofta annars har på östnordiskt område den relativt äldre avledningsändelsen *-ung* här utbytt mot *-ing*; jmf. fsv. *fiærdhunger*: nysv. *fjürding* etc. etc. Isl. *fjorsungr* har på fornsvenska och forndanska hetat **fiarsung(er)* **fiærsung(er)* (jmf. fda. *Fjersong*). Jmf. Torp o. Falk Lydhist. s. 126.

Isl. personnamnet *Iorundr* motsvaras av fornnorska *Iarunder* *Iærunder* (i vissa bygder) och av fsv. run. *iaruntr*, latiniserat *Iarundus*, *Iærundus*.

Åtskilliga ljudutvecklingar i det nordiska fornspråket under sent förhistorisk tid tala för, att ett genom yngre

¹) Sahlstedt 1773 har *fjässing*, i nysv. även *färsing*, *fässing* (Weste 1807, Lindfors 1815), i nydanskan också *fessing*; jmf. Kock Sv. ljudh. III: 216.

u-brytning uppkommet *e^u* t. ex. i **ste^urnu* **steurnu* **steornu* ljudlagsenligt övergått till *ia* i *stiarnu*.

Brytningsdiftongen *e^u* *eu*, uppkommen genom äldre *u*-brytning, i t. ex. urnord. **bernur* > **be^urn* har normalt i de nordiska språken blivit till *eo*, *io*, så att man såväl i isländskan som i fornnorskan och i de östnordiska språken erhållit *biorn* "björn". Senare komponenten i diftongen har alltså fått ett "öppnare" och mindre labialt uttal.

Förhållandet är i isländskan enahanda med brytningsdiftongen *e^u*, uppkommen genom yngre *u*-brytning. Oblik kasus **sternu* blev till **ste^urnu* **steurnu* **steornu*, senare *stiornu*.

På delvis liknande sätt har under sent urnordisk tid (den ur *aiw* uppkomna) ljudgruppen *æiw* *æw* *æū* övergått till *iō* i hela Norden. Så blev t. ex. det ur **saiwar* (jmf. got. *saiws*), **sæiwr*, **sæwr* utvecklade **sæūr* till isl. fsv. *siōr* "sjö". Även här fick diftongens senare komponent ett "öppnare" och mindre labialt uttal. Jmf. särskilt Kock i Ark. XIV, 126 ff., Uml. u. Brech. s. 306 ff.

Vidare har såsom bekant under sent urnordisk tid vokalen *ō* (*o*) i infortis-stavelser i de flesta ställningar övergått till den öppnare och mindre labiala vokalen *a*. Jag erinrar här blott om följande:

ack. pl. urnord. run. **runOR** Varnum (jmf. got. *gibōs* "gåvor"): isl. *rínar* "runor" — nom. pl. av maskul. *a*-stammar got. *windōs*: isl. fsv. *vindar* osv. — 2. sg. pres. got. *salbōs*: isl. fsv. *kallar* — 1. sg. pret. got. *salbōda*: isl. *kallaþa* fsv. *kallaþe* — pass. part. got. *salbōps*: isl. fsv. *kallaþ(e)r* — nom. sg. urnord. run. **finO** Berga (jmf. got. *tuggō*): isl. fsv. *tunga* — infin. got. *salbōn*: isl. fsv. *kalla* — 3. pl. pres. ind. got. *salbōnd*: isl. fsv. *kalla*.

gen. sg. av maskulina *u*-stammar, med utveckling *-aur* > *-ōr* (*-or*) > *-ar*, t. ex. got. *sunaus*: fda. run. **sunAR** Snoldelev etc., isl. fsv. *sonar* — 1. sg. pres. konj. med utveckling *-au* > *-ō* (*o*) > *-a*, t. ex. got. *bindau* > isl. *binda* — 1. sg. pret. konj. med motsvarande utveckling t. ex. got. *bundjau*: isl. *bynda*.

Det bör framhållas, att det obetingat är i den geografiskt större delen av det fornnordiska språkområdet, som

man finner former av typen *stiarnu* (med *ia*). Detta är, såsom antytts, fallet i Tröndelagen och i Norges Östland, vidare i hela Sverige (med Finland osv.) och i Danmark. Blott i ett mindre geografiskt område (Island och västra Norge) möter man former av typen *stiornu* (med *io*).

Då alltså under sent urnordisk tid vokalen *ō* (*o*) normalt övergått till *a* i infortis-stavelser (**tungō* > *tunga* etc.), så väcker följande ljudlag icke överraskning:

den genom *yngre u*-brytning uppkomna brytningsdiftongen *éo* med fortis på *e* och med *o* relativt oakcentuerat övergick till *éa* (ex. **stéornu* > **stéarnu*) i de flästa bygder av Norden (Tröndelagen, Norges Östland, Sverige och Danmark)¹⁾.

Detta bör något närmare belysas.

Ord med *yngre u*-brytning hava, såsom nämnt, i isländskan brytningsdiftongen *io*, t. ex. *stiornu* (oblik kasus till *stiarna*). Däremot är deras vokalisation i vissa fornorska dialekter och i de östnordiska språken denna:

a) den yngre brytningsdiftongen *e^u*, *eu* kvarstår såsom *iu* omedelbart framför vissa *labiala* ljudgrupper, nämligen *ʒ*, (*k*)*k* (på östnordiskt område kanske även *v* och dentalt *l*), efterföljda av kvarstående *u* eller *i*²⁾. Orden med *v*, *ʒ* + *u* äro kortstaviga. De i fråga varande orden äro mycket få.

¹⁾ Härmed påstås naturligtvis icke, att utvecklingen **stéornu* > **stéarnu* varit samtidig med någon av de nyss anförda utvecklingarna *ō(o)* > *a* i **tungō* > *tunga* osv.

²⁾ Jmf. i viss mån härmed dels denna regel: "Lautgesetzlich bleibt [i fornsvenskan] der gemeinnordische Brechungsdiphthong *iu* in Fortis- (und Semifortis-?) Silben erhalten, wenn ihm in der nächsten Silbe ein *u* oder *i* folgt" (Uml. u. Brech. s. 286 och där anf. literatur) — dels Hultmans yttrande i Hälsingelagen s. 345: "Ingenting är antagligare än att det af kvarstående *u* värkade omljudet *ia* > *ip* varit bundet vid ställningen framför guttural konsonant eller dentalt *l*" (Hultman menar, att sedan **tegu* etc. i fsvenskan brutits till **tiagu* etc., detta sistnämnda genom ett slags kombinerat yngre *u*-omljud blev till *tiughu*). — dels Kocks uttalande i Sv. ljudh.

Blott följande finnas i fornsvenskan med *z*, (*k*)*k* efter *iu*: nom. ack. ntr. *fiughur* "4", *fiughurtän(de)* "14(de)", komposita: *fiughurständer* "fyrkantig" etc. — *tiughu* "20", *tiughunde* "20de" — *thiukker* (jänte *thiokker*), utgånet från former sådana som *þiukku(m)*, *þiukkir* etc.

Fornnordiskan använder *fiughærtæn*, *tiughu* (SkåL.), *tiughæ*, *thiuk*.

Fornnorskan *fiughur*, *fiughurtan*, *þiukkr*; jmf. nedan s. 256.

I åtskilliga runristningar i Uppland anträffas namnet *iufur*; också *iofur* och *iafur* (i komposita *iufurfast* etc.) finnas; se Dieterich Runenwörterbuch s. 198 f.).

Det är naturligtvis ovisst, om de runristade *iufur* uttalats *Iūvur*, *Iūvur*, *Iōvur* eller *Iōvur*; huruvida det runristade *iofur* uttalats *Iovur* eller *Iōvur*, samt om (jmf. nedan s. 270 ff.) det runristade *iafur* uttalats *Iavur* eller *Iovur*. Blott en gång (SD. III, Uppland) har med latinsk skrift namnformen *Iuvur* påvisats (jmf. Lundgren); annars *Iavur*. Enligt Lind Dopnamn användes i fornnorskan (jämtländskan) en gång (år 1446) namnet *Iaffuar*, alltså med *a* i ultima, men annars anträffas ej något dylikt namn om verkliga personer; namnformen *Iofurr* brukas dock några gånger om diktade personer i vestnordisk litteratur.

Om — såsom troligt är — fsv. *Iuvur* är identiskt med isl. *iofurr* "furste", så kan dess *iu* bero därpå, att i fsv. den genom yngre *u*-brytning uppkomna ljudgruppen *-eub-* dialektiskt kvarstod såsom *-iuvu-* (*Iuvur*), emedan *þ* (*v*) var en labial konsonant (rotstavelsen var kort) ¹).

II s. 397: "Alternativt skulle för fgutn. regeln kunna . . . formuleras sålunda: brytningsdiftongen *iu* kvarstår framför *zu* (*tiughu*, *fiugur*, *fiugura*), men blir annars till *io*".

¹) Det är möjligt, att *iu* i det fsv. dialektiska *elliuvu* "11", nyn. dial. *eddjug* "11" (jmf. fnorska dial. *elliufti* "11te") uppkommit genom yngre *u*-brytning (Kock i Ark. nf. XXVII, 360 noten, Uml. u. Brech. s. 304 f.). I så fall har *iu* i semifortis-stavelse framför *vu* bibehållits i detta ord.

Emellertid kunna *Iuvar* och run. *iofur* fattas även på följande sätt. I fsv. användes mansnamnet *Iuwar* (även latiniserat *Iuvarus* i Uppland), *Iowar*. Samme man (*Iuwar* i *Qualinsta* år 1382, diplom från Västmanland) kallas både *Iuwar* och *Iowar*. Också i fdanskan finnes *Iuvarus*. Jmf. Lundgren Personnamn. Otvivelaktigt uttalades detta namn med lång rotvokal, alltså *Iūvar*, *Iōvar*. Under inflytande från namnet *Iūvar*, *Iōvar* kan fsv. namnet *Iuvar* med yngre *u*-brytning ha blivit till *Iūvar*, *Iōvar* med långt *ū*, *ō* i penultima, och sedan kvarstodo dessa former. När **Eubur-* (*Iuvar*) icke rönt denna påverkan, övergick det ljudlagsenligt till *Iavur*.

Det kan i fråga sättas, att den yngre brytningsdiftongen *iu* ljudlagsenligt kvarstått också framför dentalt *l*: pl. pret. **fullu fullo* (till *falla*), **hiuldu hiuldo* (till *halda*). I så fall bero *ia* *iæ* (icke *io*) i fsv. obl. kasus *tiældro* (till *tiældra* "råmärke"), *biello* (till *biella* "bjällra") på inflytande från nom. *tiældra*, *biella* och från sådana ord med *ön*-stamsböjning som *stiærna*, *tiæra* osv. — Emellertid förklaras bevarandet av *iu* i fsv. pret. *fullo* (även fda. *fullæ*), *hiuldo* lätt genom analogi-påverkan. Man hade nämligen en stor massa starka verb med *u* i pret. pl. t. ex. *sulgho* (till *swælghia*), **sulto* (till *swæltā*; jmf. nsv. *svulto*), *gullo* (till *giælla*), *guldo* (till *giælda*), *hulpo* (till *hiælpa*), *skulvo* (till *skielva*), *skullo* (till *skicælla*), vidare *bundo* (till *binda*), *spunno* (till *spinna*), *funno* (till *finna*) etc., ytterligare *stungo* (till *stinga*), *sprungo* (till *springa*) osv. osv. Det är lätt begripligt att, sedan **fullu fullo*, **hiuldu hiuldo* uppstått genom yngre *u*-brytning, deras *iu* tillsvidare kvarstod genom inflytande från dessa massor av starka preterita med *u* i rotstavelsen. Först senare (i yngre fornsvenskan) blevo de till *fiollo*, *hioldo*¹).

¹) Om sg. *fiul*, *hiult* jmf. Kock Sv. ljudh. II, 386. Genom kontamination av (**ekul* >) **iukul* (jmf. nyno. *jukul* "istapp") och (**ekil* >) *ikil* har

b) När ej labiala ljudgrupper omedelbart följde på brytningsdiftongen *e^u*, *éu*, övergick dess senare relativt oakcentuerade komponent (t. ex. i **ste^urnu* **stéurnu*) icke blott till *o*, så att man (såsom fallet var i isländskan) fick *éo* (**stéornu*), utan denna utveckling fortsattes, så att det relativt oakcentuerade *o* i den fallande diftongen *éo* övergick än vidare till den "öppnare" och mindre labiala diftongen *éa*; alltså **stéornu* > **stéarnu*. Först när denna utveckling var fullbordad, övergick *éa* från en fallande till en stigande diftong: **stéarnu* > *stiárnu* osv.

Man kan då fråga: hvarpå berodde det, att utvecklingen av brytningsdiftongen *eo* till *ea* (*ia*) försiggick, blott när *eo* uppkommit genom yngre brytning (t. ex. i **stéornu* > *stiárnu*), men däremot icke, när *eo* uppstått genom äldre brytning (**meok* > fnorskt, fsv. fda. *miok*)?

Frågan är lätt att besvara. Som bekant var så väl brytningsdiftongen *e^a*, *ea* (senare *ia*) som brytningsdiftongen *e^u*, *eu*, *eo* (senare *io*) ursprungligen en fallande diftong, men både *ea* och *eo* övergingo senare till stigande diftonger; så blev t. ex. **eka* "jag" till **e^ak*, **eak*, isl. fnorskt fsv. fda. *iák*. Vidare uppstod naturligtvis den genom äldre *u*-brytning uppkomna diftongen *e^u*, *eo* (t. ex. i **meok*) tidigare än den genom yngre *u*-brytning uppkomna diftongen *e^a*, *ea* (t. ex. i **stéornu*). Därför övergick *eo* t. ex. i **meok* (*miok*) också tidigare till en stigande diftong (*miók*), än fallet var med *eo* i t. ex. **steornu*. Sedan diftongen i **meok* (*miok*) blivit stigande (med fortis på *o*), kunde *miók* naturligtvis icke övergå till **miak* eller något dylikt, eftersom *o*-ljud med fortis över huvud kvarstår (jmf. *folk*, *kona* osv.). Efter övergången **méok* > *miók* fanns däremot ännu uttalet **stéornu* med fallande diftong (vare sig att **méok* blivit till *miók*, redan innan brytningen inträdde i **sternu* > **steornu*, eller

fsv. **iukil ykil* i *ysykil* "istapp" uppstått; se Kock i Tff. NR VIII, 290 ff., Sv. ljudh. I s. 437.

att man under en viss period samtidigt använde *miók* med stigande, men **stéornu* med fallande diftong).

Vid denna tid genomfördes i vissa bygder av Norge och i de östnordiska språken ljudlagen "den av *e^u*, *eu* utvecklade fallande diftongen *éo* övergår vidare till *éa*" (t. ex. **stéornu* > **stéarnu*).

Härmed harmoniera synnerligen väl *u*-omljudsförhållandena i isländskan och fornvästnorskan å ena sidan och i forntrönderskan, fornöstnorskan, fornsvenskan och forndan-skan å andra sidan. I isländskan och fornvästnorskan inträdde som bekant icke blott det äldre, utan även det yngre, av ett kvarstående *u* verkade *u*-omljudet, t. ex. *kannu* > *kõnnu*; i den senare dialektgruppen inträdde däremot icke det yngre *u*-omljudet, utan t. ex. *kannu* kvarstod oförändrat. I isländskan och fornvästnorskan, men icke i den andra dialektgruppen hade alltså kvarstående *u* kraft att framkalla *u*-omljud på *a*. Det är i mycket god överensstämmelse härmed, när det kvarstående *u* i t. ex. **stéornu* i isländskan och fornvästnorskan förhindrade, men däremot i den andra dialektgruppen icke förhindrade dess utveckling till **stéarnu* (*stiarnu*).

För undersökning av den här behandlade frågan har jag genomgått Olafs saga hins helga, utgiven av Keyser och Unger (1849). Handskriften är tröndersk och förskriver sig enligt utgivarna från 1200-talet, "maaske endogsaa dettes tidligere halvdeel". Från språkhistorisk synpunkt är den i olika avseenden av allra största vikt. Texten upptager 89 stora oktavsidor. Samtliga former anföras¹⁾.

Här tillämpas regeln: diftongen, framkallad genom äldre *u*-brytning, är *io*; diftongen, framkallad genom yngre *u*-brytning, har såsom *slut*-resultat givit *ia*.

¹⁾ Hægstad har i Gamalt trøndermaal s. 61 nämnt några exempel.

I överensstämmelse härmed finner man följande ¹⁾:

miok (*miokc*, *mioc*) "mycket" synnerligen ofta, t. ex. 3, 7 etc. — *Biorn* synnerligen ofta, t. ex. 1, 1; *Asbiorn* ofta, t. ex. 35, 39; *Þorbiorn* 59, 1 — *fior* "liv" 6, 37 — *spior* pl. "spjut" 9, 22 — *fioll* pl. "fjäll", "berg" 27, 23 — *tiollð* pl. "täkt" 39, 18; 55, 29 etc.; *landtiollð* pl. 56, 27 — *smiors* 60, 35, gen. sg. till *smior* "smör" (< **smēr*[w]u) — *fiordr* "fjord" 12, 8; i *fiordenn* 56, 20; *Límافیord* 52, 34; *Toðarfjord* 55, 39 — *skiollðenn* "skölden" 20, 24 etc. 4 ggr; även *Treskiollðrenn* "träskeln" 85, 21 — *mioðr* "mjöd" 64, 14 — *hiorr* "svärd" 48, 10; även *með hiorvi* 67, 3; gen. pl. *hiorva* 72, 15; *Hiornagla* 59, 15 ²⁾ — *iord* 25, 24 etc. 4 ggr.; *iordena* 68, 35 — *fiol* "bräda" 81, 14 — *hverbiorg* 67, 4, rättat till *hærbiorg* av utgg., men det är säkerligen ett ortnamn i Trondhem (se Finnur Jónsson Den norsk-isl. skaldedigtning B I s. 264 och Lex. poet.²⁾) — *miolc* "mjölk" 18, 39 (< **meluk*, konsonant-stam) — *hiolltena* 48, 21, ack. sg. till *hiollt* f. "hjält", som vanligen i literaturen heter *hialt* n.; *sværhiolltena* 5, 22 — *siolf* "själv" nom. sg. f. 74, 32 — *værgiorn* "giftesyg", nom. sg. f. 5, 9 — *giorr* "noggrannare" 22, 29; även *giorta* "fullkomligt" 87, 28 — *Miors* 22, 2; *Miooss* 65, 3.

Vidare got. *filu* "mycket": *fiol-* i *fiolment* 75, 14; *iamfiolment* 1, 17; *fiolmenne* 18, 21; *fiolmenni(s)* 55, 24 etc. 6 ggr; *fiolmænni* 39, 10 — *fiolcyngi* 52, 26; *fiolkyngi* 70, 11.

Ett äldre **feluða* (**feluðe*) har givit nom. *fiol(l)di*, -e "mängd" 11, 14; 13, 20 etc. 7 ggr.; oblik kasus *fiol(l)da* 11, 3 etc. 5 ggr. — Ett ursprungligare **feturē*, dat. sg. till *fiatur* "fjätter", har övergått till *fiotri* 82, 39; i bestämd form *fiotrinum* 82, 15.

Äldre *u*-brytning föreligger även i räkneorden isl. *fiórir* "fyra", *fiórpi* "fjärde", i det att **fedurēk* utvecklats till **feuðrer* > **feurer* > *fiórir* och ordinaltalet **feðurða* till **feuðrðe* > **feurðe* > *fiórpi*. Dessutom kan ordinaltalet ha fått sin vokalisation från kardinaltalet. I vår handskrift möter man *fiorer* 72, 16 etc.; *fiordá* 55, 31.

En gång (13, 34) anträffas *fogrtando* "fjortonde", som

¹⁾ Första talet anger sida, andra talet rad å sida.

²⁾ Såsom got. *hairus* visar, var (**heruk* >) *hiorr* ursprungligen *u*-stam, hvilket framgår även av isl. gen. *hiarar*. Senare uppträder ordet såsom *wa*-stam med dat. *hiorvi*, gen. pl. *hiorva*, till hvilka kasus *io* överförts från nom. ack. sg. *hiorr*, *hior*.

av utgivarna rättats till *fogrtando*; möjligheten är dock icke utesluten, att ett äldre **fogrtiändi* genom dissimilation dialektiskt givit uttalet **fogrtiändi* (senare *fogrtändi*). Också i Rimb. finnes en gång *fogrtándo* (Larssons Ordförrådet). Jmf. det i Hauksbok en gång mötande *fiortianda* (Finnur Jónssons uppl. Inledn. s. XXXV).

Med skäl har *iotra* 59, 32 av utgivarna och av Finnur Jónsson rättats till *Iota*. Namnet *Siolan(n)d* 49, 4 etc. 3 ggr "Seland" har säkerligen (genom anslutning till *siór* "sjö") uttalats *Siöland*; även formen *Silunz* 49, 27 anträffas.

Däremot finnes *ia* såsom *slut*-resultat av den yngre *u*-brytningen i

iafur eg. "vildsvinsgalt"; "furste" 49, 21 etc. 4 ggr. — *læggfiatur* 51, 5, av utgivarna rättat till *læggfiaturs* — *iarðu* dat. sg. "jord" 35, 15 etc. 5 ggr; i bestämd form *iarðunni* 68, 7; 81, 12; dat. pl. *iarðum* 28, 16 — *um Ingibiargu* 47, 13 — *giavum* dat. pl. "gåvor" 22, 19; *giafum* 31, 34; *fegiau[v]um* dat. pl. "penninggåvor" 13, 31; 50, 2 — *motfialunum* dat. pl. bestämd form (till *motfialir* "brædegulv, paa hvilket der holdes møde") 46, 13 — *at fiarum* dat. pl. (till *fiara* "fjærestrand") 61, 38 — *tialldunum* dat. pl. best. form (till *tialld* "täkt") 39, 19; 45, 1 — *skialldum* dat. pl. "sköldar" 19, 38 — *hialnum* dat. pl. "hjälmor" 49, 25 — *or Fiarðum* 26, 22; *firir Fiarðuna* 16, 1 — *biarnuna* ack. pl. best. form "björnarna" 70, 16 — *Hialmusun* 69, 10 — *biartu* dat. sg. ntr. (till *biartr* "ljus") 73, 37 — *sialvum* dat. (till *sialfr* "själv") 40, 5 etc. 6 ggr — *sniallum* dat. (till *sniallr* "dygtig" etc.) 58, 25 — *skialldungr* "furste" 53, 32; *pioð skialldungra goðra*, av utgivarna riktigt rättat till *-skialldunga* 35, 16; jmf. även Finnur Jónsson Den norsk-isl. skjaldedigtning B I, s. 272.

Dat. pl. *iarlum* (till *iarl*) 35, 23 har så uppstått, att **erilum* blivit till **erlum* (jmf. Kock Uml. u. Brech. s. 45), som senare bröts till **eortum*; därefter övergick detta till *iarlum*. Prepos. *igiagnum* "igenom" 20, 24; 71, 37¹⁾ har brutits av äldre *igegnum*.

¹⁾ Hit höra även *igiagnum* 20, 36; 73, 4; 73, 28. I Ol. H. S. liksom i vissa andra fornorska urkunder kan man nämligen spåra, att diftongen (*ea*) *ia* övergått till *ie* tidigare omedelbart efter det palatala *g* (väl även *k*) än i andra ställningar. I Ol. H. S. även t. ex. i *giagn* 27, 6; ack. pl. *giaver* 68, 2; *giarna* 69, 5; 82, 38. Barlaams ok Josaphats saga har liksom

Blott följande former tarva särskild belysning. Jämte de ovan anförda dativerna *fiotri*, *fiotrinum* finnes en gång *fiatri* (37, 31). Från nom. ack. *fiatur*, gen. *fiaturs* har *ia* införts till dativen. I överensstämmelse härmed kan *ia* uppfattas i **fiatrana* 38, 2 (som av utgivarna riktigt emenderats från *fiatrana*). Här kan dock rotstavelsens *ia* bero även därpå, att *io* blivit till *ia* framför följande *a*-ljud (jmf. nedan s. 261). Brytningsdiftongen *ia* har ett par gånger från nom. ack. *iavur*, gen. *iavurs* på analogisk väg överförts till dat. sg. *iafri* 44, 31, dat. pl. *iafrum* 50, 22¹). Den en gång anträffade ack. sg. mask. *giaflan* (22, 31) till *giavul* (isl. *giöfull*) "givmild" använder *ia*, emedan *a* följer i nästa stavelse, eller emedan *ia* överförts från nom. *giavul* etc.²).

Blott en enda gång anträffar man *io* i st. f. väntat *ia*, nämligen i *nefbiorgum* (dat. pl. till *nefbiorg* "näsebeskyttelse, visir") 49, 35 i en visa av islänningen Sighvatr. Härtill finnes en alldeles särskild orsak. Stavelsen *-biorg-*

Ol. H. S. i regeln diftongen *ia* (*iæ*), men dock t. ex. *giærna* 90, 2; *giæver* "gåvor" 32, 32; 89, 8; *giæva* 90, 10. När i Barlaam s. 38 r. 25 står *nær* *æða fierre*, så har *fierre* påverkats av det straxt förut stående *nær*; på följande rad finnes däremot *fierre*. Ljudlagen *gia*->*giæ*-i fornnorskan har mycket litet beaktats; jmf. dock Hægstad Gamalt tröndermaal s. 58.

Här må nämnas, att den fnorska formen *æftann* (*æptann*) i st. f. *aptann* "afton" finnes även i Ol. H. S. t. ex. 76, 38 etc. Utan tillräckligt skäl vill Noreen i Aisl. gr.³ § 167, 5 så förklara växlingen *aptann*: *æptann*, att *æptann* skulle ha fått *æ* från en icke påvisad form **æptinn* med suffixet *-in-*. Enligt min mening förklaras *æ* i *æptann* på närmre väg. Som bekant finnes i det västnord. språket jämte *aptr* "tillbaka", superl. *aptastr* "efterst", *aptan* "baktill" även de därmed samhöriga *eptir* "efter", kompar. *eptri* "bakre". Jämte kompar. *eptri* anträffas även *aptri*. Med dessa ord associerades *aptann* "senaste (eftersta) delen av dagen", och då i nyssnämnda ordgrupp *a* och *æ* (*e*) växlade, antog *aptann* sidoformen *æptann*. Jmf. härmed att det fsv. adverbet *aptan* "baktill" någon gång har formen *æptan* genom påverkan av *eptir* etc. — Isl. *morginn*, fsv. *aftin* utan *i*-omljud innehålla icke något gammalt suffix *-in-*, utan i det gamla suffixet *-an-* har *a* i nom. och gen. (*aftan* etc.) ljudlagsenligt blivit till *e* (*i*); se Kock i Beitr. XXIII, 500.

¹) *Iaðre* 54, 4; 55, 8 är dat. till *Iaðar* 52, 35 (icke till **Iaður*).

²) Om *ia* i första kompositionsleder i ord sådana som *biarndyr* 60, 12, *iaräfall* 64, 6, *Skialldborg* 68, 88 se Kock Uml. u. Brech. 297 ff. och där anförd literatur.

bildar helassonans med *morg*, och då *nefbiorgum* ljudlagsenligt hade *io* på isländska (i motsats till förhållandet på forntrönderska), är det naturligt, att Sighvatr använde denna form. För att helassonansen med *morg* icke skulle förloras, bibehöll skrivaren av vår handskrift den isländska formen *nefbiorgum*. I samma strof finnes emellertid den norska formen *hialmum*.

Diftongen *eu*, framkallad genom yngre *u*-brytning, har såsom *iu* bibehållits i ntr. *fugur* 62, 38 "fyra" — detta i överensstämmelse med den s. 248 uppställda regeln, som gällt också för (vissa dialekter av) fornnorskan. Diftongen *iu* i fnorska *þiukkr* "tjock" (*þiukazt* Ol. H. S. 22, 1) är att uppfatta liksom vokalisationen av fsv. *thiukker* (s. 257)¹.

Hægstad meddelar i Gamalt Trøndermaal s. 61 från andra forntrönderska skrifter *miol*, *kiot*, *smior*, *miolc*, samt att dat. *iardū* i Olaf helges mindre saga ofta i forntrönderska diplom motsvaras av *iorðu*. I dessa diplom har *io* alltså inträngt från nom. ack. *iorð*.

I de östnordiska språken harmoniera följande välbekanta ord med de uppställda reglerna.

Vid äldre *u*-brytning finnes *io* i fsv. *iorþ*; *hiorþ*; *giorþ* "(buk)gjord"; *fiordher* "fjord"; *i fiordh* "i fjor"; *biorn*; *fiol* "bräda"; got. *fairhwus*: fsv. *fiorlæsting* "livets förlust genom våldsam behandling" VGL. I; fsv. *miolk*; got. *fidur-dōgs* "viertägig": fsv. *fiopærmæningi* "släkting i fjärde led" HL., *fiopertioghom* VML. Kr. 24: 13, hs. E, av Schlyter ändrat till *friþætighom*; got. *hairus* "svärd": fsv. run. *hioruarpr* Kälsta, Hæggeby Uppland (v. Friesen Upplands runstenar s. 37); *miok* "mycket"; part. *gior*; *hiorter*; *skiolder* "sköld";

¹ Jmf. härmed pret. *biugguzt* 24, 16 (till *búa*), som är ett exempel på den isl. och fnorska ljudlagen: "*iö* förkortas till *iu* framför det starkt labiala *gg*, efterföljt av det labiala *u*": **hiöggum* > *hiuggum*, **biöggum* > *biuggum* (Kock Sv. ljudh. II s. 374 f.).

miöper "mjöd"; *kiol* "köl"; *kiot* "kött"; *miol* "mjöl"; *smior* "smör". Jmf. Kock Uml. u. Brech. 275 f.

Så ock *io* (eventuellt senare *iø*) i fda. *iorþ*; *hiörþ*; *giorth* (om tunnband); *fiorth* "fjord"; (nyda. *i fjor*); *biorn*; ä. nyda. *fjör* "liv"; fda. *miolk*; *miok*; *hiort*; *skiold*; *miøth*; nyda. *kiøl*; fda. *kiot*; *miøl*; fda. *smør* är att uppfatta liksom fsv. *smør* (Kock Uml. u. Brech. s. 208 f.).

Det genom äldre *u*-brytning uppkomna *eu* kvarstår emellertid i de flästa fornsvenska bygder såsom *iu* omedelbart framför det starkt labiala *gg*: fsv. *biug* "bjugg" (se Kock Uml. u. Brech. s. 316), nsv. *njugg* (ib. s. 317). I dessa ord har dock *iu* uppstått delvis också genom den speciellt östnord. övergången *iggw* > *yggw* > *iugg* (se ib.). Emellertid har *eu* i fsv. även framför *gg* dialektiskt blivit till *io* i *biog* "bjugg". — När ett ord, som genom äldre *u*-brytning fått *eu* (ex. **eurþ* "jord"), genom komposition eller i vissa böjningsformer erhåller *i* eller *u* i andra stavelsen, så bibehålles i vissa fsv. bygder *eu* i dylik ställning såsom *iu*. Exempelen äro ytterst få. Man finner dock i VGL. IV: 12 *iurþriki(-)* "jorderike" 3 ggr jämte *iorþ*; i Kon. Styr. 1 gång *kiutliker* "köttslig" (annars i fornsvenskan **kiotliker* *kiotliker* liksom *kiot* *kiot*). Hit hör delvis ock fsv. *thiukker* (< **pekk[w]uR*) jämte *þiokker* "tjock", hvars kvarstående *iu* delvis härrör från former sådana som pl. *þiukkir*, *þiukku(m)*. Detta ord har emellertid fått *eu* *iu* även genom yngre brytning (**pekkum* > *þiukkum* etc.). För övrigt finnes också den möjligheten, att den genom äldre *u*-brytning uppkomna diftongen *eu* i vissa fsv. trakter kvarstår såsom *iu* (i *þiukker*) framför *kk* (liksom framför *gg*) oberoende av ett *i* i nästa stavelse eventuellt följande *i*, *u*.

Om de mycket sällsynta fsv. *tiugh* "tjog"; *þræ-*, *fiæper-tiugher* se Kock Sv. ljudh. II s. 386 f.

Fda. *biug*, *thiuk* äro att bedömma som motsvarande fsv. ord.

Däremot har diftongen *eu*, uppkommen genom yngre *u*-brytning, såsom *slut*-resultat givit *ia* (*iæ*) i

fsv. *fiatur* "fjätter"; *iapur* *iæpur* "kant"; *thiædhur* i kompositum *thiædhurs galle* "tjädergalla"; personnamnet *Iavur* (även i runinskrifter *iafur*); **iætun* "jätte" i ortnamnen run. *iatunstaþum* Heda kyrka, Lysings härad, Östergötland (Brate Östergötlands runinskrifter nr 132), *iætundal* (urkund från 1483); *fiedhur* "fjäder"; *fiædhol* "fjäril" (jämta *fiædhal*); oblik kasus *tiældro* (till *tiældra* "råmärke") i *tiældro stadher*; *biello* (till *biella* "bjällra")¹⁾, *stiærno* (till *stiærna* "stjärna"), *tiaeru* (till *tiaera* "tjära"), *iætu* (till *iæta* "krubba"); dat. pl. *fiælom* till *fiæl fiæl* "bräda"; isl. *hiortu* (pl. till *hiarta* "hjärta"): nygutn. *järtun*, fsv. pl. *hiarta*; 3. pl. isl. *eru* fsv. *æru* "sunt": fsv. dial. *jæru* 1 gång i SD. år 1344 nyare avskrift (därifrån har dial. sg. *iær* "är" fått sin vokalisation). (Även dat. sg. *iardu* "jord" i den s. k. Hednalagen.)

Hit höra ock fisknamnet isl. *fiorsungr*: fsv. **fiarsunger* nysv. *fjärsing* "Trachinus draco" — personnamnet **Iætunger* i ortnamnet *Iætungstadha* (Lundgren Personnamn på *-ing* och *-ung* s. 14) — *siættunger* (< **sehtung*-) "sjättedel", som dock kan ha fått *iæ* från ordinaltalet *siætte* — personnamnet isl. *Iorunðr*: fsv. latiniserat *Iarundus*, fsv. *Iærunder* (rätt vanligt) — fsv. ortnamnet *jæluntomptom* SD. I, 445 (år 1268).

Också ord sådana som *hiælpogher* "hjälpande", *hiærtogher* "behjärtad", *iævvogher* "tveksam" hava ljudlagsenligt *iæ*; de behöva alltså ej ha fått denna diftong genom anslutning till närstående ord.

Från forndanskan må nämnas:

fskånska *fiatur*; *iapur*; fda. *fiæthær* (jmf. dels fsv. *fiedhur*, dels isl. *fiöþr*); *iætæn* "jätte"; da. *bjælde*, *stjerne*,

¹⁾ Om *tiældro*, *biello* jmf. även s. 250.

tjære; fda. *iædhen* best. form "krubban"¹⁾ — fda. *Fiersong*; nyda. *fjæ(r)sing*; fda. kvinnonamnet *Biærund*¹⁾.

Härigenom kastas ljus även över växlingen *io*: *ia* (*iæ*, *ie*) i den ursprungliga *u*-stammen fda. *biorn* nyda. *bjørn*: ä. da. *biern*. I fall brytningsdiftongen *ia* såsom slut-resultat uppstått blott framför följande *a*-ljud, så vore det påfallande, att formen *biern* kunnat leva kvar; det är ju nämligen blott i de relativt icke mycket använda två kasus gen. sg. och pl., som man i så fall skulle havt *ia* (*biarnar*, *biarna*). Då emellertid den yngre *u*-brytningen såsom slut-resultat givit *ia*, så var *ia* ljudlagsenligt också i ack. och dat. pl. (**biarnum*, **biarnu*). Helt naturligt har alltså *io* i *biorn* *bjørn* utgått från de mycket brukliga nom. ack. sg., men *ie* i *biern* från gen. sg., gen. dat. ack. pl. Växlingen nysv. *fjord*: *fjærd* är kanske alldeles analog härmed; se dock s. 266 om kvarstående av *io* framför *rð* i *giorpe*.

Då genom ovan gjorda utredning torde framgå, att diftongen *ia* i nom. sg. och ack. sg. av fno. fsv. *iavur*, *fiatur*, fsv. *iætun-*, *thiædhur-*, *fiedhur*, *iadhur* fullt ljudlagsenligt utvecklats, så behöver man icke till förklaring av dessa ords vokalisation antaga, att brytningsdiftongen *io* ljudlagsenligt övergick till *ia* framför *a* i följande stavelse.

Att emellertid denna sistnämnda av mig i Beiträge XX, 134 ff. påvisade ljudlag icke desto mindre tillämpats i forn-

¹⁾ En enda gång har i fdanskan skrivningen *iōdæ* anträffats (i nom.), nämligen i Mandevilles Rejse (s. 221 rad 2); med rätta har utgivaren Lorenzen rättat det till *iedæ*. Helt visst är *iōdæ* blott skrivfel, även om den möjligheten kanske icke är utesluten, att *iata iadæ* dialektiskt genom tidig förlängning av penultimas *a* övergått till *iādæ*, som senare på vanligt sätt gav **iādæ* (skrivet *iōdæ*) genom övergång $\bar{a} > \acute{a}$. Detta senare synes vara Kalkars mening. — En gång finner man *Biørund* (nämligen i Liber Donat. monasterii Sorensis; SRD. IV, 506) i st. f. väntat *Biærund*. Troligen är *Biørund* endast skrivfel. Hultman söker i Hälsingelagen s. 345 förklara *Biørund* såsom uppkommet ur **Biørnwōnd*.

svenskan, framgår av dessa ord (jmf. nyss anf. ställe och Kock Sv. ljudh. II, 402 ff.):

Ordinaltalet *fiarþe* "4:de". Under sent urnord. tid hette som bekant nom. sg. mask. **feðurðe*, oblik kasus mask. **feðurða*, hvilka former genom äldre brytning gävo **feuðrðe* **feuðrða*. Den sistnämnda (**feuðrða*) övergick vidare till **fio(ð)rða*; av denna blev genom inflytande av ultimas *a*-ljud *fia[ð]rða*. Så uppstod *fiarða* också i nom. sg. fem. och i hela neutrum sg., och från dessa många former med ljudlagsenligt *ia* spred sig denna diftong till de få återstående. Någon annan möjlighet att förklara *ia* i detta ord torde ej finnas. — Vokalisationen i fsv. *fiarpunger* "fjärdedel" belyses tillräckligt genom ordets anslutning till *fiarþe*.

Subst. *fiælde* "mängd". De sent urnord. nom. **feluðe*, oblika kasus **feluða* (jmf. got. *filu* "mycket") gävo genom äldre *u*-brytning nom. *fioldi*, obl. kasus *fiolda*; i plur. hade man nom. *fioldar*, gen. ack. *fiolda*. Obetingat de flästa kasus i sing. och i plur. hade *a* i ultima, och i dessa fick man därför sg. obl. kasus *fialda*, pl. nom. *fialdar*, gen. ack. *fialda*. Det är naturligt, att från dem *ia* inträngde till nom. sg. och dat. pl. med ljudlagsenligt *io*.

fsv. *miolk*: fsv. *mialke* "mjölke", som anträffats såsom tillnamn i oblik kasus *mialcha*. I nygutniskan finnes *mjalke*.

Att isl. *miöpm* "höft" (jmf. got. *miduma* "mitte") motsvarats av ett fsv. *miædm*, torde vara visst, ehuru ordet är förvanskat på de ställen, där det anträffas (jmf. Söderwalls ordbok). Gen. sg. **mioðmar*, pl. nom. ack. **mioðmar*, gen. **mioðma* blevo ljudlagsenligt till *miaðmar*, *miaðma*. Dessutom blev nom. sg. **meðum(u)* ljudlagsenligt genom yngre *u*-brytning till **meoðum* > **miaðum*.

Fsv. *fiæður* "fjäder" (jmf. s. 258) hette i gen. sg., nom. ack. pl. (**feðurōr* >) *fiöðrar*, i gen. pl. (**feðurō* >) *fiöðra* med äldre *u*-brytning; dessa former blevo till *fiæðrar*: *fiæðra*, och från dem erhöll fsv. *fiæðher* f. "fjäder" sin diftong; delvis

har det dock kunnat påverkas även av *fiedhur* med yngre *u*-brytning.

Att också i forndanskan brytningsdiftongen *io* övergått till *ia* framför *a* i följande stavelse, framgår av fda. *fiarþi* "4:de"; ä. da. *mielke* "mjölke", verbet *mielke* "mjölka" (< *miolka* < **meluk*-). Ä. da. har även *fædhær* "fjäder" och verbet *fjædre* "fjättra".

Såsom nämnts är *ia* i fno. *iafur* etc. ljudlagsenligt. Men då man i Barlaams och Josaphats saga finner *fialldi* 188, 4 "mängd" (med *iu* från obl. kasus *fiallda*) motsvarande isl. *fioldi*, talar detta för att *eo* blivit till *ea* (*ia*) framför *a* även i vissa bygder av Norge. Om vissa ord med *ia* i Ol. H. S., som kunna så förklaras, se ovan s. 255. När sistnämnda skrift använder *fio(l)lde*, kan detta ord på analogisk väg ha fått *io* från *fiol*- "mycket"; dessutom är *io* den ljudlagsenliga diftongen i nom. sg. *fioldi*. Om *fiórir*, *fiórði* se ovan s. 253.

Följande ord och former böra särskilt omtalas.

Jämte det i fornsvenskan rätt vanliga namnet *Iærunder* (latiniserat *Iarundus*, *Jerundus*) finnas även *Iorundus* Uppland? (år 1291), *Jorundus* Uppland (år 1318), *Iurundus* Uppland 3 ggr (Lundgren-Brate). Lektor Brate har dessutom i ett brev av 4 nov. 1916 (hvilket egentligen föranleddes av en diskussion av ett annat spörsmål) havt godheten meddela, att namnet *Iærunder* sjutton gånger förekommer i fsv. runinskrifter, att det i dessa alltid har *u* i andra stavelsen, att av dessa sjutton exempel "9 hava *iy*, *iu*, *io* i första leden, alltså 8 *ia*, *ie*". — Redan Vígfússon har i IED. riktigt sammanställt detta namn (isl. *Iorundr*) med isl. *iara* "strid".

Fsv. *Iarund*-, *Iærunder* är den ljudlagsenliga motsvarigheten till isl. *Iorundr*, och formerna *Iorund*-, *Iurund*- bero på inflytande från, resp. sammanblandning med vissa på *Iör*-, *Iür*- (*Iō*-) börjande namn sådana som fsv. run.

iurun (t. ex. Liljegren 650, Uppland; jmf. isl. fnorska *Iórunn*), nysv. *Jūrind* kvinnonamn — fsv. *Iōrdan* mansn. — *Iōrgēr* mansn. — **Iūris*, ingående i *Iuristum* i Uppland och Sörmland. Jmf. även fda. *Iuris* mansn., *Iurith* kvinnon. — vidare isl.-fnorska *Iórekr*, *Iórulfr* mansn., *Ióra*, *Iórheidr*, *Ióriðr* kvinnon. Särskilt må framhållas, att enligt Lind Dopnamn en kvinna år 1478 kallas *Ierandh*, motsvarande det vanliga fnorska *Iórunn*. Här föreligger en påverkan av det fnorska namnet *Iarunder Iærunder Ierundr*, som någon gång i genit. skrives även *Iarands*, år 1422. Redan Hultman har i Hälsingelagen I s. 345 sammanställt fsv. *Iorundus Jurundus* med (åtskilliga av) de ovan nämnda namnen på *Iör-*, *Iūr-*. I fda. finnes en gång skrivningen *Iarandalef*, med *a* i andra stavelsen. Ifall ett *Iarand-* verkligen existerat (jmf. det nyss nämnda fnorska *Ierandh*), så kan *Ia-* i *Iarandalef* ha uppstått genom *a*-brytning.

Som bekant finnes i fornsvenskan jämte *fiøper-* "4" även växelformen *fiøp(e)r-*, *fiøper-*. Den ingår såsom första kompositionsled i *Fyadrundaland* SD. I, 306, *fiedhrundaland* SD. I, 356, år 1252 (Torshälla), men redan på 1200-talet skrives också *af fiærðrundæ landi* VGL. I C. B. s. 67 (med flera varianter i olika handskrifter). I handskrifter till Heimskringla skrives namnet på denna svenska bygd *Fjädrynda-*, *fiæðrunða-*, *fiæðrinnda-*, *fiærðunða-*land; se Finnur Jónsson Heimskringla, Registret och I s. 61. Nu användes formen *Fjärdhundra*. Dessutom ingår *fiæðr-* (*fiæðher-*) i *fiæperskøtter* "fyrhörnig" ÖGL., *fiæperskipter* "fyrdelad" ÖGL., *fiæpertiugher* "bestående av 40" ÖGL., Söderköpingsrätten (båda östgötska urkunder). Namnet *Fiæðrunða-* är, såsom allmänt antages, sammansatt med *fiæðr-* "4" och *hund*; jmf. fsv. *hundare* "härad". De redan mycket tidigt i handskrifter från Sverige och Island anträffade formerna med *r* omedelbart efter brytningsdiftongen (*fiærðrundæ-*, *fiærðunða-*) visa, att namnet redan under en tidig period i Sverige rönt på-

verkan av det etymologiskt samhöriga ordinaltalet *fiarþe*. Då sistnämnda räkneord tidigare hette **fiadrðe* (se ovan s. 260), så är det troligt, att även ett äldre **Fioðrunða-* (jmf. fsv. *fioper-*) under påverkan av **fiadrðe* fått formen *Fiaðrunða-*, och att på enahanda sätt äldre **fioperskötter* osv. blivit till **fiaperskötter*, *fiaperskötter* osv. Dock finnes (jmf. Kock Sv. ljudh. II 404 f.) också den möjligheten, att **Fioþrunða-* ljudlagsenligt blev till *Fiaðrunða-*, emedan fortis föll på andra stavelsen, och **Fioþr-* därför var relativt oakcentuerat.

Det isl. *kioptr kiaptr* (nyisl. *kiaptur*) "käft" motsvaras av fsv. *kiæpter* da. *kiæft*. Grundformen synes ha varit **keþuta-* eller **kefuta-* (Falk och Torp Et. Wb.). Pl. **keþutōr* gav i isländskan genom äldre *u*-brytning *kioptar*, och nom. sg. **keþutar* genom yngre *u*-brytning **kiōbutr*; från dylika former förskriver sig *io* i isl. *kioptr*. På östnord. område övergick pl. **keþutōr* ljudlagsenligt till **keoftar*, som genom påverkan av ultimas *a* på *eo*, *io* blev *kiaptar*. Nom. sg. **keþutar* bröts i östnordiska språk till **keōbutr*, hvilket enligt ljudlagen s. 248 gav **kiābutr*. Härmed är *iæ* i fsv. *kiæpter* da. *kiæft* belyst; så ock *ia* i västnord. *kiaptr*, i den mån som det tillhör norska bygder med i dessa avseenden samma ljudlagar som de östnord. språken. Jag lämnar oavgjort, om isl. *kiaptr* utgått från en redan under urnord. tid använd tvåstavig form **keftar* utan mellanvokal. Om en sådan funnits, kan fsv. *kiæpter* da. *kiæft* naturligtvis ha uppstått även ur en dylik.

Fsv. *hiorter* fda. *hiort* synes ursprungligen ha varit en *u*-stam: urnord. **herutar*. I nom. pl. **herutōr* **herutar* > *hiortar* osv. uppstod äldre *u*-brytning, och därtill nybildades sg. *hiorter*; jmf. även Kock Sv. ljudh. III, s. 230.

Växlingen i isl. *biórr* fsv. *biūr* fda. *biævær*¹⁾ "bäver"

¹⁾ Detta fda. ord ingår även i det fskånska ortnamnet *Biafr skyrdh* i Ballingslöv i Västra Göinge, hvilket namn under denna form anträffas i *Necrologium lundense*. *Skyrdh* är identiskt med det fsv. i KrLL. en gång

(jmf. ags. *beafor*) har av mig väsentligen belysts redan i Sv. ljudh. II, 319 f. (jmf. ock Noreen i Ark. I, 163 f., M. Kristensen i Ark. nf. XXI, 140 f.). Här må blott tillfogas, att även ett **bebur* > **beubur* med yngre *u*-brytning ljudlagsenligt kunnat bli till fda. **biavur*, *biævær*.

Jämte de sällsynta fsv. *giolsæmi* "otukt" DL. 1 gång, *giolskaper* "otukt" VML. 1 g. finnas *giæl mæper* "lägersman" DL. 1 g., *gælskaper* "otukt" UL. 1 g. Första leden i dessa ord hör naturligtvis tillsammans med nsv. dial. *g(j)äl* "yr, brunstig" osv. och med verbet nsv. *gilja*. Tamm gissar med tvekan i Et. ordb. på att fsv. *giol-*, *giæl-* utgått från en urnord. stam **gelu-*. Detta är mycket ovisst, men växlingen *giol-*: *giæl-* strider naturligtvis alldeles icke mot den här diskuterade ljudlagen.

Också isl. fsv. *miol* fda. *miæl*: fda. *mial* *miæl* *meel* "mjöl" må här anföras, ehuru växlingen i detta ord icke berör den i denna uppsats egentligen diskuterade frågan. Såsom Wigforss Södra Hallands folkmål s. 92 framhåller, finnas fda. *mial* *miel* hos Harspestreng; *miel* *meel* i AM. 187, 8:o. Nyda. riksspråket använder *mel*; i vissa skånska bygdemål har man *mæl*, i andra ävensom i sydhalländskan det därur utvecklade *mail* (*maul*); jmf. Olséni Södra Luggude-målets ljudlära s. 47, G. Billing Åsbo-målets ljudlära s. 20, Swenning Utvecklingen av samnordiskt *æi* i sydsvenska mål s. 136, Wigforss anf. st.

Ordet "mjöl" var under urnord. tid en *wu*-stam: **melwu* (Kock Uml. u. Brech. s. 276). Detta hette i gen. sg. **melwar* (jmf. isl. gen. *fiár* till *fé*), men denna kasus hade allt för ringa användning för att kunna ensam meddela sin vokalisation åt fda. *mial*, *miæl*.

anträffade *skyrðh* "grävd kanal". Ordet lever ännu i det småländska *skyrð* "mindre vattenledning ur sjö, å eller bäck"; i Kalmar län *skör* "ett djupt dike eller större rännil med vatten"; jmf. Rietz. Se om *Biafr skyrðh* Martin Nilsson och Kock i Nilssons "Ort- och släkttraditioner från Ballingslöv" s. 12 (i Folkminnen och Folktankar 1916).

Diftongen *ia* (*iæ*) i detta ord fattar jag på följande sätt. Såsom allbekant är, antogo nästan alla ursprungliga neutrala *u*-stammar mycket tidigt *a*-stams-böjning. Alltså hade man redan under urnord. tid fått jämte nom. ack. **melwu* även **melwa*. Sedan **melwu* genom *w*-förlust framför *u* blivit till **melu*, påverkade detta formen **melwa*, så att **mela* > (genom brytning) *mial* uppstod. Till införande av *ia* har gen. **melwar* > **mialwar* även i någon mån medverkat.

Såsom en alternativ förklaring må ock följande meddelas. Ordet "mjöl" ingick och ingår såsom senare led i en massa komposita. I äldre forndanskan ha uppvisats åtminstone *biug-*, *røkælsæ-*, *ærtæ-*, *rugh-*, *hwætæ-*, *clintæ-miel* (*-miel*, *-meel*) (jmf. Wigforss s. 94 noten 2); hos Kalkar dessutom *bønne-*, *dyst-*, *kraft-*, *malte-mjel* (*-mel*). Söderwall antecknar ytterligare *hafra-*, *spise-miøl*. Ifall brytningsdiftongen *io* i relativt oakcentuerad stavelse ljudlagsenligt övergått till *ia* (hvilket jag i Sv. ljudh. II s. 404 f. framhåller såsom möjligt), så kan *rughmiøl* etc. ha blivit till *rughmial* etc., och *mial* har senare använts även såsom simplex. Enligt Wigforss anf. st. övergick *miel* till *mel* genom påverkan av *mala*, *mæld*, *mölla*, *möllare*, hvarvid ty. *mehl* i någon mån bidragit. Eventuellt tänker han på en övergång *-miel* > *-mel* i senare kompositionsleder: *rughmel* etc. Denna W:s uppfattning är antaglig, men i vissa danska mål har dessutom *mie-* kanske ljudlagsenligt blivit *me-* i fortis-stavelse. Jmf. om fsv. *miøl*: *møl* även Kock Sv. ljudh. II, s. 414.

Fsv. fda. *spiær* "klut, bandage" (: isl. *spiorr*; om betydelsen se Dahlerup i Ark. nf. XXV, 91 och Janus 1913) har *iæ* från gen. *spiærrar* osv. Diftongen i fsv. fda. *hialp* f. "hjälp" (isl. *hiolp* *i*-stam) kan delvis ha överförts från verbet *hialpa*.

Om fsv. *fiol*: *fiæl* fda. *fial* "bräda", fsv. *giæf* "gåva" se Kock Uml. u. Brech. s. 285; om fsv. fda. *miolk*: fsv. *miælk* fda. *mialk* Kock Sv. ljudh. II, s. 403.

Växlingen *iom-*: *iam-* i fsv. *iomdyr*: *iamdyr* "lika dyr" etc. beror därpå, att dylika ord hade fortis på senare kompositionsleden, och att ljudgruppen *-am-* (*iam-*) i relativt oakcentuerad ställning dialektiskt i fsv. övergick till *-om-* (*iom-*); se Kock Sv. akcent II, 338 f., Alt- u. neuschw. Accent. s. 191 f., Sv. ljudh. I, s. 306.

Vokalisationen med *io* i pret. fsv. *giorþe*, fda. *giorþæ* "gjorde" bör här belysas. Denna brytningsdiftong kan åtminstone delvis förskriva sig från part. (**ger(w)ur >*) *gior* med äldre *u*-brytning. Men pret. *giorþe* kan även hava fått och har troligen delvis fått *io* på så sätt, att sedan pret. pl. **garwiðum*, *-uð*, *-u* blivit till **gærwiðum* osv., och dessa senare i infortis-ställning till *gerðum* osv., så brötos *gerðum*, *-uð*, *-u* genom yngre *u*-brytning till *giorþum* osv. Plural-formerna gävo sin vokalisation åt sg. *giorþe*. Jmf. Kock Uml. u. Brech. s. 244 f., Sv. ljudh. III, 189 ff. och där anf. lit. I den mån som pret. *giorþe* har yngre *u*-brytning, torde diftongens kvarstående såsom *io* bero på förlängning av *io* framför *rð*. Som allbekant är, förlängdes nämligen mycket tidigt vokaler framför *rð* i östnordiska språk: *garþer > gærþer*: *gård* osv. Härpå beror det, att brytningsdiftongen *io*, uppkommen genom äldre *u*-brytning, kvarstår såsom *iō* framför *rð* i fsv. *iorþ*, *hiorþ*: nsv. *jord*, *hjord* etc. (och icke övergått till *iø* såsom i *biørn* etc.); jmf. Kock Fsv. ljudlära II, 482 f., Uml. u. Brech. s. 288. På delvis liknande sätt har *io*, uppkommet genom yngre *u*-brytning, (åtminstone i viss mån) förlängts framför *rð* i *giorþe*; dess *io* blev därför icke till *ia*.

Det fsv. namnet *Skioldunge* (även *Skioldungstadhum*) har bibehållit *io* under inflytande från *skiolder* "sköld".

Om forngutniskan bör en anmärkning göras. Regeln för behandlingen av den genom yngre *u*-brytning upp-

komna diftongen *eu* har i fgotniskan varit densamma som för dess behandling i de östnordiska språken för övrigt, för så vitt av de mycket fåtaliga fg. exemplen framgår.

Sålunda kvarstår *eu* såsom *iu* omedelbart framför $z + u$ i *tiughu*, ntr. *fugur*, gen. *fugura*. Fg. *fiarpi*, *fiarþungr* böra uppfattas på samma sätt som motsvarande fsv. ord. Om run. pret. *giarpu* i Aakirkeby-inskriften se Kock Sv. ljudh. III s. 196. Om fsv. *hiuldo* (pret. till *halda*) genom analogipåverkan tillsvidare bibehöll *iu* (se s. 250) och först sent övergick till *hioldo*, *hiöldo*, så motsvarar fg. pret. pl. *hieldu* det y. fsv. *hiöldo*, i det att genom den vanliga fg. utvecklingen *iø > ie* *hiöldu* blev till *hieldu*.

Exkurs.

Man har icke sällan anfört ett par runristade former såsom stöd för den meningen, att ett *u*-ljud i ändelsen skulle omedelbart hava verkat brytning av *e* till *ea* (*ia*). De andragna runformerna visa emellertid alldeles intet i dylikt avseende.

hæruwulafīr i Istaby-inskriften. Detta ord på den nämnda blekingska runstenen anser man med rätta betyda "Hiorulfs son". Redan Wimmer fattar hos Burg Die älteren nordischen runeninschriften s. 159 *hæruwulafīr* såsom ristfel i st. f. **hearuwulafīr*. Denna förmodan har senare med tvekan upprepats av andra; jmf. t. ex. Pipping anf. avhandl. s. 7 not 3. Emellertid kan det förtjena nämnas, att Wimmer icke antar, att *hæruwulafīr* (**hearuwulafīr*) angiver uttalet *Hearuwul(a)fīr*; han menar det angiva uttalet *Heoruwul(a)fīr*. Den som senast yttrat sig om denna inskrift, nämligen von Friesen i Lister- och Listerby-stenarna s. 32 delar icke den uppfattningen, att runristaren velat inhugga **hæruwulafīr*. Han anser, att ristaren först huggit *hæ*, men rättat sig genom att efter *hæ* tillfoga *o* — "vare sig nu att

rättelsen är att tillskrifva traditionell skrifning med *e* (*heru*), som ristaren erinrar sig, då han väl huggit *A*, eller den föranledts däraf, att skilnaden i uttal mellan *A* = *æ* och *e* var så anseelig, att ristaren ansåg en ändring påkallad".

Jag menar, att ristningen *haeru-* är ett klumpigt sätt att återgiva uttalet *heru-*, hvars *e* (framför *r*) kanske hade övergått till ett något öppet, sig mot *ä* närmande ljud. Jag erinrar om följande. Sedan *ae* i latinet övergått till en monoftong, skrives i yngre latinska inskrifter ofta *ae* i st. f. *e*, t. ex. *AEQVES* = *equēs*, *SAERVAE* = *servæ* (se t. ex. Sommer Lateinische laut- u. formenlehre s. 85). Som bekant användes i gotisk skrift *ai* till att beteckna det enhetliga ljudet *ä* eller *e*, t. ex. *hairus* "svärd" (identiskt med *haeru-* i Istaby-inskriften), *Ainok* = *Ἐνώχ*, *Zaibaidaius* = *Ζεβεδαιος*. Ordet "efter" skrives i Agetomta-inskriften i Östergötland, inhuggen med den kortare runraden, *aeftir* (Brate Östergötlands runinskr. nr 152). Det uttalades, när det hade *fortis*, med *ä*-ljud; när det hade *infortis*, med *e* eller med ett sig mot *e* närmande ljud. I nordiska inskrifter med den kortare runraden betecknar *ai* icke sällan *æ*-ljud, t. ex. *hairulfR* (= *HærlufR*) Haverslund i Slesvig, *aitapis* = *ændaðis* Högby Östergötland. Det må även nämnas, att *heramalasar* i den blekingska Stentofte-inskriften motsvaras av *haeramalausR* med *æ* i Björketorpsinskriften i Blekinge. Ifall de omdebatterade runkombinationerna *hera-* *haera-* möjligen betyda "här" (jmf. isl. *hér*, urnord. **hera*; jmf. Bugge i Tidskr. f. Phil. VII, 333, Brate i en ännu icke publicerad artikel i Arkivet), så föreligger i *haera-* full likställighet med Istabystenens *haeru-* beträffande *æ*. Efter det sagda torde man i alla händelser vara berättigad att fatta *æ* i *haeru-* såsom angivande ett *e-* eller *ä*-ljud. Den möjligheten är väl icke utesluten, att ristningen *haeru-* (genom mellanled) återgår på skrivningar sådana som *AEQVES* etc. i latinska inskrifter.

Huru man emellertid än vill förklara detta *æ*, har ristningen *hæru-* ingen betydelse för den här avhandlade brytningsfrågan, eftersom där ju icke står **hæru-*.

fiakura, *fiakurum* i Rök-inskriften. I Beiträge XX, 125 ff. hade jag tillfälle visa ohållbarheten av uppfattningen, att isl. *fiórir* skulle ha uppstått ur **feðwōrer* (jmf. got. *fidwōr*), som skulle ha givit **fewōrer* > *fiōrir*. Jag ådagalade, att fastmer *iō*, *iū* i isl. *fiórir* fsv. *fiūrir* fda. *fiūri* uppstått genom *u*-brytning. Senare har Noreen i Sv. etymologier s. 39 ff. anslutit sig till denna min åsikt och dessutom gjort troligt, att *z*-ljudet i pl. ntr. fsv. *fiughur* isl. *fiogur* "4" på så sätt uppkommit, att (efter den sent urnordiska synkopen av ändelsevokalen *u*) ett äldre *ð* mellan två relativt oakcentuerade *u*-ljud ljudlagsenligt övergått till *z*: **feður* > **feður* > *fiughur*.

Genom dessa omständigheter torde ljudförhållandena i de mångskiftande formerna för orden "fyra", "fjorton" osv. ha blivit väsentligen utredda.

Motsvarande got. *fidur-* i *fidurdōgs* "viertägig" osv. har man under urnordisk tid haft sammansättningsleden **feður-*. Detta gav genom äldre *u*-brytning *fiōþr-*, i fsv. skrivet *fiōþer-* i fsv. *fiōþermæningi* "släkting i fjärde led" osv. På motsvarande sätt har **feðurtān* "14" blivit **feuðrtān* **feoðrtān*, men genom inflytande från neutr. **feugur* *fiugur* (fsv. *fiughur*, isl. *fiogur*) och i viss mån gen. pl. **feugurra* *fiugurra* (fsv. *fiughurra*, isl. *fiogurra*) ombildades **feuðrtān* **feoðrtān* till fsv. *fiughertān* *fioghertān*, *fiughurtān* *fioghortān*, fda. *fiughærtān* JL., isl. *fiogrtān*, *fiogurtān*.

I överensstämmelse härmed böra enligt min mening de mycket diskuterade runristade *fiakura* *fiakurum* i Rök-inskriften uppfattas.

Man har upprepade gånger anfört dessa *fiakura* *fiakurum* såsom ett mycket tungt vägande skäl för "omljuds-

teorien" och emot "epentes-teorien". Dessa former, som man ansett ha uttalats **fiagura *fiagurum*, skulle visa, att t. ex. **meku* blivit till **meaku > miok* "mycket" osv.

Blott i förbigående nämner jag, att det, så vitt jag förstår, är metodiskt alldeles oriktigt att lägga en så stor (nästan avgörande) vikt på ett par ristningar i en så dunkel runinskrift som den på Rökstenen. Dess läsning är alltjämt delvis diskuterad; dess tydning är i flera avseenden ytterst oviss; dess innehåll synes delvis vara rätt fantastiskt.

Rök-inskriftens *fiakura fiakurum* hava uttalats icke **fiagura *fiagurum*, utan *fioğura fioğurum* med brytningsdiftongen *io*, liksom brytningsdiftongen *io* finnes i fsv. *fioğhor*, gen. pl. *fioğhora* "4", *fioğhortān* "14", isl. *fioğur*, *fioğurra*, *fioğrtān*, *fioğurtān*.

Som allbekant, är det yngre runalfabetet från fonetisk synpunkt alldeles otillfredsställande, och ofta kan en och samma runkombination hava två, tre eller ännu flera uttal. Så användes t. ex. *u*-runan ej blott för att angiva uttalet *u* (ex. *kuþ* "gud") och *w*, *v* (*uas* "var"), utan också för att antyda uttalen *o* (*brupir* "broder"), *y* (*sunir* "söner"), *ö* (*brupr*, uttalat *bröör*) osv. *A*-runan har valör icke blott av *a*, utan också av *æ* (*batri* "bättre"), av *ø* t. ex. i *haka* i sena bornholmska inskrifter, hvilket uttalats *hogga* "hugga" (Wimmer-Jacobsen Danske runemindesmærker s. 28). Nu är det vidare fullt visst, att *ia* i runinskrifter mången gång angiver uttalet *io* (särskilt brytningsdiftongen).

I fsv. literaturspråket heter pret. till *göra* oftast *giorþe* med brytningsdiftong. Någon form **giarþe* har icke påvisats ur fsv. literaturspråket. Däremot äro sg. *kiarþi*, pl. *kiarþu* mycket vanliga i fsv. runinskrifter, t. ex. *kiarþi* Liljegren 214, 523 etc., *kiarþu* Runverser nr 24, 71, 147, 159 etc. Härav måste man draga den slutsatsen, att de unristade fsv. *kiarþi* *kiarþu* alltid (eller nästan alltid) an-

giva uttalet *giorþi, giorþu*¹⁾. I fyra fornskånska runinskrifter (ristade av Mårten stenhuggare) anträffas *giarþe* Wimmer-Jacobsen nr 204, 205, 206, 207, en gång *giarþi* ib. nr 208. Då Skånelagen använder pret. *giorþe*, ha även dessa runristade fskå. former uttalats *giorþe, -i*. I glossaret s. 216 synas Wimmer och Jacobsen riktigt fatta *giarþe, -i* såsom uttalade *giorði (giårði)*, men s. 177 transkriberas — enligt min uppfattning oriktigt — *giarðe, -i* med *giarðe*.

Pret. till fsv. *falla* heter i literaturspråket normalt *fiol* (*fiæl*) med brytningsdiftongen *io*; blott mycket sällan möter pret. *fiæl* (om hvars förklaring se Kock Sv. ljudh. II s. 407). I fsv. runinskrifter anträffas flera gånger ristningen *fial* (*feal*; exempel anföras ib.). Det är därför säkert, att run. *fial* oftare uttalats *fiol* än *fial* (*fiæl*). Redan i den mycket gamla Kälvestens-inskriften i Östergötland, som icke torde vara mycket yngre än Rök-inskriften, anträffas *fial* "föll" (Brate Östergötlands runinskrifter nr 8). Den östgötska inskriften i Högby (ib. nr 81) har *feal*. Då nu Östgöta-lagen såsom preteritum till *falla* använder *fioll* (icke *fial*), så är det obetingat troligt, att *fial* (*feal*) i dessa östgötska inskrifter uttalats *fioll*, och att Brate utan tillräckligt skäl antar uttalet *fial* i Kälvestens-inskriften (han motiverar icke en dylik mening).

En vanlig form för preteritum av fsv. verbet *hugga* *hogga* är i literatur-språket *hiog*, pl. *hioggo*. Från fsv. literatur-språket har icke uppvisats någon pret.-form **hiag*, pl. **hiaggo* eller dylikt²⁾. Då man nu i runinskrifter jämte pret. *hiok*, *iok* rätt ofta finner ristningen *hiak* t. ex. Black-

¹⁾ Den i den forngutn. Aakirkeby-inskriften mötande ristningen *giarþu* torde snarast ha uttalats *giarðu*, eftersom brytningsdiftongen *io* i denna inskrift med exceptionellt rikt utvecklat runalfabet skrives *io* i ordet *iorþar*, och eftersom "göra" även annars har *ia* i fg. *giara* osv.; jmf. Kock Sv. ljudh. III, s. 189, 196.

²⁾ I ett par avlägsna nysv. bygdemål (på Gottland och i Dalarna) finnes pret. *iägg* och hos Liljegren nr 49 pl. *hieku*.

stad Uppland (Dybeck I nr 205), Liljegren nr 132, 159, **iak** ib. 107, 370, 474, pl. **hiaku** Härened Västergötland (Torin nr 7, jmf. Kock Sv. ljudh. II s. 407), så är det visst, att ristningarna **hiak**, **iak** (**hiaku**) obetingat oftast (eller alltid) angivit det med fsv. literaturspråket överensstämmande uttalet *hiog* (*hioggu*); jmf. delvis Kock anf. arb. s. 408.

Här må ock nämnas, att personnamnet *Biorn* i fsv. runinskrifter ganska ofta (såsom det vill synas dock företrädesvis såsom senare kompositions-led) skrives **biarn**, t. ex. Nora, Bromma socken, Uppland Runverser nr 153, **esbiarn**, **ropbiarn**, **porbiarn** Källa Öland (Söderberg-Brate Ölands runinskrifter nr 56); andra exempel hos Kock Sv. ljudh. II, s. 404. Det är troligt, att **ia** också i **biarn**-, **biarn** åtminstone stundom angiver uttalet *biorn*, *-biorn*, men såsom av mig sist anf. ställe framhålles, har *io* måhända i relativt oakcentuerad stavelse ljudlagsenligt övergått till *ia*: $\text{! } biorn > \text{! } biarn$.

Huru nu än namn på **-biarn** böra uppfattas i runinskrifter, så framgår av det anförda, att diftongen *io* i fsv. och fda. runinskrifter ofta återgives med **ia**.

Formerna *fogura* *fogurum* i Rök-inskriften äro därför lätt förklarliga. Liksom **feðurtän* ljudlagsenligt blev till **feuðrtän* **feöðrtän*, men dessa sistnämnda former rönte inflytande från ntr. **feugur* (och gen. pl. **feugurra*), så att man fick isl. *fogurtän*, fsv. *fughurtän*, *fiohortän* (se s. 269), så blev ack. **feðura* ljudlagsenligt till **feuðra* **feöðra*, men denna sistnämnda form, tillhörande paradigmet för räkneordet "fyra", blev under inflytande från neutr. **feugur*, gen. pl. mask. fem. och neutr. **feugurra*, tillhörande samma paradigmet för "fyra", till **feogura* (*fogura*). Dat. **feogurum* (*fogurum*) förklaras på alldeles samma sätt. Härmed är att jämföra, att dat. *fugrum* en gång anträffas i Västmannan-

lagen hs. D (Siljestränd II s. 42) i st. f. *fiurum*; alltså har *g* även här på analogisk väg lånats från *fiughur, fiughurra*¹⁾.

Brytningsdiftong finnes i Rök-inskriften i dat. *skialti* "sköld" 1 gång och i nom. *biari* (personnamn) 1 gång. Man brukar sammanställa dat. *skialti* med den i isländsk poesi upprepade gånger anträffade dat. *skialdi*, och detta torde vara riktigt, ehuru även den möjligheten finnes, att *skialti* uttalats *skioldi* med diftongen *io* lånad från nom. *skioldr* ack. *skiold*. Dat. *skialdi* kan ha lånat *ia* från gen. sg. och pl. *skialdar, skialda*. Men då i isl. poesi också en nom. pl. *skialda(gi)* kanske föreligger (jmf. Finnur Jónsson Skjalde-sprog s. 56), så tyder denna på, att ordet mycket tidigt fakultativt antagit *a*-stamsflexion: **skialdr* etc. I så fall har *ia* i *skialdi* naturligtvis överförts från nom. sg. osv. Det är alldeles icke påfallande, att *ia* i Rök-inskriften dels har valör av *io* (*fiakura, fiakurum*; möjligen i *skialdi*), dels av *ia* (*biari, troligen i skialti*). Motsvarande dubbel-valör av samma runtecken i en och samma inskrift finnes ju rätt ofta. Så anger runan a t. ex. å den bornholmska Bodilsker-stenen ljudet *o* i *ha[k]a "hugga"*, men däremot ljudet *a* i namnet *purfast* och i namnet *a(l)i* dvs. *Alle*.

Något *fiaru* "värld" finnes säkerligen ej i Rök-inskriften; troligen ej håller *iatun* "jätte"; jmf. beträffande "fiaru" Lindroth Stud. i nord. fil. II nr 8 s. 13, beträffande "iatun" Pipping ib. III nr 8 s. 23; dessutom Kock Uml. u. Brech. 295 noten. I fall *iatun* "jätte" är att läsa i inskriften, kan det ha uttalats *eotun* (med yngre *u*-brytning och ännu icke ur *eo* utvecklade *ea*) eller *eatun iatun* (med fsv. övergång av den yngre brytningsdiftongen *eo* till *ea, ia*).

Inskriftens siulunt "Seland" fattar jag snarast såsom

¹⁾ Hos Torp och Falk Lydhistorie s. 126 nämnes ett fsv. *fiagur* "4". Denna form är mig obekant; den torde bero på något missförstånd eller förbiseende av dessa författare. Det i fgotniskan en gång anträffade *fiagura* är säkerligen skrivfel (Pipping Gutalag s. 27 not 1).

angivande uttalet *Siölund*; jmf. *Siöland*, det isländska namnet på denna ö.

Alltså:

I. Äldre *u*-brytning.

I och med överförandet av ett *u* till en rotstavelse med kort *e*-ljud från en omedelbart följande ändelse brytes i hela Norden *e* till *éu* > *éu* > *éo*, som resulterar i *io*, t. ex. **meku* > isl. fnorska fsv. fda. **meok miok*.

Om *iu* framför *gg* (*kk*) i östnord. *biug*, *njugg*, (östnord. fnorskt *piukk-*) se s. 257. Om fsv. *iurþriki* etc. se ib.

II. Yngre *u*-brytning.

I hela Norden brytes ett kort *e*-ljud under sent urnordisk tid till **éu*, *éu* genom inflytande från ett *i* i nästa stavelse kvarstående *u*, t. ex. **tegu* > **teugu*.

I fornnorskan och i östnord. språk kvarstår detta *éu* såsom *iu* framför de labiala konsonanterna *ʒ*, *kk*, efterföljda av *u* eller *i*, t. ex. fnorska *fugur* (*þiukk-*), fsv. *fughur*, *tiughu*, *þhiukkir* (jmf. s. 257). Om *iu* i fsv. *Iuvar* se 249 f.; i fsv. pret. pl. *fiullo*, *hiuldo*; fda. *fiullæ* se 250.

Den normala utvecklingen av den genom yngre *u*-brytning uppkomna fallande diftongen **éu*, *éu* är emellertid följande:

1. Den övergår i isländskan och fornvästnorskan till *éo* (som senare resulterar i *io*), t. ex. **sternu* > **stéurnu* > **stéornu* > *stiornu*.

2. Den fallande brytningsdiftongen (*éu* >) *éo* utvecklas i övriga fornnordiska dialekter (i Tröndelagen, det norska Östlandet, i Sverige och Danmark) vidare till *éa* (som senare resulterar i *ia*), t. ex. **stéornu* > **stéarnu* *stiarnu*.

Brytningsdiftongen *eo*, uppkommen genom äldre *u*-brytning (**meok*) hade övergått från en fallande till en stigande diftong (**meók miók*), redan innan **stéornu* med den fallande

diftongen *éo*, uppkommen genom yngre *u*-brytning, övergick till **stéarnu* (senare *stiarnu*). Härpå beror det, att i Tröndelagen, det norska Östlandet, Sverige och Danmark den äldre *u*-brytningsdiftongen resulterade i *io* (*miok*), men den yngre *u*-brytningsdiftongen resulterade i *ia* (*stiarnu*).

I fsv. runinskrifter har runkombinationen *ia* ofta valör av *io*, t. ex. pret. *kiarþi*, uttalat *giorði*; *fial* (*feal*), uttalat *fiol*; *hiak*, uttalat *hiog*. Detta är ock fallet i de mycket debatterade ristningarna ack. *flakura*, dat. *flakurum* "4" i Rök-inskriften, hvilka angiva uttalet *fiogura*, *fiogurum*. Om dessa formers upphov se s. 272 f.

Lund.

Axel Kock.

Möjebro-stenen.

Ved Otto von Friesen's undersøgelse af Möjebro-stenen turde man være naaet til en definitiv læsning af den urnordiske runeindskrift, som — fordelt paa 3 horisontale linjer (paa 10, 15 og 1 runetegn), at læse nedenfra opad — er indhuggen paa stenen over "en med omiskskännlig fart och konstskicklighet tecknad ryttare, sittande på sin häst med svärdet höjdt till hugg":

⁵ ¹⁰ ¹⁵ ²⁰ ²⁵
 fr aw ar a d a r | a n a h a h a i s l a g i n a | R

Vi skylder ogsaa von Friesen den evidente tolkning af indskriftens 9 sidste runer som *is slaginaR*, i norrön sprogform *es (er) sleginn*. Dette, i forbindelse med Fr. Löffler's evidente forklaring af runerne i 1ste linje som et mandsnavn i nominativ *Frawarāðar* (norr. **Fráráðr*, jfr. *frár* adj., rask, hurtig)¹⁾, tör betragtes som det trygge udgangspunkt ved den hele indskrifts tydning.

Om indskriftens midtparti er endnu ikke det afgjørende ord sagt. Dette indrømmes villig af de to forskere, som i den sidste tid har behandlet Möjebro-stenen, Otto von Friesen og Erik Brate. Da Brate nylig i dette tidsskrift (XXXI s. 227 ff.) har givet en kritisk redegjørelse for Möjebro-indskriftens tydningshistorie, skal jeg her ikke gaa nærmere ind paa de forskjellige opfatninger, man har gjort gjældende med hensyn til afsnittet *anahaha*. Kun maa jeg, naar jeg nu skal meddele nogle bemærkninger om rune 11—17 samt om indskriftens forstaaelse i det hele, tage bestemt afstand fra den udtalelse af Brate, at grunden til, at tidligere forskere "så föga lyckats i sin tydning", er den, "att inskriften icke kan tydas genom det ljudvärde, som hittills tillskrivits dess runor".

¹⁾ Arkiv I s. 275.

Otto von Friesen's sidst offentliggjorte opfatning ¹⁾ gaar ud paa følgende: **frawaradaR** danner en sætning for sig, "F. (hviler her)". Derefter følger en ny sætning: **ana haha i(s) slaginaR** "Ane den enöiede (jfr. got. *haihs* "enöiet") er fældet". Denne sidste sætning har efter von Friesen hensyn til "Frarads stoltaste bedrift och denna är också återgifven på bilden. Mannen på hästen är Frarad i strid med Ane, och nere till vänster ser man ett par knäböjda streck, som kunna tänkas markera den besegrade motståndaren".

Denne opfatning af stenens billedlige fremstillinger stemmer saaledes vel overens med von Friesen's tydning af indskriften. Imidlertid maa det paa den anden side fremholdes, at billedet ikke danner noget trygt holdepunkt for en tolkning, hvorefter *to* personer er nævnte i indskriften. Med rimelighed tör man kun udtale: Billedet fremstiller en rytter i strid (mulig med en til jorden kastet modstander), og til strid refererer sig sandsynlig participet **slaginaR**; men der er intet til hinder for, at **FrawaradaR**, som forherliges ved rytterbilledet paa mindestenen — som altsaa mulig ligefrem er fremstillet paa stenen —, selv kan være bukket under efter en tapper kamp mod overmagt, og at **i(s) slaginaR** skal opfattes som prædikat til **frawaradaR**: **Fráráðr . . . es sleginn*. Dog maa det foreløbig lades uafgjort, i hvilken betydning **slaginaR** skal tages; von Friesen gjengiver det ved "slagen, träffad, sårad", Noreen ved "totgeschlagen". Först en tolkning af den hele indskrift kan bringe klarhed om, hvordan ordet skal forstaaes. Det kan dog være heldigt, om vi allerede nu orienterer os noget med hensyn til anvendelsen af verbet "slaa" i de gammelgermanske sprog.

I den norröne litteratur findes *slá* anvendt omtrent som i vort nuværende sprog: "slaa, tilföie slag, ramme dermed"

¹⁾ Upplands runstenar, Uppsala 1913, s. 3. Jfr. sammes "Runorna i Sverige" (Fordomtima I), Uppsala 1915, s. 8.

(Fritzner *slá* 6, omtrent = *ljósta*), t. eks. om at ramme en fugl med pileskud, ramme en person med en sten, som kastes, ved et træ, som svinges; naar den rammede legemsdel omtales, finder man oftest udtrykket *slá á* (med akkusativ): *sló á höndina með øxi, sló með breiðøxi eitt högg á halsinn* (ogsaa: *slá í höfuðit, millum herðanna, útan við þunnvengit*). Kun sjelden er *slá* anvendt saaledes, at det kan gjengives ved "dræbe, slagte" (se de 3 eksempler hos Fritzner under *slá* 9 [= *slá af*], hvoraf et fra Hyndluljóð 29: *síns bróður sló hann handbana*, jfr. smst. 15.3; ifølge Vigfusson er *slá* i denne betydning "little used in classical writings where drepa is the word"). Væsentlig ligedan er forholdet i gammelsvensk (se Söderwall under *sla* 1 og 3).

I gammeltysk og i gammelengelsk optræder derimod verbet ofte i betydningen "erschlagen, tot schlagen" ("töten, auch oft, wenn die tötung nicht durch einen schlag erfolgt" Grimm's Wörterbuch *schlagen* 1), "to strike so as to kill, to slay" (Bosworth), men er ogsaa vanligt i betydningen "einen schlag tun", "to strike an object, smite". Naar den rammede legemsdel omtales, kan — som i nordisk — forskjellige præpositioner komme til anvendelse. Hyppigst møder man i de gamle sprog udtryk med præpositionen **an*, **ana*, t. eks. angelsaks. *sléan on gewenge*, slaa paa kinden, *on ansýne*, i ansigtet, *on þá sídan*, i siden (ogsaa: *sléan in nosu*, paa næsen, *ofer múþ*, paa munden), tysk *an die schläfe*, *an die wange*, *an den hals*, *an die brust*, *an die seite schlagen* (ogsaa: *auf die hand*, *auf den rücken*, *auf den kopf*, *ins auge schlagen*, o. s. v., idet *an* i flere tilfælde synes at være afløst af andre præpositioner, jfr. *auf den hintern schlagen*, men *sluog sie an den afterin* Notker)¹⁾.

¹⁾ Af herhenhørende eksempler kjender jeg fra gotisk kun: *slohun is haubiz rausa etwippon autou tin kefalijn kalámu* Mark. 15, 19; *sloh in brusts seinos etwippen eis to sthodos autou* Luk. 18, 13; *jabai hwas izwis in andawleizn slahiz ei tis umas eis prosowpon degei* 2 Kor. 11, 20.

I det hele maa man saaledes sige, at præpositionen **an(a)* (norr. *á*, got. *ana*, oht. *an*, *ana*, ags. *on*) er den sædvanlige, hvor verbet "slaa" er brugt om at ramme en bestemt legemsdel¹⁾. Dette turde være ikke uden betydning for tolkningen af runeforbindelsen *anahaha* foran *i(s) slaginaR* paa Möjebro-stenen.

Som man vil have seet, er der intet til hinder for med Noreen at gjengive verbet i Möjebro-indskriften ved "ist totgeschlagen". Ud fra nordisk standpunkt synes dog von Friesen's oversættelse at ligge nærmere: "slagen, träffad, sårad". Fölger man nu den anden af disse opfatninger, vil man finde det naturligt, om prædikatet indeholder et udtryk med en af de præpositioner, som i de gammelgermanske sprog jevnlig forbindes med "slaa" (norr. *á*, *i* o. s. v., ags. *on*, *in* o. s. v.), og blandt disse kommer, som nævnt, **an(a)* utvivlsomt i første række.

Her vil man blive mindet om en af de ældre opfatninger, hvorefter r. 11—13 paa Möjebro-stenen, *ana*, er en nordisk modsvarighed til got. oht. *ana* "paa", gammel sideform til **an* (*an* Tjörkö-brakteaten, norr. *á*, oht. *an*, ags. *on*). Efter den begrundelse, som ovenfor er givet, turde det være rigtigst ikke at forlade denne opfatning, förend enhver udvei til at forstaa *ana* . . . *i(s) slaginaR* som *á* . . . *es sleginn* har vist sig at være stængt.

Vor interesse kommer nu til at samle sig om de efter *ana* fölgende 4 runer *haha*. Hvis vi er paa ret vei i vor gjengivelse af Möjebro-indskriften ved "F. *á* . . . *es sleginn*", er der meget, som taler for at söge betegnelsen for en legemsdel i *haha*. Hvad nu först spørgsmaalet om dette ords grammatiske form angaar, er alt i fuld orden; vi venter, at en styrelse til *ana* skal staa i akkusativ, og *haha* kan efter

¹⁾ Ligesaa ved norr. *ljósta*: "Substantivet, som betegner den slagne Gjenstand, forbindes ofte med *ljósta* ved Præp. *á* istedetfor at sættes i Akk. som Verbets Objekt: *lýstr á þunnvangann* SE. I, 148²²" (Fritzner).

endelsen være akk. m. eller n. af en *a*-stamme. Det næste spørgsmaal bliver, om der i urnordisk haves en stamme *haha*-, som her kan give brugbar mening. Ogsaa paa dette kan svares bekræftende. Netop fra nordisk — og fra angelsaksisk — kjendes en betegnelse for en legemsdel, som paa Möjebro-stenens tid tør ventes at have havt formen *hāha*- (af **hanha*-¹), nemlig sammensætningsledet *há*- "hæl" i norr. *há-sin* f. "hælsene, hase" og *há-mót* n. (f.) "hæll" (= ags. *hōh* m., eng. *hough* "hase", ogsaa i sammensætninger som *hōh-seono* f. "hælsene, hase"), hvortil det i historisk nordisk sprog brugte ord for "hæl", norr. *hæll* m., er dannet ved afledningsendelsen *-ila*- (opr. **hankila*-)²).

Naar man kun tager hensyn til den formelle side, bliver det altsaa en særdeles enkel forklaring at tolke Möjebro-indskriften saaledes:

frawaradaR| ana haha i(s) slagina|R,

i norrön sprogform: *F. á *há* [= *hæl*] *es sleginn*, angelsaksisk: *F. on hōh is slegen*.

Dette skulde ordret betyde: "F. er rammet paa hælen". En saadan oversættelse maa dog efter meningen synes at have lidet for sig. Man venter ikke i en af de kortfattede urnordiske mindeindskrifter en saa speciel oplysning som, at den afdøde har mistet livet paa grund af et saar paa hælen, en legemsdel, hvor oven i kjöbet — naar da ikke overtroiske forestillinger faar spille ind (jfr. Achilles's död), hvilket vel her maa synes ganske udelukket — et banesaar ikke let kan tilföies.

Hvis den her foreslaaede forklaring er rigtig, kan indskriftens mening saaledes vanskelig udfindes ved en ordret

¹) Jfr *haha* paa Ström-brynet (indskrift B), hvorefter jeg kan henvise til mit sidste tolkningsforsög i "Norges Indskrifter med de ældre Runer" II s. 699 ff. Anderledes i Det kgl. norske videnskabers selskabs skrifter (Trondhjem) 1908 no. 13 s. 14.

²) Om ordets etymologi se bl. a. Fick, Vergleich. Wörterbuch⁴ III [bearb. af Torp og Falk] s. 67.

gjengivelse af dens enkelte led, men udtrykket "ramme paa hælen" maa have antaget et mindre konkret betydningsindhold. I hvilken retning denne mere afblegede betydning kan søges, lærer vi af en række norrøne og angelsaksiske udtryk.

Först skal nævnes de med *ana haha . . . slaginar* parallele norrøne udtryk, som forenes i en oprindelig betydning "slaa, stöde mod éns hæl" (o: ramme bagfra): *hurð fellr e-m á hæla* Vqls. s. 84.21 (jfr. Sig. III 69: *hrynja honum þá á hæl þeygi* o. s. v.); *hurð lýksk e-m á hæla* Sn. Edda I 34.19; *keyra e-t á hæla e-m* Bisk. I 349.9 (her om et barn, som ikke modtages paa gaarden, men jages ud efter overbringerne). Nær disse udtryk staar *fara, ganga, hlaupa, slásk eptir á hæla e-m*, ogsaa: *fara í há-mót, í há-mótit (í há-mótina)*, tildels med tilföielsen *eptir e-m*, om at følge umiddelbart efter én (egtl. saaledes, at man med sin fod rammer éns hæl)¹). — Sideordnet med disse udtryk er i angelsaksisk: *him on hoh beléac heofonríces weard mere-huses miþ* "God closed the door of the ark behind him"; *Pharao him filigde æt þám hón* "Pharaoh followed at their heels" (se Bosworth).

Dernæst bör her anföres ordet *hælbítr* "hælbider" i Hárbardsljóð 35 (Bugge's udg.). Haarbard har i den foregaaende strofe (34) udtalt:

*Ek munda þér þá trúa,
nema þú mik í trygd véltir,*

"tro dig jeg skulde, om i trygd du ei sveg mig".

Hertil svarer Tor (str. 35):

*Emkat ek sá hælbítr,
sem húðskór forn á vár,*

"jeg er ei den hælnager, som hudsko stiv om vaar".

¹) Derimod er der ved *hopa, fara, ganga á hæl* og lign. kun tale om at trække sig tilbage i éns egen hæls retning.

Her skinner gennem det humoristiske udtryk igjennem en (ellers i litteraturen ukjendt) taalemaade *bíta* (eller et lignende verbum) *e-m á hæl* om at *véla í tryggð*. Det er en saadan udtryksmaade, man efter min mening har i det urnordiske **slahan ana háha* "ramme, saare, overfalde og dræbe (uforvarende, lumskelig, *í tryggð*) bagfra" i Mjöebro-indskriften.

Det er ikke usædvanligt, at mindeindskrifter paa runestene fortæller om, paa hvilken maade den afdøde er kommen afdage. Særlig grund var der til i saadanne indskrifter at nævne et svigefuldt overfald, forat tanken paa hevnd stadig kunde holdes levende. Vi ser da ogsaa, at det i flere indskrifter om den afdøde heder: "N. N. sveg N. N. (i trygd, eller: sageslös)". Fra indskrifter, som har været undersøgt i ny tid, skal her nævnes:

roskitil : uilti : i : triku : aipsoara : siin Braddan, Man (Kermode, *Manx Crosses* 110), "Rossketil sveg i trygd sin edsvorne fælle"¹⁾;

skogi : suek : saklausan Vester-Marie VI (Wimmer III s. 305 ff.), "Skoge sveg den sagesløse (berøvede den uskyldige livet ved svig)".

Jfr. ogsaa Runverser s. 48 ("Gud svige den, som sveg N. N."), 70, 359.

Efter den her hævdede opfatning udsiger altsaa Mjöebro-indskriften: *FrawaradaR* er (overfaldt og) fældet bagfra. Denne tolkning bör staa ved sit værd uden hensyn til, hvordan stenens i sin art enestaaende billedlige fremstillinger skal forstaaes²⁾. Det kan ikke bevises, at der er en med be-

¹⁾ S. Bugge, *Aarbøger* 1899 s. 240 f.; jfr. Brate, *Fornvännen* 1907 s. 25 ff.

²⁾ Om Mjöebro-stenen bemærker H. Schetelig (*Norges Indskrifter med de ældre Runer* III, 1914, s. 61 f.) under omtalen af den skik at forsyne reiste mindestene med runeindskrift: "denne særlige bruk av runene kan skyldes fremmete forbilleder, rimeligvis kjendskap til indskrifter paa romerske gravstener; et mindesmerke som Mjöebrostenen med sit rytterbillede, gir en direkte antydning i den retning".

vidsthed udtrykt sammenhæng mellem indskrift og billede. Forholdet kan godt være et lignende som paa Tu-stenen (Jæderen), hvor man ikke öiner nogen direkte sammenhæng mellem stenens fremstilling af en mand og en kvinde og runeindskriften "Helge reiste denne sten efter sin broder Ketil" ¹⁾. Ialfald er der ikke grund nok til at gaa længere end til en formodning om, at rytterbilledet, hvortil mulig ogsaa hörer en ved etpar streger antydet fældet modstander (jfr. ovenfor s. 277), er indhugget for i al almindelighed at forherlige den afdödes tapperhed i strid. Skulde billedet af Frawaradar tilhest over en fældet modstander (?) virkelig have hensyn til hans sidste kamp, hvori han bukkede under efter lumskelig at være bleven overfaldt fra baghold, kunde hensigten med indridsningen nok tænkes at have været den, at forkynde for eftertiden, hvor dyrt han havde solgt sit liv.

Kristiania 12. november 1915.

Magnus Olsen.

Um e og æ i cod. Holm. isl. membr. no. 34 in 4to ²⁾.

1. Riksboksamlinga i Stockholm eig truleg den eldste Frostotingsbok av Magnus Haakonarsons landslov. Det er 34 qv i Gödels katalog, = C 21 (var. *Fa*) i Norges gamle Love II og IV ³⁾, alle stader sett til slutten av 13de hundraaret. Skrivaren nemner seg *Eiríkr Þronðarson*; han har ei stöd og fin hand.

Storm segjer at rettskrivinga er "god og gammel, uden

¹⁾ Bergens museums aarvog 1909 no. 11.

²⁾ Ei lengre utgreiðing um maal og rettskriving i det heile i same codex vart dryft i seminarövving for professor Noreen i Uppsala vaaren 1914; dette stykket her er noko utvida, men elles ubrigda.

³⁾ Gustav Storm i NgL IV s. 667 f., med skriftpröve i same bandet. Gödel i Katalog öfver Kongl. bibliotekets fornisl. och fornorska handskr. s. 96 ff.

mange særegenheder⁷; eg tykkjer ho er framifraa god og fylgjestreng for si tid. Maalet er regelrett nordvestlandsk, etter dei kjennemerke som professor Hægstad har sett upp i *Vestnorske maalføre fyre 1350*; men det er stødare her enn i dei handskriftene han har skrive um, serskilt der det gjeld *u*-ljodbrigdet og ljodsamhøvet. Codex har ikkje *gh* og *fv* (*fu*), ikkje dei yngre formene av *f* og *v*¹⁾, ikkje pronominalformene *pæn*, *þæt* etc., og sjeldan *ú*- til privativ partikel. Og i det heile har maalet ein eldre svip her enn i cod. AM 60 qv., som er prenta i NgL II, so det difor er vel trulegt at boka er so gamall som fyrr er sagt.

Det er ei sermerkt form av nordvestlandsk her, med nokre nye former og ljodreglar (*otan*, sj. *utan*; *ø* er trøngre enn *ú*, soleis t. d. 81 a² *óxi*, 50 a²⁴ *hörfi*²⁾, men *böte*, *döme* etc.). Serskilt er det verdt aa granska bruket av *e* og *æ*, som her i denne boka er greidare enn i mange andre norske skrifter fraa den tid.

2. *ø*. Nordvestlandsk, som i fleire maatar baade i gamall og ny tid er ein bindeled millom (sud)vestnorsk og austnorsk, har i denne codex funne den same millomvegen ogso for *i*-ljodbrigda *a*. Der austnorsk jamt har *æ* (*tækít*, *bæria*)

¹⁾ utan 2 gonger: 82 a¹⁴ og 86 b⁵.

²⁾ men *ópstom* 48 b²⁴, *slóckeng* 78 a²⁷.

Vidare kann nemnast bruket av *hjelpeljoden fyre R*; der han finst er det mest etter *l*, *t* og *n*, mindre etter *d*, *g* og *m*, nokre faa gonger etter *k* (*bolker* 8 b³ *sliker* 71 a¹⁶ *areker* 70 b²⁵; men t. d. *eter z drekk* 24 b¹⁰) og etter *f* (*hofer* 57 a⁶). Fyre *r* er det ingen hjelpeljud (*akr* 48 a²⁴ *timbb* 76 a⁷ *alldr* 37 b²⁵ *sætr* 63 b³ *ærtr* 79 b¹¹) utan i faa ord, som og sidan i nynorsk, jamt har mist *r* (*silfer* 67 b² *silfers* 70 b¹⁰; *veter* 48 a¹⁴, sj. *vetr* t. d. 48 a²⁴; ofte *læitanger* 19 a⁶ o. fl.; *kaupangr* har her mist *r* i bøyginga; *viðer gengna* 65 b¹⁶, elles *við(r)*; *viðerlegx avaxtar* 71 a²³). Umvendt stend *r* sumtid for *er* (12 gg.; etter stutt rotstaving berre i *faðr*). Halvljoden er *e*, ein gong *æ*: *sælær* 39 a⁵. Fyre *s* er det hjelpeljud nokre gonger etter *d*; ofte *umboðes*; *guðes* 8 a² *liðes* 28 a¹⁵ *boðes* 44 a²⁶ *arðes* 50 b⁶ *lyðes* 13 a⁶ *heraðes* 19 a¹⁰; skrivemaaten *liðers* 49 a³ 72 b¹⁰ 80 a¹⁵ 82 a¹¹ syner at det er samanheng med former som *orðr*, *guðrs*, cit. i Noreens gram.³ § 230, sjaa Hægstads Gamalt trøndermaal s. 37; jfr. og *klædenað* 89 b¹¹. Millom *r* og *d* i *gareðe* dsm 54 a¹⁰ *inviriðlega* 28 a²⁴ (men *invirðlega* 12 a¹⁹).

og sudvestnorsk eller islandsk jamt har *e*, har denne boka baade *e* og *æ*, men i eit regelbunde skifte. Eg nemner her so mange og ulike døme at regelen vel syner seg; for undantaka har eg i merknader ført upp alle finnestader.

bætr 33 a⁹ *bætra* ¹⁾ inf. 45 a¹ *betri* 42 a⁴ *bæst* 8 a⁹
bezstu 16 b¹⁰ — *sætt* 8 a²⁵ *sætr* 46 b¹⁹ *setia* 11 b² *setti* 3 si
 54 a²³ — *næt* (*z sel*) 64 b²⁴ *netia* 59 b²³ *netium* 59 b²⁰ —
flæt 25 a¹⁸ — *etia* 50 a¹⁹ — *væð* 54 b¹² *væðz* 69 b²⁰ *veði*
 54 b¹² *veðia* 71 a¹² *veðian* 71 a⁹ — *stedia* 24 a¹⁰ — *teði*
 49 b²³ — *fæðr* 26 b¹⁰ *samfæðra* 14 a²⁶; *samfæddar* 14 b²
samfeddum 14 a²² — *tækr* 11 a²³ *tæknar* 46 a²⁵ *tekin* 19 b¹⁵
tekit 23 a²³ *teknir* 13 b¹ *otekini* 46 a² — *sækk^s* ²⁾ 11 a²³ *seckir*
 9 b⁵ *hins seckia* 72 b²³ *seckizt* 10 b²⁷ *at oseckiu* 21 a¹⁷ — *sæckt*
 10 b¹⁴ *sæctene* 21 a²⁶ *sæktar* 11 a⁷ *sectir* 21 b¹² *secktum* 10 b²³
 — *spæcktar* 10 b¹⁶ — *veckia* 23 b²⁶ — *þeckia* 60 b⁶ — *eckia* 51 b⁶
 — *drægr* 27 a⁷ *dregit* 15 a²³ — *slegit* 63 b⁶ — *segia* 14 a¹³
segir 10 a²⁷ — *degi* 10 a⁵ — *lægg ek* 15 b¹³ *lægg* 9 a²¹ *lægzt*
 31 b²¹ *leggia* 9 b²³ *leggi* 14 b²⁵; *ætlægg* 43 b¹¹ — *tueggia*
 32 b¹³ ³⁾ — *gægna* 38 b¹² — *hægna* 73 a¹⁵; *hægnaðar* 14 b¹⁴
 — *neglldir* 20 b⁵ — *skæpt* 20 b² *skæpptar* 20 b¹ — *æptan*
 9 a¹⁴ — *eptir* alltid — *ræpsa* 8 b⁸ ⁴⁾ *vanræpst* 28 b¹⁰ *repsi* 20 a⁹
repsing 8 b²² — *æppla* 73 a¹³ *epplum* 73 a¹² — *hæfr* 8 b⁹ ⁵⁾ *hefia*
 43 a²⁵ — *hefir* 8 b²¹ *hefðim* 9 a⁵ — *kræfr* 48 a⁷ ⁶⁾ *krefia* 16 b¹⁹ —
græfr 48 a²⁵ — *vefiarar* 75 b¹³ — *hæs* 68 b²⁶ — *at nesj* 88 a²⁶ —
fæst 34 b¹¹ *fæsta* 32 a¹⁷ *fæstar* (*maðr*) 32 b¹¹ ⁷⁾ *logfæsta* nsf 51 a²;
 inf. 50 b²³ *festir* 34 b¹³ *festing* 35 b¹⁹ ⁸⁾ *festum*. 80 a²⁰ ⁹⁾ —

1) *betra* 76 a⁹.

2) *beckr* 58 b²⁷.

3) *hvarstveggia* 11 b¹⁶.

4) *repsa* 28 a⁶.

5) *hefr* 9 a⁷ 65 a⁹ 13 b¹⁴.

6) *krefr* 66 a¹⁷.

7) *festar vorð* 90 a¹¹.

8) *fæstingar* (eller *fe-?*) 64 b⁴.

9) *afæstum* 80 a¹⁶.

læsta ¹⁾ *skip* 87 a¹ 86 b²⁸ *lestir skip* 88 a²⁶; *lestir* nplm. 68 b⁹ — *bær*^s 29 a²² *beriaz*t 30 a²⁸ — *vær ek* 44 a¹⁴ *veria* 45 a¹⁰ *veriande* 44 a¹⁶ — *vær asn* 64 b²⁷ — *fær*^s (*fara*) 17 b²⁰ — *hær mæn* 22 a²⁶ *hærss* 18 a¹ *hærnaðe* 22 a¹⁵ *hærorfar* 17 b¹¹ (jfr. *herað*) *heriat* 22 a²⁷ — *kær* 78 b¹⁴ *kerolld* 71 a¹⁴ *kerolldum* 84 b¹⁶ — *huær*^s 9 a²⁸ *huært* 40 b¹⁵ *huærss* 32 b¹⁹ *hværn* 9 b⁵ *hueriu* 9 a²⁷ *hueria* 48 b^{6 2)} *huerium* 9 a¹³ *huergi* 64 b^{4 3)} *hueruitna* 10 b^{18 4)} *huerssu* 38 b²⁸ *einær huærrar* 25 b¹⁹ *huerri* 30 b¹⁵ — *Suerris* 8 a² — *færð* 15 a⁴ *færðar* 65 b²⁷ *atferðum* 30 a^{11 5)} — *gærða* inf. 54 a^{3 6)} *gerði* 3spk 54 a⁸; *gerðis* 23 b¹⁹; *mat-gærðar* 19 b¹⁷; *gerðu* 3pli 12 b²⁸ — *skerði* 26 b²⁰ — *averði* 18 a³ og fl. gonger. — *værnd* 16 b¹⁴ *værndar* 13 a⁹ — *mærkr* gsf 55 a²⁶; *merki* 42 a²³ — *ærfa* 15 a¹⁵ *erfir* 15 a¹⁶ *erfingia* 68 b¹⁷ — *ærfd* 13 b¹⁷ *ærfdá* 8 b⁹ *ærfdene* 35 b¹³ *erfdir* 8 b²⁶ *erfdum* 13 b^{10 7)} — *sæler* 45 a²⁴ *selia* 39 a^{8 8)} *sellði* 45 a²⁶; *handsellða* 34 b¹¹ — *tæler* 64 a¹¹ *telia* 64 a⁴ — *elligar* 11 b²⁶ — *fælla* 21 b^{8 9)} *fellir* 21 b¹⁰ *afellis domr* 28 b²⁴; *fællr* (*falla*) 17 b⁴ *fællzt* 12 a^{15 10)} — *mætta* (korn) 79 a²⁵ *melltir* 79 a²¹ *melltingar* 79 a²⁰ — *suelltir* 54 b¹⁴ — *elsti* 14 a^{28 11)} *ellðri* 56 a²¹ — *vellðis* 13 b^{11 12)} — *kællða* 78 b¹⁵ — *hællðr* (*hallða*) 14 b¹⁹; (adv.) 11 a³ — *belki* 16 b^{10 13)}.

¹⁾ Upphavleg tviljod etter Noreen gram.³ § 123; her er det skrivne *lesta* 80 a¹⁴, men *lestist* 21 b⁴⁷. Jfr. og subst. *lest* f.: v. *lester* 80 a²³ *lesta tale* 86 b²³.

²⁾ *aar huæria* 88b¹⁶ *hværir* 55 a²⁸.

³⁾ *huærgi* 8 a¹⁸.

⁴⁾ *huæruitna* 25 a¹⁹.

⁵⁾ *færði* 8 b²⁷.

⁶⁾ *gerðan* 53 b⁶.

⁷⁾ *ærfdum* 35 b¹¹.

⁸⁾ *sælia* 23 a⁴.

⁹⁾ *fella* 17 a²³.

¹⁰⁾ jfr. *felle* 3sik 27 a².

¹¹⁾ *ælti* 14 a²⁴ og elles vanleg med *æ*.

¹²⁾ *vellði* 13 b⁸.

¹³⁾ *bælkimum* 8 b², 74 b⁵.

Andre undantak, aa sjaa til, er: *bælgium* 67 b⁷ (*belggium* 67 b⁶) *kælvíng* 68 a²⁶ *hælfitis* 12 b¹² *hæluiti* 13 a² *frælsi* 8 b⁷ [til *frialsan* 29 a²⁷ *friolsum* 25 b²⁸ (med stutt *a* som *siolfum* 81 a⁶; jfr. likevel *faals* 67 a²³)], sjaa sidan.

(Um uttalen fyre nasal, sjaa 3—5.) Slike dømme er det i mengd gjennom heile boka, so ein treng ikkje telja, um dei regelrette dømme her og berre er uppsette med *ein* finnestad for kvart.

Undantaka er daa so reint faa at regelen maa vera trygg: *æ* i einstavingsord, og fyre *a* i næste staving, men *e* fyre *i* (vok. og kons.) og *u*. Dette skiftet er gjennomført i heile codex, ogso i andre staving: *lunddernj* 87 b¹⁴. *allteris* 16 b⁹. *ackeri* 17 b¹ *ackeria* 89 a²⁰.

Her har eg ikkje teke med stoda fyre *fn* og *nasal*:

3. n. *sender* 8 a² *sendom* 8 a¹⁸ — *stendr* 10 a⁶ — *ilendr* 18 b⁷ *nylendum* 61 a²⁸ *leiglendeng*^s 56 b²⁴ — *komendom* 75 a¹ *likendom* 11 a⁴ *kyquende* 31 a¹ *lutuende* 32 a⁶ — *enda* 9 a⁷ — *spengr* 20 b⁴ — *leng* 9 b¹⁵ *lengg*^s 71 a¹ — *gengr* 9 b²⁶ *genget* 14 a⁸ — *henkr* 58 a⁹ — *kennem* 8 a¹⁶ — *brenna* 18 a²⁰ *brenner* 43 b¹¹ *breño* 53 a¹⁸ *brende* 53 a¹⁴ — *menn* alltid, *fiollmennes* 13 a⁶ *almenneng* 58 a²⁰ *almennenge* 63 b¹⁴ — I *almennengr* er formene med 1 *n* næstan likso vanlege, og det veld litt vingling i ljòdsamhøvet: *allmening* 76 b¹¹ *almenings* 36 b¹⁸ *almeninge* 63 b³ (aldri *-gi*) *almenengs* 36 b¹⁴ *almenenge* 63 b¹ *almenelega* 16 b^{22 1}). At det etter einskild *n* i det heile skulde vera *i* ser me av dømme som: *peningj* 86 b¹¹ *peningum* 33 a¹⁹ *kasta teningum um peninga* 71 a¹⁰ (alltid 1 *n* og *-ing-*).

Elles er ord med *-en-* faa: *veniu* 62 a⁶ *ben* 56 a²⁵ *fen* 53 b¹⁴.

Regelen vert soleis: alltid *e* fyre *n*²⁾; og fyre *n* + konsonant er han jamverdige med upphavleg *e* (*e-o* i næste staving). (Noko slikt gjeld og for fleire austnorske skrifter, sjaa Hægstads Gamalt trøndermaal 114 a. 116 a. 117 a. 122 a. Jfr. Noreens gram.³ § 112 og hans Ge-

¹⁾ Alltid *fermening-*, t. d. 26 a¹¹.

²⁾ 1 undantak: *ængllande* 86 a¹². Mrk. og *kuænlegg* 36 b²⁷ *kuensko* 24 a²¹.

schichte³ § 89, der regelen er: *e* fyre *n* + heterosyllabisk konsonant: *lengi-længr*).

4. *m. lemstrar* 10 b⁹ — *skemdar* 23 a¹⁷ *skemdom* 29 a¹⁷ *skēmer* 29 a²² — *skemra* 64 a² *skemre* 64 a⁶ — *lemia* 22 b¹⁴ — *fremia* 23 b²⁷ — *sæmr* 52 a²³ *semia* 17 a⁵; *frendsemj* 25 a⁴ *frenzsemis* 36 b¹³; *skynsemd* 15 b²⁰ *siðsemdum* 8 a²⁵ *siðsemdar* 10 b¹⁶.

Det ser ut til aa gjelda same regelen her som for *n* + konsonant; ord paa *-ia* fylgjer hovudregelen; døma er elles faa.

5. Um *stæfna z nefna* 30 a⁸⁴ — *nefna* 9 b⁸ *nemfna* 9 a²⁴ *nefne* 14 b¹¹ *nefner* 19 a²¹ *nemdr* 9 b²⁵ *nemd* 19 b¹⁴ *nemt* 9 a¹⁵ *nemdar* 8 a²⁴ *nemder* 9 a¹⁵ *nemdom* 24 b¹⁶. Som upphavleg *e*; visst inga undantak. — *stæfna* 30 a⁸ *stæmfna* 52 b² *stæmna* 11 a⁷ (10 gg. *æ*), men *stefna* 12 b²⁸ *stemfna* 42 a¹⁷ *stemna* 40 b¹¹ (14 gg. *e*); *stæmt* 10 b²³ *stæmd* 10 a²⁷ *stæmdr* 12 a⁵ *stæft* 12 a²⁸ (*stemt* 12 b⁵ 40 b²²) *stemdir* 11 a¹⁵ *stemdi* 40 a⁸ *stefnir* 12 a⁹ *stefni* 38 a²² *stemni* 40 a⁶ *stefnu* 11 b²² *stemnv* 18 a⁸ *sala stemnū* 23 a¹¹. Ordet ser ut til aa fylgja hovudregelen for *e*, med *e* fyre *i-u*; det finst elles so ofte at undantaka er lett skynlege, helst i inf. og subst. (nsf.).

Andre ord paa *fn* gjer regelen tydelegare:

hefnir 24 a⁶ *hefnist* 30 a¹² *hefði sin* 3si 30 a¹⁵; *hemdir* 28 b¹³ *hæmnd* 30 a⁵ *hæmden* 30 a¹³ — *mal efni* 30 b¹⁹ *mal efnum* 74 a^{8 1}).

At *næfna* slær lag med orda paa *e* + *m* (*n*) + kons., men ikkje *stæfna*, kjem av nasalering; i *nemdom* har nasalen havt lengre tid til aa verka enn i *stemdir*.

Orsaka til at *e* fyre *m* (*n*) + konsonant (og i *nefna*) er ulik *e* fyre andre konsonantar (ogso fyre palatal nasal), ligg i nasaleringa. Jfr. og *a fiskj nese* 89 a¹⁹ mot elles *nesi*.

Skal ein kunna verdsetja detta skiftet rett, lyt ein røkja etter kor det har seg med *e* eller *æ* av anna upphav. Det

¹) *hælming* 10 b²⁴ *hælmingi* 10 b² o. fl.; jfr. *hæluiti* og *hælg-*.

syner seg daa at denna ljodregelen har breidt seg vidare, og at det er andre reglar, som krysser og forklarar undantaka.

6. Upphavleg tviljod: *enggi* 80 b¹⁵ *engan* 13 a¹⁵ *engum* 8 b²⁰ *enskis* 10 a⁷ *eckj* 67 a⁹ *enggu* 70 a² — *seng* 34 b¹⁶ (jfr. her *lenge*, med upphavleg *e*) — *flæstar* 8 a⁶ *flester* 82 b²² *flestra* 49 a²⁷ *flestom* 27 a²³ (men *flestum* 10 b¹⁶. Merk og *fleri* 41 b⁷ 63 b¹³, elles alltid *fleiri*.) — *mestr* 13 a²⁷ *mest* 32 b²³ *mesto* 20 a¹¹ 1) — *flesk* 79 b¹² — *hælga* 9 a¹⁰ *hælgi* 15 b³ *hælgu* 45 a¹⁴ (alltid *æ*, utan *helgi sik* 31 a²⁸) — *ælld* 53 a² *ællda* 59 b⁷ *elldi* 53 a⁶ *elldingar* 50 a²² (men *ælldi* 52 b²⁵ o. fl. Jfr. her *ælsti*, *vælldi*, *hæluiti*, *hælming-*, *bælk-*; sjaa 7.) Mrk. og *j enu at uigi* 29 b²⁰ *hæpt* 28 a¹⁰ *svæfi rum* 87 b²⁰ *svæfingar rum* 87 b²¹.

7. *e* er i regelen skriven *e* (lang og stutt) og maa ha vore uttala annleis enn *e*, som og ljodsamhøvet viser. Døme: *rekner* 32 a³ (jfr. *teknir*) *rekr* 64 a¹⁵ (jfr. *tækr*) — *berr* 12 b³ *abera* 10 b²⁸ (jfr. *beria-bærr*). — *skeppa* 71 a²⁴ *skeppo* 71 a²⁵ (jfr. Hesselmanns Västnord. studier I s. 35 note 1) — *messu* 12 a⁴ — *herað*; so alltid i denne codex. Lovene har i det heile næstan alltid *herað*, jamvel dei austnorske som elles skriv *æ* for *e*, utan dei yngre (sjaa Hertzbergs glossar), t. d. i Borgartings nyare kristenrett, hdskr. fraa c. 1350, NgL II s. 295, i cap. 5: *hæraðz* og *hæiraðz*. (Jfr. elles *heðan* 18 b⁵; *pveran* 20 b⁴ 2).

Utviding til *æ* er det nokre døme paa, mest ved *r*, og i sume ord er det daa eit skifte millom *æ* og *e* næstan som for *e*: *sæggj* 21 b²³ *seggle* 21 b²⁰ (*segll* 21 b²⁶ og elles *e*) — *pæгна* 8 b²⁵ *pægnskyldu* 13 a²⁴ *pægnskylldu* 13 a²³ *pægne* 87 b⁶ (jfr. *hægn-*, *gægn-*) — *skær akr eða slær eng* 50 b¹⁰ *skærst* 10 b¹⁸ *skera* 50 b⁹ *slær z skerr* 46 a²⁸ —

1) Jfr. og *hestar* 27 b¹⁷ 55 a¹³ *heste* 55 a²⁴ (og elles *e*, men) *hæsta* 16 b¹⁴ *hæstför* 40 a¹⁷.

2) Mrk. og *her* adv. 19 a¹ o. fl., men 2 gg. *æ*: *hær* 8 a²³ 37 a¹⁷. Jfr. og gsv. *hæskaper*, *hiskeper*, *huskaper* til gn. *hiú(n)skapr* (Schlyters glossar).

ærtra 73 a¹⁴ *ærtr* 79 b¹¹ — *ærtogō* 17 a²² (vanl. *æ*, men stundom *e*, t. d.) *ertogō* 10 b¹² — *ærenda* 18 a¹⁶ (alltid *æ*) — *sværð* 20 a¹⁸ — *værpa* 63 a²⁷ (jfr. *brigðverppi* 59 b²⁷, med *ε*, og *varp* n. 60 a¹⁰) — *kvæðr næi við* 53 a¹⁷, men *kveðr* 53 a²² 61 a¹⁰ *queða* 31 b¹² (jamling etter *kveðia* 81 b⁸).

I andre er yvergangen til *e* gjennomført, ogso naar det gjeld ljodsamhøvet: *huærfa* intr. 33 b¹² *huerfi* 39 a¹⁶ (jamling etter kausativet; t. d. *hværfa garðe* 57 a¹⁸ *hverfir* 21 a⁹) — *vær^s* 29 b¹⁶ *værst* 29 a⁷ *værra* 44 b²⁴ *verri* 44 b⁸ (1 gong *værrj* 34 a²), analogisk etter *huærr*, *veria*, — inf. *værða* 10 b³ *værðr* 10 a¹⁰ *verðj* 26 b²² *verðum* 80 b²³ (men *verðr* 24 a⁵, *værði* 11 a³ o. fl. alltid med *-i*), sameleis *værðz* gsn. 29 a⁸ *verði* dsn. 44 b²³; *verðir* adj. 28 b¹² (men *davða værðir* 23 b²³ *oværðugr* 15 b²); analogisk etter *vorðr-verði*; — *uærk* 27 a¹⁷ *uerkum* 27 a¹⁷ *aværka* 51 a⁵ *auerki* 37 a⁵ (analogisk etter **værkr* *-*verkia*).

Utviding ved *l* er det døme paa: *væl* 8 a⁸ (alltid *æ*)¹⁾ — *fela* 40 b¹³ *felazt* 83 a¹⁸ 3sp (! Bylov VII 24 i NgL II har *fælzt*) *fæler* 3sp 68 b⁹ — *kvælld* 77 a⁴ *qvælldet* 80 a²²; her kann me jamføra med *ælld-*, *hælg-*, *bælg-*, *bælk-*, *hæluiti*, *hælming-*, *sælia* (1 g.), *kælving*, som fyrr er nemnde. Eitt døme er det og paa det same i *hællt* 3si 27 a⁹, som vel ikkje har langljod, medan *fæk* 45 b¹⁶ 58 b⁷ 81 a¹⁸ (*fekk* 44 b²⁶) hadde *é*, sameleis *gek* (?) 78 a¹.

8. *é* (*i*-ljodbrigde av *á*) er *æ*, i sume ord *e*: *kera* 30 a⁶ (elles *æ*: *kærer* 30 a²¹) — *neter* 76 a¹¹ (*nottena* 26 a¹ *nattom* 75 b¹¹ *natta* 53 b⁷) — *orentr* 81 a¹⁶ *rener* 50 a¹⁵ og fl. st. (*raan* 87 b^{18.23}) — *ner* 12 b³ *nest* 8 b² *nesta* 10 b²³ *nesto* 11 a² *nestr* 14 a²¹ — *venest* 72 a²¹ *avene* 14 a⁸ (*von* 18 a¹). I ord som *frenzsemis* 14 a⁷ *frendkonor* 24 a³ *frenkom* 11 a²⁷ *frendr* 15 a¹⁶ o. fl., er nok kvantiteten som i *hendr*; stytt vokal er det og i *embette* 90 a¹⁵.

¹⁾ Utviding etter *v* er det knapt døme paa: *væg færlla* 58 b³ *vegferlli* 58 a²¹; *þioðuego* 58 a⁴ og elles alltid *veg-*.

Jfr. hermed verknaden av *n* paa *e* (3), men og disse orda: *retnæmer* 38 b¹⁹ o. fl.; *for næme* 58 b¹⁰; *upp næmt* 10 a¹⁰ — (med 2 nasalar), eller med *næfrar* 60 b³.

9. Av denne etterrøknaden ser me at boka er aa lita paa der det gjeld aa avgjera kvaliteten av *e*- og *æ*-ljodane. Det syner seg og at endingsvokalane skifter stødigst etter dei funne reglane. Det er nokre døme paa *o* for *u* etter *e*: *hv^sso marger* 10 b²⁸ — *husio* 42 b²⁸ — *tekio en* 46 a²⁷ — *hvara tveggio* 58 b²; (*gera* har jamt *gere* og *gerom*, t. d. 41 a¹²; *gere* 40 b¹⁴, men *gerir* 71 a³, *gerði* 22 b²⁵ *geri* 49 b¹² o. fl.; *gerezt* 89 b²⁵) —; men dei er so faa at dei kan ikkje skipla resultatet ¹⁾.

10. Etter Ross har me i ny nordvestlandsk eller Fyrdemaal (Norske Bygdemaal XII (1909) s. 4 o. fl.) eit ljodskifte som liknar sers mykje paa dette i den gamle nordvestlandske boka. Døma er fraa Sunnmøre: *væv*, pl. *vevja*, *hæs* — *hesja*, *sjæl* — *sjelja*, *bær* præsens av *å berja*, *vær* — *å verja*, *læm'ə* — *lemja*, *tæm'ə* — *temja*. Han segjer at "ein fylgjande *j* styd *e* so han held seg i *e*"; soleis *vekkja*, *tëkkja* med *e*, men *hæn'də*, *djæng'ə* med *æ* (jfr. at *veckia*, *þeckia* i codex hadde annan *e*-ljod enn *henda*, *gengr*).

Han segjer um Vossemaal (N. Bygdemaal 1909 s. 120) at *e* er "e ell *é*, helst der som ein *i*-fengen granneljod jamnar *e*'en innte seg; mest høver dette paa Voss (men de geld i noken mun dei fleste maali baade her og annstad i lande)".

Fraa Rygemaal (N. B. 1909 s. 97) har han dømet *hæs* — *hesjar*.

Fraa Hægebostad av Vest-egdemaal (N. B. 1909 s. 67) har han *vë'nja* — *væn'ə*, *të'mja* — *tæm'ə*, *ëm'ja*, *sëm'ja*;

¹⁾ Det kunde endaa vera verdt aa jamfæra med skiftet millom *æi* og *ei*. Men det er, um det elles er raad aa finna nokon regel, heller den stydjande konsonanten som har noko aa segja der, soleis at det sjeldan vil vera *æi* fyre *g* og *n*, — og ikkje vokalen i næste staving.

nn og *nj* og sumtid *mj* "vil halde uppe ein *e*, liksom sumstad i Oust-Agdir" ¹⁾).

Dette nye maa ha samanheng med regelen i 34 qv. og ha vakse fram av det gamle tilstandet. Men det er trongt avgrensa og kann ikkje heilt forklaara det eldre.

For det gamle skiftet er eit slag umvend vokalharmoni og har ikkje direkte noko anna med det nyare, enn at det er palataliteten som i visse høve (*vehkjæ*, *verjæ*) har halde det uppe; men det var ikkje den som var orsak i det gamle maalet.

For det er tvilsamt um *ll*, *ld*, *lt* og *nn* har vore *i*-fengne i nordvestlandsk so tidleg ²⁾. I denne boka er *nn*, *nd*, *ng* etc., *ll*, *ld*, *lt* jamgode, naar det gjeld *e* og *æ* og endingsvokalane; men i bygdemaala er berre *nn* og *ll* (*lt*) palatale. Her er substantivartikelen *-enn*, bygdemaala har mest *-in;nj*. Codex har *fælla* — *fellir* (no *feⁱlj^jǰ*); *renna* — *renner* (no *reⁱn;njǰ*); *henda* — *hender* (no *hændǰ*) — og fleire. Me skulde ha venta *rennir* og *fella* etc., um konsonantane hadde vore palatale.

¹⁾ Ross har analoge døme for eit skifte millom *y* og *ø* fraa Innhordemaal (N. B. 1909 s. 134): *ylja* — *ø'lu*; *dynja* — *dø'ni*; *spyrja* — *spø'ru*; *fylja* — *fø'lu* (: *fylgja*, umlaga etter *dylja* paa Vestlandet).

²⁾ sjaa derimot Hægstad's Vestnorske maalføre fyre 1350 I s. 25 under l. a og fleire stader.

Kristiania.

Sigurd Kolsrud.

Bruket av historiskt presens i den tidigare isländska skaldediktningen (till omkr. 1100).

En egendomlighet, som i hög grad bidrar till att göra den isländska saga-stilen så levande och målande, är den flitiga användningen av historiskt presens; den isländska berättande prosan skulle ha en fullständigt annan karaktär, om denna egendomlighet ej förefunnes, utan preteriti-former överallt påträffades i stället för detta berättande presens.

Med utgångspunkt från detta förhållande skulle man kanske vara benägen till den förmodan, att i den isländska skaldepoesien det historiska pres. skulle ha lika rik användning som i prosan, ja, att skalderna på grund av de lättnader i fråga om meter och rim, som en flitig växling av pret. och hist. pres. skulle bereda, ännu flitigare än prosaisterna skulle ha låtit de båda formerna göra tjänst vid sidan av varandra.

Men en sådan slutsats skulle vara förhastad.

Redan tempusförhållandena i Eddadiktningen äro av den natur, att de böra väcka våra tvivel i frågan. Såsom redan Nygaard i Eddasprogets Syntax II s. 5 f. har påvisat, är hist. pres. ytterst sällsynt i Eddadikterna; han har endast att anföra nio ställen, där det (sammanlagt 13 gånger) förekommer använt i dessa; och ett av dem — prk. 3 (med ett fall) — är sedermera utrangerat av textkritiken. Av visst intresse i detta sammanhang är det faktum, att även prosan i Eddan visar samma egendomlighet. De få ställen, där denna säkert uppvisar hist. pres., äro följande. Det viktigaste träffa vi i inl. till Grm. Efter en replik, inledd med "Ódinn mælti", följer "Frigg *segir*: . . . ¹⁾. Ódinn *segir*, at þat er in mesta lygi. þau *veðia* um þetta mál", och ett stycke

¹⁾ Replik.

längre fram: "ok þá lætr hann handtaka þann mann . . ."; i H. Hv. står i prosan efter str. 11: "Hjorvarðr svarar, at han mundi fá lið Helga, ef han vill hefna móðurfödur síns", i H. H. II efter str. 13: "En er hon spyrr þat, þá reið hón . . .", i Sgdr. i prosan före str. 5: "Hann svarar och biðr hana . . ." (både här och i ex. från H. H. II kan hdskr:s beteckning för svarar även återges genom svaraði), i inl. till Grp: "þá kvæddi Sigurðr hann máls ok spyrr . . ." — Vi se, vilken roll anföringsorden *segir*, *spyrr* och *svavar* spela i de här anförda uttrycken ¹⁾.

Att förekomsten av hist. pres. här, likasom åtminstone på några av de ställen, som N. har antecknat ur själva dikterna, kan bero på ändringar av senare avskrivare, synes ej osannolikt.

Till dessa iakttagelser sluta sig de, som kunna göras vid studiet av den äldre skaldediktningen.

För att pröva, hur förhållandet i här berörda avseende har varit i denna, har jag gått igenom F. Jónssons Den Norsk-islandske Skjaldedigtning ²⁾ för tiden till omkring 1100, med undantag dock av lausavisorna samt ett och annat obestämbart fragment. Det material, som legat till grund för min undersökning, omfattar cirka 7,000 versrader. Och resultatet har blivit fastställandet av ett förhållande, som är rakt motsatt till det, som ovan har blivit angivet såsom det a priori mest sannolika.

Av den stora mängd verbformer, som skalderna i denna del av deras bevarade produktion ha begagnat vid skild-

¹⁾ Här bör kanske erinras om hur N. förklarar den ringa frekvensen av hist. pres. i Eddadikterna. Han menar, att så länge språket icke hade utvecklats någon bestämd form för fut. och till följd därav pres.-formen måste tjäna till att beteckna både nutid och framtid, det lätt skulle ha framkallat missförstånd, om pres.-formen dessutom i någon större utsträckning hade blivit använd för att beteckna tilldragelser i förfluten tid (Synt. II s. 6: "Anm.").

²⁾ Här nedan cit. Skj(ald).

ringen av händelser i det förgångna, äro så få pres. — resp. "hist." perf. och "hist." fut. —, att den skenbara förekomsten i en skaldedikt av denna form såsom historisk i varje fall kräver en särskild belysning.

En speciell uppmärksamhet förtjäna i detta avseende de båda skölldråporna, Brages Ragnarsdråpa och Tiodolvs Haustlång.

Man skulle ju vänta sig, att en skald vid avfattandet av ett dylikt kväde åtminstone i fantasien skulle ha haft sköldens bilder för ögonen, och att han därav skulle ha blivit ledd till användning av ett berättande-beskrivande pres. i sina skildringar.

Men så synes ej ha varit fallet. Av den förra diktens 116 rader innehålla i Skjald. endast tre fall av hist. pres. (str. 5, r. 4, 6: 8, 10: 1).

Fallet i str. 6 är dessutom ovisst nog; det beror på F. Jónssons sätt att i Skjald. B I s. 2 använda handskrifterna och konstruera satssammanhanget. Enligt texten och konstruktionen på sagda ställe lyder strofen:

"Stála flaums stökkvir lét mjök styðja Gjúka niðja, pás vildu næma Foglhildar mun fjörvi, ok allir launa Jónakrs sonum fagr-
götu bláserkjar birkis; ennihogg ball och eggjar."

Nu förhåller det sig så, att de två huvudhskr., R och T, av Snorres Edda, som innehålla strofen, ej ha formen *ball*, en form, som endast finnes i hdskr. 1 e β , utan i stället *bavll*, där *av*, liksom i *eni haug* (r. 7), motsvarar normalt \varnothing (Skj. A I s. 2). Akcepterar man formen *böll*, vilket F. Jónsson i Egilss. Lex. Poet.² (art. 1. *bella*) själv synes benägen att göra, så måste satskonstruktionen i senare strofen bli en annan. För min del har jag tänkt mig den så: "Stála flaums stökkvir lét mjök styðja Gjúka niðja . . . ok allir [létu] böll ennihogg launa Jónakrs sonum fagr götu bláserkjar birkis"¹). Vore

¹) Det bör kanske anmärkas, att det ej för rimmets skull är nödvändigt att låta de förnämnda hdskr:s *bavll* ersättas av *ball*. Raden lyder

denna konstruktion riktig, så bortföle ju på detta ställe det hist. pres., då *launa* måste fattas som inf. i st. f. som pres. ind. pl.

Vad beträffar pres. i str. 5 och 10, så må frågan därom tills vidare uppskjutas. Som säkert faktum kvarstår i alla händelser, att i Ragnarsdråpa pret. är den nästan enastående tempusformen för de berättande momenten.

I ännu högre grad gäller detta om Haustlång. Här förekommer i texten, sådan den ter sig i Skjald. B, endast en gång ett hist. pres., nämligen str. 13: 3 (s. 17). Första halvstrofen är av F. Jónsson konstruerad på följande sätt: "Skopt hófu skjótt brinna, en ginnregin skófu, en sonr bidils Greipar sviðnar — sveip varð í för —". Den enda hdskr., som innehåller ordet *sviðnar* är T, som har (r. 3): "en son bidils suidnar". I R lyder raden "en son biþiss". Då det i dråpans komposition ej synes förefinnas någon grund för att denna rad ensam av diktens bevarade 159 skulle innehålla ett hist. pres., är det kanske ej alltför djärvt att gissa på att -r genom felaktighet i någon avskrift kommit till i ordet, och att halvstrofen bör konstrueras: "Skopt hófu skjótt brinna . . . en sonr bidils Greipar [hóf] sviðna".

I skarp motsats till de nämnda skölddråporna i fråga om bruket av berättande (resp. skildrande) tempus synes Ulv Uggasons Husdråpa stå. Av diktens bevarade, i Skjald. upptecknade 2 helstrofer använder den ena för ändamålet pres., den andra pret., av de 10 halvstroforna upptar den första dedikationen, medan 5 för skildringen använda pres.¹⁾, endast 4 pret.

Som förklaring på olikheterna i ovan berörda avseende mellan de tre dikterna kan man tänka sig ungefär följande.

visserligen enligt det alternativ, som här har blivit uppställt, "þøll fagr-gøtu allir" och ej såsom i Skjald. B "þall fagr-gøtu allir", men detta betyder faktiskt intet, då versformen i dikten ju är fornskaldahátt, som ej kräver helassonans i de jämna raderna.

¹⁾ Den sista upptar huvudsakl. en anm. ang. diktens komposition.

Såsom F. Jónsson (Litt.-hist. I s. 421) framhåller, har tydligen den sköld, som Brage hade fått som gåva av konung Ragnar, innehållit olika fält — dessa ha varit minst fyra —, med var sina bilder, som ha givit Brage anledningen till att berätta de sägner, varpå de ha syftat. Var avdelning av dikten har säkerligen varit avslutad med ett sammanfattande omdöme, och av dessa finnas de två första bevarade (1: "pat fall flotna segik á fõgrum randar botni" — om Hamdes och Sorles sista kamp i konung Jormunreks sal —, 2: "þá sókn má kenna á Svølnis salpenningi" — om Hjadningakampen). Icke på långt när allt av det, som berättas av skalden ur varje i dikten berörd sägenkrets, har blivit avbildat i de olika fälten, rimligtvis endast en situation i vardera av dessa, ty utrymmet har ju icke varit stort. Enligt min gissning har skalden i var avdelning av dikten, som han för övrigt förtäljt i pret., likasom pekat på den situation, som varit föremål för bilden på skölden, och för detta ändamål i de båda fall, varom det här rört sig, använt ett omdöme i pres. för att omedelbart fortsätta i pret. Så förklaras ordalagen i str. 5, där hela situationen i konung Jormunreks sal framställes för åhörarnas fantasi: "*þar standa Naglfara segls siglur, andvanar saums, svát gerðu gyrdan golfhølkvis sá fylkis*" etc. (tillhörande den första bevarade stevbalken), likaså i str. 10, där kamphettan i Hjadningaslaget åskådliggöres: "*Letrat lýða stillir landa vanr stóðva glamma mun høð á sandi — þá svall heipt i Høgná — es þróttig þremja þrymregin sóttu Heðin*" etc. ¹⁾. — Det påpekande momentet i den fjärde av de stevbalkar i dikten, som i mer eller mindre fragmentariskt skick ha blivit bevarade, finna vi i str. 14: "*þat erum sýnt, at sonr Aldafõðrs vildi snimma of freista afls vid úri þeððan jarðar reist*".

¹⁾ Skulle *letrat* genom avskrivningsfel ha uppstått ur ett ursprungligt *létat*, så ha vi icke det påpekande momentet i stevbalken bevarat.

Huru de omdömen ha varit beskaffade, som eventuellt ha inlett de olika stevbalkarna i Ragnarsdr., därom veta vi intet. Det är möjligt, att dessa ej ha varit så formulerade, att de lika fullständigt som de inledande omdömena till de två bevarade stevbalkarna av Haustlǫng ha knutit allt det, som har blivit berättat i varje avdelning, tillsammans med de dithörande bilder, som ha fått utrymme på skölden. I detta avseende fyller den senare dikten varje berättigat anspråk. Så i str. 1: "Sék á hreingǫru hlýri hildar fats trigg-laust of far þriggja týframra tíva ok þjaza"; likaså i str. 14: "Eðr of sér á baugi 'hellis baur hyrjar', es ótti jǫtna lét of sóttan Grjóttúna haug". Några påpekanden i pres-form har Tjodolv på grund härav kanske ej funnit nödiga; *sviðnar* i str. 13 (jmf. s. 296) är nog ej ett sådant; däremot tyckes sammanhanget tala. — Avslutningen av varje parti i kvädet innehåller i motsats till inledningen blott ett konstaterande av det faktum, att det, som har blivit berättat, finnes (i vilka moment?) att skåda på skölden.

I belysningen av det nu anförda skulle vi lätt kunna tänka oss orsaken till de många pres.-formerna i Ulvs Hus-dråpa. Väggarna och taket i Olav Pås hall lämnade utrymme för ett större antal tavlor, som också kunde få ett avsevärt format. I en dikt om dessa dekorationer var rikligt tillfälle att i pres.-form företa ett utpekande än av den ena, än av den andra tavlan och detaljen, medan de tillfogade supplerande sägenpartierna jämförelsevis mindre ofta gävo anledning till användning av pret. Enligt denna uppfattning skulle bland andra skildringar i bild i hallen ha funnits en av Heimdalls och Lokes strid vid Singasten i det ögonblick, då den förre hade äntrat opp på stenen. Vilket eller vilka moment i sägnen om Tors fiske som snidaren hade avbildat, skulle i motsats härtill ej framgå av diktfragmenten, som däremot behandla flera andra partier av sägnen. En stor tavla med framställning av Balders bål

har tydligen prytt hallen; på den syntes Frey på Gullinburste i spetsen för en härskara, Oden ridande till bålet och likaså Heimdall; till dessa bilder har skalden bifogat en fullständig uppgift om hur jättinnan Hyrrokkin sköt Balders skepp ut i havet, under det att Odens krigare höllo den fruktansvärda varg, som var hennes riddjur.

När vi från dessa bildråpor övergå till att ta del av förhållandet mellan pret. och hist. pres. (etc.) i den återstående överväldigande massan av skaldekväden, må vi först ägna uppmärksamhet åt Sigvats Austrfararvisur¹). Där finna vi pres. dominera i str. 10—12 (Skjald. I B s. 222):

”På våren läto vi den modige konungens skepp ligga tältade långt ute vid ön utanför det härliga landet, men nu om hösten, när skeppen *föras* opp på land, *är* det min lott att rida; min id *är* omväxlande”. ”Hästen *löper* svulten i kvällsskymningen efter de långa vägarna till hallen; hoven *river* opp marken; dagen *är* snart förliden; nu *är* det (så), att hästen *bär* mig över bäckarna fjärran från danernas land; min häst snubblade i bäcken; dag och natt *mötas* nu”. ”De vackra kvinnorna *skola se* ut — de *se* dammet —, där vi *rida* i flygande fart genom Ragnvalds stad; *låt oss* driva på hästarna fram till gården, så att den kloka kvinnan inne i husen *kan höra* hästarnas starka lopp långt borta ifrån.”

Emellertid torde det vara tillräckligt att påpeka, att dessa strofer enligt tradition och inre karaktär äro *lausavisor* (jmf. även str. 15), och att pres. här sålunda betecknar samtidighet i avseende på de händelser, som omtalas.

Ungefär på samma sätt förhåller det sig antagligen med str. 10 i Sigvats Nesjavísur (Skj. I B s. 219):

”Jag gissar, att särdeles många av de krigare, som kommo nordanifrån, härefter i denna hårda kamp *gå* miste om möjligheten att komma hem; mången [...] sjönk till botten från skeppet; det *är* sant, att vi ha mött Sven ute (på havet).”

Då kvädet är diktat omedelbart efter striden och strofen bär alla tecken av att ha kommit till som *lausavisa* just

¹) För större korthets skull citeras i det följande skaldedikterna oftast blott i översättning, i allmänhet troget följande F. Jónssons i Skjald.

under kampen, är det knappast att antaga, att pres. här är historiskt. Även de fall av pres., som förekomma i de två följande stroferna i dikten, skulle kunna förklaras på liknande sätt som de, vilka förefinnas i den nyssnämnda, men då pres. här är fullt naturligt även under förutsättning av att stroferna diktats efter striden, har förekomsten av nämnda tempusform i dem ingen betydelse för denna undersökning.

Dikter, som förtjäna uppmärksamhet i detta sammanhang, äro Torleik Fagres flock om Sven Ulvson av 1051 och Halle stirdes flock av 1064, där i flera strofer pres. be-
gagnas vid sidan av pret. i andra. De nämnda stroferna i Torleiks dikt (2—5, 11, Skj. I B s. 365 f., 368), som skildra strider mellan Harald Hårdråde och Sven Ulvsson, lyda:

(2) "Det är att vänta, att introndernas raska manskap *skall finna* ('finni') den kampkunnige konungen i kamp på havet; där *kan* Gud råda för vem som äntligen *berövar* den andre liv eller rike; Sven *tänker* icke på en lätt brytbar förlikning". (3) "Harald, som ofta *har* röda sköldar utanför kusten, *styr* kamplysten de breda skeppen norrifrån ut på havet, men den spjuten rödfärgande Svens präktiga skepp med de förgyllda gapen, vackert målade, *söka* över havet söderifrån". (4) "Danernas segerrike furste *skall beröva* många herrar livet — han *har*, upphetsad till kamp, högt pansrade skepp samlade utanför landet —, om han *för* 600 skepp söderifrån till mötes med Hordernas kraftige konung". (5) "Ulvs käre son, som *upptornar* höga likhopar i striden, *styr* sina fagra skepp till Göta älv; de guldinvävda fanorna *sväva*, där det röda blodet *utöses* över markerna; vapnen *tränga* genom brynjorna". (11) "Det grå havet *brusar*, och böljan *för* det ljusa skummet över det rödmålade skeppet, där det *gapar* med sin guldprydd (drak-)mun".

De hithörande stroferna (1—5 — Skj. I B s. 370 f. —; endast ännu en strof — 6 — finnes i behåll) i Halles dikt, som talar om mötet mellan konungarna Harald och Sven vid Göta älv, ha följande lydelse:

(1) "Konungen, som *omgärdar* sitt land, *omger* det med skeppsstammar norrut ifrån Öresund; krigaren *beträdde* hamnen med krigsskeppens häl; skeppen, vilkas förstammar *äro* smyckade med guld, *fära* kraftigt havet — och stänkborden *bäva* — under hären längs med och västerifrån Halland". (2) "Den edhällige

Harald *omgärar* ofta landet med skepp; Sven *skär* också ösunden (för att komma) till mötes med den andre konungen; den berömde krigaren *utför* ej en liten här av alla daner, han, som *omger* var bukt söderifrån med skeppsstammar". (3) "Du *drog* åter mot söder, modige konung, där alla daner *önskade* det avtalta mötet; jag *ser* ej någon mindre anledning; Sven *är* på väg norrifrån nära intill landamäret för att träffa Harald; det *blev* en mödofull färd längs det vidsträckta landet". (4) "De modiga bönderna *uttala* mycket högt, när män *träffas*, på båda sidor sådana ord, som i hög grad *bedröva* (andra) män: de män, som (envist vilja) *hålla* ut till det allra sista, *äro* ej mycket villiga till ('låta eigi brått vid') förlikning; övermod *sväller* hos konungarna". (5) "Konungarnas omåttliga vrede *blir* i hög grad farlig, om det *gäller* förlikning; de män, som *förstå* sig på att medla, *väga* alla frågor på vågskål; det *är* riktigt att säga konungarna allt sådant, som *likar* folket; om männen (nu) *skola* skiljas i ofrid, *är* det begärighetens lust, som *vällar* det".

I avseende på dessa strofer är att märka, att det i båda dikterna skildras tilldragelser av starkt spännande intresse, vilka utspelats kort före kvädenas tillkomst; stroferna i fråga ha utpräglad lausavisekaraktär, och det ligger väl även här närmast till hands att antaga, att de också ha kommit till som *lausavisur* samtidigt med de tilldragelser, som de syfta på, och sedan ha blivit inarbetade i de kort därpå författade flockarna, även om den möjligheten ej är absolut utesluten, att vi här ha att göra med hist. pres., resp. växling mellan pret. o. nämnda form.

Ej heller är det säkert, att vi finna hist. pres. i str. 24 av Tjodolv Arnorssons Magnusflock från 1045 (Skjald. I B s. 338), där skalden mitt i den övriga skildringen i pret. utbrister (det är fråga om Magnus den godes härjning av Skåne): "här *är* larm i Danmark, hästen *stormar* fram över höjderna västerifrån".

Strofen lyder i omedelbart sammanhang med den följande:

(24) "Olavs son bjöd förut att gå opp i land; Magnus gick vred (= kamplysten) från skeppen med stor prakt; den raske konungen bjöd att härja omkring i Skåne — här *är* larm i Danmark —; hästen *stormar* fram västerifrån över höjderna". (25)

"Kampen hölls med god lycka, såsom Magnus önskade; krigaren ger mig tillfälle att dikta om seger; trondernas konung rödfärgade svärdet ideligen; till gengäld *har* han sedan efter tre strider fullständigt överhand".

Pres. i str. 25 är tydligen nutidspres. (se om liknande företeelser nedan s. 303 ff.). Att str. 24 ursprungligen varit en lausavisa ¹⁾, synes rätt sannolikt, enär sammanhanget mellan pres.-omdömena, särskilt det senare, och det övriga, som skildras i strofen, ej är tydligt genom dikten själv, utan kräver ett förtydligande genom en kunskap om de åsyftade fakta, som förskriver sig från annan källa — här väl uppfattningen av något, som är känt genom omedelbar åskådning.

Något olika ställer sig förhållandet med Sigvats Erfi-
drápa Óláfs helga str. 8 (Skjald. I B s. 241); här omtalas i skildringen av Olavs sista tåg 1030 från Jämtland in i Trondalagen den hjälp, Olav fick av de svenskar, som hade slutit sig till honom, "peir's austan *nenna*" ("de som komma österifrån"), där användningen av pres. förklaras genom den geografiska erinran, som ligger i uttalandet.

Helt annorlunda än i fråga om Torleiks och Halles ovan nämnda strofer ställer det sig i fråga om uttalandet i Magnúsfokkr str. 16 (Skj. I B s. 335 f.):

"det är tydligt, att Svens ledsagare *ha* gått miste om hemkomsten; männens färd *har* blivit mycket hård; hetsad av stormen, *vätter* böljan deras huvudskallar och benlägggar på sandbotten; havet *brusar* över männen".

Här åsyftas tydligen ett förhärlikande av danskarnas nederlag genom framhållandet av att deras döda ben ännu rullas av havets vågor.

Ungefär på samma sätt förhåller det sig med Arnor Tordarsons Hrynhenda str. 9 (Skj. I B s. 308), där det i samband med Magnus d. godes rustningar till tåg mot venederna, vilka omtalas i pres., heter: "menn *hræðask* við klæði

¹⁾ Likasom förhållandet utan allt tvivel är med str. 18.

Gjúka ættar" ("fruktan är allmän för [Magnus'] väpnade skara"); här omtalar skalden ett *bestående* faktum, alldeles som när han sedan i str. 18 (s. 311) berättar, hur lysande Magnus' härfärd *ter* sig: "Det *förekommer* männen, som om himlakonungens änglaskaror samlade *sväva* hän över böljorna, när fursten *låter* skeppet löpa över havet" ¹⁾).

Valgard "á Velli" har i sin dikt om Harald Hårdråde str. 5, 7 och 11 (Skj. I B s. 361 f.) mitt i skildringar i pret. uttalanden inflickade om konstanta eller itererade förhållanden:

(5) "Harald, du sköt skeppet fram för att mottaga den skönaste last; östan ifrån Gårdar medförde du guld; ära, som ej *kan* misstänkas (= lastas), *bevisas* dig; utmärkte konung, du [...] såg Sigtuna, då havsstänket höll opp". (7) "Harald, du härjade fullständigt hela Seland; vargen löpte raskt till att besöka den fallna valen; furste, du *slår* dina fiender; konungen gick med många män och mycken makt opp på Fyen och gav ej hjälmarna litet arbete; den sargade skölden brast sönder". (11) "Skummet fyllde guldets underlag; det svällande havet lekte, och böljorna tvådde de fruktansvärda huvudena på härskeppen; du *råder* för hela Norge, och aldrig *fårar* en ypperligare furste det kalla havet; den modiga skaran *stöder* sin drotten".

Jämför även Tormod Trevilssons Hrafnsmál str. 1 (l. c. s. 196):

"Först fällde krigaren med svärd honom, som man kallade Vigfus; där *slita* sedan korparna föda av den sårade krigaren, Björns son".

Arnor Tordarsons Magnusdråpa str. 15 (l. c. s. 314) kan tjäna till jämförelse:

"Sandiga *driva* liken av Svens män söderifrån intill stranden; folk *ser* vida omkring utanför Jutland, var liken *flyta*; ulven *drar* likhögen opp ur vattnet; vargen *sliter* i kropparna i vikarna; Olavs son förbjöd örnen att fasta".

Även här motiveras användningen av pres. ytterligare av den iteration, som skalden velat framhäva, låt vara att en svag möjlighet finnes, att det hela bör tänkas i pret.

¹⁾ Jmf. ock Ottar Svartes Höfuðlausn str. 6 (l. c. s. 269), samme förf:s Knútsdråpa str. 3, 9 f. (s. 273, 274 f.), i viss mån även Tjodolvs Magnusflokkur str. 15 (s. 335).

Iterationen, enligt diktarens uppfattning fortsatt allt intill den stund, då dikten koncipieras, förklarar pres. mitt i pret.-skildring i Arnors Hrynhenda str. 11 (l. c. s. 308): "Vise, du *vállar* vendernas sorg", likaså i Bolverk Arnorssons dråpa om Harald Hårdråde str. 6 (l. c. s. 356): "den kraftige fursten *får* seger i varje kamp", och i Gottorm Sindres Håkonardråpa (str. 8 l. c. s. 56): "konungen *skonar* sig icke i kampen, denne bland konungar, som fick ett övermått av mod".

I anslutning till "iterations-pres." begagnas pres. för teckningen av konstanta förhållanden t. ex. under en viss ännu styrande härskares tid. För dylika teckningar brukas än i dag i regeln pres. Ex. från 1065 finna vi i Tjodolvs Sexstefja str. 10, 27, 30—34 (l. c. s. 341, 345 f.) bland och efter skildringar av olika episoder i Harald Hårdrådes historia:

(10) "Krigarens duktiga folk *bör* ('skyli') sitta och stå trofast, såsom den härlige konungen önskar. Hela folket *är* underdånigt under krigaren; det *är* ingen annan utväg än att underkasta sig det, som konungen var gång *vill* befälla männen" ¹⁾. (27) "Konungen *besår* sin hirds ljusa branta ringåker med Kråkas säd; den redlige fursten *öser* Kråkas ljusa säd på mina egna armar". (30) "Fursten *låter* örnen glädja sig åt lik; hordernas konung *fäller* männen; krigaren *låter* hirden med spjutuddarna försvara varje grunt ställe söderut, som han *skall* vakta". (31) "Kampen *rasar* med full kraft omkring konungen, där svärden *svingas* från skidan". (32) "Fursten *låter* pilarna falla ned från brynjan(?); Harald *vill*, att högen av de fällda *tillväxer*". (33 kan ej tydas.) (34) "Hersarnas vän *binder* ute vid jordens kant männens skepp vid det klara havets skeppsbefarna vik". — Liknande är förhållandet med Tiodolvs runhenta dikt om Harald str. 2 (o. 1055; l. c. s. 338): "Modet *förökar* var bedrift för Olavs fader, så att det förjänar att besjungas" ²⁾.

¹⁾ Denna strof är möjligen en lausavisa; se nästa not.

²⁾ Däremot skulle hist. pres. etc. vara att finna i str. 11 och 24 av Sexstefja, sådan dikten meddelas i Skjald., såvida de verkligen höra till detta kväde. Deras lydelse är (l. c. s. 341 f., 344 f.): (11) "Den tappra skaran *har* hos Sven förändrat sin dygd och sin utmärkte furste; denna förnedrande trolöshet *står* länge till minnes". (24) "Den rådkloke Harald

I fråga om tidsförhållandet är detta samma fall, som vi träffa på i en hel del lovsånger till framstående levande personer, där hela partier av kvädet, särskilt dess sista del, forma sig till en förhållande skildring av den lovprisade och hans egenskaper samt av förhållanden, som bero av honom. Så t. ex. Torbjörns Haraldskvæði (l. c. s. 22 ff.: str. 5—6: 1—4, 16—23), Egils Arinbjarnarkviða (l. c. s. 38 ff.; str. 15—18, 20—22), Hallvards Knútsdrápa (s. 293 f.; str. 4—8), Arnors Hrynhenda (s. 306 ff.; str. 14, 16—19), Torleiks flock om Sven Ulvsson (s. 368; str. 11—13), Steins Óláfsdrápa (s. 379 ff.; str. 7, 12—17); se ock Einars Vellekla (s. 117 ff.; str. 16—17).

Av särskilt intresse är Egils Höfuðlausn (l. c. s. 30 ff.). Som bekant var det under särskilt svåra omständigheter, som skalden diktade detta kväde. Tiden var kort, och vad kanske värre var, Egil hade nog icke så väl reda på de särskilda bedrifter, som Erik Blodyx hade utfört, var möjligen ej heller så angelägen om att i ett lovkväde berätta om dem, som han kände till. Av dessa omständigheter betingas diktens egendomlighet i avseende på innehållet. I motsats till den isländska skaldediktens eljes genomgående karaktär att vid händelseskildringar teckna bestämt angivna konkreta tilldragelser prisar denna dråpa konung Erik i ordalag, som hur målande bilder de än förmå teckna, dock i sak ge åhöraren endast allmänna abstrakta föreställ-

straffar undersåtarnas visade övermod; jag *tror*, att konungens män få lön för vad de *göra* sig skyldiga till; männen *få* sådana bördor, som de själva *bryta* åt sig; så *avgör* Harald stridiglfeterna; den ene *låter* nu den andre vederfaras rättvisa”.

Emellertid är det på intet sätt säkert, att de båda stroferna tillhöra Sexstefja. Där de citeras, nämnes blott, att Tiodolv författat dem, ej att de äro en del av sagda dikt. Och då de dessutom till sin karaktär närmast likna lausavisor, torde det väl ej vara oberättigat att misstänka dem för att vara detta (jmf. F. Jónsson Litt.-hist. I s. 630). Absolut säkra ex. på pres. hist. innehålla de sålunda ej. Även om str. 10, som här ovan omtalats, gäller vad nu sagts om dessa båda strofers sannolika natur av lausavisor.

ningar. Detta hindrar dock ej, att skalden, som härvid tydligen följer ett allmänt schema för författandet av dylika kväden, i större delen av dikten (str. 3: 5—8—15; str. 1—3: 1—4 innehålla en inledande invokation) använder pret.¹⁾, som väl lämpar sig för skildringar av verkliga tilldragelser i det förflutna, varpå han, efter de båda stefjamålen, i str. 16—18 (i förra delen av slömr) använder pres. för att, i fingerad motsats till de föregående berättande momenten, skildra konstanta egenskaper hos kvädets föremål (str. 19—20, senare delen av slömr, innehåller en tillägnan av det fullbordade kvädet, som direkt anknyter sig till invokationen i dess början).

Sedd i belysningen av det, som här har blivit anfört, blir användningen av pres. på åtskilliga ställen i skaldernas dikter lätt förklarlig.

Så t. ex. i stevet till Eyolfs Bandadråpa o. 1010 (l. c. s. 191 f.): "Erik *drager* krigisk landet under sig enligt gudarnas vilja och *håller* kamp, och jarlen *råder* sedan för det gudabeskyddade landet". Här är det tydligen fråga om ett perdurerande tillstånd i motsats till de i pret. hållna skildringarna för övrigt i dråpanns bevarade partier. Så är det också i Hallfreds Olavsdråpa (1001) i stevet str. 19 och och 25 (l. c. s. 154, 156). Det innehåller orden: "all fred *förstöres* på grund av Tryggves flyktskygge sons död"; dessa säga ju, att de olyckliga följderna av konung Olavs död alltjämt fortsätta att utbreda sig, ett omdöme, som kan vara väl på sin plats så kort tid efter denna händelse.

På detta sätt kastas också ljus över det inre förhål-

¹⁾ I str. 13: 1—4 finna vi i upplagorna pres.: "*Latr* snót saka | sverð-Freyr vaka, | en skers Haka | skidgard braka". Emellertid kan *latr* i senare tider genom avskrivare ha uppstått för ett tidigare *lét*; — skulle detta ej vara fallet, ha vi likväl med all sannolikhet ej heller här något hist. pres. utan ett omdöme om ett konstant förhållande, som blivit inskjutet i den "berättande" delen av dråpan.

landet mellan stroferna i Hallfreds Håkonardråpa (l. c. s. 147 f.). Av dessa innehålla 1, 3, 4, 7 och 8 verber i pres.:

(1) "Det mäktiga, i anseende till håret knoppade träd, som vårdar sköldskadan, *står* till stort understöd åt Ulls skepps träd i öster". (3) "Den raske ägaren av vindens häst *lockar* med svärdens sanna ord Tredjes barrskogshårade hustru under sig". (4) "Därför tänker jag, (att) den, som bringar lansar att flyga ("fleygjanda frakna"), (*är*) mycket motvillig att lämna Auds frejdade syster allena; landet *ligger* under smyckesförminskaren". (7) "Den stridsmäktige förtrogne vännen till grammen, han, som käckhet *behagar*, *låter*, upphetsad av kamplust, Hedens av hammaren slagna kläder slamra omkring sig". (8) "Brusande hagel från Egils vapen *faller* i mängd hårt ned på Hamdes skjortor på vågdjurets käckä träd".

Förhållandet med str. 7, 8 låter ju ej med säkerhet bestämma sig utan kännedom om det sammanhang, i vilket de förekomma; emellertid är det ju tydligt, att pres. i dessa strofer ej behöver fattas som hist.; och ser man dem i samband med vad som för övrigt här redan har blivit klargjort och det med vad som nedan kommer att klargöras, är föga sannolikhet för att det har denna natur. Det troligaste är att, medan de övriga bevarade stroferna i kvädet ¹⁾ innehålla berättelser om särskilda tilldragelser, alla de här citerade ha skildrat konstanta eller itererade förhållanden (jmf. Tjodolvs Sexstefja). Antagligen ha dessa senare strofer haft sin plats i dråpans senaste parti; i alla händelser kan kvädet icke gärna ha börjat med str. 1 ("Askpollum stendr Ullar" etc.).

Att ett besittningstagande av väldet i ett land vid en historiskt given tidpunkt ej behöver omtalas i pres.-form, och att vi sålunda ej i ett dylikt bruk ha något stöd för att anta ett pret. hist. i str. 3 av Håkonardråpa, visas bl. a. av str. 5 och 6 i samma dikt:

¹⁾ Utom str. 9 (pros. ordföljd: "Þaðan verða björt fót Sörla rjóðask i blóði fyrða" etc.). Den genom "þaðan" antyddä orsaken till ny strid kan ju emellertid lika väl tänkas förefintlig i då förfutten som i då varande tid. Strofen, som innehåller en del av ett stöv, hör till en stövbalk, ej till slömr (jmf. ovan s. 28 f.).

(5) "Det äktenskapet *avslöts* sedan, att denne rådkloke vän till konungen *ägde* Onars enda dotter, den med skog bevuxna". (6) "Styraren av hamnplatsens korpar *drog* åt sig Båleygs med brett anlete försedda brud med stålels mäktiga tal". Ävenså av Arnors Hrynhenda str. 8 (l. c. s. 307 f.) "Männens vän (= Magnus d. gode), du *kom* i besittning av hela Norge" och samme förf.s Magnusdråpa str. 7 (s. 312): "Den modige, härlige fursten *upp-nådde* sedan att styra Norge och hela Danmark".

Liknande Håkonardråpa i här omnämnda avseende är Kormak Ogmundarsons Sigurdardråpa (l. c. s. 69). Str. 1 upptas av invokationen, str. 5 av dedikationen; i str. 4 ha vi ett berättande moment:

"Kampen *rasade*, då krigaren, som *höll* drabbning, *trängde* fram med det klingande svärdet" ('ordtak'). I de övriga fyra stroforna få vi en skildring av konstanta (resp. itererade) förhållanden. (2) "Krigaren *är* i kampen ypperligare än många (tillsammans); svärdet *skaffar* den krigsraske Sigurd jarl land". (3) "Jarlen, som *hissar* seglet i topp, utmärker ¹⁾ den redobogne diktaren med en pannduk" ('ordtak'). (6) "Man *må* icke taga med sig mat eller dryck till den givmilde mannens hem, ('ordtak'); vem *skulle kunna* ('mynti') sätta sig emot beskyddaren av helgedomen; däråt *gläder* sig den givmilde fursten" ('ordtak').

Det kan synas, som om det i de skaldedikter, som här sysselsätta oss, funnes åtminstone *ett* säkert ex. på användning av historiskt pres., nämligen hos Sigvat i hans Knutsdråpa str. 4 (Skj. I B s. 232 ff.):

"Svala kölar — det erfor man — rusade norrifrån med grammen till det släta Seland, men Anund *far* med en annan, en svensk här vid årtullen mot danerna".

Orsaken till detta enastående fall hos Sigvat skulle man naturligtvis antaga ligga i svårigheten att i det besvärliga versslaget *toglag* finna ett lämpligt helassonierande rimord till *her*; *ferr* passar utmärkt men ej *för* (r. 8 lyder: "her soenskan ferr" — om Anund Jakob —), och då samordnandet med den föregående satsen, som har sitt verb i pret., i alla fall gör meningen tydlig, skulle Sigvat ha fallit för frestelsen att skapa ett nödrim.

¹⁾ Vanligt nutidspres.

Emellertid ställer sig saken vid närmare eftersinnande icke så enkel. Det är visserligen sant, at Sigvat synes ha eftersträvat helassonanser i de jämna raderna av kvädet, likasom strävandet synes ha varit att i de udda raderna få halvassonans och därjämte två bistavar. Vid en granskning av rimförhållandena i Knútsdrápa finner man emellertid, att han särdeles ofta givit efter i fråga om dessa fordringar på rimflätningen. Vad bistavarna beträffar, äro åtta av de bevarade 38 udda raderna utrustade med endast en vardera. Sex av dessa rader sakna helt och hållet assonans, och i fjorton har skalden i avseende på sistnämnda rim tagit sig den friheten att framför den identiska konsonanten tolerera vokaler med olika kvantitet. Samma frihet tar han sig på sex ställen i fråga om hel assonans i jämna rader. I en dylik saknas (7,2: "Her austan frá") varje assonans, i två har Sigvat endast halv assonans (3,2: "Hykk ætt at frétt", 5,8: "Þundar umb öndur"). Under dessa omständigheter får man nog ej fästa alltför stor vikt vid det förhållandet, att *ferr* i den rad, som här är i fråga, bildar helassonans med *her*; det låter sig tänka, att Sigvat möjligen själv har avfattat denna rad i formen: "her sænskan *för*", men att i senare tid någon avskrivare, som var van vid pres. hist. i prosan, gjort en liten förändring för att, såsom han väl trodde, återställa en ursprunglig helassonans. — Sålunda: säker är en ursprunglig pres. hist. ej heller i detta fall. Skulle vi tänka oss dess förekomst här, så skulle vi ha träffat på det enda fall i den litteratur, vi här sysselsätta oss med, för vilket det med någon sannolikhet skulle kunna antagas, att hist. pres. har blivit begagnat för berättelse om en händelse, som i författandets ögonblick låg så långt tillbaka i tiden, som det här skulle ha varit fallet, nämligen c. 12 år.

Vi ha visserligen även ett annat, om vilket det har blivit antaget, att det berättande pres. skulle ha blivit be-

gagnat i fråga om en tidpunkt, som är ännu mer avlägsen — väl över 20 år — från den, då den dikt, där det förekommer, blev författad, men detta antagande är knappast riktigt.

Frågan rör det verb, som träffas i huvudpunkten i en av de bevarade halvstroferna av Ottar Svartes Óláfsdrápa scenska (str. 2, Skjald. I B s. 267), och denna fråga är av desto större intresse, som den också berör en punkt i den svenska historien.

Halvstrofen lyder:

Vísi tekr (vig-Freys)
 víst austr munlaust
 (aldar hefr allvaldr)
 Óska víf (gótt líf).

Wisén (Carm. Norr. I s. 43 f.) har tydligen uppfattat punkten i fråga så, att den omtalar erövringar, som Olov Skötkonung gjorde, och han har i samband härmed placerat strofen sist bland de bevarade fragmenten av kvädet; troligen har han uppfattat *tekr* som nutidspres. F. Jónsson åter har antagit, att omdömet syftar på Olovs tronbestigning, och han har därför placerat strofen närmast invokationen i början av dikten; han uppfattar *tekr* såsom hist. pres.

Den mening, som jag själv en gång i anslutning till Wisén uttalat (Hist. Tidskr. 1899 s. 231 f.), att punkten åsyftar erövringståg österut från Sverge, stöder sig naturligtvis till en viss grad på uttrycket *austr*. Men endast under vissa förutsättningar blir det berättigat att översätta detta ord med "där österut". Det är ju nogsamnt bekant, att *austr* i skaldediktningen eller annan isländsk litteratur ej alls behöver beteckna en lokalitet öster om den, där kvädet föredras (här Sverge), utan mycket väl kan beteckna denna senare, så framt den är belägen öster om författarens fädernesland (här Island); se t. ex. Håkonardrápas bekanta första strof.

De omständigheter, som ha förmått mig att på här ifrågavarande ställe översätta *austr* med "där österut", ej "här österut", stå i direkt samband med ämnet för denna undersökning och berör därigenom frågan, till vilken tid strofen i avseende på sitt innehåll bör hänföras.

Notisen om hur Olov vinner makten i ett land "österut", är sammanflätad med den parentetiskt inskjutna uppgiften, att Olav såsom folkets härskare för en "strids-Freys", en stridshjältes, "goda" liv. F. Jónsson har tolkat detta "goda" som "glada" (väl: "bekymmerslösa") men, som det synes mig, knappt med rätta. Att som en berömmelse för en "strids-Frey" tala om ett "glatt liv" går ej väl ihop för en norrön skald; för honom var nog en *strids-Freys* "goda liv" ett ärofyllt, ett genom krigiska framgångar utmärkt liv, och det parentetiska omdömet syftar sålunda sannolikt på krigsbedrifter, som Olav utförde på den tid, då dräpan kom till.

Enär nu omdömen, som i den nordiska skaldepoesien förekomma inflätade i varandra, såsom fallet är med de båda här omtalade, i avseende på innehållet — för så vida parenteser har ett verkligt reellt innehåll — bruka stå i ganska intimt förhållande till varandra, synes det mig klart, att det, som omtalas i huvudpunkten, nämligen att Olov vann väldet i ett herrelöst land, har varit förbundet med kamp, och det kan antagas, att Olov, när denna utkämpades, verkligen var, såsom det står, "allvaldr aldar", sålunda redan konung i Sverge.

Dessutom, och detta är kanske viktigast, är ett hist. pres. *tekr* i huvudpunkten misstänkt redan på grund av det, som förut har blivit anfört om förekomsten av dylikt verbaluttryck i skaldepoesien före 1100. Såsom vi sett, kan hist. pres. i denna med någon större grad av visshet konstateras endast i ett, och detta visst icke heller otvivelaktigt, fall, där dess förekomst dessutom helt och hållet skulle bero på rimnöd. I den här omhandlade strofen föreligger absolut intet rim-

tvång och ej heller någon metrisk grund, som skulle kunna verka necessiterande på skalden, så att han till följd härav hade blivit tvungen att insätta ett *tekr* för ett *tók*.

I avseende på det spørsmål, som föreligger här, synas två alternativ föreligga.

Det ena är, att *tekr* icke ursprungligen stått i strofen, utan har blivit insatt i st. för *tók* av någon senare avskrivare, som har varit påverkad av det i prosan vanliga bruket av pres. hist., och att således F. Jónssons ovan omtalade uppfattning av innehållet i den sats, där verbet har sin plats, är den riktiga; under denna förutsättning skulle ju intet hist. pres. förefinnas på detta ställe. Mot detta alternativ talar emellertid den omständigheten, att det gör sammanhanget mellan huvudpunkten och den parentetiska satsen skäligan svårt att fatta. Det låg ju en tid av åtminstone omkr. 20 år mellan Olovs tronbestigning och dråpans uppkomst.

Det andra och mera sannolika alternativet är, att *tekr* är ursprungligt; då måste det, efter vad vi ha haft tillfälle att se, med tämlig visshet antas vara nutidspres. och syfta på något, som tilldrog sig samtidigt med diktens tillkomst, alltså på erövringsföretag under den tid, då Ottar befann sig i Sverge — från 1017 (eller tidigare) till 1022. I alla händelser ger säkerligen antagandet av läsarten *tekr* intet fastare stöd för den åsikten, att skalderna brukat begagna pres. hist., än antagandet av läsarten *tók* skulle göra ¹⁾.

¹⁾ Då det, såsom vi sett, är sannolikast, att vi i den omtalade strofen av Ottar ha ett ursprungligen av skalden insatt *tekr*, och antagandet av detta faktum gör det troligt, att skalden talat om erövringar "i öster", blir det för oss av ett visst intresse att tänka oss läget av det land, som skulle ha varit föremålet för dessa krigståg.

Det må då erinras därom, att Olov, såsom vi veta, under tiden för Ottars vistelse i Sverge ej gjorde några erövringar på danskt eller norskt område. Det torde alltså kanske ej vara för djärvt att påstå, att *austr* på det omtalade stället betecknar ett område öster om Sverge, i synnerhet som det väl ej kan beteckna någon lokalitet söder om Östersjön. Är detta

Slutresultatet av den här ovan anställda undersökningen är tydligen det, att vi i den norrœna skaldediktningen, vad tiden före 1100 beträffar, icke med absolut visshet kunna påvisa något fall av hist. pres., om vi undantaga de två, som vi påträffat hos Brage (se ovan s. 297), det, som möjligen kan finnas i Haustlǫng (se ovan s. 296) samt fallen hos Ulv Uggason (se ovan s. 298 f.). Vad särskilt dessa undantagsfall beträffar, är det väl, såsom det ovan har blivit påpekat, sannolikt, att de ha tillkommit under inflytande av sådana omständigheter, att de ej kunna anses som hist. pres. i termens vanliga bemärkelse och sålunda på sitt sätt bekräfta den regeln, att historiskt presens — i den vanliga betydelsen av detta uttryck — ej bevisligen finnes i den norrœna skaldediktningen under tiden till omkring 1100.

Är detta resultat av undersökningen riktigt, så har därmed också vunnits ett annat av stort intresse, nämligen att man i stilistiskt hänseende har att räkna med ännu en, och det en särdeles betydelsefull, överensstämmelse mellan den "folkliga" Eddadiktningen och den "lärda" skaldediktningen, ett faktum, som jämte åtskilliga andra, som förut ha blivit vederbörligen beaktade, talar för den åsikten, att ingen absolut klyfta skiljer de båda slagen av diktning, utan att det förefinnes en gradvis utvecklade övergång mellan sådana motsatser, som faktiskt te sig, då man jämför den

riktigt, ger väl strofen i fråga stöd för den meningen, att Olov Skötkonung i samband med sina krigiska företag i Ryssland under den orosfyllda tiden i detta land efter Vladimir den stores död, åren 1015—1019, gjort erövringar i Östersjöprovinserna. Slutgiltigt synas Sverges mellanhavanden med Rysslands nye härskare Jaroslav ha ordnats i samband med dennes giftermål 1019 med Olov Skötkonungs dotter Ingegärd. Men dessförinnan fanns det nog efter Vladimirs död mer än ett tillfälle för konung Olov att bemäktiga sig "herrelöst land" i öster. Och då det just är under denna tid, som vi först träffa Ottar i Sverge, är det väl om härnadsfärder "i österväg", som denne talar i den här omhandlade strofen.

enklare formen av Eddadiktning med skaldediktningen i någon av dess mera konstmässigt utbildade former.

Axel Åkerblom.

Eiríkr blóðöx i Jórviik.

Sagnfræðingar vorra tíma hafa verið tregir til að trúá því, að Eiríkr blóðöx hafi haft ríki á Norðimbralandi á dögum Aðalsteins Englakonungs (925—40), eins og segir í Noregskonungasögum og Egilssögu. Hafa þeir rengt þetta þrátt fyrir það þótt arfsögnin um Egil Skalla-Grímsson snerti bæði Eirík og Aðalstein, og Agli sé eignuð kvæði um þá báða, sem nokkuð hefir geymst af. Árið 1862 kvað dr. E. Jessen svo að orði, að þessu væri eigi trúandi, þar sem ensk rit gæfi als engan ávæning um það ¹⁾. En árið 1867 gaf W. F. Skene út allmikið safn til sögu Skotlands (Chronicles etc.), og er þar meðal annars prentuð æfisaga Cadroë hins helga frá Skotlandi, en í henni er "Eiríks konungs í Jórviik" getið á þeim tíma, er liggur að minsta kosti mjög nærri dögum Aðalsteins. Æfisögu þessa telur Skene (XLI. bls.) ritaða á 11. öld, eftir frásögn lærisveina St. Cadroë, og má ætla, að þar sé yfirleitt rétt hermt frá helztu æfi-atridum hans, svo sem ferð hans frá Skotlandi til Englands, enda hefir próf. Joh. Steenstrup tekið gildan vitnisburð æfisögunnar um landamæri Kumbralands og Norðimbralands (um Leeds) ²⁾, en tíma ferðarinnar virðist hann

¹⁾ Undersøgelser til nordisk Oldhistorie, 65. bls. Sjálfsagt hefir Jessen verið kunnugt um, að ensk sagnarit geta Eiríks Haraldssonar árin 948—54, en líklega haldið hann son Haralds Gormssonar Danakonungs, samkvæmt sögn Adams frá Brimum um "Hiring", sem eflaust er sami maður og "Yric" eða "Hyryc" í ensku árbókunum, þótt mishermt muni vera um faðerni hans (eins og um faðerni Tryggva konungs í Noregi og Ólafs helga).

²⁾ Frá Kumbrakonungi var Cadroë fylgt til Leeds ("Loida") og tók þar við honum höfðingi sá er "Gundericus" (= Gunderodus?) er nefndur, og

eigi hafa hirt um að ákveða nánara en svo, að Cadroë hafi verið í Lundún nálægt miðri 10. öld ¹⁾. Og enn er sagnfræðingum gjarnt til að efast um það, að Eiríkr blóðöx hafi komið til Nordimbralands fyrir árið 948 (er enskar árbækur geta hans fyrst, — sjá A. Bugge i Norges Historie I. 2. 139, 182—3. bls.), þótt ekkert annað sé til að veikja vitnisburð (norrænu og) íslenzku arfsagnarinnar um þetta, en það "argumentum e silentio", er fæst af þögn ensku árbókanna um síðustu ríkisár Adalsteins, þar sem árin standa auð, en slíkt er sama sem engin sönnun. Það getur ómögulega talist gild ástæða til að setja dauða Haralds hárfagra og för Eiríks úr landi eftir 940, að Gamli (= Gormr??) Eiríksson hafi hlotið að vera fæddur eftir lát Gorms ríka Danakonungs (935), því að það mun ósannað, að börn hafi aldrei heitin verið eftir lifandi frændum á dögum Gorms ríka, enda meira en vafasamt, að sá Gormr hafi nokkurn tíma meðan hann lifði verið kallaður "gamli", heldur eins líklegt og jafnvel líklegra, að Gormr enski († 890) hafi fengið kenningarnafnið "gamli" til greiningar frá Gormi yngra (eða ríka), föður Haralds blátannar, og Gamli Eiríksson verið heitinn eftir hinum nafnkunna herkonungi á Englandi (afabróður Eiríks blóðöxar?) ²⁾. Gagnvart þessum

för með honum til Eiríks konungs í Jórdvík. Nafnið minnir á "Gunnröð, er sumir menn kalla "Guðröð" Fms. I. 4. og Hrærek, sonu Haralds hárfagra, er ætla má, að verið hafi Eiríki fylgisamastir af bræðrum hans, því að svo segir í Fms. I. 5., sbr. Hkr, Hháf. 35. k., að þeir væri jafnan innan hirðar með konungi, og hefði "veislur stórar um Sogn ok um Hörðaland", en þeim hluta Noregs virðist Eiríkr hafa lengst haldið, og farið þaðan úr landi (Hkr. Hásk. g. 3. k.). H. Koht vill rengja tilveru sumra sona Haralds, er sögurnar nefna (N. Hist. Tidskr. IV. r. 6. b.), en það virðist hafa verið almenn arfsögn, að Haraldr hárfagri hafi átt 20 sonu (eða fleiri, sbr. Ágrip VD. 3. d. og. Fms. I. 4.), þótt ágreiningur sé um sum nöfnin.

¹⁾ Sbr. Normannerne III. 80—82.

²⁾ Sbr. Herv. XVI. k.: "Ingi, er konungdóm tók í Svíþjóð eftir Inga konung gamla". Sögusögnin virðist hafa slengt Gormunum saman, og látið því Gorm ríka verða afar gamlan (yfir 100 ára, sbr. Fms XI. 17.), en það getur eigi rétt verið (sbr. Vidensk. Selsk. Forh. 1893, 262 bls. n. 3.). Síðasti

efasemdum má finna ýmsar bendingar í vestrænum ritum til styrkingar íslensku arfsögninni um Eirík blóðöx, og er þar fyrst og fremst til að nefna vitnisburð helgisögunnar, er fyr var á minst.

I. Nú segir svo frá ferð Cadroë hins helga í æfisögu hans (*Vita S. Cadroë*, Skene 115—16. bls.), að hann hafi farið frá Skotlandi á dögum Konstantíns (III.) Skotakonungs, lagt leið sína um Kumbraland og Norðimbraland og hitt Játmund ("Hegmundus = Eadmund")¹⁾ konung í Winchester ("Vindecastra"), eftir að hann var búinn að dvelja hjá Donald ("Dovenaldus") Kumbrakonungi og Eiríki konungi í Jórvík. Það er ekki unt að sjá, hversu lengi Cadroë hefir verið á leiðinni, en þar sem Konstantín lét af ríkisstjórn 942 eða 943, og Kumbraland lagðist undir Malkolm (I.) Skotakonung árið 945, en Játmundr Englakonungur lézt 946, virðist alt þetta benda til, að Cadroë hafi hlotið að heimsækja þessa höfðingja einhvern tíma fyrir 946, og eru þá fengnar sterkar líkur til þess, að Eiríkr hafi verið konungur í Jórvík áður en þess er getið í enskum árbókum (A. S. Chr. A. 948 sbr. Florentius og Simeon), að Norðimbrar hafi tekið Eirík (Yric, Hyryc, Ircus, Eiricus) til ríkis móti vilja Játráðs (Eadreds) Englakonungs (árið 948)²⁾ Eins og tekið hefir verið fram³⁾, er ólíklegt, að Norðimbrar hefði gjört þetta, hefði Eiríkr verið þeim með öllu ókunnur áður, enda staðfestir ferðasaga St. Cadroë það, svo sem nú var sagt, að Eiríkr hafi ráðið fyrir Jórvík, áður en þetta gjörðist. Þó mælir margt á móti því, að Eiríkr hafi verið í Jórvík um daga Játmundar, er átti viðskifti við aðra konunga þar nyrðra, enda segja sögurnar einum rómi, að

Danakonungur með Gorms-nafni gat varla verið auknefndur "hinn gamli", nema hann hefði orðið óvenjulega gamall, en líkindi mæla á móti því um Gorm Hörða-Knúttson.

¹⁾ Sbr. Egelredus = Æðelred hjá enskum rithöfundum.

²⁾ Sbr. Magnús Stephensen í *Tímarit Bókm.* féll. V. 169—70.

³⁾ *MSt.* í *Tím. Bmf.* V. 171.

Aðalsteinn hafi veitt Eiríki yfirsókn á Norðimbralandi, og er það sögn Eg. og Hkr., að Eiríkr hafi verið settur þar til landvarnar¹⁾, en haldist þar eigi við eftir að Játmundr kom til ríkis. Þetta kemur heim við sögn enskra árbóka um það, að Ólafr kváran hafi komið til Jórvíkur í upphafi ríkis Játmundar (940, eða 941?), en ríður ekki í bág við frásögnina um komu Cadroë til þeirra beggja, Eiríks í Jórvík og Játmundar í Winchester, því að nokkur tími hefir hlotið að líða, frá því er Cadroë fer frá Eiríki og til þess er hann heimsækir Játmund, enda er sagt, að hann færi fyrst til "Lugduna" (Lundúnar), áður en hann kæmi til konungs í "Vindecastra". Síðan getur Vita S. Cadroë um "Ottho (= Odo) erkibiskup, sem ætla má að verið hafi nýkominn til embættis, eins og Játmundr til ríkis, þar sem Wulfhelm er nefndur (í A. S. Chron., Mon. hist. Brit. I. 386) erkibiskup í Canterbury árið sem Aðalsteinn dó, en Odo kemur við sætt Ólafs kvárans við Játmund skömmu síðar²⁾. Verður því sennilegast eftir öllum atvikum, að Cadroë hafi farið frá Konstantín Skotakonungi skömmu fyrir 940, komið fyrst til Donalds Kumbakonungs³⁾ og þá til Eiríks í Jórvík, litlu áður en Eiríkr fór úr landi, og haldið þaðan suður til Lundúnar, eins og ferðasagan segir, og þaðan til Játmundar konungs í Winchester, nokkru eftir að hann var kominn til ríkis, en áður en hann hóf her-

¹⁾ Ágrip (VD. 18. d.) segir, að Eiríkr hafi þegið af Aðalsteini "jarlsríki" á Norðimbralandi; Eg. (FJ. 59. k.), að hann hafi fengið Norðimbraland til forráða, og bætir því við, að hann "skyldi vera landvarnarmaðr Aðalsteins konungs fyrir Skotum ok Irum" ɔ: víkingum frá Dyffinni, er barist höfðu við Aðalstein við Brunanborg (937) ásamt Skotum, og búast mátti við að leita mundu aftur til Norðimbralands, eins og þeir gjörðu líka eftir lát Aðalsteins. Hkr. (Hák. g. 3. k.) segir, að Eiríkr hafi tekið Norðimbraland "at halda af Aðalsteini, ok verja þar land fyrir Dönum ok öðrum víkingum".

²⁾ Normannerne III. 78—80.

³⁾ Boger frá Wendover, enskur sagnaritari frá miðöldunum, nefnir Donald (Dunmail) konung á Kumbalandi (Cumberland), þá er Játmundr braut það ríki undir sig.

ferð sína norður í land gegn Ólafi kváran og lagði þar lönd undir sig.

Samkvæmt því, sem hér er tekið fram, kemur Vita S. Cadroë ágætlega heim við íslenzku sögurnar að því leyti, sem hún vísar svo til, að Eiríkr hafi verið konungur í Jórvík áður en Konstantín slepti ríki á Skotlandi (942—3), áður en Kumbraland var unnið af Englum (945), og jafnvel áður en Játmundr fór herför sína til Norðimbralands (940—41), en hitt kemur als eigi heim við ferðasögu Cadroë, að hann hafi komið til Eiríks í Jórvík á árunum 948—54, því að þá var Játmundr látinn, Konstantín farinn frá völdum á Skotlandi, og Donald rekinn frá ríki á Kumbralandi.

II. Það virðist koma í beina mótsögn við frásögn ensku árbókanna um fjandskap Játráds (Eadreds) Englakonungs við Eirík (Haraldsson), er stendur í bréfi (frá bókum 13. aldar eða nálægt 1300) frá Englakonungi til páfa (Skene 224. bls.), að Játrádr hafi sett Eirík nokkurn til konungs yfir Skota ("quodam Yricio rege super ipsos Scotos statuto"), því að af árbókunum sést ekki annað, en að Eiríkr hafi setið á Norðimbralandi 948 í fullri óþökk Englakonungs, og engin sætt orðið þeirra á milli. En tilefnið til þessara ummæla í bréfinu mætti vel hafa verið það, að höfundur þeirra hefði haft fyrir sér óljósa vitneskju um einhvern Eirík konung, er Englakonungur hefði sett til landvarnar gegn Skotum ¹⁾, og heimfært þetta atvik frá dögum Aðalsteins til daga Játráds, sem átti líka viðskifti við Eirík og Norðimbra, og jafnvel Skota ²⁾, og lagði Norðimbraland til frambúðar undir veldi Englakonunga ³⁾.

¹⁾ Sbr. "fárbjódr Skota" í Höfuðlausn Egils 10. er. (F. J. Skjaldedigtning I. B. 32. bls.)

²⁾ Sbr. Normannerne III. 88—90.

³⁾ Það er óljóst, hvert ár eða hvaðan Eiríkr blóðöx hefir komið fyrst til Jórvíkur. Ágr. (VD. 10. d.); segir, að hann flýði (úr Noregi) "til

III. Hin írska saga Cellachans ("Caithreim Cellachain Caisil", útg. A. Bugges, Chria 1905) getur á einum stað Eiríks konungs í Suðreyjum, og snertir það að vísu ekki beinlínis ríki hans á Norðimbralandi, en þótt saga þessi sé miðlungi áreiðanleg um tímatal og fleira ¹⁾, gefur hún þó bendingu um það, hvar Eiríkr hafi dvalið á dögum Játmundar, eða milli þess, er hann var á Norðimbralandi í fyrsta og síðasta skifti, og gat hann þar (í Suðreyjum) alt af vakað yfir hentugu tækifæri til að ná aftur ríki sínu á Norðimbralandi. Íslenzka arfsögnin ²⁾ segir líka svo frá, að hann hafi (í upphafi ríkis Játmundar) farið frá Norðimbralandi til Orkneyja og þaðan til Suðreyja, og eflst þar að liði, áður en hann fór síðustu herferð sína til Englands og fell þar (við Stanmoor 954 samkvæmt enskum ritum), ásamt fimm öðrum herkonungum (frá Suðreyjum og ef til vill Írlandi). Eg. (67. k.) og Hkr. láta að vísu alt þetta gjörast skömmu eftir dauða Aðalsteins, en þar er tíminn dreginn of mjög saman, eins og títt er í sögum, sem lengi hafa gengið manna á milli ³⁾.

Danmarkar fyrst", og varla hefir hann getað verið kominn til Jórvíkur fyrir Brunanborgarorustu (937).

¹⁾ A. Bugge (útg. 148. bls.) telur Eirík bandamann Sigtryggs í Dyfinni um 953, en þá virðist Eiríkr hafa verið á Norðimbralandi samkvæmt ensku árbókunum. Hins vegar er Sigtryggs getið í írskum ritum sem konungs eða höfðingja í Dyfinni um 940 (sbr. Steenstrup: Normannerne III. 119—124).

²⁾ Hkr. (Ungers útg.) 85—86. bls. Hásk. s. góð. 4. k.

³⁾ Sbr. það sem Hkr. (Ol. h. 23. k.) segir um Eirík jarl Hákonarson, (sbr. Fms. III. 30—32), að hann hafi látist eftir (rúmlega) eins árs dvöl á Englandi, en eftir enskum bréfum virðist hann hafa lifað 1023—1024.

Stafafelli í nóv. 1915.

Jón Jónsson.

Fiolnir.

In der norw.-isl. Mythologie galt der Name Fiolnir für einen der zahlreichen Beinamen des Gottes Óðinn: sowohl bei den Skalden wie in der Edda findet er sich als solcher gebraucht. Die einzige Stelle in der altheidnischen Dichtung aber, wo überhaupt Näheres über eine mythische Gestalt dieses Namens erzählt ist, Str. 1 von Þjóðolfs Ynglingatal, erweist diese Verwendung als unursprünglich. Das Geschlecht der Ynglingar führte seinen Ursprung auf den Gott Yngvi-Freyr zurück, und mit Recht nimmt man allgemein an, dass auch das Ynglingatal in seinen verloren gegangnen Eingangsversen diesen Ahnherrn des gefeierten Königshauses erwähnt hat. Fiolnir war also in der alten schwed. Tradition, auf die Þjóðolfr seine Darstellung gründete, der Sohn des Yngvi-Freyr und kann daher nach allem, was über die nord. Götterlehre bekannt ist, nicht gleichzeitig der Gott Óðinn gewesen sein. Wenn seine Gestalt aber weiterhin mit der des Óðinn zusammenfliessen konnte, so spricht das ebenso wie seine Stellung innerhalb der Geschlechtsreihe — als Sohn eines Gottes und Vorfahr einer Anzahl weiterer ebenfalls nicht historischer sondern mythisch-sagenhafter Herrscher — dafür, dass man in ihm nicht einfach einen vorzeitlichen König sondern eine Gottheit zu sehen hat.

Von diesem Fiolnir nun berichtet das Ynglingatal, er habe seinen Tod durch die "windlose Woge des Stierhornes" gefunden ¹⁾. Snorri weiss dies in seiner Ynglingasaga (cap.

¹⁾ Beiläufig sei hier auf den Ausdruck *of víða* eingegangen, der an dieser und an zwei andern Stellen im Ynglingatal sowie im eddischen Brot (5, 4. Yngt. 21, 4. 36, 4) für "überwältigen, ums Leben bringen" gebraucht ist. Noreen (*Xenia Lideniana* s. 1 ff.) hat mit guten Gründen Finnur Jónssons nun leider auch in die Neubearbeitung von Egilssons Lexicon aufgenommene Ableitung des Wortes von der Präposition *við* und die Annahme, dass es den Dat. regiere, abgelehnt. Für seine eigne neue Erklärung, nach

11) zu einer lebensvollen Erzählung auszugestalten: wie der schwer trunkne König des Nachts nach einem notwendigen Gange ins Freie vom obern Geschoss des Vorratshauses, in das er fälschlich geraten ist, in das unten stehende riesige Methgefäß hinab gestürzt und dort ertrunken sei. Aber es liegt kein Grund vor anzunehmen, dass als Quelle für diesen ausführlicheren Bericht etwas anderes gedient habe, als die kurze alte Strophe, die Snorri selbst anführt.

Diese aber liefert neben dem schon herausgehobnen Hauptmotiv zunächst kaum noch etwas, woraus näherer Aufschluss über die Gestalt Fiolnirs zu gewinnen wäre. Den Ort, wo er umgekommen sei, bezeichnet sie mit den Worten *þar's Fróði bjó*. Snorri schloss daraus, es handle sich um ein Gastmahl bei dem Dänenkönig Fróði. Eine von Saxo überlieferte Erzählung, nach welcher der Schwedenkönig Hundingus ebenfalls in einem mit Rauschgetränk gefüllten Gefäß umgekommen ist (ed. Müller-Velschow 1, 59 f.), bestätigt diese Auffassung nicht, obwohl gerade in der Geschichte des Hundingus von enger Freundschaft dieses

der *viða* mit dem bei Ulfilas einmal als Übersetzung von *uvetv* begegnenden *wipōn* gleichzusetzen sei, spricht aber meiner Ansicht nach doch auch nur eine geringe Wahrscheinlichkeit. Mir scheint es vielmehr geboten, einmal wieder ein Wort für die alte Auffassung einzulegen, nach der *viða* einfach eine analogische Nebenform von *vinna* (2. 3. sing. *viðr*) ist. Dieses Verbum hat im Altnord. tatsächlich die Bedeutung "überwinden, vernichten" (Egils-son² unter *vinna* 6, Fritzner unter *vinna* 10), und dass sie alt ist, beweist die Übereinstimmung mit dem Deutschen: im ahd. wird mit *gawinnan* das lat. *evincere* glossiert (Steinmeyer-Sievers, Die ahd. Glossen 2, 148, 61), und der mhd. Dichtersprache ist *gewinnen* mit dem acc. in der Bedeutung "überwinden" ganz geläufig (Müller-Zarncke, Mhd. Wörterbuch 3, 710 b; E. Martin, Wolframs von Eschenbach Parzival und Titurel 2, 104; vgl. Verwijs en Verdam, Middelnederl. Woordenboek 2, 1914). Da im Nord. die Partikel *of* perfektivierende Wirkung hat, so steht *of vinna* ganz auf einer Stufe mit dem d. *gewinnen*, bei dem die Partikel *ge-* genau die gleiche Rolle spielt. Die 3. sing. *viðar* (statt *viðr*) in Guðrúnarkviða II Str. 31, 3, die Noreen selbst nicht als Stütze für seine Etymologie herangezogen hat, halte ich für einen Fehler, sei es — wie die meisten Herausgeber annehmen — des Schreibers, sei es des Dichters, der das Wort *viða* nur noch aus alten poetischen Formeln, nicht mehr aus lebendigem Gebrauch kannte.

Herrschers mit einem Dänenkönig berichtet ist. Nach der Erklärung von Schück (Studier i nordisk religions- och literaturhistoria 1, 33) wäre *fróði* an dieser Stelle substantiviertes Adjektiv ("der Weise") und bezöge sich auf Fiolnir selbst; aber es fehlt der Nachweis, dass in genau entsprechenden Fällen wirklich die schwache Adjektivform ohne Artikel gebräuchlich war (vgl. Nygaard, *Norrøn Syntax* § 56 Anm. und § 54). Man muss sich also begnügen mit der Feststellung, dass sich Þjóðolfs Bestreben, die Todes- oder Begräbnisstätten der aufgeführten Herrscher zu nennen, auch bei Fiolnir betätigt hat, dass der Sinn seiner Ortsangabe aber vorläufig dunkel bleibt.

Versuche, den Namen Fiolnirs etymologisch zu deuten, haben bisher ebenfalls nicht zur wirklichen Klärung des Problems geführt, das diese Gottheit und ihre Geschichte der Forschung stellt. Naheliegend war die Anknüpfung an *fjol-* "viel", und man hat daher den Namen mit "der Vielwissende" oder "der Vielgestaltige" übersetzt (z. B. Egilsson²). Beide Deutungen würden inhaltlich zum Bilde des nord. Óðinn stimmen. Aber sie bringen die Frage nach dem Wesen des eigentlichen Fiolnir ihrer Lösung nicht näher. Als eine Bezeichnung für Óðinn wird das Wort auch von Noreen gedeutet, der es von *fela* ableitet und mit "gömmare" wiedergibt (*Uppsala-studier tillegnade Sophus Bugge* 1892, s. 198). Der Gott soll durch den Beinamen als der "Verberger" des Dichtermethes bezeichnet sein. Aber es ist wohl keine Frage, dass bei der skaldischen Auffassung von der Herkunft dieses Methes eine solche Benennung wohl für einen Zwerg oder Riesen, kaum aber für Óðinn passend ist. Und wie es kam, dass die Erzählung vom erfolgreichen Raub des Óðrerir, von der Noreen auch noch weitere Spuren in der Fiolnir-Strophe finden wollte, dazu herangezogen wurde, Stoff für die Geschichte vom Tode eines schwed. Königs abzugeben, das kann in keiner Weise überzeugend

begründet werden ¹⁾. Ganz ohne positiven Erkenntniswert bleibt schliesslich die Auffassung von Schück (s. 35): er hält an Noreens Etymologie fest, trennt aber mythologisch Fiolnir von Ódinn und erschliesst dann aus dem Namen "Verberger" für ersteren die Eigenschaft einer "chthonischen Gottheit".

Einer wirklichen Lösung des Problems kann man aber durch den Ansatz einer etwas andern sprachlichen Grundform meiner Meinung nach näher kommen. Es ist eine bekannte Lautregel in den nord. Sprachen, dass in Gruppen von 3 aufeinanderstossenden Konsonanten der mittlere wegfällt (Noreen, Aisl. Gram. § 281. Aschw. Gram. § 306 ff.). Da sehr häufig der Konsonant *d* von diesem Schicksal betroffen wird (a. a. O. O. § 281, 2. § 307), so bekommt etwa der nom. plur. masc. des Particips *haldinn* lautgesetzlich die Gestalt *halnir*. Nimmt man den gleichen Vorgang für das Wort *Fiolnir* an, so erhält man hier als ältere Lautgestalt die Form **Fioldnir*. Und da der Brechungsdiphthong *io* den Schwund eines *u* in der nächsten Silbe voraussetzt, so muss dieses **Fioldnir* weiter auf ein ursprüngliches **Feldunir* zurückgeführt werden. Für letzteres aber ergibt sich ohne Schwierigkeit die etymologische Anknüpfung an den Stamm von "Feld".

Dies Wort ist in den nord. Sprachen, wenigstens seiner alten Bedeutung nach, in literarischer Zeit nicht mehr im

¹⁾ Noreens Erklärungsversuch ist gleichwohl nicht ohne Ertrag geblieben. Denn er hat die Bedeutung eines anderen gleichlautenden Wortes erschliessen helfen: des norw. Fjordnamens *Fjolnir*, der, seinerseits von dem Flussnamen *Fjolna* abgeleitet, passend mit dem Stamme von *fela* zusammengestellt werden kann (Kjær, *Maal og Minne* 1914, 219 ff.). — Ob es ein Wort *fiolnir* auch in der Bedeutung "Helm" gegeben hat (zu *fela* ähnlich wie "Helm" zu germ. *helan*), ist sehr zweifelhaft. Denn die Schreibung *fiolnis* in einer Strophe Bragis (Ubestemmelige vers 3, 3. Finnur Jónsson, *Den norsk-islandske Skjaldedigtning* A 1, 4. B 1, 5) und in Str. 6, 4 der *Búadrápa* (ebenda A 1, 554. B 1, 537) ist wohl am ersten als fehlerhafte Wiedergabe des in dieser Bedeutung ganz gebräuchlichen Wortes *fiornir* aufzufassen, das an der zweiten Stelle auch als Variante neben *fiolnis* steht.

Gebrauch gewesen. Wo es im Neunord. auftritt, ist es jüngerer deutsches Lehnwort. Für seine ursprüngliche nord. Gestalt aber kommen nach Ausweis der andern Sprachen zwei Formen in Betracht: einmal ein neutr. *o*-Stamm *felþa*-, der durch ahd. *feld*, as. *feld* bezeugt wird, andererseits ein masc. *u*-Stamm, der im Ags. (Sievers, Ags. Gram. § 272) und Fries. (Siebs in Pauls Grundriss 1², 1344) zutage tritt. In früher Zeit ist das Wort auch aus dem Germ. ins Finnische entlehnt worden. Die Form *pelto*, die es hier angenommen hat, wird aus frühgerm. *felþo*- hergeleitet (vgl. die Literatur bei Setälä, Finnisch-Ugrische Forschungen 13, 424); sie würde demnach zu den nicht häufigen Beispielen gehören, in denen das idg. *o* der *o*-Stämme nicht wie gewöhnlich als *a* sondern noch in ursprünglicher Gestalt erscheint (vgl. z. B. *jukko* "Joch"). Vereinzelt zeigen aber auch germ. *u*-Stämme im Finnischen den Ausgang *o* statt normalem *u* (vgl. *pallo* < germ. **ballu*- "Ball", *Pekko* < nord. **beggwu*- "Gerste"). Mit voller Bestimmtheit lässt sich also die Vorstufe des finn. *pelto* nicht festlegen. Jedenfalls aber kann aus ihr kein zwingender Schluss auf die Existenz der einen oder der andern germ. Stammform im Nörd. gezogen werden, da bei dem ältesten Lehngut der finn. Sprachen nicht immer zu entscheiden ist, ob es nord- oder ostgerm. Herkunft ist.

Ein Zeugnis für die alte nord. Gestalt des Wortes "Feld" bietet dagegen das aschw. *fjælder*, das gleich dem häufigeren Compositum *urfjælder* (auch *akerfjælder* und *flutfjælder* kommen gelegentlich vor) die Bedeutung "abgesondertes Landstück im Privatbesitz" angenommen hat. Da das Wort als masc. *o*-Stamm flektiert (plur. *-ar*) und auch sonst im Aschw. nicht selten masc. *u*-Stämme in die *o*-Klasse übergetreten sind (Noreen, Aschw. Gram. § 412), so ist es im Hinblick auf die Nachbarsprachen, in denen das masc. "Feld" ein *u*-Stamm ist, das Nächstliegende, auch für die Form *fjælder* einen solchen *u*-Stamm als Grundlage zu

nehmen ¹⁾). Denn von der andern, neutr. Form des Wortes ist *fiælder* auch durch die Stufe des inlautenden Dentals unterschieden. Das deutsche neutr. *feld* setzt *lp* voraus, das im Nord. *ll* ergeben hätte. Im schwed. *fiælder* dagegen ist *ld* die ursprüngliche Gestalt der inlautenden Konsonantengruppe: in dem altertümlichsten grösseren Sprachdenkmal, in dem das Wort begegnet, in den Upplandslag, ist die Flexion *urfiælder urfiæls urfiældi urfiæld* belegt (Wipærbo Balkar VI. X. XVII. XVIII). Die gleichen 4 Singularformen, von denen übrigens nur der Dat. und Acc. voll beweiskräftig für *ld* und gegen *lp* sind, bietet auch noch die jüngere Aufzeichnung der Westmannalag (Bygninga Balkar X). Wenn daneben dann schon in den Södermannalag mehrfach Formen mit *ll* begegnen, so ist das kein Beweis für gramm. Wechsel *ld* | *lp* in dem schwed. Worte selbst; denn die Sprache dieses Gesetzbuches kennt bereits eine Assimilation von *ld* zu *ll*, wenn auch feste Regeln für ihr Eintreten noch nicht gefunden sind (Robert Larsson, Antikvarisk Tidskr. f. Sverige 12, 2, 121 ff.; Kock, Arkiv 8, 385). Bei dem Worte *fiælder*, *urfiælder* im besondern kann zur Erklärung des Wechsels von *ld* und *ll* vielleicht schon die auch anderwärts beobachtete Tatsache genügen, dass eine solche Assimilation am frühesten in minderbetonter Stellung eintritt (Noreen, Aschw. Gram. § 292, 1): danach käme *ll* eigentlich dem Compositum, *ld* dem Simplex zu, und es wäre dann Vermischung eingetreten ²⁾). Wenn weiterhin dann die Formen mit *ll*, die auch einzeln in älteren Urkunden begegnen, allein herrschend werden (vgl. Söderwalls Ordbok), so beruht das auf der jüngeren, allgemeinen Assimilation von dentalem *ld* zu *ll*.

¹⁾ Gleichartige Vokalverhältnisse zeigt der alte *u*-Stamm *fiærdher*.

²⁾ Gegen die Annahme, dass etwa Simplex und Compositum schon in frühester urgerm. Zeit nebeneinander gestanden hätten und damals nur im letzteren nach dem Vernerschen Gesetz *lp* zu *ld* geworden wäre, spricht neben sachlichen Bedenken schon die Gestalt des Präfixes *ur*-.

Also nicht neutr. **felþa*- sondern masc. **feldu*- ergibt sich als die wahrscheinliche nord. Stammform des Wortes "Feld", zunächst wenigstens fürs Schwed. Dass aber die Ableitung mit *u* bei diesem Worte überhaupt eine alte und ursprüngliche Bildung darstellt, das dürfte — entgegen dem Ansatz von Torp bei Fick⁴ 3, 237, der nur von einem (masc.) *o*-Stamme spricht — hervorgehen aus dem Zusammenhang mit dem ablautenden aind. *prthú*-, *prathú*- und wohl auch mit griech. *πλατός* ¹⁾.

Nach den voranstehenden Erwägungen besteht wohl kein ernstlicher Einwand mehr gegen die Annahme, dass Fiolnir aus älterem **Feldunīr* entstanden und letzteres Wort eine Ableitung von dem *u*-Stamme **feldu*- sei. Mit dieser Etymologie kommt nun aber auch die mythologische Untersuchung erst recht in Fluss. Denn nunmehr lässt Fiolnir sich zusammenstellen mit einer andern gut bezeugten Göttergestalt. Die Finnen und Esthen haben von den Nordgermanen neben manchem andern religiösen Gut den Kult eines Ackerbaugottes übernommen, der bei den letzteren Pekko, bei den ersteren Pellon-Pecko heisst. Sein Name steht, wie Magnus Olsen gezeigt (Bergens Museums årbog 1909, 7 s. 30; weitere Literatur bei Setälä a. a. O. s. 424) und Axel Olrik sachlich näher ausgeführt hat (Danmarks Heltedigtning 2, 254 ff.), in engster Verbindung mit dem des eddischen Byggvir und des ags. Béow: ein nord. Stamm **beggwu*- ist als Grundform für das Lehnwort anzusetzen. Im Finnischen aber steht diesem Namen voran der Genitiv des Wortes *pelto* "Feld" und man darf daraus auf eine entsprechende Zusammensetzung auch bei dem germ. Götternamen schliessen, also auf einen **Feldu-Beggwuz* oder, wenn auch die genitivische Form des Compositums auf germ.

¹⁾ Darf man in dem seltenen ahd. plur. *feldir* eine alte Form sehen, so handelt es sich vielleicht ursprünglich um ein Nebeneinander von adjektivischem **feldu*- und substantivischem neutr. **felþaz* ganz wie bei *prathú*- neben *práthas*, *πλατός* neben *πλάτος* (vgl. Beitr. 36, 11 ff.).

Vorbild zurückgeht, auf einen **Feldauz-Beggwuz*. Dass auch auf germ. Boden eine Verbindung des fraglichen Götternamens gerade mit dem Worte "Feld" nahe lag, mag auch der ags. Ortsname *Bewuesfeld*, *Beuesfel*, *Beasfeld* bezeugen (Binz, Beitr. 20, 155).

Welcher Art ist nun aber das Verhältnis des Wortes Fiolnir zu dem längeren zusammengesetzten Namen? Da muss man sich erinnern, dass auch sonst germ. Götternamen in Zusammensetzungen erscheinen, deren zweites Glied der eigentliche Name des betreffenden Gottes ist. Bekannt ist die Bezeichnung des Donnergottes þórr als *Vingþórr* oder mit gramm. Wechsel im ersten Gliede als *Véorr* (vgl. F. Kluge, Urgermanisch S. 85). Aus dieser Zusammensetzung aber ist für den Gott ein neuer Kurzname *Vingnir* (*Vafprúðnismál* 51, 4) gebildet worden, indem das erste Namensglied mit dem Ableitungssuffix *-nir* versehen wurde. Ähnlich steht, mit sw. masc.-Suffix gebildet, Yngvi neben dem Kultnamen Ingunarfreyr oder Loki (*Lokki*) neben der Zusammensetzung *Lóðurr* (ahd. *Logapore*, vgl. Zeitschr. d. Vereins f. Volkskunde 1916, 81 ff.). Eben dieses Suffix spielte ja in sämtlichen germ. Sprachen eine Rolle bei der Bildung von Kurznamen auch aus zusammengesetzten menschlichen Personennamen. Eine Besonderheit gerade der nord. Namensbildung ist aber die Ableitung von Kurznamen auch mittelst *-ir* und *-nir* (vgl. H. Naumann, Altnord. Namenstudien, *Acta Germanica N. R. I* s. 152 f.; Noreen, *Aschw. Gram.* § 395). Und in diesen grösseren Zusammenhang lässt sich mithin nicht nur *Vingnir* als Name des *Vingþórr* sondern, worauf es hier vor allem ankommt, auch *Fiolnir* als Kurzbildung zu einem mit dem Stamme **feldu-* zusammengesetzten Kultnamen einreihen. *Fiolnir* ist also dieselbe Gottheit, die als *Pellon-Pecko* bei den Finnen Aufnahme gefunden hat.

Wenn ich hier die Auffassung des Wortes *Fiolnir* als

eines Kurznamens an erster Stelle vorgetragen habe, so geschah es, weil ich sie bei weitem für die wahrscheinlichste halte und weil bei ihr die Anknüpfung an den Namen Pellon-Pecko am unmittelbarsten hervortritt. Es soll aber doch ausdrücklich hervorgehoben werden, dass auch andre Erklärungsweisen zu einem gleichen Ergebnis führen können. Im Nord. hat sich ja auch anderweitig als nur in der Namengebung ein Suffix *-nir* neben dem ursprünglicheren *-ir* herausgebildet (Hellquist, Arkiv 7, 22 f.), und dieses dient u. a. dazu, Personenbezeichnungen, Tier- oder Geräternamen von Substantiven oder Adjektiven abzuleiten: man vgl. etwa *Grímnir* (zu *gríma*), *Fjósnir* (zu *fjós*), *Mélnir* (Pferdenname, zu *mél*), *Mjollnir* (zu *mjollr*, *mjallr* "glänzend", vgl. Kock, Idg. Forschungen 10, 110 f.). Wenn auch gewiss bei weitem nicht alle die zahlreichen Wörter auf *-nir*, die sich in der westnord. mythologischen Dichtung finden, alt oder gar gemeinnord. sind, so geht doch gewiss einiges davon in frühere Zeit zurück, und man darf wohl mit der Möglichkeit rechnen, dass schon in rein heidnischer Zeit von dem Stamme **feldu-* ein Wort **feldunīR* in der Bedeutung "Feldmann", "Feldgott" gebildet worden ist. Eine solche Bezeichnung würde aber nach unsrer Kenntnis der germ. Mythologie wiederum in erster Linie für den Gott passen, dessen Beziehungen zum Worte "Feld" sich in den Namen *Pellon-Pecko* und *Beuuesfeld* kund tun. Da man nach Hellquist a. a. O. auch mit der Möglichkeit einer nord. Suffixform *-unja-* (*-unīR*) rechnen darf, so würde sich schliesslich auch für denjenigen, dem die Annahme eines nord. *u*-Stammes **feldu-* durch die obigen Ausführungen noch nicht genügend gesichert erscheint, der Ausweg ergeben, unmittelbar von dem *a*-Stamme aschw. *fiælder* zu einem Subst. **feldunīR* in der angegebenen Bedeutung zu gelangen.

Auf jeden Fall ist also die Anknüpfung an *Pellon-Pecko* gegeben. Die Haupttätigkeit dieses finnischen Gottes

ist nun aber, wie ausdrücklich bezeugt wird, dass er für das Gedeihen der Gerste sorgt; und von dem Worte "Gerste": altnord. *bygg*, ags. *béow* stammt sein germ. Name (Byggvir, Béow). Auf seinen Charakter als Gerstengott spielt noch der späte Dichter der Lokasenna an, wenn er von ihm spricht als von dem kleinen Kerl, der unter der Mühle ächzt (Str. 44) oder im Stroh verborgen liegt (Str. 46).

Damit fällt aber ein überraschendes Licht auf die alte Sage vom König oder Gott Fiolnir: Fiolnir ist in der "Flut des Trinkhorns" umgekommen, das heisst: der Gerstengott hat im Bier sein Leben gelassen: er musste sterben, damit der köstliche Rauschtrank entstand. Die späteren Erklärer haben also Unrecht, wenn sie den König in einer Methkufe ertrinken lassen; das Ynglingatal spricht nur von der "Flut des Ochsenhornes", und der Name Fiolnir lehrt nunmehr, dass dieses Nass in der alten Überlieferung "Gerstensaft" gewesen sein muss. Auch die Lokasenna weiss noch, dass Byggvir dort die Stätte seines Ruhmes hat, wo die Asen beim Biergelage sitzen (Str. 45).

Was in der ersten Strophe des Ynglingatals berichtet wird, ist also ein Mythos. Gewiss aber darf man in diesem nicht einfach eine Allegorisierung der nüchternen Tatsache sehen, dass zum Bierbrauen Gerste gebraucht wird. Vielmehr handelt es sich wohl um eine primitive Erklärung für die Wirkung des Rauschgetränks, die ihren Grundgedanken dem Vorstellungskreise vom Verzehren der Gottheit entnimmt: wenn der Biergenuss den Rausch erzeugt, wenn er eine eigenartige Steigerung des Lebensgefühls hervorruft, so liegt das daran, dass der Gerstengott sein Leben in den Trank hinein ausgehaucht hat: der Geist des Gottes fährt in den Trinkenden, und die Trunkenheit ist ein "heiliger Zustand".

Damit ist die Erklärung des Fiolnirmythus bei einer ähnlichen Auffassung gelangt, wie sie schon Schück (s. 36 ff.) vorgetragen hat. Er sieht in der Geschichte vom Tode eines

Gottes im Methgefäß einen Mythos, der die Heiligkeit des Methes erklären soll. Ich glaube aber behaupten zu können, dass das Ergebnis diesmal auf einem ganz anders sicheren Wege erreicht worden ist, und ich verzichte bei meiner Auffassung selbstverständlich auch auf die weitgehenden, unbeweisbaren Kombinationen mit den wirklichen oder angeblichen Überlieferungen vom "Lebensmeth", die Schück an seine Erklärung geknüpft hat.

Nummehr ist es möglich, die Stellung des Gottes Fiolnir oder Byggvir innerhalb der altgerm. Religionsgeschichte überhaupt etwas näher zu bestimmen. In gewissen nördlichen Gegenden haben schon früh germ. Stämme eine Ackerbaugottheit verehrt, deren Name von dem Worte *beowu-* (as. *beo* n., ags. *béow* n., altnord. *bygg* n., aschw. adän. *bjug(g)* n.) gebildet war. Aus ihrer jütischen Heimat haben ags. Auswanderer diesen Kult mit nach England geführt, und noch in später Zeit zeugen hier Ortsnamen für ihn. Der Name des Gottes lautete bei ihnen einfach *Béow*, woneben die lautlich nicht recht befriedigend erklärte, aber gewiss von der ersten nicht zu trennende Nebenform *Béaw* erscheint; ausserdem wurde er als *Béowa* zum sw. masc. weitergebildet (Literatur bei Olrik, *Heltedigtning* 2, 256 Fussnote). Dass in einen Kultnamen dieses Gerstengottes leicht das Wort "Feld" eingehen konnte, zeigt in England der Ortsname *Beuuesfeld*. Die Gestalt des Gottes selbst aber war schon in früher Zeit in die Geschlechtsreihe eines südskandinavischen Königshauses aufgenommen worden. Der Sohn des Scyld, des sagenhaften Stammvaters der dänischen Scyldingas, führt in ags. Chroniken und Stammtafeln den Namen *Béow* oder *Béaw*; nur das *Béowulfepos* nennt ihn im Anschluss an den Namen seines Haupthelden *Béowulf*. Dass sich für die Gestalt dieses *Béow* aber aus der Sage vom Gauten *Béowulf* ursprünglicher Sagen- oder Mythen-

stoff erschliessen lässt, glaube ich ebensowenig wie F. Panzer (Beowulf s. 395 ff.).

Engste Verwandtschaft mit den bei den Angelsachsen bekannten Überlieferungen weisen die Verhältnisse in dem Lande auf, von dem aus der Kult des Gottes zu den benachbarten Finnen und Esthen gedungen sein muss: in Schweden. Als sein Name von hier entlehnt wurde, zeigte er nach Ausweis des Wortes *Pekko* noch die gleiche unabgeleitete Form, die auch dem ags. *Béow* zugrunde liegt. In der Flexion des nord. *u*-Stammes **beggwu-* standen in alter Zeit Formen mit *i* neben solchen mit *e* als Stammsilbenvokal. Später ist überall — ausser im schwed. Dialekt von Dalarne — das *i* allein herrschend geworden, und auf Formen mit *i* geht sowohl altnord. *bygg* wie aschw. *bjugg* zurück (vgl. Kock, Umlaut u. Brechung im Aschw. s. 314 ff.). Die Entlehnung des Götternamens aber hat offenbar stattgefunden, als die *e*-Formen noch allgemein im lebendigen Gebrauch waren. Gleichfalls noch in die vorliterarische Zeit gehört auch die Bildung des von den Finnen als *Pellon-Pekko* wiedergegebenen zusammengesetzten Kultnamens. Denn das Wort "Feld" in seiner alten, allgemeinen Bedeutung ist ja dem Nord. später nicht mehr geläufig. Dagegen stand es wohl schon vor der Abwanderung der Angelsachsen in enger Verbindung mit dem Götternamen (vgl. *Beowulfesfeld*). In Schweden löste sich weiterhin aus der Zusammensetzung ein Kurzname heraus, der dann als *Fiolnir* bis auf die Zeit *þjóðolfs* lebendig geblieben ist. Dieser *Fiolnir* aber nimmt nun in der Geschlechtsreihe der *Ynglingar* genau die gleiche Stelle ein, die in der dän. Überlieferung der mit ihm identische *Béow* erhielt: wie dieser auf *Scyld*, den sagenhaften Eponymus der *Scyldingas*, als sein Sohn folgt, so ist *Fiolnir* der Sohn und Nachfolger des Eponymus der *Ynglingar*, des Gottes *Yngvi-Freyr*. Auf Zufall kann das kaum beruhen. Vielmehr muss hier zwischen den Traditionen der beiden

Geschlechter ein Zusammenhang bestehen, und auf jeden Fall wird die Gleichsetzung von Fiolnir mit Béow-Byggvir auch von dieser Seite her aufs neue bestätigt.

Auch im heidnischen Norwegen ist der Gerstengott bekannt gewesen, und er ist von dort mit in die späte isl. Eddadichtung hinübergangen worden. Sein Name begegnet hier unzusammengesetzt, aber in abgeleiteter Form: mit dem häufigen Suffix *-ir* ist aus dem Stamme **beggwu-*, wohl nachdem schon das *i* als Stammsilbenvokal in ihm festgeworden war, die Personenbezeichnung **Biggwir* gebildet worden, die dann durch *w*-Umlaut zu Byggvir wurde. Die Eigenschaft des Gottes als "Gerstenmann", der am Biergelage sein Verdienst hat, schimmert noch in den Versen der Lokasenna durch; und auch mit Freyr, dessen Sohn er ja der schwed. Überlieferung nach ist, setzt ihn das Lied noch in Beziehung: der kleine Byggvir ist ein eifriger Bewunderer des edlen Ingunarfreyr und liegt ihm stets in den Ohren. Er ist aber nicht mehr von gleichem Geschlecht wie der Gott, und die Prosaerleitung des Gedichtes nennt ihn nur einen Diener des Freyr.

Aber auch für den mit "Feld" zusammengesetzten Kultnamen (*Pellon-Pecko*) scheint ein Zeugnis aus Norwegen vorzuliegen. Magnus Olsen hat auf einen norw. Ortsnamen *Fillinsin* hingewiesen und aus ihm eine Gottheit *Fillinn* erschlossen, die wahrscheinlich mit Freyr gleichzusetzen ist (Hedenske kultminder i norske stedsnavne I, Skrifter utg. av videnskapsselskapet i Kristiania 1914. Hist.-fil. Kl. Bd. 2. cap. 8). Den Namen fasst er als eine Adjektivbildung **felpina-* zum Stamme von "Feld" auf und knüpft nun an *Pellon-Pecko* an, den er für eine jüngere Abzweigung aus der Gestalt des Fruchtbarkeits- und daher auch Feldgottes Freyr erklärt. In diesem letzten Punkte kann ich ihm nicht beistimmen: der Gerstengott, für den sich ein so hohes Alter und ein so primitiver Mythos erschliessen lässt, ist

sicher eine selbständig aus uraltem Feldkult erwachsene Gestalt. Aber es ist wohl möglich, in dem Adj. **fillinn* ein Beiwort dieses Gottes zu sehen, dessen Name ja gern mit dem Worte "Feld" zusammengesetzt wurde. Sein Kult wäre dann auf einem beschränkten Gebiete in dem des Freyr aufgegangen, der ja auch in den Überlieferungen anderer Gegenden mit Byggvir oder Fiolnir in engster Beziehung stand.

Auch mit einem andern Gott ist ja die in literarischer Zeit verblassende Gestalt des Fiolnir gleichgesetzt worden: mit Óðinn, dem die westnord. Quellen so häufig seinen Namen beilegen. Es ist fraglich, ob man in diesem Falle nach religionsgeschichtlichen Gründen für den Zusammenfall suchen soll. Denn es ist wohl möglich, dass das Wort Fiolnir als Kultname des Gerstengottes im Norwegen der spätheidnischen Zeit überhaupt nicht gebräuchlich war und dass die Skalden hier einen nur vom Hörensagen bekannten, nicht weiter mit religiösem Gehalt verbundenen Götternamen einfach unter die zahlreichen Beinamen ihres Lieblingsgottes eingereiht haben. Will man dagegen die Erscheinung für älter halten, so ergibt sich eine gute Möglichkeit auch zu sachlicher Anknüpfung. Auch Óðinn ist, wenigstens in einem Teile seines Kultbereichs, ein Feldgott geworden: in Norddeutschland und in südkandinavischen Gegenden ist bis auf die Neuzeit der Brauch lebendig geblieben, ihm oder seinem Pferde die letzte Garbe bei der Ernte zu spenden. Und so ist es wohl denkbar, dass in einem bestimmten Gebiet der Feldkult des alten Fiolnir in dem Kult dieses Mächtigeren aufgegangen ist. Da der Name Fiolnir in Schweden gebräuchlich war und der Feldkult des Óðinn in den südlicheren Landschaften Schwedens Sitte ist (Grimm, *Myth.* s. 128, E. H. Meyer, *Germ. Myth.* s. 255), so darf man die Gegend, wo Fiolnir zum Beinamen des Óðinn wurde und von wo dann dieser Beiname schliesslich auch

in die westnord. Dichtersprache drang, wohl am ersten in Südschweden suchen.

Die Tatsache, dass der aus Schweden stammende Name Fiolnir lange in norw. und isl. Überlieferung gelebt hat, bevor er schriftlich aufgezeichnet wurde, hat möglicherweise auch eine Spur in seiner Lautgestalt hinterlassen. Denn in Schweden dürfte man ihn wohl in der Form **Fiulnir* erwarten nach der — freilich nur durch sehr spärliche Beispiele zu belegenden — Regel, dass der Brechungsdiphthong *iu* sich nicht weiter zu *io* entwickelt hat, wenn ihm ein *i* in der nächsten Silbe folgte (Noreen, Aschw. Gram. § 75, 2, A. Kock, Umlaut u. Brechung s. 286 f.). Wenn also der Name nicht etwa schon in seiner Heimat durch analogische Einwirkung des danebenstehenden Subst. **fioldr* oder des mit **fiold-* zusammengesetzten Kultnamens zu *Fiol(d)nir* geworden war, so hat er wohl sein *io* der westnord. Aussprache zu verdanken, der — wenigstens auf Island — ein Brechungsdiphthong *iu* völlig fremd war.

Nur mit Vorbehalt sei schliesslich noch folgendes angefügt. Axel Olrik hat es wahrscheinlich gemacht, dass in Dänemark eine Vegetationsgottheit namens *Fróði* verehrt worden ist (Danmarks Heltedigtning 2, 249 ff.). Er hat ferner gezeigt, dass einem *Fróði* innerhalb der spätern dän. Überlieferung dieselbe Stellung in der Geschlechtsreihe des Skjoldungenhauses zukam wie nach den ags. Quellen dem Béow, nämlich der Platz hinter dem Stammvater und Eponymus Skjold oder Scyld (a. a. O. 1, 244 Fussnote 1). Endlich weist er aus dem Ortsnamen *Frodhevi* (später *Frövi*) nach, dass der Kult eines *Fróði* auch im schwed. Uppland bekannt gewesen ist (a. a. O. 2, 249). Sollte sich aus einer Kombination dieser Tatsachen mit den obigen Ausführungen nicht eine Erklärung ergeben für den rätselhaften *Fróði* der Fiolnirstrophe? War *Fróði* vielleicht — wenigstens in gewissen Zeiten und Gegenden — einfach ein anderer Name

für Béow-Fiolnir? Für die Übersetzung der Strophe würde daraus folgen, dass Fiolnir dort umgekommen ist, wo er selbst wohnte, d. h. nach Þjóðdóls Auffassung in Uppsala-Marburg in Hessen.

Wolf von Unwerth.

Axel Olrik.

3 juli 1864—17 februari 1917.

Det är en utomordentligt rik och betydelsefull forskargärning som avslutats med Axel Olriks så plötsliga bortgång. Att göra den full rätt skulle egentligen kräva en hel avhandling. Vad jag här på några få sidor kan ge, blir därför blott några helt knapphändiga antydningar.

Axel Olrik växte upp i ett konstnärshem — hans fader var Konstmaler Henrik Olrik — och det fanns inte litet av konstnär hos honom: en stark intuition, ett livligt skönhetssinne och ett varmt hjärtelag, allt egenskaper som präglade hela hans personlighet och därmed också hans vetenskapliga produktion.

I hemmet hade han lärt sig älska forntidens diktning, och då han 1881 blev student, var det naturligt, att han som lärjunge kom att sluta sig till professor Svend Grundtvig, som då ännu stod i sin fulla kraft. Han kom därigenom att ej blott ägna sig åt den fornnordiska diktningen utan även åt folkminnena, vilkas energiska insamling Grundtvig satt i gång, samt de särskilda metoder, som måste användas för att ur folkminnesstudiet nå vederhäftiga resultat. Så kom Olrik även själv att få intresse för och deltaga i insamlingsarbetet, därvid väl också påverkad av H. F. Feilberg, vars bekantskap han redan som ung student gjorde på besök i Darums prästgård.

Då Grundtvig redan 1883 dog, blev Olrik den som på mer än ett sätt skulle fortsätta hans arbete. Utgivandet av "Danmarks gamle Folkeviser" tog Olrik sålunda upp i slutet av 1880-talet, då han fullbordade och utgav det av Grundtvig påbörjade 5:te bandet, och sedan har han givit ut ytterligare ett par band i Grundtvigs anda. Sina folkvisestudier har Olrik även låtit komma en större allmänhet till godo i den 1899 tillsammans med Ida Falbe-Hansen utgivna "Danske Folkeviser i Udvalg", vars inledning torde vara den yppersta behandling av hela folkvisområdet som skrivits.

En annan fortsättning på Grundtvigs arbete för folkminnens insamling kan man säga att Dansk Folkemindesamling är, som 1904—05 grundades på initiativ av Olrik och H. F. Feilberg.

Denna institution är av enastående värde, i det den dels sammanfört och ordnat de rika samlingar av danska folkminnen som redan existerade, dels fortsätter det aktiva insamlingsarbetet.

En framställning om de inom folkdiktningen rådande lagarna — för komposition, disposition o. s. v. — har Olrik gett i uppsatsen *Episke love i folkedigtningen* (*Danske Studier*. 1908). Detta är första gången ett försök gjorts att klarlägga den stränga lagbundenheten inom muntlig tradition, en lagbundenhet som naturligtvis har viktiga metodiska konsekvenser. Den lilla uppsatsen har i något förändrat skick även tryckts i *Nordisk tidskrift* och i *Zeitschrift für deutsches Altertum* och har rönt mycken uppmärksamhet.

Tidigt började Olrik göra sina folkminnesstudier fruktbara inom myt- och hjälteediktsforskningen. Förut hade man på detta område arbetat tämligen subjektivt och ometodiskt. Framför allt hade man saknat insikt i forntidsdiktningens nära förbindelse med och beroende av traditionen. Olriks första större arbete på detta område var hans *gradualavhandling "Forsøg på en tvedeling af kilderne til Saxes oldhistorie"*, som kom ut 1885 och 1894 följdes av en andra del. Här göres Saxo för första gången till föremål för en grundlig källkritisk behandling, varvid Olriks intuition och utpräglade stilkänsla har lyckats skilja från varandra de mera fantastiska norröna sagorna och de mera enkla och nyktra danska sångerna och sägnerna. Då ett sådant försök göres för första gången av en ung forskare, är det uppenbart, att det ej kan genomföras med absolut tillförlitlighet överallt. Arbetet måste dock betraktas som en värlig forskningsbragd, vars resultat blivit vetenskapens allmänegendom.

Efter fullbordandet av detta källkritiska arbete kom Olrik 1892 i beröring med den några år äldre professor Moltke Moe i Kristiania, en bekantskap, som blev av avgörande betydelse för hans utveckling. Han säger själv därom: "I ni år, siden Svend Grundtvigs altfor tidlige død, havde jeg ikke haft nogen kaldsfælle i snævrere forstand. Jeg følte at nu havde jeg både ven og lærer på én gang." Förut hade hans utveckling gått i rent kritisk särskiljande riktning, stödd på filologisk och historiskkritisk metod. Under samtalen med M. Moe säger han "mødtes jeg pludselig med et nyt syn, der med fuld sans for hver enkeltheds særpræg først og sidst dog så den som fyldt af helheden". Och så kommer hans *Saxostudier* att mynna ut i det ypperliga, tyvärr ej fullbordade verket "*Danmarks Heltedigtning*", som väl torde få anses såsom Olriks huvudarbete. Från de olika källor som rörande denna diktning bevarats till vår tid, sluter han sig till de ännu äldre sägenformerna, och han kan sålunda rekonstruera den danska hjälteediktingen och klarlägga dess historia och utveckling. Den ypperliga stilen, den skarpsinniga metoden, den konstnärliga intuitionen, den hänfödda kärleken till det stoff han behandlar, allt

detta gör arbetet till något vida mera än en blott och bar vetenskaplig avhandling; det är ett enastående monument över den nordiska folkstammens andliga kultur i forntiden.

Den nordiska mytologien har Olrik likaledes ägnat ett omfattande och djupgående studium, vilket tagit sig uttryck i flera märkliga arbeten. Främst bland dessa bör nämnas boken "Om Ragnarok", vars första del kom ut 1902 (i Aarb. f. nord. oldkyndigh. 1902), den andra 1914 (i D. St.). Efter en grundlig kritik av samtliga källor, visar han här, vad som är ursprungligt nordiskt, och vad som lånats från olika håll, från kristendom och keltisk gudasaga, från tartarer och kaukasusfolk. Och han går vidare i det han granskar Ragnarokstankens förekomst, förutsättningar och utveckling i olika tider och hos olika folk över hela världen. Boken om Ragnarok torde höra till det allra bästa, som har skrivits på något mytologiskt område, och dess vetenskapliga betydelse sträcker sig långt utanför den nordiska religionshistorien.

Av mera speciellt nordiskt intresse äro en del smärre undersökningar, bland vilka jag först vill nämna en serie uppsatser behandlande Loke-problemet, publicerade i Danske Studier (1908—09) och i Festskrift til H. F. Feilberg. Vidare ett par små, men mycket värdefulla uppsatser, "Tordenguden och hans dreng i lappernes myteverden" (D. St.) och "Nordisk og lappisk gudsyndelse" (D. St. 1905), vari han påpekar några tidiga lån från gammalnordisk religion hos lapparna. I en uppsats om "Gefion" (D. St. 1910) belyser han eddans Gefion-myt med en del nutida folksägnar, folkseder och ortnamn. — På de senare åren förberedde Olrik ett större arbete över nordisk mytologi, vilket emellertid ej hann komma till utförande. Som ett slags inledning till detta arbete skulle kanske en uppsats i Nordisk tidskrift (1917) om "Eddamytologien" kunna betraktas.

Ett mindre arbete, som avser att ge en samlad bild av hela vikingatidens andliga liv, är "Nordisk aandsliv i vikingetid og tidlig middelalder", som ingick i det även på svenska utkomna samlingsvärdet Världskulturen, men även i något utvidgad form kom ut som särskild bok. Detta arbete vänder sig visserligen till en bredare publik, men genom sin helhetssyn på ämnet och sin sammanfattning av vetenskapens resultat har det sin betydelse även för fackmännen på området.

Här har jag kunnat dröja blott vid det betydelsefullaste i Axel Olriks rika produktion med bortseende från hans initiativ och värksamhet på andra områden. På sitt arbetsfält var han banbrytare och nydanare, och för vad han här utträttat stå vi i den djupaste tacksamhetskund. Axel Olrik kommer alltid att räknas bland vetenskapens allra främsta namn. Så mycket djupare måste vi därför beklaga, att han icke fick tillfälle att avsluta sitt arbete om dansk hjälteediktning, eller offentliggöra det stora arbete

om nordisk mytologi, varmed han på senare tid varit sysselsatt. Denna förlust är oersättlig.

Hans rent vetenskapliga gärning bör emellertid ej skymma undan hans ädla personlighet. Ingen som uppmärksamt har läst hans skrifter, har kunnat undgå att märka, hur personligt färgad framställningen är. Överallt märker man den varmhjärtade patrioten, vars bröst sväller av stolthet, då han behandlar dansk hjältesaga. Det ideal av manlighet och trofasthet, som sagan skildrar, t. ex. i Bjarkes och Hjaltes gestalter, har han helt gjort till sitt, och just detta, att han så helt kan dela den gamle skaldens känslor och syn på saken, har väl även ökat hans rent vetenskapliga värde över hjältediktningens stoff.

Detta gjorde honom också till en sällsynt skicklig lärare. Någon framstående talare var han egentligen icke; ofta var det endast med ansträngning som han kunde tala flytande och tydligt. Men dessa svårigheter kunde han övervinna, då han blev helt gripen av sitt ämne, och då ryckte han också sina åhörare med sig. En annan sak var det med hans seminarieövningar. Den som varit med om dem, glömmer dem inte. Han hade en ovanlig förmåga att ställa ämnet i en ny belysning för åhörarna och att locka var och en att bidra till utredningen. Alla måste ryckas med av hans idérikedom och levande intresse.

Förhållandet mellan honom och hans lärjungar utvecklades därför ofta till en varm vänskap, varvid det visst icke blott var det gemensamma vetenskapliga arbetet som enade. Hans intresse sträckte sig till alla sidor hos personligheten, och han deltog i sorg som glädje. En klar inblick i denna sida av hans väsen får man särskilt i hans minnesuppsats om Moltke Moe (D. St. 1915; på engelska i FF Communications, 17.), vilken ej blott är betydande för det innerliga vänskapsförhållande, som rådde mellan dessa båda andliga stormän. Den som själv stått i vänskapsförhållande till Axel Olrik, känner helt igen honom, ty sådan var han såsom vän, varmhjärtad, hjälpsam och trofast.

Länge skall minnet av Axel Olrik, den snillrike vetenskapsmannen, den ädla varmhjärtade personligheten och den trofaste vännen bevaras i tacksamhet och beundran.

C. W. v. Sydow.

Bibliografi för 1915.

Av Bert Möller.

I. Bibliografi, litteraturhistoria och biografi.

- Bergh, Severin.* Elias Palm skiöld och hans samlingar. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen. II, 81—104. ill.)
- Bygdén, Leonard.* Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonyma och pseudonyma i den svenska litteraturen. H. 20. (Bd 2.) s. I—V + Sp. 945—52 + 961—1052 + s. I—II. Upps. 8:o (= Skr. utg. af Sv. Litt. Sällsk. XVII: 18.)
- Collectio runologica Wimmeriana. Fortegnelse over Ludv. F. A. Wimmers runologiske o. a. Samlinger i det kgl. Bibliotek. Kbh. 4:o. (7) + 83 s. + 1 pl.
- Collin, Carl S. R.* A bibliographical guide to sematology. A list of the most important works and reviews on sematological subjects hitherto published. Lund. 8:o 46 s. (Anm. Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 295—300 av Carl Efvergren.)
- Dahl, Frantz, og A. E. Rodhe.* Nordisk [rättsvetenskaplig] Litteraturfortegnelse for 1914. (Tidsskr. f. Retsvidenskab. XXVIII, 391—449.)
- Dahlberg, Ragnar.* Bidrag till den svenska reformationstidens bibliografi. (Studier tillägnade Arvid Hultin. s. 58—70. ill.)
- En variant af »Officiel bön 1571?» (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 381—84. ill.)
- Sällsynta svenska skrifter från reformationstiden i Helsingfors universitetsbibliotek. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen. II, 111—17. ill.)
- Erichsen, B.* Bibliografi for 1913. (Ark. XXXI, 285—320.)
- Erslev, Kr.* Fortegnelse over Akter om den sønderborgske Hertuginies statsretlige Stilling i Slesvig og Holsten. Med et Tillæg af hidtil utrykte Breve. Kbh. 8:o. (7) + 85 s.
- Geete, R.* Ett sällsynt engelskt Birgittatryck i Kungl. biblioteket. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 164—70. ill.)
- Hedemann-Heespen, P. von.* Literaturbericht für 1913—1915: (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch. XLVI, 369—413.)
- Icelandic libraries in America. I. The Fiske collection at Cornell. By *Halldór Hermannsson*. II. The Riant collection at Yale. III. The von Maurer collection at Harvard. (The American Scandinavian Review. III, 169—73.)

- Jørgensen, Ellen.* Les bibliothèques danoises au moyen âge. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 332—50.) (Anm. The English historical review. XXXI, 527 av P. S. A.)
- Krarup, Alfr.* Fortegnelse over historisk Litteratur fra Aaret 1913, vedrørende Danmarks Historie. (HTda. 8 r. V, L 61—L 122.)
- Lundberg, Oskar.* Nordisk ortnamnslitteratur 1913. Bibliografisk förteckning. (Namn och bygd. III, 172—77.)
— Nordisk ortnamnslitteratur 1914. Bibliografisk förteckning. (Namn och bygd. III, 178—83.)
- Nielsen, Lauritz.* Ludv. Wimmers runologiske Samling. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 376—80. ill.)
- Norvin, William.* Kilder og Hjælpemidler til Studiet af Lollands og Falsters Historie. Skematisk Oversigt, udarbejdet paa Foranstaltning af Lolland-Falsters historiske Samfund. I. Den historiske Litteratur, Nykøbing. 8:o. 6 + 56 s.
- Petersen, Carl S.* Rejser i Danmark. Indtil Frederik IV:s Død. (Fortid og Nutid I, 45—60.)
- Rudbeck, Johannes.* Beskrivande och illustrerad förteckning öfver de upplagor av Sveriges landskapslagar, landslagar och stads-lagar som av trycket blivut utgivna intill dess Sveriges rikets lag blev gillad och antagen på riksdagen år 1734. Bibliografi. Sthm. 4:o. (8) + VIII + 85 s. ill. [Omslagstitel: Svensk lagbibliografi för tiden före 1734 års lag.]
- Schück, Ellen.* Bidrag till en bibliografi öfver Henrik Schücks in-till den 2 november 1915 utgifna skrifter. Upps. 8:o. 34 s. (Anm. Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen II, 386—87 av Isak Collijn.)
- Setterwall, Kristian.* [Svensk historisk] bibliografi 1914. (HTsv. XXXV. Bilaga. S. 383—426.)
— Svensk kyrkohistorisk bibliografi. 1911—1914. (Kyrkohist. årsskrift XVI, Litteraturöfversikter . . . s. 115—35.)
- Silow, Alvar.* Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 33. 1914. 54 s. (Sammlaren XXXVI.)
- Sommerfeldt, W. P.* [Norsk arkeologisk] bibliografi 1914. (For t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914, 233—43.)
- Thiset, A.* Oplysninger om nogle tabte Diplomer. I. (Danske Magasin 6 r. II, 287—88.)
- Walde, O.* Till Kristinabibliotekets historia. (Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen. II, 122—32. ill.)
- Blöndal, Sigfús.* Traditionen i den islandske litteratur. (Nordisk tidskrift 1915. 351—63.)
- Brix, Hans.* »Den signede Dag». (Edda III, 177—96.)
- Ek, Sverker.* Till frågan om Hercules' två versioner. (Sammlaren XXXVI, 13—20.)

- Fleming van Sweringen, Grace.* The main literary types of men in the Germanic hero-sagas. (The journal of English and Germanic philology. XIV, 212—25.)
- Hjärne, Erland.* Två gammalsvenska andliga dikter. Textedition och undersökningar. Uppsala. 8:o. 110 s. 7,50 kr. (s. 5—35 förut tryckta i Vår lösen 1915.)
- Liestøl, Knut.* Nokre islenske folkevisor. (Edda IV, 1—27.)
- Lundström, Herman.* Doktor Martin Luthers Enchiridion i dess tidigaste kända svenska dräkt. Progr. Ups. 8:o. (4) + 116 s.
- Schück, Henrik.* Ett blad ur Östergötlands litteraturhistoria. (En bok om Östergötland. 77—80.)
- Ur gamla anteckningar. VI. Vårt äldsta medicinska arbete. [Johannes Cops Empiricus Svecus]. (Samlaren XXXVI, 206—12.)
- Vries, Jan de.* Studiën over færösche balladen. Haarlem. 8:o. VIII + 286 s. (Anm. GRMon. 7, 160.)

Aspelin, J. R.

- Rinne, Juhani.* Johannes Reinhold Aspelin. (Finskt Museum XXII, 65—72 + portr.)

Bang, A. Chr.

- Brandrud, Andreas.* Mindetale. (Oversigt over Videnskapselskapets [i Kristiania] møter i 1914, 74—83.)

Gustafson, Gabriel.

- Almgren, Oscar.* Gabriel Gustafson †. (Mannus VII, 205—06 + porträtt.)

- Brøgger, A. W.* Gabriel Gustafson. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 5—7 + portr.)

Hildebrand, Bror Emil.

- Montelius, Oscar.* Bror Emil Hildebrand. (Lefnadsteckningar öfver K. Sv. Vet.-Ak:s led. Bd. 5 s. 139—87 + porträtt.)

Moe, Moltke.

- Falk, Hjalmar.* Mindetale. (Oversigt over Videnskapselskapets [i Kristiania] møter i 1914, 6—19.)

- Olvrik, Axel.* Moltke Moe. Personlige minder. (Danske Studier. 1915. 1—55.)

Rietz, J. E.

- H[ammarstedt], N. E.* Johan Ernst Rietz. (Fataburen 1915. 183—88 + portr.)

Ross, Hans.

- Hægstad, Marius.* Hans Ross. (Ark. XXXI, 383—88.)

- Larsen, Amund B.* Mindetale. (Oversigt over Videnskapselskapets [i Kristiania] møter i 1914, 84—87.)

Rygh, Karl Ditlev.

Schetelig, Haakon. Karl Ditlev Rygh. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 1—4 + portr.)

Vidsteen, Chr.

Hannaas, Thorleiv. Christian Vidsteen. (Syn og segn XXI, 385—91.)

Vinje, A. O.

Halvhundrad brev. Utgjevne av Halvdan Koht. Oslo. 8:o. (4) + 92 s.

II. Lärda sällskaps skrifter, tidskrifter och samlingar.

- Aarvog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt (med Gamle Roskilde Amt) 1915. Roskilde. 8:o. 110 s.
- Aarvog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter. III. 1915. Odense. 8:o. S. 267—445.
- Aarvog for Historisk Samfund for Præstø Amt. 4. Aarg. 1915. Næstved. 8:o. 116 s.
- Aarvog udg. af Randers Amts historiske Samfund 1915. (Fra Randers Amt IX.) Randers. 8:o. 160 s.
- Aarvog for Historisk Samfund for Sorø Amt. IV. Ringsted. 8:o. 146 s. + 5 pl. + 1 karta.
- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Udg. af det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab. 1914. 3. R. Bd. 4. H. 4. S. 273—348. 1915. Bd. 5. H. 1. S. 1—98. Kbh. 8:o.
- Allmoge och hemslöjd. Bidrag till en uppländsk kulturhistoria utgivna under redaktion av *Arvid Julius*. Uppsala. 8:o (5) + 127 s. + 3 pl.
- Antikvarisk tidskrift för Sverige. Utg. av Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien genom *Emil Ekhoff*. D. 21, h. 1. Sthm. 8:o. 192 s. ill.
- Arkiv för nordisk filologi utg. genom *Axel Kock*. Bd. 31. (Ny följd bd. 27.) H. 3—4. S. 227—388. — Bd. 32. (N. f. bd. 28.) H. 1—2. S. 1—224. Lund. 8:o.
- Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria utg. av Södermanlands fornminnesförening. XVI. Strängnäs. 8:o. 68 s.
- Bornholmske Samlinger. Bd. 9. Udg. af Bornholmsk Samfund. Rønne. 8:o. 153 s.
- Danske Magazin indeholdende Bidrag til den danske Histories og det danske Sprogs Oplysning. 6 R. Bd. 2. H. 3. S. 185—288. Kbh. 4:o.
- Danske Studier udg. af *Marius Kristensen* og *Axel Olrik*. 1915. Med indholdsfortegnelse til årgangene 1904—1915 samt Festskrift til H. F. Feilberg. Kbh. 8:o. 226 s.

- Edda. Nordisk Tidsskrift for Litteraturforskning. Redaktör: *Gerhard Gran*. Bd. 3—4. Kria. 8:o. 372 s. + 372 s.
- Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift utg. af *Gustaf Upmark*. 1915. Sthm. 8:o. (2) + 256 + 52 s. ill.
- Folkminnen och folktankar. Populär-vetenskaplig tidskrift red. av *C. W. von Sydow*. Bd. 2. Utg. av Folkminnesföreningen i Lund. Malmö. 8:o. (8) + 208 s.
- Foreningen til norske fortidsminde-mærkers bevaring. Aarsberetning for 1914. 70. aarg. Med 112 illustrationer i teksten. Kria. 8:o. 4 + 279 s. + 2 portr.
- Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets historie och antikvitets akademien. 1915. Årg. 10. Under redaktion av *Emil Ekhoff*. Sthm. 8:o. 260 + X + 48 s. + 2 kartor + 2 pl.
- Fra Himmerland og Kjær Herred. IV. Aarbog udg. af Historisk Samfund for Aalborg Amt. 1915. Aalborg. 8:o. 240 s.
- Fra Holbæk Amt. Historiske Aarbøger. IX. Udg. af Historisk Samfund for Holbæk Amt. 1915. Kbh. 8:o. 159 s.
- Fra Ribe Amt 1915. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. Bd. 4, H. 1. Kbh. 8:o. 220 s.
- Från filologiska föreningen i Lund. Språkliga uppsatser IV. Lund. 8:o. (3) + 200 s. 4 kr.
- Hardsyssels Aarbog udg. af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. IX. 1915. Kbh. 8:o. 176 s.
- Hembygden. Tidskrift för svensk folk- och hembygds-kunskap i Finland. Utg. av *Gabriel Nikander*, *Wäinö Solstrand*, *V. E. V. Wessman* och *K. Rob. V. Wikman*. 1915. Hfors. 8:o. (4) + 152 s.
- Historisk Aarbog for Skive og Omegn. VII. Skive. 8:o. 161 s.
- Historisk tidskrift utg. af Svenska historiska föreningen genom *Torvald Höjer*. Arg. 35. 1915. Sthm. 8:o. VII + 282 + 113 s. + Bilagor.
- Historisk tidskrift för Skåneland utg. av *Lauritz Weibull*. Bd. 6. H. 1—3. Lund. 8:o.
- Historisk Tidsskrift, 8 Række, udg. af den danske historiske Forening. Red. af *Kr. Erslev*. Bd. 5. H. 5—6. S. 331—494 + L 61—L 122. Bd. 6. H. 1—2. S. 1—163. Kbh. 8:o.
- Historisk Tidsskrift utg. av den norske historiske Forening. 5 R. Bd. 3. H. 3—5. S. 169—416.
- Historiske Meddelelser om København udg. af Københavns Kommunalbestyrelse ved *Villads Christensen*. Bd. 4. H. 9. S. 577—668. Bd. 5. H. 1—3. S. 1—240. Kbh. 8:o.
- Islandica. An annual relating to Iceland and the Fiske Icelandic collection in Cornell university library. Vol. 8. Ithaca, N. Y. 8:o. XIX + 54 s.
- Jahresbericht über die erscheinungen auf dem gebiete der germani-

- schen philologie. Hrsg. von der Gesellschaft für deutsche philologie in Berlin. 35 jahrg. 1913. Lpz. 8:o. VIII + 217 + 224 s. (II, 1—28: *Werner Richter*, Nordisch. 119—37: *Wolf von Unwerth*, Mythologie und sagenkunde. 137—44: *von Grienberger*, Runenkunde.)
- Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie. Hrsg. von *Otto Behaghel* und *Fritz Neumann*. Jahrg. 36. Lpz. 4:o. XXXII + 400 sp.
- Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarvog for 1915. (Aarvog III). Nykøbing F. 8:o. 149 s. + 1 pl.
- Maal og Minne. Norske studier utgit av Bymaals-Laget ved *Magnus Olsen*. 1915. Kria. 8:o. 236 s.
- Meddelanden från Kalmar läns fornminnesförening. VIII. Utg. genom museiföreståndaren. Kalmar 1914. 8:o. 138 s. ill. IX. Utg. genom sekreteraren. Kalmar 1915. 8:o. 86 s. + 1 karta. ill.
- Meddelanden från Kristianstads museum. Utg. af museistyrelsen. N:o 3. 1915. Kristianstad. 8:o. 40 s. + (48) s. pl.
- Meddelanden från Norra Smålands fornminnes-förening. IV. Jönköping. 8:o. 52 + 48 s.
- Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning. Utg. av *Anders Grape*, *Oskar Lundberg*, *Jöran Sahlgren*. Arg. 3. 1915. Upps. 8:o. 190 s.
- Norsk folkekultur. Folkeminne-tidsskrift. Skriftstyre: *Rikard Berge*, *Alexander Bugge*, *O. Olafsen* og *Kristofer Visted*. Aarg. 1. Risør. 8:o. 188 s. ill.
- Oldtiden. Tidsskrift for norsk forhistorie. Utgit av museene i Bergen, Kristiania, Stavanger, Tromsø, Trondhjem. Red. av *A. W. Brøgger*. Bd. 5. H. 2. 48 s. Bd. 6. H. 1. 186 s. + 1 portr. Kria. 8:o.
- Publications of the society for the advancement of Scandinavian study. Vol. II no. 2—3. Urbana. 8:o. S. 65—234.
- Safn til sögu Íslands og islenzkra bókmenta að fornu og nýju gefið út af hinu islenzka bókmentafélagi. IV, 9; V, 1. S. 913—1025 + V + 75 s. Rvík. 8:o.
- Samfundet S:t Eriks årsbok 1915. Utg. genom *Gustaf Upmark*. Sthm. 8:o. (8) + 131 s. + 1 släkttavla + bilaga. ill.
- Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. 36 årg. 1915. VIII + 212 + 54 s. Upps. 8:o.
- Samlingar utg. af Svenska fornskriftsällskapet. H. 146—47. Sthm. 8:o.
- Samlinger til jydsk Historie og Topografi udg. af det jydsk historisk-topografiske Selskab. Red. af *S. Nygård*. 4 R. Bd. 2. H. 2—3. S. 113—304. Kbh. 8:o.

- Skrifter utgivne av Bergens historiske Forening. Nr. 21. Bergen. 8:o. 108 s.
- Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland CXXI. Förhandlingar och uppsatser. 28. CXLVI + 428 s. + 1 pl. Hfors. 8:o.
- Språk och stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. av *Ruben G:son Berg, Bengt Hesselman, Olof Östergren*. Årg. 15, 275 s. Upps. 8:o.
- St. Hallvard. Tidsskrift for Oslos og Kristianias historie. Redaktion: *A. W. Brøgger, Edv. Bull*. 1915. Kria. 8:o. 316 s.
- Studier i nordisk filologi utg. genom *Hugo Pipping*. Bd. 6. 32 + 7 + 21 + 44 + 56 s. Hfors 1914. 8:o. — Bd. 7. 100 + 160 + 114 s. Hfors 1915. 8:o. (= Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland CXVIII, CXXIV.)
- Svendborg Amt. Aarskrift for 1915. Nyborg. 8:o. 150 s.
- Svenska landsmål ock svenskt folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av Landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund genom *J. A. Lundell*. 1915, h. 1—4 (= H. 129—32). Sthm. 8:o.
- Tidsskrift utgit af Historielaget for Sogn. N:o 3. Bergen. 8:o. 122 s.
- Upplands fornminnesförenings tidskrift. Utg. af *Oscar Almgren*. XXX. (Bd. 7. H. 2.) S. 169—220 + Bilaga. 54 s. ill.
- Vejle Amts Aarbøger udg. af Vejle Amts historiske Samfund. 1915. Kbh. 8:o. 258 s. + 1 karta.
- Vendsysselske Aarbøger. Udg. af Historisk Samfund for Hjøring Amt. 1915. Hjøring. 8:o. 208 s.
- Västmanlands fornminnesförenings årskrift. VIII. Utg. av *Claes Uggla*. Västerås. 8:o. 23 + VI + 43 s. + 2 pl. ill.

III. Nordisk språkvetenskap.

1. I allmänhet.

- Beckman, Nat.* Dansk-norsk-svensk ordbok. 2 tillökade uppl. Sthm. 8:o. (7) + 261 s.
- Bødtker, A. Trampe.* Det norrøne maalet i England. (Syn og segn. Aarg. 21, 145—55.)
- Collin, Carl.* Än en gång abstrakter och konkreter. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 19—33.)
- Eklblom, R.* Rus- et Vareg- dans les noms de lieux de la région de Novgorod. Sthm. 8:o. 69 s. + 1 karta. (Archives d'études orientales Vol. 11.) (Anm. Ymer XXXV, 375—76 av T. J. Arne.)
- Heinertz, N. Otto.* Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 48—57.)
- Karsten, T. E.* Den svenska bosättningen i Finland. (Finsk tidskrift LXXVIII, 80—82.)

- Karsten, T. E.* Germanisch-finnische Lehnwortstudien. Ein Beitrag zu der ältesten Sprach- und Kulturgeschichte der Germanen. Hfors 4:o. IV + 282 s. + 1 pl. ill. (= Acta societatis scientiarum fennicae. T. XLV n:o 2.)
- Kock, Axel.* Kritiska anmärkningar till frågan om brytningen i fornnordiska språk. (Ark. XXXI, 321—81, slut från Ark. XXX, 339—88.)
- Undersökningar i fornnordisk grammatik. [I. Växlingen Sig-: Siug- i fornnordiska personnamn. II. Till frågan om den urnordiska brytningen. III. Till frågan om behandlingen av urgermanskt hw i de fornnordiska språken. Exkurs.]. (Ark. XXXII, 176—200.)
- Lindroth, Hjalmar.* Är Skåne de gamles Scadinavia? (Namn och bygd. III, 10—28; Rättelse s. 91.)
- Ojansuu, Heikki.* Beiträge zu den finnisch-germanischen Berührungen. [1. Finn. luoto = anord. flúð. 2. Estn. paht, Gen. paha = got. bansts, anord. báss. 3. Finn. laidun, vgl. altisl. leiða. 4. Piettiö, pietin, pietimys, pieturi. 5. Aschwed. hvif > finn. huivi > estn. uju (oju) > finn. ujo (vaatteet). 6. Finn. laittaa.]. (Neuphil. Mitt. 1915. 157—63.)
- Pipping, Hugo.* Till frågan om l- och n-ljudens kvalitet i de nordiska språken. (Studier i nordisk filologi VI, nr. 5. 56 s.)
- Sahlgren, Jöran.* Blota, blätsa och blotta. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 147—50.)
- Seip, Didrik Arup.* Låneordstudier. I. Kria. 8:o. (8) + 111 s.
- Svensson, J. V.* De sydsvenska folknamnen hos Jordanes. Karlstad 1914. 8:o. 70 s. (Anm. Namn och bygd III, 171 av Hjalmar Lindroth.)
- Sverdrup, Jakob.* Etymologi. (Syn og segn XXI, 223—32, 295—302, 357—65.)
- Zachrisson, R. E.* The Suffix *-ingja in Germanic Names. (Arch. f. d. Stud. d. neueren Spr. Bd. 133, 348—53.)

2. Isländska och fornnorska.

a. Grammatik och lexikografi.

- Bjarnarson, Bjarni.* Dróttkvæður háttur. (Eimreiðin XXI, 25—27.)
- Gering, Hugo.* Glossar zu den liedern der Edda (Sæmundar Edda). 4. Aufl. Paderborn. 8:o. X + 229 s. (Bibliothek der ältesten deutschen literatur-denkmäler. Bd. 8.)
- Lind, E. H.* Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden samlade ock utgivna. H. 9. Sp. 1273—1306 + X s. [Tillägg.]. Upps. 8:o.

- Lindroth, Hjalmar.* Über den Umlaut in den altnordischen *ia*-Stämmen. (IF. XXXV, 292—304.)
- Noreen, Erik.* Några anteckningar om ljödahätr och i detta versmått avfattade dikter. Upps. 8:o. 50 s. (Upps. univ. årskr. 1915. [5]: Meddelanden från nordiska seminariet. 9.)
- Ólofsson, Jón.* Orðabók íslenzkrar tungu að fornu og nýju. I fjórum bindum. H. 2. [Ávirðing — brýnn]. Rvík. 4:o. s. 201—400 + (1).
- Pipping, Rolf.* Till förklaringen av namnet Bálagardssíða. (Namn och bygd. III, 54—56.)
- Sverdrup, Jakob.* Über die Lautverbindung *ys* im Germanischen, besonders im Altnordischen. (IF. XXXV, 149—64.)
- Wessén, Elias.* Om kuida i namn på fornnordiska dikter. Ett bidrag till eddadiktningens historia. (Edda IV, 127—41.)

b. Texter, översättningar och kommentarer.

- Alfræði íslenzk. Íslandsk encyklopædisk litteratur. II. Rímtöl. Udg. for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *N. Beckman* og *Kr. Kålund*. H. 2. S. 161—304 + I—CLX. Kbh. 8:o.
- Den norsk-íslandske skjaldedigtning udg. af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat ved *Finnur Jónsson*. A. Tekst efter håndskrifterne. Bd. 2, h. 3. S. 417—541 + VII s. B. Rettet tekst [med tolkning]. Bd. 2, h. 3. S. 449—611 + VII s. Kbh. 8:o. (Anm. Skírnir 1915, 433—34 av Björn M. Ólsen.)
- Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, er snerta ísland eða íslenzka menn. Gefið út af hinu íslenzka bókmentafélagi. XI, 1. (1310—1544). S. 1—368. Rvík. 8:o.
- Eirspennill — Am 47 fol. — Noregs konunga sögur: Magnús góði — Hákon gamli. Udg. ved *Finnur Jónsson*. H. 3. S. 289—480. Kria. 8:o. 3,60 kr. (H. 1—2, anm. DLz. 36, 1756—57 av Gustav Neckel.)
- Rímnasafn. Samling af de ældste íslandske rimer. Udg. for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved *Finnur Jónsson*. H. 8. [Bd. 2]. S. 161—240. Kbh. 8:o.
- Sólarljóð gefin ut með skiringum og athugasemdum af *B. M. Ólsen*. Rvík. 8:o. 75 s. (Safn til sögu Íslands og ísl. bókmenta V, 1. — anm. Skírnir 1915, 439—41 av G. F.)
- Sturlunga saga. Búið hefir til prentunar *Benedikt Sveinsson*. Bd. 4. Rvík. 8:o. XXXII + 436 s.
- [Eysteinn Ásgrímsson]. *Paasche, Fredrik*, Lilja. Et kvad til Guds moder. Kria. 8:o. (8) + 109 s.

The tale of Helgi Hundingsbane. Translated from the old Norse and compounded from the first and second lays of Helgi Hundingsbane by *Arthur Gilchrist Brodeur*. (The American-Scandinavian Review. III, 82—90.)

Trymskvædet ur Sámunds Edda. Med teckningar av Thor Fagerkvist. Sthm. 4:o. 47 s. ill.

Andrews, A. LeRoy. Helgi Haddingjaskati and his place in the old Norse hero-legend. (Publications of the society for the advancement of Scandinavian study. II, 63—78.)

Benary, Walter. Zur Hervararsaga. (Arch. f. d. Stud. d. neueren Spr. Bd. 133, 332—47.)

Einarsson, Indr. Fólkorustan á Clontarf eða Brians bardagi 23. apríl 1014. (Skirnir LXXXIX, 20—39.)

Fiske, Christabel F. The British isles in Norse saga. (Publications of the society for the advancement of Scandinavian study. II, 196—234.)

Heusler, Andreas. Sprichwörter in den eddischen Sittengedichten. (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Jhg. 25, 108—15, [forts.])

Hægstad, Marius. Vestnorske maalføre fyre 1350. II. Sudvestlandsk. 1. Ryggjamaal. Kria. 8:o. (7) + 127 s. + 5 pl. (= Skrifter utg. av Videnskapselskapet i Kristiania 1914. II. Hist.-filos. kl. no. 5.) (Anm. Syn og segn XXI, 381—84 av Jakob Sverdrup.)

Hänninger, Nils. Bidrag till tolkningen av några verser hos Sigvæt. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 58—65.)

Johnsen, Oscar, Alb. Snorre Sturlasons opfatning av vor ældre historie. Foredrag paa historikermøtet i Kristiania 1914. (HT no. 5 r. III, 213—32.)

Jónsson, Finnur. Hinn síðasti bardagi Gunnlaugs og Hrafns. (Skirnir LXXXIX, 383—88. — *Björn M. Ólsen*, Athugasemd. S. 388.)

Läffler, L. Fr. Till Hávamáls strof 155. (Ark. XXXII, 83—113). — Jfr. nedan Ólsen, B. M.

Ólason, Páll Eggert. Fólgin nöfn í rímum. (Skirnir LXXXIX, 118—32.)

Ólsen, Björn M. Hávamál v. 155 (Bugge.) Efterslæt til afhandlingen om Hávamál i Arkiv XXXI. (Ark. XXXII, 71—83). — Jfr. ovan Läffler, L. F.

Olsen, Magnus. Til Haraldskvæði strofe 23. (Ark. XXXI, 381—82.)

— Vers i Kongespeilet. (Maal og Minne. 1915. 178—79.)

Sturtevant, Albert Morey. A note on the Sigdrifumál. (Publica-

tions of the society for the advancement of Scandinavian study II, 79—91.)

Vrátný, Karel. Enthält das Stockholmer Homilienbuch durchweg Übersetzungen? (Ark. XXXII, 31—49.)

3. Danska.

a. Grammatik och lexikografi.

Adler, G. Die Volkssprache in dem vormaligen Herzogtum Schleswig auf Grund der Sprachenzählung vom 1. Dezember 1905. (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch. XLV, 55—85.)

Brøchner-Mortensen. Øgenavne i Forbrydervedenen. (Danske Studier. 1915. 65—70.)

Brøndal, Rosally. Astrant. (Tff. 4 r. IV, 46.)

Brøndal, Viggo. Humlenavne. (Danske Studier. 1915. 185—97.)

Brøndum-Nielsen, Johs. Om sætterens indflydelse på ortografien (i 16 årh.) En imødegåelse. (Tff. 4 r. IV. 146—56.) — Republik. Av *Lis Jacobsen.* (Ibm. 156—60.)

Dahl, H. Den kirkehævdede oversættelse af det nye testamente 1907 og modersmålet. [»en række afløser af udsagnsord med de tyske forhæft: an- og be-«]. (Danske Studier. 1915. 164—73.)

Danske Grammatikere fra Midten af det syttende til Midten af det attende Aarhundrede udg. af *Henrik Bertelsen.* Bd. 1. [Rasmus Bartholin: De studio lingvæ Danicæ (1657.) — Laurids Kock: Introductio ad linguam Danicam (c. 1660.) — Peder Syv: Nogle betenkninger om det Cimbriske Sprog (1663)] Kbh. 8:o. (8) + 272 s. + 2 pl.

Fontenay, Fr. le Sage de. Arabiske Udtryk i dansk Handels- og Retssprog. (Juridisk Tidsskrift aarg. 1, 257—63, 320—32.)

Hjortø, Knud. Fra ordenes samfund. Kvindens og Mandens sprog. (Gads danske Magasin 1914—15, 672—78.)

Jacobsen, Lis. Autor og Prenter. Lidt om Ortografien i Reformationstidens danske Bøger. (Tff. 4 r. IV, 1—45.)

— Om Ordenes Død, m. m. (Ark. XXXI, 236—84.)

Brøndum-Nielsen, Johs. Korrigerende bemærkninger til »Ordenes Død m. m.«. (Ark. XXXII, 200—03.)

Jessen, E. Etymologiserende Notitser. VIII. (Tff. 4 R. IV, 108—20.)

Kalkar, Otto. Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700.) H. 56—57. Tillæg. S. 801—960. [*Passjare—Snarsejlende.*] Kbh. 8:o.

Kristensen, Marius. Vore stednavne, deres forvanskning i tidernes løb og bidrag til den rette forståelse af dem. (Fortid og Nutid I, 109—122. — Efterskrift af *H. V. Clausen* s. 123—25).

- Kvolsgaard, C. M. C.* »Artsbetegnelse». (Danske Studier. 1915. 90—96).
 — [och *Gudmund Schütte*]. Efterslæt til Folkelig Hof- og Statskalender. (Danske Studier. 1915. 59—61.)
Lindgren, J. V. Dansk och norsk grammatik. 2 uppl. Sthm. 8:o. 94 s.
Schütte, Gudmund. Mere efterslæt til »Folkelig Hof- og Statskalender». (Danske Studier. 1915. 198—203.)
Skulerud, Olai. Dansk-norsk uryggelig m. m. En liten ordstudie. (Maal og Minne. 1915. 170—71.)
Ussing, Henrik. Stednavne i Sorø Amt. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Sorø Amt. IV, 3—42 + karta. ill.)

b. Texter.

- Coucheron, Anton Jacob.* Et norsk brev fra 1718 vedrørende Carl XII's fald. (HTno. 5 r. III, 324—26.)
Deliciarum manipulus danicarum: Det er Dansk Renaissance Digtning Eller Udvalgte Stykker af den Verdslige Danske Poesi mellem Arreboe og Holberg. Med Flid udgivet af *Viggo Julius von Holstein Rathlou*. Kbh. & Kria. Gyldendal [tr. Aarhus]. 1914. 8:o. XV + 175 s.
 En Ræffue Bog. Herman Weigeres Oversættelse af Reinke de Vos. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved *Niels Möller*. Ordbog af *K. Sandfeld Jensen*. Bd. 1. Text. 2. Halvbind. Kbh. 4:o. S. 281—604 + (6) s. (Bd. 1: 1. Anm. Nordisk tidskrift 1915, 147 av Georg Christensen).
 Harpestræng. Gamle danske urtebøger, stenbøger og koge-bøger udg. ved *Marius Kristensen*. H. 5. S. 257—320. Kbh. 8:o. (Universitets-Jubilæets danske Samfund Nr. 226.)
 Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold. I Ud- drag udgivne ved *L. Laurson* af Rigsarkivet. 1603—1608. Kbh. 8:o. 883 s.
 Hans Mogensens oversættelse af Philippe de Commines memoirer. Udg. af *Poul Nørhnd*. Ordbog af *Kr. Sandfeld Jensen*. Bd. 1. 1913. (8) + 306 s. Bd. 2. 1915. (3) + 334 s. Kbh. 4:o.
 Oslo kapitels protokoller. 2. række: Kopibøger. Oslo kapitels kopi- bog 1606—1618 udg. af Den norske historiske kildekrift- kommission ved *Oluf Kolsrud*. H. 2. S. 177—336. Kria. 8:o.
Palladius, Peder. Danske Skrifter. Udg. for Universitets-Jubilæets danske Samfund ved *Lis Jacobsen*. Lev. 6—8. Bd. 2. S. 133—415. Kbh. 8:o.

4. Norska.

- Hertzberg, Ebbe.* Oslo-Kristiania [Riksarkivar Ebbe Hertzbergs ut- talelse om forandring av byens navn Kristiania til Oslo, avgit

- til magistraten 10:de februar 1909]. (St. Hallvard 1915, 97—106.)
- Hægstad, Marius.* Smaating or maalsoga. [1] Norrøenn-norensk-norsk-norsk. 2) Gardsnamn som hús, land i plur. húsar, landir o. s. fr.]. (Maal og Minne. 1915. 167—69.)
- Iversen, Ragnvald.* Bogstavrim hos Peder Dass. (Maal og Minne. 1915. 213—20.)
- Jensen, Christen.* Den norske Dictionarium eller Glosebog. Utgjevi paa nyom ved *Torleiv Hannaas*. Kria. 8:o. XX + 102 s. + 2 pl. (Ældre norske sproginder. 3.)
- Kjær, A.* Smaating fra »Akershus-Registranten». (Maal og Minne. 1915. 96—104.)
- Olafsen, O.* Gamle Mands- og Kvindenavn i Hardanger. (Maal og Minne. 1915. 105—12.)
- Olsen, Magnus.* Æmmervand og Ymmerstein. (Namn och bygd. III, 29—30.)
- Poestion, J. C.* Lehrbuch der norwegischen Sprache für den Selbstunterricht. 3. vermehrte . . . Auflage. Wien & Leipzig. 8:o. VIII + 184 s. (Die Kunst der Polyglottie. T. 28.)
- Rygh, O.* Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Bd. 10. Stavanger Amt bearbejdet af Magnus Olsen. Kria. 8:o. XVII + 510 s. (Bd. 7. Bratsberg Amt anm. Norsk folkekultur I, 110—11, 155—56.)
- Seip, Didrik Arup.* Norskhet i sproget hos Wergeland og hans samtid. Kria. 1914. (Anm. Nordisk tidskrift 1915, 291—92 av Herman Jæger. — 328—32.: Wergeland och det norska riksspråket av Sixten Belfrage.)
- Torp, Alf.* Nynorsk etymologisk ordbok. H. 1—10. S. 1—480. (Adel — Otta). Kria. 8:o. (Anm. Syn og segn XXI, 187—90 av Torleiv Hannaas.)
- Tønnessen, S. Juell.* Retskrivningsordbok over det norske rikssmaal med forklaringer av særegne ord, fremmedord og egennamn. Til skole- og privatbruk. 2 økede utg. Kria & Kbh. 8:o. VI + 314 s.
- Western, Aug.* Skriv norsk. Nogen punkter av rikssmaalets sprog-lære. Kria. 8:o. (7) + 61 s.

5. Svenska.

a. Grammatik och lexikografi.

- Beckman, Nat.* Principfrågor i svensk språkhistoria. [I. Vår monografi. II. Hovspråk och riksspråk. III. Några iakttagelser rörande språket i Erikskrönikan. IV. Stilarter och språkhistorisk kronologi]. (Studier i nordisk filologi VI, nr. 1. 32 s.)

- Berg, Ruben, G:son.* Avledningsändelsen -(n)ad. (Språk och stil XV, 124—27.)
- Bidrag till attraktionsläran. (Studier i modern språkvetenskap, utg. av nyfilologiska sällskapet i Stockholm 5 (1914), 147—57.)
- Rimmen i Vallfart och vandringsår. (Språk och stil XV, 1—25.)
- Tvåstaviga adjektiv som förled. (Språk och stil XV, 260—72.)
- Bergman, Gösta.* Ett par synpunkter på begreppet slang. (Språk och stil XV, 166—88.)
- Bergroth, Hugo.* Våra provinsialismer. Inledningsföreläsning hålles vid de akademiska sommarkurserna i Åbo 1914. Borgå. 8:o. 36 s. (Frågor för dagen. 3.)
- Bergsten, Nils.* Om engelska lånord i svenskan. (Språk och stil XV, 53—87.)
- Brenner, Alf.* Växtnamn. Upptecknade i Ingå (Svartbäck). (Hembygden 1915, 39—40.)
- Brieskorn, Roland.* Bidrag till den svenska namnhistorien. H. 2. Medeltida tillnamn. Upps. 8:o. (3) + 127 s. (Upps. univ. årsskr. 1915.)
- Svenska familjenamn. (Person-hist. T. XVII, 89—131.)
- Cederschiöld, Gustaf.* Några anmärkningar om verbalabstrakter på -ande (resp. -ende). (Språk och stil XV, 129—43.)
- Dahlgren, F. A.* Glossarium öfver föräldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket från och med 1500-talets andra årtionde. H. 2. S. 401—752. [Häckla — Skådebröd]. Lund. 8:o.
- Ekblom, R.* Buregi — Byringi. (Studier i modern språkvetenskap utg. av nyfilologiska sällskapet i Stockholm 5 (1914), 131—35.)
- Ekholm, Hugo J.* Vidhemsprästens och Johannitmunkens anteckningar i Codex Holmiensis B 59. (Studier i nordisk filologi VII, nr. 2. 160 + 114 s.)
- Feuk, Mathias.* Tvåradningen i nyare svensk vers. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 34—47.)
- Friesen, Otto von.* Namnet Jönköping. (Medd. från Norra Smålands fmf. IV, 5—13, ill.)
- Gjerdman, Olof.* Till frågan om uppkomsten av uttryck som din stackare. (Språk och stil XV, 235—59.)
- Hellquist, Elof.* Ett par fågelnamn. [1. Peder Månsson: Fogla konwngen. 2. Fågelnamnet svenska]. (Språk och stil XV, 144—51.)
- Hjeltström, S.* Några ortnamn från Härnösandstrakten. [1. Vegsjön. 2. Vaxholmen. 3. Märobotjärn]. (Namn och bygd. III, 31—36.)
- Hylén, J. E.* Trenne skolgrammatiska spørsmål. [1. Transitivt

- brukade intransitiva verb. 2. Fristående satsförkortning. 3. »Mitt arvode som extra lärare» o. d.]. (Språk och stil XV, 201—13.)
- Johansson, J. Viktor.* Ett par ordhistoriska notiser. [1. Irokes. 2. Modersspråk]. (Språk och stil XV, 121.)
- Kock, Axel.* Umlaut und Brechung im Altschwedischen. Eine Übersicht. 6. S. 197—244. Lund. 8:o. (Univ.-progr.)
- Kruuse, Erik.* Dopnamnsstudier. (Redogörelse för Arvika realskola 1914—1915 s. 28—34.)
- Langenfelt, Gösta.* Järnvägssvenska. (Språk och stil XV, 88—110.)
- Lindroth, Hjalmar.* Den konsonantiska assimilationen Thikbile > Thighbile (> Tibble) o. d. (Namn och bygd. III, 37—53.)
- Gutnal Þing och Gutnalia. (Från filologiska föreningen i Lund. IV, 66—73.)
- Studier över ortnamnen på -lösa. (Fornvännen 1915. 1—52 + 2 kartor + 2 pl., tysk resumé s. 247—49). (Anm. Namn och bygd III, 170—71 av J. S[ahlgren].)
- Lundgren, M. F. & E. Brate.* Personnamn från medeltiden. S. 167—322. Sthm. 8:o. (Sv. Lm. 1915, h. 2.)
- Lyttkens, Aug.* Svenska växtnamn. H. 11. S. 1705—1891 + XIX s. [slut]. Sthm. 8:o. (Bd. 1—3 anm. Namn och bygd III, 167—70 av J. S[ahlgren].)
- Munthe, Åke W:son.* Strödda anteckningar om uttrycket »myror i huvudet» och några närstående bilder. (Studier i modern språkvetenskap utg. av nyfilologiska sällskapet i Stockholm 5 (1914), 159—81.)
- Nikander, G.* Egennamn på husdjur. Från Nyland och Österbotten. (Hembygden 1915, 142—45.)
- Norden, Arthur.* Linköpings gator och gränder. Namnhistoriska kuriosa. Linköping. 8:o. 45 s. 50 öre.
- Nordlander, J.* Namnen Litslena och Enköping. (Upplands fmf. t. XXX, 193—96).
- Till tolkningen af namnet Strängnäs. (Ymer XXXV, 296—98.)
- Noreen, Adolf.* Moderna bostadsnamn. (Namn och bygd. III, 1—9.)
- Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. H. 20 (= Bd. 7, H. 2) s. 97—192. 1914. H. 21 (= Bd. 3, H. 4) s. 241—352. Lund. 8:o.
- Olson, Emil.* Norvagismer i några fornsvenska medeltidsdiker. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 88—105.)
- Textkritiska studier över den fornsvenska Flores och Blanze-fior. (Ark. XXXII, 129—75. (forts.))
- Ordbok öfver svenska språket, utg. af Svenska Akademien. H. 49. D, ark 85—94. [Dikta — Dirigera]. H. 50. B, ark 201—210. [Blifva — Blod]. Lund. 4:o.

- Ortnamnen i Älvsborgs län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnsskommittén. D. XIX. Vedbo härad. 307 s. Sthm. 8:o.
- Palmér, Johan.* Spår av dialektala ljudregler i Peder Swarts krönika. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 106—13.)
- Pipping, Hugo.* Fornsvenskt lagspråk V. Studier över äldre Västgötalagen. (Studier i nordisk filologi VII, nr. 1. 100 s.) [Forts. från bd. V. 1914.]
- Sahlgren, Jöran.* En fornsvensk ljudlag kompletterad. (Studier i nordisk filologi VI, nr. 2. 7 s.)
- Flottsund. (Namn och bygd. III, 92—99.)
- Sjöberg, Wilh.* Topografiska termer från Replot. (Hembygden 1915, 105—07.)
- Sjöros, Bruno.* Studier över fornvästgötska lagtexter. [I. Spår av olika källor i KB i Äldre västgötalagen. II. Bruket av c och k i fornvästgötska lagtexter]. (Studier i nordisk filologi VI, nr. 4. 44 s.)
- Solstrand, Wäinö.* Namnet Asterholma. (Hembygden 1915, 27—28.)
- Om byanamnen i Iniö, särskilt dem av finskt ursprung. (Hembygden 1915, 11—19, med karta.)
- Streng, H. J.* Nuoremmat ruotsalaiset lainasanat vanhemmassa suomen kirjakielessä. [»yngre svenska lånord i äldre finskt skriftspråk». Helsinki. 8:o. XV + 332 s. (diss.) — (Anm. Hembygden 1915, 90 av Wäinö Solstrand.)
- Sundén, K. F.* Paradigmbegreppet. [Mot Noreen, Vårt språk VII, 80 ff.]. (Språk och stil XV, 152—65.)
- Söderwall, K. F.* Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. H. 26. S. 1129—1186. [ängin — öxnöker]. Lund. 4:o. (= Saml. utg. af Sv. fornskriftssällsk. H. 147.)
- Wellander, Erik.* Ett par produktiva typer av skriftspråklig nybildning. (Språk och stil XV, 26—52.)
- Wessman, V. E. V.* Husdjursnamn från Nyland. (Hembygden 1915, 43.)
- Wiget, Wilhelm.* Om namnet Oxenstierna. (Språk och stil XV, 111—15.)
- Åkerblom, Axel.* Runii svenska rim. Rimförteckning och språk-historiska studier. Gbg. 8:o. X + 305 s. (= Göteborgs k. Vet.- och Vitt.- Samh:s handlingar. 4 följden. XVI: 2.)
- Östergren, Olof.* Nusvensk ordbok. H. 1—2. VIII s. + 256 sp. [A — Baksteg]. Sthm. 8:o. (Anm. Tidskr. utg. av Pedagog. för. i Finland 52 s. 386—89 av Bruno Sjöros.)
- Skären = skärgården. Språk och stil XV, 122—24.)

b. Texter.

- Ett 300-årigt Vasaminne. Brefväxlingen mellan Gustaf II Adolf och Ebba Brahe utg. af *Carl Magnus Stenbock*. Sthm. 4:o. (2) + 59 s. + 2 portr. + 5 facs.

- Gustav II Adolf*. Tal och skrifter. Ett urval av *Carl Hallendorff*. Stockholm. 8:o. VII + 204 s. (Anm. Verdandi 33, 303—06 av B. Rud. Hall.)
- Haqvin Spegels visitationsakter år 1687. [Meddelade av *Elof Haller*]. (Kyrkohist. Årsskrift XVI, 279—307.)
- Hertigh Carls Slaktarebenock, dät är En sanferdigh wiss berättelse, om de ynckelige Fängzlende, Pinande och Mördande, som den Ogudhachtige Försten Hertigh Carl till Södermanlandh, på både yppere och ringere, Swerigis Rijkes Stender, och Vndersåther, så wäl Andelige som Wärldzlige, bedreffwet hafuer . . . Anno M. DC. XVII. [Med efterskrift av *Tor Berg*]. Sthm. 4:o. 115 + XV s. (De hundra böckerna vol. 2.)
- Jönköpings stads tänkebok. Åren 1456—1465. 48 s. (Medd. fr. Norra Smälands fmf. IV. Bilaga. — Omredigerat nytryck.)
- Kyrkliga och kulturella interiörer från storhetstidens uppryckningsarbete. Utdrag ur Joh. Rudbeckii domkapitels- och visitationsprotokoller 1619—1628. [Meddelade av *B. Rud. Hall*]. (Kyrkohist. Årsskrift XVI, 346—78.)
- Månsson, Peder*. Bref på svenska från Rom till Vadstena kloster 1508—1519. Efter originalen i sv. riksarkivet och Uppsala univ.-bibliotek utg. af *Robert Geete*. Sthm. 8:o. (Bilaga till Sv. Fornskr. Sällsk:s årsmöte 1915. S. 297—348.)
- Skrifter. Utg. af *Robert Geete*. H. 3. S. 481—640. Sthm. 8:o. (= Skrifter utg. af Svenska fornskriftssällsk. H. 146.)
- Petri, Olavus*. Samlade skrifter. Utg. af Sveriges kristliga studentrörelses förlag under red. af *Bengt Hesselman*. Med ett förord af Harald Hjærne och litteraturhistoriska inledningar af Knut B. Westman. Bd. 2. XIX + 569 s. Ups. 8:o. (Bd. 1. Anm. Svensk tidskrift V, 145—47 av Sven Tunberg.)
- Seigneur Hans Hanssons drömmar. [Med efterskrift av *Oscar Wieselgren*]. Sthm. 4:o. 66 + XXII s. (De hundra böckerna vol. 1.)
- Sigismunds förbindelser med Ryssland hösten 1597. [Meddelade av *Sven Tunberg*]. (HTsv. XXXV, 96—106.)
- Ur Västmanlands äldsta skatteböcker. Fogdens & Västerås slott Rasmus Kloths räkenskapsbok för år 1539 jämte utdrag av därtill hörande skattelängder utg. av *Claes Uggla*. VI + 43 s. + 1 pl. (Västmanlands fmf:s årsskrift VIII.)
- Öfverläggningarna i riksrådet april 1629. [Meddelade av *Nils Ahnlund*]. (HTsv. XXXV, 94—96.)

6. Dialekter.

a. Grammatik och lexikografi.

- Brøndum-Nielsen, Johs*. Om dialektoptegnelser. (Fortid og Nutid I, 77—85.)

- Falk, Hjalmar.* Søndmørsk rjed. (Maal og Minne. 1915. 172—73.)
- Flom, George T.* The phonology of the dialect of Aurland, Norway. Urbana. 8:o. 92 s. (= University of Illinois studies in language and literature. Vol. 1 nr. 1—2.)
- Geijer, H.* Undersökningen av svenska folkmål 1914. (Sv. Lm. 1915, h. 1. S. 17—48.)
- Herweghr, Daniel.* Ordbok över Västmanlandsdialekten [utg. av S. Landtmanson]. I. A—B. (Redogörelse f. Västerås h. allm. läroverk 1914—15, III—XII.)
- Hesselman, Bengt.* Ordbok över Upplands folkmål. Utgiven med understöd av Uppsala läns kungl. hushållningssällskap. H. 1: A — Arm-. S. 1—40. Sthm. 8:o.
- Hoel, Ivar.* Kristiansundsmaalet. (Maal og Minne. 1915. 1—63.)
- Kopperstad, Knut.* Smaa sproglige problemer. [Søndmørska 1. Ordet rjød f. 2) Ordet tør f. — Tillæg. Av *Alf Torp*]. Maal og Minne. 1915. 92—95.)
- Larsen, Amund B.* Vokalförlängelser i de norske bygdemaal. II. Gammel vokalförlängelse med nasalering. (Maal og Minne 1915. 154—66.)
- Larsen, J. Kr.* Bidrag til Ordbog over Vendelbomaalet. Aalborg. 1914—15. (Anm. Fortid og Nutid I, 197 av J. B[røndum]-N[ielsen].)
- Liro, J. Ivar.* Åländska växtnamn upptecknade. Helsingfors. 8:o. 40 s. (Acta soc. pro fauna et flora fenn. 40. N:o 4. — Anm. Hembygden 1915, 89—90 av Wäinö Solstrand.)
- Mo, Eilert.* Ei leita utgreiding um stavingsdeling i Rindalsmaale serleg um deling paa vokal. Kria. 8:o. 43 s. (= Forhandlingar i Videnskapsselskapet i Kristiania. 1914, nr. 2.)
- Noreen, Erik.* Årtemarksmålets ljudlära. I. Sthm. 8:o. 162 s. Diss. Upps.
- Os, Edv.* Norigs maallag 1906—1914. Oslo. 8:o. (3) + 137 s. + 1 tab.
- Seip, Didrik Arup.* Lydverket i Åsdølmålet. Kria. 8:o. IX + 91 s. + 1 karta. (= Bidrag til nordisk filologi av studerende ved Kristiania Universitet. Utg. av Magnus Olsen. II.)
- Stenbom, Eric.* Njurundamålets formlära (Medelpad). (Sv. Lm. 1915. h. 1 s. 49—71.)
- Ussing, Henrik.* Om Optegnelse af Folkemaal og Folkeminder. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Sorø Amt. IV, 131—36.)
- Wigforss, Ernst.* En anmärkning om »akcentöverkastningen» i Skånemålen. (Från filologiska föreningen i Lund IV, 196—200.)
- Södra Hallands folkmål. Sthm. 8:o. S. 145—432. (= Sv. Lm. 1915, h. 3.)

b. **Texter.**

- Berge, Rikard.* Byggediktning fraa Telemarki VII. Kria. 8:o.
- Granström, Magni.* Jo, på den tiden. Uppteckningar från S. Sand-sjö i Konga här. (Småland). (Sv. Lm. 1915, h. 1 s. 5—16.)
- Laurén, Per Åke.* Emmi och Emma. Lustspel i en akt på Hel-singespråk. Hfors. 8:o. 40 s.
- Koskötaren. Lustspel i en akt på Helsingespråk. Hfors. 8:o. 40 s.
- Skvaldermoster. Lustspel i en akt på Helsingespråk. Hfors. 8:o. 44 s.
- »Norsk vers til kronprintsens bilager, 1695». Ved *Didrik Arup Seip*. (Syn og segn XXI, 271—74.)
- Sahlström, E. G.* Fryksdalsmål. Uppteckningar från Fryksände socken i Värmland. Sthm. 8:o. 53 s. (= Sv. Lm. 1915, h. 4.)
- Seip, Didrik Arup.* Et norsk stridsskrift mot embedsmagten fra trykkefrihetstiden. [Samtale mellem Einar Jermonson og Reiar Randulvsøn paa Opland i Aggerhuus-Stift i Norge. Kbh. 1771. Antagligen författad av *R. Gjellevøl*. — På östnorskt bygde-mål.] (HTno. 5 r. III, 397—406.)
- Skar, Johannes.* Sogur. II. Gamalt or Sætesdal. VII. Kria. 8:o. 145 s. (Anm. Syn og segn XXI, 431—32 av O. M.)

IV. **Runkunskap, mytologi och sagohistoria.**

- Brate, Erik.* Mjöebro-stenen. (Ark. XXXI, 227—35.)
- Dickins, Bruce.* Runic and heroic poems of the old Teutonic peoples. Cambridge. 8:o.
- Ericson, Sigurd.* Runinskrifter från Dalarne. (Fataburen 1915, 147—62. ill.)
- Friesen, Otto von.* Runorna i Sverige. En kortfattad översikt. (2 uppl.). Upps. 8:o. (4) + 32 s. ill. (Fordomtima. I.)
- Jónsson, Finnur.* Runestenen fra Kingigtórsoak. (Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1914, 89—99.)
- Leyen, Friedrich v. der.* Die grosse Runenspange von Nordendorf. (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Jhg. 25, 136—46.)
- Pipping, Hugo.* Vadstena-brakteaten och Charnayspännet. (Studier i nordisk filologi VI, nr. 3. 21 s.)
- Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets historie och anti-kvitets akademien. Bd. 2. Östergötlands runinskrifter gran-skade och tolkade av *Erik Brate*. H. 2. Sthm. 4:o. S. 97—184 + pl. 33—66.

En lappska trä-gud år 1694. (Fataburen 1915, 110—11.)

Gjessing, Helge. Et gammelt kultsted i Sandeid. Frugtbarhedsgude-

- parrets dyrkelse i Ryfylke og paa Jæderen. (Maal og Minne. 1915. 65—79).
- Lindroth, Hjalmar.* Bodn, Són och Ódróerir. Ett par anmärkingar. (Maal og Minne. 1915. 174—77.)
- En nordisk gudagestalt i ny belysning genom ortnamnen. [Skade—Skädja]. Sthm 1914. 8:o. 76 s. (Antikv. t. för Sverige D. 20 N:o 4.)
- Lindroth, Hjalmar.* Härnevi. Ett bidrag till frågan om beröringen mellan svensk och finsk mytologi. (Namn och bygd. III, 57—91.)
- Marstrander, Carl.* Tor i Irland. (Maal og Minne. 1915. 80—89.)
- Nerman, Birger.* Balders sagans äldsta form. (Edda III, 1—10.)
- Olsen, Magnus.* Hedenske kultminder i norske stedsnavne. Kria. 8:o. X + 315 s. + 1 karta. (= Skrifter utg. av Videnskaps-selskapet i Kristiania 1914. II Hist.-filos. kl. n:o 4. — Anm. TFF. 4 r. IV, 180—85 av Finnur Jónsson. — The journal of English and Germanic philology XV, 148—54 av George T. Flom.)
- Schütte, Gudmund.* Gudedræbning i nordisk Ritus. (Samlaren XXXVI, 21—36.)
- Sydow, C. W. v.* Jätten Hymes bågare. (Danske Studier. 1915. 113—50. — Folkminnen och folktankar II, 113—50.)

V. Arkeologi, kulturhistoria och konsthistoria samt folklöre.

- A[lmgren], O.* Fornforskningar och fornfynd i Uppland 1913. (Upplands mf. t. XXX, 216—18.)
- Arne, T. J.* Nya bidrag till Södermanlands förhistoria. (Bidrag t. Södermanlands äldre kulturhistoria XVI s. 3—38, Rättelser och tillägg s. 44, ill. s. 45—68.)
- Bing, Just.* Das Kivikdenkmal. Deutungsvorschlag. (Mannus VII, 61—77. ill.)
- Björn, Anathon.* Et nyt hulefund paa Vestlandet. (= Bergens Museums Aarbok 1914—15. N:o 12. 5 s. ill.)
- Bruun, Daniel.* Erik den Røde og Nordbokolonierne i Grønland. Kbh. 8:o. (6) + II + 238 s. + 31 pl. (Anm. Nordisk tidsskrift 1915, 606—07 av Finnur Jónsson. — Geografisk Tidsskrift XXIII, 159 av Th. Thoroddsen.)
- De Brun, Frans.* Agnafir och Sotaskär. Sthm. 8:o. 32 s., ill. 1 kr. (Anm. Namn och bygd III, 167 av O. L[und]b[er]g.)
- Ekholm, Gunnar.* Studier i Upplands bebyggelsehistoria. I. Stenåldern. Akad. afh. Upps. 8:o. (5) + 110 + LXXV s. + 2 tab. + 3 kart. ill. (Även i Upps. univ:s årsskrift 1916.)
- Europæus, Aarne & Alfred Hackman.* Förvärv till Statens Historiska Museum [Helsingfors] år 1913. (Finskt Museum XXII, 1—38, ill.)

- Friesen, Otto von & Gunnar Ekholm.* Upplands hällristningar. [1. Hällristningarnas innebörd. Af Gunnar Ekholm. 2. Undersökningar af uppländska hällristningar. Af Otto von Friesen. I—VII: Trögds härad]. (Upplands fmf. t. XXX, 169—92. ill.)
- Havnø, Edvard J.* Arkæologiske meddelelser fra Rødø. (Tromsø Museums Aarshefter XXXVII, 155—64.)
- Kier, Chr.* Beowulf. Et Bidrag til Nordens Oldhistorie. Kbh. 8:o. (31 + 195 s. + 1 karta.)
- Kjer, H.* Guldring fra Vikingetiden, fundet ved Rytsebæk paa Møn. (Aarbog for Hist. Samf. for Præstø Amt. IV, 32—34. ill.)
- Lexow, Einar.* Fortegnelse over den kulturhistoriske samlings tilvekst i 1913 og 1ste halvaar 1914. (= Bergens Museums Aarbok 1914—15. N:o 11. 53 s. ill.)
- Lindqvist, Sune.* Den helige Eskils biskopsdöme. Några arkeologiska vittnesbörd om den kristna kyrkans första organisation inom mellersta Sverige. Akad. avh. Upps. Sthm. 8:o. 175 s. ill. (= ATS. 22:1.)
- Vägvisare genom museets [i Kristianstad] förhistoriska samlingar. (Meddelanden fr. Kristianstads museum III, 10—25. ill.)
- Lundberg, Oskar.* Det forntida Uppland och havet. Med 2 kartor av J. V. Eriksson. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 85—100. ill.)
- Lönneberg, Einar.* Några ord om Östergötlands högre djurlif i forna tider. (En bok om Östergötland. 13—26. ill.)
- Montelius, Oscar.* Boning, grav och tempel. (Antikv. T. för Sverige. D. 21. N:o 1. S. 1—192. ill.)
- Müller, Sophus.* Sønderjyllands Bronzealder. (Aarb. 1914, 273—348 + 1 karta. (slut.))
- Neckel, Gustav.* Die kriegerische Kultur der heidnischen Germanen. (Germanisch-romanische Monatsschrift VII, 17—44.)
- Nicolaisen, O.* Arkæologiske undersøkelser i Nordlands amt 1914. (Tromsø Museums Aarshefter XXXVII, 165—72, ill.)
- Oldsamlingsens tilvekst i Tromsø museum 1914. (Tromsø Museums Aarshefter XXXVII, 173—81.)
- Nordén, Arthur.* Norrköpingsbygdens fornminnen. En vägvisare vid hembygdströftåg. [H. 1. Hällristningar, grafhögar, borgar och namn i Borgs socken]. Norrköping. 8:o. 96 s. + 1 karta. ill. (= Vårt gamla Norrköping. II.)
- Nordman, C. A.* Ett dateringsförsök [av de hos S. Müller, Ordning af Danmarks Oldsager I fig. 149—158 avbildade flintföremålen]. (Finskt Museum XXII, 39—45. ill.)
- Olsson, Eskil.* Västmanland under sten- och bronsåldern. 23 s. ill. (Västmanlands fmf:s årsskrift VIII.)
- Roessingh, Dirk.* Het gebruik en bezit van den grond bij Germanen en Celten. Proefschrift. Groningen. 8:o. (9) + 634 s. + 3 pl.

- Rygh, K.* Oversigt over Videnskabsselskabets oldsagssamlings tilvækst i 1914 af sager ældre end reformationen. Udg. af Th. Petersen. (Det kgl. no. Vid. Selsk. Skr. 1914. n:o 4.) Trondh. 8:o. 45 s.
- S. L.* Ett par trepanerade kranier från äldre tid, funna i Västerås. (Västmanlands fmf:s årskrift VIII, 8—10. ill.)
- Sahlström, K. E.* Om Västergötlands stenåldersbebyggelse. Akad. avh. Upps. Sthm. 8:o. (4) + 100 s. + 12 pl. + 6 kartor. (Anm. Ymer XXXV, 186—90 av Helge Nelson.)
- Schetelig, Haakon.* Bergens museum. Fortegnelse over de i 1913 indkomne saker ældre end reformationen. Kria. 48 s. ill. (i Oldtiden V.)
- Schütte, Gudmund.* Salling Syssels Oldsaga af skrevne og uskrevne Aarbøger siden Arilds Tid. (Hist. Aarb. f. Skive. VII, 1—59, ill.) Statens historiska museum och K. myntkabinettet. Tillväxten under år 1914. 48 s. (Fornvännen 1915.)
- Tallgren, A. M.* Ristimäki gravfält i S. Karins. (Finskt Museum XXII, 46—61. ill.)
- Universitetets [i Kristiania] oldsaksamling. Tilvekst for aarene 1904—1914. (Oldtiden. V, 1—186. ill.)
- Åberg, Nils.* De nordiska stridsyxornas typologi. Sthm (tr. Norrköping). 8:o. 57 s. + XXV pl.
— Kalmar läns bronsålder. (= Meddelanden fr. Kalmar läns fmf. IX.)
- Flom, George T.* On the earliest history of the Latin script in eastern Norway. (Publications of the society for the advancement of Scandinavian study. II, 92—106.)
— Studies in Scandinavian paleography. (The journal of English and Germanic philology XIV, 530—43.)
- Morgenstjerne, Bredo.* Myntfund i Kalfarlien. (= Bergens Museums Aarbok 1914—15. N:o 10. 8 s. ill.)
- Mynt präglade i Abo. (Finskt Museum XXII, 61—64 ill.)
- Schnittger, Bror.* Silverskatten från Stora Sojdeby. (Fornvännen 1915. 53—116, 189—246 + 2 pl. ill. — Tysk resumé s. 250—54.)
- Schulman, Hugo.* Om adliga vapensköldar i Borgå kyrka. Jämte förteckning å jordlägenheter i Borgå socken, vilka under 1500-, 1600- och 1700-talen tillhörde fräresläkter. (Hembygden 1915, 109—33. ill.)
- Steenstrup, Johannes.* Historieskrivningen, dens Udvikling gennem Tiderne, dens Væsen og Formaale. Kbh. 8:o. XI + 240 s.
— Nogle Hovedtræk af Skriftarternes Historie og Diplomaten samt Læren om Vaabenmærker, Segl og Mønter til Vejledning ved historisk Læsning og Studium. Kbh. 8:o. 96 s.
- Thiset, A.* Vaabenmærkerne for Island, Færøerne og Kolonierne. En kritisk Undersøgelse. (Aarb. 1914, 177—94.)

- Aakjær, Jeppe.* »Den hængte Tyv». (Hist. Aarb. f. Skive VII, 142—45.)
- Fra Skive gamle Latinskole. (Hist. Aarb. f. Skive VII, 66—100.)
- Hex i Forhør. (Hist. Aarb. f. Skive. VII, 146—55.)
- Adelborg, Ottilia.* Något om Gagnefs gamla mansdräkt. (Fataburen 1915. 246—50.)
- Ambrosiani, Sune.* Vägvisare genom museets [i Kristianstad] kulturhistoriska samlingar. (Meddelanden fr. Kristianstads museum III, 26—40 + (48) s., ill.)
- Arenander, E. O.* Om linodlingen i Uppland. (Allmoge och hemslöjd 75—88. ill.)
- Arnskov, P.* Postgaard og Posthuse i Slagelse gennem Tiderne. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Sorø Amt. IV, 45—83. ill.)
- Bakka, Gabriel.* Brødlaupsskikkar i Ryfylke i gamle da'r. Fortalt paa Suldal-maal. (Norsk folkekultur I, 22—26.)
- Bendixen, B. E.* Et pilgrimsmerke fundet paa Tyskebryggen. (Skrifter utg. av Bergens hist. Forening. N:o 21, 23—28. ill.)
- Hvad drak man i Bergen i gamle dage? (Skrifter utg. av Bergens hist. Forening. Nr. 21, 29—50.)
- Berge, Johanna Bugge.* Linvirkning. (Norsk folkekultur I, 139—42. ill.)
- Bergh, Severin.* Två olyckliga episoder i riksarkivets historia. (Ord och bild XXIV, 1—14.)
- Bing, Just.* Landskyldstudier. Laurids Hanssens Marketal. (HTno. 5 r. III, 407—13.)
- Björnson, G.* Um islenska tímatalið. (Skirnir, LXXXIX, 263—302. — *Eiríkur Briem*, Athugasemd s. 303.)
- »Úr sögu islenskra búninga». (Eimreiðin XXI, 30—35.)
- Buur, Chr.* Folkeundervisning i Aarhus før 1814. Et Bidrag til de danske Skolers Historie. Aarhus & Kbh. 8:o. 151 s.
- Cederblom, Gerda.* Från uppländska bondehem. (Allmoge och hemslöjd. 1—14 + 1 pl., ill.)
- Christensen, Severin.* »Poul Fryd». Spøgelsepræsten fra Rubjerg. (Vendsysselske Aarbøger 1915, 158—73.)
- Christoffersen, Marie.* Kartegilder i Højelse og Omegn ved forrige Aarhundredes Begyndelse. (Aarb. udg. af Hist. Samf. f. Kbh. Amt 1915, 52—55.)
- Dinesen, Lars.* Om en vestsjællandsk Bondegaards Drift for ca. 70 Aar siden. (Fra Holbæk Amt IX, 137—49.)
- Erixon, Sigurd.* Den stora dryckesbollen med Peder Turesson Bielkes och hans frus anvapen. (Fataburen 1915. 193—213. ill.)
- Fløe, Palle.* Skelbreve og Skeltrætter. Et Bidrag til Belysning af ældre Landboforhold. (Hardsyssels Aarvog IX, 79—92.)

- Forsberg, Anders.* Fiskareliv i Korsnäs i äldre tider. (Hembygden 1915. 139—42.)
- Forsstrand, Carl.* Aurora de Geer och umgängeslivet på Finspång. (En bok om Östergötland. 172—87. ill.)
- Friis, Jakob.* Maximalpriser paa brød og kjøt i Kristiania før i tiden. (St. Hallvard 1915. 55—71.)
- Fürst, Carl M.* En anatomisk notis till gaffelns historia. (Fataburen 1915. 235—40. ill.)
- Ett svenskt mikroskop från sjuttonhundratalet och dess tillverkare. (Fataburen 1915. 65—82, ill.)
- Fångst af vildbin. (Fataburen 1915. 107—10, ill.)
- Garboe, Axel.* Enhjørningen især i Natur- og Lægevidenskabens Historie. Kbh. 8:o. 119 s. ill. (Medicinsk-historiske Smaaskrifter 12.)
- Kulturhistoriske Studier over Ædelstene med særligt Henblik paa det 17 Aarhundrede. Diss. Kbh. 8:o. XV + 274 s. (Anm. Danske Studier. 1915. 108—10 av J. V. S. Johnssen. — HTda. 8 r. VI, 155—57 av Fr. de F.)
- H. H—g.* Några meddelanden om spetsindustriens idkare i Vadstena under en del af 1800-talet. (En bok om Östergötland 402—07.)
- Hugberg, Louise.* Gagnefs minnesstuga. (Fataburen 1915. 96—102. ill.)
- Käpp och krycka och kryckeståt. (Fataburen 1915. 129—46. ill.)
- Hammarstedt, N. E.* Olsmessa och Torsblot. (Fataburen 1915. 32—40. Tillägg s. 89—91.)
- Hansen, Holger.* Natural- og Husholdningskabinetet paa Charlottenborg. (Hist. Medd. om Kbh. V, 181—201.)
- Heberling, Richard.* Zauberei und Hexenprozesse in Schleswig-Holstein-Lauenburg. Auf Grund des Aktenmaterials im kgl. Staatsarchiv Schleswig. (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch. XLV, 116—247.)
- Holm, Viggo.* Træk af Musiklivet på Lolland-Falster i det 17 og 18 Aarhundrede. (Lolland-Falsters hist. Samf. Aarb. III, 50—81. ill.)
- Holmesland, P.* Fra Vest-Agder. [1) Skavhælen. 2) Veikegrass. 3) »Ri træmærra». 4) Trøiborg]. (Maal og Minne. 1915. 180—84.)
- Hultkvist, K. A.* Något om jullekarna »bo nötter». Från Finnvedshäraderna i Småland upptecknad. (Fataburen 1915. 92—96.)
- Ingerslev, E.* En københavnsk Kvaksalverske i Tiden 1810—30. (Hist. Medd. om Kbh. V, 27—65.)
- Jacobsen, H. P.* Randers Almueskolevæsens Historie. (Fra Randers Amt IX, 5—48. [Slut].)

- Jacobsson, Nils.* En märklig samling järtecken af en luthersk östgötapräst [Jonas Petri Klint]. (Julhälsningar till församlingarna från präster i Linköpings stift. 1915. Årg. 11, 106—27, ill.)
- Jensen, Chr. Axel.* Stolper og Suler. Nogle Synspunkter for dansk Tømmerbygnings Historie. (Fortid og Nutid I, 60—77.)
- Jespersen, Marie.* Fra Rakkerens Tid. (Hist. Aarb. f. Skive. VII, 137—41.)
- Johnsson, Pehr.* Fordomtima. Kulturbilder från gamla tider. Örebro. 8:o. 294 s.
— Kulturbilder från Blekinge. Karlshamn. 8:o. (3) + 57 s.
- Junge, Joachim.* Den nordsjællandske Landalmues Karakter, Skikke, Meningen og Sprog. Forkortet og forsynet med Oplysninger af Hans Ellekilde. Udg. af: Foreningen »Danmarks Folkeminder» og Frederiksborg Amts historiske Samfund. Kolding. 8:o. 279 s. (Danmarks Folkeminder nr. 13. — Fra Frederiksborg Amt 1915). (Anm. Fortid og Nutid I, 195—96 av J. B[røndum]-N[ielsen].)
- Jørgensen.* Træk af Brahetrolleborg Sogns Skolevæsen. (Svendborg Amt 1915, 73—88.)
- Jørgensen, Ellen.* Nordiske Studierejser i Middelalderen. Nordboerne ved Universitetet i Paris fra det 13 Aarhundredes Begyndelse til det 15 Aarhundredes Midte. (HTda. 8 r. V, 331—82.)
- Kleiven, Ivar.* Gamal bondekultur i Gudbrandsdalen. Lom og Skjaak. [1] Kria. 8:o. (8) + 392 s. ill.
— Storstabure i Loms-prestgarden. (Norsk folkekultur I, 65—70. ill.)
- Klitgaard, C.* Den store nordjydske Hekseforfølgelse. (Fra Himmerland og Kjær Herred. IV, 90—218.)
— En Navneteori. (Fortid og Nutid. I, 125—26.)
— Fra Begyndelsen af det 17 Aarhundrede. [1. En Baareprøve. 2. En Hjælpepræst i Hobro. 3. Badskæren i Hobro. 4. Tingsvidne vedrørende Thorsager Præstegaard]. (Fra Randers Amt. IX, 141—48.)
— Fra Hexenes Tid. (Vendsysselske Aarbøger. 1915, 9—96.)
— Fra Hexenes Tid. Hexeprocesser fra Randers Amt. (Fra Randers Amt IX, 97—140.)
— Hexeri paa Fur. (Landstings Dombog A. 1626 fol. 143). (Hist. Aarb. f. Skive. VII, 60—65.)
- Knudsen, Hans.* Kirkens Bøn og Band. (Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup s. 67—81.)
- Koht, Haledan.* Sjeløvandring og opkaldelse. (Maal og Minne. 1915. 64.)

- Krohn, R.* Die Ölixdorfer Gilde. (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch XLVI, 303—09.)
- Kyrre, Hans.* Gamle jydsk Vandmøller. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. 4 r. II, 252—69.)
- Larsen, Sofus.* Kvindeligt Haandarbejde i Middelalderen med særligt Hensyn til Folkeviserne. (Aarb. 1915. 1—89. ill.)
- Lezow, Einar.* Nyfundne billeder av ældre norske folkedragter. I. (Norsk folkekultur I, 95—97. ill.)
- Lithberg, Nils.* Det gottländska bidlaget. (Fataburen 1915. 41—48.)
- Sanct Staffans stupa och ett forngermanskt lagstadgande. (Fornvännen 1915. 149—72. ill. Tysk resumé s. 257—59.)
- Tranlampor af lera i Nordiska Museet. (Fataburen 1915, 163—70. ill.)
- Uppländska bondehem och uppländsk bondekonst. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 59—75. ill.)
- Lovén, N. E.* Bidrag till Landskrona läroverks historia. Landskrona. 4:o. 106 s. (Även i Festskrift vid invigningen av nya läroverksbyggnaden i Landskrona. S. 1—106.)
- Mattans, John.* Bröllops seder i Korsnäs. (Hembygden 1915, 137—39.)
- Matthiessen, Hugo.* Byens Hægte. Bidrag til det kommunale Fængselsvæsens Historie i Tiden før 1660. (Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup s. 99—119, noter s. 242—45.)
- Meinander, K. K.* Förvärv till Statens Historiska Museum [i Helsingfors] år 1914. Den kulturhistoriska avdelningen. (Finskt Museum XXII, 87—95. ill.)
- Møller, J. S.* Boligskik i Kalundborgegnen i ældre Tid. Meddelelser fra Kalundborg og Omegns Museum. II. (Fra Holbæk Amt. IX, 5—44. ill.)
- Møller, John M.* Fra Kirkebogen. [Gamtofte, Kjæng, Orte]. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter III, 364—66.)
- Till Assens Latinskoles Historie. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter. III, 329—63.)
- Nikander, Gabriel.* Borgå domkapitels kamp mot vidskepelsen under 1700-talet. (Hembygden 1915, 29—34.)
- Nilsson, Martin P:n.* Årets folkliga fester. Sthm. 8:o. XV + 328 s. + 9 pl. 7 kr.
- Nordholm, J. F. V.* Något om undervisning och skolor i äldre tider inom Hössna pastorat. (Julhälsningar till församlingarna från präster i Skara stift. 1915. Årg. 10. 73—84. ill.)
- Nordman, Lennart.* Bröllop i Houtskär. (Hembygden 1915, 81—83.)
- Nordström, Ludvig.* Om fiskaradeln i Ångermanland. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 205—26. ill.)

- Några allmoge- och prästgårdsinventarier från 1600-talet. Meddelade av *Henrik Cornell*. (Allmoge och hemslöjd 91—98.)
- Olafsen, O.* Falkefangsten i Norge. (HTno. 5 r. III, 337—64.)
- Olsson, Eskil.* Brölloppseder. (Allmoge och hemslöjd 15—18.)
- Olsson, Martin.* Några uppländska gårdsplaner. (Allmoge och hemslöjd 47—74. ill.)
- Pedersen, Laurits.* Landsbyskoler i Tryggevælde Amt før 1814. III. (Aarboeg f. Hist. Samf. f. Præstø Amt. IV, 35—68. ill. [slut].)
- Petersen, L. P.* Kulturbilleder fra Nordsjælland. Skildringer af Kulsviernes Liv gennem Tiderne. [Hillerød]. 8:o. 78 s.
- Reimer, Christine.* Humleavl paa Fyn. (Danske Studier. 1915. 174—84.)
- Rodenstam, Stina.* Några minnen och hågkomster från Skuttunge. (Allmoge och hemslöjd. 38—46. ill.)
- Rohde, I. T.* Om Rudkjøbing Borgervæbning. (Svendborg Amt. 1915; 102—15.)
- Sahlgren, Jöran.* Blåkulla och blåkullafärderna. En språklig och mythistorisk undersökning. Upps. 8:o. 54. (Särtryck ur Namn och bygd III, 100—61; i tidskriften tillagt ett kap.: Folkvisornas blåa berg.)
- Schybergson, Carl Magnus.* Per Brahe och Åbo akademi. I. Akad. avh. Helsingfors. 8:o. (8) + 192 + VII s. (Skrifter utg. av Sv. litteratursällskapet i Finland CXXIII.)
- Severinsen, P.* Fra Landsbyskolens Barndomstid i Ringkøbing Amt. V. (Hardsyssels Aarboeg. IX, 111—32.)
- Skrede, Anders.* Vetten paa Ulvedalsfjellet i Nordfjord. (Norsk folkekultur I, 9—11. ill.)
- Skredsvig, Chr.* Dansen paa Brænna. (Norsk folkekultur I, 39—44.)
- Stenbock, C. M.* Några afbildningar af fiskredskap i gamla handskrifter. (Fataburen 1915. 102—07. ill.)
- Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet vid 1800-talets början. Anteckningar af en gammal student, som ej studerat ut. Utg. af *Sigrid Brithelli*. (Personhist. T. XVII, 1—50.)
- Södergren, Viktor.* Ur Lapplands odlingshäfder. I. (Läs. f. sv. folket. 1915. 285—314.)
- Upmark, Gustaf.* Bokbindareämbetet i Linköping. Efter källor i Nordiska Museet. (En bok om Östergötland. 153—71. ill.)
— Boråsguldsmederna och deras stämplor. (Fataburen 1915. 171—81. ill.)
- Ussing, R. A.* Minder fra Erritsø. Meddelte. Ordnete og udfyldte af Henrik Ussing. I. Kbh. 8:o. S. 5—116 + 4 pl. ill. (Danmarks Folkeminder. 11.)

- Wibeck, Edvard.* Om fiskfångst med snara. (Fataburen 1915. 49—50.)
- Wiesener, Anthon M.* Fængsels- og arrestforhold i gamle dage i Bergen. (Skrifter utg. av Bergens hist. Forening. Nr. 21, 69—88.)
- Zahrtmann, M. K.* Hundemordet i Bolsker. — Landsdommer Peder Olsen. (Bornholmske Saml. IX, 117—53.)
- Anderberg, Adolf.* Studier öfver skånska triumfkrucifix. Akad. afh. Lund. 4:o. 178 s. + 85 pl.
- Bidstrup, Mathias.* Bornholms Kirker. Gensvar til Hr. Hjorth. (Bornholmske Saml. IX, 72—103. Endnu et Gensvar. ibm. s. 114—16). Jfr. här nedan H. Hjorth.
- Branting, Agnes.* Textil kyrkokonst i Sverige. (Svensk tidskrift. V, 402—14.)
— Tvänne mässhakar i Skara domkyrka. (Sv. slöjdföreningens tidskrift XI, 13—21. ill.)
- Brøgger, A. W.* Korset fra St. Hallvards plass. (St. Hallvard 1915. 107—18. ill.)
- Bäckström, Arvid.* Nordiska museets utställning af nordiskt kruk-
makeri. (Sv. slöjdföreningens tidskrift XI, 109—16 + 1 pl., ill.)
- Collijn, Isak.* Ett kopparstick af mästaren G M, föreställande Kristus omgifven af Birgitta och Katherina. (En bok om Östergötland. 56—61 + 1 pl. ill.)
— Iconographia Birgittina typographica. Birgitta & Katherina i medeltida bildtryck. Med reproduktioner i originalens storlek och färger utg. och beskrifna. Fasc. 1. Ups. & Sthm. 4:o. X + 38 s.; 10 pl.
- Collin, Maria.* Gammalskånska band. [I]—II. (Fataburen 1915. 14—31, 214—26. ill.)
- Curman, Sigurd.* Vreta klostrets kyrka. Byggnadshistoriska kon-
turer. (En bok om Östergötland. 97—115. ill.)
- Dietrichson, Johannes Ø.* Litt om en kirke paa Helgeland. [Herø].
(Fra Nordland og Finmarken. 1915, 46—51. ill.)
- Erdmann, Domenico.* Indberetning om utført arbeide ved kirkein-
teriører og gammelt kirkeinventar. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 221—32. ill.)
— Kirker, farver og restaurering. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 183—205. ill.)
- Erixon, Sigurd.* Söderköpings stadskyrkas klockstapel. (Fataburen 1915, 82—88, ill.)
- Fett, Harry.* Gammel norsk malerkunst. De gotiske kulturfy-
ster. Engelsk malerkunst under Henrik III og forbindel-
sen med Haakon Haakonsson. (Kunst og Kultur. V. 131—
265. ill.)

- Fett, Harry.* Osloskolen og det monumentale maleri. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 60—87. ill.)
- Fröding, Hj.* Några blad ur Visnums kyrkas historia. (Karlstads stifts julbok. 1915. 23—36. ill.)
- Giöbel, Selma.* Vadstenaspetsar. (En bok om Östergötland. 455—61. ill.)
- Greve, Georg.* Aardal kirke i Ryfylke. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 171—82. ill.)
- Hahr, August.* Studier i nordisk renässanskonst. 2. Östeuropeiska stildrag i nordisk renässansarkitektur. Upps., Leipzig. 8:o. IV + 167 + XI s. + 8 pl. ill. (Skrifter utg. af K. humanist. Vet.-Samf. i Uppsala. 18: 2.)
- Hansen, Marius.* Eritsø gamle Kirke. (Vejle Amts Aarbøger. 1915. 211—48. ill.)
- Hjorth, H.* De bornholmske Rundkirker. I Anledning af M. Bidstrups Gensvar. (Bornholmske Saml. IX, 104—13.)
- Jensen, Chr. Axel.* En Bispefigur fra Valdemar Atterdags Gravmæle. (Aarb. 1915. 90—98 ill.)
- Josephson, Ragnar.* Gamla skyltar i gamla Stockholm. (Sv. slöjdföreningens tidskrift XI, 22—28. ill.)
— Stockholmsgavelns huvudformer. (Samf. S:t Eriks årsb. 1915. 30—53. ill.)
- Kolsrud, Oluf.* Altar, preikestol og orgel. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914, 88—149. ill.)
- Lindblom, Andreas.* De engelska broderierna från Skå. (Fornvännen 1915. 173—88. ill. Tysk resumé s. 259—60.)
— Den heliga Birgitta i Vadstena. Konsthistoriska anteckningar. (En bok om Östergötland. 44—53. ill.)
— Den heliga Birgittas uppenbarelser illustrerade i medeltidskonsten. (Ord och bild XXIV, 513—29.)
- Lindhoff, J.* Nås kyrka. (Julbok för Västerås stift. Årg. 9. 1915. 65—73. ill.)
- Lithberg, Nils.* Uppländsk näverplastik. (Allmoge och hemslöjd 19—30. ill.)
- Lorenzen, Vilh.* Roskilde Domkirke og Korpartiet i Kathedralen i Arras. (Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup s. 83—98; noter s. 241—42.)
- Lundgren, A. J.* Erikstads gamla kyrka på Dal. (Karlstads stifts julbok 1915, 114—17.)
- Meyer, Johan.* Fortids kunst i Norges bygder. Telemarken: Hjartdølas dalføre. Kria. 4:o. 31 s. + XII pl. ill.
- Nicolaissen, O.* Kirkeundersøkelser i Nordland 1914. [Flakstad kirke i Lofoten. — Moskenes kirke]. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 150—55. ill.)

- Nissen, J.* Kirkeklokkerne i Hemmeshøj. (Aarb. f. Hist. Samf. f. Sorø Amt. IV, 110—16.)
- Olrik, Jørgen.* Danske Sølvarbejder fra Renaissancen til vore Dage. Katalog over den historiske Afdeling af Københavns Guldsmedelavs Jubilæumsudstilling MCMX. Udg. paa Carlsbergfondets Bekostning. Kbh. 4:o. (9) + 144 s. ill.
- Olsson, Martin.* Uppländska klockstaplar. (Svenska turistfören:s årsskrift 1915. 47—58.)
- Osa, Lars.* Indberetning angaaende undersøkelse av kalkmalerier i en del kirker fra middelalderen. (Foren. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 218—20. ill.)
- Paulsson, Gregor.* Skånes dekorativa konst under tiden för den importerade renässansens utveckling till inhemsk form. Akad. afh. Lund. Sthm. 8:o. (7) + 233 s. + 42 pl.
- Pettersen, Fredrik.* Bamle stenkirke, Bratsberg amt. (For. t. no. fort. bev. Aarsb. f. 1914. 156—70. ill.)
- Romdahl, Axel L.* Från Linköpings domkyrkohytta anno dni 1328. Efter arkundernas och monumentets vittnesbörd. (En bok om Östergötland. 39—43).
— Svartsjö slottsruin år 1750. En teckning af Jean Eric Rehn. (Fataburen. 1915. 241—46. ill.)
- Roosval, Johnny.* Om fabeldjursfuntar och andra medeltida dopkäril i Östergötland. (En bok om Östergötland. 62—76. ill.)
- Rosell, Emil.* Dillnäs kyrka. (Till hembygden. En julhälsning till församlingarna i Strängnäs stift. Årg. 12. 46—50, ill.)
- Rothe, Eigil.* Kalkmalerier i Østofte Kirke. (Lolland-Falsters hist. Samf. Aarb. III, 1—15 + 1 pl. ill.)
- Rydbeck, Otto.* Bidrag till Lunds domkyrkas byggnadshistoria. (Mit Zusammenfassung in deutscher Sprache). Lund, Leipzig. 8:o. (6) + 308 s. + 4 pl. (Lunds univ:s årsskrift. N. F. Afd. 1. Bd. 10. Nr. 3.) (Anm. Nordisk tidskrift 1915, 522—27: Ny forskningar over Lunds domkirkes bygning. Af Francis Beckett.)
- Sandén, Gustaf.* En medeltidskyrkas historia. [Rackeby]. (Julhälsningar till församlingarna från präster i Skara stift. 1915. Arg. 10. 63—72. ill.)
- Sillén, Jakob.* Om Nysunds kyrka. (Karlstads stifts julbok. 1915. 70—79. ill.)
- Sirén, Ostwald.* Några bilder af gamla mästare i Linköping. (En bok om Östergötland. 408—23. ill.)
- Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. Utg. av *Sigurd Curman* och *Johnny Roosval*. Sthm. 8:o. Stockholms kyrkor. Bd. 3. H. 1. Ulrika Eleonora eller Kungsholms kyrka med S:t Görans kapell. Utarbetat av *Martin Olsson*. IV + 127 s. + 2 pl.

- Tegningar af äldre nordisk Arkitektur udg. af *H. Storck*. 6 Saml. 1 R. H. 5—6. Kbh. Fol.
- Thorman, Elisabeth*. Hemslöjd i Bälunge socken. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 76—84. ill.)
- Uppländska ryor (inom Uppsala län). En kort översikt. (Allmoges och hemslöjd 31—37 + 1 pl. ill.)
- Tynell, Lars*. Skånes medeltida dopfuntar. Utg. af Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. H. 3. S. 81—119 + pl. 37—53. Sthm. 4:o.
- Uggla, Carl R. af*. Antemensalet i Lyngsjö. (Sv. slöjdföreningens tidskrift XI, 77—84. ill.)
- Gotlands medeltida träskulptur till och med höggotikens inbrott. Bidrag till kännedomen om stilströmningarna i Norden under den äldre medeltiden. Med 176 bilder. Akad. afh. Upps. Sthm. 8:o. VIII + 686 s.
- Volkart, Heinrich*. Die isländische Brettchenweberei. (Mitteilungen der Islandfreunde. Jhg. II h. $\frac{3}{4}$ s. 69—73.)
- Wrangel, E.* Det medeltida bildskåpet från Lunds domkyrkas högaltare. Ett ikonografiskt och stilkritiskt bidrag till skulpturens historia. Mit Zusammenfassung in deutscher Sprache. Lund, Leipzig. 8:o. (3) + 155 s. + 1 pl.
- Östberg, Ragnar*. Slottet i Vadstena. Några anteckningar. (En bok om Östergötland. 91—94. ill.)
- Aaland, Jacob*. Levningar av gammel kultur i Nordfjord. (Norsk folkekultur I, 87—92; forts.)
- Alfstad, Ola K.* Heggeklokkeslaatterne [med anmärkningar av *Johanna Bugge Berge*]. (Norsk folkekultur I, 33—38.)
- Asbjørnsen, P. Chr.* Norske folke-eventyr fortalt. Ny samling med bidrag av Jørgen Moes reiser og optegnelser. 3 utg. revideret av *Moltke Moe* og *Anders Krogvig*. Kria & Kbh. 1914. 8:o. 244 s.
- Asbjørnsen* och *Moe*. Norska folksagor. Ny upplaga redigerad av *Gurli Linder*. Sthm. 8:o. 175 s. ill.
- Aurelius, B. O.* Staffan Stalledräng. (En julbok till församlingarna från Stockholms prästsällskap. 1915. 24—36. ill.)
- Bang, Thomas B.* Statistik og Folkeminder. [Folketro om träd]. (Danske Studier. 1915. 110—11.)
- Barnerim fraa Jæren. Uppskrivne av *Aadne Sæland*. [Med anmärkningar av *R. Berge*]. (Norsk folkekultur I, 143—47.)
- Berge, Rikard*. Eit par merknadir til folkevisur [Aasmund Frægdegjæva och Margreta av Nordnes]. (Norsk folkekultur I, 103—04.)
- Jomfru Halden. Ein 200 aar gamal fedrelandssong. (Norsk folkekultur I, 127—35.)
- Margreta av Nordnes. (Norsk folkekultur I, 51—57.)

- Berge, Rikard.* Norsk eventyrstil. I. (Norsk folkekultur I, 12—21.)
- Skipar Hølgje. (Norsk folkekultur I, 71—84.)
- Bertram, Agnete.* De tre Helligaftener. En studie i folkelig Fortællestil. (Edda III, 101—15.)
- Campbell, Åke.* Ett medeltidsminne i vår folkmedicin. (Folkminnen och folktankar II, 27—31.)
- Cederschiöld, Gustaf.* Svenska ordstäf. (Nordisk tidskrift 1915. 567—82.)
- Christiansen, Reidar Th.* Die finnischen und nordischen varianten des zweiten Merseburgerspruches. Eine vergleichende studie. Hamina. 8:o. VI + 218 s. (FF communications N:o 18.)
- Nogen iakttagelser over et par »episke love» indenfor to eventyrgrupper (Aarnes Märchentypen 332 og 613). (Danske Studier. 1915. 71—89.)
- Danske Folkebøger fra 16 og 17 Århundrede udgivne af *J. P. Jacobsen* og *R. Paulli*. Bd. 1. [Apokryfe Bibelhistorier udg. af *J. P. Jacobsen*]. Kbh. 8:o. (10) + LXXVII + 267 s.
- Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530—1630. Udg. af *H. Grüner Nielsen*. Med Ordbog af *Marius Kristensen*. Bd. 3. (Udg. af det danske Sprog- og Litteraturselskab. Kbh. 8:o. 273 s. — Bd. 1—3 anm. Edda III, 315—22 av Julius Paludan.)
- Dei tre graa-trolla. Uppskr. i Lome, Valdres av *Hallvard Bergh*. (Norsk folkekultur I, 85—86.)
- Den stakars bonde. Ei nordanfjellsk bondevise ifraa 1700-tale. [Med opplysningar av *Eilert Mo.*] (Norsk folkekultur I, 171—80. — Med tillägg av *R. Berge.*)
- Elling, Catharinus.* To Barneleke fra Lom. (Maal og Minne. 1915. 90—91.)
- Enqvist, A.* Folkminnen från Helsingland. (Folkminnen och folktankar. II, 59—63.)
- 1500- och 1600-talens visböcker. Utg. af *Adolf Noreen* och *J. A. Lundell*. VII. K. Bibliotekets visbok i 4:o. H. 3. S. 271 74, 371—418. Upps. 8:o. (= Skr. utg. af Sv. litteratursällskapet 7: 7: 3.)
- Finnbogason, Guðm.* Gátur. (Skírnir LXXXIX, 104—17.)
- Fröken Adelina och Härtig Fröjdenborg. [Upptecknad i Replot av] *Wilh. Sjöberg*. (Hembygden 1915, 75—78.)
- Galtung, Margrethe.* Overtro i Hallingdal. Optegnelser fra Nes. Med anmerkning [om penger som dødsoffer] av *S. Eitrem*. (Norsk folkekultur I, 113—19.)
- Gering, Hugo.* Altnordische sprichwörter und sprichwörtliche redensarten. Eine nachlese zu [Finnur Jónsson in] Ark. 30, 61 ff, 170 ff. (Ark. XXXII, 1—31.)

- Gullsteinar. [Färösk folkvisa]. Uppskr. 1847 av *V. U. Hammershaimb*. (Norsk folkekultur I, 45—47.)
- Götlind, *Johan*. Nutida folkviseepik. Folksångare och folkvisor i våra dagar. (Bonniers månadshäften 1915, 1101—10.)
- Hammarstedt, *N. E.* När vänder björnen sig i idet? (Fataburen 1915. 227—35.)
- Hyltén-Cavallius, *Gunnar Olof* och *George Stephens*. Svenska folksagor. Samlade och utgivna. Omarbetade av *Elsa Djurklou-Aschan*. Med teckningar av *Eggon Lundgren*. D. 1. Sthm. 8:o. (3) + 225 s. + 15 pl.
- Høverstad, *Thorstein*. Folketonen. (Syn og segn. XXI, 206—10.)
- Isaksson, *Anton*. Folktradition från Sverige. Hembygden 1915. 133—36.)
- Jónasson, *Jónas*. Ódaudleiki og annað líf í Þjóðtrú Íslendinga að fornu og nýju. (Skírnir LXXXIX, 44—62.)
- Jungfrun som blev såld åt hedningar. [Upptecknad i Replot av *Wihl. Sjöberg*. (Hembygden 1915, 79—81.)
- Kellgren, *Th.* Om rökelse. (Folkminnen och folktankar II, 21—26.)
- Kristensen, *Marius*. Folkevisens afløser. (Danske Studier. 1915. 151—63.)
- Liestøl, *Knut*. Norske trollvisor og norrøne soger. Kria. 8:o. 250 s.
- Lunde, *Peter*. Gamle ord fraa Søgne. Norsk folkekultur I, 136—38.)
- Midttun, *Gisle*. Nokre seine minne um soldyrking her i landet. (Syn og segn XXI, 241—58. ill.)
- Moe, *Moltke*. Eddiske grundlove. (Edda IV, 85—126.)
- Nilsson, *Martin P.n.* Våra danslekar. En vädjan till folkminnesforskarne. (Folkminnen och folktankar II, 1—20.)
- Nordische Volksmärchen. Übersetzt von *Klara Stroebe*. Jena 1915. 8:o. T. I. Dänemark-Schweden. IX + 332 s. T. II. Norwegen. IV + 340 s. (= Die Märchen der Weltliteratur. IX—X.)
- Norlind, *Tobias*. Spiritusglaube in Schweden. (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, Jhg. 25, 223 + 27.)
- Några julseder. [1. Om julen i Halland av *P. N. Peterson*. 2. Några jullekar från Hånger socken i Småland och 3. »Nötrim» från Småland (Slätthögs socken) av *C. W. v. Sydow*.] (Folkminnen och folktankar II, 191—97.)
- Sant Jakob aa heiekongjen. Folkevise uppskr. av *Torkell Oftelie*, etter *Anne Howard*, U. S. A. (Norsk folkekultur I, 93—94.)
- Segnir. [1. Tor aa Busul. 2. Orm Rue aa kattane i bui.] (Norsk folkekultur I, 30—32.)
- Skeppet som gick över vatten och land och andra folksagor från Halland samlade av *Edv. Ke*. [pseud. för *L. E. Janson*]. Ordnade och genomredda av *Ossian Lindskoug*. Lund. 8:o. 95 s.

- (Ur Folkminnesföreningens i Lund samlingar. II. — Särtr. ur Folkminnen och folktankar II, 141—86.)
- Sjöberg, Wih.* Vidskepliga föreställningar och bruk i Replot socken. (Hembygden 1915, 101—04.)
- Sydow, C. W. von.* Om gåtor och gåtsystematik. (Folkminnen och folktankar II, 65—80.)
- Stora Haddes och Lilla Haddes. (Folkminnen och folktankar II, 56—58.)
- Thomæus, Gustave.* Nils Rulles äventyr på sjön. (Folkminnen och folktankar II, 129—32.)
- Tufvesson, Theodor.* Sägnera om Branbo-Kitta. (Från Jerrestads härad.) (Folkminnen och folktankar II, 135—39.)
- Vang, Andris Eivindson.* Fraa Valdres. Bryllaupsskjikkji, regglo, risspo, seigne o eventy upptekna umlaug 1850. Noko attaat umskreve o utgjeve av *O. K. Ødegaard*. Kria. 8:o. VI + 210 s. + 1 portr.
- [*Wennersten, O. V.*] Valdemarstågets sägner. Af W-sten. Visby. 8:o. 16 s.
- Wessman, V. E. V.* Folktro i Ekenäs skärgård. (Hembygden 1915. 93—95.)
- Folktro i Finnby kapell. (Hembygden 1915, 83—87, 99—100.)
- Folktro i Pargas. (Hembygden 1915. 136.)
- Folktro i Sibbo socken. (Hembygden 1915. 98—99.)
- Nyländska ordspråk, ordstäv, talesätt. (Hembygden 1915. 20—21.)
- Wikman, K. Rob. V.* Byxorna, kjolen och förklädet. Ett bidrag till frågan om klädedräktens magi. (Hembygden 1915. 61—73.)
- Etnografi och folkdiktsforskning. (Hembygden 1915. 1—11.)
- Mickelsmäss-seder i Vörå och Oravais. (Hembygden 1915. 34—37.)
- Vidskepliga föreställningar och bruk i Kvevlaks socken. (Hembygden 1915. 51—53.)
- Østberg, Kristian.* Svartbøker fra Solør. (Norsk folkekultur I, 122—26, 161—70.)

VI. Äldre rättsvetenskap, historia och topografi.

- Beckman, Nat.* Studier till västgöotalagarnas historia. [XV. Till frågan om ändelsevokalerna. XVI. Ett syntaktiskt kriterium. Efterskörd.] (Ark. XXXII, 49—71.)
- Fritz, Matthäus.* Die gesetzliche Verwandtenerbfolge des älteren schwedischen Rechts. (Zeitschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte. Germ. Abt. XXXVI. 137—275.)

- Koht, Halvdan.* Sættargjærda i Tønsberg 1277. Foredrag i vitenskapsselskape i Kristiania 22:de januar 1915. (HTno. 5 r. III, 261—76.)
- Magnus Lagabøters landslov oversat av *Absalon Taranger*. Kria. 8:o. (3) + VIII + 207 s.
- Normann-Lundberg, C. G.* Bidrag till frågan om äganderätten till prestgårdarne i Sverige under medeltiden. Akad. afh. Upsala. Luleå. 8:o. 96 s.
- Sindballe, Kristian.* Af Testamentarvens Historie i dansk Ret. Kbh. 8:o. (7) + 175 s.
- Söderqvist, Olof.* Ägde uppsvearne enligt landskapslagarna rätt att ensamma taga och vråka konung? (HTsv. XXXV, 1—22.)
- Tengnagel Jørgensen, B.* Kopulationsskatten 1660—1869. (Hist. Medd. om Kbh. V, 141—54.)
- Trolle, H. af.* Om ordalierna hos de germanska folken. Ett bidrag till processrättens historia. Sthm. 8:o. IV + 157 s.
- Acta pontificum danica. Pavelige Aktstykker vedrørende Danmark 1316—1536. Bd. 6. 1513—1536 og Tillæg. Udg. af *Alfr. Krarup* og *Johs. Lindbæk*. Kbh. 8:o. VIII + 615 s. (Anm. Nordisk tidskrift 1915, 544 av Jörgen Olrik. (Bd. 1—6.) — The English historical review XXXI, 490—93 av G. C. Richards.)
- Aggesøn, S.* En ny text af Sven Aggesøns Værker genvunden paa Grundlag af codex Arnæmagnæanus 33, 4:to ved *M. Cl. Gertz*. Kbh. 4:o. 200 s.
- Bang, Thomas B.* Roskilde Domkapitel i Middelalderen. (Aarb. udg. af Hist. Samf. f. Kbh. Amt 1915, 62—86.)
- Bendixen, B. E.* Tyskernes handel paa Norge og det hanseatiske kontor i Bergen. H. 1. Bergen. 8:o. 77 s.
— Vareomsætningen mellem England og Norge i første halvdel av 14. aarhundrede. [I. Om fiskehandelen og fiskeutførselen til England.] (HTno. 5 r. III, 277—313.)
- Brilioth, Yngve.* Den påfliga beskattningen af Sverige intill den stora schismen. Akad. afh. Upps. 8:o. XXX + 385 s.
- Bugge, Alexander.* Kirke og stat i Norge 1152—1164. (HTno. 5 r. III, 169—212.)
- Bull, Edv.* Interdiktet mot Sverre. (HTno. 5 r. III, 321—24.)
— Islands klima i oldtiden. (Geografisk Tidskrift XXIII, 1—5.)
- Carlsson, Gottfrid.* Hemming Gadh. En statsman och prelat från Sturetiden. Biografisk studie. Akad. afh. Upps. 8:o. XX + 354 s. + 1 pl. (Anm. Svensk tidskrift V, 446. — Kyrkohist. årsskrift XVI Litteraturofversikter 85—94 av Yngve Brilioth. — HTda. 8 r. VI, 145—49 av Johs. Lindbæk.)
- Christensen, Villads.* De kejserlige i Vendsyssel 1627—29. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. 4 r. II, 209—51.)

- Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til kundskap om Norges indre og ytre forhold, sprog, slegter, seder, lovgivning og rettergang i middelalderen. Aktstykker vedrørende Norges forbindelse med de britiske øer. II. Utgit av *Alexander Bugge*. 20. saml., h. 1. s. 1—162. [1413—1451]. Kria. 8:o.
- Falk, Hjalmar*. Svar til Axel Olrik. (Maal og Minne. 1915. 145—53.)
- Finlands medeltidsurkunder. Samlade och i tryck utgifna af Finlands statsarkiv genom *Reinh. Hausen*. II, 1401—1430. Helsingfors. 4:o. (3) + 594 s.
- Friesen, Otto von*. Om det svenska rikets uppkomst. Sthm. 8:o. 22 s. (Verdandis Småskrifter 200.)
- Holten-Berchtolsheim, H.* Norsk-russiske grænsestridigheder indtil freden i Teusina 1595. (Nordisk tidskrift 1915. 256—70.)
- Jónsson, Jón*. Vikingasaga. Um herferdir vikinga frá Nordurlöndum. 2. (slut-)hefti. S. I—VII + 193—392. Rvík. 8:o.
- Koht, Halvdan*. Danmark under tysk overherredømme i 10:de aarhundred? (HTno. 5 r. III, 413—16.)
- La Cour, Vilh.* Hedenske Helligdomme i Danmark. Herredsting og Herredshelligdom. (Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup s. 1—33, noter s. 235—38.)
- Larson, Laurence M.* The voyages to Vinland the good. (Publications of the society for the advancement of Scandinavian study II, 113—17.)
- Neckel, Gustav*. Hamalt fylkia. (Beitr. XL, 473—500.)
- Nielsen, Maria*. Bidrag til Belysning af Flensborgs Handel og Skibsfart i 16 og 17 Aarhundrede. (Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup s. 175—87, noter s. 255—56.)
- Nordenstreng, Rolf*. Vikingafærderna. Sthm. 8:o. XI + 207 s. ill. Norges Historie. Bd. 2. D. 1. Tidsrummet 1030—1103 af Ebbe Hertzberg og Alexander Bugge. (4) + 363 s. + 5 pl. Bd. 3. D. 1. Tidsrummet 1319—1442 af *Absalon Taranger*. (12) + 335 s. + 4 pl. Kria. 8:o.
- Olrik, Axel*. Svinefylking endnu en gang. (Maal og Minne. 1915. 113—44.)
- Pedersen, Henrik*. Nogle Træk til Belysning af Hovedgaardsbdriften i sidste Halvdel av det 17:de Aarhundrede. (HTda. 8 r. VI, 1—82.)
- Paasche, Fredrik*. Sverre prest. (Edda III, 197—212.)
- Raunehaug, Erling*. Kvaals-ætti. (Tidsskr. utg. af Historielaget f. Sogn. III, 62—77.)
- Rygh, Arne*. Haakon Thoresfostres mor. (HTno. 5 r. III, 314—21.)
- Schück, Henrik*. Engelbrekt. Sthm. 8:o. 223 s. (Även i Svenska

- akademiens handlingar 26, 49—276. — Anm. Svensk tidskrift V, 444—46.)
- Schütte, Gudmund.* Det ptolemæiske Danmarkskort. (Geogr. T. XXIII, 9—20. ill.)
— Danmarkskortet hos Ptolemaios ifølge Codex Burney 111. Geogr. T. XXIII, 62. ill.)
- Stenbock, Carl Magnus.* Venetianare på besök i Östergötland för snart 500 år sedan. (En bok om Östergötland 81—90.)
- Svenska folkets historia. Av *Henrik Schück, Helge Almqvist, Arthur Stille* och *Carl Hallendorff*. Rikt ill. Lund. 8:o. Bd. 1. *Schück, Henrik.* Forntiden och medeltiden. Senare avd. Folkungatiden och unionstiden. IX + 470 s. (Bd. 1, avd. 1 anm. HTda. 8 r. VI, 127—45 av Erik Arup.)
- Thoroddsen, Th.* Endnu nogle Bemærkninger om Islands Klima i Oldtiden. (Geogr. T. XXIII, 5—9.)
- Tiander, Karl.* Varägerne. Nyare forskningsresultat. (Finsk tidskrift 79, 435—49.)
- Wegemann.* Die Veränderung der Grösse Schleswig-Holsteins seit 1230. (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch. XLVI, 248—87.)
- Weibull, Curt.* Saxo. Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI. Akad. avh. Lund. 8:o. 287 s. (Åven i H. t. f. Skåneland. Bd. 6.)
- Westman, Knut B.* Den svenska kyrkans utveckling från S:t Bernhards tidevarv till Innocentius III:s. Sthm. 8:o. XII + 301 s. (Anm. Finsk tidskrift 79, 376—86 av Rolf Pipping. — Nordisk tidskrift 1915, 469—72 av Hans Olrik. — HTsv. XXXV, Öfersikter och granskningar 18—26 av Yngve Brilioth.)
- Adelsköld, E.* Kilanda. Ett gammalt säteri. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 274—81. ill.)
- Alving, Hjalmar.* Genom seklernas Uppsala. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 1—27. ill.)
- Andersen, P.* To Gaarde og deres Beboere. [Nr. 1 Bukkerup, Nr. 3. Søllested] (Aarb. f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amters III, 408—38.)
- Andersson, Richard.* Torshälla. (Sveriges städer III, 40—46. ill.)
- Anderson, Willam.* Borgholm. (Sveriges städer VI, 80—86. ill.)
- Arne, T. J.* Det forna Bjälbo. (En bok om Östergötland. 31—38. ill.)
- Bakke, Harald.* Id herred. En grænsebygds historie. Geografisk-statistisk-historisk beskrivelse av bygden fra gammel tid og til nu. Fredrikshald. 8:o. XVI + 604 s. + 1 karta. ill.
- Bjerge, Poul.* Hodde og Tistrup i gamle Dage. (Fra Ribe Amt 1915. 87—107.)
- Bjerke, Ole C.* Vaaler og Svindals herred 1814—1914. Bidrag

- til en bygdebeskrivelse. Fredriksstad. 8:o. 206 s. + 1 karta. ill.
- Borgström, Ludvig.* Berättelse öfver en resa i Vermland sommaren 1845. Utgiven samt försedd med biografisk inledning och register av *Ernst Nygren*. Karlstad. 8:o. XV + 164 s. ill. (= Äldre Värmlandsbeskrivningar. I.) (Anm. Fataburen 1915. 250—51 av N. E. H[amarstedt].)
- Brodahl, Joh. E.* Mo kirke i Ranen [och Uhma lappe-kapel]. Særaftryk av »Nordlandsposten». Bodø. 8:o. 26 s. ill.
- Broman, Ol. Joh.* Glysivallur. Utgifven af Gestrike-Helsingnation i Upsala. H. 1—6 (= D. I: 1—2, s. 1—160; II: 1, s. 1—80; III: 1—3, s. 1—240). (Anm. Fataburen 1915, 119—21.)
- Bugge, Alexander.* Oslo i de første to-tre hundre aarene. (St. Hallvard 1915. 7—23.)
- Bull, Edv.* Akers historie. H. 1—4 (= s. 1—192) 1914; 5 (= s. 193—240.) 1915. ill. Kria. 8:o.
— Raadhus og »Raa'stue». (St. Hallvard 1915. 177—204. ill.)
- Bull, Francis.* Kristianiaforhold ved midten av det 18de aarhundrede. (St. Hallvard 1915. 268—81.)
- Bulmer, Joh.* Fra Rø Sogn. (Bornholmske Saml. IX, 1—27.)
- Behrendtz, Fabian.* Anteckningar om Kalmar domkyrka. II. Inredning och lösa inventarier. (= Meddelanden fr. Kalmar läns fmf. VIII.)
- Christensen, Chr.* Kjær Herreds Skove i gamle Dage — navnlig i det 17. Aarhundrede. II. (Fra Himmerland og Kjær Herred IV, 1—55.)
— Tilstanden i Vendsyssel ved Aar 1735. (Vendsysselske Aarbøger 1915. 102—46. ill.)
- Christensen, Villads.* »Sorø Kloster» eller »det gamle Stopperi». En Gaard paa Vesterbro. (Hist. Medd. om Kbh. V, 1—26.)
- De Brun, Frans.* S:t Nicolai port i gamla tider. (Samf. S:t Eriks årsb. 1915. 1—29. ill.)
- Delsbo.* Text af *Ida Gawell-Blumenthal* (»Delsbostintan»). Bilder af *Bror Hillgren*. Sthm. 4:o. 40 s. + 9 pl.
- Eliassen, P.* »Borchs Gaard» i Kolding og dens Beboere gennem Tiderne. (Vejle Amts Aarbøger. 1915. 158—85.)
— De gamle landsbyer. [Kartor öfver Trelde 1775, Børup 1772, Brandrup 1773.] (Vejle Amts Aarbøger 1915. 249—54.)
- En gammal Mälarbeskrivning. Meddelad av *Arvid Julius*. (Allmoge och hemslöjd 99—101.)
- Enghoff, Karl.* Eslöv. (Sveriges städer VIII, 209—14. ill.)
— Hälsingborg. (Sveriges städer VIII, 187—208. ill.)
— Kristianstad. (Sveriges städer VIII, 1—22. ill.)
— Landskrona. (Sveriges städer VIII, 169—86. ill.)

- Enghoff, Karl.* Simrishamn. (Sveriges städer VIII, 23—32. ill.)
 — Skanör med Falsterbo. (Sveriges städer VIII, 245—56. ill.)
 — Trälleborg. (Sveriges städer VIII, 233—44 ill.)
 — Ystad. (Sveriges städer VIII, 215—32. ill.)
- Fehr, Isak.* Strängnäs. (Sveriges städer III, 47—65. ill.)
- Forström, O.* Fredrikshald i 250 aar. 1665—1915. D. 1. XIV
 + 485 s. 2. XIII + 411 s. ill. Fredrikshald. 8:o.
- Fredrikson, Oscar.* Motala. (Sveriges städer IV, 93—102. ill.)
 — Skänninge. (Sveriges städer IV, 119—28. (forts.) ill.)
- Friesendorff, C. A. von.* Eskilstuna. (Sveriges städer III, 21—
 39. ill.)
- Friis, J.* Kommunalt selvstyre i Kristiania under enevældet. (St.
 Hallvard 1915. 282—312.)
- Frågor och svar rörande Uppsala län år 1741. Ett par gamla
 handlingar meddelade av *Arvid Julius*. (Allmoge och hemslöjd
 102—26.)
- Fröding, H.* Berättelser ur Göteborgs historia under envåldstiden.
 Göteborg. 8:o. (7) + 388 s. + 11 pl.
- Grandinson, K. G.* Nyköping. (Sveriges städer III, 1—20. ill.)
- Hansen, H.* Hindsgaul Gods og dets Beboere. (Aarb. f. Hist. Samf.
 f. Odense og Assens Amter. III, 378—400.)
- Helgesson, A.* Hvem är Rönneholms grundläggare? (Lunds stifts
 julbok 1915. årg. 7 s. 144—54. ill.)
- Hermansen, Dagny.* Sogns gaardsbruk og gaardbrukere 1714—1853.
 Efter fogdens kassabøker. I. Jostedalen. Med forord av Just
 Bing. (Tidsskr. utg. af Historielaget for Sogn. III, 43—61.)
- Hjorth-Nielsen, H.* »Hans Blasen i Pæretæet». Et lille Stykke
 københavnsk Ejendomshistorik. (Hist. Medd. om Kbh. V,
 118—26.)
- Hult, Karl.* Ångsö i Västmanland. (Julbok för Västerås stift. Årg.
 9. 1915, 101—19, ill.)
- Hulting, Johan.* Norrköping. (Sveriges städer IV, 65—81 [slut.] ill.)
- Isberg, A. U.* Malmö stads kyrkor. I. Malmö stads kyrko- och
 grafdonationer. Malmö 1914. 8:o. 555 s. ill.
- Janse, Otto.* Vadstena som kulturminnesort. (En bok om Östergötland
 444—54. ill.)
- Jansson, Hjalmar.* Visby. (Sveriges städer VI, 87—120. ill.)
- Jensen, P. E.* Nogle Træk af Grindløse Sogns Historie. (Aarb. f.
 Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter. III, 401—07.)
- Johansson, Adolf.* Oskarshamn. (Sveriges städer VI, 50—58. ill.)
- Johnsen, Oscar Albert.* Kristianiaborgernes klagemaal omkring 1650.
 (St. Hallvard 1915, 119—27.)
- Jørgensen, S.* Bogense i gamle Dage. (Aarb. f. Hist. Samf. f.
 Odense og Assens Amter. III, 294—304.)

- Kier, Harald.* Bidrag til Skjoldemoses Historie. (Svendborg Amt 1915, 3—50. ill.)
- Kiær, A. Th.* Smaalenenes amt 1814—1914. Fredrikshald. 8:o. 543 s. ill.
- Klæsøe, Carlin.* Klæsø og den forsvundne Købstad. (Lavindskøbing?) (Svendborg Amt 1915. 116—33.)
- Kofod, Karl M.* Lidt af Ladegaards Historie gennem halvtredie Hundrede Aar. (Bornholmske Saml. IX, 46—71.)
- Krog, A.* Omrids af Lægevæsenet i Ringkøbing Amt indtil 1915. (Hardsyssels Aarbog. IX, 49—78.)
- Krohn, R.* Der Hof Basten im Gemeindebezirk der Stadt Itzehoe. (Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch. XLVI, 288—302.)
- Kuylenstierna, Alexis.* En gammal östgöttagårds öden. [Landsjö.] (En bok om Östergötland 347—54.)
- Larsson, Ludvig.* Växjö. (Sveriges städer VI, 1—14. ill.)
- Lindman, C. A. M.* En småländsk kyrkogård. [Lemnhult]. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 173—88. ill.)
- Lindqvist, Gustaf.* Mariefred. (Sveriges städer III, 66—74. ill.)
— Trosa. (Sveriges städer III, 75—80 [forts.]. ill.)
- Lundberg, A. V.* Vadstena. (Sveriges städer IV, 103—18. ill.)
- Lundgren, Karl Hjalmar.* Lund. (Sveriges städer VIII, 129—68. ill.)
- Madsen, Emil.* Bidrag til Københavns Historie, særlig i Kristian IV:s Tid. (Hist. Medd. om Kbh. V, 202—30.)
- Matthiessen, Hugo.* Borgemester Mogens Tuessøns Badstue i Næstved. (Aarbog f. Hist. Samf. f. Præstø Amt. IV, 69—88. ill.)
— Gamle Gader og Gaarde i Holbæk. (Fra Holbæk Amt. IX, 109—36. ill.)
- Petersen, P.* Byen med de 3 Havne [Rødby]. (Lolland-Falsters hist. Samf. Aarb. III, 82—109. ill.)
- Montelius, Oscar.* Alvastra. (En bok om Östergötland. 27—30. ill.)
- Mörner, Birger.* Något om Bråviken. (En bok om Östergötland. 424—43. ill.)
- Nicolaissen, O.* Kirkeundersøkelser i Nordland 1914. (Tromsø Museums Aarshefter XXXVII, 182—88, ill.)
- Nilsson, Axel & Sixten Strömbom.* Gamla Stockholms hus på Södermalm. Undersökning med anledning av motion i Stadsfullmäktige. (Samf. S:t Eriks årsb. 1915. 83—121. ill.)
- Nygren, C. E.* Karlstads brand 1865 och stadens senare historia. Göteborg. 8:o. XXI + 361 s. + 10 pl. ill. 8 kr.
- Næstved St. Peters Kloster [av *Carl Neergaard*]. Herlufsholm Kirke [av *Francis Beckett*]. To Afhandlingar udg. af Herlufsholm Stiftelse i Anledning af 350 Aars Dagen for dens Opretelse 1565—23 Maj—1915. Kbh. 4:o. 59 s. ill.

- Olsson, Martin.* Undersökningarna af Uppsala slotts ruiner sommaren 1913. (Upplands fmf. t. XXX, 197—203. ill.)
- Paulli, R.* En Vise om Christianshavn. (Hist. Medd. om Kbh. V, 231—37.)
- Rhezelius, Joh. Haquini.* Monumenta Uplandica. Reseanteckningar från åren 1635, 1636, 1638. Utg. af *C. M. Stenbock*. [Avd. 1]. (Upplands fmf. t. XXX. Bilaga. 54 s. ill.)
- Ridderstad, Anton.* I Linköping under början af 1800-talet. Tidsbilder. (En bok om Östergötland. 249—65. ill.)
- Sandblad, Nils.* Om Wapnö. (Julhälsningar till församlingarna från präster i Göteborgs stift. 1915. Årg. 5. 104—24, 1 pl. ill.)
- Saxon, J. L.* Gällersta. En sockenbeskrivning. Sthm. 8:o. 63 s. ill.
- Seeger, Valdemar.* Fredensborg. En historisk-topografisk Skildring. Hillerød. 8:o. 146 s. ill. (Anm. Fortid og Nutid I. 198—200 av *K. F[abricius]*.)
- Simonsson, Ivar.* Ett gammalt bårds kärarehus och dess märke. (Samf. S:t Eriks årsb. 1915. 54—82. ill.)
- Skavlan, Einar.* Kristiania og litteraturen I. (St. Hallvard 1915. 72—88. ill.)
- Storgaard Pedersen P.* Tvis Kloster. (Hardsyssels Aarboeg. IX, 1—48. ill.)
- Stub, Jens C. J.* Nørre Alslev Sogn. (Lolland-Falster hist. Samf. Aarb. III, 110—25.)
- Sundbo, Arne.* Til Jerne Sogns Historie. (Fra Ribe Amt 1915. 40—86 [forts.].)
- Sväinsson, E.* Kalmar. (Sveriges städer VI, 15—49. ill.)
- Sætrang, Ivar.* Kirker og kirkegods i Berg, Smaalenene, med en gaardshistorie. Fredrikshald. 8:o. 671 s. + 1 karta. ill.
- Søborg, E.* Et Besøg paa Christiansø. (Bornholmske Saml. IX, 28—45.)
- Sørensen, Aage.* Ommestrup Hovedgaard i Mørke Sogn. III. (Fra Randers Amt. IX, 62—96 [slut].)
- Tegner, G.* Vester Tørslev og Svenstrup Sogne 1743. (Fra Randers Amt IX, 49—61.)
- Thomæus, Ragnar.* Några drag ur Ronneby historia. (Lunds stifts julbok 1915 årg. 7. S. 125—36. ill.)
- Tynell, Lars.* Valleberga kyrka. (Lunds stifts julbok 1915. Årg. 7. S. 110—24. ill.)
- Ulander, Hugo.* Söderköping. (Sveriges städer IV, 82—92. ill.)
- Upmark, Gustaf.* Sätuna. En uppländsk herrgård. (Svenska turistfören:s årsskrift. 1915. 28—46. ill.)
- Weitemeyer, H.* Forløberne for Assistenskirkegaard paa Nørrebro. (Hist. Medd. om Kbh. V, 81—117.)

- Westerlund, J. A.* Skenninge. (En bok om Östergötland. 330—33. ill.)
- Westling, Fr. & Paul Lundin.* Västervik. (Sveriges städer VI, 59—71. ill.)
- Wiesener, Anthon M.* Om Stiftsgaarden og Hans Christophersen Hiort samt Stend Gaard. (Skrifter utg. av Bergens hist. Forening. N:r 21, 89—108. ill.)
- Ängquist, Ivar.* Vimmerby. (Sveriges städer VI, 72—79. ill.)

Bihang.

Recensioner av tidigare utkomna arbeten.

- Afmælisrit til Dr. phil. Kr. Kälunds 19 ágúst. 1914. Gefið út af hinu islenzka fræðafjelagi í Kaupmannahöfn. Kphöfn 1914. 8:o. (Anm. Maal og Minne. 1915. 190—92 av *Magnus Olsen*. — Eimreidin XXI, 224—27 av *Sigurður Gudmundsson*.)
- Almgren, Oscar.* Die ältere Eisenzeit Gotlands. H. 1. Sthm 1914. 4:o. (Anm. Mannus VII, 201—04 av *M. Jahn*.)
- Arne, T. J.* La Suède et l'Orient. Études archéologiques sur les relations de la Suède et de l'Orient pendant l'âge des vikings. Upps. 1914. 8:o. (Anm. Ymer XXXV. 110—13 av *Oscar Almgren*. — DLz. 36, 158—59 av *Sigmund Feist*.)
- Brøndum-Nielsen, Johs.* Sproglig Forfatterbestemmelse. Studier over dansk Sprog i det 16 Århundredes Begyndelse. Disp. Kbh. 1914. 8:o. (Anm. Maal og Minne. 1915. 185—88 av *Ragnvald Iversen*.)
- Carmina scaldica.* Udvalg af norske og islandske skjaldekvad ved *Finnur Jónsson*. Kbh. 1913. 8:o. (Anm. TFF. 4 r. IV, 179—80 av *Magnus Olsen*.)
- Classen, E.* On vowel alliteration in the old Germanic languages. Manchester 1913. 8:o. (Anm. MLN XXX, 108—14 av *Albert Morey Sturtevant*. — Ark. XXXII, 125—28 av *Erik Brate*.)
- Craigie, W. A.* The Icelandic sagas. Cambridge 1913. 8:o. (Anm. The American Scandinavian review III, 249—50 av *L. M. H.*)
- Dedekam, Hans.* Norske folkebroderier. Hvitsøm fra Nordmør. Trondhjem 1914. 4:o. (Anm. Fataburen 1915. 189—91 av *Elisabeth Thorman*.)
- Edda. I.* Heldendichtung. Übertr. von *Felix Genzmer*. (= Thule I.) Jena 1912. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 333—36 av *Wolfgang Golther*.)
- Elling, Catharinus.* Vore Kjømpeviser belyst fra musikalsk Synspunkt. Kria 1914. 8:o. (= Kria. Videnskapsselskapets Skr. II. Hist.-filos. Kl. 1913. N:r 4.) (Anm. Maal og Minne. 1915. 188—90 av *O. M. Sandvik*.)

- Eriksson, J. V.* Ortnamnsforskning och växtgeografi (i Svensk botanisk tidskrift 7, 1913, s. 321 ff.). (Anm. Namn och bygd. III, 166—67 av *O. L[und]b[er]g*.)
- Fahlbeck, Pontus.* Beowulfskvädet som källa för nordisk fornhistoria. (Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. 13. 3.) Stockholm 1913. 17 s. (Anm. Englische Studien 48, 435—37 av *Fr. Klæber*.)
- Frederiksborg. Udg. af Det nationalhistoriske Museum. II. Slottets Historie af *Francis Beckett*. Kbh. 1914. 4:o. (Anm. HTda. 8 r. V, 436—39 av *Jørgen Olrik*.)
- Grönbech, Vilh.* Vor Folkeæt i Oldtiden. Bd. 1—4. Kbh. 1909—12. 8:o. (Anm. The journal of English and Germanic philology XIV. 124—35: *Hollander, Lee M.* A re-interpretation of Germanic antiquity.)
- Hahr, Aug.* Skånska borgar i uppmättningsritningar, fotografiska avbildningar samt beskrivande text. H. 1—2. Sthm. 1914. Fol. (Anm. Svensk tidskrift V, 158—61.)
- Hansen, Fr. C. C.* De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke. Kbh. 1914. 4:o. (Anm. Ymer XXXV, 206—08 av *Gaston Backman*.)
- Hederström, Ture.* Ljungan ännu en gång (i Ymer 33, 1913, s. 71 ff.). (Anm. Namn och bygd. III, 165—66 av *O. L[und]b[er]g*.)
- Helm, Carl.* Altgermanische Religionsgeschichte. Bd. 1. Heidelberg 1913. 8:o. (Anm. Ark. XXXII, 204—18 av *Elof Hellquist*.)
- Hermansson, Halldór.* Catalogue of the Icelandic collection bequeathed by Willard Fiske. Cornell University Library, Ithaca N. Y. 1914. 4:o. VIII + 755 s. (Anm. MLN XXX, 23—24 av *L. M. Hollander*.)
- The story of Griselda in Iceland. Ithaca, N. Y. 1914. 8:o. (= Islandica VII.) (Anm. DLz. 36, 708—09 av *August Gebhardt*.)
- Heusler, Andreas.* Altisländisches Elementarbuch. Zugleich 2. Auflage des altisländischen Elementarbuchs von Bernhard Kahle. Heidelberg 1913. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 331—33 av *Wolf von Unwerth*.)
- Hovgaard, William.* The voyages of the Norsemen to America. New York 1914. 8:o. (= Scandinavian monographs I.) (Anm. The American Scandinavian review III, 117—19 av *Finnur Jónsson*.)
- 100 »Gamle Bunde-Regler» etter oppskrift fraa Vang i Valdres 1687 med yngre tillegg fraa 18de hundradaaret. Utg. ved *Oluf Kolsrud*. Kria 1914. 8:o. (Anm. Norsk folkekultur I, 59—60.)

- Hörlén, M.* Gamla seder och bruk från södra delen af Ingelstads härad. Ystad 1914. 8:o. (Anm. Fataburen 1915. 191—92 av *N. L[ithber]g.*)
- Klintberg, M.* Spridda drag ur den gotländska allmogens lif. Sthm 1914. 8:o. (Anm. Fataburen 1915, 112—13 av *N. L[ithber]g.*)
- Kolmodin, Torsten.* Folktro, seder och sägner från Pite lappmark. Upps. 1914. 8:o. (=Lapparne och deras land 3.) (Anm. Fataburen 1915. 58—59 av *N. E. H[ammarstedt].*)
- Krijn, Sophia Adriana.* De Jömsvikingasaga. Acad. proefschr. Amsterdam. Leiden 1914. 8:o. (Anm. Eimreidin XXI, 230—31 av *Sigurður Nordal.*)
- La Laxdoela Saga. Traduite du vieux norrois par *Fernand Mossé.* Paris 1914. 8:o. (Anm. DLz. 36, 1442—45 av *R. Meissner.* — Zbl. 66, 893 av -bh-.)
- Larsen, Amund B.* og *Gerhard Stoltz.* Bergens bymaal. Utgit av Bymaals-Laget. Kria 1911—12. 8:o. (Anm. Ark. XXXII, 122—25 av *Emil Olson.*)
- Lindbæk, Johs.* De danske Franciskanerklostre. Kbh. 1914. 8:o. (Anm. Fortid og Nutid I, 85—88 av *K[nud] F[abricsius].* — HTda. 8 r. V, 442—46 av *M. Mackeprang.*)
- Lindqvist, Axel.* Förskjutningar i förhållandet mellan grammatiskt och psykologiskt subjekt i svenskan. Akad. afh. Lund 1912. 8:o. 14 + 170 s. (=Lunds univ. årsskr. N. f. Afd. 1, bd. 8, nr. 2.) (Anm. IF. Anz. XXXV, 40 av *Hjalmar Lindroth.*)
- Lindroth, Hjalmar.* J. Th. Bureus, den svenska grammatikens fader. Sthm 1911—12. 8:o. (Samlingar utg. af Sv. Fornskr.-Sällsk. H. 140—41.) (Anm. Ark. XXXII, 118—22 av *Elof Hellquist.*)
- Litteraturen rörande Ynglingatal. Bibliografi. Af *Anders Grape.* I: *A. Grape* och *B. Nerman*, Ynglingatal 1—4 (= Meddelanden från Nordiska seminariet, utg. av A. Noreen, 3), s. 49—103. Uppsala 1914. 8:o. (Anm. Nordisk tidskrift f. bok- och biblioteksväsen II, 387—89 av *Oskar Lundberg.*)
- Lorenzen, Vilh.* De danske Klostres Bygningshistorie. II. De danske Franciskanerklostres Bygningshistorie. Med Tegninger og Opmaalinger af *Chas. Christensen.* Kbh. 1914. 8:o. (Anm. HTda. 8 r. V, 446—48 av *M. Mackeprang.*)
- Mawer, Allen.* Scandinavian Influence in the Place-names of Northumberland and Durham (Saga Book of the Viking Society. Vol. VIII, part II, s. 172—210. London 1914). (Anm. Namn och bygd III, 162—64 av *Erik Björkman.*)
- The vikings. Cambridge 1913. 8:o. (Anm. The American Scandinavian review III, 249—50 av *L. M. H.*)

- Møller, John M.* Historiske Oplysninger om Slaugs Herred. Kolding 1914. 8:o. (Anm. Saml. t. jydsk Hist. og Top. 4 r. II, 161—68 av *S. Nygård*. — Et Tilsvar. Av *J. M. Møller* ibm. s. 270—72.)
- Neckel, Gustav.* Walhall. Studien über germanischen Jenseitsglauben. Dortmund 1913. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 266—67 av *Wolfgang Golther*.)
- Nordal, Sigurður.* Om Olaf den helliges Saga. En kritisk Undersøgelse. Diss. Kbh. 1914. 8:o. (Anm. Skírnir LXXXIX, 181—89 av *Björn M. Olsen*.)
- Noreen, Adolf.* Geschichte der nordischen Sprachen, besonders in altnordischer Zeit. 3. umgearb. Aufl. Strassburg 1913. 8:o. VIII + 239 s. (= Grundriss der germanischen Philologie hrsg. von Hermann Paul. IV.) (Anm. IF. Anz. XXXV, 38—39 av *Hjalmar Lindroth*. — Anglia Beiblatt XXVI, 33—34 av *Eilert Ekwall*.)
- Pausche, Fredrik.* Kristendom og kvad. En studie i norrøn middelalder. Kria 1914. 8:o. (Anm. Nordisk tidskrift 1915. 386—88 av *Herman Jæger*. — Skírnir 1915. 430—32 av *Björn M. Olsen*.)
- Rómveriasaga. (AM 595, 4:o.) Hrsg. von *Rudolf Meissner*. (= Palaestra LXXXVIII.) Berlin 1910. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 81—82 av *W. Golther*.)
- Schaefer, Heinr.* Waffenstudien zur Thidrekssaga. Berlin 1912. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 267—71 av *H. de Boer*.)
- Seip, Didrik Arup.* En liten norsk Sproghistorie. Kria. 1914. (Anm. Danske Studier. 1915. 58—59 av *B. T. Dahl*.)
- Tønnesen, S. Juell.* Retskrivningsordbok over det norske Rikemaal. Kria. 1910. (Anm. Danske Studier. 1915. 56—58 av *B. T. Dahl*.)
- Svenska Studier tillägnade Gustaf Cederschiöld den 25 juni 1914 utg. genom Svenska Modersmållärareföreningens arbetsutskott. Lund 1914. 8:o. (Anm. Tff. 4 r. IV, 89—93 av *Marius Kristensen*.)
- Sámunds Edda. Översatt från isländskan av *Erik Brate*. Sthm 1913. 8:o. (Anm. Ark. XXXII, 218—22 av *Hjalmar Lindroth*.)
- Thorkelsson, Jon.* Anmærkninger til Joh. Fritznors Ordbog over det gamle norske Sprog. Reykjavik 1913. 8:o. (Anm. Tff. 4 r. IV, 176—79 av *Magnus Olsen*.)
- Unwerth, Wolf von.* Untersuchungen über Totenkult und Ódinverehrung bei Nordgermanen und Lappen mit Exkursen zur altnordischen Literaturgeschichte. Breslau 1911. 8:o. (Anm. Litbl. XXXVI, 4—6 av *Friedrich Ranke*.)

Utställningen af äldre kyrklig konst i Hernösand 1914. Studier utg. genom *Johnny Roosval*. Sthm 1914. 4:o. (Anm. Svensk tidskrift V. 290—94 av *Gunnar Sälverstolpe*.)

Östgötalagens 1300-talsfragment utg. jämte inledning af *Emil Olson*. Sthm 1911. 8:o. (Saml. utg. af Sv. Fornskr.-Sällsk. H. 139.) Anm. Ark. XXXII, 114—17 av *Elof Hellquist*.)

Fsv. *ormylia*.

Vgl. I *ormyliæ*, Vgl. II *urmyliæ*, senare hskr. *ormyliæ* såsom namn på den, "som bryter upp ren och sten", ha åtskilligt diskuterats. Collin-Schlyters tolkning: 'ur mulden' torde vara allmänt öfvergiven. Cederschiölds sammanställning av efterleden med isl. *mylia* 'krossa' förefaller evident, om en därtill passande tolkning av förleden kan presteras. En sådan är icke *or* prep. 'ur'. Den går icke alls ihop med 'krossa', och även det djärva antagandet *mylia* = 'gräva upp' gäve en alldeles för allmän betydelse: "den som gräver upp ur". Cederschiölds förslag anknyter till den sista och osäkraste formen *ormyliæ*. Övers. "krossa gruset" är oantaglig, och den av C. föreslagna överförda bet. "snatta gruset" är godtycklig. Dessutom väntar man icke ett ord för resultatet utan för handlingen själv. — Pippings påpekande, att växten *ormylia* är densamma som även kallats *stenbräcka*, lägger en mycket tillfredsställande tolkning av förleden ytterst nära till hands. Denna är *or*, *ur*, isl. *urð*, vilket ord i nord. dial. lika bra kan betyda av människohand åstadkommen stenhopning el. stensättning, jfr. skånska *or*, *stenór* och även Falk-Torps etymologi. För *urð* = *röse* jfr. fno. *urðkottr*, no. dial. *urdkatt* = *røysekatt*. Bet. av *ormylia* blir alltså: "den som bryter ned en 'urd', ett röse, ett råmärke". — Formellt bereder *ð*-bortfallet inga svårigheter, och om *or*- anses kräva förklaring, blir det genom anslutning till prep. *or*, *ur*, *ør*.

Lund.

Ernst Wigforss.

Rättelser.

Läs s. 125 r. 13: *gam*- — r. 17: **gñró*-s . . . *gen*-, *gené*- — r. 21: *gen*-.
